నమో తస్స భగవతో అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స

అఙ్గుత్తరనికాయే

దుకనిపాత-అట్ఠకథా

౧. పఠమపణ్ణాసకం

౧. కమ్మకారణవగ్గో

౧. వజ్జసుత్తవణ్ణనా

౧. దుకనిపాతస్స పఠమే **వజ్జానీ**తి దోసా అపరాధా. **దిట్ఠధమ్మిక**న్తి దిట్ఠేవ ధమ్మే ఇమస్మింయేవ అత్తభావే ఉప్పన్నఫలం. **సమ్పరాయిక**న్తి సమ్పరాయే అనాగతే అత్తభావే ఉప్పన్నఫలం. **ఆగుచారి**న్తి పాపకారిం అపరాధకారకం. **రాజానో గహేత్వా వివిధా కమ్మకారణా కారేన్తే**తి చోరం గహేత్వా వివిధా కమ్మకారణా రాజపురిసా కరోన్తి, రాజానో పన తా కారేన్తి నామ. తం చోరం ఏవం కమ్మకారణా కారియమానం ఏస పస్సతి. తేన వుత్తం – ''పస్సతి చోరం ఆగుచారిం రాజానో గహేత్వా వివిధా కమ్మకారణా కారేన్తే''తి. **అడ్ఢదణ్డకేహీ**తి ముగ్గరేహి, పహారసాధనత్థం వా చతుహత్థదణ్డం ద్వేధా ఛేత్వా గహితదణ్డకేహి. **బిలఙ్గథాలిక**న్తి కఞ్జియఉక్ఖలికకమ్మకారణం. తం కరోన్తా సీసకటాహం ఉప్పాటేత్వా తత్తం అయోగుళం సణ్డాసేన గహేత్వా తత్థ పక్ఖిపన్తి, తేన మత్థలుఙ్గం పక్కుథిత్వా ఉత్తరతి. **సఙ్ఖముణ్డిక**న్తి సఙ్ఖముణ్డకమ్మకారణం. తం కరోన్తా ఉత్తరోట్ఠఉభతోకణ్ణచూళికగలవాటకపరిచ్ఛేదేన చమ్మం ఛిన్దిత్వా సబ్బకేసే ఏకతో గణ్ఠిం కత్వా దణ్డకేన వేఠేత్వా ఉప్పాటేన్తి, సహ కేసేహి చమ్మం ఉట్ఠహతి. తతో సీసకటాహం థూలసక్ఖరాహి ఘంసిత్వా ధోవన్తా సఙ్ఖవణ్ణం కరోన్తి. **రాహుముఖ**న్తి రాహుముఖకమ్మకారణం. తం కరోన్తా సఙ్కునా ముఖం వివరిత్వా అన్తోముఖే దీపం జాలేన్తి, కణ్ణచూళికాహి వా పట్ఠాయ ముఖం నిఖాదనేన ఖనన్తి, లోహితం పగ్ఘరిత్వా ముఖం పూరేతి.

జోతిమాలికన్తి సకలసరీరం తేలపిలోతికాయ వేఠేత్వా ఆలిమ్పేన్తి. **హత్థపజ్జోతిక**న్తి హత్థే తేలపిలోతికాయ వేఠేత్వా దీపం వియ పజ్జాలేన్తి. **ఏరకవత్తిక**న్తి ఏరకవత్తకమ్మకారణం. తం కరోన్తా హేట్ఠాగీవతో పట్ఠాయ చమ్మవట్టే కన్తిత్వా గోప్ఫకే ఠపేన్తి, అథ నం యోత్తేహి బన్ధిత్వా కడ్ఢన్తి. సో అత్తనో చమ్మవట్టే అక్కమిత్వా అక్కమిత్వా పతతి. **చీరకవాసిక**న్తి చీరకవాసికకమ్మకారణం. తం కరోన్తా తథేవ చమ్మవట్టే కన్తిత్వా కటియం ఠపేన్తి, కటితో పట్ఠాయ కన్తిత్వా గోప్ఫకేసు ఠపేన్తి, ఉపరిమేహి హేట్ఠిమసరీరం చీరకనివాసననివత్థం వియ హోతి. **ఏణేయ్యక**న్తి ఏణేయ్యకకమ్మకారణం. తం కరోన్తా ఉభోసు కప్పరేసు చ ఉభోసు జాణుకేసు చ అయవలయాని దత్వా అయసూలాని కోట్టేన్తి. సో చతూహి అయసూలేహి భూమియం పతిట్ఠహతి. అథ నం పరివారేత్వా అగ్గిం కరోన్తి. ''ఏణేయ్యకో జోతిపరిగ్గహో యథా''తి ఆగతట్ఠానేపి ఇదమేవ వుత్తం. తం కాలేన కాలం సూలాని అపనేత్వా చతూహి అట్ఠికోటీహియేవ ఠపేన్తి. ఏవరూపా కమ్మకారణా నామ నత్థి.

బళిసమంసికన్తి ఉభతోముఖేహి బళిసేహి పహరిత్వా చమ్మమంసన్హారూని ఉప్పాటేన్తి. **కహాపణికన్తి** సకలసరీరం తిణ్హాహి వాసీహి కోటితో పట్ఠాయ కహాపణమత్తం, కహాపణమత్తం పాతేన్తా కోట్టేన్తి. **ఖారాపతచ్ఛికన్తి** సరీరం తత్థ తత్థ ఆవుధేహి పహరిత్వా కోచ్ఛేహి ఖారం ఘంసన్తి, చమ్మమంసన్హారూని పగ్ఘరిత్వా అట్ఠికసఙ్ఖలికావ తిట్ఠతి. **పలిఘపరివత్తికన్తి** ఏకేన పస్సేన నిపజ్జాపేత్వా కణ్ణచ్ఛిద్దేన అయసూలం కోట్టేత్వా పథవియా ఏకాబద్ధం కరోన్తి. అథ నం పాదే గహేత్వా ఆవిఞ్ఛన్తి. **పలాలపీఠకన్తి** ఛేకో కారణికో ఛవిచమ్మం అచ్ఛిన్దిత్వా నిసదపోతేహి అట్ఠీని భిన్దిత్వా కేసేసు గహేత్వా ఉక్ఖిపతి, మంసరాసియేవ హోతి. అథ నం కేసేహేవ పరియోనన్ధిత్వా గణ్హన్తి, పలాలవట్టిం వియ కత్వా పున వేఠేన్తి. **సునఖేహిపీతి** కతిపయాని దివసాని ఆహారం అదత్వా ఛాతకసునఖేహి ఖాదాపేన్తి. తే ముహుత్తేన అట్ఠికసఙ్ఖలికమేవ కరోన్తి. **సూలే ఉత్తాసేన్తేతి** సూలే ఆరోపేన్తే.

న పరేసం పాభతం విలుమ్పన్తో చరతీతి పరేసం సన్తకం భణ్డం పరమ్ముఖం ఆభతం అన్తమసో అన్తరవీథియం పతితం సహస్సభణ్డికమ్పి దిస్వా "ఇమినా జీవిస్సామీ"తి విలుమ్పన్తో న విచరతి, కో ఇమినా అత్థోతి పిట్ఠిపాదేన వా పవట్టేత్వా గచ్ఛతి.

పాపకోతి లామకో. **దుక్ఖోతి** అనిట్ఠో. **కిఞ్చ తన్తి** కిం నామ తం కారణం భవేయ్య. **యాహన్తి** యేన అహం. **కాయదుచ్చరితన్తి** పాణాతిపాతాది తివిధం అకుసలం కాయకమ్మం. **కాయసుచరితన్తి** తస్స పటిపక్ఖభూతం తివిధం కుసలకమ్మం. **వచీదుచ్చరితన్తి** ముసావాదాది చతుబ్బిధం అకుసలం వచీకమ్మం. **వచీసుచరితన్తి** తస్స పటిపక్ఖభూతం చతుబ్బిధం కుసలకమ్మం. **మనోదుచ్చరితన్తి** అభిజ్ఝాది తివిధం అకుసలకమ్మం. **మనోసుచరితన్తి** తస్స పటిపక్ఖభూతం తివిధం కుసలకమ్మం. **సుద్ధం అత్తానం పరిహరతీతి** ఏత్థ దువిధా సుద్ధి – పరియాయతో చ నిప్పరియాయతో చ. సరణగమనేన హి పరియాయేన సుద్ధం అత్తానం పరిహరతి నామ. తథా పఞ్చహి సీలేహి, దసహి సీలేహి – చతుపారిసుద్ధిసీలేన, పఠమజ్ఝానేన…పే.… నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనేన, సోతాపత్తిమగ్గేన, సోతాపత్తిఫలేన…పే.… అరహత్తమగ్గేన పరియాయేన సుద్ధం అత్తానం పరిహరతి నామ. అరహత్తఫలే పతిట్ఠితో పన ఖీణాసవో ఛిన్నమూలకే పఞ్చక్ఖన్ధే న్హాపేన్తోపి ఖాదాపేన్తోపి భుఞ్జాపేన్తోపి నిసీదాపేన్తోపి నిపజ్జాపేన్తోపి నిప్పరియాయేనేవ సుద్ధం నిమ్మలం అత్తానం పరిహరతి పటిజగ్గతీతి వేదితబ్బో.

తస్మాతి యస్మా ఇమాని ద్వే వజ్జానేవ, నో న వజ్జాని, తస్మా. **వజ్జభీరునోతి** వజ్జభీరుకా. **వజ్జభయదస్సావినోతి** వజ్జాని భయతో దస్సనసీలా. **ఏతం పాటికఙ్ఖన్తి** ఏతం ఇచ్ఛితబ్బం, ఏతం అవస్సంభావీతి అత్థో. **యన్తి** నిపాతమత్తం, కారణవచనం వా యేన కారణేన పరిముచ్చిస్సతి సబ్బవజ్జేహి . కేన పన కారణేన పరిముచ్చిస్సతీతి? చతుత్థమగ్గేన చేవ చతుత్థఫలేన చ. మగ్గేన హి పరిముచ్చతి నామ, ఫలం పత్తో పరిముత్తో నామ హోతీతి. కిం పన ఖీణాసవస్స అకుసలం న విపచ్చతీతి? విపచ్చతి, తం పన ఖీణాసవభావతో పుబ్బే కతం. తఞ్చ ఖో ఇమస్మింయేవ అత్తభావే, సమ్పరాయే పనస్స కమ్మఫలం నామ నత్థీతి. పఠమం.

౨. పధానసుత్తవణ్ణనా

౨. దుతియే **పధానానీతి** వీరియాని. వీరియఞ్హి పదహితబ్బతో పధానభావకరణతో వా పధానన్తి వుచ్చతి. **దురభిసమ్భవానీతి** దుస్సహాని దుప్పూరియాని, దుక్కరానీతి అత్థో. **అగారం అజ్ఝావసతన్తి** అగారే వసన్తానం.

చీవరపిణ్డపాతసేనాసనగిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారానుప్పదానత్థం పధానన్తి ఏతేసం చీవరాదీనం చతున్నం పచ్చయానం అనుప్పదానత్థాయ పధానం నామ దురభిసమ్భవన్తి దస్సేతి. చతురతనికమ్పి హి పిలోతికం, పసతతణ్డులమత్తం వా భత్తం, చతురతనికం వా పణ్ణసాలం, తేలసప్పినవనీతాదీసు వా అప్పమత్తకమ్పి భేసజ్జం పరేసం దేథాతి వత్తుమ్పి నీహరిత్వా దాతుమ్పి దుక్కరం ఉభతోబ్యూళ్హసఙ్గామప్పవేసనసదిసం. తేనాహ భగవా –

"దానఞ్చ యుద్ధఞ్చ సమానమాహు,
అప్పాపి సన్తా బహుకే జినన్తి;
అప్పమ్పి చే సద్దహానో దదాతి,
తేనేవ సో హోతి సుఖీ పరత్థా"తి. (జా॰ ౧.౮.౭౨; సం॰ ని॰ ౧.౩౩);

అగారస్మా అనగారియం పబ్బజితానన్తి గేహతో నిక్ఖమిత్వా అగారస్స ఘరావాసస్స హితావహేహి కసిగోరక్ఖాదీహి విరహితం అనగారియం పబ్బజ్జం ఉపగతానం. **సబ్బూపధిపటినిస్సగ్గత్థాయ పధాన**న్తి సబ్బేసం ఖన్ధూపధికిలేసూపధిఅభిసఙ్ఖారూపధిసఙ్ఖాతానం ఉపధీనం పటినిస్సగ్గసఙ్ఖాతస్స నిబ్బానస్స అత్థాయ విపస్సనాయ చేవ మగ్గేన చ సహజాతవీరియం. **తస్మా**తి యస్మా ఇమాని ద్వే పధానాని దురభిసమ్భవాని, తస్మా. దుతియం.

౩. తపనీయసుత్తవణ్ణనా

౩. తతియే **తపనీయా**తి ఇధ చేవ సమ్పరాయే చ తపన్తీతి తపనీయా. **తప్పతీ**తి చిత్తసన్తాపేన తప్పతి అనుసోచతి కాయదుచ్చరితం కత్వా నన్దయక్ఖో వియ నన్దమాణవో వియ నన్దగోఘాతకో వియ దేవదత్తో వియ ద్వేభాతికా వియ చ. తే కిర గావం వధిత్వా మంసం ద్వే కోట్ఠాసే అకంసు. తతో కనిట్ఠో జేట్ఠకం ఆహ – "మయ్హం దారకా బహూ, ఇమాని మే అన్తాని దేహీ"తి. అథ నం సో "సబ్బం మంసం ద్వేధా విభత్తం, పున కిం మగ్గసీ"తి పహరిత్వా జీవితక్ఖయం పాపేసి. నివత్తిత్వా చ నం ఓలోకేన్తో మతం దిస్వా "భారియం మే కమ్మం కత"న్తి చిత్తం ఉప్పాదేసి. అథస్స బలవసోకో ఉప్పజ్జి. సో ఠితట్ఠానేపి నిసిన్నట్ఠానేపి తదేవ కమ్మం ఆవజ్జేతి, చిత్తస్సాదం న లభతి. అసితపీతఖాయితసాయితమ్పిస్స సరీరే ఓజం న ఫరతి, అట్ఠిచమ్మమత్తమేవ అహోసి. అథ నం ఏకో థేరో దిస్వా – "ఉపాసక, త్వం పహూతఅన్నపానో, అట్ఠిచమ్మమత్తమేవ తే అవసిట్ఠం, అత్థి ను ఖో తే కిఞ్చి తపనీయకమ్మ"న్తి? సో "ఆమ, భన్తే"తి సబ్బం ఆరోచేసి. అథ నం థేరో "భారియం తే ఉపాసక కమ్మం కతం, అనపరాధట్ఠానే అపరద్ధ"న్తి ఆహ. సో తేనేవ కమ్మేన కాలం కత్వా నిరయే నిబ్బత్తో. వచీదుచ్చరితేన సుప్పబుద్ధసక్కకోకాలికచిఞ్చమాణవికాదయో వియ తప్పతి. సేసమేత్థ చతుత్థే చ ఉత్తానత్థమేవ. తతియం.

౫. ఉపఞ్ఞాతసుత్తవణ్ణనా

౫. పఞ్చమే **ద్విన్నాహ**న్తి ద్విన్నం అహం. **ఉపఞ్ఞాసి**న్తి ఉపగన్త్వా గుణం అఞ్ఞాసిం, జానిం పటివిజ్ఝిన్తి అత్థో. ఇదాని తే ధమ్మే దస్సేన్తో **యా చ అసన్తుట్ఠితా**తిఆదిమాహ. ఇమఞ్హి ధమ్మద్వయం నిస్సాయ సత్థా సబ్బఞ్ఞుతం పత్తో, తస్మా తస్సానుభావం దస్సేన్తో ఏవమాహ. తత్థ **అసన్తుట్ఠితా కుసలేసు ధమ్మేసూ**తి ఇమినా ఇమం దీపేతి – "అహం ఝానమత్తకేన వా ఓభాసనిమిత్తమత్తకేన వా అసన్తుట్ఠో హుత్వా అరహత్తమగ్గమేవ ఉప్పాదేసిం. యావ సో న ఉప్పజ్జి, న తావాహం సన్తుట్ఠో అహోసిం. పధానస్మిం చ అనుక్కణ్ఠితో హుత్వా అనోసక్కనాయ ఠత్వాయేవ పధానకిరియం అకాసి"న్తి

ఇమమత్థం దస్సేన్తో **యా చ అప్పటివానితాతి**ఆదిమాహ. తత్థ **అప్పటివానితాతి** అప్పటిక్కమనా అనోసక్కనా. **అప్పటివానీ సుదాహం , భిక్ఖవే, పదహామీతి** ఏత్థ **సుదన్తి** నిపాతమత్తం. అహం, భిక్ఖవే, అనోసక్కనాయం రితో బోధిసత్తకాలే సబ్బఞ్ఞుతం పత్థేన్తో పధానమకాసిన్తి అయమేత్థ అత్థో.

ఇదాని యథా తేన తం పధానం కతం, తం దస్సేన్తో **కామం తచో చాతి**ఆదిమాహ. తత్థ **పత్తబ్బన్తి** ఇమినా పత్తబ్బం గుణజాతం దస్సేతి. **పురిసథామేనాతి**ఆదినా పురిసస్స ఞాణథామో ఞాణవీరియం ఞాణపరక్కమో చ కథితో. **సణ్ఠానన్తి** ఠపనా అప్పవత్తనా ఓసక్కనా, పటిప్పస్సద్ధీతి అత్థో. ఏత్తావతా తేన చతురఙ్గసమన్నాగతం వీరియాధిట్ఠానం నామ కథితం. ఏత్థ హి కామం తచో చాతి ఏకం అఙ్గం, న్హారు చాతి ఏకం, అట్ఠి చాతి ఏకం, మంసలోహితన్తి ఏకం, ఇమాని చత్తారి అఙ్గాని. **పురిసథామేనాతి**ఆదీని అధిమత్తవీరియాధివచనాని. ఇతి పురిమేహి చతూహి అఙ్గేహి సమన్నాగతేన హుత్వా ఏవం అధిట్ఠితం వీరియం చతురఙ్గసమన్నాగతం వీరియాధిట్ఠానం నామాతి వేదితబ్బం. ఏత్తావతా తేన బోధిపల్లఙ్కే అత్తనో ఆగమనీయపటిపదా కథితా.

ఇదాని తాయ పటిపదాయ పటిలద్ధగుణం కథేతుం **తస్స మయ్హం, భిక్ఖవేతి**ఆదిమాహ. తత్థ **అప్పమాదాధిగతాతి** సతిఅవిప్పవాససఙ్ఖాతేన అప్పమాదేన అధిగతా, న సుత్తప్పమత్తేన లద్ధా. **సమ్బోధీతి** చతుమగ్గఞాణఞ్చేవ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణఞ్చ. న హి సక్కా ఏతం సుత్తప్పమత్తేన అధిగన్తున్తి. తేనాహ – "అప్పమాదాధిగతా సమ్బోధీ"తి. **అనుత్తరో యోగక్ఖేమోతి** న కేవలం బోధియేవ, అరహత్తఫలనిబ్బానసఙ్ఖాతో అనుత్తరో యోగక్ఖేమోపి అప్పమాదాధిగతోవ.

ఇదాని అత్తనా పటిలద్ధగుణేసు భిక్ఖుసఙ్ఘం సమాదపేన్తో **తుమ్హే చేపి భిక్ఖవేతి**ఆదిమాహ. తత్థ **యస్సత్థాయాతి** యస్స అత్థాయ, యం ఉపసమ్పజ్జ విహరితుకామా హుత్వాతి అత్థో. **తదనుత్తరన్తి** తం అనుత్తరం. **బ్రహ్మచరియపరియోసానన్తి** మగ్గబ్రహ్మచరియస్స పరియోసానభూతం అరియఫలం. **అభిఞ్ఞా సచ్ఛికత్వాతి** అభిఞ్ఞాయ ఉత్తమపఞ్ఞాయ పచ్చక్ఖం కత్వా. **ఉపసమ్పజ్జ విహరిస్సథాతి** పటిలభిత్వా పాపుణిత్వా విహరిస్సథ. **తస్మాతి** యస్మా అప్పటివానపధానం నామేతం బహూపకారం ఉత్తమత్థసాధకం, తస్మా. పఞ్చమం.

౬. సంయోజనసుత్తవణ్ణనా

౬. ఛట్ఠే **సంయోజనియేసు ధమ్మేసూతి** దసన్నం సంయోజనానం పచ్చయభూతేసు తేభూమకధమ్మేసు. **అస్సాదానుపస్సినోతి** అస్సాదతో పస్సితా పస్సనభావోతి అత్థో. **నిబ్బిదానుపస్సినోతి** నిబ్బిదావసేన ఉక్కణ్ఠనవసేన పస్సనభావో. **జాతియాతి** ఖన్ధనిబ్బత్తితో. **జరాయాతి** ఖన్ధపరిపాకతో. **మరణేనాతి** ఖన్ధభేదతో. **సోకేహీతి** అన్తోనిజ్ఝాయనలక్ఖణేహి సోకేహి. **పరిదేవేహీతి** తన్నిస్సితలాలప్పితలక్ఖణేహి పరిదేవేహి. **దుక్ఖేహీతి** కాయపటిపీళనదుక్ఖేహి. **దోమనస్సేహీతి** మనోవిఘాతదోమనస్సేహి. **ఉపాయాసేహీతి** అధిమత్తాయాసలక్ఖణఉపాయాసేహి. **దుక్ఖస్మాతి** సకలవట్టదుక్ఖతో. **పజహతీతి** మగ్గేన పజహతి. **పహాయాతి** ఏత్థ పన ఫలక్ఖణో కథితో. ఇమస్మిం సుత్తే వట్టవివట్టం కథితం. ఛట్ఠం.

౭. కణ్హసుత్తవణ్ణనా

౭. సత్తమే **కణ్హాతి** న కాళవణ్ణతాయ కణ్హా, కణ్హతాయ పన ఉపనేన్తీతి నిప్ఫత్తికాళతాయ కణ్హా. సరసేనాపి వా సబ్బాకుసలధమ్మా కణ్హా ఏవ. న హి తేసం ఉప్పత్తియా చిత్తం పభస్సరం హోతి. **అహిరికన్తి** అహిరికభావో. **అనోత్తప్పన్తి** అనోత్తాపిభావో. సత్తమం.

౮. సుక్కసుత్తవణ్ణనా

౮. అట్ఠమే **సుక్కాతి** న వణ్ణసుక్కతాయ సుక్కా, సుక్కతాయ పన ఉపనేన్తీతి నిప్ఫత్తిసుక్కతాయ సుక్కా. సరసేనాపి వా సబ్బకుసలధమ్మా సుక్కా ఏవ. తేసం హి ఉప్పత్తియా చిత్తం పభస్సరం హోతి. **హిరీ చ ఓత్తప్పఞ్చాతి** ఏత్థ పాపతో జిగుచ్ఛనలక్ఖణా హిరీ, భాయనలక్ఖణం ఓత్తప్పం. యం పనేత్థ విత్థారతో వత్తబ్బం సియా, తం విసుద్ధిమగ్గే వుత్తమేవ. అట్ఠమం.

౯. చరియసుత్తవణ్ణనా

౯. నవమే **లోకం పాలేన్తీతి** లోకం సన్ధారేన్తి ఠపేన్తి రక్ఖన్తి. **నయిధ పఞ్ఞాయేథ మాతాతి** ఇమస్మిం లోకే జనికా మాతా "అయం మే మాతా"తి గరుచిత్తీకారవసేన న పఞ్ఞాయేథ. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. **సమ్భేదన్తి** సఙ్కరం మరియాదభేదం వా. **యథా అజేళకాతిఆదీసు** ఏతే హి సత్తా "అయం మే మాతా"తి వా "మాతుచ్ఛా"తి వా గరుచిత్తీకారవసేన న జానన్తి. యం వత్థుం నిస్సాయ ఉప్పన్నా, తత్థేవ విప్పటిపజ్జన్తి. తస్మా ఉపమం ఆహరన్తో "యథా అజేళకా"తిఆదిమాహ. నవమం.

౧౦. వస్సూపనాయికసుత్తవణ్ణనా

౧౦. దసమం అట్ఠుప్పత్తియం వుత్తం. కతరఅట్ఠుప్పత్తియం? మనుస్సానం ఉజ్ఝాయనే. భగవతా హి పఠమబోధియం వీసతి వస్సాని వస్సూపనాయికా అప్పఞ్ఞత్తా అహోసి. భిక్ఖూ అనిబద్ధవాసా వస్సేపి ఉతువస్సేపి యథాసుఖం విచరింసు. తే దిస్వా మనుస్సా "కథఞ్హి నామ సమణా సక్యపుత్తియా హేమన్తమ్పి గిమ్హమ్పి వస్సమ్పి చారికం చరిస్సన్తి హరితాని తిణాని సమ్మద్దన్తా ఏకిన్ద్రియం జీవం విహేఠేన్తా బహూ ఖుద్దకే పాణే సఙ్ఘాతం ఆపాదేన్తా. ఇమే హి నామ అఞ్ఞతిత్థియా దురక్ఖాతధమ్మా వస్సావాసం అల్లీయిస్సన్తి సంకసాయిస్సన్తి, ఇమే నామ సకుణా రుక్ఖగ్గేసు కులావకాని కత్వా వస్సావాసం అల్లీయిస్సన్తి సంకసాయిస్సన్తీ"తిఆదీని వత్వా ఉజ్ఝాయింసు. తమత్థం భిక్ఖూ భగవతో ఆరోచేసుం. భగవా తం అట్ఠుప్పత్తిం కత్వా ఇమం సుత్తం దేసేన్తో పఠమం తావ "అనుజానామి, భిక్ఖవే, వస్సం ఉపగన్తు"న్తి (మహావ. ౧౮౪) ఏత్తకమేవాహ. అథ భిక్ఖూనం "కదా ను ఖో వస్సం ఉపగన్తబ్బ"న్తి ఉప్పన్నం వితక్కం సుత్వా "అనుజానామి, భిక్ఖవే, వస్సానే వస్సం ఉపగన్తు"న్తి ఆహ. అథ ఖో భిక్ఖూనం ఏతదహోసి – "కతి ను ఖో వస్సూపనాయికా"తి. భగవతో ఏతమత్థం ఆరోచేసుం. తం సుత్వా సకలమ్పి ఇదం సుత్తం దేసేన్తో **ద్వేమా, భిక్ఖవేతిఆదిమాహ**. తత్థ **వస్సూపనాయికాతి** వస్సూపగమనాని. **పురిమికాతి** అపరజ్జుగతాయ ఆసాళ్హియా ఉపగన్తబ్బా పురిమకత్తికపుణ్ణమిపరియోసానా పఠమా తేమాసీ. **పచ్ఛిమికాతి** మాసగతాయ ఆసాళ్హియా ఉపగన్తబ్బా పచ్ఛిమకత్తికపరియోసానా పచ్ఛిమా తేమాసీతి. దసమం.

కమ్మకారణవగ్గో పఠమో.

౨. అధికరణవగ్గవణ్ణనా

౧౧. దుతియస్స పఠమే **బలానీ**తి కేనట్ఠేన బలాని. అకమ్పియట్ఠేన బలాని నామ, తథా దురభిభవనట్ఠేన అనజ్ఝోమద్దనట్ఠేన చ. **పటిసఙ్ఖానబల**న్తి పచ్చవేక్ఖణబలం. **భావనాబల**న్తి బ్రూహనబలం వడ్ఢనబలం. **సుద్ధం అత్తాన**న్తి ఇదం హేట్ఠా వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. **తత్రా**తి తేసు ద్వీసు బలేసు. **యమిద**న్తి యం ఇదం. **సేఖానమేతం బల**న్తి సత్తన్నం సేఖానం ఞాణబలమేతం. **సేఖఞ్హి సో, భిక్ఖవే, బలం ఆగమ్మా**తి సత్తన్నం సేఖానం ఞాణబలం ఆరబ్భ సన్ధాయ పటిచ్చ. **పజహతీ**తి మగ్గేన పజహతి. **పహాయా**తి ఇమినా పన ఫలం కథితం. **యం పాప**న్తి యం పాపకం లామకం. యస్మా పనేతాని ద్వేపి వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పాపుణాతి, తస్మా ఏత్థ ఏతదగ్గం నాగతన్తి వేదితబ్బం.

౧౨. దుతియే **సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గం భావేతీ**తిఆదీసు అయం హేట్ఠా అనాగతానం పదానం వసేన అత్థవణ్ణనా – **వివేకనిస్సిత**న్తి వివేకం నిస్సితం. **వివేకో**తి వివిత్తతా. స్వాయం తదఙ్గవివేకో విక్ఖమ్భన-సముచ్ఛేద-పటిప్పస్సద్ధి-నిస్సరణవివేకోతి పఞ్చవిధో. తస్మిం పఞ్చవిధే వివేకే. వివేకనిస్సితన్తి తదఙ్గవివేకనిస్సితం, సముచ్ఛేదవివేకనిస్సితం, నిస్సరణవివేకనిస్సితఞ్చ సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గం భావేతీతి అయమత్థో వేదితబ్బో. తథా హి సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గభావనానుయుత్తో యోగీ విపస్సనాక్ఖణే కిచ్చతో తదఙ్గవివేకనిస్సితం, అజ్ఝాసయతో నిస్సరణవివేకనిస్సితం, మగ్గకాలే పన కిచ్చతో సముచ్ఛేదవివేకనిస్సితం, ఆరమ్మణతో నిస్సరణవివేకనిస్సితం సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గం భావేతి. పఞ్చవిధవివేకనిస్సితమ్పీతి ఏకే. తే హి న కేవలం బలవవిపస్సనామగ్గఫలక్ఖణేసుయేవ బోజ్ఝఙ్గే ఉద్ధరన్తి, విపస్సనాపాదకకసిణజ్ఝానఆనాపానాసుభబ్రహ్మవిహారజ్ఝానేసుపి ఉద్ధరన్తి, న చ పటిసిద్ధా అట్ఠకథాచరియేహి. తస్మా తేసం మతేన ఏతేసం ఝానానం పవత్తిక్ఖణే కిచ్చతో ఏవ విక్ఖమ్భనవివేకనిస్సితం. యథా చ ‘‘విపస్సనాక్ఖణే అజ్ఝాసయతో నిస్సరణవివేకనిస్సిత’’న్తి వుత్తం, ఏవం ‘‘పటిప్పస్సద్ధివివేకనిస్సితమ్పి భావేతీ’’తి వత్తుం వట్టతి. ఏస నయో **విరాగనిస్సిత**న్తిఆదీసు. వివేకత్థా ఏవ హి విరాగాదయో.

కేవలం హేత్థ **వోస్సగ్గో** దువిధో పరిచ్చాగవోస్సగ్గో చ పక్ఖన్దనవోస్సగ్గో చాతి. తత్థ **పరిచ్చాగవోస్సగ్గో**తి విపస్సనాక్ఖణే చ తదఙ్గవసేన, మగ్గక్ఖణే చ సముచ్ఛేదవసేన కిలేసప్పహానం. **పక్ఖన్దనవోస్సగ్గో**తి విపస్సనాక్ఖణే తన్నిన్నభావేన, మగ్గక్ఖణే పన ఆరమ్మణకరణేన నిబ్బానపక్ఖన్దనం. తదుభయమ్పి ఇమస్మిం లోకియలోకుత్తరమిస్సకే అత్థవణ్ణనానయే వట్టతి. తథా హి అయం సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గో యథావుత్తేన పకారేన కిలేసే పరిచ్చజతి, నిబ్బానఞ్చ పక్ఖన్దతి. **వోస్సగ్గపరిణామి**న్తి ఇమినా పన సకలేన వచనేన వోస్సగ్గత్థం పరిణమన్తం పరిణతఞ్చ, పరిపచ్చన్తం పరిపక్కఞ్చాతి ఇదం వుత్తం హోతి. అయఞ్హి బోజ్ఝఙ్గభావనానుయుత్తో భిక్ఖు యథా సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గో కిలేసపరిచ్చాగవోస్సగ్గత్థం నిబ్బానపక్ఖన్దనవోస్సగ్గత్థఞ్చ పరిపచ్చతి, యథా చ పరిపక్కో హోతి, తథా నం భావేతీతి. ఏస నయో సేసబోజ్ఝఙ్గేసు.

ఇధ పన నిబ్బానంయేవ సబ్బసఙ్ఖతేహి వివిత్తత్తా **వివేకో,** సబ్బేసం విరాగభావతో **విరాగో,** నిరోధభావతో **నిరోధో**తి వుత్తం. మగ్గో ఏవ చ వోస్సగ్గపరిణామీ, తస్మా సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గం భావేతి వివేకం ఆరమ్మణం కత్వా పవత్తియా వివేకనిస్సితం, తథా **విరాగనిస్సితం నిరోధనిస్సితం.** తఞ్చ ఖో అరియమగ్గక్ఖణుప్పత్తియా కిలేసానం సముచ్ఛేదతో పరిచ్చాగభావేన చ నిబ్బానపక్ఖన్దనభావేన చ పరిణతం పరిపక్కన్తి అయమేవ అత్థో దట్ఠబ్బో. ఏస నయో సేసబోజ్ఝఙ్గేసు. ఇతి ఇమే సత్త బోజ్ఝఙ్గా లోకియలోకుత్తరమిస్సకా కథితా. ఇమేసుపి ద్వీసు బలేసు ఏతదగ్గభావో వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో.

౧౩. తతియే **వివిచ్చేవ కామేహీ**తిఆదీనం చతున్నం ఝానానం పాళిఅత్థో చ భావనానయో చ సబ్బో సబ్బాకారేన విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి॰ ౧.౬౯-౭౦) విత్థారితోయేవ. ఇమాని పన చత్తారి ఝానాని ఏకో భిక్ఖు చిత్తేకగ్గత్థాయ భావేతి, ఏకో విపస్సనాపాదకత్థాయ, ఏకో అభిఞ్ఞాపాదకత్థాయ, ఏకో నిరోధపాదకత్థాయ, ఏకో భవవిసేసత్థాయ. ఇధ పన తానిపి విపస్సనాపాదకాని అధిప్పేతాని. అయం హి భిక్ఖు ఇమాని ఝానాని సమాపజ్జిత్వా సమాపత్తితో వుట్ఠాయ సఙ్ఖారే సమ్మసిత్వా హేతుపచ్చయపరిగ్గహం కత్వా సప్పచ్చయం నామరూపఞ్చ వవత్థపేత్వా ఇన్ద్రియబలబోజ్ఝఙ్గాని సమోధానేత్వా అరహత్తం పాపుణాతి. ఏవమేతాని ఝానాని లోకియలోకుత్తరమిస్సకానేవ కథితాని. ఇమస్మిమ్పి బలద్వయే ఏతదగ్గభావో వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో.

౧౪. చతుత్థే **సంఖిత్తేన చ విత్థారేన చా**తి సంఖిత్తధమ్మదేసనా విత్థారధమ్మదేసనా చాతి ద్వేయేవ ధమ్మదేసనాతి దస్సేతి. తత్థ మాతికం ఉద్దిసిత్వా కథితా దేసనా సంఖిత్తదేసనా నామ. తమేవ మాతికం విత్థారతో విభజిత్వా కథితా విత్థారదేసనా నామ. మాతికం వా ఠపేత్వాపి అట్ఠపేత్వాపి విత్థారతో విభజిత్వా కథితా విత్థారదేసనా నామ . తాసు సంఖిత్తదేసనా నామ మహాపఞ్ఞస్స పుగ్గలస్స వసేన కథితా, విత్థారదేసనా నామ మన్దపఞ్ఞస్స. మహాపఞ్ఞస్స హి విత్థారదేసనా అతిపపఞ్చో వియ హోతి. మన్దపఞ్ఞస్స సఙ్ఖేపదేసనా ససకస్స ఉప్పతనం వియ హోతి, నేవ అన్తం న కోటిం పాపుణితుం సక్కోతి. సఙ్ఖేపదేసనా చ ఉగ్ఘటితఞ్ఞుస్స వసేన కథితా, విత్థారదేసనా ఇతరేసం తిణ్ణం వసేన. సకలమ్పి హి తేపిటకం సఙ్ఖేపదేసనా విత్థారదేసనాతి ఏత్థేవ సఙ్ఖం గచ్ఛతి.

౧౫. పఞ్చమే **యస్మిం, భిక్ఖవే, అధికరణే**తి వివాదాధికరణం, అనువాదాధికరణం, ఆపత్తాధికరణం, కిచ్చాధికరణన్తి ఇమేసం చతున్నం అధికరణానం యస్మిం అధికరణే. **ఆపన్నో చ భిక్ఖూ**తి ఆపత్తిం ఆపన్నో భిక్ఖు చ. **తస్మేత**న్తి తస్మిం ఏతం. **దీఘత్తాయా**తి దీఘం అద్ధానం తిట్ఠనత్థాయ. **ఖరత్తాయా**తి దాస-కోణ్డ-చణ్డాల-వేనాతి ఏవం ఖరవాచాపవత్తనత్థాయ. **వాళత్తాయా**తి పాణి లేడ్డుదణ్డాదీహి పహరణవసేన కక్ఖళభావత్థాయ. **భిక్ఖూ చ న ఫాసుం విహరిస్సన్తీ**తి అఞ్ఞమఞ్ఞం వివాదాపన్నే భిక్ఖుసఙ్ఘే యేపి ఉద్దేసం వా పరిపుచ్ఛం వా గహేతుకామా పధానం వా అనుయుఞ్జితుకామా, తే ఫాసుం న విహరిస్సన్తి. భిక్ఖుసఙ్ఘస్మిం హి ఉపోసథపవారణాయ ఠితాయ ఉద్దేసాదీహి అత్థికా ఉద్దేసాదీని గహేతుం న సక్కోన్తి, విపస్సకానం చిత్తుప్పాదో న ఏకగ్గో హోతి, తతో విసేసం నిబ్బత్తేతుం న సక్కోన్తి. ఏవం భిక్ఖూ చ న ఫాసుం విహరిస్సన్తి. **న దీఘత్తాయా**తిఆదీసు వుత్తపటిపక్ఖనయేన అత్థో వేదితబ్బో.

ఇధాతి ఇమస్మిం సాసనే. **ఇతి పటిసఞ్చిక్ఖతీ**తి ఏవం పచ్చవేక్ఖతి. **అకుసలం ఆపన్నో**తి ఏత్థ అకుసలన్తి ఆపత్తి అధిప్పేతా, ఆపత్తిం ఆపన్నోతి అత్థో. **కఞ్చిదేవ దేస**న్తి న సబ్బమేవ ఆపత్తిం, ఆపత్తియా పన కఞ్చిదేవ దేసం అఞ్ఞతరం ఆపత్తిన్తి అత్థో. **కాయేనా**తి కరజకాయేన. **అనత్తమనో**తి అతుట్ఠచిత్తో. **అనత్తమనవాచ**న్తి అతుట్ఠవాచం. **మమేవా**తి మంయేవ. **తత్థా**తి తస్మిం అధికరణే. **అచ్చయో అచ్చగమా**తి అపరాధో అతిక్కమిత్వా మద్దిత్వా గతో, అహమేవేత్థ అపరాధికో. **సుఙ్కదాయకంవ భణ్డస్మి**న్తి యథా సుఙ్కట్ఠానం పరిహరిత్వా నీతే భణ్డస్మిం సుఙ్కదాయకం అపరాధో అభిభవతి, సో చ తత్థ అపరాధికో హోతి, న రాజానో న రాజపురిసాతి అత్థో.

ఇదం వుత్తం హోతి – యో హి రఞ్ఞా ఠపితం సుఙ్కట్ఠానం పరిహరిత్వా భణ్డం హరతి, తం సహ భణ్డసకటేన ఆనేత్వా రఞ్ఞో దస్సేన్తి. తత్థ నేవ సుఙ్కట్ఠానస్స దోసో అత్థి, న రఞ్ఞో న రాజపురిసానం, పరిహరిత్వా గతస్సేవ పన దోసో, ఏవమేవం యం సో భిక్ఖు ఆపత్తిం ఆపన్నో, తత్థ నేవ ఆపత్తియా దోసో, న చోదకస్స. తీహి పన కారణేహి తస్సేవ భిక్ఖునో దోసో. తస్స

హి ఆపత్తిం ఆపన్నభావేనపి దోసో, చోదకే అనత్తమనతాయపి దోసో, అనత్తమనస్స సతో పరేసం ఆరోచనేనపి దోసో. చోదకస్స పన యం సో తం ఆపత్తిం ఆపజ్జన్తం అద్దస, తత్థ దోసో నత్థి. అనత్తమనతాయ చోదనాయ పన దోసో. తమ్పి అమనసికరిత్వా అయం భిక్ఖు అత్తనోవ దోసం పచ్చవేక్ఖన్తో "ఇతి మమేవ తత్థ అచ్చయో అచ్చగమా సుఙ్కదాయకంవ భణ్డస్మి"న్తి ఏవం పటిసఞ్చిక్ఖతీతి అత్థో. దుతియవారే చోదకస్స అనత్తమనతా చ అనత్తమనతాయ చోదితభావో చాతి ద్వే దోసా, తేసం వసేన "అచ్చయో అచ్చగమా"తి ఏత్థ యోజనా కాతబ్బా. సేసమేత్థ ఉత్తానమేవాతి.

౧౬. ఛట్ఠే **అఞ్ఞతరోతి** ఏకో అపాకటనామో బ్రాహ్మణో. **యేన భగవా తేనుపసఙ్కమీతి యేనాతి** భుమ్మత్థే కరణవచనం. తస్మా యత్థ భగవా, తత్థ ఉపసఙ్కమీతి ఏవమేత్థ అత్థో వేదితబ్బో. యేన వా కారణేన భగవా దేవమనుస్సేహి ఉపసఙ్కమితబ్బో, తేన కారణేన ఉపసఙ్కమీతి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. కేన చ కారణేన భగవా ఉపసఙ్కమితబ్బో ? నానప్పకారగుణవిసేసాధిగమాధిప్పాయేన, సాదుఫలూపభోగాధిప్పాయేన దిజగణేహి నిచ్చఫలితమహారుక్ఖో వియ. **ఉపసఙ్కమీతి** గతోతి వుత్తం హోతి. **ఉపసఙ్కమిత్వాతి** ఉపసఙ్కమనపరియోసానదీపనం. అథ వా ఏవం గతో తతో ఆసన్నతరం ఠానం భగవతో సమీపసఙ్ఖాతం గన్త్వాతిపి వుత్తం హోతి.

భగవతా సద్ధిం సమ్మోదీతి యథా చ ఖమనీయాదీని పుచ్ఛన్తో భగవా తేన, ఏవం సోపి భగవతా సద్ధిం సమప్పవత్తమోదో అహోసి, సీతోదకం వియ ఉణ్హోదకేన సమ్మోదితం ఏకీభావం అగమాసి. యాయ చ "కచ్చి, భో గోతమ, ఖమనీయం, కచ్చి యాపనీయం, కచ్చి భోతో గోతమస్స చ సావకానఞ్చ అప్పాబాధం అప్పాతఙ్కం లహుట్ఠానం బలం ఫాసువిహారో"తిఆదికాయ కథాయ సమ్మోది, తం పీతిపామోజ్జసఙ్ఖాతస్స సమ్మోదస్స జననతో సమ్మోదితుం యుత్తభావతో చ **సమ్మోదనీయం,** అత్థబ్యఞ్జనమధురతాయ సుచిరమ్పి కాలం సారేతుం నిరన్తరం పవత్తేతుం అరహరూపతో సరితబ్బభావతో చ **సారణీయం**. సుయ్యమానసుఖతో వా సమ్మోదనీయం, అనుస్సరియమానసుఖతో సారణీయం, తథా బ్యఞ్జనపరిసుద్ధతాయ సమ్మోదనీయం, అత్థపరిసుద్ధతాయ సారణీయన్తి ఏవం అనేకేహి పరియాయేహి సమ్మోదనీయం సారణీయం కథం వీతిసారేత్వా పరియోసాపేత్వా నిట్ఠపేత్వా యేనత్థేన ఆగతో, తం పుచ్ఛితుకామో ఏకమన్తం నిసీది.

ఏకమన్తన్తి భావనపుంసకనిద్దేసో "విసమం చన్దిమసూరియా పరివత్తన్తీ"తిఆదీసు (అం॰ ని॰ ౪.౭౦) వియ. తస్మా యథా నిసిన్నో ఏకమన్తం నిసిన్నో హోతి, తథా నిసీదీతి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. భుమ్మత్థే వా ఏతం ఉపయోగవచనం. **నిసీదీతి** ఉపావిసి. పణ్డితా హి పురిసా గరుట్ఠానీయం ఉపసఙ్కమిత్వా ఆసనకుసలతాయ ఏకమన్తం నిసీదన్తి. అయఞ్చ నేసం అఞ్ఞతరో, తస్మా ఏకమన్తం నిసీది.

కథం నిసిన్నో పన ఏకమన్తం నిసిన్నో హోతీతి? ఛ నిసజ్జదోసే వజ్జేత్వా. సేయ్యథిదం – అతిదూరం, అచ్చాసన్నం, ఉపరివాతం, ఉన్నతప్పదేసం, అతిసమ్ముఖం అతిపచ్ఛాతి. అతిదూరే నిసిన్నో హి సచే కథేతుకామో హోతి, ఉచ్చాసద్దేన కథేతబ్బం హోతి. అచ్చాసన్నే నిసిన్నో సఙ్ఘట్టనం కరోతి . ఉపరివాతే నిసిన్నో సరీరగన్ధేన బాధతి. ఉన్నతప్పదేసే నిసిన్నో అగారవం పకాసేతి. అతిసమ్ముఖా నిసిన్నో సచే దట్ఠుకామో హోతి, చక్ఖునా చక్ఖుం ఆహచ్చ దట్ఠబ్బం హోతి. అతిపచ్ఛా నిసిన్నో సచే దట్ఠుకామో హోతి, గీవం పసారేత్వా దట్ఠబ్బం హోతి. తస్మా అయమ్పి ఏతే ఛ నిసజ్జదోసే వజ్జేత్వా నిసీది. తేన వుత్తం "ఏకమన్తం నిసీదీ"తి.

ఏతదవోచాతి దువిధా హి పుచ్ఛా – అగారికపుచ్ఛా, అనగారికపుచ్ఛా చ. తత్థ "కిం, భన్తే, కుసలం, కిం అకుసల"న్తి (మ॰ ని॰ ౩.౨౯౬) ఇమినా నయేన అగారికపుచ్ఛా ఆగతా. "ఇమే ను ఖో, భన్తే, పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధా"తి (మ॰ ని॰ ౩.౮౬) ఇమినా నయేన అనగారికపుచ్ఛా. అయం పన అత్తనో అనురూపం అగారికపుచ్ఛం పుచ్ఛన్తో ఏతం "కో ను ఖో, భో గోతమ, హేతు కో పచ్చయో"తిఆదివచనం అవోచ. తత్థ **హేతు పచ్చయోతి** ఉభయమ్పేతం కారణవేవచనమేవ.

అధమ్మచరియావిసమచరియాహేతూతి అధమ్మచరియాసఙ్ఖాతాయ విసమచరియాయ హేతు, తంకారణా తప్పచ్చయాతి అత్థో . తత్రాయం పదత్థో – అధమ్మస్స చరియా అధమ్మచరియా, అధమ్మకారణన్తి అత్థో. విసమం చరియా, విసమస్స వా కమ్మస్స చరియాతి విసమచరియా. అధమ్మచరియా చ సా విసమచరియా చాతి అధమ్మచరియావిసమచరియా. ఏతేనుపాయేన సుక్కపక్ఖేపి అత్థో వేదితబ్బో. అత్థతో పనేత్థ అధమ్మచరియావిసమచరియా నామ దస అకుసలకమ్మపథా, ధమ్మచరియాసమచరియా నామ దస కుసలకమ్మపథాతి వేదితబ్బా.

అభిక్కన్తం, భో గోతమాతి ఏత్థ అయం అభిక్కన్తసద్దో ఖయసున్దరాభిరూపఅబ్భనుమోదనేసు దిస్సతి. "అభిక్కన్తా, భన్తే, రత్తి, నిక్ఖన్తో పఠమో యామో, చిరనిసిన్నో భిక్ఖుసఙ్ఘో"తిఆదీసు (ఉదా॰ ౪౫; చూళవ॰ ౩౮౩; అ॰ ని॰ ౮.౨౦) హి ఖయే దిస్సతి. "అయం ఇమేసం చతున్నం పుగ్గలానం అభిక్కన్తతరో చ పణీతతరో చా"తిఆదీసు (అ॰ ని॰ ౪.౧౦౦) సున్దరే.

"కో మే వన్దతి పాదాని, ఇద్ధియా యససా జలం;
అభిక్కన్తేన వణ్ణేన, సబ్బా ఓభాసయం దిసా"తి. –

ఆదీసు (వి॰ వ॰ ౮౫౭) అభిరూపే. "అభిక్కన్తం, భన్తే"తిఆదీసు (దీ॰ ని॰ ౧.౨౫౦; పారా॰ ౧౫) అబ్భనుమోదనే. ఇధాపి అబ్భనుమోదనేయేవ. యస్మా చ అబ్భనుమోదనే, తస్మా సాధు సాధు, భో గోతమాతి వుత్తం హోతీతి వేదితబ్బం.

"భయే కోధే పసంసాయం, తురితే కోతూహలచ్ఛరే;
హాసే సోకే పసాదే చ, కరే ఆమేడితం బుధో"తి. –

ఇమినా చ లక్ఖణేన ఇధ పసాదవసేన పసంసావసేన చాయం ద్విక్ఖత్తుం వుత్తోతి వేదితబ్బో. అథ వా **అభిక్కన్తన్తి** అభిక్కన్తం అతిఇట్ఠం అతిమనాపం, అతిసున్దరన్తి వుత్తం హోతి.

తత్థ ఏకేన అభిక్కన్తసద్దేన దేసనం థోమేతి, ఏకేన అత్తనో పసాదం. అయఞ్హేత్థ అధిప్పాయో – అభిక్కన్తం, భో గోతమ, యదిదం భోతో గోతమస్స ధమ్మదేసనా, అభిక్కన్తం యదిదం భోతో గోతమస్స ధమ్మదేసనం ఆగమ్మ మమ పసాదోతి. భగవతోయేవ వా వచనం ద్వే ద్వే అత్థే సన్ధాయ థోమేతి – భోతో గోతమస్స వచనం అభిక్కన్తం దోసనాసనతో, అభిక్కన్తం గుణాధిగమనతో , తథా సద్ధాజననతో, పఞ్ఞాజననతో, సాత్థతో, సబ్యఞ్జనతో, ఉత్తానపదతో, గమ్భీరత్థతో, కణ్ణసుఖతో, హదయఙ్గమతో, అనత్తుక్కంసనతో, అపరవమ్భనతో, కరుణాసీతలతో, పఞ్ఞావదాతతో, ఆపాథరమణీయతో, విమద్దక్ఖమతో, సుయ్యమానసుఖతో, వీమంసియమానహితతోతి ఏవమాదీహి యోజేతబ్బం.

తతో పరమ్పి చతూహి ఉపమాహి దేసనంయేవ థోమేతి. తత్థ **నిక్కుజ్జితన్తి** అధోముఖఠపితం, హేట్ఠాముఖజాతం వా. **ఉక్కుజ్జేయ్యాతి** ఉపరిముఖం కరేయ్య. **పటిచ్ఛన్నన్తి** తిణపణ్ణాదిఛాదితం. **వివరేయ్యాతి** ఉగ్ఘాటేయ్య. **మూళ్హస్సాతి**

దిసామూళ్హస్స. **మగ్గం ఆచిక్ఖేయ్యా**తి హత్థే గహేత్వా "ఏస మగ్గో"తి వదేయ్య. **అన్ధకారే**తి కాళపక్ఖచాతుద్దసీఅడ్ఢరత్తఘనవనసణ్డమేఘపటలేహి చతురఙ్గే తమే. అయం తావ అనుత్తానపదత్థో.

అయం పన అధిప్పాయయోజనా – యథా కోచి నిక్కుజ్జితం ఉక్కుజ్జేయ్య, ఏవం సద్ధమ్మవిముఖం అసద్ధమ్మే పతితం మం అసద్ధమ్మా వుట్ఠాపేన్తేన, యథా పటిచ్ఛన్నం వివరేయ్య, ఏవం కస్సపస్స భగవతో సాసనన్తరధానతో పభుతి మిచ్ఛాదిట్ఠిగహనపటిచ్ఛన్నం సాసనం వివరన్తేన, యథా మూళ్హస్స మగ్గం ఆచిక్ఖేయ్య, ఏవం కుమ్మగ్గమిచ్ఛామగ్గప్పటిపన్నస్స మే సగ్గమోక్ఖమగ్గం ఆవికరోన్తేన, యథా అన్ధకారే తేలపజ్జోతం ధారేయ్య, ఏవం మోహన్ధకారే నిముగ్గస్స మే బుద్ధాదిరతనరూపాని అపస్సతో తప్పటిచ్ఛాదకమోహన్ధకారవిద్ధంసకదేసనాపజ్జోతధారణేన మయ్హం భోతా గోతమేన ఏతేహి పరియాయేహి పకాసితత్తా అనేకపరియాయేన ధమ్మో పకాసితోతి.

ఏవం దేసనం థోమేత్వా ఇమాయ దేసనాయ రతనత్తయే పసన్నచిత్తో పసన్నాకారం కరోన్తో **ఏసాహన్తి**ఆదిమాహ. తత్థ **ఏసాహన్తి** ఏసో అహం. **భవన్తం గోతమం సరణం గచ్ఛామీ**తి భవం మే గోతమో సరణం పరాయణం అఘస్స తాతా హితస్స చ విధాతాతి ఇమినా అధిప్పాయేన భవన్తం గోతమం గచ్ఛామి భజామి సేవామి పయిరుపాసామి, ఏవం వా జానామి బుజ్ఝామీతి. యేసఞ్హి ధాతూనం గతి అత్థో, బుద్ధిపి తేసం అత్థో. తస్మా గచ్ఛామీతి ఇమస్స జానామి బుజ్ఝామీతి అయమత్థో వుత్తో. **ధమ్మఞ్చ భిక్ఖుసఙ్ఘఞ్చా**తి ఏత్థ పన అధిగతమగ్గే సచ్ఛికతనిరోధే యథానుసిట్ఠం పటిపజ్జమానే చ చతూసు అపాయేసు అపతమానే ధారేతీతి **ధమ్మో**. సో అత్థతో అరియమగ్గో చేవ నిబ్బానఞ్చ. వుత్తఞ్హేతం – "యావతా, భిక్ఖవే, ధమ్మా సఙ్ఖతా, అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో తేసం అగ్గమక్ఖాయతీ"తి (అ॰ ని॰ ౪.౩౪) విత్థారో. న కేవలఞ్చ అరియమగ్గో చేవ నిబ్బానఞ్చ , అపిచ ఖో అరియఫలేహి సద్ధిం పరియత్తిధమ్మోపి. వుత్తఞ్హేతం ఛత్తమాణవకవిమానే –

> "రాగవిరాగమనేజమసోకం, ధమ్మమసఙ్ఖతమప్పటికూలం;
>
> మధురమిమం పగుణం సువిభత్తం, ధమ్మమిమం సరణత్థముపేహీ"తి. (వి॰ వ॰ ౮౮౭);

ఏత్థ **రాగవిరాగో**తి మగ్గో కథితో. **అనేజమసోకన్తి** ఫలం. **ధమ్మమసఙ్ఖతన్తి** నిబ్బానం. **అప్పటికూలం మధురమిమం పగుణం సువిభత్తన్తి** పిటకత్తయేన విభత్తా సబ్బధమ్మక్ఖన్ధాతి. దిట్ఠిసీలసఙ్ఘాతేన సంహతోతి **సఙ్ఘో**. సో అత్థతో అట్ఠఅరియపుగ్గలసమూహో. వుత్తఞ్హేతం తస్మింయేవ విమానే –

> "యత్థ చ దిన్నమహప్ఫలమాహు, చతూసు సుచీసు పురిసయుగేసు;
>
> అట్ఠ చ పుగ్గలధమ్మదసా తే, సఙ్ఘమిమం సరణత్థముపేహీ"తి. (వి॰ వ॰ ౮౮౮);

భిక్ఖూనం సఙ్ఘో **భిక్ఖుసఙ్ఘో**. ఏత్తావతా బ్రాహ్మణో తీణి సరణగమనాని పటివేదేసి.

ఇదాని తేసు సరణగమనేసు కోసల్లత్థం సరణం, సరణగమనం, యో చ సరణం గచ్ఛతి, సరణగమనప్పభేదో, సరణగమనఫలం, సంకిలేసో, భేదోతి అయం విధి వేదితబ్బో.

సేయ్యథిదం – పదత్థతో తావ హింసతీతి **సరణం,** సరణగతానం తేనేవ సరణగమనేన భయం సన్తాసం దుక్ఖం దుగ్గతిపరికిలేసం హనతి వినాసేతీతి అత్థో, రతనత్తయస్సేవేతం అధివచనం. అథ వా హితే పవత్తనేన అహితా చ నివత్తనేన

సత్తానం భయం హింసతీతి బుద్ధో, భవకన్తారా ఉత్తారణేన లోకస్స అస్సాసదానేన చ ధమ్మో, అప్పకానమ్పి కారానం విపులఫలపటిలాభకరణేన సఙ్ఘో. తస్మా ఇమినాపి పరియాయేన రతనత్తయం సరణం. తప్పసాదతగ్గరుతాహి విహతకిలేసో తప్పరాయణతాకారప్పవత్తో చిత్తుప్పాదో సరణగమనం. తంసమఙ్గీసత్తో సరణం గచ్ఛతి, వుత్తప్పకారేన చిత్తుప్పాదేన "ఏతాని మే తీణి రతనాని సరణం, ఏతాని పరాయణ"న్తి ఏవం ఉపేతీతి అత్థో. ఏవం తావ **సరణం సరణగమనం యో చ సరణం గచ్ఛతి** ఇదం తయం వేదితబ్బం.

సరణగమనప్పభేదే పన దువిధం సరణగమనం లోకుత్తరం లోకియఞ్చాతి. తత్థ లోకుత్తరం దిట్ఠసచ్చానం మగ్గక్ఖణే సరణగమనుపక్కిలేససముచ్ఛేదేన ఆరమ్మణతో నిబ్బానారమ్మణం హుత్వా కిచ్చతో సకలేపి రతనత్తయే ఇజ్ఝతి. లోకియం పుథుజ్జనానం సరణగమనుపక్కిలేసవిక్ఖమ్భనేన ఆరమ్మణతో బుద్ధాదిగుణారమ్మణం హుత్వా ఇజ్ఝతి. తం అత్థతో బుద్ధాదీసు వత్థూసు సద్ధాపటిలాభో, సద్ధామూలికా చ సమ్మాదిట్ఠి దససు పుఞ్ఞకిరియావత్థూసు దిట్ఠిజుకమ్మన్తి వుచ్చతి.

తయిదం చతుధా పవత్తతి అత్తసన్నియ్యాతనేన తప్పరాయణతాయ సిస్సభావూపగమనేన పణిపాతేనాతి. తత్థ **అత్తసన్నియ్యాతనం** నామ "అజ్జ ఆదిం కత్వా అహం అత్తానం బుద్ధస్స నియ్యాతేమి, ధమ్మస్స, సఙ్ఘస్సా"తి ఏవం బుద్ధాదీనం అత్తపరిచ్చజనం. **తప్పరాయణతా** నామ "అజ్జ ఆదిం కత్వా అహం బుద్ధపరాయణో, ధమ్మపరాయణో, సఙ్ఘపరాయణో ఇతి మం ధారేథా"తి ఏవం తప్పరాయణభావో. **సిస్సభావూపగమనం** నామ "అజ్జ ఆదిం కత్వా అహం బుద్ధస్స అన్తేవాసికో, ధమ్మస్స, సఙ్ఘస్స ఇతి మం ధారేథా"తి ఏవం సిస్సభావూపగమో. **పణిపాతో** నామ "అజ్జ ఆదిం కత్వా అహం అభివాదన-పచ్చుట్ఠాన-అఞ్జలికమ్మ-సామీచికమ్మం బుద్ధాదీనంయేవ తిణ్ణం వత్థూనం కరోమి ఇతి మం ధారేథా"తి ఏవం బుద్ధాదీసు పరమనిపచ్చకారో. ఇమేసఞ్హి చతున్నమ్పి ఆకారానం అఞ్ఞతరమ్పి కరోన్తేన గహితంయేవ హోతి సరణగమనం.

అపిచ "భగవతో అత్తానం పరిచ్చజామి, ధమ్మస్స, సఙ్ఘస్స అత్తానం పరిచ్చజామి, జీవితం పరిచ్చజామి, పరిచ్చత్తోయేవ మే అత్తా, పరిచ్చత్తంయేవ మే జీవితం, జీవితపరియన్తికం బుద్ధం సరణం గచ్ఛామి, బుద్ధో మే సరణం లేణం తాణ"న్తి ఏవమ్పి అత్తసన్నియ్యాతనం వేదితబ్బం. "సత్థారఞ్చ వతాహం పస్సేయ్యం, భగవన్తమేవ పస్సేయ్యం, సుగతఞ్చ వతాహం పస్సేయ్యం, భగవన్తమేవ పస్సేయ్యం, సమ్మాసమ్బుద్ధఞ్చ వతాహం పస్సేయ్యం, భగవన్తమేవ పస్సేయ్య"న్తి (సం॰ ని॰ ౨.౧౫౪) ఏవమ్పి మహాకస్సపస్స సరణగమనే వియ సిస్సభావూపగమనం దట్ఠబ్బం.

"సో అహం విచరిస్సామి, గామా గామం పురా పురం;
నమస్సమానో సమ్బుద్ధం, ధమ్మస్స చ సుధమ్మత"న్తి. (సు॰ ని॰ ౧౯౪; సం॰ ని॰ ౧.౨౪౬);

ఏవమ్పి ఆళవకాదీనం సరణగమనం వియ తప్పరాయణతా వేదితబ్బా. "అథ ఖో బ్రహ్మాయు బ్రాహ్మణో ఉట్ఠాయాసనా ఏకంసం ఉత్తరాసఙ్గం కరిత్వా భగవతో పాదేసు సిరసా నిపతిత్వా భగవతో పాదాని ముఖేన చ పరిచుమ్బతి, పాణీహి చ పరిసమ్బాహతి, నామఞ్చ సావేతి – 'బ్రహ్మాయు అహం, భో గోతమ, బ్రాహ్మణో; బ్రహ్మాయు అహం, భో గోతమ, బ్రాహ్మణో'"తి (మ॰ ని॰ ౨.౩౯౪) ఏవమ్పి పణిపాతో వేదితబ్బో.

సో పనేస ఞాతిభయాచరియదక్ఖిణేయ్యవసేన చతుబ్బిధో హోతి. తత్థ దక్ఖిణేయ్యపణిపాతేన సరణగమనం హోతి, న ఇతరేహి. సేట్ఠవసేనేవ హి సరణం గణ్హాతి, సేట్ఠవసేన చ భిజ్జతి. తస్మా యో సాకియో వా కోలియో వా “బుద్ధో అమ్హాకం ఞాతకో”తి వన్దతి, అగ్గహితమేవ హోతి సరణం. యో వా “సమణో గోతమో రాజపూజితో మహానుభావో అవన్దియమానో అనత్థమ్పి కరేయ్యా”తి భయేన వన్దతి, అగ్గహితమేవ హోతి సరణం. యో వా బోధిసత్తకాలే భగవతో సన్తికే కిఞ్చి ఉగ్గహితం సరమానో బుద్ధకాలే వా –

“ఏకేన భోగే భుఞ్జేయ్య, ద్వీహి కమ్మం పయోజయే;

చతుత్థఞ్చ నిధాపేయ్య, ఆపదాసు భవిస్సతీ”తి. (దీ॰ ని॰ ౩.౨౬౫) –

ఏవరూపం అనుసాసనిం ఉగ్గహేత్వా “ఆచరియో మే”తి వన్దతి, అగ్గహితమేవ హోతి సరణం. యో పన “అయం లోకే అగ్గదక్ఖిణేయ్యో”తి వన్దతి, తేనేవ గహితం హోతి సరణం.

ఏవం గహితసరణస్స చ ఉపాసకస్స వా ఉపాసికాయ వా అఞ్ఞతిత్థియేసు పబ్బజితమ్పి ఞాతిం “ఞాతకో మే అయ”న్తి వన్దతో సరణగమనం న భిజ్జతి, పగేవ అపబ్బజితం. తథా రాజానం భయవసేన వన్దతో. సో హి రట్ఠపూజితత్తా అవన్దియమానో అనత్థమ్పి కరేయ్యాతి. తథా యం కిఞ్చి సిప్పం సిక్ఖాపకం తిత్థియం “ఆచరియో మే అయ”న్తి వన్దతోపి న భిజ్జతీతి ఏవం **సరణగమనప్పభేదో** వేదితబ్బో.

ఏత్థ చ లోకుత్తరస్స సరణగమనస్స చత్తారి సామఞ్ఞఫలాని విపాకఫలం, సబ్బదుక్ఖక్ఖయో ఆనిసంసఫలం. వుత్తఞ్హేతం –

“యో చ బుద్ధఞ్చ ధమ్మఞ్చ, సఙ్ఘఞ్చ సరణం గతో;

చత్తారి అరియసచ్చాని, సమ్మప్పఞ్ఞాయ పస్సతి. (ధ॰ ప॰ ౧౯౦);

“దుక్ఖం దుక్ఖసముప్పాదం, దుక్ఖస్స చ అతిక్కమం;

అరియఞ్చట్ఠఙ్గికం మగ్గం, దుక్ఖూపసమగామినం. (ధ॰ ప॰ ౧౯౧);

“ఏతం ఖో సరణం ఖేమం, ఏతం సరణముత్తమం;

ఏతం సరణమాగమ్మ, సబ్బదుక్ఖా పముచ్చతీ”తి. (ధ॰ ప॰ ౧౯౨);

అపిచ నిచ్చతో అనుపగమనాదివసేనపేతస్స ఆనిసంసఫలం వేదితబ్బం. వుత్తఞ్హేతం –

“అట్ఠానమేతం, భిక్ఖవే, అనవకాసో, యం దిట్ఠిసమ్పన్నో పుగ్గలో కఞ్చి సఙ్ఖారం నిచ్చతో ఉపగచ్ఛేయ్య, సుఖతో ఉపగచ్ఛేయ్య, కఞ్చి ధమ్మం అత్తతో ఉపగచ్ఛేయ్య, మాతరం జీవితా వోరోపేయ్య, పితరం, అరహన్తం జీవితా వోరోపేయ్య, పదుట్ఠచిత్తో తథాగతస్స లోహితం ఉప్పాదేయ్య, సఙ్ఘం భిన్దేయ్య, అఞ్ఞం సత్థారం ఉద్దిసేయ్య, నేతం ఠానం విజ్జతీ”తి (మ॰ ని॰ ౩.౧౨౭-౧౩౦; అ॰ ని॰ ౧.౨౬౨-౨౭౭).

లోకియస్స పన సరణగమనస్స భవసమ్పదాపి భోగసమ్పదాపి ఫలమేవ. వుత్తఞ్హేతం –

“యే కేచి బుద్ధం సరణం గతాసే,

న తే గమిస్సన్తి అపాయభూమిం;

పహాయ మానుసం దేహం,

దేవకాయం పరిపూరేస్సన్తీ”తి. (సం॰ ని॰ ౧.౩౭);

అపరమ్పి వుత్తం –

“అథ ఖో సక్కో దేవానమిన్దో అసీతియా దేవతాసహస్సేహి సద్ధిం యేనాయస్మా మహామోగ్గల్లానో తేనుపసఙ్కమి…పే॰… ఏకమన్తం ఠితం ఖో సక్కం దేవానమిన్దం ఆయస్మా మహామోగ్గల్లానో ఏతదవోచ – ‘సాధు ఖో, దేవానమిన్ద, బుద్ధసరణగమనం హోతి. బుద్ధసరణగమనహేతు ఖో దేవానమిన్ద ఏవమిధేకచ్చే సత్తా కాయస్స భేదా పరం మరణా సుగతిం సగ్గం లోకం ఉపపజ్జన్తి. తే అఞ్ఞే దేవే దసహి ఠానేహి అధిగణ్హన్తి దిబ్బేన ఆయునా దిబ్బేన వణ్ణేన సుఖేన యసేన ఆధిపతేయ్యేన దిబ్బేహి రూపేహి సద్దేహి గన్ధేహి రసేహి ఫోట్ఠబ్బేహీ’”తి (సం॰ ని॰ ౪.౩౪౧).

ఏసేవ నయో ధమ్మే సఙ్ఘే చ. అపిచ వేలామసుత్తాదివసేనాపి (అ॰ ని॰ ౯.౨౦ ఆదయో) సరణగమనస్స ఫలవిసేసో వేదితబ్బో. ఏవం **సరణగమనఫలం** వేదితబ్బం.

తత్థ లోకియసరణగమనం తీసు వత్థూసు అఞ్ఞాణసంసయమిచ్ఛాఞాణాదీహి సంకిలిస్సతి, న మహాజుతికం హోతి న మహావిప్ఫారం. లోకుత్తరస్స నత్థి సంకిలేసో. లోకియస్స చ సరణగమనస్స దువిధో భేదో సావజ్జో అనవజ్జో చ. తత్థ సావజ్జో అఞ్ఞసత్థారాదీసు అత్తసన్నియ్యాతనాదీహి హోతి, సో అనిట్ఠఫలో. అనవజ్జో కాలకిరియాయ, సో అవిపాకత్తా అఫలో. లోకుత్తరస్స పన నేవత్థి భేదో. భవన్తరేపి హి అరియసావకో అఞ్ఞం సత్థారం న ఉద్దిసతీతి ఏవం సరణగమనస్స **సంకిలేసో** చ **భేదో** చ వేదితబ్బో.

ఉపాసకం మం భవం గోతమో ధారేతూతి మం భవం గోతమో “ఉపాసకో అయ”న్తి ఏవం ధారేతు, జానాతూతి అత్థో. ఉపాసకవిధికోసల్లత్థం పనేత్థ కో ఉపాసకో, కస్మా ఉపాసకోతి వుచ్చతి, కిమస్స సీలం, కో ఆజీవో, కా విపత్తి, కా సమ్పత్తీతి ఇదం పకిణ్ణకం వేదితబ్బం.

తత్థ **కో ఉపాసకో**తి యో కోచి సరణగతో గహట్ఠో. వుత్తఞ్హేతం –

“యతో ఖో, మహానామ, ఉపాసకో బుద్ధం సరణం గతో హోతి, ధమ్మం సరణం గతో, సఙ్ఘం సరణం గతో హోతి. ఏత్తావతా ఖో, మహానామ, ఉపాసకో హోతీ”తి (సం॰ ని॰ ౫.౧౦౩౩).

కస్మా ఉపాసకోతి. రతనత్తయస్స ఉపాసనతో. సో హి బుద్ధం ఉపాసతీతి ఉపాసకో. ధమ్మం, సఙ్ఘం ఉపాసతీతి ఉపాసకోతి.

కిమస్స సీలన్తి. పఞ్చ వేరమణియో. యథాహ –

“యతో ఖో, మహానామ, ఉపాసకో పాణాతిపాతా పటివిరతో హోతి, అదిన్నాదానా, కామేసుమిచ్ఛాచారా, ముసావాదా, సురామేరయమజ్జప్పమాదట్ఠానా పటివిరతో హోతి. ఏత్తావతా ఖో, మహానామ, ఉపాసకో సీలవా హోతీ”తి (సం॰ ని॰ ౫.౧౦౩౩).

కో ఆజీవోతి. పఞ్చ మిచ్ఛావణిజ్జా పహాయ ధమ్మేన సమేన జీవికకప్పనం. వుత్తఞ్హేతం –

“పఞ్చిమా, భిక్ఖవే, వణిజ్జా ఉపాసకేన అకరణీయా. కతమా పఞ్చ. సత్థవణిజ్జా, సత్తవణిజ్జా, మంసవణిజ్జా, మజ్జవణిజ్జా, విసవణిజ్జా. ఇమా ఖో, భిక్ఖవే, పఞ్చ వణిజ్జా ఉపాసకేన అకరణీయా”తి (అ॰ ని॰ ౫.౧౭౭).

కా విపత్తీతి. యా తస్సేవ సీలస్స చ ఆజీవస్స చ విపత్తి, అయమస్స విపత్తి. అపిచ యాయ ఏస చణ్డాలో చేవ హోతి మలఞ్చ పతికుట్ఠో చ, సాపి తస్స విపత్తీతి వేదితబ్బా. తే చ అత్థతో అస్సద్ధియాదయో పఞ్చ ధమ్మా హోన్తి. యథాహ –

“పఞ్చహి , భిక్ఖవే, ధమ్మేహి సమన్నాగతో ఉపాసకో ఉపాసకచణ్డాలో చ హోతి ఉపాసకమలఞ్చ ఉపాసకపతికుట్ఠో చ. కతమేహి పఞ్చహి? అస్సద్ధో హోతి, దుస్సీలో హోతి, కోతూహలమఙ్గలికో హోతి, మఙ్గలం పచ్చేతి నో కమ్మం, ఇతో చ బహిద్ధా దక్ఖిణేయ్యం పరియేసతి, తత్థ చ పుబ్బకారం కరోతీ”తి (అ॰ ని॰ ౫.౧౭౫).

కా సమ్పత్తీతి. యా చస్స సీలసమ్పదా చ ఆజీవసమ్పదా చ, సా సమ్పత్తి. యే చస్స రతనభావాదికరా సద్ధాదయో పఞ్చ ధమ్మా. యథాహ –

“పఞ్చహి , భిక్ఖవే, ధమ్మేహి సమన్నాగతో ఉపాసకో ఉపాసకరతనఞ్చ హోతి ఉపాసకపదుమఞ్చ ఉపాసకపుణ్డరీకఞ్చ. కతమేహి పఞ్చహి? సద్ధో హోతి, సీలవా హోతి, న కోతూహలమఙ్గలికో హోతి, కమ్మం పచ్చేతి నో మఙ్గలం, న ఇతో బహిద్ధా దక్ఖిణేయ్యం గవేసతి, ఇధ చ పుబ్బకారం కరోతీ”తి (అ॰ ని॰ ౫.౧౭౫).

అజ్జతగ్గేతి ఏత్థ అయం **అగ్గ**సద్దో ఆదికోటికోట్ఠాససేట్ఠేసు దిస్సతి. “అజ్జతగ్గే సమ్మ, దోవారిక, ఆవరామి ద్వారం నిగణ్ఠానం నిగణ్ఠీన”న్తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౨.౭౦) హి ఆదిమ్హి దిస్సతి. “తేనేవ అఙ్గులగ్గేన తం అఙ్గులగ్గం పరామసేయ్య (కథా॰ ౪౪౧). ఉచ్ఛగ్గం వేళగ్గ”న్తిఆదీసు కోటియం. “అమ్బిలగ్గం వా మధురగ్గం వా తిత్తకగ్గం వా (సం॰ ని॰ ౫.౩౭౪), అనుజానామి, భిక్ఖవే, విహారగ్గేన వా పరివేణగ్గేన వా భాజేతుం”న్తిఆదీసు (చూళవ॰ ౩౧౮) కోట్ఠాసే. “యావతా, భిక్ఖవే, సత్తా అపదా వా…పే॰… తథాగతో తేసం అగ్గమక్ఖాయతీ”తిఆదీసు (అ॰ ని॰ ౪.౩౪) సేట్ఠే. ఇధ పనాయం ఆదిమ్హి దట్ఠబ్బో. తస్మా అజ్జతగ్గేతి అజ్జతం ఆదిం కత్వాతి ఏవమేత్థ అత్థో వేదితబ్బో. **అజ్జత**న్తి అజ్జభావం. అజ్జదగ్గేతి వా పాఠో, దకారో పదసన్ధికరో, అజ్జ అగ్గం కత్వాతి అత్థో.

పాణుపేతన్తి పాణేహి ఉపేతం, యావ మే జీవితం పవత్తతి, తావ ఉపేతం, అనఞ్ఞసత్థుకం తీహి సరణగమనేహి సరణం గతం ఉపాసకం కప్పియకారకం మం భవం గోతమో ధారేతు జానాతు. అహఞ్హి సచేపి మే తిఖిణేన అసినా సీసం ఛిన్దేయ్య, నేవ బుద్ధం “న బుద్ధో”తి వా ధమ్మం “న ధమ్మో”తి వా సఙ్ఘం “న సఙ్ఘో”తి వా వదేయ్యన్తి ఏవం అత్తసన్నియ్యాతనేన సరణం గన్త్వా చతూహి చ పచ్చయేహి పవారేత్వా ఉట్ఠాయాసనా భగవన్తం అభివాదేత్వా తిక్ఖత్తుం పదక్ఖిణం కత్వా పక్కామీతి.

౧౭. సత్తమే **జాణుస్సోణీతి** జాణుస్సోణితానన్తరం కిర నామేకం ఠానన్తరం, తం యేన కులేన లద్ధం, తం జాణుస్సోణికులన్తి వుచ్చతి. అయం తస్మిం కులే జాతత్తా రఞ్ఞో సన్తికే చ లద్ధజాణుస్సోణిసక్కారత్తా జాణుస్సోణీతి వుచ్చతి. **తేనుపసఙ్కమీతి** "సమణో కిర గోతమో పణ్డితో బ్యత్తో బహుస్సుతో"తి సుత్వా "సచే సో లిఙ్గవిభత్తికారకాదిభేదం జానిస్సతి, అమ్హేహి ఞాతమేవ జానిస్సతి, అఞ్ఞాతం కిం జానిస్సతి. ఞాతమేవ కథేస్సతి, అఞ్ఞాతం కిం కథేస్సతీ"తి చిన్తేత్వా మానద్ధజం పగ్గయ్హ సిఙ్గం ఉక్ఖిపిత్వా మహాపరివారేహి పరివుతో యేన భగవా తేనుపసఙ్కమి. **కతత్తా చ, బ్రాహ్మణ, అకతత్తా చాతి** సత్థా తస్స వచనం సుత్వా "అయం బ్రాహ్మణో ఇధ ఆగచ్ఛన్తో న జానితుకామో అత్థగవేసీ హుత్వా ఆగతో, మానం పన పగ్గయ్హ సిఙ్గం ఉక్ఖిపిత్వా ఆగతో. కిం ను ఖ్వస్స యథా పఞ్హస్స అత్థం జానాతి, ఏవం కథితే వడ్ఢి భవిస్సతి, ఉదాహు యథా న జానాతీ"తి చిన్తేత్వా "యథా న జానాతి, ఏవం కథితే వడ్ఢి భవిస్సతీ"తి ఞత్వా "కతత్తా చ, బ్రాహ్మణ, అకతత్తా చా"తి ఆహ.

బ్రాహ్మణో తం సుత్వా "సమణో గోతమో కతత్తాపి అకతత్తాపి నిరయే నిబ్బత్తిం వదతి, ఇదం ఉభయకారణేనాపి ఏకట్ఠానే నిబ్బత్తియా కథితత్తా దుజ్జానం మహన్ధకారం, నత్థి మయ్హం ఏత్థ పతిట్ఠా. సచే పనాహం ఏత్తకేనేవ తుణ్హీ భవేయ్యం, బ్రాహ్మణానం మజ్ఝే కథనకాలేపి మం ఏవం వదేయ్యుం – 'త్వం సమణస్స గోతమస్స సన్తికం మానం పగ్గయ్హ సిఙ్గం ఉక్ఖిపిత్వా గతోసి, ఏకవచనేనేవ తుణ్హీ హుత్వా కిఞ్చి వత్తుం నాసక్ఖి, ఇమస్మిం ఠానే కస్మా కథేసీ'తి. తస్మా పరాజితోపి అపరాజితసదిసో హుత్వా పున సగ్గగమనపఞ్హం పుచ్ఛిస్సామీ"తి చిన్తేత్వా **కో ను ఖో, భో గోతమాతి** ఇమం దుతియపఞ్హం ఆరభి.

ఏవమ్పి తస్స అహోసి – "ఉపరిపఞ్హేన హేట్ఠాపఞ్హం జానిస్సామి, హేట్ఠాపఞ్హేన ఉపరిపఞ్హ"న్తి. తస్మాపి ఇమం పఞ్హం పుచ్ఛి. సత్థా పురిమనయేనేవ చిన్తేత్వా యథా న జానాతి, ఏవమేవ కథేన్తో పునపి "కతత్తా చ, బ్రాహ్మణ, అకతత్తా చా"తి ఆహ. బ్రాహ్మణో తస్మిమ్పి పతిట్ఠాతుం అసక్కోన్తో "అలం, భో, న ఈదిసస్స పురిసస్స సన్తికం ఆగతేన అజానిత్వా గన్తుం వట్టతి, సకవాదం పహాయ సమణం గోతమం అనువత్తిత్వా మయ్హం అత్థం గవేసిస్సామి, పరలోకమగ్గం సోధేస్సామీ"తి సన్నిట్ఠానం కత్వా సత్థారం ఆయాచన్తో **న ఖో అహన్తిఆదిమాహ**. అథస్స నిహతమానతం ఞత్వా సత్థా ఉపరి దేసనం వడ్ఢేన్తో **తేన హి, బ్రాహ్మణాతిఆదిమాహ**. తత్థ **తేన హీతి** కారణనిద్దేసో. యస్మా సంఖిత్తేన భాసితస్స అత్థం అజానన్తో విత్థారదేసనం యాచసి, తస్మాతి అత్థో. సేసమేత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

౧౮. అట్ఠమే **ఆయస్మాతి** పియవచనమేతం. **ఆనన్దోతి** తస్స థేరస్స నామం. **ఏకంసేనాతి** ఏకన్తేన. **అనువిచ్చాతి** అనుపవిసిత్వా. **విఞ్ఞూతి** పణ్డితా. **గరహన్తీతి** నిన్దన్తి, అవణ్ణం భాసన్తి. సేసమేత్థ నవమే చ సబ్బం ఉత్తానత్థమేవ.

౨౦. దసమే **దున్నిక్ఖిత్తఞ్చ పదబ్యఞ్జనన్తి** ఉప్పటిపాటియా గహితపాళిపదమేవ హి అత్థస్స బ్యఞ్జనత్తా బ్యఞ్జనన్తి వుచ్చతి. ఉభయమేతం పాళియావ నామం. **అత్థో చ దున్నీతోతి** పరివత్తేత్వా ఉప్పటిపాటియా గహితా అట్ఠకథా. **దున్నిక్ఖిత్తస్స, భిక్ఖవే, పదబ్యఞ్జనస్స అత్థోపి దున్నయో హోతీతి** పరివత్తేత్వా ఉప్పటిపాటియా గహితాయ పాళియా అట్ఠకథా నామ దున్నయా దున్నీహారా దుక్కథా నామ హోతి. ఏకాదసమే వుత్తపటిపక్ఖనయేన అత్థో వేదితబ్బోతి.

అధికరణవగ్గో దుతియో.

౩. బాలవగ్గవణ్ణనా

౨౨. తతియస్స పఠమే **అచ్చయం అచ్చయతో న పస్సతీ**తి "అపరజ్ఝిత్వా అపరద్ధం మయా"తి అత్తనో అపరాధం న పస్సతి, అపరద్ధం మయాతి వత్వా దణ్డకమ్మం ఆహరిత్వా న ఖమాపేతీతి అత్థో. **అచ్చయం దేసేన్తస్సా**తి ఏవం వత్వా దణ్డకమ్మం ఆహరిత్వా ఖమాపేన్తస్స. **యథాధమ్మం నప్పటిగ్గణ్హాతీ**తి "పున ఏవం న కరిస్సామి, ఖమథ మే"తి వుచ్చమానో అచ్చయం ఇమం యథాధమ్మం యథాసభావం న పటిగ్గణ్హాతి. "ఇతో పట్ఠాయ పున ఏవరూపం మా అకాసి, ఖమామి తుయ్హ"న్తి న వదతి. సుక్కపక్ఖో వుత్తపటిపక్ఖనయేనేవ వేదితబ్బో.

౨౩. దుతియే **అబ్భాచిక్ఖన్తీ**తి అభిభవిత్వా ఆచిక్ఖన్తి, అభూతేన వదన్తి. **దోసన్తరో**తి అన్తరే పతితదోసో. ఏవరూపో హి "నత్థి సమణస్స గోతమస్స ఉత్తరిమనుస్సధమ్మో"తిఆదీని వదన్తో సునక్ఖత్తో వియ తథాగతం అబ్భాచిక్ఖతి. **సద్ధో వా దుగ్గహితేనా**తి యో హి ఞాణవిరహితాయ సద్ధాయ అతిసద్ధో హోతి ముద్ధప్పసన్నో, సోపి "బుద్ధో నామ సబ్బలోకుత్తరో, సబ్బే తస్స కేసాదయో బాత్తింస కోట్ఠాసా లోకుత్తరాయేవా"తిఆదినా నయేన దుగ్గహితం గణ్హిత్వా తథాగతం అబ్భాచిక్ఖతి. తతియం ఉత్తానత్థమేవాతి.

౨౪. చతుత్థే **నేయ్యత్థం సుత్తన్త**న్తి యస్స అత్థో నేతబ్బో, తం నేతబ్బత్థం సుత్తన్తం. **నీతత్థో సుత్తన్తోతి దీపేతీ**తి కథితత్థో అయం సుత్తన్తోతి వదతి. తత్థ "ఏకపుగ్గలో, భిక్ఖవే, ద్వేమే, భిక్ఖవే, పుగ్గలా, తయోమే, భిక్ఖవే, పుగ్గలా, చత్తారోమే, భిక్ఖవే, పుగ్గలా"తి ఏవరూపో సుత్తన్తో నేయ్యత్థో నామ. ఏత్థ హి కిఞ్చాపి సమ్మాసమ్బుద్ధేన "ఏకపుగ్గలో, భిక్ఖవే"తిఆది వుత్తం, పరమత్థతో పన పుగ్గలో నామ నత్థీతి ఏవమస్స అత్థో నేతబ్బోవ హోతి. అయం పన అత్తనో బాలతాయ నీతత్థో అయం సుత్తన్తోతి దీపేతి. పరమత్థతో హి పుగ్గలే అసతి న తథాగతో "ఏకపుగ్గలో, భిక్ఖవే"తిఆదీని వదేయ్య. యస్మా పన తేన వుత్తం, తస్మా పరమత్థతో అత్థి పుగ్గలోతి గణ్హన్తో తం నేయ్యత్థం సుత్తన్తం నీతత్థో సుత్తన్తోతి దీపేతి. **నీతత్థ**న్తి అనిచ్చం దుక్ఖం అనత్తాతి ఏవం కథితత్థం. ఏత్థ హి అనిచ్చమేవ దుక్ఖమేవ అనత్తాయేవాతి అత్థో. అయం పన అత్తనో బాలతాయ "నేయ్యత్థో అయం సుత్తన్తో, అత్థమస్స ఆహరిస్సామీ"తి "నిచ్చం నామ అత్థి, సుఖం నామ అత్థి, అత్తా నామ అత్థీ"తి గణ్హన్తో నీతత్థం సుత్తన్తం నేయ్యత్థో సుత్తన్తోతి దీపేతి నామ. పఞ్చమం ఉత్తానత్థమేవాతి.

౨౬. ఛట్ఠే **పటిచ్ఛన్నకమ్మన్తస్సా**తి పాపకమ్మస్స. పాపం హి పటిచ్ఛాదేత్వా కరోన్తి. నో చేపి పటిచ్ఛాదేత్వా కరోన్తి, పాపకమ్మం పటిచ్ఛన్నమేవాతి వుచ్చతి. **నిరయో**తి సహోకాసకా ఖన్ధా. తిరచ్ఛానయోనియం ఖన్ధావ లబ్భన్తి. సత్తమట్ఠమాని ఉత్తానత్థానేవ.

౩౦. నవమే **పటిగ్గాహా**తి పటిగ్గాహకా, దుస్సీలం పుగ్గలం ద్వే ఠానాని పటిగ్గణ్హన్తీతి అత్థో.

౩౧. దసమే **అత్థవసే**తి కారణాని. **అరఞ్ఞవనపత్థానీ**తి అరఞ్ఞాని చ వనపత్థాని చ. తత్థ కిఞ్చాపి అభిధమ్మే నిప్పరియాయేన "నిక్ఖమిత్వా బహి ఇన్దఖీలా, సబ్బమేతం అరఞ్ఞ"న్తి (విభ॰ ౫౨౯) వుత్తం, తథాపి యం తం "పఞ్చధనుసతికం పచ్ఛిమ"న్తి (పారా॰ ౬౫౪) ఆరఞ్ఞకఙ్గనిప్ఫాదకం సేనాసనం వుత్తం, తదేవ అధిప్పేతన్తి వేదితబ్బం. **వనపత్థ**న్తి గామన్తం అతిక్కమిత్వా మనుస్సానం అనుపచారట్ఠానం, యత్థ న కసీయతి న వపీయతి. **పన్తానీ**తి పరియన్తాని

అతిదూరాని, **దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారన్తి** లోకియలోకుత్తరం ఫాసువిహారం. **పచ్ఛిమఞ్చ జనతం అనుకమ్పమానోతి** పచ్ఛిమే మమ సావకే అనుకమ్పన్తో.

౩౨. ఏకాదసమే **విజ్జాభాగియాతి** విజ్జాకోట్ఠాసికా. **సమథోతి** చిత్తేకగ్గతా. **విపస్సనాతి** సఙ్ఖారపరిగ్గాహకఞాణం. **కమత్థమనుభోతీతి** కతమం అత్థం ఆరాధేతి సమ్పాదేతి పరిపూరేతి. **చిత్తం భావీయతీతి** మగ్గచిత్తం భావీయతి బ్రూహీయతి వడ్ఢీయతి. **యో రాగో, సో పహీయతీతి** యో రఞ్జనకవసేన రాగో, సో పహీయతి. రాగో హి మగ్గచిత్తస్స పచ్చనీకో, మగ్గచిత్తం రాగస్స చ. రాగక్ఖణే మగ్గచిత్తం నత్థి, మగ్గచిత్తక్ఖణే రాగో నత్థి. యదా పన రాగో ఉప్పజ్జతి, తదా మగ్గచిత్తస్స ఉప్పత్తిం నివారేతి, పదం పచ్ఛిన్దతి. యదా పన మగ్గచిత్తం ఉప్పజ్జతి, తదా రాగం సమూలకం ఉబ్బట్టేత్వా సముగ్ఘాతేన్తమేవ ఉప్పజ్జతి. తేన వుత్తం – ''రాగో పహీయతీ''తి.

విపస్సనా, భిక్ఖవే, భావితాతి విపస్సనాఞాణం బ్రూహితం వడ్ఢితం. **పఞ్ఞా భావీయతీతి** మగ్గపఞ్ఞా భావీయతి బ్రూహీయతి వడ్ఢీయతి. **యా అవిజ్జా, సా పహీయతీతి** అట్ఠసు ఠానేసు వట్టమూలికా మహాఅవిజ్జా పహీయతి. అవిజ్జా హి మగ్గపఞ్ఞాయ పచ్చనీకా, మగ్గపఞ్ఞా అవిజ్జాయ. అవిజ్జాక్ఖణే మగ్గపఞ్ఞా నత్థి , మగ్గపఞ్ఞాక్ఖణే అవిజ్జా నత్థి. యదా పన అవిజ్జా ఉప్పజ్జతి, తదా మగ్గపఞ్ఞాయ ఉప్పత్తిం నివారేతి, పదం పచ్ఛిన్దతి. యదా మగ్గపఞ్ఞా ఉప్పజ్జతి, తదా అవిజ్జం సమూలికం ఉబ్బట్టేత్వా సముగ్ఘాతయమానావ ఉప్పజ్జతి. తేన వుత్తం – ''అవిజ్జా పహీయతీ''తి. ఇతి మగ్గచిత్తం మగ్గపఞ్ఞాతి ద్వేపి సహజాతధమ్మావ కథితా.

రాగుపక్కిలిట్ఠం వా, భిక్ఖవే, చిత్తం న విముచ్చతీతి రాగేన ఉపక్కిలిట్ఠత్తా మగ్గచిత్తం న విముచ్చతీతి దస్సేతి. **అవిజ్జుపక్కిలిట్ఠా వా పఞ్ఞా న భావీయతీతి** అవిజ్జాయ ఉపక్కిలిట్ఠత్తా మగ్గపఞ్ఞా న భావీయతీతి దస్సేతి. **ఇతి ఖో, భిక్ఖవేతి** ఏవం ఖో, భిక్ఖవే. **రాగవిరాగా చేతోవిముత్తీతి** రాగస్స ఖయవిరాగేన చేతోవిముత్తి నామ హోతి. ఫలసమాధిస్సేతం నామం. **అవిజ్జావిరాగా పఞ్ఞావిముత్తీతి** అవిజ్జాయ ఖయవిరాగేన పఞ్ఞావిముత్తి నామ హోతి. ఇమస్మిం సుత్తే నానాక్ఖణికా సమాధివిపస్సనా కథితాతి.

బాలవగ్గో తతియో.

४. సమచిత్తవగ్గవణ్ణనా

३३. చతుత్థస్స పఠమే **అసప్పురిసభూమీ**తి అసప్పురిసానం పతిట్ఠానట్ఠానం. **సప్పురిసభూమియమ్పి** ఏసేవ నయో. **అకతఞ్ఞూ**తి కతం న జానాతి. **అకతవేదీ**తి కతం పాకటం కత్వా న జానాతి. **ఉపఞ్ఞాతన్తి** వణ్ణితం థోమితం పసత్థం. **యదిదన్తి** యా అయం. **అకతఞ్ఞుతా అకతవేదితా**తి పరేన కతస్స ఉపకారస్స అజాననఞ్చేవ పాకటం కత్వా అజాననఞ్చ. **కేవలా**తి సకలా. సుక్కపక్ఖేపి వుత్తనయేనేవ అత్థో వేదితబ్బో.

३४. దుతియే **మాతు చ పితు చా**తి జనకమాతు చ జనకపితు చ. **ఏకేన, భిక్ఖవే, అంసేన మాతరం పరిహరేయ్యా**తి ఏకస్మిం అంసకూటే ఠపేత్వా మాతరం పటిజగ్గేయ్య. **ఏకేన అంసేన పితరం పరిహరేయ్యా**తి ఏకస్మిం అంసకూటే ఠపేత్వా పితరం పటిజగ్గేయ్య. **వస్ససతాయుకో వస్ససతజీవీ**తి వస్ససతాయుకకాలే జాతో సకలం వస్ససతం జీవన్తో. ఇదం వుత్తం హోతి – సచే పుత్తో నామ “మాతాపితూనం పటికరిస్సామీ”తి ఉట్ఠాయ సముట్ఠాయ దక్ఖిణే అంసకూటే మాతరం, వామే పితరం ఠపేత్వా వస్ససతాయుకో సకలమ్పి వస్ససతం జీవమానో పరిహరేయ్య. **సో చ నేసం ఉచ్ఛాదనపరిమద్దనన్హాపనసమ్బాహనేనా**తి సో చ పుత్తో నేసం మాతాపితూనం అంసకూటేసు ఠితానంయేవ దుగ్గన్ధపటివినోదనత్థం సుగన్ధకరణేన ఉచ్ఛాదనేన, పరిస్సమవినోదనత్థం హత్థపరిమద్దనేన, సీతుణ్హకాలే చ ఉణ్హోదకసీతోదకన్హాపనేన, హత్థపాదాదీనం ఆకడ్ఢనపరికడ్ఢనసఙ్ఖాతేన సమ్బాహనేన ఉపట్ఠానం కరేయ్య. **తే చ తత్థేవా**తి తే చ మాతాపితరో తత్థేవ తస్స అంసకూటేసు నిసిన్నావ ముత్తకరీసం చజేయ్యుం. **నత్వేవ , భిక్ఖవే**తి, భిక్ఖవే, ఏవమ్పి నత్వేవ మాతాపితూనం కతం వా హోతి పటికతం వా.

ఇస్సరాధిపచ్చే రజ్జేతి చక్కవత్తిరజ్జం సన్ధాయేవమాహ. **ఆపాదకా**తి వడ్ఢకా అనుపాలకా. పుత్తా హి మాతాపితూహి వడ్ఢితా చేవ అనుపాలితా చ. **పోసకా**తి హత్థపాదే వడ్ఢేత్వా హదయలోహితం పాయేత్వా పోసకా. పుత్తా హి మాతాపితూహి పుట్ఠా భతా అన్నపానాదీహి పటిజగ్గితా. **ఇమస్స లోకస్స దస్సేతారో**తి సచే హి మాతాపితరో జాతదివసేయేవ పుత్తం పాదే గహేత్వా అరఞ్ఞే వా నదియం వా పపాతే వా ఖిపేయ్యుం, ఇమస్మిం లోకే ఇట్ఠానిట్ఠారమ్మణం న పస్సేయ్య. ఏవం అకత్వా ఆపాదితత్తా పోసితత్తా ఏస ఇమస్మిం లోకే ఇట్ఠానిట్ఠారమ్మణం మాతాపితరో నిస్సాయ పస్సతీతి త్యాస్స ఇమస్స లోకస్స దస్సేతారో నామ హోన్తి. **సమాదపేతీ**తి గణ్హాపేతి. ఇమస్మిం సుత్తే సద్ధాసీలచాగపఞ్ఞా లోకియలోకుత్తరమిస్సకా కథితా. ధమ్మసేనాపతిసారిపుత్తత్థేరసదిసోవ భిక్ఖు తేసు పతిట్ఠాపేతి నామాతి వేదితబ్బో.

३५. తతియే **తేనుపసఙ్కమీ**తి సో హి బ్రాహ్మణో “సమణో కిర గోతమో కథితం విస్సజ్జేతి, పుచ్ఛాయస్స విరజ్ఝనం నామ నత్థి. అహమస్స విరజ్ఝనపఞ్హం అభిసఙ్ఖరిస్సామీ”తి పణీతభోజనం భుఞ్జిత్వా గబ్భద్వారం పిదహిత్వా నిసిన్నో చిన్తేతుం ఆరభి. అథస్స ఏతదహోసి – “ఇమస్మిం ఠానే ఉచ్చాసద్దమహాసద్దో వత్తతి, చిత్తం న ఏకగ్గం హోతి, భూమిఘరం కారేస్సామీ”తి భూమిఘరం కారేత్వా తత్థ పవిసిత్వా – “ఏవం పుట్ఠో ఏవం కథేస్సతి, ఏవం పుట్ఠో ఏవం కథేస్సతీ”తి ఏకం గణ్హిత్వా ఏకం విస్సజ్జేన్తో సకలదివసం కిఞ్చి పస్సితుం నాసక్ఖి. తస్స ఇమినావ నీహారేన చత్తారో మాసా వీతివత్తా. సో చతున్నం మాసానం అచ్చయేన ఉభతోకోటికం పఞ్హం నామ అద్దస. ఏవం కిరస్స అహోసి – “అహం సమణం గోతమం ఉపసఙ్కమిత్వా ‘కింవాదీ భవ’న్తి పుచ్ఛిస్సామి. సచే ‘కిరియవాదిమ్హీ’తి వక్ఖతి, ‘సబ్బాకుసలానం నామ తుమ్హే కిరియం వదేథా’తి నం నిగ్గణ్హిస్సామి. సచే ‘అకిరియవాదిమ్హీ’తి వక్ఖతి, ‘కుసలధమ్మానం నామ తుమ్హే అకిరియం వదేథా’తి నం

నిగ్గణ్హిస్సామి. ఇదఞ్హి ఉభతోకోటికం పఞ్హం పుట్ఠో నేవ ఉగ్గిలితుం సక్ఖిస్సతి న నిగ్గిలితుం. ఏవం మమ జయో భవిస్సతి, సమణస్స గోతమస్స పరాజయో”తి ఉట్ఠాయ అప్ఫోటేత్వా భూమిఘురా నిక్ఖమ్మ “ఏవరూపం పఞ్హం పుచ్ఛన్తేన న ఏకకేన గన్తుం వట్టతీ”తి నగరే ఘోసనం కారేత్వా సకలనాగరేహి పరివుతో యేన భగవా తేనుపసఙ్కమి. **కింవాదీ**తి కింలద్ధికో. **కిమక్ఖాయీ**తి కిం నామ సావకానం పటిపదం అక్ఖాయీతి పుచ్ఛి. అథస్స భగవా చతూహి మాసేహి పఞ్హం అభిసఙ్ఖరిత్వా “దిట్ఠో మే సమణస్స గోతమస్స పరాజయపఞ్హో”తి మానం పగ్గయ్హ ఆగతభావం ఞత్వా ఏకపదేనేవ తం పఞ్హం భిన్దన్తో **కిరియవాదీ చాహం, బ్రాహ్మణా**తిఆదిమాహ. అథ బ్రాహ్మణో అత్తనో మానం అపనేత్వా భగవన్తం ఆయాచన్తో **యథాకథం పనా**తిఆదిమాహ. సేసమేత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

౩౮. చతుత్థే **దక్ఖిణేయ్యా**తి దక్ఖిణా వుచ్చతి దానం, తస్స పటిగ్గహణయుత్తా కతి పుగ్గలాతి పుచ్ఛతి. **సేఖో**తి ఇమినా సత్త సేక్ఖే దస్సేతి. ఏత్థ చ సీలవన్తపుథుజ్జనోపి సోతాపన్నేనేవ సఙ్గహితో. **ఆహునేయ్యా యజమానానం హోన్తీ**తి దానం దదన్తానం ఆహునస్స అరహా దానపటిగ్గాహకా నామ హోన్తీతి అత్థో. **ఖేత్త**న్తి వత్థు పతిట్ఠా, పుఞ్ఞస్స విరుహనట్ఠానన్తి అత్థో.

౩౯. పఞ్చమే **పుబ్బారామే**తి సావత్థితో పురత్థిమదిసాభాగే ఆరామే. **మిగారమాతుపాసాదే**తి విసాఖాయ ఉపాసికాయ పాసాదే. సా హి మిగారసేట్ఠినా మాతుట్ఠానే ఠపితత్తాపి, సబ్బజేట్ఠకస్స పుత్తస్స అయ్యకసేట్ఠినోవ సమాననామకత్తాపి మిగారమాతాతి వుచ్చతి. తాయ కారితో సహస్సగబ్భో పాసాదో మిగారమాతుపాసాదో నామ. థేరో తస్మిం విహరతి. **తత్ర ఖో ఆయస్మా సారిపుత్తో**తి తస్మిం పాసాదే విహరన్తో ధమ్మసేనాపతిసారిపుత్తత్థేరో.

భిక్ఖూ ఆమన్తేసీతి కస్మిం కాలే ఆమన్తేసి? కానిచి హి సుత్తాని పురేభత్తే భాసితాని అత్థి, కానిచి పచ్ఛాభత్తే, కానిచి పురిమయామే, కానిచి మజ్ఝిమయామే, కానిచి పచ్ఛిమయామే. ఇదం పన సమచిత్తపటిపదాసుత్తం పచ్ఛాభత్తే భాసితం. తస్మా సాయన్హసమయే ఆమన్తేసి.

న కేవలం చేతం థేరేనేవ భాసితం, తథాగతేనాపి భాసితం. కత్థ నిసీదిత్వాతి? విసాఖాయ రతనపాసాదే నిసీదిత్వా. తథాగతో హి పఠమబోధియం వీసతి వస్సాని అనిబద్ధవాసో హుత్వా యత్థ యత్థ ఫాసుకం హోతి, తత్థ తత్థేవ గన్త్వా వసి. పఠమం అన్తోవస్సఞ్హి ఇసిపతనే ధమ్మచక్కం పవత్తేత్వా అట్ఠారస మహాబ్రహ్మకోటియో అమతపానం పాయేత్వా బారాణసిం ఉపనిస్సాయ ఇసిపతనే వసి. దుతియం అన్తోవస్సం రాజగహం ఉపనిస్సాయ వేళువనే, తతియచతుత్థానిపి తత్థేవ, పఞ్చమం అన్తోవస్సం వేసాలిం ఉపనిస్సాయ మహావనే కూటాగారసాలాయం, ఛట్ఠం అన్తోవస్సం మకులపబ్బతే, సత్తమం తావతింసభవనే, అట్ఠమం భగ్గే సుసుమారగిరం నిస్సాయ భేసకళావనే, నవమం కోసమ్బియం, దసమం పాలిలేయ్యకే వనసణ్డే, ఏకాదసమం నాలాయం బ్రాహ్మణగామే, ద్వాదసమం వేరఞ్జాయం, తేరసమం చాలియపబ్బతే, చుద్దసమం జేతవనే, పఞ్చదసమం కపిలవత్థుస్మిం, సోళసమం ఆళవకం దమేత్వా చతురాసీతిపాణసహస్సాని అమతపానం పాయేత్వా ఆళవియం, సత్తరసమం రాజగహేయేవ, అట్ఠారసమం చాలియపబ్బతేయేవ, తథా ఏకూనవీసతిమం, వీసతిమం పన అన్తోవస్సం రాజగహంయేవ ఉపనిస్సాయ వసి. ఏవం వీసతి వస్సాని అనిబద్ధవాసో హుత్వా యత్థ యత్థ ఫాసుకం హోతి, తత్థ తత్థేవ వసి.

తతో పట్ఠాయ పన ద్వే సేనాసనాని ధువపరిభోగాని అకాసి. కతరాని ద్వే? జేతవనఞ్చ పుబ్బారామఞ్చ. కస్మా? ద్విన్నం కులానం గుణమహన్తతాయ. అనాథపిణ్డికస్స హి విసాఖాయ చ గుణం సన్ధాయ గుణం పటిచ్చ సత్థా తాని

సేనాసనాని ధువపరిభోగేన పరిభుఞ్జి. ఉతువస్సం చారికం చరిత్వాపి హి అన్తోవస్సే ద్వీసుయేవ సేనాసనేసు వసతి. ఏవం వసన్తో పన జేతవనే రత్తిం వసిత్వా పునదివసే భిక్ఖుసఙ్ఘపరివుతో దక్ఖిణద్వారేన సావత్థిం పిణ్డాయ పవిసిత్వా పాచీనద్వారేన నిక్ఖమిత్వా పుబ్బారామే దివావిహారం కరోతి. పుబ్బారామే రత్తిం వసిత్వా పునదివసే పాచీనద్వారేన సావత్థిం పిణ్డాయ పవిసిత్వా దక్ఖిణద్వారేన నిక్ఖమిత్వా జేతవనే దివావిహారం కరోతి. తస్మిం పన దివసే సమ్మాసమ్బుద్ధో జేతవనేయేవ వసి. యత్థ కత్థచి వసన్తస్స చస్స పఞ్చవిధకిచ్చం అవిజహితమేవ హోతి. తం హేట్ఠా విత్థారితమేవ. తేసు కిచ్చేసు పచ్ఛిమయామకిచ్చకాలే భగవా లోకం ఓలోకేన్తో సావత్థివాసీనఞ్చ సమన్తా చ సావత్థియా గావుతఅడ్ఢయోజనయోజనపరమే ఠానే అపరిమాణానం సత్తానం అభిసమయభావం అద్దస.

తతో "కస్మిం ను ఖో కాలే అభిసమయో భవిస్సతీ"తి ఓలోకేన్తో "సాయన్హసమయే"తి దిస్వా "మయి ను ఖో కథేన్తే అభిసమయో భవిస్సతి, సావకే కథేన్తే భవిస్సతీ"తి "సారిపుత్తత్థేరే కథేన్తే భవిస్సతీ"తి అద్దస. తతో "కత్థ నిసీదిత్వా కథేన్తే భవిస్సతీ"తి ఓలోకేన్తో "విసాఖాయ రతనపాసాదే నిసీదిత్వా"తి దిస్వా "బుద్ధానం నామ తయో సావకసన్నిపాతా హోన్తి, అగ్గసావకానం ఏకో. తేసు అజ్జ ధమ్మసేనాపతిసారిపుత్తత్థేరస్స సావకసన్నిపాతో భవిస్సతీ"తి అద్దస. దిస్వా పాతోవ సరీరపటిజగ్గనం కత్వా నివత్థనివాసనో సుగతచీవరం పారుపిత్వా సేలమయపత్తం ఆదాయ భిక్ఖుసఙ్ఘపరివుతో దక్ఖిణద్వారేన నగరం పవిసిత్వా పిణ్డాయ చరన్తో భిక్ఖుసఙ్ఘస్స సులభపిణ్డపాతం కత్వా వాతప్పహతా వియ నావా పటినివత్తిత్వా దక్ఖిణద్వారేన నిక్ఖమిత్వా బహిద్వారే అట్ఠాసి. తతో అసీతి మహాసావకా భిక్ఖునిపరిసా ఉపాసకపరిసా ఉపాసికాపరిసాతి చతస్సో పరిసా సత్థారం పరివారయింసు.

సత్థా సారిపుత్తత్థేరం ఆమన్తేసి – "సారిపుత్త, తయా పుబ్బారామం గన్తుం వట్టతి, తవ చ పరిసం గహేత్వా గచ్ఛాహీ"తి. "సాధు, భన్తే"తి థేరో అత్తనో పరివారేహి పఞ్చహి భిక్ఖుసతేహి పరివుతో పుబ్బారామం అగమాసి. ఏతేనేవ నియామేన అసీతి మహాసావకే పుబ్బారామమేవ పేసేత్వా సయం ఏకేన ఆనన్దత్థేరేనేవ సద్ధిం జేతవనం అగమాసి. ఆనన్దత్థేరోపి విహారే సత్థు వత్తం కత్వా వన్దిత్వా "పుబ్బారామం గచ్ఛామి, భన్తే"తి ఆహ. ఏవం కరోహి ఆనన్దాతి. సత్థారం వన్దిత్వా తత్థేవ అగమాసి. సత్థా ఏకకోవ జేతవనే ఓహీనో.

తం దివసఞ్హి చతస్సో పరిసా థేరస్సేవ ధమ్మకథం సోతుకామా అహేసుం. కోసలమహారాజాపి బలకాయేన పరివుతో పుబ్బారామమేవ గతో. తథా పఞ్చసతఉపాసకపరివారో అనాథపిణ్డికో. విసాఖా పన మహాఉపాసికా ద్వీహి జఙ్ఘసహస్సేహి పరివుతా అగమాసి. సత్తపణ్ణాసాయ కులసతసహస్సానం వసనట్ఠానే సావత్థినగరే గేహపాలకదారకే ఠపేత్వా సేసజనో గన్ధచుణ్ణమాలాదీని గహేత్వా పుబ్బారామమేవ అగమాసి. చతూసు ద్వారగామేసు గావుతఅడ్ఢయోజనయోజనపరమట్ఠానే సబ్బేయేవ మనుస్సా గన్ధచుణ్ణమాలాదిహత్థా పుబ్బారామమేవ అగమంసు. సకలవిహారో మిస్సకపుప్ఫేహి అభికిణ్ణో వియ అహోసి.

ధమ్మసేనాపతిసారిపుత్తత్థేరోపి ఖో విహారం గన్త్వా విహారపరివేణే అఙ్గణట్ఠానే అట్ఠాసి. భిక్ఖూ థేరస్స ఆసనం పఞ్ఞాపయింసు. థేరో తత్థ నిసీదిత్వా ఉపట్ఠాకత్థేరేన వత్తే కతే భిక్ఖుసఙ్ఘస్స ఓవాదం కత్వా గన్ధకుటిం పవిసిత్వా సమాపత్తిం అప్పేత్వా నిసీది. సో పరిచ్ఛిన్నకాలవసేన సమాపత్తితో వుట్ఠాయ అచిరవతిం గన్త్వా రజోజల్లం పవాహేత్వా పటిప్పస్సద్ధదరథో ఓతిణ్ణతిత్థేనేవ ఉత్తరిత్వా నివత్థనివాసనో సఙ్ఘాటిం పారుపిత్వా అట్ఠాసి. భిక్ఖుసఙ్ఘోపి సమ్ముఖసమ్ముఖట్ఠానేన ఓతరిత్వా సరీరే రజోజల్లం పవాహేత్వా పచ్చుత్తరిత్వా థేరం పరివారయింసు. అన్తోవిహారేపి థేరస్స

ధమ్మాసనం పఞ్ఞాపయింసు. చతస్సోపి పరిసా అత్తనో అత్తనో ఓకాసం ఞత్వా మగ్గం ఠపేత్వా నిసీదింసు. సారిపుత్తత్థేరోపి పఞ్చభిక్ఖుసతపరివారో ధమ్మసభం ఆగన్త్వా సీహమత్థకప్పతిట్ఠితే సముస్సితసేతచ్ఛత్తే రతనపల్లఙ్కే చిత్తబీజనిం గహేత్వా పురత్థాభిముఖో నిసీది. నిసీదిత్వా పరిసం ఓలోకేత్వా – "మహతీ వతాయం పరిసా, ఇమిస్సా న అప్పమత్తికా పరిత్తకధమ్మదేసనా అనుచ్ఛవికా, కతరధమ్మదేసనా ను ఖో అనుచ్ఛవికా భవిస్సతీ"తి తీణి పిటకాని ఆవజ్జమానో ఇమం సంయోజనపరియాయ ధమ్మదేసనం అద్దస.

ఏవం దేసనం సల్లక్ఖేత్వా తం దేసేతుకామో భిక్ఖూ ఆమన్తేసి **ఆవుసో, భిక్ఖవేతి**. ఆవుసోతి హి అవత్వా, భిక్ఖవేతి వచనం బుద్ధాలాపో నామ హోతి, అయం పనాయస్మా "దసబలేన సమానం ఆలపనం న కరిస్సామీ"తి సత్థు గారవవసేన సావకాలాపం కరోన్తో, "ఆవుసో భిక్ఖవే"తి ఆహ. **ఏతదవోచాతి** ఏతం "అజ్ఝత్తసంయోజనఞ్చ, ఆవుసో, పుగ్గలం దేసేస్సామి బహిద్ధాసంయోజనఞ్చా"తి ధమ్మదేసనాపదం అవోచ.

తస్మిం పన రతనపాసాదే అధివత్థో ఏకో సోతాపన్నో దేవపుత్తో అత్థి, సో బుద్ధేహి వా సావకేహి వా దేసనాయ ఆరద్ధమత్తాయయేవ జానాతి – "అయం దేసనా ఉత్తానికా భవిస్సతి, అయం గమ్భీరా. అయం ఝాననిస్సితా భవిస్సతి, అయం విపస్సనానిస్సితా. అయం మగ్గనిస్సితా అయం ఫలనిస్సితా, అయం నిబ్బాననిస్సితా"తి. సో తస్మిమ్పి దివసే థేరేన దేసనాయ ఆరద్ధమత్తాయ ఏవం అఞ్ఞాసి – "యేన నీహారేన మయ్హం అయ్యేన ధమ్మసేనాపతినా సారిపుత్తత్థేరేన దేసనా ఆరద్ధా, అయం దేసనా విపస్సనాగాళ్హా భవిస్సతి, ఛహి ముఖేహి విపస్సనం కథేస్సతి. దేసనాపరియోసానే కోటిసతసహస్సదేవతా అరహత్తం పాపుణిస్సన్తి, సోతాపన్నాదీనం పన దేవమనుస్సానం పరిచ్ఛేదో న భవిస్సతి. దేసనాయ అనుచ్ఛవికం కత్వా మయ్హం అయ్యస్స సాధుకారం దస్సామీ"తి దేవానుభావేన మహన్తం సద్దం కత్వా – "సాధు సాధు అయ్యా"తి ఆహ.

దేవరాజేన సాధుకారే దిన్నే పరివారకపాసాదసహస్సే అధివత్థా దేవతా సబ్బావ సాధుకారం అదంసు. తాసం సాధుకారసద్దేన సబ్బా పుబ్బారామే వసనదేవతా, తాసం సద్దేన గావుతమత్తే దేవతా, తతో అడ్ఢయోజనే యోజనేతి ఏతేనుపాయేన ఏకచక్కవాళే, ద్వీసు చక్కవాళేసు, తీసు చక్కవాళేసూతి దససహస్సచక్కవాళేసు దేవతా సాధుకారమదంసు. తాసం సాధుకారసద్దేన పథవిట్ఠకనాగా చ ఆకాసట్ఠకదేవతా చ. తతో అబ్భవలాహకా, ఉణ్హవలాహకా, సీతవలాహకా, వస్సవలాహకా, చాతుమహారాజికా చత్తారో మహారాజానో, తావతింసా దేవతా, సక్కో దేవరాజా, యామా దేవతా, సుయామో దేవరాజా , తుసితా దేవతా, సన్తుసితో దేవరాజా, నిమ్మానరతీ దేవతా, సునిమ్మితో దేవరాజా, వసవత్తీ దేవతా, వసవత్తీ దేవరాజా, బ్రహ్మపారిసజ్జా, బ్రహ్మపురోహితా, మహాబ్రహ్మానో, పరిత్తాభా, అప్పమాణాభా, ఆభస్సరా, పరిత్తసుభా, అప్పమాణసుభా, సుభకిణ్హా, వేహప్ఫలా, అవిహా, అతప్పా, సుదస్సా, సుదస్సీ, అకనిట్ఠా దేవతాతి అసఞ్ఞే చ అరూపావచరసత్తే చ ఠపేత్వా సోతాయతనపవత్తిట్ఠానే సబ్బా దేవతా సాధుకారమదంసు.

తతో ఖీణాసవమహాబ్రహ్మానో – "మహా వతాయం సాధుకారసద్దో, పథవితలతో పట్ఠాయ యావ అకనిట్ఠలోకం ఆగతో, కిమత్థం ను ఖో ఏసో"తి ఆవజ్జేన్తో "ధమ్మసేనాపతిసారిపుత్తత్థేరో పుబ్బారామే విసాఖాయ రతనపాసాదే నిసీదిత్వా సంయోజనపరియాయధమ్మదేసనమారభి, అమ్హేహిపి తత్థ కాయసక్ఖీహి భవితుం వట్టతీ"తి చిన్తేత్వా తత్థ అగమంసు. పుబ్బారామో దేవతాహి పరిపుణ్ణో, సమన్తా పుబ్బారామస్స గావుతం అడ్ఢయోజనం, యోజనన్తి సకలచక్కవాళం హేట్ఠా

పథవితలేన తిరియం చక్కవాళపరియన్తేన పరిచ్ఛిన్నం దసహి చక్కవాళసహస్సేహి సన్నిపతితాహి దేవతాహి నిరన్తరమహోసి, ఆరగ్గనితుదనమత్తే ఠానే ఉపరిమకోటియా సట్ఠి దేవతా సుఖుమత్తభావే మాపేత్వా అట్ఠంసు.

అథాయస్మా సారిపుత్తో "మహన్తం వతిదం హలాహలం, కిం ను ఖో ఏత"న్తి ఆవజ్జేన్తో దససహస్సచక్కవాళే ఠితానం దేవతానం ఏకచక్కవాళే సన్నిపతితభావం అద్దస. అథ యస్మా బుద్ధానం అధిట్ఠానకిచ్చం నత్థి, పరిసపరిమాణేనేవ పస్సన్తి చేవ సద్దఞ్చ సావేన్తి. సావకానం పన అధిట్ఠానం వట్టతి. తస్మా థేరో సమాపత్తిం సమాపజ్జిత్వా సమాపత్తితో వుట్ఠాయ మహగ్గతచిత్తేన అధిట్ఠాసి – "చక్కవాళపరియన్తా పరిసా సబ్బాపి మం పస్సతు, ధమ్మఞ్చ మే దేసేన్తస్స సద్దం సుణాతూ"తి. అధిట్ఠితకాలతో పట్ఠాయ దక్ఖిణజాణుపస్సే చ చక్కవాళముఖవట్టియఞ్చ నిసీదిత్వా "ధమ్మసేనాపతిసారిపుత్తత్థేరో నామ కీదిసో దీఘో రస్సో సామో ఓదాతో"తి వత్తబ్బకారణం నాహోసి, సబ్బేసమ్పి సబ్బదిసాసు నిసిన్నానం అభిముఖేయేవ పఞ్ఞాయిత్థ, నభమజ్ఝే ఠితచన్దో వియ అహోసి. ధమ్మం దేసేన్తస్సాపిస్స దక్ఖిణజాణుపస్సే చ చక్కవాళముఖవట్టియఞ్చ నిసిన్నా సబ్బే ఏకకంసేనేవ సద్దం సుణింసు.

ఏవం అధిట్ఠహిత్వా థేరో **అజ్ఝత్తసంయోజనఞ్చ, ఆవుసో**తి ఇమం ధమ్మదేసనం ఆరభి. తత్థ **అజ్ఝత్త**న్తి కామభవో. **బహిద్ధా**తి రూపారూపభవో. కిఞ్చాపి హి సత్తా కామభవే అప్పం కాలం వసన్తి కప్పస్స చతుత్థమేవ కోట్ఠాసం, ఇతరేసు తీసు కోట్ఠాసేసు కామభవో సుఞ్ఞో హోతి తుచ్ఛో, రూపభవే బహుం కాలం వసన్తి, తథాపి తేసం యస్మా కామభవే చుతిపటిసన్ధియో బహుకా హోన్తి, అప్పకా రూపారూపభవేసు. యత్థ చ చుతిపటిసన్ధియో బహుకా, తత్థ ఆలయోపి పత్థనాపి అభిలాసోపి బహు హోతి. యత్థ అప్పా, తత్థ అప్పో. తస్మా కామభవో అజ్ఝత్తం నామ జాతం, రూపారూపభవా బహిద్ధా నామ. ఇతి అజ్ఝత్తసఙ్ఖాతే కామభవే ఛన్దరాగో **అజ్ఝత్తసంయోజనం** నామ, బహిద్ధాసఙ్ఖాతేసు రూపారూపభవేసు ఛన్దరాగో **బహిద్ధాసంయోజనం** నామ. ఓరమ్భాగియాని వా పఞ్చ సంయోజనాని అజ్ఝత్తసంయోజనం నామ, ఉద్ధమ్భాగియాని పఞ్చ బహిద్ధాసంయోజనం నామ. తత్రాయం వచనత్థో – ఓరం వుచ్చతి కామధాతు, తత్థ ఉపపత్తినిప్ఫాదనతో తం ఓరం భజన్తీతి ఓరమ్భాగియాని . ఉద్ధం వుచ్చతి రూపారూపధాతు, తత్థ ఉపపత్తినిప్ఫాదనతో తం ఉద్ధం భజన్తీతి ఉద్ధమ్భాగియాని.

ఏవం వుత్తప్పభేదేన అజ్ఝత్తసంయోజనేన సంయుత్తో పుగ్గలో **అజ్ఝత్తసంయోజనో,** బహిద్ధాసంయోజనేన సంయుత్తో పుగ్గలో **బహిద్ధాసంయోజనో**. ఉభయమ్పి చేతం న లోకియస్స వట్టనిస్సితమహాజనస్స నామం. యేసం పన భవో ద్వేధా పరిచ్ఛిన్నో, తేసం సోతాపన్నసకదాగామిఅనాగామీనం అరియసావకానం ఏతం నామం. యథా హి మహాఅరఞ్ఞే ఖదిరవనసాలవనాదీని థమ్భో తులాసఙ్ఘాటోతి నామం న లభన్తి, ఖదిరవనం సాలవనన్తి నామమేవ లభన్తి. యదా పన తతో రుక్ఖా తిణ్ణాయ కుఠారియా ఛిన్దిత్వా థమ్భాదిసణ్ఠానేన తచ్ఛితా హోన్తి, తదా థమ్భో తులాసఙ్ఘాటోతి నామం లభన్తి. ఏవమేవం అపరిచ్ఛిన్నభవో బహలకిలేసో పుథుజ్జనో ఏతం నామం న లభతి, భవం పరిచ్ఛిన్దిత్వా కిలేసే తనుకే కత్వా ఠితా సోతాపన్నాదయోవ లభన్తి.

ఇమస్స చ పనత్థస్స విభావనత్థం ఇదం **వచ్ఛకసాలోపమం** వేదితబ్బం. వచ్ఛకసాలం హి కత్వా అన్తో ఖాణుకే కోట్టేత్వా వచ్ఛకే యోత్తేహి బన్ధిత్వా తేసు ఉపనిబన్ధన్తి, యోత్తేసు అప్పహోన్తేసు కణ్ణేసుపి గహేత్వా తత్థ వచ్ఛకే పవేసేన్తి, అన్తోసాలాయ ఓకాసే అప్పహోన్తే బహి ఖాణుకే కోట్టేత్వాపి ఏవమేవ కరోన్తి. తత్థ కోచి అన్తోబద్ధో వచ్ఛకో బహినిపన్నో హోతి, కోచి బహిబద్ధో అన్తోనిపన్నో, కోచి అన్తోబద్ధో అన్తోవ నిపన్నో, కోచి బహిబద్ధో బహియేవ నిపన్నో. కోచి అన్తోపి అబద్ధోవ చరతి,

బహిపి అబద్ధోవ. తత్థ అన్తోబద్ధస్స బహినిపన్నస్స బన్ధనం దీఘం హోతి. సో హి ఉణ్హాదిపీళితో నిక్ఖమిత్వా బహి వచ్ఛకానం అబ్భన్తరే నిపజ్జతి. బహిబద్ధే అన్తోనిపన్నేపి ఏసేవ నయో. యో పన అన్తోబద్ధో అన్తోనిపన్నో, తస్స బన్ధనం రస్సం హోతి. బహిబద్ధే బహినిపన్నేపి ఏసేవ నయో. ఉభోపి హి తే దివసమ్పి ఖాణుకం అనుపరిగన్త్వా తత్థేవ సయన్తి. యో పన అన్తో అబద్ధో తత్థేవ వచ్ఛకానం అన్తరే విచరతి. అయం సీలవా వచ్ఛకో కణ్ణే గహేత్వా వచ్ఛకానం అన్తరే విస్సట్ఠో దివసమ్పి అఞ్ఞత్థ అగన్త్వా తత్థేవ చరతి. బహి అబద్ధే తత్థేవ విచరన్తేపి ఏసేవ నయో.

తత్థ వచ్ఛకసాలా వియ తయో భవా వేదితబ్బా. వచ్ఛకసాలాయం ఖాణుకా వియ అవిజ్జాఖాణుకో. వచ్ఛకబన్ధనయోత్తం వియ దస సంయోజనాని. వచ్ఛకా వియ తీసు భవేసు నిబ్బత్తసత్తా . అన్తోబద్ధో బహిసయితవచ్ఛకో వియ రూపారూపభవేసు సోతాపన్నసకదాగామినో. తే హి కిఞ్చాపి తత్థేవ వసన్తి, సంయోజనం పన తేసం కామావచరూపనిబద్ధమేవ. కేనట్ఠేన? అప్పహీనట్ఠేన. రూపారూపభవేసు పుథుజ్జనోపి ఏతేహేవ సఙ్గహితో. సోపి హి కిఞ్చాపి తత్థ వసతి, సంయోజనం పనస్స కామావచరూపనిబద్ధమేవ. బహిబద్ధో అన్తోసయితవచ్ఛకో వియ కామావచరే అనాగామీ. సో హి కిఞ్చాపి కామావచరే వసతి, సంయోజనం పనస్స రూపారూపభవూపనిబద్ధమేవ. అన్తోబద్ధో అన్తోనిపన్నో వియ కామావచరే సోతాపన్నసకదాగామినో. తే హి సయమ్పి కామావచరే వసన్తి, సంయోజనమ్పి తేసం కామావచరూపనిబద్ధమేవ. బహిబద్ధో బహినిపన్నో వియ రూపారూపభవేసు అనాగామీ. సో హి సయమ్పి తత్థ వసతి, సంయోజనమ్పిస్స రూపారూపభవూపనిబద్ధమేవ. అన్తోఅబద్ధో అన్తోవిచరణవచ్ఛకో వియ కామావచరే ఖీణాసవో. బహిఅబద్ధో బహివిచరణవచ్ఛకో వియ రూపారూపభవే ఖీణాసవో. సంయోజనేసు పన సక్కాయదిట్ఠి విచికిచ్ఛా సీలబ్బతపరామాసోతి ఇమాని తీణి గచ్ఛన్తం నివారేన్తి, గతం పటిఆనేన్తి. కామచ్ఛన్దో బ్యాపాదోతి ఇమాని పన ద్వే సంయోజనాని సమాపత్తియా వా అవిక్ఖమ్భేత్వా మగ్గేన వా అసముచ్ఛిన్దిత్వా రూపారూపభవే నిబ్బత్తితుం న సక్కోతి.

కతమో చావుసోతి ఇదం థేరో యథా నామ పురిసో ద్వే రతనపేళా పస్సే ఠపేత్వా సమ్పత్తపరిసాయ ద్వే హత్థే పూరేత్వా సత్తవిధం రతనం భాజేత్వా దదేయ్య, ఏవం పఠమం రతనపేళం దత్వా దుతియమ్పి తథేవ దదేయ్య. ఏవమేవం “అజ్ఝత్తసంయోజనఞ్చ, ఆవుసో, పుగ్గలం దేసేస్సామి బహిద్ధాసంయోజనఞ్చా”తి ఇమాని ద్వే పదాని మాతికావసేన ఠపేత్వా ఇదాని అట్ఠవిధాయ పరిసాయ భాజేత్వా దస్సేతుం విత్థారకథం ఆరభి.

తత్థ **ఇధా**తి ఇమస్మిం సాసనే. **సీలవా హోతీ**తి చతుపారిసుద్ధిసీలేహి సీలసమ్పన్నో హోతి. ఇతి థేరో ఏత్తావతా చ కిర చతుపారిసుద్ధిసీలం ఉద్దిసిత్వా “పాతిమోక్ఖసంవరసంవుతో”తి ఇమినా తత్థ జేట్ఠకసీలం విత్థారేత్వా దస్సేసీతి దీపవిహారవాసీ సుమ్మత్థేరో ఆహ. అన్తేవాసికో పనస్స తిపిటకచూళనాగత్థేరో ఆహ – “ఉభయత్థాపి పాతిమోక్ఖసంవరోవ వుత్తో. పాతిమోక్ఖసంవరోయేవ హి సీలం, ఇతరాని పన తీణి సీలన్తి వుత్తట్ఠానం నామ అత్థీ”తి అననుజానన్తో ఉత్తరి ఆహ – ఇన్ద్రియసంవరో నామ ఛద్వారరక్ఖామత్తకమేవ, ఆజీవపారిసుద్ధి ధమ్మేన సమేన పచ్చయుప్పత్తిమత్తకం, పచ్చయసన్నిస్సితం పటిలద్ధపచ్చయే “ఇదమత్థ”న్తి పచ్చవేక్ఖిత్వా పరిభుఞ్జనమత్తకం, నిప్పరియాయేన పన పాతిమోక్ఖసంవరోవ సీలం . యస్స సో భిన్నో, అయం ఛిన్నసీసో వియ పురిసో హత్థపాదే సేసాని రక్ఖిస్సతీతి న వత్తబ్బో. యస్స పన సో అరోగో, అయం అచ్ఛిన్నసీసో వియ పురిసో జీవితం సేసాని పున పాకతికాని కత్వా రక్ఖితుం సక్కోతి. తస్మా సీలవాతి ఇమినా పాతిమోక్ఖసంవరం ఉద్దిసిత్వా తం విత్థారేన్తో “పాతిమోక్ఖసంవరసంవుతో”తిఆదిమాహాతి.

తత్థ **పాతిమోక్ఖసంవరసంవుతో**తి పాతిమోక్ఖసంవరేన సమన్నాగతో. **ఆచారగోచరసమ్పన్నో**తి ఆచారేన చ గోచరేన చ సమ్పన్నో. **అణుమత్తేసూ**తి అప్పమత్తకేసు. **వజ్జేసూ**తి అకుసలధమ్మేసు. **భయదస్సావీ**తి భయదస్సీ. **సమాదాయా**తి సమ్మా ఆదియిత్వా. **సిక్ఖతి సిక్ఖాపదేసూ**తి తం తం సిక్ఖాపదం సమాదియిత్వా సిక్ఖతి. అపిచ **సమాదాయ సిక్ఖతి సిక్ఖాపదేసూ**తి యంకిఞ్చి సిక్ఖాపదేసు సిక్ఖాకోట్ఠాసేసు సిక్ఖితబ్బం కాయికం వా వాచసికం వా, తం సబ్బం సమ్మా ఆదాయ సిక్ఖతి. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారతో పన సబ్బానేతాని పాతిమోక్ఖసంవరాదీని పదాని విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి॰ ౧.౧౪ ఆదయో) వుత్తాని, చతుపారిసుద్ధిసీలఞ్చ సబ్బాకారేన విభజిత్వా దస్సితం. **అఞ్ఞతరం దేవనికాయ**న్తి ఛసు కామావచరదేవఘటాసు అఞ్ఞతరం దేవఘటం. **ఆగామీ హోతీ**తి హేట్ఠా ఆగామీ హోతి. **ఆగన్తా ఇత్థత్త**న్తి ఇత్థత్తం మానుసకపఞ్చక్ఖన్ధభావమేవ ఆగన్తా హోతి. తత్రూపపత్తికో వా ఉపరూపపత్తికో వా న హోతి, పున హేట్ఠాగామీయేవ హోతీతి దస్సేతి. ఇమినా అఙ్గేన సుక్ఖవిపస్సకస్స ధాతుకమ్మట్ఠానికభిక్ఖునో హేట్ఠిమం మగ్గద్వయఞ్చేవ ఫలద్వయఞ్చ కథితం.

అఞ్ఞతరం సన్తం చేతోవిముత్తిన్తి అట్ఠసు సమాపత్తీసు అఞ్ఞతరం చతుత్థజ్ఝానసమాపత్తిం. సా హి పచ్చనీకకిలేసానం సన్తత్తా సన్తా, తేహేవ చ కిలేసేహి చేతసో విముత్తత్తా చేతోవిముత్తీతి వుచ్చతి. **అఞ్ఞతరం దేవనికాయ**న్తి పఞ్చసు సుద్ధావాసదేవనికాయేసు అఞ్ఞతరం. **అనాగన్తా ఇత్థత్త**న్తి పున ఇమం పఞ్చక్ఖన్ధభావం అనాగన్తా, హేట్ఠూపపత్తికో న హోతి, ఉపరూపపత్తికో వా హోతి తత్థేవ వా పరినిబ్బాయీతి దస్సేతి. ఇమినా అఙ్గేన సమాధికమ్మికస్స భిక్ఖునో తయో మగ్గా తీణి చ ఫలాని కథితాని.

కామానంయేవ నిబ్బిదాయాతి దువిధానమ్పి కామానం నిబ్బిన్దనత్థాయ ఉక్కణ్ఠనత్థాయ. **విరాగాయా**తి విరజ్జనత్థాయ. **నిరోధాయా**తి అప్పవత్తికరణత్థాయ. **పటిపన్నో హోతీ**తి పటిపత్తిం పటిపన్నో హోతి. ఏత్తావతా సోతాపన్నస్స చ సకదాగామినో చ పఞ్చకామగుణికరాగక్ఖయత్థాయ అనాగామిమగ్గవిపస్సనా కథితా హోతి. **భవానంయేవా**తి తిణ్ణం భవానం. ఇమినా అనాగామినో భవరాగక్ఖయత్థాయ అరహత్తమగ్గవిపస్సనా కథితా హోతి. **తణ్హాక్ఖయాయ పటిపన్నో హోతీ**తి ఇమినాపి సోతాపన్నసకదాగామీనంయేవ పఞ్చకామగుణికతణ్హాక్ఖయకరణత్థం అనాగామిమగ్గవిపస్సనా కథితా. **సో లోభక్ఖయాయా**తి ఇమినాపి అనాగామినో భవలోభక్ఖయత్థాయ అరహత్తమగ్గవిపస్సనావ కథితా. **అఞ్ఞతరం దేవనికాయ**న్తి సుద్ధావాసేస్వేవ అఞ్ఞతరం దేవనికాయం. **అనాగన్తా ఇత్థత్త**న్తి ఇమం ఖన్ధపఞ్చకభావం అనాగన్తా, హేట్ఠూపపత్తికో న హోతి, ఉపరూపపత్తికో వా హోతి, తత్థేవ వా పరినిబ్బాయతి.

ఇతి పఠమేన అఙ్గేన సుక్ఖవిపస్సకస్స ధాతుకమ్మట్ఠానికభిక్ఖునో హేట్ఠిమాని ద్వే మగ్గఫలాని కథితాని, దుతియేన సమాధికమ్మికస్స తీణి మగ్గఫలాని, "సో కామాన"న్తి ఇమినా సోతాపన్నసకదాగామీనం పఞ్చకామగుణికరాగక్ఖయాయ ఉపరి అనాగామిమగ్గవిపస్సనా, "సో భవానంయేవా"తి ఇమినా అనాగామిస్స ఉపరి అరహత్తమగ్గవిపస్సనా, "సో తణ్హాక్ఖయాయా"తి ఇమినా సోతాపన్నసకదాగామీనం పఞ్చకామగుణికతణ్హాక్ఖయాయ ఉపరి అనాగామిమగ్గవిపస్సనా, "సో లోభక్ఖయాయా"తి ఇమినా అనాగామినో భవలోభక్ఖయాయ ఉపరి అరహత్తమగ్గవిపస్సనా కథితాతి ఏవం ఛహి ముఖేహి విపస్సనం కథేత్వా దేసనం యథానుసన్ధిం పాపేసి. దేసనాపరియోసానే కోటిసతసహస్సదేవతా అరహత్తం పాపుణింసు, సోతాపన్నాదీనం పరిచ్ఛేదోవ నాహోసి. యథా చ ఇమస్మిం సమాగమే, ఏవం మహాసమయసుత్తే మఙ్గలసుత్తే చ చూళరాహులోవాదసుత్తే చ కోటిసతసహస్సదేవతా అరహత్తం పాపుణింసు, సోతాపన్నాదీనం దేవమనుస్సానం పరిచ్ఛేదో నాహోసి.

సమచిత్తా దేవతాతి చిత్తస్స సుఖుమభావసమతాయ సమచిత్తా. సబ్బాపి హి తా అత్తనో అత్తభావే సుఖుమే చిత్తసరిక్ఖకే కత్వా మాపేసుం. తేన సమచిత్తా నామ జాతా. అపరేనపి కారణేన సమచిత్తా – "థేరేన సమాపత్తి తావ కథితా, సమాపత్తిథామో పన న కథితో. మయం దసబలం పక్కోసిత్వా సమాపత్తియా థామం కథాపేస్సామా"తి సబ్బాపి ఏకచిత్తా అహేసున్తిపి సమచిత్తా. అపరమ్పి కారణం – "థేరేన ఏకేన పరియాయేన సమాపత్తిపి సమాపత్తిథామోపి కథితో, కో ను ఖో ఇమం సమాగమం సమ్పత్తో, కో న సమ్పత్తో"తి ఓలోకయమానా తథాగతస్స అసమ్పత్తభావం దిస్వా "మయం తథాగతం పక్కోసిత్వా పరిసం పరిపుణ్ణం కరిస్సామా"తి సబ్బాపి ఏకచిత్తా అహేసున్తిపి సమచిత్తా. అపరమ్పి కారణం – అనాగతే కోచిదేవ భిక్ఖు వా భిక్ఖునీ వా దేవో వా మనుస్సో వా "అయం దేసనా సావకభాసితా"తి అగారవం కరేయ్య, సమ్మాసమ్బుద్ధం పక్కోసిత్వా ఇమం దేసనం సబ్బఞ్ఞుభాసితం కరిస్సామ. ఏవం అనాగతే గరుభావనీయా భవిస్సతీతి సబ్బావ ఏకచిత్తా అహేసున్తిపి సమచిత్తా. అపరమ్పి కారణం – సబ్బాపి హి తా ఏకసమాపత్తిలాభినియో వా అహేసుం ఏకారమ్మణలాభినియో వాతి ఏవమ్పి సమచిత్తా.

హట్ఠాతి తుట్ఠపహట్ఠా ఆమోదితా పమోదితా. **సాధూతి** ఆయాచనత్థే నిపాతో. **అనుకమ్పం ఉపాదాయాతి** న థేరస్స అనుకమ్పం కారుఞ్ఞం అనుద్దయం పటిచ్చ, న చ ఇమస్మిం ఠానే థేరస్స అనుకమ్పితబ్బకిచ్చం అత్థి. యస్మిం హి దివసే థేరో సూకరఖతలేణద్వారే భాగినేయ్యస్స దీఘనఖపరిబ్బాజకస్స వేదనాకమ్మట్ఠానే (మ॰ ని॰ ౨.౨౦౬) కథియమానే తాలవణ్టం గహేత్వా సత్థారం బీజమానో ఠితో పరస్స వడ్ఢితభోజనం భుఞ్జిత్వా ఖుదం వినోదేన్తో వియ పరస్స సజ్జితపసాధనం సీసే పటిముఞ్చన్తో వియ చ సావకపారమిఞాణస్స నిప్పదేసతో మత్థకం పత్తో, తస్మింయేవ దివసే భగవతా అనుకమ్పితో నామ. అవసేసానం పన తం ఠానం సమ్పత్తానం దేవమనుస్సానం అనుకమ్పం ఉపాదాయ గచ్ఛతు భగవాతి భగవన్తం యాచింసు.

బలవా పురిసోతి దుబ్బలో హి ఖిప్పం సమిఞ్జనపసారణం కాతుం న సక్కోతి, బలవావ సక్కోతి. తేనేతం వుత్తం. **సమ్ముఖే పాతురహోసీతి** సమ్ముఖట్ఠానే పురతోయేవ పాకటో అహోసి. **భగవా ఏతదవోచాతి** ఏతం "ఇధ సారిపుత్తా"తిఆదినా నయేన అత్తనో ఆగమనకారణం అవోచ. ఏవం కిరస్స అహోసి – "సచే కోచి బాలో అకతఞ్ఞూ భిక్ఖు వా భిక్ఖునీ వా ఉపాసకో వా ఉపాసికా వా ఏవం చిన్తేయ్య – 'సారిపుత్తత్థేరో మహన్తం పరిసం అలత్థ, సమ్మాసమ్బుద్ధో ఏత్తకం అధివాసేతుం అసక్కోన్తో ఉసూయాయ పరిసం ఉట్ఠాపేతుం ఆగతో'తి. సో ఇమం మయి మనోపదోసం కత్వా అపాయే నిబ్బత్తేయ్యా"తి. అథత్తనో ఆగమనకారణం కథేన్తో ఏతం "ఇధ సారిపుత్తా"తిఆదివచనం అవోచ.

ఏవం అత్తనో ఆగమనకారణం కథేత్వా ఇదాని సమాపత్తియా థామం కథేతుం **తా ఖో పన, సారిపుత్త, దేవతా దసపి హుత్వాతిఆదిమాహ**. తత్థ యసవసేన వా అత్థం ఆహరితుం వట్టతి సమాపత్తివసేన వా. యసవసేన తావ మహేసక్ఖా దేవతా దస దస ఏకట్ఠానే అట్ఠంసు, తాహి అప్పేసక్ఖతరా వీసతి వీసతి ఏకట్ఠానే అట్ఠంసు, తాహి అప్పేసక్ఖతరా…పే॰… సట్ఠి సట్ఠి ఏకట్ఠానే అట్ఠంసు. సమాపత్తివసేన పన యాహి పణీతా సమాపత్తి భావితా, తా సట్ఠి సట్ఠి ఏకట్ఠానే అట్ఠంసు. యాహి తతో హీనతరా, తా పఞ్ఞాస పఞ్ఞాస…పే॰… యాహి తతో హీనతరా సమాపత్తి భావితా…పే॰… తా దస దస ఏకట్ఠానే అట్ఠంసు. యాహి వా హీనా భావితా, తా దస దస ఏకట్ఠానే అట్ఠంసు. యాహి తతో పణీతతరా భావితా, తా వీసతి వీసతి. యాహి తతో పణీతతరా…పే॰… తా సట్ఠి సట్ఠి ఏకట్ఠానే అట్ఠంసు.

ఆరగ్గకోటినితుదనమత్తేతి ఆరగ్గకోటియా పతనమత్తే ఓకాసే. **న చ అఞ్ఞమఞ్ఞం బ్యాబాధేన్తీ**తి ఏవం సమ్బాధే ఠానే తిట్ఠన్తియోపి అఞ్ఞమఞ్ఞం న బ్యాబాధేన్తి న ఘట్టేన్తి, అసమ్భిళా అసమ్బాధావ అహేసుం. "తవ హత్థో మం బాధతి, తవ పాదో మం బాధతి, త్వం మం మద్దన్తీ ఠితా"తి వత్తబ్బకారణం నాహోసి. **తత్థ నూనా**తి తస్మిం భవే నూన. **తథాచిత్తం భావిత**న్తి తేనాకారేన చిత్తం భావితం. **యేన తా దేవతా**తి యేన తథాభావితేన చిత్తేన తా దేవతా దసపి హుత్వా…పే.… తిట్ఠన్తి, న చ అఞ్ఞమఞ్ఞం బ్యాబాధేన్తీతి. **ఇధేవ ఖో**తి సాసనే వా మనుస్సలోకే వా భుమ్మం, ఇమస్మింయేవ సాసనే ఇమస్మింయేవ మనుస్సలోకేతి అత్థో. తాసఞ్హి దేవతానం ఇమస్మింయేవ మనుస్సలోకే ఇమస్మింయేవ చ సాసనే తం చిత్తం భావితం, యేన తా సన్తే రూపభవే నిబ్బత్తా, తతో చ పన ఆగన్త్వా ఏవం సుఖుమే అత్తభావే మాపేత్వా ఠితా. తత్థ కిఞ్చాపి కస్సపదసబలస్స సాసనే తీణి మగ్గఫలాని నిబ్బత్తేత్వా బ్రహ్మలోకే నిబ్బత్తదేవతాపి అత్థి, సబ్బబుద్ధానం పన ఏకావ అనుసాసనీ ఏకం సాసనన్తి కత్వా "ఇధేవ ఖో, సారిపుత్తా"తి అఞ్ఞబుద్ధానం సాసనమ్పి ఇమమేవ సాసనం కరోన్తో ఆహ. ఏత్తావతా తథాగతేన సమాపత్తియా థామో కథితో.

ఇదాని సారిపుత్తత్థేరం ఆరబ్భ తన్తివసేన అనుసాసనిం కథేన్తో **తస్మాతిహ, సారిపుత్తా**తి ఆహ. తత్థ **తస్మా**తి యస్మా తా దేవతా ఇధేవ సన్తం సమాపత్తిం నిబ్బత్తేత్వా సన్తే భవే నిబ్బత్తా, తస్మా. **సన్తిన్ద్రియా**తి పఞ్చన్నం ఇన్ద్రియానం సన్తతాయ నిబ్బుతతాయ పణీతతాయ సన్తిన్ద్రియా. **సన్తమానసా**తి మానసస్స సన్తతాయ నిబ్బుతతాయ పణీతతాయ సన్తమానసా. **సన్తంయేవ ఉపహారం ఉపహరిస్సామా**తి కాయచిత్తూపహారం సన్తం నిబ్బుతం పణీతంయేవ ఉపహరిస్సామ. **సబ్రహ్మచారీసూ**తి సమానం ఏకుద్దేసతాదిం బ్రహ్మం చరన్తేసు సహధమ్మికేసు. **ఏవఞ్హి వో, సారిపుత్త, సిక్ఖితబ్బ**న్తి ఇమినా ఏత్తకేన వారేన భగవా దేసనం సబ్బఞ్ఞుభాసితం అకాసి. **అనస్సున్తి** నట్ఠా వినట్ఠా. **యే ఇమం ధమ్మపరియాయం నాస్సోసు**న్తి యే అత్తనో పాపికం తుచ్ఛం నిరత్థకం దిట్ఠిం నిస్సాయ ఇమం ఏవరూపం ధమ్మదేసనం సోతుం న లభింసూతి యథానుసన్ధినా దేసనం నిట్ఠాపేసి.

౩౮. ఛట్ఠే **వరణాయం విహరతీ**తి వరణా నామ ఏకం నగరం, తం ఉపనిస్సాయ విహరతి. **కామరాగాభినివేసవినిబన్ధపలిగేధపరియుట్ఠానజ్ఝోసానహేతూ**తి కామరాగాభినివేసహేతు, కామరాగవినిబన్ధహేతు, కామరాగపలిగేధహేతు, కామరాగపరియుట్ఠానహేతు, కామరాగఅజ్ఝోసానహేతూతి అత్థో. ఇదం వుత్తం హోతి – య్వాయం పఞ్చ కామగుణే నిస్సాయ ఉప్పజ్జతి కామరాగో, తస్సాభినివేసాదిహేతు. కామరాగేన అభినివిట్ఠత్తా వినిబద్ధత్తా తస్మింయేవ చ కామరాగే మహాపఙ్కే వియ పలిగేధత్తా అనుపవిట్ఠత్తా తేనేవ చ కామరాగేన పరియుట్ఠితత్తా గహితత్తా కామరాగేనేవ చ అజ్ఝోసితత్తా గిలిత్వా పరినిట్ఠపేత్వా గహితత్తాతి. **దిట్ఠిరాగా**దిపదేసుపి ఏసేవ నయో. **దిట్ఠిరాగో**తి పనేత్థ ద్వాసట్ఠి దిట్ఠియో నిస్సాయ ఉప్పజ్జనకరాగో వేదితబ్బో. **పురత్థిమేసు జనపదేసూ**తి థేరస్స వసనట్ఠానతో సావత్థిజనపదో పురత్థిమదిసాభాగే హోతి, థేరో చ నిసీదన్తోపి తతోముఖోవ నిసిన్నో, తస్మా ఏవమాహ. **ఉదానం ఉదానేసీ**తి ఉదాహారం ఉదాహరి. యథా హి యం తేలం మానం గహేతుం న సక్కోతి, విస్సన్దిత్వా గచ్ఛతి, తం అవసేసకోతి వుచ్చతి. యఞ్చ జలం తళాకం గహేతుం న సక్కోతి, అజ్ఝోత్థరిత్వా గచ్ఛతి , తం ఓఘోతి వుచ్చతి, ఏవమేవం యం పీతివచనం హదయం గహేతుం న సక్కోతి, అధికం హుత్వా అన్తో అసణ్ఠహిత్వా బహి నిక్ఖమతి, తం ఉదానన్తి వుచ్చతి, ఏవరూపం పీతిమయవచనం నిచ్ఛారేసీతి అత్థో.

౩౯. సత్తమే **గున్దావనే**తి ఏవం నామకే వనే. **ఉపసఙ్కమీ**తి "మహాకచ్చానత్థేరో కిర నామ అత్తనో పితుమత్తమ్పి అయ్యకమత్తమ్పి దిస్వా నేవ అభివాదేతి న పచ్చుట్ఠేతి న ఆసనేన నిమన్తేతీ"తి సుత్వా "న సక్కా ఏత్తకేన నిట్ఠం గన్తుం,

ఉపసఙ్కమిత్వా నం పరిగ్గణ్హిస్సామీ”తి భుత్తపాతరాసో యేనాయస్మా మహాకచ్చానో తేనుపసఙ్కమి. **జిణ్ణేతి** జరాజిణ్ణే. **వుద్ధేతి** వయోవుద్ధే. **మహల్లకేతి** జాతిమహల్లకే. **అద్ధగతేతి** దీఘకాలద్ధానం అతిక్కన్తే. **వయోఅనుప్పత్తేతి** పచ్ఛిమవయం అనుప్పత్తే. **తయిదం, భో కచ్చాన, తథేవాతి**, భో కచ్చాన, యం తం అమ్హేహి కేవలం సుతమేవ, తం ఇమినా దిట్ఠేన సమేతి. తస్మా తం తథేవ, న అఞ్ఞథా. **న హి భవం కచ్చానో బ్రాహ్మణేతి** ఇదం అత్తానం సన్ధాయ వదతి. అయం కిరస్స అధిప్పాయో – అమ్హే ఏవం మహల్లకే దిస్వా భోతో కచ్చానస్స అభివాదనమత్తమ్పి పచ్చుట్ఠానమత్తమ్పి ఆసనేన నిమన్తనమత్తమ్పి నత్థీతి. **న సమ్పన్నమేవాతి** న యుత్తమేవ న అనుచ్ఛవికమేవ.

థేరో బ్రాహ్మణస్స వచనం సుత్వా “అయం బ్రాహ్మణో నేవ వుద్ధే జానాతి న దహరే, ఆచిక్ఖిస్సామిస్స వుద్ధే చ దహరే చా”తి దేసనం వడ్ఢేన్తో **అత్థి బ్రాహ్మణాతిఆదిమాహ**. తత్థ **జానతాతి** సబ్బం నేయ్యం జానన్తేన. **పస్సతాతి** తదేవ హత్థే ఠపితం ఆమలకం వియ పస్సన్తేన. **వుద్ధభూమీతి** యేన కారణేన వుద్ధో నామ హోతి, తం కారణం. **దహరభూమీతి** యేన కారణేన దహరో నామ హోతి, తం కారణం. **ఆసీతికోతి** అసీతివస్సవయో. **నావుతికోతి** నవుతివస్సవయో. **కామే పరిభుఞ్జతీతి** వత్థుకామే కిలేసకామేతి దువిధేపి కామే కమనవసేన పరిభుఞ్జతి. **కామమజ్ఝావసతీతి** దువిధేపి కామే ఘరే ఘరస్సామికో వియ వసతి అధివసతి. **కామపరియేసనాయ ఉస్సుకోతి** దువిధానమ్పి కామానం పరియేసనత్థం ఉస్సుక్కమాపన్నో. **బాలో న థేరోత్వేవ సఙ్ఖ్యం గచ్ఛతీతి** సో న థేరో బాలో మన్దోత్వేవ గణనం గచ్ఛతి. వుత్తం హేతం –

“న తేన థేరో సో హోతి, యేనస్స పలితం సిరో;

పరిపక్కో వయో తస్స, మోఘజిణ్ణోతి వుచ్చతీ”తి. (ధ. ప. ౨౬౦);

దహరోతి తరుణో. **యువాతి** యోబ్బనేన సమన్నాగతో. **సుసుకాళకేసోతి** సుట్ఠు కాళకేసో. **భద్రేన యోబ్బనేన సమన్నాగతోతి** యేన యోబ్బనేన సమన్నాగతో యువా, తం యోబ్బనం భద్రం లద్ధకన్తి దస్సేతి. **పఠమేన వయసాతి** పఠమవయో నామ తేత్తింస వస్సాని, తేన సమన్నాగతోతి అత్థో. **పణ్డితో థేరోత్వేవ సఙ్ఖ్యం గచ్ఛతీతి** సో ఏవరూపో పుగ్గలో పణ్డితోతి చ థేరోతి చ గణనం గచ్ఛతి. వుత్తమ్పి చేతం –

“యమ్హి సచ్చఞ్చ ధమ్మో చ, అహింసా సంయమో దమో;

స వే వన్తమలో ధీరో, థేరో ఇతి పవుచ్చతీ”తి. (ధ. ప. ౨౬౧);

౪౦. అట్ఠమే **చోరా బలవన్తో హోన్తీతి** పక్ఖసమ్పన్నా, పరివారసమ్పన్నా, ధనసమ్పన్నా, నివాసట్ఠానసమ్పన్నా, వాహనసమ్పన్నా చ హోన్తి. **రాజానో తస్మిం సమయే దుబ్బలా హోన్తీతి** తస్మిం సమయే రాజానో తాసం సమ్పత్తీనం అభావేన దుబ్బలా హోన్తి. **అతియాతున్తి** బహిద్ధా జనపదచారికం చరిత్వా ఇచ్ఛితిచ్ఛితక్ఖణే అన్తోనగరం పవిసితుం. **నియ్యాతున్తి** “చోరా జనపదం విలుమ్పన్తి మద్దన్తి, తే నిసేధేస్సామా”తి పఠమయామే వా మజ్ఝిమయామే వా పచ్ఛిమయామే వా నిక్ఖమితుం ఫాసుకం న హోతి. తతో ఉట్ఠాయ చోరా మనుస్సే పోథేత్వా అచ్ఛిన్దిత్వా గచ్ఛన్తి. **పచ్చన్తిమే వా జనపదే అనుసఞ్ఞాతున్తి** గామం వాసకరణత్థాయ సేతుం అత్థరణత్థాయ పోక్ఖరణిం ఖణాపనత్థాయ సాలాదీనం కరణత్థాయ పచ్చన్తిమే జనపదే అనుసఞ్ఞాతుమ్పి న సుఖం హోతి. **బ్రాహ్మణగహపతికానన్తి** అన్తోనగరవాసీనం బ్రాహ్మణగహపతికానం. **బాహిరాని వా కమ్మన్తానీతి** బహిగామే ఆరామే ఖేత్తకమ్మన్తాని. **పాపభిక్ఖూ బలవన్తో హోన్తీతి** పక్ఖుత్తరా యసుత్తరా పుఞ్ఞవన్తో బహుకేహి ఉపట్ఠాకేహి చ ఉపట్ఠాకీహి చ సమన్నాగతా రాజరాజమహామత్తసన్నిస్సితా.

పేసలా భిక్ఖూ తస్మిం సమయే దుబ్బలా హోన్తీతి తస్మిం సమయే పియసీలా భిక్ఖూ తాసం సమ్పత్తీనం అభావేన దుబ్బలా హోన్తి. **తుణ్హీభూతా తుణ్హీభూతావ సఙ్ఘమజ్ఝే సఙ్కసాయన్తీ**తి నిస్సద్దా హుత్వా సఙ్ఘమజ్ఝే నిసిన్నా కిఞ్చి ఏకవచనమ్పి ముఖం ఉక్ఖిపిత్వా కథేతుం అసక్కోన్తా పజ్ఝాయన్తా వియ నిసీదన్తి. **తయిద**న్తి తదేతం కారణం. సుక్కపక్ఖో వుత్తవిపల్లాసేన వేదితబ్బో.

౪౧. నవమే **మిచ్ఛాపటిపత్తాధికరణహేతూ**తి మిచ్ఛాపటిపత్తియా కారణహేతు పటిపజ్జనహేతూతి అత్థో. **ఞాయం ధమ్మం కుసల**న్తి సహవిపస్సనకం మగ్గం. ఏవరూపో హి సహవిపస్సనకం మగ్గం ఆరాధేతుం సమ్పాదేతుం పూరేతుం న సక్కోతి. సుక్కపక్ఖో వుత్తవిపల్లాసేన వేదితబ్బో. ఇమస్మిం సుత్తే సహ విపస్సనాయ మగ్గో కథితో.

౪౨. దసమే **దుగ్గహితేహీ**తి ఉప్పటిపాటియా గహితేహి. **బ్యఞ్జనప్పతిరూపకేహీ**తి బ్యఞ్జనసో పతిరూపకేహి అక్ఖరచిత్రతాయ లద్ధకేహి. **అత్థఞ్చ ధమ్మఞ్చ పటిబాహన్తీ**తి సుగ్గహితసుత్తన్తానం అత్థఞ్చ పాళిఞ్చ పటిబాహన్తి, అత్తనో దుగ్గహితసుత్తన్తానంయేవ అత్థఞ్చ పాళిఞ్చ ఉత్తరితరం కత్వా దస్సేన్తి. సుక్కపక్ఖో వుత్తవిపల్లాసేన వేదితబ్బో. ఇమస్మిం సుత్తే సాసనస్స వుద్ధి చ పరిహాని చ కథితాతి.

సమచిత్తవగ్గో చతుత్థో.

౫. పరిసవగ్గవణ్ణనా

౪౩. పఞ్చమస్స పఠమే **ఉత్తానాతి** పాకటా అప్పటిచ్ఛన్నా. **గమ్భీరాతి** గుళ్హా పటిచ్ఛన్నా. **ఉద్ధతాతి** ఉద్ధచ్చేన సమన్నాగతా. **ఉన్నళాతి** ఉగ్గతనళా, ఉట్ఠితతుచ్ఛమానాతి వుత్తం హోతి. **చపలాతి** పత్తచీవరమణ్డనాదినా చాపల్లేన యుత్తా. **ముఖరాతి** ముఖఖరా ఖరవచనా. **వికిణ్ణవాచాతి** అసంయతవచనా దివసమ్పి నిరత్థకవచనపలాపినో. **ముట్ఠస్సతీతి** విస్సట్ఠసతినో. **అసమ్పజానాతి** నిప్పఞ్ఞా. **అసమాహితాతి** చిత్తేకగ్గతామత్తస్సాపి అలాభినో. **పాకతిన్ద్రియాతి** పకతియా ఠితేహి వివటేహి అరక్ఖితేహి ఇన్ద్రియేహి సమన్నాగతా. సుక్కపక్ఖో వుత్తవిపల్లాసేన వేదితబ్బో.

౪౪. దుతియే **భణ్డనజాతాతి** భణ్డనం వుచ్చతి కలహస్స పుబ్బభాగో, తం తేసం జాతన్తి భణ్డనజాతా. తథా "మయం తుమ్హే దణ్డాపేస్సామ బన్ధాపేస్సామా"తిఆదివచనప్పవత్తియా సఞ్జాతకలహా. అయం తావ గిహీసు నయో. పబ్బజితా పన ఆపత్తివీతిక్కమవాచం వదన్తా **కలహజాతా** నామ. **వివాదాపన్నాతి** విరుద్ధవాదం ఆపన్నా. **ముఖసత్తీహి వితుదన్తాతి** గుణానం ఛిన్దనట్ఠేన దుబ్భాసితా వాచా ముఖసత్తియోతి వుచ్చన్తి, తాహి వితుదన్తా విజ్ఝన్తా. **సమగ్గాతి** ఏకకమ్మం ఏకుద్దేసో సమసిక్ఖతాతి ఏతేసం కరణేన సమగ్గతాయ సహితా. **పియచక్ఖూహీతి** మేత్తాచక్ఖూహి.

౪౫. తతియే **అగ్గవతీతి** ఉత్తమపుగ్గలవతీ, అగ్గాయ వా ఉత్తమాయ పటిపత్తియా సమన్నాగతా. తతో విపరీతా **అనగ్గవతీ. బాహులికాతి** చీవరాదిబాహుల్లాయ పటిపన్నా. సాసనం సిథిలం గణ్హన్తీతి **సాథలికా. ఓక్కమనే పుబ్బఙ్గమాతి** ఏత్థ ఓక్కమనం వుచ్చతి అవగమనట్ఠేన పఞ్చ నీవరణాని, తేన పఞ్చనీవరణపూరణే పుబ్బఙ్గమాతి వుత్తం హోతి. **పవివేకేతి** ఉపధివివేకే నిబ్బానే. **నిక్ఖిత్తధురాతి** తివిధేపి వివేకే ఓరోపితధురా. **న వీరియం ఆరభన్తీతి** దువిధమ్పి వీరియం న కరోన్తి. **అప్పత్తస్స పత్తియాతి** పుబ్బే అప్పత్తస్స ఝానవిపస్సనామగ్గఫలవిసేసస్స పత్తిఅత్థాయ. ఇతరం పదద్వయం తస్సేవ వేవచనం. **పచ్ఛిమా జనతాతి** సద్ధివిహారికఅన్తేవాసికజనో . **దిట్ఠానుగతిం ఆపజ్జతీతి** ఆచరియుపజ్ఝాయేహి కతం అనుకరోన్తో దిట్ఠస్స తేసం ఆచారస్స అనుగతిం ఆపజ్జతి నామ. సేసం వుత్తపటిపక్ఖనయేన వేదితబ్బం.

౪౬. చతుత్థే **అరియాతి** అరియసావకపరిసా. **అనరియాతి** పుథుజ్జనపరిసా. **''ఇదం దుక్ఖ''న్తి యథాభూతం నప్పజానన్తీతి** ఠపేత్వా తణ్హం తేభూమకా పఞ్చక్ఖన్ధా దుక్ఖసచ్చం నామ, ఏత్తకమేవ దుక్ఖం, ఇతో ఉద్ధం దుక్ఖం నత్థీతి యథాసభావతో నప్పజానన్తి. ఏస నయో సబ్బత్థ. సేసపదేసు పన తస్స దుక్ఖస్స సముట్ఠాపికా పురిమతణ్హా **సముదయో** నామ, తస్సాయేవ తణ్హాయ, ద్విన్నమ్పి వా తేసం సచ్చానం అచ్చన్తక్ఖయో అసముప్పత్తి **దుక్ఖనిరోధో** నామ, అట్ఠఙ్గికో అరియమగ్గో **దుక్ఖనిరోధగామినీ పటిపదా** నామాతి ఏవం ఇమస్మిం సుత్తే చతూహి సచ్చేహి చత్తారో మగ్గా చ చత్తారి చ ఫలాని కథితాని.

౪౭. పఞ్చమే **పరిసాకసటోతి** కసటపరిసా కచవరపరిసా పలాపపరిసాతి అత్థో. **పరిసామణ్డోతి** పసన్నపరిసా సారపరిసాతి అత్థో. **ఛన్దాగతిం గచ్ఛన్తీతి** ఛన్దేన అగతిం గచ్ఛన్తి, అకత్తబ్బం కరోన్తీతి అత్థో. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. ఇమాని పన చత్తారి అగతిగమనాని భణ్డభాజనీయే చ వినిచ్ఛయట్ఠానే చ లబ్భన్తి. తత్థ భణ్డభాజనీయే తావ అత్తనో భారభూతానం భిక్ఖూనం అమనాపే భణ్డకే పత్తే తం పరివత్తేత్వా మనాపం దేన్తో **ఛన్దాగతిం గచ్ఛతి** నామ. అత్తనో పన అభారభూతానం మనాపే భణ్డకే పత్తే తం పరివత్తేత్వా అమనాపం దేన్తో **దోసాగతిం గచ్ఛతి** నామ. భణ్డకభాజనీయవత్థుఞ్చ

ఠితికఞ్చ అజానన్తో **మోహాగతిం గచ్ఛతి** నామ. ముఖరానం వా రాజాదినిస్సితానం వా "ఇమే మే అమనాపే భణ్డకే దిన్నే అనత్థమ్పి కరేయ్యు"న్తి భయేన పరివత్తేత్వా మనాపం దేన్తో **భయాగతిం గచ్ఛతి** నామ. యో పన ఏవం న గచ్ఛతి, సబ్బేసం తులాభూతో పమాణభూతో మజ్ఝత్తో హుత్వా యం యస్స పాపుణాతి, తఞ్ఞేవ తస్స దేతి, అయం చతుబ్బిధమ్పి అగతిగమనం న గచ్ఛతి నామ. వినిచ్ఛయట్ఠానే పన అత్తనో భారభూతస్స గరుకాపత్తిం లహుకాపత్తీతి కత్వా కథేన్తో **ఛన్దాగతిం గచ్ఛతి** నామ. ఇతరస్స లహుకాపత్తిం గరుకాపత్తీతి కత్వా కథేన్తో **దోసాగతిం గచ్ఛతి** నామ. ఆపత్తివుట్ఠానం పన సముచ్చయక్ఖన్ధకఞ్చ అజానన్తో **మోహాగతిం గచ్ఛతి** నామ. ముఖరస్స వా రాజపూజితస్స వా "అయం మే గరుకం కత్వా ఆపత్తిం కథేన్తస్స అనత్థమ్పి కరేయ్యా"తి గరుకమేవ లహుకాతి కత్వా కథేన్తో **భయాగతిం గచ్ఛతి** నామ. యో పన సబ్బేసం యథాభూతమేవ కథేతి, అయం చతుబ్బిధమ్పి అగతిగమనం న గచ్ఛతి నామ.

౪౮. ఛట్ఠే **ఓక్కాచితవినీతాతి** దుబ్బినీతా. **నో పటిపుచ్ఛావినీతాతి** న పుచ్ఛిత్వా వినీతా. **గమ్భీరాతి** పాళివసేన గమ్భీరా సల్లసుత్తసదిసా. **గమ్భీరత్థాతి** అత్థవసేన గమ్భీరా మహావేదల్లసుత్తసదిసా. **లోకుత్తరాతి** లోకుత్తరఅత్థదీపకా . **సుఞ్ఞతాపటిసంయుత్తాతి** సత్తసుఞ్ఞం ధమ్మమత్తమేవ పకాసకా అసఙ్ఖతసంయుత్తసదిసా. **న అఞ్ఞా చిత్తం ఉపట్ఠపేన్తీతి** విజాననత్థాయ చిత్తం న ఉపట్ఠపేన్తి, నిద్దాయన్తి వా అఞ్ఞవిహితా వా హోన్తి. **ఉగ్గహేతబ్బం పరియాపుణితబ్బన్తి** ఉగ్గహేతబ్బే చ పరియాపుణితబ్బే చ. **కవితాతి** కవీహి కతా. ఇతరం తస్సేవ వేవచనం. **చిత్తక్ఖరాతి** విచిత్రఅక్ఖరా. ఇతరం తస్సేవ వేవచనం. **బాహిరకాతి** సాసనతో బహిభూతా. **సావకభాసితాతి** తేసం తేసం సావకేహి భాసితా. **సుస్సూసన్తీతి** అక్ఖరచిత్తతాయ చేవ సరసమ్పత్తియా చ అత్తమనా హుత్వా సుణన్తి. **న చేవ అఞ్ఞమఞ్ఞం పటిపుచ్ఛన్తీతి** అఞ్ఞమఞ్ఞం అత్థం వా అనుసన్ధిం వా పుబ్బాపరం వా న పుచ్ఛన్తి. **న చ పటివిచరన్తీతి** పుచ్ఛనత్థాయ చారికం న విచరన్తి. **ఇదం కథన్తి** ఇదం బ్యఞ్జనం కథం రోపేతబ్బం కిన్తి రోపేతబ్బం? **ఇమస్స కో అత్థోతి** ఇమస్స భాసితస్స కో అత్థో, కా అనుసన్ధి, కిం పుబ్బాపరం? **అవివటన్తి** పటిచ్ఛన్నం. **న వివరన్తీతి** న ఉగ్ఘాటేన్తి. **అనుత్తానీకతన్తి** అపాకటం కతం. **న ఉత్తానిం కరోన్తీతి** పాకటం న కరోన్తి. **కఙ్ఖాఠానియేసూతి** కఙ్ఖాయ కారణభూతేసు. సుక్కపక్ఖో వుత్తవిపల్లాసేన వేదితబ్బో.

౪౯. సత్తమే **ఆమిసగరూతి** చతుపచ్చయగరుకా లోకుత్తరధమ్మం లామకతో గహేత్వా ఠితపరిసా. **సద్ధమ్మగరూతి** నవ లోకుత్తరధమ్మే గరుకే కత్వా చత్తారో పచ్చయే లామకతో గహేత్వా ఠితపరిసా. **ఉభతోభాగవిముత్తోతి** ద్వీహి భాగేహి విముత్తో. **పఞ్ఞావిముత్తోతి** పఞ్ఞాయ విముత్తో సుక్ఖవిపస్సకఖీణాసవో. **కాయసక్ఖీతి** కాయేన ఝానఫస్సం ఫుసిత్వా పచ్ఛా నిరోధం నిబ్బానం సచ్ఛికత్వా ఠితో. **దిట్ఠిప్పత్తోతి** దిట్ఠన్తం పత్తో. ఇమే ద్వేపి ఛసు ఠానేసు లబ్భన్తి. **సద్ధావిముత్తోతి** సద్దహన్తో విముత్తో. అయమ్పి ఛసు ఠానేసు లబ్భతి. ధమ్మం అనుస్సరతీతి **ధమ్మానుసారీ**. సద్ధం అనుస్సరతీతి **సద్ధానుసారీ**. ఇమే ద్వేపి పఠమమగ్గసమఙ్గినో. **కల్యాణధమ్మోతి** సున్దరధమ్మో. **దుస్సీలో పాపధమ్మోతి** నిస్సీలో లామకధమ్మో. ఇమం కస్మా గణ్హన్తి? సబ్బేసు హి ఏకసదిసేసు జాతేసు సీలవన్తేసు బలవగారవం న హోతి, ఏకచ్చేసు పన దుస్సీలేసు సతి సీలవన్తానం ఉపరి బలవగారవం హోతీతి మఞ్ఞన్తా గణ్హన్తి. **తే తేన లాభం లభన్తీతి** తే భిక్ఖూ ఏకచ్చానం వణ్ణం ఏకచ్చానం అవణ్ణం కథేత్వా చత్తారో పచ్చయే లభన్తి. **గధితాతి** తణ్హాయ గన్థితా. **ముచ్ఛితాతి** తణ్హావసేనేవ ముచ్ఛితా. **అజ్ఝోపన్నాతి** అజ్ఝోసాయ గిలిత్వా పరినిట్ఠపేత్వా ఠితా. **అనాదీనవదస్సావినోతి** అపచ్చవేక్ఖితపరిభోగే ఆదీనవం అపస్సన్తా. **అనిస్సరణపఞ్ఞాతి** చతూసు పచ్చయేసు ఛన్దరాగఅపకడ్ఢనాయ నిస్సరణపఞ్ఞాయ విరహితా ఇదమత్థం ఏతన్తి అజానన్తా. **పరిభుఞ్జన్తీతి** సచ్ఛన్దరాగా హుత్వా పరిభుఞ్జన్తి.

సుక్కపక్ఖే **ఉభతోభాగవిముత్తో**తిఆదీసు అయం సత్తన్నమ్పి అరియపుగ్గలానం సఙ్ఖేపపకాసనా – ఏకో భిక్ఖు పఞ్ఞాధురేన అభినివిట్ఠో అట్ఠ సమాపత్తియో నిబ్బత్తేత్వా సోతాపత్తిమగ్గం పాపుణాతి. సో తస్మిం ఖణే ధమ్మానుసారీ నామ హోతి, సోతాపత్తిఫలాదీసు ఛసు ఠానేసు కాయసక్ఖి నామ, అరహత్తఫలక్ఖణే ఉభతోభాగవిముత్తో నామ. సమాపత్తీహి విక్ఖమ్భనవిముత్తియా మగ్గేన సముచ్ఛేదవిముత్తియాతి ద్విక్ఖత్తుం వా ద్వీహి వా భాగేహి విముత్తోతి అత్థో. అపరో పఞ్ఞాధురేన అభినివిట్ఠో సమాపత్తియో నిబ్బత్తేతుం అసక్కోన్తో సుక్ఖవిపస్సకోవ హుత్వా సోతాపత్తిమగ్గం పాపుణాతి. సో తస్మిం ఖణే ధమ్మానుసారీ నామ హోతి, సోతాపత్తిఫలాదీసు ఛసు ఠానేసు దిట్ఠిప్పత్తో నామ, అరహత్తఫలక్ఖణే పఞ్ఞావిముత్తో నామ. అపరో సద్ధాధురేన అభినివిట్ఠో అట్ఠ సమాపత్తియో నిబ్బత్తేత్వా సోతాపత్తిమగ్గం పాపుణాతి. సో తస్మిం ఖణే సద్ధానుసారీ నామ హోతి, సోతాపత్తిఫలాదీసు ఛసు ఠానేసు కాయసక్ఖి నామ, అరహత్తఫలక్ఖణే ఉభతోభాగవిముత్తో నామ. అపరో సద్ధాధురేన అభినివిట్ఠో సమాపత్తియో నిబ్బత్తేతుం అసక్కోన్తో సుక్ఖవిపస్సకోవ హుత్వా సోతాపత్తిమగ్గం పాపుణాతి. సో తస్మిం ఖణే సద్ధానుసారీ నామ హోతి, సోతాపత్తిఫలాదీసు ఛసు ఠానేసు సద్ధావిముత్తో నామ, అరహత్తఫలక్ఖణే పఞ్ఞావిముత్తో నామ.

౫౦. అట్ఠమే **విసమా**తి సపక్ఖలనట్ఠేన విసమా. **సమా**తి నిపక్ఖలనట్ఠేన సమా. **అధమ్మకమ్మానీ**తి ఉద్ధమ్మాని కమ్మాని. **అవినయకమ్మానీ**తి ఉబ్బినయాని కమ్మాని.

౫౧. నవమే **అధమ్మికా**తి నిద్ధమ్మా. **ధమ్మికా**తి ధమ్మయుత్తా.

౫౨. దసమే **అధికరణ**న్తి వివాదాధికరణాదిచతుబ్బిధం అధికరణం. **ఆదియన్తీ**తి గణ్హన్తి. **సఞ్ఞాపేన్తీ**తి జానాపేన్తి. **న చ సఞ్ఞత్తిం ఉపగచ్ఛన్తీ**తి సఞ్ఞాపనత్థం న సన్నిపతన్తి. **న చ నిజ్ఝాపేన్తీ**తి న పేక్ఖాపేన్తి. **న చ నిజ్ఝత్తిం ఉపగచ్ఛన్తీ**తి అఞ్ఞమఞ్ఞం నిజ్ఝాపనత్థాయ న సన్నిపతన్తి. **అసఞ్ఞత్తిబలా**తి అసఞ్ఞత్తియేవ బలం ఏతేసన్తి అసఞ్ఞత్తిబలా . **అప్పటినిస్సగ్గమన్తినో**తి యేసం హి ఏవం హోతి – ‘‘సచే అమ్హేహి గహితం అధికరణం ధమ్మికం భవిస్సతి, గణ్హిస్సామ. సచే అధమ్మికం, విస్సజ్జేస్సామా’’తి, తే పటినిస్సగ్గమన్తినో నామ హోన్తి. ఇమే పన న తథా మన్తేన్తీతి అప్పటినిస్సగ్గమన్తినో. **థామసా పరామాసా అభినివిస్సా**తి దిట్ఠిథామేన చ దిట్ఠిపరామాసేన చ అభినివిసిత్వా. **ఇదమేవ సచ్చ**న్తి ఇదం అమ్హాకం వచనమేవ సచ్చం. **మోఘమఞ్ఞ**న్తి అవసేసానం వచనం మోఘం తుచ్ఛం. సుక్కపక్ఖో ఉత్తానత్థోయేవాతి.

పరిసవగ్గో పఞ్చమో.

పఠమపణ్ణాసకం నిట్ఠితం.

౨. దుతియపణ్ణాసకం

(౬) ౧. పుగ్గలవగ్గవణ్ణనా

౨౩. దుతియపణ్ణాసకస్స పఠమే చక్కవత్తినా సద్ధిం గహితత్తా “లోకానుకమ్పాయా”తి న వుత్తం. ఏత్థ చ చక్కవత్తినో ఉప్పత్తియా ద్వే సమ్పత్తియో లభన్తి, బుద్ధానం ఉప్పత్తియా తిస్సోపి.

౨౪. దుతియే **అచ్ఛరియమనుస్సా**తి ఆచిణ్ణమనుస్సా అబ్భుతమనుస్సా.

౨౫. తతియే **బహునో జనస్స అనుతప్పా హోతీ**తి మహాజనస్స అనుతాపకారీ హోతి. తత్థ చక్కవత్తినో కాలకిరియా ఏకచక్కవాళే దేవమనుస్సానం అనుతాపం కరోతి, తథాగతస్స కాలకిరియా దససు చక్కవాళసహస్సేసు.

౨౬. చతుత్థే **థూపారహా**తి థూపస్స యుత్తా అనుచ్ఛవికా. చక్కవత్తినో హి చేతియం పటిజగ్గిత్వా ద్వే సమ్పత్తియో లభన్తి, బుద్ధానం చేతియం పటిజగ్గిత్వా తిస్సోపి.

౨౭. పఞ్చమే **బుద్ధా**తి అత్తనో ఆనుభావేన చత్తారి సచ్చాని బుద్ధా.

౨౮. ఛట్ఠే **ఫలన్తియా**తి సద్దం కరోన్తియా. **న సన్తసన్తీ**తి న భాయన్తి. తత్థ ఖీణాసవో అత్తనో సక్కాయదిట్ఠియా పహీనత్తా న భాయతి, హత్థాజానీయో సక్కాయదిట్ఠియా బలవత్తాతి. సత్తమట్ఠమేసుపి ఏసేవ నయో.

౩౧. నవమే **కింపురిసా**తి కిన్నరా. **మానుసిం వాచం న భాసన్తీ**తి మనుస్సకథం న కథేన్తి. ధమ్మాసోకస్స కిర ఏకం కిన్నరం ఆనేత్వా దస్సేసుం. సో “కథాపేథ న”న్తి ఆహ. కిన్నరో కథేతుం న ఇచ్ఛతి. ఏకో పురిసో “అహమేతం కథాపేస్సామీ”తి హేట్ఠాపాసాదం ఓతారేత్వా ద్వే ఖాణుకే కోట్టేత్వా ఉక్ఖలిం ఆరోపేసి. సా ఉభతోపస్సేహి పతతి. తం దిస్వా కిన్నరో “కిం అఞ్ఞం ఏకం ఖాణుకం కోట్టేతుం న వట్టతీ”తి ఏత్తకమేవ ఆహ. పున అపరభాగే ద్వే కిన్నరే ఆనేత్వా దస్సేసుం. రాజా “కథాపేథ నే”తి ఆహ. తే కథేతుం న ఇచ్ఛింసు. ఏకో పురిసో “అహమేతే కథాపేస్సామీ”తి తే గహేత్వా అన్తరాపణం అగమాసి. తత్థేకో అమ్బపక్కఞ్చ మచ్ఛే చ అద్దస, ఏకో కపిట్ఠఫలఞ్చ అమ్బిలికాఫలఞ్చ. తత్థ పురిమో “మహావిసం మనుస్సా ఖాదన్తి, కథం తే కిలాసినో న హోన్తీ”తి ఆహ. ఇతరో “కథం ఇమే ఏతం నిస్సాయ కుట్ఠినో న హోన్తీ”తి ఆహ. ఏవం మానుసిం వాచం కథేతుం సక్కోన్తాపి ద్వే అత్థే సమ్పస్సమానా న కథేన్తీతి.

౩౨. దసమే **అప్పటివానో**తి అనుక్కణ్ఠితో అపచ్చోసక్కితో.

౩౩. ఏకాదసమే **అసన్తసన్నివాస**న్తి అసప్పురిసానం సన్నివాసం. **న వదేయ్యా**తి ఓవాదేన వా అనుసాసనియా వా న వదేయ్య, మా వదతూతి అత్థో. **థేరమ్పాహం న వదేయ్య**న్తి అహమ్పి థేరం భిక్ఖుం ఓవాదానుసాసనివసేన న వదేయ్యం. **అహితానుకమ్పీ**తి అహితం ఇచ్ఛమానో. **నో హితానుకమ్పీ**తి హితం అనిచ్ఛమానో. **నోతి నం వదేయ్య**న్తి “అహం తవ వచనం న కరిస్స”న్తి నం వదేయ్యం. **విహేఠేయ్య**న్తి వచనస్స అకరణేన విహేఠేయ్యం. **పస్సమ్పిస్స నప్పటికరేయ్య**న్తి పస్సన్తోపి జానన్తోపి అహం తస్స వచనం న కరేయ్యం. ఇమినా ఉపాయేన సబ్బత్థ అత్థో వేదితబ్బో. సుక్కపక్ఖే పన **సాధూతి నం వదేయ్య**న్తి “సాధు భద్దకం సుకథితం తయా”తి తస్స కథం అభినన్దన్తో నం వదేయ్యన్తి అత్థో.

౯౪. ద్వాదసమే **ఉభతో వచీసంసారో**తి ద్వీసుపి పక్ఖేసు అఞ్ఞమఞ్ఞం అక్కోసనపచ్చక్కోసనవసేన సంసరమానా వాచా వచీసంసారో. **దిట్ఠిపళాసో**తి దిట్ఠిం నిస్సాయ ఉప్పజ్జనకో యుగగ్గాహలక్ఖణో పళాసో దిట్ఠిపళాసో నామ. **చేతసో ఆఘాతో**తి కోపో. సో హి చిత్తం ఆఘాతేన్తో ఉప్పజ్జతి. **అప్పచ్చయో**తి అతుట్ఠాకారో, దోమనస్సన్తి అత్థో. **అనభిరద్ధీ**తి కోపోయేవ. సో హి అనభిరాధనవసేన అనభిరద్ధీతి వుచ్చతి. **అజ్ఝత్తం అవూపసన్తం హోతీ**తి సబ్బమ్పేతం నియకజ్ఝత్తసఙ్ఖాతే అత్తనో చిత్తే చ సద్ధివిహారికఅన్తేవాసికసఙ్ఖాతాయ అత్తనో పరిసాయ చ అవూపసన్తం హోతి. **తస్మేత**న్తి తస్మిం ఏతం. సేసం వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బన్తి.

పుగ్గలవగ్గో పఠమో.

(౭) ౨. సుఖవగ్గవణ్ణనా

౬౫. దుతియస్స పఠమే **గిహిసుఖ**న్తి గిహీనం సబ్బకామనిప్ఫత్తిమూలకం సుఖం. **పబ్బజితసుఖ**న్తి పబ్బజితానం పబ్బజ్జామూలకం సుఖం.

౬౬. దుతియే **కామసుఖ**న్తి కామే ఆరబ్భ ఉప్పజ్జనకసుఖం. **నేక్ఖమ్మసుఖ**న్తి నేక్ఖమ్మం వుచ్చతి పబ్బజ్జా, తం ఆరబ్భ ఉప్పజ్జనకసుఖం.

౬౭. తతియే **ఉపధిసుఖ**న్తి తేభూమకసుఖం. **నిరుపధిసుఖ**న్తి లోకుత్తరసుఖం.

౬౮. చతుత్థే **సాసవసుఖ**న్తి ఆసవానం పచ్చయభూతం వట్టసుఖం. **అనాసవసుఖ**న్తి తేసం అపచ్చయభూతం వివట్టసుఖం.

౬౯. పఞ్చమే **సామిస**న్తి సంకిలేసం వట్టగామిసుఖం. **నిరామిస**న్తి నిక్కిలేసం వివట్టగామిసుఖం.

౭౦. ఛట్ఠే **అరియసుఖ**న్తి అపుథుజ్జనసుఖం. **అనరియసుఖ**న్తి పుథుజ్జనసుఖం.

౭౧. సత్తమే **కాయిక**న్తి కాయవిఞ్ఞాణసహజాతం. **చేతసిక**న్తి మనోద్వారికసుఖం. తం లోకియలోకుత్తరమిస్సకం కథితం.

౭౨. అట్ఠమే **సప్పీతిక**న్తి పఠమదుతియజ్ఝానసుఖం. **నిప్పీతిక**న్తి తతియచతుత్థజ్ఝానసుఖం. తత్థ లోకియసప్పీతికతో లోకియనిప్పీతికం, లోకుత్తరసప్పీతికతో చ లోకుత్తరనిప్పీతికం అగ్గన్తి ఏవం భుమ్మన్తరం అభిన్దిత్వా అగ్గభావో వేదితబ్బో.

౭౩. నవమే **సాతసుఖ**న్తి తీసు ఝానేసు సుఖం. **ఉపేక్ఖాసుఖ**న్తి చతుత్థజ్ఝానసుఖం.

౭౪. దసమే **సమాధిసుఖ**న్తి అప్పనం వా ఉపచారం వా పత్తసుఖం. **అసమాధిసుఖ**న్తి తదుభయం అప్పత్తసుఖం.

౭౫. ఏకాదసమే **సప్పీతికారమ్మణ**న్తి సప్పీతికం ఝానద్వయం పచ్చవేక్ఖన్తస్స ఉప్పన్నసుఖం. **నిప్పీతికారమ్మణే**పి ఏసేవ నయో. ద్వాదసమేపి ఇమినావ ఉపాయేన అత్థో వేదితబ్బో.

౭౭. తేరసమే **రూపారమ్మణ**న్తి రూపావచరచతుత్థజ్ఝానారమ్మణం, యంకిఞ్చి రూపం ఆరబ్భ ఉప్పజ్జనకం వా. **అరూపారమ్మణ**న్తి అరూపావచరజ్ఝానారమ్మణం, యంకిఞ్చి అరూపం ఆరబ్భ ఉప్పజ్జనకం వాతి.

సుఖవగ్గో దుతియో.

(౮) ౩. సనిమిత్తవగ్గవణ్ణనా

౭౮-౮౯. తతియస్స పఠమే **సనిమిత్తాతి** సకారణా. దుతియాదీసుపి ఏసేవ నయో. నిదానం హేతు సఙ్ఖారో పచ్చయో రూపన్తి సబ్బానిపి హి ఏతాని కారణవేవచనానేవ.

౮౪. సత్తమే **సవేదనాతి** పచ్చయభూతాయ సమ్పయుత్తవేదనాయ సతియేవ ఉప్పజ్జన్తి, నాసతీతి అత్థో. అట్ఠమనవమేసుపి ఏసేవ నయో.

౮౭. దసమే **సఙ్ఖతారమ్మణాతి** పచ్చయనిబ్బత్తం సఙ్ఖతధమ్మం ఆరమ్మణం కత్వావ ఉప్పజ్జన్తి. **నో అసఙ్ఖతారమ్మణాతి** అసఙ్ఖతం పన నిబ్బానం ఆరబ్భ న ఉప్పజ్జన్తి. **న హోన్తీతి** మగ్గక్ఖణే న హోన్తి నామ, ఫలే పత్తే నాహేసున్తి. ఏవమేతేసు దససుపి ఠానేసు యావ అరహత్తా దేసనా దేసితాతి.

సనిమిత్తవగ్గో తతియో.

(౯) ౪. ధమ్మవగ్గవణ్ణనా

౮౮. చతుత్థస్స పఠమే **చేతోవిముత్తీ**తి ఫలసమాధి. **పఞ్ఞావిముత్తీ**తి ఫలపఞ్ఞా.

౮౯. దుతియే **పగ్గాహో**తి వీరియం. **అవిక్ఖేపో**తి చిత్తేకగ్గతా.

౯౦. తతియే **నామ**న్తి చత్తారో అరూపక్ఖన్ధా. **రూప**న్తి రూపక్ఖన్ధో. ఇతి ఇమస్మిం సుత్తే ధమ్మకోట్ఠాసపరిచ్ఛేదఞాణం నామ కథితం.

౯౧. చతుత్థే **విజ్జా**తి ఫలఞాణం. **విముత్తీ**తి తంసమ్పయుత్తా సేసధమ్మా.

౯౨. పఞ్చమే **భవదిట్ఠీ**తి సస్సతదిట్ఠి. **విభవదిట్ఠీ**తి ఉచ్ఛేదదిట్ఠి. ఛట్ఠసత్తమాని ఉత్తానత్థానేవ.

౯౩. అట్ఠమే **దోవచస్సతా**తి దుబ్బచభావో. **పాపమిత్తతా**తి పాపమిత్తసేవనభావో. నవమం వుత్తవిపరియాయేన వేదితబ్బం.

౯౪. దసమే **ధాతుకుసలతా**తి అట్ఠారస ధాతుయో ధాతూతి జాననం. **మనసికారకుసలతా**తి తాసంయేవ ధాతూనం అనిచ్చాదివసేన లక్ఖణత్తయం ఆరోపేత్వా జాననం.

౯౮. ఏకాదసమే **ఆపత్తికుసలతా**తి పఞ్చన్నమ్పి సత్తన్నమ్పి ఆపత్తిక్ఖన్ధానం జాననం. **ఆపత్తివుట్ఠానకుసలతా**తి దేసనాయ వా కమ్మవాచాయ వా ఆపత్తీహి వుట్ఠానజాననన్తి.

ధమ్మవగ్గో చతుత్థో.

(౧౦) ౫. బాలవగ్గవణ్ణనా

౯౯. పఞ్చమస్స పఠమే **అనాగతం భారం వహతీ**తి “సమ్మజ్జనీ పదీపో చ, ఉదకం ఆసనేన చ, ఛన్దపారిసుద్ధిఉతుక్ఖానం, భిక్ఖుగణనా చ ఓవాదో, పాతిమోక్ఖం థేరభారోతి వుచ్చతీ”తి ఇమం దసవిధం థేరభారం నవకో హుత్వా థేరేన అనజ్ఝిట్ఠో కరోన్తో అనాగతం భారం వహతి నామ. **ఆగతం భారం న వహతీ**తి థేరో సమానో తమేవ దసవిధం భారం అత్తనా వా అకరోన్తో పరం వా అసమాదపేన్తో ఆగతం భారం న వహతి నామ. దుతియసుత్తేపి ఇమినావ నయేన అత్థో వేదితబ్బో.

౧౦౧. తతియే **అకప్పియే కప్పియసఞ్ఞీ**తి అకప్పియే సీహమంసాదిమ్హి “కప్పియం ఇద”న్తి ఏవంసఞ్ఞీ. **కప్పియే అకప్పియసఞ్ఞీ**తి కుమ్భీలమంసబిళారమంసాదిమ్హి కప్పియే “అకప్పియం ఇద”న్తి ఏవంసఞ్ఞీ. చతుత్థం వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం.

౧౦౩. పఞ్చమే **అనాపత్తియా ఆపత్తిసఞ్ఞీ**తి ఆపుచ్ఛిత్వా భణ్డకం ధోవన్తస్స, పత్తం పచన్తస్స, కేసే ఛిన్దన్తస్స, గామం పవిసన్తస్సాతిఆదీసు అనాపత్తి, తత్థ “ఆపత్తి అయ”న్తి ఏవంసఞ్ఞీ. **ఆపత్తియా అనాపత్తిసఞ్ఞీ**తి తేసఞ్ఞేవ వత్థూనం అనాపుచ్ఛాకరణే ఆపత్తి, తత్థ “అనాపత్తీ”తి ఏవంసఞ్ఞీ. ఛట్ఠేపి వుత్తనయేనేవ అత్థో వేదితబ్బో. సత్తమాదీని ఉత్తానత్థానేవ.

౧౦౯. ఏకాదసమే **ఆసవా**తి కిలేసా. **న కుక్కుచ్చాయితబ్బ**న్తి సఙ్ఘభోగస్స అపట్ఠపనం అవిచారణం న కుక్కుచ్చాయితబ్బం నామ, తం కుక్కుచ్చాయతి. **కుక్కుచ్చాయితబ్బ**న్తి తస్సేవ పట్ఠపనం విచారణం, తం న కుక్కుచ్చాయతి. ద్వాదసమాదీని హేట్ఠా వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బానీతి.

బాలవగ్గో పఞ్చమో.

దుతియపణ్ణాసకం నిట్ఠితం.

౩. తతియపణ్ణాసకం

(౧౧) ౧. ఆసాదుప్పజహవగ్గవణ్ణనా

౧౧౯. తతియస్స పణ్ణాసకస్స పఠమే **ఆసాతి** తణ్హా. **దుప్పజహా**తి దుచ్చజా దున్నీహరా. లాభాసాయ దుప్పజహభావేన సత్తా దసపి వస్సాని వీసతిపి సట్ఠిపి వస్సాని “అజ్జ లభిస్సామ, స్వే లభిస్సామా”తి రాజానం ఉపట్ఠహన్తి, కసికమ్మాదీని కరోన్తి, ఉభతోబ్యూళ్హం సఙ్గామం పక్ఖన్దన్తి, అజపథసఙ్కుపథాదయో పటిపజ్జన్తి, నావాయ మహాసముద్దం పవిసన్తి. జీవితాసాయ దుప్పజహత్తా సమ్పత్తే మరణకాలేపి వస్ససతజీవిం అత్తానం మఞ్ఞన్తి. సో కమ్మకమ్మనిమిత్తాదీని పస్సన్తోపి “దానం దేహి పూజం, కరోహీ”తి అనుకమ్పకేహి వుచ్చమానో “నాహం మరిస్సామి, జీవిస్సామి”చ్చేవ ఆసాయ కస్సచి వచనం న గణ్హాతి.

౧౨౦. దుతియే **పుబ్బకారీ**తి పఠమం ఉపకారస్స కారకో. **కతఞ్ఞూకతవేదీ**తి తేన కతం ఞత్వా పచ్ఛా కారకో. తేసు పుబ్బకారీ “ఇణం దేమీ”తి సఞ్ఞం కరోతి, పచ్ఛా కారకో “ఇణం జీరాపేమీ”తి సఞ్ఞం కరోతి.

౧౨౧. తతియే **తిత్తో చ తప్పేతా చా**తి పచ్చేకబుద్ధో చ తథాగతసావకో చ ఖీణాసవో తిత్తో నామ, తథాగతో అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధో తిత్తో చ తప్పేతా చ.

౧౨౨. చతుత్థే **దుత్తప్పయా**తి దాయకేన దుత్తప్పయా తప్పేతుం న సుకరా. **నిక్ఖిపతీ**తి నిదహతి న పరిభుఞ్జతి. **విస్సజ్జేతీ**తి పరేసం దేతి.

౧౨౩. పఞ్చమే **న విస్సజ్జేతీ**తి సబ్బంయేవ పరేసం న దేతి, అత్తనో పన యాపనమత్తం గహేత్వా అవసేసం దేతి.

౧౨౪. ఛట్ఠే **సుభనిమిత్త**న్తి ఇట్ఠారమ్మణం.

౧౨౫. సత్తమే **పటిఘనిమిత్త**న్తి అనిట్ఠనిమిత్తం.

౧౨౬. అట్ఠమే **పరతో చ ఘోసో**తి పరస్స సన్తికా అస్సద్ధమ్మసవనం.

౧౨౭. నవమే **పరతో చ ఘోసో**తి పరస్స సన్తికా సద్ధమ్మసవనం. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

ఆసాదుప్పజహవగ్గో పఠమో.

(౧౨) ౨. ఆయాచనవగ్గవణ్ణనా

౧౩౧. దుతియస్స పఠమే **ఏవం సమ్మా ఆయాచమానో ఆయాచేయ్యా**తి సద్ధో భిక్ఖు ఉక్కట్ఠహిత్వా "యాదిసో సారిపుత్తత్థేరో పఞ్ఞాయ, అహమ్పి తాదిసో హోమి. యాదిసో మహామోగ్గల్లానత్థేరో ఇద్ధియా, అహమ్పి తాదిసో హోమీ"తి ఏవం ఆయాచన్తో పిహేన్తో పత్థేన్తో యం అత్థి, తస్సేవ పత్థితత్తా సమ్మా పత్థేయ్య నామ. ఇతో ఉత్తరి పత్థేన్తో మిచ్ఛా పత్థేయ్య. ఏవరూపా హి పత్థనా యం నత్థి, తస్స పత్థితత్తా మిచ్ఛాపత్థనా నామ హోతి. కిం కారణా? **ఏసా, భిక్ఖవే, తులా ఏతం పమాణ**న్తి యథా హి సువణ్ణం వా హిరఞ్ఞం వా తులేన్తస్స తులా ఇచ్ఛితబ్బా, ధఞ్ఞం మినన్తస్స మానన్తి తులనే తులా, మిననే చ మానం పమాణం హోతి, ఏవమేవ మమ సావకానం భిక్ఖూనం ఏసా తులా ఏతం పమాణం యదిదం సారిపుత్తమోగ్గల్లానా. తే గహేత్వా "అహమ్పి ఞాణేన వా ఇద్ధియా వా ఏతప్పమాణో హోమీ"తి అత్తానం తులేతుం వా పమాణేతుం వా సక్కా, న ఇతో అఞ్ఞథా.

౧౩౨. దుతియాదీసుపి ఏసేవ నయో. ఇదం పనేత్థ విసేసమత్తం – **ఖేమా చ భిక్ఖునీ ఉప్పలవణ్ణా చా**తి ఏతాసు హి ఖేమా పఞ్ఞాయ అగ్గా, ఉప్పలవణ్ణా ఇద్ధియా. తస్మా "పఞ్ఞాయ వా ఇద్ధియా వా ఏతాదిసీ హోమీ"తి సమ్మా ఆయాచమానా ఆయాచేయ్య. తథా చిత్తో గహపతి పఞ్ఞాయ అగ్గో, హత్థకో రాజకుమారో మహిద్ధికతాయ. తస్మా "పఞ్ఞాయ వా ఇద్ధియా వా ఏదిసో హోమీ"తి సమ్మా ఆయాచమానో ఆయాచేయ్య. ఖుజ్జుత్తరాపి మహాపఞ్ఞతాయ అగ్గా, నన్దమాతా మహిద్ధికతాయ. తస్మా "పఞ్ఞాయ వా ఇద్ధియా వా ఏతాదిసీ హోమీ"తి సమ్మా ఆయాచమానా ఆయాచేయ్య.

౧౩౫. పఞ్చమే **ఖత**న్తి గుణానం ఖతత్తా ఖతం. **ఉపహత**న్తి గుణానం ఉపహతత్తా ఉపహతం, ఛిన్నగుణం నట్ఠగుణన్తి అత్థో. **అత్తానం పరిహరతీ**తి నిగ్గుణం అత్తానం జగ్గతి గోపాయతి. **సావజ్జో**తి సదోసో. **సానువజ్జో**తి సఉపవాదో. **పసవతీ**తి పటిలభతి. **అననువిచ్చా**తి అజానిత్వా అవినిచ్ఛినిత్వా. **అపరియోగాహేత్వా**తి అననుపవిసిత్వా. **అవణ్ణారహస్సా**తి అవణ్ణయుత్తస్స మిచ్ఛాపటిపన్నస్స తిత్థియస్స వా తిత్థియసావకస్స వా. **వణ్ణం భాసతీ**తి "సుప్పటిపన్నో ఏస సమ్మాపటిపన్నో"తి గుణం కథేతి. **వణ్ణారహస్సా**తి బుద్ధాదీసు అఞ్ఞతరస్స సమ్మాపటిపన్నస్స. **అవణ్ణం భాసతీ**తి "దుప్పటిపన్నో ఏస మిచ్ఛాపటిపన్నో"తి అగుణం కథేతి. **అవణ్ణారహస్స అవణ్ణం భాసతీ**తి ఇధేకచ్చో పుగ్గలో దుప్పటిపన్నానం మిచ్ఛాపటిపన్నానం తిత్థియానం తిత్థియసావకానం "ఇతిపి దుప్పటిపన్నా ఇతిపి మిచ్ఛాపటిపన్నా"తి అవణ్ణం భాసతి. **వణ్ణారహస్స వణ్ణం భాసతీ**తి సుప్పటిపన్నానం సమ్మాపటిపన్నానం బుద్ధానం బుద్ధసావకానం "ఇతిపి సుప్పటిపన్నా ఇతిపి సమ్మాపటిపన్నా"తి వణ్ణం భాసతి.

౧౩౬. ఛట్ఠే **అప్పసాదనీయే ఠానే**తి అప్పసాదకారణే. **పసాదం ఉపదంసేతీ**తి దుప్పటిపదాయ మిచ్ఛాపటిపదాయ "అయం సుప్పటిపదా సమ్మాపటిపదా"తి పసాదం జనేతి. **పసాదనీయే ఠానే అప్పసాద**న్తి సుప్పటిపదాయ సమ్మాపటిపదాయ "అయం దుప్పటిపదా మిచ్ఛాపటిపదా"తి అప్పసాదం జనేతీతి. సేసమేత్థ ఉత్తానమేవ.

౧౩౭. **సత్తమే ద్వీసూ**తి ద్వీసు ఓకాసేసు ద్వీసు కారణేసు. **మిచ్ఛాపటిపజ్జమానో**తి మిచ్ఛాపటిపత్తిం పటిపజ్జమానో. **మాతరి చ పితరి చా**తి మిత్తవిన్దకో వియ మాతరి, అజాతసత్తు వియ పితరి. సుక్కపక్ఖో వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో.

౧౩౮. అట్ఠమే **తథాగతే చ తథాగతసావకే చాతి** దేవదత్తో వియ తథాగతే, కోకాలికో వియ చ తథాగతసావకే. సుక్కపక్ఖే ఆనన్దత్థేరో వియ తథాగతే, నన్దగోపాలకసేట్ఠిపుత్తో వియ చ తథాగతసావకే.

౧౩౯. నవమే **సచిత్తవోదాన**న్తి సకచిత్తస్స వోదానం, అట్ఠన్నం సమాపత్తీనం ఏతం నామం. **న చ కిఞ్చి లోకే ఉపాదియతీ**తి లోకే చ రూపాదీసు ధమ్మేసు కిఞ్చి ఏకం ధమ్మమ్పి న గణ్హాతి న పరామసతి. ఏవమేత్థ అనుపాదానం నామ దుతియో ధమ్మో హోతి. దసమేకాదసమాని ఉత్తానత్థానేవాతి.

ఆయాచనవగ్గో దుతియో.

(౧౩) ౩. దానవగ్గవణ్ణనా

౧౪౨. తతియస్స పఠమే **దానానీ**తి దియ్యనకవసేన దానాని, దేయ్యధమ్మస్సేతం నామం. సవత్థుకా వా చేతనా దానం, సమ్పత్తిపరిచ్చాగస్సేతం నామం. **ఆమిసదాన**న్తి చత్తారో పచ్చయా దియ్యనకవసేన ఆమిసదానం నామ. **ధమ్మదాన**న్తి ఇధేకచ్చో అమతపత్తిపటిపదం కథేత్వా దేతి, ఇదం ధమ్మదానం నామ.

౧౪౩. దుతియే చత్తారో పచ్చయా యజనకవసేన **యాగో** నామ **ధమ్మోపి** యజనకవసేన యాగోతి వేదితబ్బో.

౧౪౪. తతియే ఆమిసస్స చజనం **ఆమిసచాగో**, ధమ్మస్స చజనం **ధమ్మచాగో**. చతుత్థే ఉపసగ్గమత్తం విసేసో.

౧౪౬. పఞ్చమే చతున్నం పచ్చయానం భుఞ్జనం **ఆమిసభోగో**, ధమ్మస్స భుఞ్జనం **ధమ్మభోగో**. ఛట్ఠే ఉపసగ్గమత్తం విసేసో.

౧౪౮. సత్తమే చతున్నం పచ్చయానం సంవిభజనం **ఆమిససంవిభాగో**, ధమ్మస్స సంవిభజనం **ధమ్మసంవిభాగో**.

౧౪౯. అట్ఠమే చతూహి పచ్చయేహి సఙ్గహో **ఆమిససఙ్గహో**, ధమ్మేన సఙ్గహో **ధమ్మసఙ్గహో**.

౧౫౦. నవమే చతూహి పచ్చయేహి అనుగ్గణ్హనం **ఆమిసానుగ్గహో**, ధమ్మేన అనుగ్గణ్హనం **ధమ్మానుగ్గహో**.

౧౫౧. దసమే చతూహి పచ్చయేహి అనుకమ్పనం **ఆమిసానుకమ్పా**, ధమ్మేన అనుకమ్పనం **ధమ్మానుకమ్పా**తి.

దానవగ్గో తతియో.

(౧౪) ౪. సన్థారవగ్గవణ్ణనా

౧౩౨. చతుత్థస్స పఠమే చతూహి పచ్చయేహి అత్తనో చ పరస్స చ అన్తరపటిచ్ఛాదనవసేన సన్థరణం **ఆమిససన్థారో,** ధమ్మేన సన్థరణం **ధమ్మసన్థారో**. దుతియే ఉపసగ్గమత్తం విసేసో.

౧౩౪. తతియే వుత్తప్పకారస్స ఆమిసస్స ఏసనా **ఆమిసేసనా,** ధమ్మస్స ఏసనా **ధమ్మేసనా**. చతుత్థే ఉపసగ్గమత్తమేవ విసేసో.

౧౩౬. పఞ్చమే మత్థకప్పత్తా ఆమిసపరియేసనా **ఆమిసపరియేట్ఠి,** మత్థకప్పత్తావ ధమ్మపరియేసనా **ధమ్మపరియేట్ఠీ**తి వుత్తా.

౧౩౭. ఛట్ఠే ఆమిసేన పూజనం **ఆమిసపూజా,** ధమ్మేన పూజనం **ధమ్మపూజా**.

౧౩౮. సత్తమే **ఆతిథేయ్యానీ**తి ఆగన్తుకదానాని. అతిథేయ్యానీతిపి పాఠో.

౧౩౯. అట్ఠమే ఆమిసం ఇజ్ఝనకసమిజ్ఝనకవసేన **ఆమిసిద్ధి,** ధమ్మోపి ఇజ్ఝనకసమిజ్ఝనకవసేన **ధమ్మిద్ధి**.

౧౬౦. నవమే ఆమిసేన వడ్ఢనం **ఆమిసవుద్ధి,** ధమ్మేన వడ్ఢనం **ధమ్మవుద్ధి**.

౧౬౧. దసమే రతికరణట్ఠేన ఆమిసం **ఆమిసరతనం,** ధమ్మో **ధమ్మరతనం**.

౧౬౨. ఏకాదసమే ఆమిసస్స చిననం వడ్ఢనం **ఆమిససన్నిచయో,** ధమ్మస్స చిననం వడ్ఢనం **ధమ్మసన్నిచయో**.

౧౬౩. ద్వాదసమే ఆమిసస్స విపులభావో **ఆమిసవేపుల్లం,** ధమ్మస్స విపులభావో **ధమ్మవేపుల్ల**న్తి.

సన్థారవగ్గో చతుత్థో.

(౧౫) ౫. సమాపత్తివగ్గవణ్ణనా

౧౬౪. పఞ్చమస్స పఠమే **సమాపత్తికుసలతా**తి ఆహారసప్పాయం ఉతుసప్పాయం పరిగ్గణ్హిత్వా సమాపత్తిసమాపజ్జనే ఛేకతా. **సమాపత్తివుట్ఠానకుసలతా**తి యథాపరిచ్ఛేదేన గతే కాలే వియత్తో హుత్వా ఉట్ఠహన్తో వుట్ఠానకుసలో నామ హోతి, ఏవం కుసలతా.

౧౬౫. దుతియే **అజ్జవ**న్తి ఉజుభావో. **మద్దవ**న్తి ముదుభావో.

౧౬౬. తతియే **ఖన్తీ**తి అధివాసనఖన్తి. **సోరచ్చ**న్తి సుసీల్యభావేన సురతభావో.

౧౬౭. చతుత్థే **సాఖల్య**న్తి సణ్హవాచావసేన సమ్మోదమానభావో. **పటిసన్థారో**తి ఆమిసేన వా ధమ్మేన వా పటిసన్థరణం.

౧౬౮. పఞ్చమే **అవిహింసా**తి కరుణాపుబ్బభాగో. **సోచేయ్య**న్తి సీలవసేన సుచిభావో. ఛట్ఠసత్తమాని ఉత్తానత్థానేవ.

౧౭౧. అట్ఠమే **పటిసఙ్ఖానబల**న్తి పచ్చవేక్ఖణబలం.

౧౭౨. నవమే ముట్ఠస్సచ్చే అకమ్పనేన సతియేవ **సతిబలం.** ఉద్ధచ్చే అకమ్పనేన సమాధియేవ **సమాధిబలం.**

౧౭౩. దసమే **సమథో**తి చిత్తేకగ్గతా. **విపస్సనా**తి సఙ్ఖారపరిగ్గాహకఞ్ఞాణం.

౧౭౪. ఏకాదసమే **సీలవిపత్తీ**తి దుస్సీల్యం. **దిట్ఠివిపత్తీ**తి మిచ్ఛాదిట్ఠి.

౧౭౫. ద్వాదసమే **సీలసమ్పదా**తి పరిపుణ్ణసీలతా. **దిట్ఠిసమ్పదా**తి సమ్మాదిట్ఠికభావో. తేన కమ్మస్సకతసమ్మాదిట్ఠి, ఝానసమ్మాదిట్ఠి, విపస్సనాసమ్మాదిట్ఠి, మగ్గసమ్మాదిట్ఠి, ఫలసమ్మాదిట్ఠీతి సబ్బాపి పఞ్చవిధా సమ్మాదిట్ఠి సఙ్గహితా హోతి.

౧౭౬. తేరసమే **సీలవిసుద్ధీ**తి విసుద్ధిసమ్పాపకం సీలం. **దిట్ఠివిసుద్ధీ**తి విసుద్ధిసమ్పాపికా చతుమగ్గసమ్మాదిట్ఠి, పఞ్చవిధాపి వా సమ్మాదిట్ఠి.

౧౭౭. చుద్దసమే **దిట్ఠివిసుద్ధీ**తి విసుద్ధిసమ్పాపికా సమ్మాదిట్ఠియేవ. **యథాదిట్ఠిస్స చ పధాన**న్తి హేట్ఠిమమగ్గసమ్పయుత్తం వీరియం. తఞ్హి తస్సా దిట్ఠియా అనురూపత్తా "యథాదిట్ఠిస్స చ పధాన"న్తి వుత్తం.

౧౭౮. పన్నరసమే **అసన్తుట్ఠితా చ కుసలేసు ధమ్మేసూ**తి అఞ్ఞత్ర అరహత్తమగ్గా కుసలేసు ధమ్మేసు అసన్తుట్ఠిభావో.

౧౭౯. సోళసమే **ముట్ఠస్సచ్చ**న్తి ముట్ఠస్సతిభావో. **అసమ్పజఞ్ఞ**న్తి అఞ్ఞాణభావో.

౧౮౦. సత్తరసమే అపిలాపనలక్ఖణా **సతి**. సమ్మా పజాననలక్ఖణం **సమ్పజఞ్ఞ**న్తి.

సమాపత్తివగ్గో పఞ్చమో. తతియపణ్ణాసకం నిట్ఠితం.

౧. కోధపేయ్యాలం

౧౮౧. ఇతో పరేసు కుజ్ఝనలక్ఖణో **కోధో**. ఉపనన్ధనలక్ఖణో **ఉపనాహో**. సుకతకరణమక్ఖనలక్ఖణో **మక్ఖో**. యుగగ్గాహలక్ఖణో **పలాసో**. ఉసూయనలక్ఖణా **ఇస్సా**. పఞ్చమచ్ఛేరభావో **మచ్ఛరియం**. తం సబ్బమ్పి మచ్ఛరాయనలక్ఖణం. కతపటిచ్ఛాదనలక్ఖణా **మాయా**. కేరాటికలక్ఖణం **సాఠేయ్యం**. అలజ్జనాకారో **అహిరికం**. ఉపవాదతో అభాయనాకారో **అనోత్తప్పం**. **అక్కోధా**దయో తేసం పటిపక్ఖవసేన వేదితబ్బా.

౧౮౫. సేక్ఖస్స భిక్ఖునోతి సత్తవిధస్సాపి సేక్ఖస్స ఉపరిఉపరిగుణేహి పరిహానాయ సంవత్తన్తి, పుథుజ్జనస్స పన పఠమతరంయేవ పరిహానాయ సంవత్తన్తీతి వేదితబ్బా. **అపరిహానాయా**తి ఉపరిఉపరిగుణేహి అపరిహానత్థాయ.

౧౮౬. యథాభతం నిక్ఖిత్తోతి యథా ఆనేత్వా నిక్ఖిత్తో, ఏవం నిరయే పతిట్ఠితో వాతి వేదితబ్బో.

౧౯౦. ఏకచ్చోతి యస్సేతే కోధాదయో అత్థి, సో ఏకచ్చో నామ.

కోధపేయ్యాలం నిట్ఠితం.

౨. అకుసలపేయ్యాలం

౧౯౧-౨౦౦. **సావజ్జాతి** సదోసా. **అనవజ్జాతి** నిద్దోసా. **దుక్ఖుద్రయాతి** దుక్ఖవడ్ఢికా. **సుఖుద్రియాతి** సుఖవడ్ఢికా. **సబ్యాబజ్ఝాతి** సదుక్ఖా. **అబ్యాబజ్ఝాతి** నిద్దుక్ఖా. ఏత్తావతా వట్టవివట్టమేవ కథితం.

అకుసలపేయ్యాలం నిట్ఠితం.

౩. వినయపేయ్యాలం

౨౦౧. ద్వేమే , భిక్ఖవే, అత్థవసే పటిచ్చాతి, భిక్ఖవే, ద్వే అత్థే నిస్సాయ ద్వే కారణాని సన్ధాయ. **సిక్ఖాపదం పఞ్ఞత్తన్తి** సిక్ఖాకోట్ఠాసో ఠపితో. **సఙ్ఘసుట్ఠుతాయాతి** సఙ్ఘస్స సుట్ఠుభావాయ, "సుట్ఠు, భన్తే"తి వత్వా సమ్పటిచ్ఛనత్థాయాతి అత్థో. **సఙ్ఘఫాసుతాయాతి** సఙ్ఘస్స ఫాసువిహారత్థాయ. **దుమ్మఙ్కూనన్తి** దుస్సీలానం. **పేసలానన్తి** పియసీలానం. **దిట్ఠధమ్మికానం ఆసవానన్తి** దిట్ఠధమ్మే ఇమస్మింయేవ అత్తభావే వీతిక్కమపచ్చయా పటిలద్ధబ్బానం వధబన్ధనాదిదుక్ఖధమ్మసఙ్ఖాతానం ఆసవానం. **సంవరాయాతి** పిదహనత్థాయ. **సమ్పరాయికానన్తి** తథారూపానంయేవ అపాయదుక్ఖసఙ్ఖాతానం సమ్పరాయే ఉప్పజ్జనకఆసవానం. **పటిఘాతాయాతి** పటిసేధనత్థాయ. **వేరానన్తి** అకుసలవేరానమ్పి పుగ్గలవేరానమ్పి. **వజ్జానన్తి** దోసానం. తే ఏవ వా దుక్ఖధమ్మా వజ్జనీయత్తా ఇధ వజ్జాతి అధిప్పేతా. **భయానన్తి** చిత్తుత్రాసభయానమ్పి భయహేతూనం తేసంయేవ దుక్ఖధమ్మానమ్పి. **అకుసలానన్తి** అక్ఖమట్ఠేన అకుసలసఙ్ఖాతానం దుక్ఖధమ్మానం. **గిహీనం అనుకమ్పాయాతి** గిహీసు ఉజ్ఝాయన్తేసు పఞ్ఞత్తసిక్ఖాపదం గిహీనం అనుకమ్పాయ పఞ్ఞత్తం నామ. **పాపిచ్ఛానం పక్ఖుపచ్ఛేదాయాతి** పాపిచ్ఛా పక్ఖం నిస్సాయ సఙ్ఘం భిన్దేయ్యున్తి తేసం పక్ఖుపచ్ఛేదనత్థాయ. **అప్పసన్నానం పసాదాయాతి** పుబ్బే అప్పసన్నానమ్పి పణ్డితమనుస్సానం సిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తిసమ్పదం దిస్వా పసాదుప్పత్తిఅత్థాయ. **పసన్నానం భియ్యోభావాయాతి** పసన్నానం ఉపరూపరిపసాదభావాయ. **సద్ధమ్మట్ఠితియాతి** సద్ధమ్మస్స చిరట్ఠితత్థం. **వినయానుగ్గహాయాతి** పఞ్చవిధస్సాపి వినయస్స అనుగ్గణ్హనత్థాయ.

౨౦౨-౨౩౦. పాతిమోక్ఖం పఞ్ఞత్తన్తి భిక్ఖుపాతిమోక్ఖం భిక్ఖునిపాతిమోక్ఖన్తి దువిధం పాతిమోక్ఖం పఞ్ఞత్తం. **పాతిమోక్ఖుద్దేసోతి భిక్ఖూనం పఞ్చ, భిక్ఖునీనం చత్తారోతి నవ పాతిమోక్ఖుద్దేసా పఞ్ఞత్తా. పాతిమోక్ఖట్ఠపనన్తి** ఉపోసథట్ఠపనం. **పవారణా పఞ్ఞత్తాతి** చాతుద్దసికా పన్నరసికాతి ద్వే పవారణా పఞ్ఞత్తా. **పవారణట్ఠపనం పఞ్ఞత్తన్తి** సాపత్తికస్స భిక్ఖునో పవారణా ఉత్తియా వత్తమానాయ పవారణట్ఠపనం పఞ్ఞత్తం. తజ్జనీయకమ్మాదీసు భిక్ఖూ వాచాసత్తీహి వితుదన్తానం పణ్డుకలోహితకానం భిక్ఖూనం **తజ్జనీయకమ్మం** (చూళవ. ౧ ఆదయో) పఞ్ఞత్తం. బాలస్స అబ్యత్తస్స సేయ్యసకస్స భిక్ఖునో **నియస్సకమ్మం** పఞ్ఞత్తం. కులదూసకే అస్సజిపునబ్బసుకే భిక్ఖూ ఆరబ్భ **పబ్బాజనీయకమ్మం** (చూళవ. ౨౧ ఆదయో) పఞ్ఞత్తం. గిహీనం అక్కోసకస్స సుధమ్మత్థేరస్స **పటిసారణీయకమ్మం** (చూళవ. ౩౩ ఆదయో) పఞ్ఞత్తం. ఆపత్తియా అదస్సనాదీసు **ఉక్ఖేపనీయకమ్మం** పఞ్ఞత్తం. గరుకాపత్తిం ఆపన్నస్స పటిచ్ఛన్నాయ ఆపత్తియా **పరివాసదానం** పఞ్ఞత్తం. పరివాసే అన్తరాపత్తిం ఆపన్నస్స **మూలాయ పటికస్సనం** పఞ్ఞత్తం. పటిచ్ఛన్నాయపి అప్పటిచ్ఛన్నాయపి ఆపత్తియా **మానత్తదానం** పఞ్ఞత్తం. చిణ్ణమానత్తస్స **అబ్భానం** పఞ్ఞత్తం. సమ్మా వత్తన్తస్స **ఓసారణీయం** పఞ్ఞత్తం. అసమ్మావత్తనాదీసు **నిస్సారణీయం** పఞ్ఞత్తం.

ఏహిభిక్ఖూపసమ్పదా సరణగమనూపసమ్పదా ఓవాదూపసమ్పదా పఞ్హాబ్యాకరణూపసమ్పదా ఞత్తిచతుత్థకమ్మూపసమ్పదా గరుధమ్మూపసమ్పదా ఉభతోసఙ్ఘే ఉపసమ్పదా దూతేన ఉపసమ్పదాతి అట్ఠవిధా **ఉపసమ్పదా** పఞ్ఞత్తా. ఞత్తికమ్మం నవ ఠానాని గచ్ఛతీతి ఏవం నవట్ఠానికం **ఞత్తికమ్మం** పఞ్ఞత్తం. ఞత్తిదుతియకమ్మం సత్త ఠానాని గచ్ఛతీతి ఏవం సత్తట్ఠానికమేవ **ఞత్తిదుతియకమ్మం** పఞ్ఞత్తం. ఞత్తిచతుత్థకమ్మం సత్త ఠానాని గచ్ఛతీతి ఏవం సత్తట్ఠానికమేవ **ఞత్తిచతుత్థకమ్మం** పఞ్ఞత్తం. పఠమపారాజికాదీనం పఠమపఞ్ఞత్తి **అపఞ్ఞత్తే పఞ్ఞత్తం**. తేసంయేవ అనుపఞ్ఞత్తి

పఞ్ఞత్తే అనుపఞ్ఞత్తం. ధమ్మసమ్ముఖతా వినయసమ్ముఖతా సఙ్ఘసమ్ముఖతా పుగ్గలసమ్ముఖతాతి ఇమస్స చతుబ్బిధస్స సమ్ముఖీభావస్స వసేన **సమ్ముఖావినయో** పఞ్ఞత్తో. సతివేపుల్లప్పత్తస్స ఖీణాసవస్స అచోదనత్థాయ **సతివినయో** పఞ్ఞత్తో. ఉమ్మత్తకస్స భిక్ఖునో **అమూళ్హవినయో** పఞ్ఞత్తో. అప్పటిఞ్ఞాయ చుదితకస్స ఆపత్తియా అతరణత్థం **పటిఞ్ఞాతకరణం** పఞ్ఞత్తం. బహుతరానం ధమ్మవాదీనం లద్ధిం గహేత్వా అధికరణవూపసమనత్థం. **యేభుయ్యసికా** పఞ్ఞత్తా. పాపుస్సన్నస్స పుగ్గలస్స నిగ్గణ్హనత్థం **తస్సపాపియసికా** పఞ్ఞత్తా. భణ్డనాదివసేన బహుం అస్సామణకం కత్వా ఆపత్తిం ఆపన్నానం భిక్ఖూనం ఠపేత్వా థుల్లవజ్జం ఠపేత్వా గిహిపటిసంయుత్తఞ్చ అవసేసాపత్తీనం వూపసమనత్థాయ **తిణవత్థారకో** పఞ్ఞత్తో.

వినయపేయ్యాలం నిట్ఠితం.

౪. రాగపేయ్యాలం

౨౩౧. రాగస్స , భిక్ఖవే, అభిఞ్ఞాయాతి పఞ్చకామగుణికరాగస్స అభిజాననత్థం పచ్చక్ఖకరణత్థం. **పరిఞ్ఞాయాతి** పరిజాననత్థం. **పరిక్ఖయాయాతి** పరిక్ఖయగమనత్థం. **పహానాయాతి** పజహనత్థం. **ఖయాయ వయాయాతి** ఖయవయగమనత్థం. **విరాగాయాతి** విరజ్జనత్థం. **నిరోధాయాతి** నిరుజ్ఝనత్థం. **చాగాయాతి** చజనత్థం. **పటినిస్సగ్గాయాతి** పటినిస్సజ్జనత్థం.

౨౩౨-౨౪౬. థమ్భస్సాతి కోధమానవసేన థద్ధభావస్స. **సారమ్భస్సాతి** కారణుత్తరియలక్ఖణస్స సారమ్భస్స. **మానస్సాతి** నవవిధమానస్స. **అతిమానస్సాతి** అతిక్కమిత్వా మఞ్ఞనమానస్స. **మదస్సాతి** మజ్జనాకారమదస్స. **పమాదస్సాతి** సతివిప్పవాసస్స, పఞ్చసు కామగుణేసు చిత్తవోస్సగ్గస్స. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

రాగపేయ్యాలం నిట్ఠితం.

మనోరథపూరణియా అఙ్గుత్తరనికాయ-అట్ఠకథాయ

దుకనిపాతస్స సంవణ్ణనా నిట్ఠితా.

నమో తస్స భగవతో అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స

అఙ్గుత్తరనికాయే

తికనిపాత-అట్ఠకథా

౧. పఠమపణ్ణాసకం

౧. బాలవగ్గో

౧. భయసుత్తవణ్ణనా

౧. తికనిపాతస్స పఠమే **భయానీ**తిఆదీసు **భయ**న్తి చిత్తుత్రాసో. **ఉపద్దవో**తి అనేకగ్గతాకారో. **ఉపసగ్గో**తి ఉపసట్ఠాకారో తత్థ తత్థ లగ్గనాకారో.

తేసం ఏవం నానత్తం వేదితబ్బం – పబ్బతవిసమనిస్సితా చోరా జనపదవాసీనం పేసేన్తి – “మయం అసుకదివసే నామ తుమ్హాకం గామం పహరిస్సామా”తి. తే తం పవత్తిం సుతకాలతో పట్ఠాయ భయం సన్తాసం ఆపజ్జన్తి. అయం **చిత్తుత్రాసో** నామ. “యథా నో తే చోరా కుపితా అనత్థమ్పి ఆవహేయ్యు”న్తి హత్థసారం గహేత్వా ద్విపదచతుప్పదేహి సద్ధిం అరఞ్ఞం పవిసిత్వా తత్థ తత్థ భూమియం నిపజ్జన్తి డంసమకసాదీహి ఖజ్జమానా, గుమ్బన్తరాని పవిసన్తా ఖాణుకణ్టకే మద్దన్తి. తేసం ఏవం విచరన్తానం విక్ఖిత్తభావో **అనేకగ్గతాకారో** నామ. తతో చోరేసు యథావుత్తే దివసే అనాగచ్ఛన్తేసు “తుచ్ఛకసాసనం భవిస్సతి, గామం పవిసిస్సామా”తి సపరిక్ఖారా గామం పవిసన్తి. అథ తేసం పవిట్ఠభావం ఞత్వా గామం పరివారేత్వా ద్వారే అగ్గిం దత్వా మనుస్సే ఘాతేత్వా చోరా సబ్బం విభవం విలుమ్పిత్వా గచ్ఛన్తి. తేసు ఘాతితావసేసా అగ్గిం నిబ్బాపేత్వా కోట్ఠకచ్ఛాయాభిత్తిచ్ఛాయాదీసు తత్థ తత్థ లగ్గిత్వా నిసీదన్తి నట్ఠం అనుసోచమానా. అయం **ఉపసట్ఠాకారో లగ్గనాకారో** నామ.

నళాగారాతి నళేహి ఛన్నపటిచ్ఛన్నఅగారా. సేససమ్భారా పనేత్థ రుక్ఖమయా హోన్తి. **తిణాగారే**పి ఏసేవ నయో. **కూటాగారానీ**తి కూటసఙ్గహితాని అగారాని. **ఉల్లిత్తావలిత్తానీ**తి అన్తో చ బహి చ లిత్తాని. **నివాతానీ**తి నివారితవాతప్పవేసాని. **ఫుసితగ్గళానీ**తి ఛేకేహి వడ్ఢకీహి కతత్తా పిట్ఠసఙ్ఘాటమ్హి సుట్ఠు ఫుసితకవాటాని. **పిహితవాతపానానీ**తి యుత్తవాతపానాని. ఇమినా పదద్వయేన కవాటవాతపానానం నిచ్చపిహితతం అకథేత్వా సమ్పత్తియేవ కథితా. ఇచ్ఛితిచ్ఛితక్ఖణే పన తాని పిధీయన్తి చ వివరీయన్తి చ.

బాలతో ఉప్పజ్జన్తీతి బాలమేవ నిస్సాయ ఉప్పజ్జన్తి. బాలో హి అపణ్డితపురిసో రజ్జం వా ఓపరజ్జం వా అఞ్ఞం వా పన మహన్తం ఠానం పత్థేన్తో కతిపయే అత్తనా సదిసే విధవపుత్తే మహాధుత్తే గహేత్వా “ఏథ అహం తుమ్హే ఇస్సరే కరిస్సామీ”తి పబ్బతగహనాదీని నిస్సాయ అన్తమన్తే గామే పహరన్తో దామరికభావం జానాపేత్వా అనుపుబ్బేన నిగమేపి జనపదేపి పహరతి. మనుస్సా గేహాని ఛడ్డేత్వా ఖేమట్ఠానం పత్థయమానా పక్కమన్తి. తే నిస్సాయ వసన్తా భిక్ఖూపి భిక్ఖునియోపి అత్తనో అత్తనో వసనట్ఠానాని పహాయ పక్కమన్తి. గతగతట్ఠానే భిక్ఖాపి సేనాసనమ్పి దుల్లభం హోతి. ఏవం చతున్నమ్పి పరిసానం భయం ఆగతమేవ హోతి. పబ్బజితేసుపి ద్వే బాలా భిక్ఖూ అఞ్ఞమఞ్ఞం వివాదం పట్ఠపేత్వా చోదనం ఆరభన్తి. ఇతి కోసమ్బివాసికానం వియ మహాకలహో ఉప్పజ్జతి. చతున్నం పరిసానం భయం ఆగతమేవ హోతీతి ఏవం యాని కానిచి భయాని ఉప్పజ్జన్తి, సబ్బాని తాని బాలతో ఉప్పజ్జన్తీతి యథానుసన్ధినా దేసనం నిట్ఠపేసి.

౨. లక్ఖణసుత్తవణ్ణనా

౨. దుతియే కాయద్వారాదిపవత్తం కమ్మం లక్ఖణం సఞ్జాననకారణం అస్సాతి **కమ్మలక్ఖణో. అపదానసోభనీ పఞ్ఞా**తి యా పఞ్ఞా నామ అపదానేన సోభతి, బాలా చ పణ్డితా చ అత్తనో అత్తనో చరితేనేవ పాకటా హోన్తీతి అత్థో. బాలేన హి గతమగ్గో

రుక్ఖగచ్ఛగామనిగమాదీని ఝాపేత్వా గచ్ఛన్తస్స ఇన్దగ్గినో గతమగ్గో వియ హోతి, ఝామట్ఠానమత్తమేవ అఙ్గారమసిఛారికాసమాకులం పఞ్ఞాయతి. పణ్డితేన గతమగ్గో కుసోబ్భాదయో పూరేత్వా వివిధసస్ససమ్పదం ఆవహమానేన చతుదీపికమేఘేన గతమగ్గో వియ హోతి. యథా తేన గతమగ్గే ఉదకపూరాని చేవ వివిధసస్సఫలాఫలాని చ తాని తాని ఠానాని పఞ్ఞాయన్తి, ఏవం పణ్డితేన గతమగ్గే సమ్పత్తియోవ పఞ్ఞాయన్తి నో విపత్తియోతి. సేసమేత్థ ఉత్తానత్థమేవ.

౩. చిన్తీసుత్తవణ్ణనా

౩. తతియే **బాలలక్ఖణానీ**తి "బాలో అయ"న్తి ఏతేహి లక్ఖీయతి ఞాయతీతి బాలలక్ఖణాని. తానేవస్స సఞ్జాననకారణానీతి **బాలనిమిత్తాని. బాలాపదానానీ**తి బాలస్స అపదానాని. **దుచ్చిన్తితచిన్తీ**తి చిన్తయన్తో అభిజ్ఝాబ్యాపాదమిచ్ఛాదస్సనవసేన దుచ్చిన్తితమేవ చిన్తేతి. **దుబ్భాసితభాసీ**తి భాసమానోపి ముసావాదాదిభేదం దుబ్భాసితమేవ భాసతి. **దుక్కటకమ్మకారీ**తి కరోన్తోపి పాణాతిపాతాదివసేన దుక్కటకమ్మమేవ కరోతి. **పణ్డితలక్ఖణానీ**తిఆది వుత్తానుసారేనేవ వేదితబ్బం. **సుచిన్తితచిన్తీ**తిఆదీని చేత్థ మనోసుచరితాదీనం వసేన యోజేతబ్బాని.

౪. అచ్చయసుత్తవణ్ణనా

౪. చతుత్థే **అచ్చయం అచ్చయతో న పస్సతీ**తి అత్తనో అపరాధం అపరాధతో న పస్సతి. **అచ్చయతో దిస్వా యథాధమ్మం నప్పటికరోతీ**తి "అపరద్ధం మయా"తి ఞత్వాపి యో ధమ్మో, తం న కరోతి, దణ్డకమ్మం ఆహరిత్వా అచ్చయం న దేసేతి నక్ఖమాపేతి. **అచ్చయం దేసేన్తస్స యథాధమ్మం నప్పటిగ్గణ్హాతీ**తి పరస్స "విరద్ధం మయా"తి ఞత్వా దణ్డకమ్మం ఆహరిత్వా ఖమాపేన్తస్స నక్ఖమతి. సుక్కపక్ఖో వుత్తపటిపక్ఖతో వేదితబ్బో.

౫. అయోనిసోసుత్తవణ్ణనా

౫. పఞ్చమే **అయోనిసో పఞ్హం కత్తా హోతీ**తి "కతి ను ఖో, ఉదాయి, అనుస్సతిట్ఠానానీ"తి వుత్తే "పుబ్బేనివాసో అనుస్సతిట్ఠానం భవిస్సతీ"తి చిన్తేత్వా లాళుదాయిత్థేరో వియ అనుపాయచిన్తాయ అపఞ్హమేవ పఞ్హన్తి కత్తా హోతి. **అయోనిసో పఞ్హం విస్సజ్జేతా హోతీ**తి ఏవం చిన్తితం పన పఞ్హం విస్సజ్జేన్తోపి "ఇధ, భన్తే, భిక్ఖు అనేకవిహితం పుబ్బేనివాసం అనుస్సరతి. సేయ్యథిదం, ఏకమ్పి జాతి"న్తిఆదినా నయేన సోయేవ థేరో వియ అయోనిసో విస్సజ్జేతా హోతి, అపఞ్హమేవ పఞ్హన్తి కథేతి. **పరిమణ్డలేహి పదబ్యఞ్జనేహీ**తి ఏత్థ పదమేవ అత్థస్స బ్యఞ్జనతో పదబ్యఞ్జనం. తం అక్ఖరపారిపూరిం కత్వా దసవిధం బ్యఞ్జనబుద్ధిం అపరిహాపేత్వా వుత్తం పరిమణ్డలం నామ హోతి, ఏవరూపేహి పదబ్యఞ్జనేహీతి అత్థో. **సిలిట్ఠేహీ**తి పదసిలిట్ఠతాయ సిలిట్ఠేహి. **ఉపగతేహీ**తి అత్థఞ్చ కారణఞ్చ ఉపగతేహి. **నాబ్భనుమోదితా**తి ఏవం యోనిసో సబ్బం కారణసమ్పన్నం కత్వాపి విస్సజ్జితం పరస్స పఞ్హం నాభినుమోదతి నాభినన్దతి సారిపుత్తత్థేరస్స పఞ్హం లాళుదాయిత్థేరో వియ. యథాహ –

> "అట్ఠానం ఖో ఏతం, ఆవుసో సారిపుత్త, అనవకాసో, యం సో అతిక్కమ్మేవ కబళీకారాహారభక్ఖానం దేవానం సహబ్యతం అఞ్ఞతరం మనోమయం కాయం ఉపపన్నో సఞ్ఞావేదయితనిరోధం సమాపజ్జేయ్యాపి వుట్ఠహేయ్యాపి, నత్థేతం ఠాన"న్తి (అ॰ ని॰ ౫.౧౬౬).

యోనిసో పఞ్హం కత్తాతిఆదీసు ఆనన్దత్థేరో వియ యోనిసోవ పఞ్హం చిన్తేత్వా యోనిసో విస్సజ్జితా హోతి. థేరో హి “కతి ను ఖో, ఆనన్ద, అనుస్సతిట్ఠానానీ”తి పుచ్ఛితో “అయం పఞ్హో భవిస్సతీ”తి యోనిసో చిన్తేత్వా యోనిసో విస్సజ్జేన్తో ఆహ – “ఇధ, భన్తే, భిక్ఖు వివిచ్చేవ కామేహి...పే.... చతుత్థజ్ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి. ఇదం, భన్తే, అనుస్సతిట్ఠానం ఏవంభావితం ఏవంబహులీకతం దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారాయ సంవత్తతీ”తి. **అబ్భనుమోదితా హోతీ**తి తథాగతో వియ యోనిసో అబ్భనుమోదితా హోతి. తథాగతో హి ఆనన్దత్థేరేన పఞ్హో విస్సజ్జితే “సాధు సాధు, ఆనన్ద, తేన హి త్వం, ఆనన్ద, ఇమమ్పి ఛట్ఠం అనుస్సతిట్ఠానం ధారేహి. ఇధానన్ద, భిక్ఖు సతోవ అభిక్కమతి సతోవ పటిక్కమతీ”తిఆదిమాహ. ఛట్ఠాదీని ఉత్తానత్థానేవ.

౯. ఖతసుత్తవణ్ణనా

౯. నవమే సుక్కపక్ఖో పుబ్బభాగే దసహిపి కుసలకమ్మపథేహి పరిచ్ఛిన్నో, ఉపరి యావ అరహత్తమగ్గా లబ్భతి. **బహుఞ్చ పుఞ్ఞం పసవతీ**తి ఏత్థ లోకియలోకుత్తరమిస్సకపుఞ్ఞం కథితం.

౧౦. మలసుత్తవణ్ణనా

౧౦. దసమే దుస్సీలభావో దుస్సీల్యం, దుస్సీల్యమేవ మలం **దుస్సీల్యమలం**. కేనట్ఠేన మలన్తి? అనుదహనట్ఠేన దుగ్గన్ధట్ఠేన కిలిట్ఠకరణట్ఠేన చ. తఞ్హి నిరయాదీసు అపాయేసు అనుదహతీతి అనుదహనట్ఠేనపి మలం. తేన సమన్నాగతో పుగ్గలో మాతాపితూనమ్పి సన్తికే భిక్ఖుసఙ్ఘస్సాపి అన్తరే బోధిచేతియట్ఠానేసుపి జిగుచ్ఛనీయో హోతి, సబ్బదిసాసు చస్స “ఏవరూపం కిర తేన పాపకమ్మం కత”న్తి అవణ్ణగన్ధో వాయతీతి దుగ్గన్ధట్ఠేనపి మలం. తేన చ సమన్నాగతో పుగ్గలో గతగతట్ఠానే ఉపతాపఞ్చేవ లభతి, కాయకమ్మాదీని చస్స అసుచీని హోన్తి అపభస్సరానీతి కిలిట్ఠకరణట్ఠేనపి మలం. అపిచ తం దేవమనుస్ససమ్పత్తియో చేవ నిబ్బానసమ్పత్తిఞ్చ మిలాపేతీతి మిలాపనట్ఠేనపి మలన్తి వేదితబ్బం. ఇస్సామలమచ్ఛేరమలేసుపి ఏసేవ నయో.

బాలవగ్గో పఠమో.

౨. రథకారవగ్గో

౧. ఞాతసుత్తవణ్ణనా

౧౧. దుతియస్స పఠమే **ఞాతో**తి పఞ్ఞాతో పాకటో. **అననులోమికే**తి సాసనస్స న అనులోమేతీతి అననులోమికం, తస్మిం అననులోమికే. **కాయకమ్మే**తి పాణాతిపాతాదిమ్హి కాయదుచ్చరితే. ఓళారికం వా ఏతం, న ఏవరూపే సమాదపేతుం సక్కోతి. దిసా నమస్సితుం వట్టతి, భూతబలిం కాతుం వట్టతీతి ఏవరూపే సమాదపేతి గణ్హాపేతి. **వచీకమ్మే**పి ముసావాదాదీని ఓళారికాని, అత్తనో సన్తకం పరస్స అదాతుకామేన "నత్థీ"తి అయం వఞ్చనముసావాదో నామ వత్తుం వట్టతీతి ఏవరూపే సమాదపేతి. **మనోకమ్మే**పి అభిజ్ఝాదయో ఓళారికా, కమ్మట్ఠానం విసంవాదేత్వా కథేన్తో పన అననులోమికేసు ధమ్మేసు సమాదపేతి నామ దక్ఖిణవిహారవాసిత్థేరో వియ. తం కిర థేరం ఏకో ఉపట్ఠాకో అమచ్చపుత్తో ఉపసఙ్కమిత్వా "మేత్తాయన్తేన పఠమం కీదిసే పుగ్గలే మేత్తాయితబ్బ"న్తి పుచ్ఛి. థేరో సభాగవిసభాగం అనాచిక్ఖిత్వా "పియపుగ్గలే"తి ఆహ. తస్స చ భరియా పియా హోతి మనాపా, సో తం ఆరబ్భ మేత్తాయన్తో ఉమ్మాదం పాపుణి. కథం పనేస బహుజనఅహితాయ పటిపన్నో హోతీతి? ఏవరూపస్స హి సద్ధివిహారికాదయో చేవ ఉపట్ఠాకాదయో చ తేసం ఆరక్ఖదేవతా ఆదిం కత్వా తాసం తాసం మిత్తభూతా యావ బ్రహ్మలోకా సేసదేవతా చ "అయం భిక్ఖు న అజానిత్వా కరిస్సతీ"తి తేన కతమేవ కరోన్తి, ఏవమేస బహుజనఅహితాయ పటిపన్నో హోతి.

సుక్కపక్ఖే పాణాతిపాతా వేరమణిఆదీనంయేవ వసేన **కాయకమ్మవచీకమ్మాని** వేదితబ్బాని. కమ్మట్ఠానం పన అవిసంవాదేత్వా కథేన్తో అనులోమికేసు ధమ్మేసు సమాదపేతి నామ కోళితవిహారవాసీ చతునికాయికతిస్సత్థేరో వియ. తస్స కిర జేట్ఠభాతా నన్దాభయత్థేరో నామ పోతలియవిహారే వసన్తో ఏకస్మిం రోగే సముట్ఠితే కనిట్ఠం పక్కోసాపేత్వా ఆహ – "ఆవుసో, మయ్హం సల్లహుకం కత్వా ఏకం కమ్మట్ఠానం కథేహీ"తి. కిం, భన్తే, అఞ్ఞేన కమ్మట్ఠానేన, కబళీకారాహారం పరిగ్గణ్హితుం వట్టతీతి? కిమత్థికో ఏస, ఆవుసోతి? భన్తే, కబళీకారాహారో ఉపాదారూపం, ఏకస్మిఞ్చ ఉపాదారూపే దిట్ఠే తేవీసతి ఉపాదారూపాని పాకటాని హోన్తీతి . సో "వట్టిస్సతి, ఆవుసో, ఏత్తక"న్తి తం ఉయ్యోజేత్వా కబళీకారాహారం పరిగ్గణ్హిత్వా ఉపాదారూపం సల్లక్ఖేత్వా వివట్టేత్వా అరహత్తం పాపుణి. అథ నం థేరం బహివిహారా అనిక్ఖన్తమేవ పక్కోసిత్వా, "ఆవుసో, మహాఅవస్సయోసి మయ్హం జాతో"తి కనిట్ఠత్థేరస్స అత్తనా పటిలద్ధగుణం ఆరోచేసి. **బహుజనహితాయా**తి ఏతస్సపి హి సద్ధివిహారికాదయో "అయం న అజానిత్వా కరిస్సతీ"తి తేన కతమేవ కరోన్తీతి బహుజనహితాయ పటిపన్నో నామ హోతీతి.

౨. సారణీయసుత్తవణ్ణనా

౧౨. దుతియే **ఖత్తియస్సా**తి జాతియా ఖత్తియస్స. **ముద్ధావసిత్తస్సా**తి రాజాభిసేకేన ముద్ధని అభిసిత్తస్స. **సారణీయాని భవన్తీ**తి సరితబ్బాని అసమ్ముస్సనీయాని హోన్తి. **జాతో**తి నిబ్బత్తో. **యావజీవం సారణీయ**న్తి దహరకాలే జానితుమ్పి న సక్కా, అపరభాగే పన మాతాపితుఆదీహి ఞాతకేహి వా దాసాదీహి వా "త్వం అసుకజనపదే అసుకనగరే అసుకదివసే అసుకనక్ఖత్తే జాతో"తి ఆచిక్ఖితే సుత్వా తతో పట్ఠాయ యావజీవం సరతి న సమ్ముస్సతి. తేన వుత్తం – "యావజీవం సారణీయం హోతీ"తి.

ఇదం , **భిక్ఖవే, దుతియన్తి** అభిసేకట్ఠానం నామ రఞ్ఞో బలవతుట్ఠికరం హోతి, తేనస్స తం యావజీవం సారణీయం. సఙ్గామవిజయట్ఠానేపి ఏసేవ నయో. ఏత్థ పన **సఙ్గామన్తి** యుద్ధం. **అభివిజినిత్వాతి** జినిత్వా సత్తుమద్దనం కత్వా. **తమేవ సఙ్గామసీసన్తి** తమేవ సఙ్గామట్ఠానం. **అజ్ఝావసతీతి** అభిభవిత్వా ఆవసతి.

ఇదాని యస్మా సమ్మాసమ్బుద్ధస్స రఞ్ఞో జాతిట్ఠానాదీహి కత్తబ్బకిచ్చం నత్థి, ఇమస్మిం పన సాసనే తప్పటిభాగే తయో పుగ్గలే దస్సేతుం ఇదం కారణం ఆభతం, తస్మా తే దస్సేన్తో **ఏవమేవ ఖో, భిక్ఖవేతిఆదిమాహ**. తత్థ **అనగారియం పబ్బజితో హోతీతి** ఏత్థ చతుపారిసుద్ధిసీలమ్పి పబ్బజ్జానిస్సితమేవాతి వేదితబ్బం. **సారణీయం హోతీతి** "అహం అసుకరట్ఠే అసుకజనపదే అసుకవిహారే అసుకమాళకే అసుకదివాట్ఠానే అసుకచఙ్కమే అసుకరుక్ఖమూలే పబ్బజితో"తి ఏవం యావజీవం సరితబ్బమేవ హోతి న సమ్ముస్సితబ్బం.

ఇదం దుక్ఖన్తి ఏత్తకం దుక్ఖం, న ఇతో ఉద్ధం దుక్ఖం అత్థి. **అయం దుక్ఖసముదయోతి** ఏత్తకో దుక్ఖసముదయో, న ఇతో ఉద్ధం దుక్ఖసముదయో అత్థీతి. సేసపదద్వయేపి ఏసేవ నయో. ఏవమేత్థ చతూహి సచ్చేహి సోతాపత్తిమగ్గో కథితో. కసిణపరికమ్మవిపస్సనాఞాణాని పన మగ్గసన్నిస్సితానేవ హోన్తి. **సారణీయం హోతీతి** "అహం అసుకరట్ఠే...పే.... అసుకరుక్ఖమూలే సోతాపన్నో జాతో"తి యావజీవం సారణీయం హోతి అసమ్ముస్సనీయం.

ఆసవానం ఖయాతి ఆసవానం ఖయేన. **చేతోవిముత్తిన్తి** ఫలసమాధిం. **పఞ్ఞావిముత్తిన్తి** ఫలపఞ్ఞం. **సయం అభిఞ్ఞా సచ్ఛికత్వాతి** అత్తనావ అభివిసిట్ఠాయ పఞ్ఞాయ పచ్చక్ఖం కత్వా. **ఉపసమ్పజ్జ విహరతీతి** పటిలభిత్వా విహరతి. **సారణీయన్తి** "మయా అసుకరట్ఠే...పే.... అసుకరుక్ఖమూలే అరహత్తం పత్త"న్తి అత్తనో అరహత్తపత్తిట్ఠానం నామ యావజీవం సారణీయం హోతి అసమ్ముస్సనీయన్తి యథానుసన్ధినావ దేసనం నిట్ఠపేసి.

౩. ఆసంససుత్తవణ్ణనా

౧౩. తతియే **సన్తోతి** అత్థి ఉపలబ్భన్తి. **సంవిజ్జమానాతి** తస్సేవ వేవచనం. **లోకస్మిన్తి** సత్తలోకే. **నిరాసోతి** అనాసో అపత్థనో. **ఆసంసోతి** ఆసంసమానో పత్థయమానో. **విగతాసోతి** అపగతాసో. **చణ్డాలకులేతి** చణ్డాలానం కులే. **వేనకులేతి** విలీవకారకులే. **నేసాదకులేతి** మిగలుద్దకానం కులే. **రథకారకులేతి** చమ్మకారకులే. **పుక్కుసకులేతి** పుప్ఫచ్ఛడ్డకకులే.

ఏత్తావతా కులవిపత్తిం దస్సేత్వా ఇదాని యస్మా నీచకులే జాతోపి ఏకచ్చో అడ్ఢో హోతి మహద్ధనో, అయం పన న తాదిసో, తస్మాస్స భోగవిపత్తిం దస్సేతుం **దలిద్దేతిఆదిమాహ**. తత్థ **దలిద్దేతి** దాలిద్దియేన సమన్నాగతే. **అప్పన్నపానభోజనేతి** పరిత్తకఅన్నపానభోజనే. **కసిరవుత్తికేతి** దుక్ఖజీవికే, యత్థ వాయామేన పయోగేన జీవితవుత్తిం సాధేన్తి, తథారూపేతి అత్థో. **యత్థ కసిరేన ఘాసచ్ఛాదో లబ్భతీతి** యస్మిం కులే దుక్ఖేన యాగుభత్తఘాసో చ కోపీనమత్తం అచ్ఛాదనఞ్చ లబ్భతి.

ఇదాని యస్మా ఏకచ్చో నీచకులే జాతోపి ఉపధిసమ్పన్నో హోతి అత్తభావసమిద్ధియం ఠితో , అయఞ్చ న తాదిసో, తస్మాస్స సరీరవిపత్తిమ్పి దస్సేతుం **సో చ హోతి దుబ్బణ్ణోతిఆదిమాహ**. తత్థ **దుబ్బణ్ణోతి** పంసుపిసాచకో వియ ఝామఖాణువణ్ణో. **దుద్దసికోతి** విజాతమాతుయాపి అమనాపదస్సనో. **ఓకోటిమకోతి** లకుణ్డకో. **కాణోతి** ఏకక్ఖికాణో వా ఉభయక్ఖికాణో వా. **కుణీతి** ఏకహత్థకుణీ వా ఉభయహత్థకుణీ వా. **ఖఞ్జోతి** ఏకపాదఖఞ్జో వా ఉభయపాదఖఞ్జో వా.

పక్ఖహతోతి హతపక్ఖో పీఠసప్పీ. **పదీపేయ్యస్సా**తి వట్టితేలకపల్లకాదినో పదీపఉపకరణస్స. **తస్స న ఏవం హోతీ**తి. కస్మా న హోతి? నీచకులే జాతత్తా.

జేట్ఠోతి అఞ్ఞస్మిం జేట్ఠే సతి కనిట్ఠో ఆసం న కరోతి, తస్మా జేట్ఠోతి ఆహ. **ఆభిసేకో**తి జేట్ఠోపి న అభిసేకారహో ఆసం న కరోతి, తస్మా ఆభిసేకోతి ఆహ. **అనభిసిత్తో**తి అభిసేకారహోపి కాణకుణిఆదిదోసరహితో సకిం అభిసిత్తో పున అభిసేకే ఆసం న కరోతి, తస్మా అనభిసిత్తోతి ఆహ . **అచలప్పత్తో**తి జేట్ఠోపి ఆభిసేకో అనభిసిత్తో మన్దో ఉత్తానసేయ్యకో, సోపి అభిసేకే ఆసం న కరోతి. సోళసవస్సుద్దేసికో పన పఞ్ఞాయమానమస్సుభేదో అచలప్పత్తో నామ హోతి, మహన్తమ్పి రజ్జం విచారేతుం సమత్థో, తస్మా "అచలప్పత్తో"తి ఆహ. **తస్స ఏవం హోతీ**తి కస్మా హోతి? మహాజాతితాయ.

దుస్సీలోతి నిస్సీలో. **పాపధమ్మో**తి లామకధమ్మో. **అసుచీ**తి అసుచీహి కాయకమ్మాదీహి సమన్నాగతో. **సఙ్కస్సరసమాచారో**తి సఙ్కాహి సరితబ్బసమాచారో, కిఞ్చిదేవ అసారుప్పం దిస్వా "ఇదం ఇమినా కతం భవిస్సతీ"తి ఏవం పరేసం ఆసఙ్కనీయసమాచారో, అత్తనాయేవ వా సఙ్కాహి సరితబ్బసమాచారో, సాసఙ్కసమాచారోతి అత్థో. తస్స హి దివాట్ఠానాదీసు సన్నిపతిత్వా కిఞ్చిదేవ మన్తయన్తే భిక్ఖూ దిస్వా "ఇమే ఏకతో హుత్వా మన్తేన్తి, కచ్చి ను ఖో మయా కతకమ్మం జానిత్వా మన్తేన్తీ"తి ఏవం సాసఙ్కసమాచారో హోతి. **పటిచ్ఛన్నకమ్మన్తో**తి పటిచ్ఛాదేతబ్బయుత్తకేన పాపకమ్మేన సమన్నాగతో. **అస్సమణో సమణపటిఞ్ఞో**తి అస్సమణో హుత్వావ సమణపతిరూపకతాయ "సమణో అహ"న్తి ఏవం పటిఞ్ఞో. **అబ్రహ్మచారీ బ్రహ్మచారిపటిఞ్ఞో**తి అఞ్ఞే బ్రహ్మచారినో సునివత్థే సుపారుతే సుమ్భకపత్తధరే గామనిగమరాజధానీసు పిణ్డాయ చరిత్వా జీవికం కప్పేన్తే దిస్వా సయమ్పి తాదిసేన ఆకారేన తథా పటిపజ్జనతో "అహం బ్రహ్మచారీ"తి పటిఞ్ఞం దేన్తో వియ హోతి. "అహం భిక్ఖూ"తి వత్వా ఉపోసథగ్గాదీని పవిసన్తో పన బ్రహ్మచారిపటిఞ్ఞో హోతియేవ, తథా సఙ్ఘికం లాభం గణ్హన్తో. **అన్తోపూతీ**తి పూతినా కమ్మేన అన్తో అనుపవిట్ఠో. **అవస్సుతో**తి రాగాదీహి తిన్తో. **కసమ్బుజాతో**తి సఞ్జాతరాగాదికచవరో. **తస్స న ఏవం హోతీ**తి. కస్మా న హోతి? లోకుత్తరధమ్మఉపనిస్సయస్స నత్థితాయ. **తస్స ఏవం హోతీ**తి. కస్మా హోతి? మహాసీలస్మిం పరిపూరకారితాయ.

౪. చక్కవత్తిసుత్తవణ్ణనా

౧౪. చతుత్థే చతూహి సఙ్గహవత్థూహి జనం రఞ్జేతీతి **రాజా**. చక్కం వత్తేతీతి **చక్కవత్తీ**. వత్తితం వా అనేన చక్కన్తి చక్కవత్తీ. ధమ్మో అస్స అత్థీతి **ధమ్మికో**. ధమ్మేనేవ దసవిధేన చక్కవత్తివత్తేన రాజా జాతోతి **ధమ్మరాజా. సోపి న అరాజక**న్తి సోపి అఞ్ఞం నిస్సయరాజానం అలభిత్వా చక్కం నామ వత్తేతుం న సక్కోతీతి అత్థో. ఇతి సత్థా దేసనం పట్ఠపేత్వా యథానుసన్ధిం అపాపేత్వావ తుణ్హీ అహోసి. కస్మా? అనుసన్ధికుసలా ఉట్ఠహిత్వా అనుసన్ధిం పుచ్ఛిస్సన్తి, బహూ హి ఇమస్మిం ఠానే తథారూపా భిక్ఖూ, అథాహం తేహి పుట్ఠో దేసనం వడ్ఢేస్సామీతి. అథేకో అనుసన్ధికుసలో భిక్ఖు భగవన్తం పుచ్ఛన్తో **కో పన, భన్తే**తిఆదిమాహ. భగవాపిస్స బ్యాకరోన్తో **ధమ్మో భిక్ఖూ**తిఆదిమాహ.

తత్థ **ధమ్మో**తి దసకుసలకమ్మపథధమ్మో. **ధమ్మన్తి** తమేవ వుత్తప్పకారం ధమ్మం. **నిస్సాయా**తి తదధిట్ఠానేన చేతసా తమేవ నిస్సయం కత్వా. **ధమ్మం సక్కరోన్తో**తి యథా కతో సో ధమ్మో సుట్ఠు కతో హోతి, ఏవమేతం కరోన్తో. **ధమ్మం గరుం కరోన్తో**తి తస్మిం గారవుప్పత్తియా తం గరుకరోన్తో. **ధమ్మం అపచాయమానో**తి తస్సేవ ధమ్మస్స అఞ్జలికరణాదీహి నీచవుత్తితం కరోన్తో. **ధమ్మద్ధజో ధమ్మకేతూ**తి తం ధమ్మం ధజమివ పురక్ఖత్వా కేతుమివ ఉక్ఖిపిత్వా పవత్తియా ధమ్మద్ధజో

ధమ్మకేతు చ హుత్వాతి అత్థో. **ధమ్మాధిపతేయ్యోతి** ధమ్మాధిపతిభూతాగతభావేన ధమ్మవసేనేవ చ సబ్బకిరియానం కరణేన ధమ్మాధిపతేయ్యో హుత్వా. **ధమ్మికం రక్ఖావరణగుత్తిం సంవిదహతీతి** ధమ్మో అస్సా అత్థీతి ధమ్మికా, రక్ఖా చ ఆవరణఞ్చ గుత్తి చ రక్ఖావరణగుత్తి. తత్థ "పరం రక్ఖన్తో అత్తానం రక్ఖతీ"తి వచనతో ఖన్తిఆదయో **రక్ఖా**. వుత్తఞ్హేతం – "కథఞ్చ, భిక్ఖవే, పరం రక్ఖన్తో అత్తానం రక్ఖతి. ఖన్తియా అవిహింసాయ మేత్తచిత్తతాయ అనుద్దయాయా"తి (సం॰ ని॰ ౫.౩౮౫). నివాసనపారుపనగేహాదీని **ఆవరణం**. చోరాదిఉపద్దవనివారణత్థం గోపాయనా **గుత్తి**. తం సబ్బమ్పి సుట్ఠు విదహతి పవత్తేతి ఠపేతీతి అత్థో.

ఇదాని యత్థ సా సంవిదహితబ్బా, తం దస్సేన్తో **అన్తోజనస్మి**న్తిఆదిమాహ. తత్రాయం సఙ్ఖేపత్థో – అన్తోజనసఙ్ఖాతం పుత్తదారం సీలసంవరే పతిట్ఠాపేన్తో వత్థగన్ధమాలాదీని చస్స దదమానో సబ్బోపద్దవే చస్స నివారయమానో ధమ్మికం రక్ఖావరణగుత్తిం సంవిదహతి నామ. ఖత్తియాదీసుపి ఏసేవ నయో. అయం పన విసేసో – అభిసిత్తఖత్తియా భద్రఅస్సాజానీయాదిరతనసమ్పదానేనపి ఉపగణ్హితబ్బా, అనుయన్తా ఖత్తియా తేసం అనురూపయానవాహనసమ్పదానేనపి పరితోసేతబ్బా, బలకాయో కాలం అనతిక్కమేత్వా భత్తవేతనసమ్పదానేనపి అనుగ్గహేతబ్బో, బ్రాహ్మణా అన్నపానవత్థాదినా దేయ్యధమ్మేన, గహపతికా భత్తబీజనఙ్గలబలిబద్దాదిసమ్పదానేన, తథా నిగమవాసినో **నేగమా** జనపదవాసినో చ **జానపదా**. సమితపాపబాహితపాపా పన **సమణబ్రాహ్మణా** సమణపరిక్ఖారసమ్పదానేన సక్కాతబ్బా, మిగపక్ఖినో అభయదానేన సమస్సాసేతబ్బా.

ధమ్మేనేవ చక్కం వత్తేతీతి దసకుసలకమ్మపథధమ్మేనేవ చక్కం పవత్తేతి. **తం హోతి చక్కం అప్పటివత్తియన్తి** తం తేన ఏవం పవత్తితం ఆణాచక్కం అప్పటివత్తియం హోతి. **కేనచి మనుస్సభూతేనాతి** దేవతా నామ అత్తనా ఇచ్ఛితిచ్ఛితమేవ కరోన్తి, తస్మా తా అగ్గహేత్వా "మనుస్సభూతేనా"తి వుత్తం. **పచ్చత్థికేనాతి** పటిఅత్థికేన, పటిసత్తునాతి అత్థో. **ధమ్మికోతి** చక్కవత్తీ దసకుసలకమ్మపథవసేన ధమ్మికో, తథాగతో పన నవలోకుత్తరధమ్మవసేన. **ధమ్మరాజాతి** నవహి లోకుత్తరధమ్మేహి మహాజనం రఞ్జేతీతి ధమ్మరాజా. **ధమ్మంయేవాతి** నవలోకుత్తరధమ్మమేవ నిస్సాయ తమేవ సక్కరోన్తో తం గరుకరోన్తో తం అపచాయమానో. సోవస్స ధమ్మో అబ్భుగ్గతట్ఠేన ధజోతి **ధమ్మద్ధజో**. సోవస్స కేతూతి **ధమ్మకేతు**. తమేవ అధిపతిం జేట్ఠకం కత్వా విహరతీతి **ధమ్మాధిపతేయ్యో. ధమ్మికం రక్ఖావరణగుత్తి**న్తి లోకియలోకుత్తరధమ్మదాయికరక్ఖఞ్చ ఆవరణఞ్చ గుత్తిఞ్చ. **సంవిదహతీతి** ఠపేతి పఞ్ఞపేతి. **ఏవరూప**న్తి తివిధం కాయదుచ్చరితం న సేవితబ్బం, సుచరితం సేవితబ్బన్తి ఏవం సబ్బత్థ అత్థో వేదితబ్బో. **సంవిదహిత్వాతి** ఠపేత్వా కథేత్వా. **ధమ్మేనేవ అనుత్తరం ధమ్మచక్కం పవత్తేతీతి** నవలోకుత్తరధమ్మేనేవ అసదిసం ధమ్మచక్కం పవత్తేతి. **తం హోతి చక్కం అప్పటివత్తియన్తి** తం ఏవం పవత్తితం ధమ్మచక్కం ఏతేసు సమణాదీసు ఏకేనపి పటివత్తేతుం పటిబాహితుం న సక్కా. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

౫. సచేతనసుత్తవణ్ణనా

౧౫. పఞ్చమే **ఇసిపతనేతి** బుద్ధపచ్చేకబుద్ధసఙ్ఖాతానం ఇసీనం ధమ్మచక్కప్పవత్తనత్థాయ చేవ ఉపోసథకరణత్థాయ చ ఆగన్త్వా పతనే, సన్నిపాతట్ఠానేతి అత్థో. పదనేతిపి పాఠో, అయమేవ అత్థో. **మిగదాయేతి** మిగానం అభయత్థాయ దిన్నే. **ఛహి మాసేహి ఛారత్తూనేహీతి** సో కిర రఞ్ఞా ఆణత్తదివసేయేవ సబ్బూపకరణాని సజ్జేత్వా అన్తేవాసికేహి సద్ధిం అరఞ్ఞం పవిసిత్వా గామద్వారగామమజ్ఝదేవకులసుసానాదీసు ఠితరుక్ఖే చేవ ఝామపతితసుక్ఖరుక్ఖే చ వివజ్జేత్వా సమ్పన్నపదేసే ఠితే సబ్బదోసవివజ్జితే నాభిఅరనేమీనం అనురూపే రుక్ఖే గహేత్వా తం చక్కం అకాసి. తస్స రుక్ఖే విచినిత్వా గణ్హన్తస్స చేవ

కరోన్తస్స చ ఏత్తకో కాలో వీతివత్తో. తేన వుత్తం – “ఛహి మాసేహి ఛారత్తూనేహీ”తి. **నానాకరణన్తి** నానత్తం. **నేసన్తి** న ఏసం. **అత్థేసన్తి** అత్థి ఏసం. **అభిసఙ్ఖారస్స గతీతి** పయోగస్స గమనం. **చిఙ్గులాయిత్వాతి** పరిబ్భమిత్వా. **అక్ఖాహతం మఞ్ఞేతి** అక్ఖే పవేసేత్వా ఠపితమివ.

సదోసాతి సగణ్డా ఉణ్ణతోణతట్ఠానయుత్తా. **సకసావాతి** పూతిసారేన చేవ ఫేగ్గునా చ యుత్తా. **కాయవఙ్కాతిఆదీని** కాయదుచ్చరితాదీనం నామాని. **ఏవం పపతితాతి** ఏవం గుణపతనేన పతితా. **ఏవం పతిట్ఠితాతి** ఏవం గుణేహి పతిట్ఠితా. తత్థ లోకియమహాజనా పపతితా నామ, సోతాపన్నాదయో పతిట్ఠితా నామ. తేసుపి పురిమా తయో కిలేసానం సముదాచారక్ఖణే పపతితా నామ, ఖీణాసవా పన ఏకన్తేనేవ పతిట్ఠితా నామ. **తస్మాతి** యస్మా అప్పహీనకాయవఙ్కాదయో పపతన్తి, పహీనకాయవఙ్కాదయో పతిట్ఠహన్తి, తస్మా. కాయవఙ్కాదీనం పన ఏవం పహానం వేదితబ్బం – పాణాతిపాతో అదిన్నాదానం మిచ్ఛాచారో ముసావాదో పిసుణావాచా మిచ్ఛాదిట్ఠీతి ఇమే తావ ఛ సోతాపత్తిమగ్గేన పహీయన్తి, ఫరుసావాచా బ్యాపాదోతి ద్వే అనాగామిమగ్గేన, అభిజ్ఝా సమ్ఫప్పలాపోతి ద్వే అరహత్తమగ్గేనాతి.

౬. అపణ్ణకసుత్తవణ్ణనా

౧౬. ఛట్ఠే **అపణ్ణకపటిపదన్తి** అవిరద్ధపటిపదం ఏకంసపటిపదం నియ్యానికపటిపదం కారణపటిపదం సారపటిపదం మణ్డపటిపదం అపచ్చనీకపటిపదం అనులోమపటిపదం ధమ్మానుధమ్మపటిపదం పటిపన్నో హోతి, న తక్కగ్గాహేన వా నయగ్గాహేన వా. ఏవం గహేత్వా పటిపన్నో హి భిక్ఖు వా భిక్ఖునీ వా ఉపాసకో వా ఉపాసికా వా మనుస్సదేవనిబ్బానసమ్పత్తీహి హాయతి పరిహాయతి, అపణ్ణకపటిపదం పటిపన్నో పన తాహి సమ్పత్తీహి న పరిహాయతి. అతీతే కన్తారద్ధానమగ్గం పటిపన్నేసు ద్వీసు సత్థవాహేసు యక్ఖస్స వచనం గహేత్వా బాలసత్థవాహో సద్ధిం సత్థేన అనయబ్యసనం పత్తో, యక్ఖస్స వచనం అగ్గహేత్వా “ఉదకదిట్ఠట్ఠానే ఉదకం ఛడ్డేస్సామా”తి సత్థకే సఞ్ఞాపేత్వా మగ్గం పటిపన్నో పణ్డితసత్థవాహో వియ. యం సన్ధాయ వుత్తం –

“అపణ్ణకం ఠానమేకే, దుతియం ఆహు తక్కికా;
ఏతదఞ్ఞాయ మేధావీ, తం గణ్హే యదపణ్ణక”న్తి. (జా॰ ౧.౧.౧);

యోని చస్స ఆరద్ధా హోతీతి ఏత్థ **యోనీతి** ఖన్ధకోట్ఠాసస్సపి కారణస్సపి పస్సావమగ్గస్సపి నామం. “చతస్సో ఖో ఇమా, సారిపుత్త, యోనియో”తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౧౫౨) హి ఖన్ధకోట్ఠాసో యోని నామ. “యోని హేసా భూమిజ ఫలస్స అధిగమాయా”తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౩.౨౨౬) కారణం. “న చాహం బ్రాహ్మణం బ్రూమి, యోనిజం మత్తిసమ్భవ”న్తి (మ॰ ని॰ ౨.౪౫౭; ధ॰ ప॰ ౩౯౬) చ “తమేనం కమ్మజవాతా నివత్తిత్వా ఉద్ధంపాదం అధోసిరం సమ్పరివత్తేత్వా మాతు యోనిముఖే సమ్పటిపాదేన్తీ”తి చ ఆదీసు పస్సావమగ్గో. ఇధ పన కారణం అధిప్పేతం. **ఆరద్ధాతి** పగ్గహితా పరిపుణ్ణా.

ఆసవానం ఖయాయాతి ఏత్థ ఆసవన్తీతి **ఆసవా,** చక్ఖుతోపి…పే… మనతోపి సన్దన్తి పవత్తన్తీతి వుత్తం హోతి. ధమ్మతో యావ గోత్రభు, ఓకాసతో యావ భవగ్గా సవన్తీతి వా **ఆసవా,** ఏతే ధమ్మే ఏతఞ్చ ఓకాసం అన్తోకరిత్వా పవత్తన్తీతి అత్థో. అన్తోకరణత్థో హి అయం ఆకారో. చిరపారివాసియట్ఠేన మదిరాదయో ఆసవా, ఆసవా వియాతిపి **ఆసవా.** లోకస్మిమ్పి హి చిరపారివాసికా మదిరాదయో ఆసవాతి వుచ్చన్తి, యది చ చిరపారివాసియట్ఠేన ఆసవా, ఏతేయేవ భవితుమరహన్తి.

వుత్తఞ్హేతం – “పురిమా, భిక్ఖవే, కోటి న పఞ్ఞాయతి అవిజ్జాయ, ఇతో పుబ్బే అవిజ్జా నాహోసీ”తిఆది (అ॰ ని॰ ౧౦.౬౧). ఆయతం వా సంసారదుక్ఖం సవన్తి పసవన్తీతిపి **ఆసవా**. పురిమాని చేత్థ నిబ్బచనాని యత్థ కిలేసా ఆసవాతి ఆగచ్ఛన్తి, తత్థ యుజ్జన్తి, పచ్ఛిమం కమ్మేపి. న కేవలఞ్చ కమ్మకిలేసాయేవ ఆసవా, అపిచ ఖో నానప్పకారా ఉపద్దవాపి. సుత్తేసు హి “నాహం, చున్ద, దిట్ఠధమ్మికానంయేవ ఆసవానం సంవరాయ ధమ్మం దేసేమీ”తి (దీ॰ ని॰ ౩.౧౮౨) ఏత్థ వివాదమూలభూతా కిలేసా ఆసవాతి ఆగతా.

> “యేన దేవూపపత్యస్స, గన్ధబ్బో వా విహఙ్గమో;
> యక్ఖత్తం యేన గచ్ఛేయ్యం, మనుస్సత్తఞ్చ అబ్బజే;
> తే మయ్హం ఆసవా ఖీణా, విద్ధస్తా వినళీకతా”తి. (అ॰ ని॰ ౪.౩౬) –

ఏత్థ తేభూమకం చ కమ్మం అవసేసా చ అకుసలా ధమ్మా. “దిట్ఠధమ్మికానం ఆసవానం సంవరాయ సమ్పరాయికానం ఆసవానం పటిఘాతాయా”తి (పారా॰ ౩౯; అ॰ ని॰ ౨.౨౦౨-౨౩౦) ఏత్థ పరూపవాదవిప్పటిసారవధబన్ధాదయో చేవ అపాయదుక్ఖభూతా చ నానప్పకారా ఉపద్దవా.

తే పనేతే ఆసవా యత్థ యథా ఆగతా, తత్థ తథా వేదితబ్బా. ఏతే హి వినయే తావ “దిట్ఠధమ్మికానం ఆసవానం సంవరాయ, సమ్పరాయికానం ఆసవానం పటిఘాతాయా”తి (పారా॰ ౩౯; అ॰ ని॰ ౨.౨౦౨-౨౩౦) ద్వేధా ఆగతా. సళాయతనే “తయో మే, ఆవుసో, ఆసవా కామాసవో భవాసవో అవిజ్జాసవో”తి (సం॰ ని॰ ౪.౩౨౧) తిధా ఆగతా. అఞ్ఞేసు చ సుత్తన్తేసు (చూళని॰ జతుకణ్ణిమాణవపుచ్ఛానిద్దేసో ౬౯; పటి॰ మ॰ ౧.౧౦౭) అభిధమ్మే (ధ॰ స॰ ౧౧౦౨-౧౧౦౬; విభ॰ ౯౩౭) చ తేయేవ దిట్ఠాసవేన సహ చతుధా ఆగతా. నిబ్బేధికపరియాయేన “అత్థి, భిక్ఖవే, ఆసవా నిరయగామినియా , అత్థి ఆసవా తిరచ్ఛానయోనిగామినియా, అత్థి ఆసవా పేత్తివిసయగామినియా, అత్థి ఆసవా మనుస్సలోకగామినియా, అత్థి ఆసవా దేవలోకగామినియా”తి (అ॰ ని॰ ౬.౬౩) పఞ్చధా ఆగతా. కమ్మమేవ చేత్థ ఆసవాతి వుత్తం. ఛక్కనిపాతే “అత్థి, భిక్ఖవే, ఆసవా సంవరాపహాతబ్బా”తిఆదినా (అ॰ ని॰ ౬.౫౮) నయేన ఛధా ఆగతా. సబ్బాసవపరియాయే (మ॰ ని॰ ౧.౧౪ ఆదయో) తేయేవ దస్సనేన పహాతబ్బేహి సద్ధిం సత్తధా ఆగతా. ఇధ పన అభిధమ్మనయేన చత్తారో ఆసవా అధిప్పేతాతి వేదితబ్బా.

ఖయాయాతి ఏత్థ పన ఆసవానం సరసభేదోపి ఖీణాకారోపి మగ్గఫలనిబ్బానానిపి “ఆసవక్ఖయో”తి వుచ్చతి. “యో ఆసవానం ఖయో వయో భేదో పరిభేదో అనిచ్చతా అన్తరధాన”న్తి ఏత్థ హి ఆసవానం సరసభేదో “ఆసవక్ఖయో”తి వుత్తో. “జానతో అహం, భిక్ఖవే, పస్సతో ఆసవానం ఖయం వదామీ”తి (మ॰ ని॰ ౧.౧౫; సం॰ ని॰ ౨.౨౩; ఇతివు॰ ౧౦౨) ఏత్థ ఆసవప్పహానం ఆసవానం అచ్చన్తక్ఖయో అసముప్పాదో ఖీణాకారో నత్థిభావో “ఆసవక్ఖయో”తి వుత్తో.

> “సేఖస్స సిక్ఖమానస్స, ఉజుమగ్గానుసారినో;
> ఖయస్మిం పఠమం ఞాణం, తతో అఞ్ఞా అనన్తరా”తి. (ఇతివు॰ ౬౨) –

ఏత్థ మగ్గో “ఆసవక్ఖయో”తి వుత్తో. “ఆసవానం ఖయా సమణో హోతీ”తి (మ॰ ని॰ ౧.౪౩౮) ఏత్థ ఫలం.

“పరవజ్జానుపస్సిస్స, నిచ్చం ఉజ్ఝానసఞ్ఞినో;

ఆసవా తస్స వడ్ఢన్తి, ఆరా సో ఆసవక్ఖయా”తి. (ధ. ప. ౨౫౩) –

ఏత్థ నిబ్బానం. ఇమస్మిం పన సుత్తే ఫలం సన్ధాయ “ఆసవానం ఖయాయా”తి ఆహ, అరహత్తఫలత్థాయాతి అత్థో.

ఇన్ద్రియేసు గుత్తద్వారోతి మనచ్ఛట్ఠేసు ఇన్ద్రియేసు పిహితద్వారో. **భోజనే మత్తఞ్ఞూ**తి భోజనస్మిం పమాణఞ్ఞూ, పటిగ్గహణపరిభోగపచ్చవేక్ఖణమత్తం జానాతి పజానాతీతి అత్థో. **జాగరియం అనుయుత్తో**తి రత్తిన్దివం ఛ కోట్ఠాసే కత్వా పఞ్చసు కోట్ఠాసేసు జాగరణభావం అనుయుత్తో, జాగరణేయేవ యుత్తప్పయుత్తోతి అత్థో.

ఏవం మాతికం ఠపేత్వా ఇదాని తమేవ ఠపితపటిపాటియా విభజన్తో **కథఞ్చ, భిక్ఖవే, భిక్ఖూ**తిఆదిమాహ. తత్థ **చక్ఖునా రూపం దిస్వా**తిఆదీనం అత్థో విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి. ౧.౧౫) విత్థారితో, తథా **పటిసఙ్ఖా యోనిసో ఆహారం ఆహారేతి నేవ దవాయా**తిఆదీనం (విసుద్ధి. ౧.౧౮). **ఆవరణీయేహి ధమ్మేహీ**తి పఞ్చహి నీవరణేహి ధమ్మేహి. నీవరణాని హి చిత్తం ఆవరిత్వా తిట్ఠన్తి, తస్మా ఆవరణీయా ధమ్మాతి వుచ్చన్తి. **సీహసేయ్యం కప్పేతీ**తి సీహో వియ సేయ్యం కప్పేతి. **పాదే పాదం అచ్చాధాయా**తి వామపాదం దక్ఖిణపాదే అతిఆధాయ. సమం ఠపితే హి పాదే జాణుకేన జాణుకం గోప్ఫకేన చ గోప్ఫకం ఘటీయతి, తతో వేదనా ఉట్ఠహన్తి. తస్మా తస్స దోసస్స పరివజ్జనత్థం థోకం అతిక్కమిత్వా ఏస పాదం ఠపేతి. తేన వుత్తం – “పాదే పాదం అచ్చాధాయా”తి.

సతో సమ్పజానోతి సతియా చేవ సమ్పజఞ్ఞేన చ సమన్నాగతో. కథం పనేస నిద్దాయన్తో సతో సమ్పజానో నామ హోతీతి? పురిమప్పవత్తివసేన. అయం హి చఙ్కమే చఙ్కమన్తో నిద్దాయ ఓక్కమనభావం ఞత్వా పవత్తమానం కమ్మట్ఠానం ఠపేత్వా మఞ్చే వా ఫలకే వా నిపన్నో నిద్దం ఉపగన్త్వా పున పబుజ్ఝమానో కమ్మట్ఠానం ఠితట్ఠానే గణ్హన్తోయేవ పబుజ్ఝతి. తస్మా నిద్దాయన్తోపి సతో సమ్పజానో నామ హోతి. అయం తావ మూలకమ్మట్ఠానే నయోవ. పరిగ్గహకమ్మట్ఠానవసేనాపి పనేస సతో సమ్పజానో నామ హోతి. కథం? అయం హి చఙ్కమన్తో నిద్దాయ ఓక్కమనభావం ఞత్వా పాసాణఫలకే వా మఞ్చే వా దక్ఖిణేన పస్సేన నిపజ్జిత్వా పచ్చవేక్ఖతి – “అచేతనో కాయో అచేతనే మఞ్చే పతిట్ఠితో, అచేతనో మఞ్చో అచేతనాయ పథవియా, అచేతనా పథవీ అచేతనే ఉదకే, అచేతనం ఉదకం అచేతనే వాతే, అచేతనో వాతో అచేతనే ఆకాసే పతిట్ఠితో. తత్థ ఆకాసమ్పి ‘అహం వాతం ఉక్ఖిపిత్వా ఠిత’న్తి న జానాతి, వాతోపి ‘అహం ఆకాసే పతిట్ఠితో’తి న జానాతి. తథా వాతో న జానాతి. ‘అహం ఉదకం ఉక్ఖిపిత్వా ఠితో’తి…పే.… మఞ్చో న జానాతి, ‘అహం కాయం ఉక్ఖిపిత్వా ఠితో’తి, కాయో న జానాతి ‘అహం మఞ్చే పతిట్ఠితో’తి. న హి తేసం అఞ్ఞమఞ్ఞం ఆభోగో వా సమన్నాహారో వా మనసికారో వా చేతనా వా పత్థనా వా అత్థీ”తి. తస్స ఏవం పచ్చవేక్ఖతో తం పచ్చవేక్ఖణచిత్తం భవఙ్గే ఓతరతి. ఏవం నిద్దాయన్తోపి సతో సమ్పజానో నామ హోతీతి.

ఉట్ఠానసఞ్ఞం మనసికరిత్వాతి “ఏత్తకం ఠానం గతే చన్దే వా తారకాయ వా ఉట్ఠహిస్సామీ”తి ఉట్ఠానకాలపరిచ్ఛేదికం సఞ్ఞం మనసికరిత్వా, చిత్తే ఠపేత్వాతి అత్థో. ఏవం కరిత్వా సయితో హి యథాపరిచ్ఛిన్నేయేవ కాలే ఉట్ఠహతి.

౭. అత్తబ్యాబాధసుత్తవణ్ణనా

౧౭. సత్తమే **అత్తబ్యాబాధాయాతి** అత్తదుక్ఖాయ. **పరబ్యాబాధాయాతి** పరదుక్ఖాయ. **కాయసుచరితన్తి**ఆదీని పుబ్బభాగే దసకుసలకమ్మపథవసేన ఆగతాని, ఉపరి పన యావ అరహత్తా అవారితానేవ.

౮. దేవలోకసుత్తవణ్ణనా

౧౮. అట్ఠమే **అట్టీయేయ్యాథాతి** అట్టా పీళితా భవేయ్యాథ. **హరాయేయ్యాథాతి** లజ్జేయ్యాథ. **జిగుచ్ఛేయ్యాథాతి** గూథే వియ తస్మిం వచనే సఞ్జాతజిగుచ్ఛా భవేయ్యాథ. **ఇతి కిరాతి** ఏత్థ **ఇతీతి** పదసన్ధిబ్యఞ్జనసిలిట్ఠతా, **కిరాతి** అనుస్సవత్థే నిపాతో. దిబ్బేన కిర ఆయునా అట్టీయథాతి ఏవమస్స సమ్బన్ధో వేదితబ్బో. **పగేవ ఖో పనాతి** పఠమతరంయేవ.

౯. పఠమపాపణికసుత్తవణ్ణనా

౧౯. నవమే **పాపణికోతి** ఆపణికో, ఆపణం ఉగ్ఘాటేత్వా భణ్డవిక్కాయకస్స వాణిజస్సేతం అధివచనం. **అభబ్బోతి** అభాజనభూతో. **న సక్కచ్చం కమ్మన్తం అధిట్ఠాతీతి** యథా అధిట్ఠితం సుఅధిట్ఠితం హోతి, ఏవం సయం అత్తపచ్చక్ఖం కరోన్తో నాధిట్ఠాతి. తత్థ పచ్చూసకాలే పదసద్దేన ఉట్ఠాయ దీపం జాలేత్వా భణ్డం పసారేత్వా అనిసీదన్తో పుబ్బణ్హసమయం న సక్కచ్చం కమ్మన్తం అధిట్ఠాతి నామ. అయం హి యం చోరా రత్తిం భణ్డం హరిత్వా "ఇదం అమ్హాకం హత్థతో విస్సజ్జేస్సామా"తి ఆపణం గన్త్వా అప్పేన అగ్ఘేన దేన్తి, యమ్పి బహువేరినో మనుస్సా రత్తిం నగరే వసిత్వా పాతోవ ఆపణం గన్త్వా భణ్డం గణ్హన్తి, యం వా పన జనపదం గన్తుకామా మనుస్సా పాతోవ ఆపణం గన్త్వా భణ్డం కిణన్తి, తప్పచ్చయస్స లాభస్స అస్సామికో హోతి.

అఞ్ఞోసం భోజనవేలాయ పన భుఞ్జితుం ఆగన్త్వా పాతోవ భణ్డం పటిసామేత్వా ఘరం గన్త్వా భుఞ్జిత్వా నిద్దాయిత్వా సాయం పున ఆపణం ఆగచ్ఛన్తో **మజ్ఝన్హికసమయం న సక్కచ్చం కమ్మన్తం అధిట్ఠాతి** నామ. సో హి యం చోరా పాతోవ విస్సజ్జేతుం న సమ్పాపుణింసు, దివాకాలే పన పరేసం అసఞ్చారక్ఖణే ఆపణం గన్త్వా అప్పగ్ఘేన దేన్తి, యఞ్చ భోజనవేలాయ పుఞ్ఞవన్తో ఇస్సరా "ఆపణతో ఇదఞ్చిదఞ్చ లద్ధుం వట్టతీ"తి పహిణిత్వా ఆహరాపేన్తి, తప్పచ్చయస్స లాభస్స అస్సామికో హోతి.

యావ యామభేరినిక్ఖమనా పన అన్తోఆపణే దీపం జాలాపేత్వా అనిసీదన్తో **సాయన్హసమయం న సక్కచ్చం కమ్మన్తం అధిట్ఠాతి** నామ. సో హి యం చోరా పాతోపి దివాపి విస్సజ్జేతుం న సమ్పాపుణింసు , సాయం పన ఆపణం గన్త్వా అప్పగ్ఘేన దేన్తి, తప్పచ్చయస్స లాభస్స అస్సామికో హోతి.

న సక్కచ్చం సమాధినిమిత్తం అధిట్ఠాతీతి సక్కచ్చకిరియాయ సమాధిం న సమాపజ్జతి. ఏత్థ చ పాతోవ చేతియఙ్గణబోధియఙ్గణేసు వత్తం కత్వా సేనాసనం పవిసిత్వా యావ భిక్ఖాచారవేలా, తావ సమాపత్తిం అప్పేత్వా అనిసీదన్తో **పుబ్బణ్హసమయం న సక్కచ్చం సమాధినిమిత్తం అధిట్ఠాతి** నామ. పచ్ఛాభత్తం పన పిణ్డపాతపటిక్కన్తో రత్తిట్ఠానదివాట్ఠానం పవిసిత్వా యావ సాయన్హసమయా సమాపత్తిం అప్పేత్వా అనిసీదన్తో **మజ్ఝన్హికసమయం న సక్కచ్చం సమాధినిమిత్తం అధిట్ఠాతి** నామ. సాయం పన చేతియం వన్దిత్వా థేరూపట్ఠానం కత్వా సేనాసనం పవిసిత్వా పఠమయామం సమాపత్తిం సమాపజ్జిత్వా అనిసీదన్తో **సాయన్హసమయం న సక్కచ్చం సమాధినిమిత్తం అధిట్ఠాతి** నామ. సుక్కపక్ఖో వుత్తపటిపక్ఖనయేనేవ

వేదితబ్బో. అపిచేత్థ “సమాపత్తిం అప్పేత్వా”తి వుత్తట్ఠానే సమాపత్తియా అసతి విపస్సనాపి వట్టతి, సమాధినిమిత్తన్తి చ సమాధిఆరమ్మణమ్పి వట్టతియేవ. వుత్తమ్పి చేతం – “సమాధిపి సమాధినిమిత్తం, సమాధారమ్మణమ్పి సమాధినిమిత్త”న్తి.

౧౦. దుతియపాపణికసుత్తవణ్ణనా

౨౦. దసమే **చక్ఖుమా**తి పఞ్ఞాచక్ఖునా చక్ఖుమా హోతి. **విధురో**తి విసిట్ఠధురో ఉత్తమధురో ఞాణసమ్పయుత్తేన వీరియేన సమన్నాగతో. **నిస్సయసమ్పన్నో**తి అవస్సయసమ్పన్నో పతిట్ఠానసమ్పన్నో. **పణియ**న్తి విక్కాయికభణ్డం. **ఏత్తకం మూలం భవిస్సతి ఏత్తకో ఉదయో**తి తస్మిం “ఏవం కీతం ఏవం విక్కాయమాన”న్తి వుత్తపణియే యేన కయేన తం కీతం, తం కయసఙ్ఖాతం మూలం ఏత్తకం భవిస్సతి. యో చ తస్మిం విక్కయమానే విక్కయో, తస్మిం విక్కయే ఏత్తకో ఉదయో భవిస్సతి, ఏత్తికా వడ్ఢీతి అత్థో.

కుసలో హోతి పణియం కేతుఞ్చ విక్కేతుఞ్చాతి సులభట్ఠానం గన్త్వా కిణన్తో దుల్లభట్ఠానం గన్త్వా విక్కిణన్తో చ ఏత్థ కుసలో నామ హోతి, దసగుణమ్పి వీసతిగుణమ్పి లాభం లభతి.

అడ్ఢాతి ఇస్సరా బహునా నిక్ఖిత్తధనేన సమన్నాగతా. **మహద్ధనా**తి వళఞ్జనకవసేన మహద్ధనా . **మహాభోగా**తి ఉపభోగపరిభోగభణ్డేన మహాభోగా. **పటిబలో**తి కాయబలేన చేవ ఞాణబలేన చ సమన్నాగతత్తా సమత్థో. **అమ్హాకఞ్చ కాలేన కాలం అనుప్పదాతు**న్తి అమ్హాకఞ్చ గహితధనమూలికం వడ్ఢిం కాలేన కాలం అనుప్పదాతుం. **నిపతన్తీ**తి నిమన్తేన్తి. నిపాతేన్తీతిపి పాఠో, అయమేవ అత్థో.

కుసలానం ధమ్మానం ఉపసమ్పదాయాతి కుసలధమ్మానం సమ్పాదనత్థాయ పటిలాభత్థాయ. **థామవా**తి ఞాణథామేన సమన్నాగతో. **దళ్హపరక్కమో**తి థిరేన ఞాణపరక్కమేన సమన్నాగతో. **అనిక్ఖిత్తధురో**తి “అగ్గమగ్గం అపాపుణిత్వా ఇమం వీరియధురం న ఠపేస్సామీ”తి ఏవం అట్ఠపితధురో.

బహుస్సుతాతి ఏకనికాయాదివసేన బహు బుద్ధవచనం సుతం ఏతేసన్తి బహుస్సుతా. **ఆగతాగమా**తి ఏకో నికాయో ఏకో ఆగమో నామ, ద్వే నికాయా ద్వే ఆగమా నామ, పఞ్చ నికాయా పఞ్చ ఆగమా నామ, ఏతేసు ఆగమేసు యేసం ఏకోపి ఆగమో ఆగతో పగుణో పవత్తితో, తే ఆగతాగమా నామ. **ధమ్మధరా**తి సుత్తన్తపిటకధరా. **వినయధరా**తి వినయపిటకధరా. **మాతికాధరా**తి ద్వేమాతికాధరా. **పరిపుచ్ఛతీ**తి అత్థానత్థం కారణాకారణం పుచ్ఛతి. **పరిపఞ్హతీ**తి “ఇమం నామ పుచ్ఛిస్సామీ”తి అఞ్ఞాతి తులేతి పరిగ్గణ్హాతి. సేసమేత్థ ఉత్తానత్థమేవ.

ఇమస్మిం పన సుత్తే పఠమం పఞ్ఞా ఆగతా, పచ్ఛా వీరియఞ్చ కల్యాణమిత్తసేవనా చ. తత్థ పఠమం అరహత్తం పత్వా పచ్ఛా వీరియం కత్వా కల్యాణమిత్తా సేవితబ్బాతి న ఏవం అత్థో దట్ఠబ్బో, దేసనాయ నామ హేట్ఠిమేన వా పరిచ్ఛేదో హోతి ఉపరిమేన వా ద్వీహిపి వా కోటీహి. ఇధ పన ఉపరిమేన పరిచ్ఛేదో వేదితబ్బో. తస్మా కథేన్తేన పఠమం కల్యాణమిత్తఉపనిస్సయం దస్సేత్వా మజ్ఝే వీరియం దస్సేత్వా పచ్ఛా అరహత్తం కథేతబ్బన్తి.

రథకారవగ్గో దుతియో.

౩. పుగ్గలవగ్గో

౧. సమిద్ధసుత్తవణ్ణనా

౨౧. తతియస్స పఠమే ఝానఫస్సం పఠమం ఫుసతి, పచ్ఛా నిరోధం నిబ్బానం సచ్ఛికరోతీతి **కాయసక్ఖీ**. దిట్ఠన్తం పత్తోతి **దిట్ఠిప్పత్తో**. సద్దహన్తో విముత్తోతి **సద్ధావిముత్తో**. **ఖమతీ**తి రుచ్చతి. **అభిక్కన్తతరో**తి అతిసున్దరతరో. **పణీతతరో**తి అతిపణీతతరో. **సద్ధిన్ద్రియం అధిమత్తం హోతీ**తి సమిద్ధత్థేరస్స కిర అరహత్తమగ్గక్ఖణే సద్ధిన్ద్రియం ధురం అహోసి, సేసాని చత్తారి సహజాతిన్ద్రియాని తస్సేవ పరివారాని అహేసుం. ఇతి థేరో అత్తనా పటివిద్ధమగ్గం కథేన్తో ఏవమాహ. మహాకోట్ఠికత్థేరస్స పన అరహత్తమగ్గక్ఖణే సమాధిన్ద్రియం ధురం అహోసి, సేసాని చత్తారి ఇన్ద్రియాని తస్సేవ పరివారాని అహేసుం. తస్మా సోపి సమాధిన్ద్రియం అధిమత్తన్తి కథేన్తో అత్తనా పటివిద్ధమగ్గమేవ కథేసి. సారిపుత్తత్థేరస్స పన అరహత్తమగ్గక్ఖణే పఞ్ఞిన్ద్రియం ధురం అహోసి. సేసాని చత్తారి ఇన్ద్రియాని తస్సేవ పరివారాని అహేసుం. తస్మా సోపి పఞ్ఞిన్ద్రియం అధిమత్తన్తి కథేన్తో అత్తనా పటివిద్ధమగ్గమేవ కథేసి.

న ఖ్వేత్థాతి న ఖో ఏత్థ. **ఏకంసేన బ్యాకాతు**న్తి ఏకన్తేన బ్యాకరితుం. **అరహత్తాయ పటిపన్నో**తి అరహత్తమగ్గసమఙ్గిం దస్సేతి. ఏవమేతస్మిం సుత్తే తీహిపి థేరేహి అత్తనా పటివిద్ధమగ్గోవ కథితో, సమ్మాసమ్బుద్ధో పన ధుమ్మన్తరేనేవ కథేసి.

౨. గిలానసుత్తవణ్ణనా

౨౨. దుతియే **సప్పాయానీ**తి హితాని వుద్ధికరాని. **పతిరూప**న్తి అనుచ్ఛవికం. **నేవ వుట్ఠాతి తమ్హా ఆబాధా**తి ఇమినా అతేకిచ్ఛేన వాతాపమారాదినా రోగేన సమన్నాగతో నిట్ఠాపత్తగిలానో కథితో. **వుట్ఠాతి తమ్హా ఆబాధా**తి ఇమినా ఖిపితకకచ్ఛుతిణపుప్ఫకజరాదిభేదో అప్పమత్తఆబాధో కథితో. **లభన్తో సప్పాయాని భోజనాని నో అలభన్తో**తి ఇమినా పన యేసం పటిజగ్గనేన ఫాసుకం హోతి, సబ్బేపి తే ఆబాధా కథితా. ఏత్థ చ **పతిరూపో ఉపట్ఠాకో** నామ గిలానుపట్ఠాకఅఙ్గేహి సమన్నాగతో పణ్డితో దక్ఖో అనలసో వేదితబ్బో. **గిలానుపట్ఠాకో అనుఞ్ఞాతో**తి భిక్ఖుసఙ్ఘేన దాతబ్బోతి అనుఞ్ఞాతో. తస్మిఞ్హి గిలానే అత్తనో ధమ్మతాయ యాపేతుం అసక్కోన్తే భిక్ఖుసఙ్ఘేన తస్స భిక్ఖునో ఏకో భిక్ఖు చ సామణేరో చ ''ఇమం పటిజగ్గథా''తి అపలోకేత్వా దాతబ్బా. యావ పన తే తం పటిజగ్గన్తి, తావ గిలానస్స చ తేసఞ్చ ద్విన్నం యేనత్థో, సబ్బం భిక్ఖుసఙ్ఘస్సేవ భారో.

అఞ్ఞేపి గిలానా ఉపట్ఠాతబ్బాతి ఇతరేపి ద్వే గిలానా ఉపట్ఠాపేతబ్బా. కిం కారణా? యోపి హి నిట్ఠపత్తగిలానో, సో అనుపట్ఠియమానో ''సచే మం పటిజగ్గేయ్యుం, ఫాసుకం మే భవేయ్య. న ఖో పన మం పటిజగ్గన్తీ''తి మనోపదోసం కత్వా అపాయే నిబ్బత్తేయ్య. పటిజగ్గియమానస్స పనస్స ఏవం హోతి ''భిక్ఖుసఙ్ఘేన యం కాతబ్బం, తం కతం. మయ్హం పన కమ్మవిపాకో ఈదిసో''తి. సో భిక్ఖుసఙ్ఘే మేత్తం పచ్చుపట్ఠాపేత్వా సగ్గే నిబ్బత్తిస్సతి. యో పన అప్పమత్తకేన బ్యాధినా సమన్నాగతో లభన్తోపి అలభన్తోపి వుట్ఠాతియేవ, తస్స వినాపి భేసజ్జేన వూపసమనబ్యాధి భేసజ్జే కతే ఖిప్పతరం వూపసమ్మతి. సో తతో బుద్ధవచనం వా ఉగ్గణ్హితుం సక్ఖిస్సతి, సమణధమ్మం వా కాతుం సక్ఖిస్సతి. ఇమినా కారణేన ''అఞ్ఞేపి గిలానా ఉపట్ఠాతబ్బా''తి వుత్తం.

నేవ ఓక్కమతీతి నేవ పవిసతి. **నియామం కుసలేసు ధమ్మేసు సమ్మత్త**న్తి కుసలేసు ధమ్మేసు మగ్గనియామసఙ్ఖాతం సమ్మత్తం. ఇమినా పదపరమో పుగ్గలో కథితో. దుతియవారేన ఉగ్ఘటితఞ్ఞూ గహితో సాసనే నాలకత్థేరసదిసో బుద్ధన్తరే ఏకవారం పచ్చేకబుద్ధానం సన్తికే ఓవాదం లభిత్వా పటివిద్ధపచ్చేకబోధిఞాణో చ. తతియవారేన విపఞ్చితఞ్ఞూ పుగ్గలో కథితో, నేయ్యో పన తన్నిస్సితోవ హోతి.

ధమ్మదేసనా అనుఞ్ఞాతాతి మాసస్స అట్ఠ వారే ధమ్మకథా అనుఞ్ఞాతా. **అఞ్ఞేసమ్పి ధమ్మో దేసేతబ్బో**తి ఇతరేసమ్పి ధమ్మో కథేతబ్బో. కిం కారణా? పదపరమస్స హి ఇమస్మిం అత్తభావే ధమ్మం పటివిజ్ఝితుం అసక్కోన్తస్సాపి అనాగతే పచ్చయో భవిస్సతి. యో పన తథాగతస్స రూపదస్సనం లభన్తోపి అలభన్తోపి ధమ్మవినయఞ్చ సవనాయ లభన్తోపి అలభన్తోపి ధమ్మం అభిసమేతి, సో అలభన్తో తావ అభిసమేతి. లభన్తో పన ఖిప్పమేవ అభిసమేస్సతీతి ఇమినా కారణేన తేసం ధమ్మో దేసేతబ్బో. తతియస్స పన పునప్పునం దేసేతబ్బోవ.

౩. సఙ్ఖారసుత్తవణ్ణనా

౨౩. తతియే **సబ్యాబజ్ఝ**న్తి సదుక్ఖం. **కాయసఙ్ఖార**న్తి కాయద్వారే చేతనారాసిం. **అభిసఙ్ఖరోతీ**తి ఆయూహతి రాసిం కరోతి పిణ్డం కరోతి. **వచీమనోద్వారేసు**పి ఏసేవ నయో. **సబ్యాబజ్ఝం లోక**న్తి సదుక్ఖం లోకం. **సబ్యాబజ్ఝా ఫస్సా ఫుసన్తీ**తి సదుక్ఖా విపాకఫస్సా ఫుసన్తి. **సబ్యాబజ్ఝం వేదనం వేదియతీ**తి సదుక్ఖం విపాకవేదనం వేదియతి, సాబాధం నిరస్సాదన్తి అత్థో. **సేయ్యథాపి సత్తా నేరయికా**తి యథా నిరయే నిబ్బత్తసత్తా ఏకన్తదుక్ఖం వేదనం వేదియన్తి, ఏవం వేదియతీతి అత్థో. కిం పన తత్థ ఉపేక్ఖావేదనా నత్థీతి? అత్థి, దుక్ఖవేదనాయ పన బలవభావేన సా అబ్బోహారికట్ఠానే ఠితా. ఇతి నిరయోవ నిరయస్స ఉపమం కత్వా ఆహటో. తత్ర పటిభాగఉపమా నామ కిర ఏసా.

సేయ్యథాపి దేవా సుభకిణ్హాతి ఇధాపి దేవలోకోవ దేవలోకస్స ఉపమం కత్వా ఆహటో. యస్మా పన హేట్ఠిమేసు బ్రహ్మలోకేసు సప్పీతికజ్ఝానవిపాకో వత్తతి, సుభకిణ్హేసు నిప్పీతికో ఏకన్తసుఖోవ, తస్మా తే అగ్గహేత్వా సుభకిణ్హావ కథితా. ఇతి అయమ్పి తత్ర పటిభాగఉపమా నామాతి వేదితబ్బా.

వోకిణ్ణసుఖదుక్ఖన్తి వోమిస్సకసుఖదుక్ఖం. **సేయ్యథాపి మనుస్సా**తి మనుస్సానం హి కాలేన సుఖం హోతి, కాలేన దుక్ఖం. **ఏకచ్చే చ దేవా**తి కామావచరదేవా. తేసమ్పి కాలేన సుఖం హోతి, కాలేన దుక్ఖం. తేసం హి హీనతరానం మహేసక్ఖతరా దేవతా దిస్వా ఆసనా వుట్ఠాతబ్బం హోతి, మగ్గా ఉక్కమితబ్బం, పారుతవత్థం అపనేతబ్బం, అఞ్జలికమ్మం కాతబ్బన్తి తం సబ్బమ్పి దుక్ఖం నామ హోతి. **ఏకచ్చే చ వినిపాతికా**తి వేమానికపేతా. తే హి కాలేన సమ్పత్తిం అనుభవన్తి కాలేన కమ్మన్తి వోకిణ్ణసుఖదుక్ఖావ హోన్తి. ఇతి ఇమస్మిం సుత్తే తీణి సుచరితాని లోకియలోకుత్తరమిస్సకాని కథితానీతి వేదితబ్బాని.

౪. బహుకారసుత్తవణ్ణనా

౨౪. చతుత్థే **తయోమే, భిక్ఖవే, పుగ్గలా**తి తయో ఆచరియపుగ్గలా. **పుగ్గలస్స బహుకారా**తి అన్తేవాసికపుగ్గలస్స బహూపకారా. **బుద్ధ**న్తి సబ్బఞ్ఞుబుద్ధం. **సరణం గతో హోతీ**తి అవస్సయం గతో హోతి. **ధమ్మ**న్తి సతన్తికం నవలోకుత్తరధమ్మం. **సఙ్ఘ**న్తి అట్ఠఅరియపుగ్గలసమూహం. ఇదఞ్చ పన సరణగమనం అగ్గహితసరణపుబ్బస్స

అకతాభినివేసస్స వసేన వుత్తం. ఇతి ఇమస్మిం సుత్తే సరణదాయకో సోతాపత్తిమగ్గసమ్పాపకో అరహత్తమగ్గసమ్పాపకోతి తయో ఆచరియా బహుకారాతి ఆగతా, పబ్బజ్జాదాయకో బుద్ధవచనదాయకో కమ్మవాచాచరియో సకదాగామిమగ్గసమ్పాపకో అనాగామిమగ్గసమ్పాపకోతి ఇమే ఆచరియా న ఆగతా, కిం ఏతే న బహుకారాతి? నో, న బహుకారా. అయం పన దేసనా దువిధేన పరిచ్ఛిన్నా. తస్మా సబ్బేపేతే బహుకారా. తేసు సరణగమనస్మింయేవ అకతాభినివేసో వట్టతి, చతుపారిసుద్ధిసీలకసిణపరికమ్మవిపస్సనాఞాణాని పన పఠమమగ్గసన్నిస్సితాని హోన్తి, ఉపరి ద్వే మగ్గా చ ఫలాని చ అరహత్తమగ్గసన్నిస్సితానీతి వేదితబ్బాని.

ఇమినా పుగ్గలేనాతి ఇమినా అన్తేవాసికపుగ్గలేన. **న సుప్పతికారం వదామీ**తి పతికారం కాతుం న సుకరన్తి వదామి. అభివాదనాదీసు అనేకసతవారం అనేకసహస్సవారమ్పి హి పఞ్చపతిట్ఠితేన నిపతిత్వా వన్దన్తో ఆసనా వుట్ఠాయ పచ్చుగ్గచ్ఛన్తో దిట్ఠదిట్ఠక్ఖణే అఞ్జలిం పగ్గణ్హన్తో అనుచ్ఛవికం సామీచికమ్మం కరోన్తో దివసే దివసే చీవరసతం చీవరసహస్సం పిణ్డపాతసతం పిణ్డపాతసహస్సం దదమానో చక్కవాళపరియన్తేన సబ్బరతనమయం ఆవాసం కరోన్తో సప్పినవనీతాదినానప్పకారం భేసజ్జం అనుప్పదజ్జమానో నేవ సక్కోతి ఆచరియేన కతస్స పతికారం నామ కాతున్తి ఏవమత్థో వేదితబ్బో.

౫. వజిరూపమసుత్తవణ్ణనా

౨౫. పఞ్చమే **అరుకూపమచిత్తో**తి పురాణవణసదిసచిత్తో. **విజ్జూపమచిత్తో**తి ఇత్తరకాలోభాసనేన విజ్జుసదిసచిత్తో. **వజిరూపమచిత్తో**తి కిలేసానం మూలఘాతకరణసమత్థతాయ వజిరేన సదిసచిత్తో. **అభిసజ్జతీ**తి లగ్గతి. **కుప్పతీ**తి కోపవసేన కుప్పతి. **బ్యాపజ్జతీ**తి పకతిభావం పజహతి, పూతికో హోతి. **పతిత్థీయతీ**తి థినభావం థద్ధభావం ఆపజ్జతి. **కోప**న్తి దుబ్బలకోధం. **దోస**న్తి దుస్సనవసేన తతో బలవతరం. **అప్పచ్చయ**న్తి అతుట్ఠాకారం దోమనస్సం. **దుట్ఠారుకో**తి పురాణవణో. **కట్ఠేనా**తి దణ్డకకోటియా. **కథలేనా**తి కపాలేన. **ఆసవం దేతీ**తి అపరాపరం సవతి. పురాణవణో హి అత్తనో ధమ్మతాయేవ పుబ్బం లోహితం యూసన్తి ఇమాని తీణి సవతి, ఘట్టితో పన తాని అధికతరం సవతి.

ఏవమేవ ఖోతి ఏత్థ ఇదం ఓపమ్మసంసన్దనం – దుట్ఠారుకో వియ హి కోధనపుగ్గలో, తస్స అత్తనో ధమ్మతాయ సవనం వియ కోధనస్సపి అత్తనో ధమ్మతాయ ఉద్ధుమాతస్స వియ చణ్డికతస్స చరణం, కట్ఠేన వా కథలాయ వా ఘట్టనం వియ అప్పమత్తం వచనం, భియ్యోసోమత్తాయ సవనం వియ “మాదిసం నామ ఏస ఏవం వదతీ”తి భియ్యోసోమత్తాయ ఉద్ధుమాయనభావో దట్ఠబ్బో.

రత్తన్ధకారతిమిసాయన్తి రత్తిం చక్ఖువిఞ్ఞాణుప్పత్తినివారణేన అన్ధభావకరణే బహలతమే. **విజ్జన్తరికాయా**తి విజ్జుప్పత్తిక్ఖణే. ఇధాపి ఇదం ఓపమ్మసంసన్దనం – చక్ఖుమా పురిసో వియ హి యోగావచరో దట్ఠబ్బో, అన్ధకారం వియ సోతాపత్తిమగ్గవజ్ఝా కిలేసా, విజ్జుసఞ్చరణం వియ సోతాపత్తిమగ్గఞాణస్స ఉప్పత్తికాలో, విజ్జన్తరికాయ చక్ఖుమతో పురిసస్స సమన్తా రూపదస్సనం వియ సోతాపత్తిమగ్గక్ఖణే నిబ్బానదస్సనం, పున అన్ధకారావత్థరణం వియ సకదాగామిమగ్గవజ్ఝా కిలేసా, పున విజ్జుసఞ్చరణం వియ సకదాగామిమగ్గఞాణస్స ఉప్పాదో, విజ్జన్తరికాయ చక్ఖుమతో పురిసస్స సమన్తా రూపదస్సనం వియ సకదాగామిమగ్గక్ఖణే నిబ్బానదస్సనం, పున అన్ధకారావత్థరణం వియ అనాగామిమగ్గవజ్ఝా కిలేసా, పున విజ్జుసఞ్చరణం

వియ అనాగామిమగ్గఞాణస్స ఉప్పాదో, విజ్జన్తరికాయ చక్ఖుమతో పురిసస్స సమన్తా రూపదస్సనం వియ అనాగామిమగ్గక్ఖణే నిబ్బానదస్సనం వేదితబ్బం.

వజిరూపమచిత్తతాయపి ఇదం ఓపమ్మసంసన్దనం – వజిరం వియ హి అరహత్తమగ్గఞాణం దట్ఠబ్బం, మణిగణ్ఠిపాసాణగణ్ఠి వియ అరహత్తమగ్గవజ్ఝా కిలేసా, వజిరస్స మణిగణ్ఠిమ్హి వా పాసాణగణ్ఠిమ్హి వా వినివిజ్ఝిత్వా అగమనభావస్స నత్థితా వియ అరహత్తమగ్గఞాణేన అచ్ఛేజ్జానం కిలేసానం నత్థిభావో, వజిరేన నిబ్బిద్ధవేధస్స పున అపతిపూరణం వియ అరహత్తమగ్గేన ఛిన్నానం కిలేసానం పున అనుప్పాదో దట్ఠబ్బోతి.

౬. సేవితబ్బసుత్తవణ్ణనా

౨౬. ఛట్ఠే **సేవితబ్బోతి** ఉపసఙ్కమితబ్బో. **భజితబ్బోతి** అల్లీయితబ్బో. **పయిరుపాసితబ్బోతి** సన్తికే నిసీదనవసేన పునప్పునం ఉపాసితబ్బో. **సక్కత్వా గరుం కత్వాతి** సక్కారఞ్చేవ గరుకారఞ్చ కత్వా. **హీనో హోతి సీలేనాతిఆదీసు** ఉపాదాయుపాదాయ హీనతా వేదితబ్బా. తత్థ యో హి పఞ్చ సీలాని రక్ఖతి, సో దస సీలాని రక్ఖన్తేన న సేవితబ్బో . యో దస సీలాని రక్ఖతి, సో చతుపారిసుద్ధిసీలం రక్ఖన్తేన న సేవితబ్బో. **అఞ్ఞత్ర అనుద్దయా అఞ్ఞత్ర అనుకమ్పాతి** ఠపేత్వా అనుద్దయఞ్చ అనుకమ్పఞ్చ. అత్తనో అత్థాయేవ హి ఏవరూపో పుగ్గలో న సేవితబ్బో, అనుద్దయానుకమ్పావసేన పన తం ఉపసఙ్కమితుం వట్టతి.

సీలసామఞ్ఞగతానం సతన్తి సీలేన సమానభావం గతానం సన్తానం. **సీలకథా చ నో భవిస్సతీతి** ఏవం సమానసీలానం అమ్హాకం సీలమేవ ఆరబ్భ కథా భవిస్సతి. **సా చ నో పవత్తినీ భవిస్సతీతి** సా చ అమ్హాకం కథా దివసమ్పి కథేన్తానం పవత్తిస్సతి న పటిహఞ్ఞిస్సతి. **సా చ నో ఫాసు భవిస్సతీతి** సా చ దివసమ్పి పవత్తమానా సీలకథా అమ్హాకం ఫాసువిహారో సుఖవిహారో భవిస్సతి. **సమాధిపఞ్ఞాకథాసుపి** ఏసేవ నయో.

సీలక్ఖన్ధన్తి సీలరాసిం. **తత్థ తత్థ పఞ్ఞాయ అనుగ్గహేస్సామీతి** ఏత్థ సీలస్స అసప్పాయే అనుపకారధమ్మే వజ్జేత్వా సప్పాయే ఉపకారధమ్మే సేవన్తో తస్మిం తస్మిం ఠానే సీలక్ఖన్ధం పఞ్ఞాయ అనుగ్గణ్హాతి నామ. **సమాధిపఞ్ఞాక్ఖన్ధేసుపి** ఏసేవ నయో. **నిహీయతీతి** అత్తనో హీనతరం పుగ్గలం సేవన్తో ఖారపరిస్సావనే ఆసిత్తఉదకం వియ సతతం సమితం హాయతి పరిహాయతి. **తుల్యసేవీతి** అత్తనా సమానసేవీ. **సేట్ఠముపనమన్తి** సేట్ఠం పుగ్గలం ఓణమన్తో. **ఉదేతి ఖిప్పన్తి** ఖిప్పమేవ వడ్ఢతి. **తస్మా అత్తనో ఉత్తరిం భజేథాతి** యస్మా సేట్ఠం పుగ్గలం ఉపనమన్తో ఉదేతి ఖిప్పం, తస్మా అత్తనో ఉత్తరితరం విసిట్ఠతరం భజేథ.

౭. జిగుచ్ఛితబ్బసుత్తవణ్ణనా

౨౭. సత్తమే **జిగుచ్ఛితబ్బోతి** గూథం వియ జిగుచ్ఛితబ్బో. **అథ ఖో నన్తి** అథ ఖో అస్స. **కిత్తిసద్దోతి** కథాసద్దో. **ఏవమేవ ఖోతి** ఏత్థ గూథకూపో వియ దుస్సీల్యం దట్ఠబ్బం. గూథకూపే పతిత్వా ఠితో ధమ్మనిఅహి వియ దుస్సీలపుగ్గలో. గూథకూపతో ఉద్ధరియమానేన తేన అహినా పురిసస్స సరీరం ఆరుళ్హేనాపి అదట్ఠభావో వియ దుస్సీలం సేవమానస్సాపి తస్స కిరియాయ అకరణభావో. సరీరం గూథేన మక్ఖేత్వా అహినా గతకాలో వియ దుస్సీలం సేవమానస్స పాపకిత్తిసద్దఅబ్భుగ్గమనకాలో వేదితబ్బో.

తిన్దుకాలాతన్తి తిన్దుకరుక్ఖఅలాతం. **భియ్యోసోమత్తాయ చిచ్చిటాయతీతి** తం హి ఝాయమానం పకతియాపి పపటికాయో ముఞ్చన్తం చిచ్చిటాతి "చిటిచిటా"తి సద్దం కరోతి, ఘట్టితం పన అధిమత్తం కరోతీతి అత్థో. **ఏవమేవ ఖోతి** ఏవమేవం కోధనో అత్తనో ధమ్మతాయపి ఉద్ధతో చణ్డికతో హుత్వా చరతి, అప్పమత్తకం పన వచనం సుతకాలే "మాదిసం నామ ఏవం వదతి ఏవం వదతీ"తి అతిరేకతరం ఉద్ధతో చణ్డికతో హుత్వా చరతి. **గూథకూపోతి** గూథపుణ్ణకూపో, గూథరాసియేవ వా. ఓపమ్మసంసన్దనం పనేత్థ పురిమనయేనేవ వేదితబ్బం. **తస్మా ఏవరూపో పుగ్గలో అజ్ఝుపేక్ఖితబ్బో న సేవితబ్బోతి** యస్మా కోధనో అతిసేవియమానో అతిఉపసఙ్కమియమానోపి కుజ్ఝతియేవ, "కిం ఇమినా"తి పటిక్కమన్తేపి కుజ్ఝతియేవ. తస్మా పలాలగ్గి వియ అజ్ఝుపేక్ఖితబ్బో న సేవితబ్బో న భజితబ్బో. కిం వుత్తం హోతి? యో హి పలాలగ్గిం అతిఉపసఙ్కమిత్వా తప్పతి, తస్స సరీరం ఝాయతి. యో అతిపటిక్కమిత్వా తప్పతి, తస్స సీతం న వూపసమ్మతి. అనుపసఙ్కమిత్వా అపటిక్కమిత్వా పన మజ్ఝత్తభావేన తప్పన్తస్స సీతం వూపసమ్మతి, తస్మా పలాలగ్గి వియ కోధనో పుగ్గలో మజ్ఝత్తభావేన అజ్ఝుపేక్ఖితబ్బో, న సేవితబ్బో న భజితబ్బో న పయిరుపాసితబ్బో.

కల్యాణమిత్తోతి సుచిమిత్తో. **కల్యాణసహాయోతి** సుచిసహాయో. సహాయా నామ సహగామినో సద్ధించరా. **కల్యాణసమ్పవఙ్కోతి** కల్యాణేసు సుచిపుగ్గలేసు సమ్పవఙ్కో, తన్నిన్నతప్పోణతప్పబ్భారమానసోతి అత్థో.

౮. గూథభాణీసుత్తవణ్ణనా

౨౮. అట్ఠమే **గూథభాణీతి** యో గూథం వియ దుగ్గన్ధకథం కథేతి. **పుప్ఫభాణీతి** యో పుప్ఫాని వియ సుగన్ధకథం కథేతి. **మధుభాణీతి** యో మధు వియ మధురకథం కథేతి. **సభగ్గతోతి** సభాయ ఠితో. **పరిసగ్గతోతి** గామపరిసాయ ఠితో. **ఞాతిమజ్ఝగతోతి** ఞాతీనం మజ్ఝే ఠితో. **పూగమజ్ఝగతోతి** సేణీనం మజ్ఝే ఠితో. **రాజకులమజ్ఝగతోతి** రాజకులస్స మజ్ఝే మహావినిచ్ఛయే ఠితో. **అభినీతోతి** పుచ్ఛనత్థాయ నీతో. **సక్ఖిపుట్ఠోతి** సక్ఖిం కత్వా పుచ్ఛితో. **ఏహమ్భో పురిసాతి** ఆలపనమేతం. **అత్తహేతు వా పరహేతు వాతి** అత్తనో వా పరస్స వా హత్థపాదాదిహేతు వా ధనహేతు వా. **ఆమిసకిఞ్చిక్ఖహేతు వాతి** ఏత్థ **ఆమిసన్తి** లఞ్జో అధిప్పేతో. **కిఞ్చిక్ఖన్తి** యం వా తం వా అప్పమత్తకం అన్తమసో తిత్తిరియవట్టకసప్పిపిణ్డనవనీతపిణ్డాదిమత్తకస్స లఞ్జస్స హేతూతి అత్థో. **సమ్పజానముసా భాసితా హోతీతి** జానన్తోయేవ ముసావాదం కత్తా హోతి.

నేలాతి ఏలం వుచ్చతి దోసో, నాస్స ఏలన్తి నేలా, నిద్దోసాతి అత్థో. "నేలఙ్గో సేతపచ్ఛాదో"తి (ఉదా॰ ౬౫) ఏత్థ వుత్తసీలం వియ. **కణ్ణసుఖాతి** బ్యఞ్జనమధురతాయ కణ్ణానం సుఖా, సూచివిజ్ఝనం వియ కణ్ణసూలం న జనేతి. అత్థమధురతాయ సకలసరీరే కోపం అజనేత్వా పేమం జనేతీతి **పేమనీయా**. హదయం గచ్ఛతి అప్పటిహఞ్ఞమానా సుఖేన చిత్తం పవిసతీతి **హదయఙ్గమా**. గుణపరిపుణ్ణతాయ పురే భవాతి **పోరీ**. పురే సంవడ్ఢనారీ వియ సుకుమారాతిపి పోరీ. పురస్స ఏసాతిపి పోరీ. పురస్స ఏసాతి నగరవాసీనం కథాతి అత్థో. నగరవాసినో హి యుత్తకథా హోన్తి , పితిమత్తం పితాతి, మాతిమత్తం మాతాతి, భాతిమత్తం భాతాతి వదన్తి. ఏవరూపీ కథా బహునో జనస్స కన్తా హోతీతి **బహుజనకన్తా**. కన్తభావేనేవ బహునో జనస్స మనాపా చిత్తవుద్ధికరాతి **బహుజనమనాపా**.

౯. అన్ధసుత్తవణ్ణనా

౨౯. నవమే **చక్ఖు న హోతీ**తి పఞ్ఞాచక్ఖు న హోతి. **ఫాతిం కరేయ్యా**తి ఫీతం వడ్ఢితం కరేయ్య. **సావజ్జానవజ్జే**తి సదోసనిద్దోసే. **హీనప్పణీతే**తి అధముత్తమే. **కణ్హసుక్కసప్పటిభాగే**తి కణ్హసుక్కాయేవ అఞ్ఞమఞ్ఞం పటిబాహనతో పటిపక్ఖవసేన సప్పటిభాగాతి వుచ్చన్తి. అయం పనేత్థ సఙ్ఖేపో – కుసలే ధమ్మే "కుసలా ధమ్మా"తి జానేయ్య, అకుసలే ధమ్మే "అకుసలా ధమ్మా"తి జానేయ్య. సావజ్జాదీసుపి ఏసేవ నయో. కణ్హసుక్కసప్పటిభాగేసు పన కణ్హధమ్మే "సుక్కసప్పటిభాగా"తి జానేయ్య, సుక్కధమ్మే "కణ్హసప్పటిభాగా"తి యేన పఞ్ఞాచక్ఖునా జానేయ్య, తథారూపమ్పిస్స చక్ఖు న హోతీతి. ఇమినా నయేన సేసవారేసుపి అత్థో వేదితబ్బో.

న చేవ భోగా తథారూపాతి తథాజాతికా భోగాపిస్స న హోన్తి. **న చ పుఞ్ఞాని కుబ్బతీ**తి పుఞ్ఞాని చ న కరోతి. ఏత్తావతా భోగుప్పాదనచక్ఖునో చ పుఞ్ఞకరణచక్ఖునో చ అభావో వుత్తో. **ఉభయత్థ కలిగ్గాహో**తి ఇధలోకే చ పరలోకే చాతి ఉభయస్మిమ్పి అపరద్ధగ్గాహో, పరాజయగ్గాహో హోతీతి అత్థో. అథ వా **ఉభయత్థ కలిగ్గాహో**తి ఉభయేసమ్పి దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికానం అత్థానం కలిగ్గాహో, పరాజయగ్గాహోతి అత్థో. **ధమ్మాధమ్మేనా**తి దసకుసలకమ్మపథధమ్మేనపి దసఅకుసలకమ్మపథఅధమ్మేనపి. **సఠో**తి కేరాటికో. **భోగాని పరియేసతీ**తి భోగే గవేసతి. **థేయ్యేన కూటకమ్మేన, ముసావాదేన చూభయ**న్తి థేయ్యాదీసు ఉభయేన పరియేసతీతి అత్థో. కథం? థేయ్యేన కూటకమ్మేన చ పరియేసతి, థేయ్యేన ముసావాదేన చ పరియేసతి , కూటకమ్మేన ముసావాదేన చ పరియేసతి. **సఙ్ఘాతు**న్తి సఙ్ఘరితుం. **ధమ్మలద్ధేహీ**తి దసకుసలకమ్మపథధమ్మం అకోపేత్వా లద్ధేహి. **ఉట్ఠానాధిగత**న్తి వీరియేన అధిగతం. **అబ్యగ్గమానసో**తి నిబ్బిచికిచ్ఛచిత్తో. **భద్దకం ఠాన**న్తి సేట్ఠం దేవట్ఠానం. **న సోచతీ**తి యస్మిం ఠానే అన్తోసోకేన న సోచతి.

౧౦. అవకుజ్జసుత్తవణ్ణనా

౩౦. దసమే **అవకుజ్జపఞ్ఞో**తి అధోముఖపఞ్ఞో. **ఉచ్ఛఙ్గపఞ్ఞో**తి ఉచ్ఛఙ్గసదిసపఞ్ఞో. **పుథుపఞ్ఞో**తి విత్థారికపఞ్ఞో. **ఆదికల్యాణ**న్తిఆదీసు **ఆదీ**తి పుబ్బపట్ఠపనా. **మజ్ఝ**న్తి కథావేమజ్ఝం. **పరియోసాన**న్తి సన్నిట్ఠానం. ఇతిస్స తే ధమ్మం కథేన్తా పుబ్బపట్ఠపనేపి కల్యాణం భద్దకం అనవజ్జమేవ కత్వా కథేన్తి, వేమజ్ఝేపి పరియోసానేపి. ఏత్థ చ అత్థి దేసనాయ ఆదిమజ్ఝపరియోసానాని, అత్థి సాసనస్స. తత్థ దేసనాయ తావ చతుప్పదికగాథాయ పఠమపదం ఆది, ద్వే పదాని మజ్ఝం, అవసానపదం పరియోసానం. ఏకానుసన్ధికస్స సుత్తస్స నిదానం ఆది, అనుసన్ధి మజ్ఝం, ఇదమవోచాతి అప్పనా పరియోసానం. అనేకానుసన్ధికస్స పఠమో అనుసన్ధి ఆది, తతో పరం ఏకో వా అనేకే వా మజ్ఝం, పచ్ఛిమో పరియోసానం. అయం తావ దేసనాయ నయో. సాసనస్స పన సీలం ఆది, సమాధి మజ్ఝం, విపస్సనా పరియోసానం. సమాధి వా ఆది, విపస్సనా మజ్ఝం, మగ్గో పరియోసానం. విపస్సనా వా ఆది, మగ్గో మజ్ఝం, ఫలం పరియోసానం. మగ్గో వా ఆది, ఫలం మజ్ఝం, నిబ్బానం పరియోసానం. ద్వే ద్వే వా కయిరమానే సీలసమాధయో ఆది, విపస్సనామగ్గా మజ్ఝం, ఫలనిబ్బానాని పరియోసానం.

సాత్థన్తి సాత్థకం కత్వా దేసేన్తి. **సబ్యఞ్జన**న్తి అక్ఖరపారిపూరిం కత్వా దేసేన్తి. **కేవలపరిపుణ్ణ**న్తి సకలపరిపుణ్ణం అనూనం కత్వా దేసేన్తి. **పరిసుద్ధ**న్తి పరిసుద్ధం నిజ్జటం నిగ్గణ్ఠిం కత్వా దేసేన్తి. **బ్రహ్మచరియం పకాసేన్తీ**తి ఏవం దేసేన్తా చ సేట్ఠచరియభూతం సిక్ఖత్తయసఙ్గహితం అరియం అట్ఠఙ్గికం మగ్గం పకాసేన్తి. **నేవ ఆదిం మనసి కరోతీ**తి నేవ పుబ్బపట్ఠపనం మనసి కరోతి.

కుమ్భోతి ఘటో. **నికుజ్జో**తి అధోముఖో ఠపితో. **ఏవమేవ ఖో**తి ఏత్థ కుమ్భో నికుజ్జో వియ అవకుజ్జపఞ్ఞో పుగ్గలో దట్ఠబ్బో, ఉదకాసిఞ్చనకాలో వియ ధమ్మదేసనాయ లద్ధకాలో, ఉదకస్స వివట్టనకాలో వియ తస్మిం ఆసనే నిసిన్నస్స ఉగ్గహేతుం అసమత్థకాలో, ఉదకస్స అసణ్ఠానకాలో వియ వుట్ఠహిత్వా అసల్లక్ఖణకాలో వేదితబ్బో.

ఆకిణ్ణానీతి పక్ఖిత్తాని. **సతిసమ్మోసాయ పకిరేయ్యా**తి ముట్ఠస్సతితాయ వికిరేయ్య. **ఏవమేవ ఖో**తి ఏత్థ ఉచ్ఛఙ్గో వియ ఉచ్ఛఙ్గపఞ్ఞో పుగ్గలో దట్ఠబ్బో, నానాఖజ్జకాని వియ నానప్పకారం బుద్ధవచనం, ఉచ్ఛఙ్గే నానాఖజ్జకాని ఖాదన్తస్స నిసిన్నకాలో వియ తస్మిం ఆసనే నిసిన్నస్స ఉగ్గణ్హనకాలో, వుట్ఠహన్తస్స సతిసమ్మోసా పకిరణకాలో వియ తస్మా ఆసనా వుట్ఠాయ గచ్ఛన్తస్స అసల్లక్ఖణకాలో వేదితబ్బో.

ఉక్కుజ్జోతి ఉపరిముఖో ఠపితో. **సణ్ఠాతీ**తి పతిట్ఠహతి. **ఏవమేవ ఖో**తి ఏత్థ ఉపరిముఖో ఠపితో కుమ్భో వియ పుథుపఞ్ఞో పుగ్గలో దట్ఠబ్బో, ఉదకస్స ఆసిత్తకాలో వియ దేసనాయ లద్ధకాలో, ఉదకస్స సణ్ఠానకాలో వియ తత్థ నిసిన్నస్స ఉగ్గణ్హనకాలో, నో వివట్టనకాలో వియ వుట్ఠాయ గచ్ఛన్తస్స సల్లక్ఖణకాలో వేదితబ్బో.

దుమ్మేధోతి నిప్పఞ్ఞో. **అవిచక్ఖణో**తి సంవిదహనపఞ్ఞాయ రహితో. **గన్తా**తి గమనసీలో. **సేయ్యో ఏతేన వుచ్చతీ**తి ఏతస్మా పుగ్గలా ఉత్తరితరోతి వుచ్చతి. **ధమ్మానుధమ్మప్పటిపన్నో**తి నవలోకుత్తరధమ్మస్స అనుధమ్మం సహ సీలేన పుబ్బభాగపటిపదం పటిపన్నో. **దుక్ఖస్సా**తి వట్టదుక్ఖస్స. **అన్తకరో సియా**తి కోటికరో పరిచ్ఛేదకరో పరివటుమకరో భవేయ్యాతి.

పుగ్గలవగ్గో తతియో.

៤. దేవదూతవగ్గో

౧. సబ్రహ్మకసుత్తవణ్ణనా

౩౧. చతుత్థస్స పఠమే **అజ్ఝాగారేతి** సకే ఘరే. **పూజితా హోన్తీతి** యం ఘరే అత్థి, తేన పటిజగ్గితా గోపితా హోన్తి. ఇతి మాతాపితుపూజకాని కులాని మాతాపితూహి సబ్రహ్మకానీతి పకాసేత్వా ఇదాని నేసం సపుబ్బాచరియకాదిభావం పకాసేన్తో **సపుబ్బాచరియకానీతి**ఆదిమాహ. తత్థ **బ్రహ్మాతి**ఆదీని తేసం బ్రహ్మాదిభావసాధనత్థం వుత్తాని. **బహుకారాతి** పుత్తానం బహూపకారా. **ఆపాదకాతి** జీవితస్స ఆపాదకా. పుత్తకానం హి మాతాపితూహి జీవితం ఆపాదితం పాలితం ఘటితం అనుప్పబన్ధేన పవత్తితం. **పోసకాతి** హత్థపాదే వడ్ఢేత్వా హదయలోహితం పాయేత్వా పోసేతారో. **ఇమస్స లోకస్స దస్సేతారోతి** పుత్తానం హి ఇమస్మిం లోకే ఇట్ఠానిట్ఠారమ్మణస్స దస్సనం నామ మాతాపితరో నిస్సాయ జాతన్తి ఇమస్స లోకస్స దస్సేతారో నామ.

బ్రహ్మాతి మాతాపితరోతి సేట్ఠాధివచనం. యథా బ్రహ్మునో చతస్సో భావనా అవిజహితా హోన్తి మేత్తా కరుణా ముదితా ఉపేక్ఖాతి, ఏవమేవ మాతాపితూనం పుత్తకేసు చతస్సో భావనా అవిజహితా హోన్తి. తా తస్మిం తస్మిం కాలే వేదితబ్బా – కుచ్ఛిగతస్మిం హి దారకే "కదా ను ఖో పుత్తకం అరోగం పరిపుణ్ణఙ్గపచ్చఙ్గం పస్సిస్సామా"తి మాతాపితూనం మేత్తచిత్తం ఉప్పజ్జతి. యదా పనేస మన్దో ఉత్తానసేయ్యకో ఊకాహి వా మఙ్కులాదీహి పాణకేహి దట్ఠో దుక్ఖసేయ్యాయ వా పన పీళితో పరోదతి విరవతి, తదాస్స సద్దం సుత్వా మాతాపితూనం కారుఞ్ఞం ఉప్పజ్జతి, ఆధావిత్వా విధావిత్వా కీళనకాలే పన లోభనీయవయస్మిం వా ఠితకాలే దారకం ఓలోకేత్వా మాతాపితూనం చిత్తం సప్పిమణ్డే పక్ఖిత్తసతవిహతకప్పాసపిచుపటలం వియ ముదుకం హోతి ఆమోదితం పమోదితం, తదా తేసం ముదితా లబ్భతి. యదా పనేస పుత్తో దారాభరణం పచ్చుపట్ఠాపేత్వా పాటియేక్కం అగారం అజ్ఝావసతి, తదా మాతాపితూనం "సక్కోతి దాని నో పుత్తకో అత్తనో ధమ్మతాయ యాపేతు"న్తి మజ్ఝత్తభావో ఉప్పజ్జతి, తస్మిం కాలే ఉపేక్ఖా లబ్భతీతి ఇమినా కారణేన "బ్రహ్మాతి మాతాపితరో"తి వుత్తం.

పుబ్బాచరియాతి వుచ్చరేతి మాతాపితరో హి జాతకాలతో పట్ఠాయ "ఏవం నిసీద, ఏవం తిట్ఠ, ఏవం గచ్ఛ, ఏవం సయ, ఏవం ఖాద, ఏవం భుఞ్జ, అయం తే, తాతాతి వత్తబ్బో, అయం భాతికాతి, అయం భగినీతి, ఇదం నామ కాతుం వట్టతి, ఇదం న వట్టతి, అసుకం నామ ఉపసఙ్కమితుం వట్టతి, అసుకం న వట్టతీ"తి గాహాపేన్తి సిక్ఖాపేన్తి. అథాపరభాగే అఞ్ఞే ఆచరియా హత్థిసిప్పఅస్ససిప్పరథసిప్పధనుసిప్పథరుసిప్పముద్దాగణనాదీని సిక్ఖాపేన్తి. అఞ్ఞో సరణాని దేతి, అఞ్ఞో సీలేసు పతిట్ఠాపేతి, అఞ్ఞో పబ్బాజేతి, అఞ్ఞో బుద్ధవచనం ఉగ్గణ్హాపేతి, అఞ్ఞో ఉపసమ్పాదేతి, అఞ్ఞో సోతాపత్తిమగ్గాదీని పాపేతి. ఇతి సబ్బేపి తే పచ్ఛాచరియా నామ హోన్తి, మాతాపితరో పన సబ్బపఠమా, తేనాహ – "పుబ్బాచరియాతి వుచ్చరే"తి. తత్థ **వుచ్చరేతి** వుచ్చన్తి కథియన్తి. **ఆహునేయ్యా చ పుత్తానన్తి** పుత్తానం ఆహుతం పాహుతం అభిసఙ్ఖతం అన్నపానాదిం అరహన్తి, అనుచ్ఛవికా తం పటిగ్గహేతుం. తస్మా "ఆహునేయ్యా చ పుత్తాన"న్తి వుత్తం. **పజాయ అనుకమ్పకాతి** పరేసం పాణే అచ్ఛిన్దిత్వాపి అత్తనో పజం పటిజగ్గన్తి గోపాయన్తి. తస్మా "పజాయ అనుకమ్పకా"తి వుత్తం.

నమస్సేయ్యాతి నమో కరేయ్య. **సక్కరేయ్యాతి** సక్కారేన పటిమానేయ్య. ఇదాని తం సక్కారం దస్సేన్తో "అన్నేనా"తిఆదిమాహ. తత్థ **అన్నేనాతి** యాగుభత్తఖాదనీయేన. **పానేనాతి** అట్ఠవిధపానేన. **వత్థేనాతి** నివాసనపారుపనకేన

వత్థేన. **సయనేనా**తి మఞ్చపీఠానుప్పదానేన. **ఉచ్ఛాదనేనా**తి దుగ్గన్ధం పటివినోదేత్వా సుగన్ధకరణుచ్ఛాదనేన. **న్హాపనేనా**తి సీతే ఉణ్హోదకేన, ఉణ్హే సీతోదకేన గత్తాని పరిసిఞ్చిత్వా న్హాపనేన. **పాదానం ధోవనేనా**తి ఉణ్హోదకసీతోదకేహి పాదధోవనేన చేవ తేలమక్ఖనేన చ. **పేచ్చా**తి పరలోకం గన్త్వా. **సగ్గే పమోదతీ**తి ఇధ తావ మాతాపితూసు పారిచరియం దిస్వా పారిచరియకారణా తం పణ్డితమనుస్సా ఇధేవ పసంసన్తి , పరలోకం పన గన్త్వా సగ్గే ఠితో సో మాతాపితుఉపట్ఠాకో దిబ్బసమ్పత్తీహి ఆమోదతి పమోదతీతి.

౨. ఆనన్దసుత్తవణ్ణనా

౩౨. దుతియే **తథారూపో**తి తథాజాతికో. **సమాధిపటిలాభో**తి చిత్తేకగ్గతాలాభో. **ఇమస్మిం చ సవిఞ్ఞాణకే**తి ఏత్థ అత్తనో చ పరస్స చాతి ఉభయేసమ్పి కాయో సవిఞ్ఞాణకట్ఠేన ఏకతో కత్వా ఇమస్మిన్తి వుత్తో. **అహఙ్కారమమఙ్కారమానానుసయా**తి అహఙ్కారదిట్ఠి చ మమఙ్కారతణ్హా చ మానానుసయో చాతి అత్తనో చ పరస్స చ కిలేసా. **నాస్సూ**తి న భవేయ్యుం. **బహిద్ధా చ సబ్బనిమిత్తేసూ**తి రూపనిమిత్తం, సద్దనిమిత్తం, గన్ధనిమిత్తం, రసనిమిత్తం, ఫోట్ఠబ్బనిమిత్తం, సస్సతాదినిమిత్తం, పుగ్గలనిమిత్తం ధమ్మనిమిత్తన్తి ఏవరూపేసు చ బహిద్ధా సబ్బనిమిత్తేసు. **చేతోవిముత్తిం పఞ్ఞావిముత్తి**న్తి ఫలసమాధిఞ్చేవ ఫలఞాణఞ్చ. **సియా**తి భవేయ్య.

ఇధానన్ద, భిక్ఖునోతి, ఆనన్ద, ఇమస్మిం సాసనే భిక్ఖునో. **ఏతం సన్తం ఏతం పణీత**న్తి నిబ్బానం దస్సేన్తో ఆహ. నిబ్బానం హి కిలేసానం సన్తతాయ సన్తం నామ, నిబ్బానం సన్తన్తి సమాపత్తిం అప్పేత్వావ దివసమ్పి నిసిన్నస్స చిత్తుప్పాదో సన్తన్తేవ పవత్తతీతిపి సన్తం. **పణీత**న్తి సమాపత్తిం అప్పేత్వా నిసిన్నస్సాపి చిత్తుప్పాదో పణీతన్తేవ పవత్తతీతి నిబ్బానం పణీతం నామ. **సబ్బసఙ్ఖారసమథో**తిఆదీనిపి తస్సేవ వేవచనాని. "సబ్బసఙ్ఖారసమథో"తి సమాపత్తిం అప్పేత్వా నిసిన్నస్స హి దివసభాగమ్పి చిత్తుప్పాదో సబ్బసఙ్ఖారసమథోతేవ పవత్తతి...పే.... తథా తీసు భవేసు వానసఙ్ఖాతాయ తణ్హాయ అభావేన నిబ్బానన్తి లద్ధనామే తస్మిం సమాపత్తిం అప్పేత్వా నిసిన్నస్స చిత్తుప్పాదో నిబ్బానం నిబ్బానన్తేవ పవత్తతీతి సబ్బసఙ్ఖారసమథోతిఆదీని నామాని లభతి. ఇమస్మిం పన అట్ఠవిధే ఆభోగసమన్నాహారే ఇమస్మిం ఠానే ఏకోపి లబ్భతి, ద్వేపి సబ్బేపి లబ్భన్తేవ.

సఙ్ఖాయాతి ఞాణేన జానిత్వా. **పరోపరానీ**తి పరాని చ ఓపరాని చ. పరఅత్తభావసకఅత్తభావాని హి పరాని చ ఓపరాని చాతి వుత్తం హోతి. **యస్సా**తి యస్స అరహతో. **ఇఞ్జిత**న్తి రాగిఞ్జితం దోసమోహమానదిట్ఠికిలేసదుచ్చరితిఞ్జితన్తి ఇమాని సత్త ఇఞ్జితాని చలితాని ఫన్దితాని. **నత్థి కుహిఞ్చీ**తి కత్థచి ఏకారమ్మణేపి నత్థి. **సన్తో**తి పచ్చనీకకిలేసానం సన్తతాయ సన్తో. **విధూమో**తి కాయదుచ్చరితాదిధూమవిరహితో. **అనీఘో**తి రాగాదిఈఘవిరహితో. **నిరాసో**తి నిత్తణ్హో. **అతారీ**తి తిణ్ణో ఉత్తిణ్ణో సమతిక్కన్తో. **సో**తి సో అరహం ఖీణాసవో. **జాతిజర**న్తి ఏత్థ జాతిజరాగహణేనేవ బ్యాధిమరణమ్పి గహితమేవాతి వేదితబ్బం. ఇతి సుత్తేనపి గాథాయపి అరహత్తఫలసమాపత్తియేవ కథితాతి.

౩. సారిపుత్తసుత్తవణ్ణనా

౩౩. తతియే **సంఖిత్తేనా**తి మాతికాఠపనేన. **విత్థారేనా**తి ఠపితమాతికావిభజనేన. **సంఖిత్తవిత్థారేనా**తి కాలే సంఖిత్తేన కాలే విత్థారేన. **అఞ్ఞాతారో చ దుల్లభా**తి పటివిజ్ఝనకపుగ్గలా పన దుల్లభా. ఇదం భగవా "సారిపుత్తత్థేరస్స ఞాణం ఘట్టేమీ"తి

అధిప్పాయేన కథేసి. తం సుత్వా థేరో కిఞ్చాపి “అహం, భన్తే, ఆజానిస్సామీ”తి న వదతి, అధిప్పాయేన పన “విస్సత్థా తుమ్హే, భన్తే, దేసేథ, అహం తుమ్హేహి దేసితం ధమ్మం నయసతేన నయసహస్సేన పటివిజ్ఝిస్సామి, మమేస భారో హోతూ”తి సత్థారం దేసనాయ ఉస్సాహేన్తో **ఏతస్స భగవా కాలో**తిఆదిమాహ.

అథస్స సత్థా **తస్మాతిహా**తి దేసనం ఆరభి. తత్థ **ఇమస్మిఞ్చ సవిఞ్ఞాణకే**తిఆది వుత్తనయమేవ. **అచ్ఛేచ్ఛి తణ్హ**న్తి మగ్గఞాణసత్థేన తణ్హం ఛిన్ది. **వివత్తయి సంయోజన**న్తి దసవిధమ్పి సంయోజనం సమూలకం ఉబ్బత్తేత్వా ఛడ్డేసి. **సమ్మా మానాభిసమయా అన్తమకాసి దుక్ఖస్సా**తి సమ్మా ఉపాయేన సమ్మా పటిపత్తియా నవవిధస్స మానస్స పహానాభిసమయేన వట్టదుక్ఖస్స అన్తమకాసి. **ఇదఞ్చ పన మేతం, సారిపుత్త, సన్ధాయ భాసిత**న్తి, సారిపుత్త, మయా పారాయనే ఉదయపఞ్హే ఇదం ఫలసమాపత్తిమేవ సన్ధాయ ఏతం భాసితం.

ఇదాని యం తం భగవతా భాసితం, తం దస్సేన్తో **పహానం కామసఞ్ఞాన**న్తిఆది ఆరద్ధం. ఉదయపఞ్హే చ ఏతం పదం “పహానం కామచ్ఛన్దాన”న్తి (సు॰ ని॰ ౧౧౧౩; చూళని॰ ఉదయమాణవపుచ్ఛానిద్దేసో ౭౩) ఆగతం, ఇధ పన అజ్ఝత్తరభాణకేహి “కామసఞ్ఞాన”న్తి ఆరోపితం. తత్థ బ్యఞ్జనమేవ నానం, అత్థో పన ఏకోయేవ. **కామసఞ్ఞాన**న్తి కామే ఆరబ్భ ఉప్పన్నసఞ్ఞానం, అట్ఠహి వా లోభసహగతచిత్తేహి సహజాతసఞ్ఞానం. **దోమనస్సాన చూభయ**న్తి ఏతాసఞ్చ కామసఞ్ఞానం చేతసికదోమనస్సానఞ్చాతి ఉభిన్నమ్పి పహానం పటిప్పస్సద్ధిపహానసఙ్ఖాతం అరహత్తఫలం అఞ్ఞావిమోక్ఖం పబ్రూమీతి అత్థో. నిద్దేసే పన “కామచ్ఛన్దస్స చ దోమనస్సస్స చ ఉభిన్నం పహానం వూపసమం పటినిస్సగ్గం పటిప్పస్సద్ధిం అమతం నిబ్బాన”న్తి (చూళని॰ ఉదయమాణవపుచ్ఛానిద్దేసో ౭౩) వుత్తం, తం అత్థుద్ధారవసేన వుత్తం. పహానన్తి హి ఖీణాకారసఙ్ఖాతో వూపసమోపి వుచ్చతి, కిలేసే పటినిస్సజ్జన్తో మగ్గోపి, కిలేసపటిప్పస్సద్ధిసఙ్ఖాతం ఫలమ్పి , యం ఆగమ్మ కిలేసా పహీయన్తి, తం అమతం నిబ్బానమ్పి. తస్మా తత్థ తాని పదాని ఆగతాని. “అఞ్ఞావిమోక్ఖం పబ్రూమీ”తి వచనతో పన అరహత్తఫలమేవ అధిప్పేతం. **థినస్స చ పనూదన**న్తిపి థినస్స చ పనూదనన్తే ఉప్పన్నత్తా అరహత్తఫలమేవ అధిప్పేతం . **కుక్కుచ్చానం నివారణ**న్తి కుక్కుచ్చనివారణస్స మగ్గస్స అనన్తరం ఉప్పన్నత్తా ఫలమేవ అధిప్పేతం.

ఉపేక్ఖాసతిసంసుద్ధన్తి చతుత్థజ్ఝానికే ఫలే ఉప్పన్నాయ ఉపేక్ఖాయ చ సతియా చ సంసుద్ధం. **ధమ్మతక్కపురేజవ**న్తి ధమ్మతక్కో వుచ్చతి సమ్మాసఙ్కప్పో, సో ఆదితో హోతి, పురతో హోతి, పుబ్బఙ్గమో హోతి అఞ్ఞావిమోక్ఖస్సాతి ధమ్మతక్కపురేజవో. తం ధమ్మతక్కపురేజవం. **అఞ్ఞావిమోక్ఖ**న్తి అఞ్ఞిన్ద్రియపరియోసానే ఉప్పన్నం విమోక్ఖం, అఞ్ఞాయ వా విమోక్ఖం అఞ్ఞావిమోక్ఖం, పఞ్ఞావిముత్తన్తి అత్థో. **అవిజ్జాయ పభేదన**న్తి అవిజ్జాయ పభేదనన్తే ఉప్పన్నత్తా, అవిజ్జాయ పభేదనసఙ్ఖాతం వా నిబ్బానం ఆరబ్భ ఉప్పన్నత్తా ఏవంలద్ధనామం అరహత్తఫలమేవ. ఇతి సబ్బేహిపి ఇమేహి పహానన్తిఆదీహి పదేహి అరహత్తఫలమేవ పకాసితన్తి వేదితబ్బం.

౪. నిదానసుత్తవణ్ణనా

౩౪. చతుత్థే **నిదానానీ**తి కారణాని. **కమ్మాన**న్తి వట్టగామికమ్మానం. **లోభో నిదానం కమ్మానం సముదయాయా**తి లుబ్భనపలుబ్భనసభావో లోభో వట్టగామికమ్మానం సముదయాయ పిణ్డకరణత్థాయ నిదానం కారణం పచ్చయోతి అత్థో. **దోసో**తి దుస్సనపదుస్సనసభావో దోసో. **మోహో**తి ముయ్హనపముయ్హనసభావో మోహో.

లోభపకతన్తి లోభేన పకతం, లోభాభిభూతేన లుద్ధేన హుత్వా కతకమ్మన్తి అత్థో. లోభతో జాతన్తి **లోభజం.** లోభో నిదానమస్సాతి **లోభనిదానం.** లోభో సముదయో అస్సాతి **లోభసముదయం.** సముదయోతి పచ్చయో, లోభపచ్చయన్తి అత్థో. **యత్థస్స అత్తభావో నిబ్బత్తతీ**తి యస్మిం ఠానే అస్స లోభజకమ్మవతో పుగ్గలస్స అత్తభావో నిబ్బత్తతి, ఖన్ధా పాతుభవన్తి. **తత్థ తం కమ్మం విపచ్చతీ**తి తేసు ఖన్ధేసు తం కమ్మం విపచ్చతి. **దిట్ఠే వా ధమ్మే**తిఆది యస్మా తం కమ్మం దిట్ఠధమ్మవేదనీయం వా హోతి ఉపపజ్జవేదనీయం వా అపరపరియాయవేదనీయం వా, తస్మా తం పభేదం దస్సేతుం వుత్తం. సేసద్వయేపి ఏసేవ నయో.

అఖణ్డానీతి అభిన్నాని. **అపూతీనీ**తి పూతిభావేన అబీజత్తం అప్పత్తాని. **అవాతాతపహతానీ**తి న వాతేన న చ ఆతపేన హతాని. **సారాదానీ**తి గహితసారాని సారవన్తాని న నిస్సారాని. **సుఖసయితానీ**తి సన్నిచయభావేన సుఖం సయితాని. **సుఖేత్తే**తి మణ్డఖేత్తే. **సుపరికమ్మకతాయ భూమియా**తి నఙ్గలకసనేన చేవ అట్ఠదన్తకేన చ సుట్ఠు పరికమ్మకతాయ ఖేత్తభూమియా. **నిక్ఖిత్తానీ**తి ఠపితాని రోపితాని. **అనుప్పవేచ్ఛేయ్యా**తి అనుప్పవేసేయ్య. **వుద్ధి**న్తిఆదీసు ఉద్ధగ్గమనేన **వుద్ధిం,** హేట్ఠా మూలప్పతిట్ఠానేన **విరూళ్హిం,** సమన్తా విత్థారికభావేన **వేపుల్లం.**

యం పనేత్థ **దిట్ఠే వా ధమ్మే**తిఆది వుత్తం, తత్థ అసమ్మోహత్థం ఇమస్మిం ఠానే కమ్మవిభత్తి నామ కథేతబ్బా. సుత్తన్తికపరియాయేన హి ఏకాదస కమ్మాని విభత్తాని. సేయ్యథిదం – దిట్ఠధమ్మవేదనీయం ఉపపజ్జవేదనీయం అపరపరియాయవేదనీయం, యగ్గరుకం యబ్బహులం యదాసన్నం కటత్తా వా పన కమ్మం, జనకం ఉపత్థమ్భకం ఉపపీళకం ఉపఘాతకన్తి. తత్థ ఏకజవనవీథియం సత్తసు చిత్తేసు కుసలా వా అకుసలా వా పఠమజవనచేతనా **దిట్ఠధమ్మవేదనీయకమ్మం** నామ. తం ఇమస్మింయేవ అత్తభావే విపాకం దేతి కాకవళియపుణ్ణసేట్ఠీనం వియ కుసలం, నన్దయక్ఖనన్దమాణవకనన్దగోఘాతకకోకాలియసుప్పబుద్ధదేవదత్తచిఞ్చమాణవికానం వియ చ అకుసలం. తథా అసక్కోన్తం పన అహోసికమ్మం నామ హోతి, అవిపాకం సమ్పజ్జతి. తం మిగలుద్దకోపమాయ సాధేతబ్బం. యథా హి మిగలుద్దకేన మిగం దిస్వా ధనుం ఆకడ్ఢిత్వా ఖిత్తో సరో సచే న విరజ్ఝతి, తం మిగం తత్థేవ పాతేతి, అథ నం మిగలుద్దకో నిచ్చమ్మం కత్వా ఖణ్డాఖణ్డికం ఛేత్వా మంసం ఆదాయ పుత్తదారం తోసేన్తో గచ్ఛతి. సచే పన విరజ్ఝతి, మిగో పలాయిత్వా పున తం దిసం న ఓలోకేతి. ఏవం సమ్పదమిదం దట్ఠబ్బం. సరస్స అవిరజ్ఝిత్వా మిగవిజ్ఝనం వియ హి దిట్ఠధమ్మవేదనీయస్స కమ్మస్స విపాకవారపటిలాభో, అవిజ్ఝనం వియ అవిపాకభావాయ సమ్పజ్జనన్తి.

అత్థసాధికా పన సత్తమజవనచేతనా **ఉపపజ్జవేదనీయకమ్మం** నామ. తం అనన్తరే అత్తభావే విపాకం దేతి. తం పనేతం కుసలపక్ఖే అట్ఠసమాపత్తివసేన, అకుసలపక్ఖే పఞ్చానన్తరియకమ్మవసేన వేదితబ్బం. తత్థ అట్ఠసమాపత్తిలాభీ ఏకాయ సమాపత్తియా బ్రహ్మలోకే నిబ్బత్తతి. పఞ్చన్నమ్పి ఆనన్తరియానం కత్తా ఏకేన కమ్మేన నిరయే నిబ్బత్తతి, సేససమాపత్తియో చ కమ్మాని చ అహోసికమ్మభావంయేవ ఆపజ్జన్తి, అవిపాకాని హోన్తి. అయమ్పి అత్థో పురిమఉపమాయయేవ దీపేతబ్బో.

ఉభిన్నం అన్తరే పన పఞ్చజవనచేతనా **అపరపరియాయవేదనీయకమ్మం** నామ. తం అనాగతే యదా ఓకాసం లభతి, తదా విపాకం దేతి. సతి సంసారప్పవత్తియా అహోసికమ్మం నామ న హోతి. తం సబ్బం సునఖలుద్దకేన దీపేతబ్బం. యథా హి సునఖలుద్దకేన మిగం దిస్వా సునఖో విస్సజ్జితో మిగం అనుబన్ధిత్వా యస్మిం ఠానే పాపుణాతి, తస్మిం యేవ డంసతి; ఏవమేవం ఇదం కమ్మం యస్మిం ఠానే ఓకాసం లభతి, తస్మింయేవ విపాకం దేతి, తేన ముత్తో సత్తో నామ నత్థి.

కుసలాకుసలేసు పన గరుకాగరుకేసు యం గరుకం హోతి, తం **యగ్గరుకం** నామ. తదేతం కుసలపక్ఖే మహగ్గతకమ్మం, అకుసలపక్ఖే పఞ్చానన్తరియకమ్మం వేదితబ్బం. తస్మిం సతి సేసాని కుసలాని వా అకుసలాని వా విపచ్చితుం న సక్కోన్తి, తదేవ దువిధమ్పి పటిసన్ధిం దేతి. యథా హి సాసపప్పమాణాపి సక్ఖరా వా అయగుళికా వా ఉదకరహదే పక్ఖిత్తా ఉదకపిట్ఠే ఉప్లవితుం న సక్కోతి, హేట్ఠావ పవిసతి; ఏవమేవ కుసలేపి అకుసలేపి యం గరుకం, తదేవ గణ్హిత్వా గచ్ఛతి.

కుసలాకుసలేసు పన యం బహులం హోతి, తం **యబ్బహులం** నామ. తం దీఘరత్తం లద్ధాసేవనవసేన వేదితబ్బం. యం వా బలవకుసలకమ్మేసు సోమనస్సకరం, అకుసలకమ్మేసు సన్తాపకరం, ఏతం యబ్బహులం నామ. తదేతం యథా నామ ద్వీసు మల్లేసు యుద్ధభూమిం ఓతిణ్ణేసు యో బలవా, సో ఇతరం పాతేత్వా గచ్ఛతి; ఏవమేవ ఇతరం దుబ్బలకమ్మం అవత్థరిత్వా యం ఆసేవనవసేన వా బహులం, ఆసన్నవసేన వా బలవం, తం విపాకం దేతి, **దుట్ఠగామణిఅభయరఞ్ఞో** కమ్మం వియ.

సో కిర చూళఙ్గణియయుద్ధే పరాజితో వళవం ఆరుయ్హ పలాయి. తస్స చూళుపట్ఠాకో తిస్సామచ్చో నామ ఏకకోవ పచ్ఛతో అహోసి. సో ఏకం అటవిం పవిసిత్వా నిసిన్నో జిఘచ్ఛాయ బాధయమానాయ – “భాతిక తిస్స, అతివియ నో జిఘచ్ఛా బాధతి, కిం కరిస్సామా”తి ఆహ . అత్థి, దేవ, మయా సాటకన్తరే ఠపేత్వా ఏకం సువణ్ణసరకభత్తం ఆభతన్తి. తేన హి ఆహరాతి. సో నీహరిత్వా రఞ్ఞో పురతో ఠపేసి. రాజా దిస్వా, “తాత, చత్తారో కోట్ఠాసే కరోహీ”తి ఆహ. మయం తయో జనా, కస్మా దేవో చత్తారో కోట్ఠాసే కారయతీతి? భాతిక తిస్స, యతో పట్ఠాయ అహం అత్తానం సరామి, న మే అయ్యానం అదత్వా ఆహారో పరిభుత్తపుబ్బో అత్థి, స్వాహం అజ్జపి అదత్వా న పరిభుఞ్జిస్సామీతి. సో చత్తారో కోట్ఠాసే అకాసి. రాజా “కాలం ఘోసేహీ”తి ఆహ. ఛడ్డితారఞ్ఞే కుతో, అయ్యే, లభిస్సామ దేవాతి . “నాయం తవ భారో. సచే మమ సద్ధా అత్థి, అయ్యే, లభిస్సామ, విస్సత్థో కాలం ఘోసేహీ”తి ఆహ. సో “కాలో, భన్తే, కాలో, భన్తే”తి తిక్ఖత్తుం ఘోసేసి.

అథస్స బోధిమాతుమహాతిస్సత్థేరో తం సద్దం దిబ్బాయ సోతధాతుయా సుత్వా ‘కత్థాయం సద్దో’తి తం ఆవజ్జేన్తో “అజ్జ దుట్ఠగామణిఅభయమహారాజా యుద్ధపరాజితో అటవిం పవిసిత్వా నిసిన్నో ఏకం సరకభత్తం చత్తారో కోట్ఠాసే కారేత్వా ‘ఏకకోవ న పరిభుఞ్జిస్సామీ’తి కాలం ఘోసాపేసీ”తి ఞత్వా “అజ్జ మయా రఞ్ఞో సఙ్గహం కాతుం వట్టతీ”తి మనోగతియా ఆగన్త్వా రఞ్ఞో పురతో అట్ఠాసి. రాజా దిస్వా పసన్నచిత్తో “పస్స, భాతిక, తిస్సా”తి వత్వా థేరం వన్దిత్వా “పత్తం, భన్తే, దేథా”తి ఆహ. థేరో పత్తం నీహరి. రాజా అత్తనో కోట్ఠాసేన సద్ధిం థేరస్స కోట్ఠాసం పత్తే పక్ఖిపిత్వా, “భన్తే, ఆహారపరిస్సయో నామ మా కదాచి హోతూ”తి వన్దిత్వా అట్ఠాసి. తిస్సామచ్చోపి “మమ అయ్యపుత్తే పస్సన్తే భుఞ్జితుం న సక్ఖిస్సామీ”తి అత్తనో కోట్ఠాసం థేరస్సేవ పత్తే ఆకిరి. వళవాపి చిన్తేసి – “మయ్హమ్పి కోట్ఠాసం థేరస్సేవ దాతుం వట్టతీ”తి. రాజా వళవం ఓలోకేత్వా “అయమ్పి అత్తనో కోట్ఠాసం థేరస్సేవ పత్తే పక్ఖిపనం పచ్చాసీసతీ”తి ఞత్వా తమ్పి తత్థేవ పక్ఖిపిత్వా థేరం వన్దిత్వా ఉయ్యోజేసి. థేరో తం భత్తం ఆదాయ గన్త్వా ఆదితో పట్ఠాయ భిక్ఖుసఙ్ఘస్స ఆలోపసఙ్ఖేపేన అదాసి.

రాజాపి చిన్తేసి – “అతివియమ్హా జిఘచ్ఛితా, సాధు వతస్స సచే అతిరేకభత్తసిత్థాని పహిణేయ్యా”తి. థేరో రఞ్ఞో చిత్తం ఞత్వా అతిరేకభత్తం ఏతేసం యాపనమత్తం కత్వా పత్తం ఆకాసే ఖిపి, పత్తో ఆగన్త్వా రఞ్ఞో హత్థే పతిట్ఠాసి. భత్తం తిణ్ణమ్పి జనానం యావదత్థం అహోసి. అథ రాజా పత్తం ధోవిత్వా “తుచ్ఛపత్తం న పేసిస్సామీ”తి ఉత్తరిసాటకం మోచేత్వా ఉదకం

పుప్ఫిత్వా సాటకం పత్తే ఠపేత్వా “పత్తో గన్త్వా మమ అయ్యస్స హత్థే పతిట్ఠాతూ”తి ఆకాసే ఖిపి. పత్తో గన్త్వా థేరస్స హత్థే పతిట్ఠాసి.

అపరభాగే రఞ్ఞో తథాగతస్స సరీరధాతూనం అట్ఠమభాగం పతిట్ఠాపేత్వా వీసరతనసతికం మహాచేతియం కారేన్తస్స అపరినిట్ఠితేయేవ చేతియే కాలకిరియాసమయో అనుప్పత్తో. అథస్స మహాచేతియస్స దక్ఖిణపస్సే నిపన్నస్స పఞ్చనికాయవసేన భిక్ఖుసఙ్ఘే సజ్ఝాయం కరోన్తే ఛహి దేవలోకేహి ఛ రథా ఆగన్త్వా పురతో ఆకాసే అట్ఠంసు. రాజా “పుఞ్ఞపోత్థకం ఆహరథా”తి ఆదితో పట్ఠాయ పుఞ్ఞపోత్థకం వాచాపేసి. అథ నం కిఞ్చి కమ్మం న పరితోసేసి. సో “పరతో వాచేథా”తి ఆహ. పోత్థకవాచకో “చూళఙ్గణియయుద్ధే పరాజితేన తే దేవ అటవిం పవిసిత్వా నిసిన్నేన ఏకం సరకభత్తం చత్తారో కోట్ఠాసే కారేత్వా బోధిమాతుమహాతిస్సత్థేరస్స భిక్ఖా దిన్నా”తి ఆహ. రాజా “ఠపేహీ”తి వత్వా భిక్ఖుసఙ్ఘం పుచ్ఛి, “భన్తే, కతరో దేవలోకో రమణీయో”తి? సబ్బబోధిసత్తానం వసనట్ఠానం తుసితభవనం మహారాజాతి. రాజా కాలం కత్వా తుసితభవనతో ఆగతరథేవ పతిట్ఠాయ తుసితభవనం అగమాసి. ఇదం బలవకమ్మస్స విపాకదానే వత్థు.

యం పన కుసలాకుసలేసు ఆసన్నమరణే అనుస్సరితుం సక్కోతి, తం **యదాసన్నం** నామ. తదేతం యథా నామ గోగణపరిపుణ్ణస్స వజస్స ద్వారే వివటే పరభాగే దమ్మగవబలవగవేసు సన్తేసుపి యో వజద్వారస్స ఆసన్నో హోతి అన్తమసో దుబ్బలజరగ్గవోపి, సో ఏవ పఠమతరం నిక్ఖమతి, ఏవమేవ అఞ్ఞేసు కుసలాకుసలేసు సన్తేసుపి మరణకాలస్స ఆసన్నత్తా విపాకం దేతి.

తత్రిమాని వత్థూని – మధుఅఙ్గణగామే కిర ఏకో దమిళదోవారికో పాతోవ బళిసం ఆదాయ గన్త్వా మచ్ఛే వధిత్వా తయో కోట్ఠాసే కత్వా ఏకేన తణ్డులం గణ్హాతి, ఏకేన దధిం, ఏకం పచతి. ఇమినా నీహారేన పణ్ణాస వస్సాని పాణాతిపాతకమ్మం కత్వా అపరభాగే మహల్లకో అనుట్ఠానసేయ్యం ఉపగచ్ఛతి. తస్మిం ఖణే గిరివిహారవాసీ చూళపిణ్డపాతికతిస్సత్థేరో “మా అయం సత్తో మయి పస్సన్తే నస్సతూ”తి గన్త్వా తస్స గేహద్వారే అట్ఠాసి. అథస్స భరియా, “సామి, థేరో ఆగతో”తి ఆరోచేసి. అహం పణ్ణాస వస్సాని థేరస్స సన్తికం న గతపుబ్బో, కతరేన మే గుణేన థేరో ఆగమిస్సతి, గచ్ఛాతి నం వదథాతి. సా “అతిచ్ఛథ, భన్తే”తి ఆహ. థేరో “ఉపాసకస్స కా సరీరప్పవత్తీ”తి పుచ్ఛి. దుబ్బలో, భన్తేతి. థేరో ఘరం పవిసిత్వా సతిం ఉప్పాదేత్వా “సీలం గణ్హిస్ససీ”తి ఆహ. ఆమ, భన్తే, దేథాతి. థేరో తీణి సరణాని దత్వా పఞ్చ సీలాని దాతుం ఆరభి. తస్స పఞ్చ సీలానీతి వచనకాలేయేవ జివ్హా పపతి. థేరో “వట్టిస్సతి ఏత్తక”న్తి నిక్ఖమిత్వా గతో. సోపి కాలం కత్వా చాతుమహారాజికభవనే నిబ్బత్తి. నిబ్బత్తక్ఖణేయేవ చ “కిం ను ఖో కమ్మం కత్వా మయా ఇదం లద్ధ”న్తి ఆవజ్జేన్తో థేరం నిస్సాయ లద్ధభావం ఞత్వా దేవలోకతో ఆగన్త్వా థేరం వన్దిత్వా ఏకమన్తం అట్ఠాసి. “కో ఏసో”తి చ వుత్తే “అహం, భన్తే, దమిళదోవారికో”తి ఆహ. కుహిం నిబ్బత్తోసీతి? చాతుమహారాజికేసు, భన్తే, సచే మే అయ్యో పఞ్చ సీలాని అదస్స, ఉపరి దేవలోకే నిబ్బత్తో అస్సం. అహం కిం కరిస్సామి, త్వం గణ్హితుం నాసక్ఖి, పుత్తకాతి. సో థేరం వన్దిత్వా దేవలోకమేవ గతో. ఇదం తావ కుసలకమ్మే వత్థు.

అన్తరగఙ్గాయ పన మహావాచకాలఉపాసకో నామ అహోసి. సో తింస వస్సాని సోతాపత్తిమగ్గత్థాయ ద్వత్తింసాకారం సజ్ఝాయిత్వా “అహం ఏవం ద్వత్తింసాకారం సజ్ఝాయన్తో ఓభాసమత్తమ్పి నిబ్బత్తేతుం నాసక్ఖిం, బుద్ధసాసనం అనియ్యానికం భవిస్సతీ”తి దిట్ఠివిపల్లాసం పత్వా కాలకిరియం కత్వా మహాగఙ్గాయ నవఉసభికో సుసుమారపేతో హుత్వా నిబ్బత్తి. ఏకం

సమయం కచ్ఛకతిత్థేన సట్ఠి పాసాణత్థమ్భసకటాని అగమంసు. సో సబ్బేపి తే గోణే చ పాసాణే చ ఖాది. ఇదం అకుసలకమ్మే వత్థు.

ఏతేహి పన తీహి ముత్తం అఞ్ఞాణవసేన కతం **కటత్తా వా పన కమ్మం** నామ. తం యథా నామ ఉమ్మత్తకేన ఖిత్తదణ్డం యత్థ వా తత్థ వా గచ్ఛతి, ఏవమేవ తేసం అభావే యత్థ కత్థచి విపాకం దేతి.

జనకం నామ ఏకం పటిసన్ధిం జనేత్వా పవత్తిం న జనేతి, పవత్తే అఞ్ఞం కమ్మం విపాకం నిబ్బత్తేతి. యథా హి మాతా జనేతియేవ, ధాతియేవ పన జగ్గతి; ఏవమేవం మాతా వియ పటిసన్ధినిబ్బత్తకం జనకకమ్మం, ధాతి వియ పవత్తే సమ్పత్తకమ్మం. **ఉపత్థమ్భకం** నామ కుసలేపి లబ్భతి అకుసలేపి. ఏకచ్చో హి కుసలం కత్వా సుగతిభవే నిబ్బత్తతి. సో తత్థ ఠితో పునప్పునం కుసలం కత్వా తం కమ్మం ఉపత్థమ్భేత్వా అనేకాని వస్ససతసహస్సాని సుగతిభవస్మింయేవ విచరతి. ఏకచ్చో అకుసలం కత్వా దుగ్గతిభవే నిబ్బత్తతి. సో తత్థ ఠితో పునప్పునం అకుసలం కత్వా తం కమ్మం ఉపత్థమ్భేత్వా బహూని వస్ససతసహస్సాని దుగ్గతిభవస్మింయేవ విచరతి.

అపరో నయో – **జనకం** నామ కుసలమ్పి హోతి అకుసలమ్పి. తం పటిసన్ధియమ్పి పవత్తేపి రూపారూపవిపాకక్ఖన్ధే జనేతి. **ఉపత్థమ్భకం** పన విపాకం జనేతుం న సక్కోతి, అఞ్ఞేన కమ్మేన దిన్నాయ పటిసన్ధియా జనితే విపాకే ఉప్పజ్జనకసుఖదుక్ఖం ఉపత్థమ్భేతి, అద్ధానం పవత్తేతి. **ఉపపీళకం** నామ అఞ్ఞేన కమ్మేన దిన్నాయ పటిసన్ధియా జనితే విపాకే ఉప్పజ్జనకసుఖదుక్ఖం పీళేతి బాధేతి, అద్ధానం పవత్తితుం న దేతి. తత్రాయం నయో – కుసలకమ్మే విపచ్చమానే అకుసలకమ్మం ఉపపీళకం హుత్వా తస్స విపచ్చితుం న దేతి. అకుసలకమ్మే విపచ్చమానే కుసలకమ్మం ఉపపీళకం హుత్వా తస్స విపచ్చితుం న దేతి. యథా వడ్ఢమానకం రుక్ఖం వా గచ్ఛం వా లతం వా కోచిదేవ దణ్డేన వా సత్థేన వా భిన్దేయ్య వా ఛిన్దేయ్య వా, అథ సో రుక్ఖో వా గచ్ఛో వా లతా వా వడ్ఢితుం న సక్కుణేయ్య; ఏవమేవం కుసలం విపచ్చమానం అకుసలేన ఉపపీళితం, అకుసలం వా పన విపచ్చమానం కుసలేన ఉపపీళితం విపచ్చితుం న సక్కోతి. తత్థ సునక్ఖత్తస్స అకుసలకమ్మం కుసలం ఉపపీళేసి, చోరఘాతకస్స కుసలకమ్మం అకుసలం ఉపపీళేసి.

రాజగహే కిర వాతకాళకో పఞ్ఞాస వస్సాని చోరఘాతకమ్మం అకాసి. అథ నం రఞ్ఞో ఆరోచేసుం – "దేవ, వాతకాళకో మహల్లకో చోరే ఘాతేతుం న సక్కోతీ"తి. "అపనేథ నం తస్మా ఠానన్తరా"తి. అమచ్చా నం అపనేత్వా అఞ్ఞం తస్మిం ఠానే ఠపయింసు. వాతకాళకోపి యావ తం కమ్మం అకాసి, తావ అహతవత్థాని వా అచ్ఛాదితుం సురభిపుప్ఫాని వా పిళన్ధితుం పాయాసం వా భుఞ్జితుం ఉచ్ఛాదనన్హాపనం వా పచ్చనుభోతుం నాలత్థ. సో "దీఘరత్తం మే కిలిట్ఠవేసేన చరిత"న్తి "పాయాసం మే పచాహీ"తి భరియం ఆణాపేత్వా న్హానీయసమ్భారాని గాహాపేత్వా న్హానతిత్థం గన్త్వా సీసం న్హత్వా అహతవత్థాని అచ్ఛాదేత్వా గన్ధే విలిమ్పిత్వా పుప్ఫాని పిళన్ధిత్వా ఘరం ఆగచ్ఛన్తో సారిపుత్తత్థేరం దిస్వా "సంకిలిట్ఠకమ్మతో చమ్హి అపగతో, అయ్యో చ మే దిట్ఠో"తి తుట్ఠమానసో థేరం ఘరం నేత్వా నవసప్పిసక్కరచుణ్ణాభిసఙ్ఖతేన పాయాసేన పరివిసి. థేరో తస్స అనుమోదనమకాసి. సో అనుమోదనం సుత్వా అనులోమికఖన్తిం పటిలభిత్వా థేరం అనుగన్త్వా నివత్తమానో అన్తరామగ్గే తరుణవచ్ఛాయ గావియా మద్దిత్వా జీవితక్ఖయం పాపితో గన్త్వా తావతింసభవనే నిబ్బత్తి. భిక్ఖూ తథాగతం పుచ్ఛింసు – "భన్తే, చోరఘాతకో అజ్జేవ కిలిట్ఠకమ్మతో అపనీతో, అజ్జేవ కాలఙ్కతో, కహం ను ఖో నిబ్బత్తో"తి? తావతింసభవనే, భిక్ఖవేతి. భన్తే, చోరఘాతకో దీఘరత్తం పురిసే ఘాతేసి, తుమ్హే చ ఏవం వదేథ, నత్థి ను ఖో పాపకమ్మస్స

ఫలన్తి. మా, భిక్ఖవే, ఏవం అవచుత్థ, బలవకల్యాణమిత్తూపనిస్సయం లభిత్వా ధమ్మసేనాపతిస్స పిణ్డపాతం దత్వా అనుమోదనం సుత్వా అనులోమికఖన్తిం పటిలభిత్వా నో తత్థ నిబ్బత్తోతి.

> “సుభాసితం సుణిత్వాన, నాగరియో చోరఘాతకో;
> అనులోమఖన్తిం లద్ధాన, మోదతీ తిదివం గతో”తి.

ఉపఘాతకం పన సయం కుసలమ్పి అకుసలమ్పి సమానం అఞ్ఞం దుబ్బలకమ్మం ఘాతేత్వా తస్స విపాకం పటిబాహిత్వా అత్తనో విపాకస్స ఓకాసం కరోతి. ఏవం పన కమ్మేన కతే ఓకాసే తం విపాకం ఉప్పన్నం నామ వుచ్చతి. ఉపచ్ఛేదకన్తిపి ఏతస్సేవ నామం. తత్రాయం నయో – కుసలకమ్మస్స విపచ్చనకాలే ఏకం అకుసలకమ్మం ఉట్ఠాయ తం కమ్మం ఛిన్దిత్వా పాతేతి. అకుసలకమ్మస్సపి విపచ్చనకాలే ఏకం కుసలకమ్మం ఉట్ఠాయ తం కమ్మం ఛిన్దిత్వా పాతేతి. ఇదం ఉపచ్ఛేదకం నామ. తత్థ అజాతసత్తునో కమ్మం కుసలచ్ఛేదకం అహోసి, అఙ్గులిమాలత్థేరస్స అకుసలచ్ఛేదకన్తి. ఏవం సుత్తన్తికపరియాయేన ఏకాదస కమ్మాని విభత్తాని.

అభిధమ్మపరియాయేన పన సోళస కమ్మాని విభత్తాని, సేయ్యథిదం – “అత్థేకచ్చాని పాపకాని కమ్మసమాదానాని గతిసమ్పత్తిపటిబాళ్హాని న విపచ్చన్తి, అత్థేకచ్చాని పాపకాని కమ్మసమాదానాని ఉపధిసమ్పత్తిపటిబాళ్హాని న విపచ్చన్తి, అత్థేకచ్చాని పాపకాని కమ్మసమాదానాని కాలసమ్పత్తిపటిబాళ్హాని న విపచ్చన్తి, అత్థేకచ్చాని పాపకాని కమ్మసమాదానాని పయోగసమ్పత్తిపటిబాళ్హాని న విపచ్చన్తి . అత్థేకచ్చాని పాపకాని కమ్మసమాదానాని గతివిపత్తిం ఆగమ్మ విపచ్చన్తి, ఉపధివిపత్తిం, కాలవిపత్తిం, పయోగవిపత్తిం ఆగమ్మ విపచ్చన్తి. అత్థేకచ్చాని కల్యాణాని కమ్మసమాదానాని గతివిపత్తిపటిబాళ్హాని న విపచ్చన్తి, ఉపధివిపత్తి, కాలవిపత్తి, పయోగవిపత్తిపటిబాళ్హాని న విపచ్చన్తి. అత్థేకచ్చాని కల్యాణాని కమ్మసమాదానాని గతిసమ్పత్తిం ఆగమ్మ విపచ్చన్తి, ఉపధిసమ్పత్తిం, కాలసమ్పత్తిం, పయోగసమ్పత్తిం ఆగమ్మ విపచ్చన్తీ”తి (విభ. ౮౧౦).

తత్థ **పాపకానీ**తి లామకాని. **కమ్మసమాదానానీ**తి కమ్మగ్గహణాని. గహితసమాదిన్నానం కమ్మానమేతం అధివచనం. **గతిసమ్పత్తిపటిబాళ్హాని న విపచ్చన్తీ**తిఆదీసు అనిట్ఠారమ్మణానుభవనారహే కమ్మే విజ్జమానేయేవ సుగతిభవే నిబ్బత్తస్స తం కమ్మం **గతిసమ్పత్తిపటిబాళ్హం న విపచ్చతి** నామ. గతిసమ్పత్తియా పతిబాహితం హుత్వా న విపచ్చతీతి అత్థో. యో పన పాపకమ్మేన దాసియా వా కమ్మకారియా వా కుచ్ఛియం నిబ్బత్తిత్వా ఉపధిసమ్పన్నో హోతి, అత్తభావసమిద్ధియం తిట్ఠతి. అథస్స సామికా తస్స రూపసమ్పత్తిం దిస్వా “నాయం కిలిట్ఠకమ్మస్సానుచ్ఛవికో”తి చిత్తం ఉప్పాదేత్వా అత్తనో జాతపుత్తం వియ భణ్డాగారికాదిట్ఠానేసు ఠపేత్వా సమ్పత్తిం యోజేత్వా పరిహరన్తి. ఏవరూపస్స కమ్మం **ఉపధిసమ్పత్తిపటిబాళ్హం న విపచ్చతి** నామ. యో పన పఠమకప్పికకాలసదిసే సులభసమ్పన్నరసభోజనే సుభిక్ఖకాలే నిబ్బత్తతి, తస్స విజ్జమానమ్పి పాపకమ్మం **కాలసమ్పత్తిపటిబాళ్హం న విపచ్చతి** నామ. యో పన సమ్మాపయోగం నిస్సాయ జీవతి, ఉపసఙ్కమితబ్బయుత్తకాలే ఉపసఙ్కమతి, పటిక్కమితబ్బయుత్తకాలే పటిక్కమతి, పలాయితబ్బయుత్తకాలే పలాయతి. లఞ్జదానయుత్తకాలే లఞ్జం దేతి, చోరికయుత్తకాలే చోరికం కరోతి, ఏవరూపస్స పాపకమ్మం **పయోగసమ్పత్తిపటిబాళ్హం న విపచ్చతి** నామ.

దుగ్గతిభవే నిబ్బత్తస్స పన పాపకమ్మం **గతివిపత్తిం ఆగమ్మ విపచ్చతి** నామ. యో పన దాసియా వా కమ్మకారియా వా కుచ్ఛిస్మిం నిబ్బత్తో దుబ్బణ్ణో హోతి దుస్సణ్ఠానో, “యక్ఖో ను ఖో మనుస్సో ను ఖో”తి విమతిం ఉప్పాదేతి. సో సచే పురిసో హోతి, అథ నం “నాయం అఞ్ఞస్స కమ్మస్స అనుచ్ఛవికో”తి హత్థిం వా రక్ఖాపేన్తి అస్సం వా గోణే వా, తిణకట్ఠాదీని వా ఆహరాపేన్తి, ఖేళసరకం వా గణ్హాపేన్తి. సచే ఇత్థీ హోతి, అథ నం హత్థిఅస్సాదీనం భత్తమాసాదీని వా పచాపేన్తి, కచవరం వా ఛడ్డాపేన్తి, అఞ్ఞం వా పన జిగుచ్ఛనీయకమ్మం కారేన్తి. ఏవరూపస్స పాపకమ్మం **ఉపధివిపత్తిం ఆగమ్మ విపచ్చతి** నామ. యో పన దుబ్భిక్ఖకాలే వా పరిహీనసమ్పత్తికాలే వా అన్తరకప్పే వా నిబ్బత్తతి, తస్స పాపకమ్మం **కాలవిపత్తిం ఆగమ్మ విపచ్చతి** నామ. యో పన పయోగం సమ్పాదేతుం న జానాతి, ఉపసఙ్కమితబ్బయుత్తకాలే ఉపసఙ్కమితుం న జానాతి… పే… చోరికయుత్తకాలే చోరికం కాతుం న జానాతి, తస్స పాపకమ్మం **పయోగవిపత్తిం ఆగమ్మ విపచ్చతి** నామ.

యో పన ఇట్ఠారమ్మణానుభవనారహే కమ్మే విజ్జమానేయేవ గన్త్వా దుగ్గతిభవే నిబ్బత్తతి, తస్స తం కమ్మం **గతివిపత్తిపటిబాళ్హం న విపచ్చతి** నామ. యో పన పుఞ్ఞానుభావేన రాజరాజమహామత్తాదీనం గేహే నిబ్బత్తిత్వా కాణో వా హోతి కుణీ వా ఖఞ్జో వా పక్ఖహతో వా, తస్స ఓపరజ్జసేనాపతిభణ్డాగారికట్ఠానాదీని న అనుచ్ఛవికానీతి న దేన్తి. ఇచ్చస్స తం పుఞ్ఞం **ఉపధివిపత్తిపటిబాళ్హం న విపచ్చతి** నామ. యో పన దుబ్భిక్ఖకాలే వా పరిహీనసమ్పత్తికాలే వా అన్తరకప్పే వా మనుస్సేసు నిబ్బత్తతి, తస్స తం కల్యాణకమ్మం **కాలవిపత్తిపటిబాళ్హం న విపచ్చతి** నామ. యో హేట్ఠా వుత్తనయేనేవ పయోగం సమ్పాదేతుం న జానాతి, తస్స కల్యాణకమ్మం **పయోగవిపత్తిపటిబాళ్హం న విపచ్చతి** నామ.

కల్యాణకమ్మేన పన సుగతిభవే నిబ్బత్తస్స తం కమ్మం **గతిసమ్పత్తిం ఆగమ్మ విపచ్చతి** నామ . రాజరాజమహామత్తాదీనం కులే నిబ్బత్తిత్వా ఉపధిసమ్పత్తిం పత్తస్స అత్తభావసమిద్ధియం ఠితస్స దేవనగరే సముస్సితరతనతోరణసదిసం అత్తభావం దిస్వా “ఇమస్స ఓపరజ్జసేనాపతిభణ్డాగారికట్ఠానాదీని అనుచ్ఛవికానీ”తి దహరస్సేవ సతో తాని ఠానన్తరాని దేన్తి, ఏవరూపస్స కల్యాణకమ్మం **ఉపధిసమ్పత్తిం ఆగమ్మ విపచ్చతి** నామ. యో పఠమకప్పికేసు వా సులభన్నపానకాలే వా నిబ్బత్తతి, తస్స కల్యాణకమ్మం **కాలసమ్పత్తిం ఆగమ్మ విపచ్చతి** నామ. యో వుత్తనయేనేవ పయోగం సమ్పాదేతుం జానాతి, తస్స కమ్మం **పయోగసమ్పత్తిం ఆగమ్మ విపచ్చతి** నామ. ఏవం అభిధమ్మపరియాయేన సోళస కమ్మాని విభత్తాని.

అపరానిపి పటిసమ్భిదామగ్గపరియాయేన ద్వాదస కమ్మాని విభత్తాని. సేయ్యథిదం – “అహోసి కమ్మం అహోసి కమ్మవిపాకో, అహోసి కమ్మం నాహోసి కమ్మవిపాకో, అహోసి కమ్మం అత్థి కమ్మవిపాకో, అహోసి కమ్మం నత్థి కమ్మవిపాకో, అహోసి కమ్మం భవిస్సతి కమ్మవిపాకో, అహోసి కమ్మం న భవిస్సతి కమ్మవిపాకో, అత్థి కమ్మం అత్థి కమ్మవిపాకో, అత్థి కమ్మం నత్థి కమ్మవిపాకో, అత్థి కమ్మం భవిస్సతి కమ్మవిపాకో, అత్థి కమ్మం న భవిస్సతి కమ్మవిపాకో, భవిస్సతి కమ్మం భవిస్సతి కమ్మవిపాకో, భవిస్సతి కమ్మం న భవిస్సతి కమ్మవిపాకో”తి (పటి॰ మ॰ ౧.౨౩౪).

తత్థ యం కమ్మం అతీతే ఆయూహితం అతీతేయేవ విపాకవారం లభి, పటిసన్ధిజనకం పటిసన్ధిం జనేసి, రూపజనకం రూపం, తం **అహోసి కమ్మం అహోసి కమ్మవిపాకో**తి వుత్తం. యం పన విపాకవారం న లభి, పటిసన్ధిజనకం పటిసన్ధిం రూపజనకం వా రూపం జనేతుం నాసక్ఖి, తం **అహోసి కమ్మం నాహోసి కమ్మవిపాకో**తి వుత్తం. యం పన అతీతే ఆయూహితం ఏతరహి లద్ధవిపాకవారం పటిసన్ధిజనకం పటిసన్ధిం జనేత్వా రూపజనకం రూపం జనేత్వా ఠితం, తం **అహోసి కమ్మం అత్థి కమ్మవిపాకో**తి వుత్తం. యం అలద్ధవిపాకవారం పటిసన్ధిజనకం వా పటిసన్ధిం రూపజనకం వా రూపం జనేతుం

నాసక్ఖి, తం **అహోసి కమ్మం నత్థి కమ్మవిపాకో**తి వుత్తం. యం పన అతీతే ఆయూహితం అనాగతే విపాకవారం లభిస్సతి, పటిసన్ధిజనకం పటిసన్ధిం రూపజనకం రూపం జనేతుం సక్ఖిస్సతి, తం **అహోసి కమ్మం భవిస్సతి కమ్మవిపాకో**తి వుత్తం. యం అనాగతే విపాకవారం న లభిస్సతి, పటిసన్ధిజనకం పటిసన్ధిం రూపజనకం వా రూపం జనేతుం న సక్ఖిస్సతి, తం **అహోసి కమ్మం న భవిస్సతి కమ్మవిపాకో**తి వుత్తం.

యం పన ఏతరహి ఆయూహితం ఏతరహియేవ విపాకవారం లభతి, తం **అత్థి కమ్మం అత్థి కమ్మవిపాకో**తి వుత్తం. యం పన ఏతరహి విపాకవారం న లభతి, తం **అత్థి కమ్మం నత్థి కమ్మవిపాకో**తి వుత్తం. యం పన ఏతరహి ఆయూహితం అనాగతే విపాకవారం లభిస్సతి, పటిసన్ధిజనకం పటిసన్ధిం రూపజనకం రూపం జనేతుం సక్ఖిస్సతి, తం **అత్థి కమ్మం భవిస్సతి కమ్మవిపాకో**తి వుత్తం. యం పన విపాకవారం న లభిస్సతి, పటిసన్ధిజనకం పటిసన్ధిం రూపజనకం వా రూపం జనేతుం సక్ఖిస్సతి, తం **అత్థి కమ్మం న భవిస్సతి కమ్మవిపాకో**తి వుత్తం.

యం పనానాగతే ఆయూహిస్సతి, అనాగతేయేవ విపాకవారం లభిస్సతి, పటిసన్ధిజనకం పటిసన్ధిం రూపజనకం వా రూపం జనేస్సతి, తం **భవిస్సతి కమ్మం భవిస్సతి కమ్మవిపాకో**తి వుత్తం. యం పన విపాకవారం న లభిస్సతి, పటిసన్ధిజనకం పటిసన్ధిం రూపజనకం వా రూపం జనేతుం న సక్ఖిస్సతి, తం **భవిస్సతి కమ్మం న భవిస్సతి కమ్మవిపాకో**తి వుత్తం. ఏవం పటిసమ్భిదామగ్గపరియాయేన ద్వాదస కమ్మాని విభత్తాని.

ఇతి ఇమాని చేవ ద్వాదస అభిధమ్మపరియాయేన విభత్తాని చ సోళస కమ్మాని అత్తనో ఠానా ఓసక్కిత్వా సుత్తన్తికపరియాయేన వుత్తాని ఏకాదస కమ్మానియేవ భవన్తి. తానిపి తతో ఓసక్కిత్వా తీణియేవ కమ్మాని హోన్తి దిట్ఠధమ్మవేదనీయం, ఉపపజ్జవేదనీయం , అపరపరియాయవేదనీయన్తి. తేసం సఙ్కమనం నత్థి, యథాఠానేయేవ తిట్ఠన్తి. యది హి దిట్ఠధమ్మవేదనీయం కమ్మం ఉపపజ్జవేదనీయం వా అపరపరియాయవేదనీయం వా భవేయ్య, "దిట్ఠే వా ధమ్మే"తి సత్థా న వదేయ్య. సచేపి ఉపపజ్జవేదనీయం దిట్ఠధమ్మవేదనీయం వా అపరపరియాయవేదనీయం వా భవేయ్య, "ఉపపజ్జ వా"తి సత్థా న వదేయ్య. అథాపి అపరపరియాయవేదనీయం దిట్ఠధమ్మవేదనీయం వా ఉపపజ్జవేదనీయం వా భవేయ్య, "అపరే వా పరియాయే"తి సత్థా న వదేయ్య.

సుక్కపక్ఖేపి ఇమినావ నయేన అత్థో వేదితబ్బో. ఏత్థ పన **లోభే విగతే**తి లోభే అపగతే నిరుద్ధే. **తాలవత్థుకత**న్తి తాలవత్థు వియ కతం, మత్థకచ్ఛిన్నతాలో వియ పున అవిరుళ్హిసభావం కతన్తి అత్థో. **అనభావం కత**న్తి అనుఅభావం కతం, యథా పున నుప్పజ్జతి, ఏవం కతన్తి అత్థో. **ఏవస్సూ**తి ఏవం భవేయ్యుం. **ఏవమేవ ఖో**తి ఏత్థ బీజాని వియ కుసలాకుసలం కమ్మం దట్ఠబ్బం, తాని అగ్గినా డహనపురిసో వియ యోగావచరో, అగ్గి వియ మగ్గఞాణం , అగ్గిం దత్వా బీజానం డహనకాలో వియ మగ్గఞాణేన కిలేసానం దడ్ఢకాలో, మసికతకాలో వియ పఞ్చన్నం ఖన్ధానం ఛిన్నమూలకే కత్వా ఠపితకాలో, మహావాతే ఓపునిత్వా నదియా వా పవాహేత్వా అప్పవత్తికతకాలో వియ ఉపాదిన్నకసన్తానస్స నిరోధేన ఛిన్నమూలకానం పఞ్చన్నం ఖన్ధానం అప్పటిసన్ధికభావేన నిరుజ్ఝిత్వా పున భవస్మిం పటిసన్ధిం అగ్గహితకాలో వేదితబ్బో.

మోహజఞ్చాపవిద్దసూతి మోహజఞ్చాపి అవిద్దసు. ఇదం వుత్తం హోతి – యం సో అవిదూ అన్ధబాలో లోభజఞ్చ దోసజఞ్చ మోహజఞ్చాతి కమ్మం కరోతి, ఏవం కరోన్తేన యం తేన పకతం కమ్మం అప్పం వా యది వా బహుం. **ఇధేవ తం వేదనియ**న్తి తం కమ్మం తేన బాలేన ఇధ సకే అత్తభావేయేవ వేదనీయం, తస్సేవ తం అత్తభావే విపచ్చతీతి అత్థో. **వత్థుం**

అఞ్ఞం న విజ్జతీతి తస్స కమ్మస్స విపచ్చనట్ఠాయ అఞ్ఞం వత్థు నత్థి. న హి అఞ్ఞేన కతం కమ్మం అఞ్ఞస్స అత్తభావే విపచ్చతి. **తస్మా లోభఞ్చ దోసఞ్చ, మోహజఞ్చాపి విద్దసూ**తి తస్మా యో విదూ మేధావీ పణ్డితో తం లోభజాదిభేదం కమ్మం న కరోతి, సో **విజ్జం ఉప్పాదయం భిక్ఖు, సబ్బా దుగ్గతియో జహే,** అరహత్తమగ్గవిజ్జం ఉప్పాదేత్వా తం వా పన విజ్జం ఉప్పాదేన్తో సబ్బా దుగ్గతియో జహతి. దేసనాసీసమేవేతం, సుగతియోపి పన సో ఖీణాసవో జహతియేవ. యమ్పి చేతం "తస్మా లోభఞ్చ దోసఞ్చా"తి వుత్తం, ఏత్థాపి లోభదోససీసేన లోభజఞ్చ దోసజఞ్చ కమ్మమేవ నిద్దిట్ఠన్తి వేదితబ్బం. ఏవం సుత్తన్తేసుపి గాథాయపి వట్టవివట్టమేవ కథితన్తి.

౫. హత్థకసుత్తవణ్ణనా

౩౫. పఞ్చమే **ఆళవియ**న్తి ఆళవిరట్ఠే. **గోమగ్గే**తి గున్నం గమనమగ్గే. **పణ్ణసన్థరే**తి సయం పతితపణ్ణసన్థరే. **అథా**తి ఏవం గున్నం గమనమగ్గం ఉజుం మహాపథం నిస్సాయ సింసపావనే సయం పతితపణ్ణాని సఙ్కడ్ఢిత్వా కతసన్థరే సుగతమహాచీవరం పత్థరిత్వా పల్లఙ్కం ఆభుజిత్వా నిసిన్నే తథాగతే. **హత్థకో ఆళవకో**తి హత్థతో హత్థం గతత్తా ఏవంలద్ధనామో ఆళవకో రాజపుత్తో. **ఏతదవోచా**తి ఏతం "కచ్చి, భన్తే , భగవా"తిఆదివచనం అవోచ. కస్మా పన సమ్మాసమ్బుద్ధో తం ఠానం గన్త్వా నిసిన్నో, కస్మా రాజకుమారో తత్థ గతోతి? సమ్మాసమ్బుద్ధో తావ అట్ఠుప్పత్తికాయ ధమ్మదేసనాయ సముట్ఠానం దిస్వా తత్థ నిసిన్నో, రాజకుమారోపి పాతోవ ఉట్ఠాయ పఞ్చహి ఉపాసకసతేహి పరివుతో బుద్ధుపట్ఠానం గచ్ఛన్తో మహామగ్గా ఓక్కమ్మ గోపథం గహేత్వా "బుద్ధానం పూజనత్థాయ మిస్సకమాలం ఓచినిస్సామీ"తి గచ్ఛన్తో సత్థారం దిస్వా ఉపసఙ్కమిత్వా వన్దిత్వా ఏకమన్తం నిసీది, ఏవం సో తత్థ గతోతి. **సుఖమసయిత్థా**తి సుఖం సయిత్థ.

అన్తరట్ఠకోతి మాఘఫగ్గుణానం అన్తరే అట్ఠదివసపరిమాణో కాలో. మాఘస్స హి అవసానే చత్తారో దివసా, ఫగ్గుణస్స ఆదిమ్హి చత్తారోతి అయం "అన్తరట్ఠకో"తి వుచ్చతి. **హిమపాతసమయో**తి హిమస్స పతనసమయో. **ఖరా**తి ఫరుసా కక్ఖళా వా. **గోకణ్టకహతా**తి నవవుట్ఠే దేవే గావీనం అక్కన్తక్కన్తట్ఠానే ఖురన్తరేహి కద్దమో ఉగ్గన్త్వా తిట్ఠతి, సో వాతాతపేన సుక్ఖో కకచదన్తసదిసో హోతి దుక్ఖసమ్ఫస్సో. తం సన్ధాయాహ – "గోకణ్టకహతా భూమీ"తి. గున్నం ఖురన్తరేహి ఛిన్నాతిపి అత్థో. **వేరమ్భో వాతో వాయతీ**తి చతూహి దిసాహి వాయన్తో వాతో వాయతి. ఏకాయ దిసాయ వా ద్వీహి వా దిసాహి తీహి వా దిసాహి వాయన్తో వాతో వేరమ్భోతి న వుచ్చతి.

తేన హి రాజకుమారాతి ఇదం సత్థా "అయం రాజకుమారో లోకస్మిం నేవ సుఖవాసినో, న దుక్ఖవాసినో జానాతి, జానాపేస్సామి న"న్తి ఉపరి దేసనం వడ్ఢేన్తో ఆహ. తత్థ **యథా తే ఖమేయ్యా**తి యథా తుయ్హం రుచ్చేయ్య. **ఇధస్సా**తి ఇమస్మిం లోకే అస్స. **గోనకత్థతో**తి చతురఙ్గులాధికలోమేన కాళకోజవేన అత్థతో. **పటికత్థతో**తి ఉణ్ణామయేన సేతత్థరణేన అత్థతో. **పటలికత్థతో**తి ఘనపుప్ఫేన ఉణ్ణామయఅత్థరణేన అత్థతో. **కదలిమిగపవరపచ్చత్థరణో**తి కదలిమిగచమ్మమయేన ఉత్తమపచ్చత్థరణేన అత్థతో. తం కిర పచ్చత్థరణం సేతవత్థస్స ఉపరి కదలిమిగచమ్మం అత్థరిత్వా సిబ్బిత్వా కరోన్తి. **సఉత్తరచ్ఛదో**తి సహ ఉత్తరచ్ఛదేన, ఉపరి బద్ధేన రత్తవితానేన సద్ధిన్తి అత్థో. **ఉభతోలోహితకూపధానో**తి సీసూపధానఞ్చ పాదూపధానఞ్చాతి పల్లఙ్కస్స ఉభతో ఠపితలోహితకూపధానో. **పజాపతియో**తి భరియాయో. **మనాపేన పచ్చుపట్ఠితా అస్సూ**తి మనాపేన ఉపట్ఠానవిధానేన పచ్చుపట్ఠితా భవేయ్యుం.

కాయికాతి పఞ్చద్వారకాయం ఖోభయమానా. **చేతసికాతి** మనోద్వారం ఖోభయమానా. **సో రాగో తథాగతస్స పహీనోతి** తథారూపో రాగో తథాగతస్స పహీనోతి అత్థో. యో పన తస్స రాగో, న సో తథాగతస్స పహీనో నామ. **దోసమోహేసుపి** ఏసేవ నయో.

బ్రాహ్మణోతి బాహితపాపో ఖీణాసవబ్రాహ్మణో. **పరినిబ్బుతోతి** కిలేసపరినిబ్బానేన పరినిబ్బుతో . **న లిమ్పతి కామేసూతి** వత్థుకామేసు చ కిలేసకామేసు చ తణ్హాదిట్ఠిలేపేహి న లిమ్పతి. **సీతిభూతోతి** అబ్భన్తరే తాపనకిలేసానం అభావేన సీతిభూతో. **నిరూపధీతి** కిలేసూపధీనం అభావేన నిరూపధి. **సబ్బా ఆసత్తియో ఛేత్వాతి** ఆసత్తియో వుచ్చన్తి తణ్హాయో, తా సబ్బాపి రూపాదీసు ఆరమ్మణేసు ఆసత్తవిసత్తా ఆసత్తియో ఛిన్దిత్వా. **వినేయ్య హదయే దరన్తి** హదయనిస్సితం దరథం వినయిత్వా వూపసమేత్వా. **సన్తిం పప్పుయ్య చేతసోతి** చిత్తస్స కిలేసనిబ్బానం పాపుణిత్వా. కరణవచనం వా ఏతం “సబ్బచేతసో సమన్నాహరిత్వా”తిఆదీసు వియ, చేతసా నిబ్బానం పాపుణిత్వాతి అత్థో.

౬. దేవదూతసుత్తవణ్ణనా

౩౬. ఛట్ఠే **దేవదూతానీతి** దేవదూతా. అయం పనేత్థ వచనత్థో – దేవోతి మచ్చు, తస్స దూతాతి **దేవదూతా**. జిణ్ణబ్యాధిమతా హి సంవేగజననట్ఠేన “ఇదాని తే మచ్చుసమీపం గన్తబ్బ”న్తి చోదేన్తి వియ, తస్మా దేవదూతాతి వుచ్చన్తి. దేవా వియ దూతాతిపి **దేవదూతా**. యథా హి అలఙ్కతపటియత్తాయ దేవతాయ ఆకాసే ఠత్వా “త్వం అసుకదివసే మరిస్ససీ”తి వుత్తే తస్సా వచనం సద్ధాతబ్బం హోతి; ఏవమేవం జిణ్ణబ్యాధిమతాపి దిస్సమానా “త్వమ్పి ఏవంధమ్మో”తి చోదేన్తి వియ, తేసఞ్చ తం వచనం అనఞ్ఞథాభావితాయ దేవతాయ బ్యాకరణసదిసమేవ హోతీతి దేవా వియ దూతాతి దేవదూతా. విసుద్ధిదేవానం దూతాతిపి **దేవదూతా**. సబ్బబోధిసత్తా హి జిణ్ణబ్యాధిమతపబ్బజితే దిస్వావ సంవేగం ఆపజ్జిత్వా నిక్ఖమ్మ పబ్బజింసు. ఏవం విసుద్ధిదేవానం దూతాతిపి దేవదూతా. ఇధ పన లిఙ్గవిపల్లాసేన “దేవదూతానీ”తి వుత్తం.

కాయేన దుచ్చరితన్తిఆది కస్మా ఆరద్ధం? దేవదూతానుయుఞ్జనట్ఠానుపక్కమకమ్మదస్సనత్థం. ఇమినా హి కమ్మేన అయం సత్తో నిరయే నిబ్బత్తతి, అథ నం తత్థ యమో రాజా దేవదూతే సమనుయుఞ్జతి. తత్థ **కాయేన దుచ్చరితం చరతీతి** కాయద్వారేన తివిధం దుచ్చరితం చరతి. **వాచాయాతి** వచీద్వారేన చతుబ్బిధం దుచ్చరితం చరతి. **మనసాతి** మనోద్వారేన తివిధం దుచ్చరితం చరతి.

తమేనం, భిక్ఖవే, నిరయపాలాతి ఏత్థ ఏకచ్చే థేరా “నిరయపాలా నామ నత్థి, యన్తరూపం వియ కమ్మమేవ కారణం కారేతీ”తి వదన్తి. తం “అత్థి నిరయే నిరయపాలాతి, ఆమన్తా. అత్థి చ కారణికా”తిఆదినా నయేన అభిధమ్మే (కథా॰ ౮౬౬) పటిసేధితమేవ. యథా హి మనుస్సలోకే కమ్మకారణకారకా అత్థి, ఏవమేవ నిరయే నిరయపాలా అత్థీతి. **యమస్స రఞ్ఞోతి** యమరాజా నామ వేమానికపేతరాజా. ఏకస్మిం కాలే దిబ్బవిమానే దిబ్బకప్పరుక్ఖదిబ్బఉయ్యానదిబ్బనాటకాదిసబ్బసమ్పత్తిం అనుభవతి, ఏకస్మిం కాలే కమ్మవిపాకం, ధమ్మికో రాజా, న చేస ఏకోవ హోతి, చతూసు పన ద్వారేసు చత్తారో జనా హోన్తి. **అమత్తేయ్యాతి** మాతు హితో మత్తేయ్యో, మాతరి సమ్మా పటిపన్నోతి అత్థో. న మత్తేయ్యాతి అమత్తేయ్యా, మాతరి మిచ్ఛా పటిపన్నోతి అత్థో. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. **అబ్రహ్మఞ్ఞోతి** ఏత్థ చ ఖీణాసవా బ్రాహ్మణా నామ, తేసు మిచ్ఛా పటిపన్నో అబ్రహ్మఞ్ఞో నామ.

సమనుయుఞ్జతీతి అనుయోగవత్తం ఆరోపేన్తో పుచ్ఛతి, లద్ధిం పతిట్ఠాపేన్తో పన **సమనుగ్గాహతి** నామ, కారణం పుచ్ఛన్తో **సమనుభాసతి** నామ. **నాద్దస**న్తి అత్తనో సన్తికే పహితస్స కస్సచి దేవదూతస్స అభావం సన్ధాయ ఏవం వదతి.

అథ నం యమో "నాయం భాసితస్స అత్థం సల్లక్ఖేతీ"తి ఞత్వా అత్థం సల్లక్ఖాపేతుకామో **అమ్భో**తిఆదిమాహ. తత్థ **జిణ్ణ**న్తి జరాజిణ్ణం. **గోపానసివఙ్క**న్తి గోపానసీ వియ వఙ్కం. **భోగ్గ**న్తి భగ్గం. ఇమినాపిస్స వఙ్కభావమేవ దీపేతి. **దణ్డపరాయణ**న్తి దణ్డపటిసరణం దణ్డదుతియం. **పవేధమాన**న్తి కమ్పమానం. **ఆతుర**న్తి జరాతురం. **ఖణ్డదన్త**న్తి జరానుభావేన ఖణ్డితదన్తం. **పలితకేస**న్తి పణ్డరకేసం. **విలూన**న్తి లుఞ్చిత్వా గహితకేసం వియ ఖల్లాటం. **ఖలితసిర**న్తి మహాఖల్లాటసీసం. **వలిత**న్తి సఞ్జాతవలిం. **తిలకాహతగత్త**న్తి సేతతిలకకాళతిలకేహి వికిణ్ణసరీరం. **జరాధమ్మో**తి జరాసభావో, అపరిముత్తో జరాయ, జరా నామ మయ్హం అబ్భన్తరేయేవ పవత్తతీతి. పరతో **బ్యాధిధమ్మో మరణధమ్మో**తి పదద్వయేపి ఏసేవ నయో.

పఠమం దేవదూతం సమనుయుఞ్జిత్వాతి ఏత్థ జరాజిణ్ణసత్తో అత్థతో ఏవం వదతి నామ – "పస్సథ, భో, అహమ్పి తుమ్హే వియ తరుణో అహోసిం ఊరుబలీ బాహుబలీ జవసమ్పన్నో, తస్స మే తా బలజవసమ్పత్తియో అన్తరహితా, విజ్జమానాపి మే హత్థపాదా హత్థపాదకిచ్చం న కరోన్తి, జరాయమ్హి అపరిముత్తతాయ ఏదిసో జాతో. న ఖో పనాహమేవ, తుమ్హేపి జరాయ అపరిముత్తావ. యథేవ హి మయ్హం, ఏవం తుమ్హాకమ్పి జరా ఆగమిస్సతి. ఇతి తస్సా పురే ఆగమనావ కల్యాణం కరోథా"తి . తేనేవేస దేవదూతో నామ జాతో. **ఆబాధిక**న్తి బాధికం. **దుక్ఖిత**న్తి దుక్ఖప్పత్తం. **బాళ్హగిలాన**న్తి అధిమత్తగిలానం.

దుతియం దేవదూతన్తి ఏత్థపి గిలానసత్తో అత్థతో ఏవం వదతి నామ – "పస్సథ, భో, అహమ్పి తుమ్హే వియ నిరోగో అహోసిం, సోమ్హి ఏతరహి బ్యాధినా అభిహతో, సకే ముత్తకరీసే పలిపన్నో, ఉట్ఠాతుమ్పి న సక్కోమి. విజ్జమానాపి మే హత్థపాదా హత్థపాదకిచ్చం న కరోన్తి, బ్యాధితోమ్హి అపరిముత్తతాయ ఏదిసో జాతో. న ఖో పనాహమేవ, తుమ్హేపి బ్యాధితో అపరిముత్తావ. యథేవ హి మయ్హం, ఏవం తుమ్హాకమ్పి బ్యాధి ఆగమిస్సతి. ఇతి తస్స పురే ఆగమనావ కల్యాణం కరోథా"తి. తేనేవేస దేవదూతో నామ జాతో.

ఏకాహమతన్తిఆదీసు ఏకాహం మతస్స అస్సాతి ఏకాహమతో, తం ఏకాహమతం. పరతో పదద్వయేపి ఏసేవ నయో. భస్తా వియ వాయునా ఉద్ధం జీవితపరియాదానా యథాక్కమం సముగ్గతేన సూనభావేన ఉద్ధుమాతత్తా **ఉద్ధుమాతకం**. వినీలో వుచ్చతి విపరిభిన్నవణ్ణో, వినీలోవ వినీలకో, తం **వినీలకం**. పటికూలత్తా వా కుచ్ఛితం వినీలన్తి వినీలకం. **విపుబ్బక**న్తి విస్సన్దమానపుబ్బకం, పరిభిన్నట్ఠానేసు హి పగ్ఘరితేన పుబ్బేన పలిమక్ఖితన్తి అత్థో.

తతియం దేవదూతన్తి ఏత్థ మతకసత్తో అత్థతో ఏవం వదతి నామ – "పస్సథ, భో, మం ఆమకసుసానే ఛడ్డితం ఉద్ధుమాతకాదిభావప్పత్తం, మరణతోమ్హి అపరిముత్తతాయ ఏదిసో జాతో. న ఖో పనాహమేవ, తుమ్హేపి మరణతో అపరిముత్తా. యథేవ హి మయ్హం, ఏవం తుమ్హాకమ్పి మరణం ఆగమిస్సతి. ఇతి తస్స పురే ఆగమనావ కల్యాణం కరోథా"తి. తేనేవస్స దేవదూతో నామ జాతో.

ఇమం పన దేవదూతానుయోగం కో లభతి, కో న లభతి? యేన తావ బహుం పాపం కతం, సో గన్త్వా నిరయే నిబ్బత్తతియేవ. యేన పన పరిత్తం పాపం కతం, సో లభతి. యథా హి సభణ్డం చోరం గహేత్వా కత్తబ్బమేవ కరోన్తి న

వినిచ్ఛినన్తి. అనువిజ్జిత్వా గహితం పన వినిచ్ఛయట్ఠానం నయన్తి, సో వినిచ్ఛయం లభతి. ఏవంసమ్పదమేతం. పరిత్తపాపకమ్మా హి అత్తనో ధమ్మతాయపి సరన్తి, సారీయమానాపి సరన్తి.

తత్థ **దీఘజయన్తదమిళో** నామ అత్తనో ధమ్మతాయ సరి. సో కిర దమిళో సుమనగిరిమహావిహారే ఆకాసచేతియం రత్తపటేన పూజేసి, అథ నిరయే ఉస్సదసామన్తే నిబ్బత్తో అగ్గిజాలసద్దం సుత్వావ అత్తనా పూజితపటం అనుస్సరి, సో గన్త్వా సగ్గే నిబ్బత్తో. అపరోపి పుత్తస్స దహరభిక్ఖునో ఖలిసాటకం దేన్తో పాదమూలే ఠపేసి, మరణకాలమ్హి పటపటాతి సద్దే నిమిత్తం గణ్హి , సోపి ఉస్సదసామన్తే నిబ్బత్తో జాలసద్దేన తం సాటకం అనుస్సరిత్వా సగ్గే నిబ్బత్తో. ఏవం తావ అత్తనో ధమ్మతాయ కుసలం కమ్మం సరిత్వా సగ్గే నిబ్బత్తతీతి.

అత్తనో ధమ్మతాయ అసరన్తే పన తయో దేవదూతే పుచ్ఛతి. తత్థ కోచి పఠమేన దేవదూతేన సరతి, కోచి దుతియతతియేహి, కోచి తీహిపి నస్సరతి. తం యమో రాజా దిస్వా సయం సారేతి. ఏకో కిర అమచ్చో సుమనపుప్ఫకుమ్భేన మహాచేతియం పూజేత్వా యమస్స పత్తిం అదాసి, తం అకుసలకమ్మేన నిరయే నిబ్బత్తం యమస్స సన్తికం నయింసు. తస్మిం తీహిపి దేవదూతేహి కుసలం అసరన్తే యమో సయం ఓలోకేన్తో దిస్వా – ''నను త్వం మహాచేతియం సుమనపుప్ఫకుమ్భేన పూజేత్వా మయ్హం పత్తిం అదాసీ''తి సారేసి, సో తస్మిం కాలే సరిత్వా దేవలోకం గతో . యమో పన సయం ఓలోకేత్వాపి అపస్సన్తో – ''మహాదుక్ఖం నామ అనుభవిస్సతి అయం సత్తో''తి తుణ్హీ అహోసి.

తత్తం అయోఖిలన్తి తిగావుతం అత్తభావం సమ్పజ్జలితాయ లోహపథవియా ఉత్తానకం నిపజ్జాపేత్వా దక్ఖిణహత్థే తాలప్పమాణం అయసూలం పవేసేన్తి, తథా వామహత్థాదీసు. యథా చ తం ఉత్తానకం నిపజ్జాపేత్వా, ఏవం ఉరేనపి వామపస్సేనపి దక్ఖిణపస్సేనపి నిపజ్జాపేత్వా తే తం కమ్మకారణం కరోన్తియేవ. **సంవేసేత్వా**తి జలితాయ లోహపథవియా తిగావుతం అత్తభావం నిపజ్జాపేత్వా. **కుఠారీహీ**తి మహతీహి గేహస్స ఏకపక్ఖచ్ఛదనమత్తాహి కుఠారీహి తచ్ఛన్తి, లోహితం నదీ హుత్వా సన్దతి, లోహపథవితో జాలా ఉట్ఠహిత్వా తచ్ఛితట్ఠానం గణ్హాతి, మహాదుక్ఖం ఉప్పజ్జతి. తచ్ఛన్తా పన సుత్తాహతం కరిత్వా దారుం వియ అట్ఠంసమ్పి ఛళంసమ్పి కరోన్తి. **వాసీహీ**తి మహాసుప్పప్పమాణాహి వాసీహి. **రథే యోజేత్వా**తి సద్ధిం యుగయోత్తపక్ఖరథచక్కకుబ్బరపాజనేహి సబ్బతో పజ్జలితే రథే యోజేత్వా. **మహన్త**న్తి మహాకూటాగారప్పమాణం. **ఆరోపేన్తీ**తి సమ్పజ్జలితేహి అయముగ్గరేహి పోథేన్తా ఆరోపేన్తి. **సకిమ్పి ఉద్ధ**న్తి సుపక్కుథితాయ ఉక్ఖలియా పక్ఖిత్తతణ్డులా వియ ఉద్ధమధోతిరియఞ్చ గచ్ఛతి. **మహానిరయే**తి అవీచిమహానిరయమ్హి.

భాగసో మితోతి భాగే ఠపేత్వా విభత్తో. **పరియన్తో**తి పరిక్ఖిత్తో. **అయసా**తి ఉపరి అయపట్టేన ఛాదితో. **సమన్తా యోజనసతం, ఫరిత్వా తిట్ఠతీ**తి ఏవం ఫరిత్వా తిట్ఠతి, యథా తం సమన్తా యోజనసతే ఠత్వా ఓలోకేన్తస్స అక్ఖీని యమకగోళకా వియ నిక్ఖమన్తి.

హీనకాయూపగాతి హీనం కాయం ఉపగతా హుత్వా. **ఉపాదానే**తి తణ్హాదిట్ఠిగ్గహణే. **జాతిమరణసమ్భవే**తి జాతియా చ మరణస్స చ కారణభూతే. **అనుపాదా**తి చతూహి ఉపాదానేహి అనుపాదియిత్వా. **జాతిమరణసఙ్ఖయే**తి జాతిమరణసఙ్ఖయసఙ్ఖాతే నిబ్బానే విముచ్చన్తి. **దిట్ఠధమ్మాభినిబ్బుతా**తి దిట్ఠధమ్మే ఇమస్మింయేవ అత్తభావే సబ్బకిలేసనిబ్బానేన నిబ్బుతా. **సబ్బదుక్ఖం ఉపచ్చగు**న్తి సకలవట్టదుక్ఖం అతిక్కన్తా.

౭. చతుమహారాజసుత్తవణ్ణనా

౩౭. సత్తమే **అమచ్చా పారిసజ్జా**తి పరిచారికదేవతా. **ఇమం లోకం అనువిచరన్తీ**తి అట్ఠమీదివసే కిర సక్కో దేవరాజా చత్తారో మహారాజానో ఆణాపేతి – "తాతా, అజ్జ అట్ఠమీదివసే మనుస్సలోకం అనువిచరిత్వా పుఞ్ఞాని కరోన్తానం నామగోత్తం ఉగ్గణ్హిత్వా ఆగచ్ఛథా"తి. తే గన్త్వా అత్తనో పరిచారకే పేసేన్తి – "గచ్ఛథ, తాతా, మనుస్సలోకం విచరిత్వా పుఞ్ఞకారకానం నామగోత్తాని సువణ్ణపట్టే లిఖిత్వా ఆనేథా"తి. తే తథా కరోన్తి. తేన వుత్తం – "ఇమం లోకం అనువిచరన్తీ"తి. **కచ్చి బహూ**తిఆది తేసం ఉపపరిక్ఖాకారదస్సనత్థం వుత్తం. ఏవం ఉపపరిక్ఖన్తా హి తే అనువిచరన్తి. తత్థ **ఉపోసథం ఉపవసన్తీ**తి మాసస్స అట్ఠవారే ఉపోసథఙ్గాని అధిట్ఠహన్తి. **పటిజాగరోన్తీ**తి పటిజాగరఉపోసథకమ్మం నామ కరోన్తి. తం కరోన్తా ఏకస్మిం అద్ధమాసే చతున్నం ఉపోసథదివసానం పచ్చుగ్గమనానుగ్గమనవసేన కరోన్తి. పఞ్చమీఉపోసథం పచ్చుగ్గచ్ఛన్తా చతుత్థియం ఉపోసథికా హోన్తి, అనుగచ్ఛన్తా ఛట్ఠియం. అట్ఠమీఉపోసథం పచ్చుగ్గచ్ఛన్తా సత్తమియం, అనుగచ్ఛన్తా నవమియం. చాతుద్దసిం పచ్చుగ్గచ్ఛన్తా తేరసియం, పన్నరసీఉపోసథం అనుగచ్ఛన్తా పాటిపదే ఉపోసథికా హోన్తి. **పుఞ్ఞాని కరోన్తీ**తి సరణగమననిచ్చసీలపుప్ఫపూజాధమ్మస్సవనపదీపసహస్సఆరోపనవిహారకరణాదీని నానప్పకారాని పుఞ్ఞాని కరోన్తి. తే ఏవం అనువిచరిత్వా పుఞ్ఞకమ్మకారకానం నామగోత్తాని సోవణ్ణమయే పట్టే లిఖిత్వా ఆహరిత్వా చతున్నం మహారాజానం దేన్తి. **పుత్తా ఇమం లోకం అనువిచరన్తీ**తి చతూహి మహారాజేహి పురిమనయేనేవ పహితత్తా అనువిచరన్తి. **తదహూ**తి తందివసం. **ఉపోసథే**తి ఉపోసథదివసే.

సచే, భిక్ఖవే, అప్పకా హోన్తీతి చతున్నం మహారాజానం అమచ్చా పారిసజ్జా తా తా గామనిగమరాజధానియో ఉపసఙ్కమన్తి, తతో తం ఉపనిస్సాయ అధివత్థా దేవతా "మహారాజానం అమచ్చా ఆగతా"తి పణ్ణాకారం గహేత్వా తేసం సన్తికం గచ్ఛన్తి. తే పణ్ణాకారం గహేత్వా "కచ్చి ను ఖో మారిసా బహూ మనుస్సా మత్తేయ్యా"తి వుత్తనయేన మనుస్సానం పుఞ్ఞపటిపత్తిం పుచ్ఛిత్వా "ఆమ, మారిస, ఇమస్మిం గామే అసుకో చ అసుకో చ పుఞ్ఞాని కరోన్తీ"తి వుత్తే తేసం నామగోత్తం లిఖిత్వా అఞ్ఞత్థ గచ్ఛన్తి. అథ చాతుద్దసియం చతున్నం మహారాజానం పుత్తాపి తమేవ సువణ్ణపట్టం గహేత్వా తేనేవ నయేన అనువిచరన్తా నామగోత్తాని లిఖన్తి. తదహుపోసథే పన్నరసే చత్తారోపి మహారాజానో తేనేవ నయేన తస్మింయేవ సువణ్ణపట్టే నామగోత్తాని లిఖన్తి. తే సువణ్ణపట్టపరిమాణేనేవ – "ఇమస్మిం కాలే మనుస్సా అప్పకా, ఇమస్మిం కాలే బహుకా"తి జానన్తి. తం సన్ధాయ "సచే, భిక్ఖవే, అప్పకా హోన్తి మనుస్సా"తిఆది వుత్తం. **దేవానం తావతింసాన**న్తి పఠమం అభినిబ్బత్తే తేత్తింస దేవపుత్తే ఉపాదాయ ఏవంలద్ధనామానం. తేసం పన ఉప్పత్తికథా దీఘనికాయే సక్కపఞ్హసుత్తవణ్ణనాయ విత్థారితా. **తేనా**తి తేన ఆరోచనేన, తేన వా పుఞ్ఞకారకానం అప్పకభావేన. **దిబ్బా వత, భో, కాయా పరిహాయిస్సన్తీ**తి నవనవానం దేవపుత్తానం అపాతుభావేన దేవకాయా పరిహాయిస్సన్తి, రమణీయం దసయోజనసహస్సం దేవనగరం సుఞ్ఞం భవిస్సతి. **పరిపూరిస్సన్తి అసురకాయా**తి చత్తారో అపాయా పరిపూరిస్సన్తి. ఇమినా "మయం పరిపుణ్ణే దేవనగరే దేవసఙ్ఘమజ్ఝే నక్ఖత్తం కీళితుం న లభిస్సామా"తి అనత్తమనా హోన్తి. సుక్కపక్ఖేపి ఇమినావ ఉపాయేన అత్థో వేదితబ్బో.

భూతపుబ్బం, భిక్ఖవే, సక్కో దేవానమిన్దోతి అత్తనో సక్కదేవరాజకాలం సన్ధాయ కథేతి. ఏకస్స వా సక్కస్స అజ్ఝాసయం గహేత్వా కథేతీతి వుత్తం. **అనునయమానో**తి అనుబోధయమానో. **తాయం వేలాయ**న్తి తస్మిం కాలే.

పాటిహారియపక్ఖఞ్చాతి ఏత్థ పాటిహారియపక్ఖో నామ అన్తోవస్సే తేమాసం నిబద్ధుపోసథో, తం అసక్కోన్తస్స ద్విన్నం పవారణానం అన్తరే ఏకమాసం నిబద్ధుపోసథో, తమ్పి అసక్కోన్తస్స పఠమపవారణతో పట్ఠాయ ఏకో అద్ధమాసో పాటిహారియపక్ఖోయేవ నామ. **అట్ఠఙ్గసుసమాగత**న్తి అట్ఠహి గుణఙ్గేహి సమన్నాగతం. **యోపిస్స మాదిసో నరో**తి యోపి సత్తో

మాదిసో భవేయ్య. సక్కోపి కిర వుత్తప్పకారస్స ఉపోసథకమ్మస్స గుణం జానిత్వా ద్వే దేవలోకసమ్పత్తియో పహాయ మాసస్స అట్ఠ వారే ఉపోసథం ఉపవసతి. తస్మా ఏవమాహ. అపరో నయో – **యోపిస్స మాదిసో నరో**తి యోపి సత్తో మాదిసో అస్స, మయా పత్తం సమ్పత్తిం పాపుణితుం ఇచ్ఛేయ్యాతి అత్థో. సక్కా హి ఏవరూపేన ఉపోసథకమ్మేన సక్కసమ్పత్తిం పాపుణితున్తి అయమేత్థ అధిప్పాయో.

వుసితవాతి వుత్థవాసో. **కతకరణీయో**తి చతూహి మగ్గేహి కత్తబ్బకిచ్చం కత్వా ఠితో. **ఓహితభారో**తి ఖన్ధభారకిలేసభారఅభిసఙ్ఖారభారే ఓతారేత్వా ఠితో. **అనుప్పత్తసదత్థో**తి సదత్థో వుచ్చతి అరహత్తం, తం అనుప్పత్తో. **పరిక్ఖీణభవసంయోజనో**తి యేన సంయోజనేన బద్ధో భవేసు ఆకడ్ఢీయతి, తస్స ఖీణత్తా పరిక్ఖీణభవసంయోజనో. **సమ్మదఞ్ఞా విముత్తో**తి హేతునా నయేన కారణేన జానిత్వా విముత్తో. **కల్లం వచనాయా**తి యుత్తం వత్తుం.

యోపిస్స మాదిసో నరోతి యోపి మాదిసో ఖీణాసవో అస్స, సోపి ఏవరూపం ఉపోసథం ఉపవసేయ్యాతి ఉపోసథకమ్మస్స గుణం జానన్తో ఏవం వదేయ్య. అపరో నయో **యోపిస్స మాదిసో నరో**తి యోపి సత్తో మాదిసో అస్స, మయా పత్తం సమ్పత్తిం పాపుణితుం ఇచ్ఛేయ్యాతి అత్థో. సక్కా హి ఏవరూపేన ఉపోసథకమ్మేన ఖీణాసవసమ్పత్తిం పాపుణితున్తి అయమేత్థ అధిప్పాయో. అట్ఠమం ఉత్తానత్థమేవ.

౯. సుఖుమాలసుత్తవణ్ణనా

౩౯. నవమే **సుఖుమాలో**తి నిద్దుక్ఖో. **పరమసుఖుమాలో**తి పరమనిద్దుక్ఖో. **అచ్చన్తసుఖుమాలో**తి సతతనిద్దుక్ఖో. ఇమం భగవా కపిలపురే నిబ్బత్తకాలతో పట్ఠాయ నిద్దుక్ఖభావం గహేత్వా ఆహ, చరియకాలే పన తేన అనుభూతదుక్ఖస్స అన్తో నత్థీతి. **ఏకత్థా**తి ఏకిస్సా పోక్ఖరణియా. **ఉప్పలం వప్పతీ**తి ఉప్పలం రోపేతి. సా నీలుప్పలవనసఞ్ఛన్నా హోతి. **పదుమ**న్తి పణ్డరపదుమం. **పుణ్డరీక**న్తి రత్తపదుమం. ఏవం ఇతరాపి ద్వే పదుమపుణ్డరీకవనేహి సఞ్ఛన్నా హోన్తి. బోధిసత్తస్స కిర సత్తట్ఠవస్సికకాలే రాజా అమచ్చే పుచ్ఛి – “తరుణదారకా కతరకీళికం పియాయన్తీ”తి? ఉదకకీళికం దేవాతి. తతో రాజా కుద్దాలకమ్మకారకే సన్నిపాతేత్వా పోక్ఖరణిట్ఠానాని గణ్హాపేసి. అథ సక్కో దేవరాజా ఆవజ్జేన్తో తం పవత్తిం ఞత్వా – “న యుత్తో మహాసత్తస్స మానుసకపరిభోగో, దిబ్బపరిభోగో యుత్తో”తి విస్సకమ్మం ఆమన్తేత్వా – “గచ్ఛ, తాత, మహాసత్తస్స కీళాభూమియం పోక్ఖరణియో మాపేహీ”తి ఆహ. కీదిసా హోన్తు , దేవాతి? అపగతకలలకద్దమా హోన్తు విప్పకిణ్ణమణిముత్తపవాళికా సత్తరతనమయపాకారపరిక్ఖిత్తా పవాళమయఉణ్హీసేహి మణిమయసోపానబాహుకేహి సువణ్ణరజతమణిమయఫలకేహి సోపానేహి సమన్నాగతా. సువణ్ణరజతమణిపవాళమయా చేత్థ నావా హోన్తు, సువణ్ణనావాయ రజతపల్లఙ్కో హోతు, రజతనావాయ సువణ్ణపల్లఙ్కో, మణినావాయ పవాళపల్లఙ్కో, పవాళనావాయ మణిపల్లఙ్కో, సువణ్ణరజతమణిపవాళమయావ ఉదకసేచననాళికా హోన్తు, పఞ్చవణ్ణేహి చ పదుమేహి సఞ్ఛన్నా హోన్తూతి. “సాధు, దేవా”తి విస్సకమ్మదేవపుత్తో సక్కస్స పటిస్సుత్వా రత్తిభాగే ఓతరిత్వా రఞ్ఞో గాహాపితపోక్ఖరణిట్ఠానేసుయేవ తేనేవ నియామేన పోక్ఖరణియో మాపేసి.

నను చేతా అపగతకలలకద్దమా, కథమేత్థ పదుమాని పుప్ఫింసూతి? సో కిర తాసు పోక్ఖరణీసు తత్థ తత్థ సువణ్ణరజతమణిపవాళమయా ఖుద్దకనావాయో మాపేత్వా “ఏతా కలలకద్దమపూరితా చ హోన్తు, పఞ్చవణ్ణాని చేత్థ పదుమాని పుప్ఫన్తూ”తి అధిట్ఠాసి. ఏవం పఞ్చవణ్ణాని పదుమాని పుప్ఫింసు, రేణువట్టియో ఉగ్గన్త్వా ఉదకపిట్ఠం

అజ్ఝోత్థరిత్వా విచరన్తి. పఞ్చవిధా భమరగణా ఉపకూజన్తా విచరన్తి. ఏవం తా మాపేత్వా విస్సకమ్మో దేవపురమేవ గతో. తతో విభాతాయ రత్తియా మహాజనో దిస్వా "మహాపురిసస్స మాపితా భవిస్సన్తీ"తి గన్త్వా రఞ్ఞో ఆరోచేసి. రాజా మహాజనపరివారో గన్త్వా పోక్ఖరణియో దిస్వా "మమ పుత్తస్స పుఞ్ఞిద్ధియా దేవతాహి మాపితా భవిస్సన్తీ"తి అత్తమనో అహోసి. తతో పట్ఠాయ మహాపురిసో ఉదకకీళికం అగమాసి.

యావదేవ మమత్థాయాతి ఏత్థ **యావదేవాతి** పయోజనావధినియామవచనం, యావ మమేవ అత్థాయ, నత్థేత్థ అఞ్ఞం కారణన్తి అత్థో. **న ఖో పనస్సాహన్తి** న ఖో పనస్స అహం. **అకాసికం చన్దనన్తి** అసణ్హం చన్దనం. **కాసికం, భిక్ఖవే, సు మే తం వేఠనన్తి**, భిక్ఖవే, వేఠనమ్పి మే కాసికం హోతి. ఏత్థ హి **సు**ఇతి చ **తన్తి** చ నిపాతమత్తం, **మేతి** సామివచనం. వేఠనమ్పి మే సణ్హమేవ హోతీతి దస్సేతి. **కాసికా కఞ్చుకాతి** పారుపనకఞ్చుకోపి సణ్హకఞ్చుకోవ. **సేతచ్ఛత్తం ధారీయతీతి** మానుసకసేతచ్ఛత్తమ్పి దిబ్బసేతచ్ఛత్తమ్పి ఉపరిధారితమేవ హోతి. **మా నం ఫుసి సీతం వాతి** మా ఏతం బోధిసత్తం సీతం వా ఉణ్హాదీసు వా అఞ్ఞతరం ఫుసతూతి అత్థో.

తయో పాసాదా అహేసున్తి బోధిసత్తే కిర సోళసవస్సుద్దేసికే జాతే సుద్ధోదనమహారాజా "పుత్తస్స వసనకపాసాదే కారేస్సామీ"తి వడ్ఢకినో సన్నిపాతాపేత్వా భద్దకేన నక్ఖత్తముహుత్తేన నవభూమికతపరికమ్మం కారేత్వా తయో పాసాదే కారాపేసి. తే సన్ధాయేతం వుత్తం. **హేమన్తికో**తిఆదీసు యత్థ సుఖం హేమన్తే వసితుం, అయం హేమన్తికో. ఇతరేసుపి ఏసేవ నయో. అయం పనేత్థ వచనత్థో – హేమన్తే వాసో హేమన్తం, హేమన్తం అరహతీతి హేమన్తికో. ఇతరేసుపి ఏసేవ నయో.

తత్థ **హేమన్తికో** పాసాదో నవభూమకో అహోసి, భూమియో పనస్స ఉణ్హఉతుగ్గాహాపనత్థాయ నీచా అహేసుం. తత్థ ద్వారవాతపానాని సుఫుసితకవాటాని అహేసుం నిబ్బివరాని. చిత్తకమ్మమ్పి కరోన్తా తత్థ తత్థ పజ్జలితే అగ్గిక్ఖన్ధేయేవ అకంసు. భూమత్థరణం పనేత్థ కమ్బలమయం, తథా సాణివితాననివాసనపారుపనవేఠనాని. వాతపానాని ఉణ్హగ్గాహాపనత్థం దివా వివటాని రత్తిం పిహితాని హోన్తి.

గిమ్హికో పన పఞ్చభూమకో అహోసి. సీతఉతుగ్గాహాపనత్థం పనేత్థ భూమియో ఉచ్చా అసమ్బాధా అహేసుం. ద్వారవాతపానాని నాతిఫుసితాని సవివరాని సజాలాని అహేసుం. చిత్తకమ్మే ఉప్పలాని పదుమాని పుణ్డరీకానియేవ అకంసు. భూమత్థరణం పనేత్థ దుకూలమయం, తథా సాణివితాననివాసనపారుపనవేఠనాని. వాతపానసమీపేసు చేత్థ నవ చాటియో ఠపేత్వా ఉదకస్స పూరేత్వా నీలుప్పలాదీహి సఞ్ఛాదేన్తి. తేసు తేసు పదేసేసు ఉదకయన్తాని కరోన్తి, యేహి దేవే వస్సన్తే వియ ఉదకధారా నిక్ఖమన్తి. అన్తోపాసాదే తత్థ తత్థ కలలపూరా దోణియో ఠపేత్వా పఞ్చవణ్ణాని పదుమాని రోపయింసు. పాసాదమత్థకే సుక్ఖమహింసచమ్మం బన్ధిత్వా యన్తం పరివత్తేత్వా యావ ఛదనపిట్ఠియా పాసాణే ఆరోపేత్వా తస్మిం విస్సజ్జేన్తి. తేసం చమ్మే పవట్టన్తానం సద్దో మేఘగజ్జితం వియ హోతి. ద్వారవాతపానాని పనేత్థ దివా పిహితాని హోన్తి రత్తిం వివటాని.

వస్సికో సత్తభూమకో అహోసి. భూమియో పనేత్థ ద్విన్నమ్పి ఉతూనం గాహాపనత్థాయ నాతిఉచ్చా నాతినీచా అకంసు. ఏకచ్చాని ద్వారవాతపానాని సుఫుసితాని, ఏకచ్చాని సవివరాని. తత్థ చిత్తకమ్మమ్పి కేసుచి ఠానేసు పజ్జలితఅగ్గిక్ఖన్ధవసేన, కేసుచి జాతస్సరవసేన కతం. భూమత్థరణాదీని పనేత్థ కమ్బలదుకూలవసేన ఉభయమిస్సకాని.

ఏకచ్చే ద్వారవాతపానా రత్తిం వివటా దివా పిహితా, ఏకచ్చే దివా వివటా రత్తిం పిహితా. తయోపి పాసాదా ఉబ్బేధేన సమప్పమాణా. భూమికాసు పన నానత్తం అహోసి.

ఏవం నిట్ఠితేసు పాసాదేసు రాజా చిన్తేసి – "పుత్తో మే వయప్పత్తో, ఛత్తమస్స ఉస్సాపేత్వా రజ్జసిరిం పస్సిస్సామీ"తి. సో సాకియానం పణ్ణాని పహిణి – "పుత్తో మే వయప్పత్తో, రజ్జే నం పతిట్ఠాపేస్సామి, సబ్బే అత్తనో అత్తనో గేహేసు వయప్పత్తా, దారికా ఇమం గేహం పేసేన్తూ"తి. తే సాసనం సుత్వా – "కుమారో కేవలం దస్సనక్ఖమో రూపసమ్పన్నో, న కిఞ్చి సిప్పం జానాతి, దారభరణం కాతుం న సక్ఖిస్సతి, న మయం ధీతరో దస్సామా"తి ఆహంసు. రాజా తం పవత్తిం సుత్వా పుత్తస్స సన్తికం గన్త్వా ఆరోచేసి. బోధిసత్తో "కిం సిప్పం దస్సేతుం వట్టతి, తాతా"తి ఆహ. సహస్సథామధనుం ఆరోపేతుం వట్టతి, తాతాతి. తేన హి ఆహరాపేథాతి. రాజా ఆహరాపేత్వా అదాసి. ధనుం పురిససహస్సం ఆరోపేతి, పురిససహస్సం ఓరోపేతి. మహాపురిసో ధనుం ఆహరాపేత్వా పల్లఙ్కే నిసిన్నోవ జియం పాదఙ్గుట్ఠకే వేఠేత్వా కడ్ఢన్తో పాదఙ్గుట్ఠకేనేవ ధనుం ఆరోపేత్వా వామేన హత్థేన దణ్డే గహేత్వా దక్ఖిణేన హత్థేన కడ్ఢిత్వా జియం పోథేసి. సకలనగరం ఉప్పతనాకారప్పత్తం అహోసి. "కిం సద్దో ఏసో"తి చ వుత్తే "దేవో గజ్జతీ"తి ఆహంసు. అథఞ్ఞే "తుమ్హే న జానాథ, న దేవో గజ్జతి, అఙ్గీరసస్స కుమారస్స సహస్సథామధనుం ఆరోపేత్వా జియం పోథేన్తస్స జియప్పహారసద్దో ఏసో"తి ఆహంసు. సాకియా తావతకేనేవ ఆరద్ధచిత్తా అహేసుం.

మహాపురిసో "అఞ్ఞం కిం కాతుం వట్టతీ"తి ఆహ. అట్ఠఙ్గులమత్తబహలం అయోపట్టం కణ్డేన వినివిజ్ఝితుం వట్టతీతి. తం వినివిజ్ఝిత్వా "అఞ్ఞం కిం కాతుం వట్టతీ"తి ఆహ. చతురఙ్గులబహలం అసనఫలకం వినివిజ్ఝితుం వట్టతీతి. తం వినివిజ్ఝిత్వా "అఞ్ఞం కిం కాతుం వట్టతీ"తి ఆహ. విదత్థిబహలం ఉదుమ్బరఫలకం వినివిజ్ఝితుం వట్టతీతి. తం వినివిజ్ఝిత్వా "అఞ్ఞం కిం కాతుం వట్టతీ"తి. యన్తే బద్ధం ఫలకసతం వినివిజ్ఝితుం వట్టతీతి. తం వినివిజ్ఝిత్వా "అఞ్ఞం కిం కాతుం వట్టతీ"తి ఆహ. సట్ఠిపటలం సుక్ఖమహింసచమ్మం వినివిజ్ఝితుం వట్టతీతి. తమ్పి వినివిజ్ఝిత్వా "అఞ్ఞం కిం కాతుం వట్టతీ"తి ఆహ. తతో వాలికసకటాదీని ఆచిక్ఖింసు. మహాసత్తో వాలికసకటమ్పి పలాలసకటమ్పి వినివిజ్ఝిత్వా ఉదకే ఏకుసభప్పమాణం కణ్డం పేసేసి, థలే అట్ఠఉసభప్పమాణం. అథ నం "ఇదాని వాతిఙ్గణసఞ్ఞాయ వాలం విజ్ఝితుం వట్టతీ"తి ఆహంసు. తేన హి బన్ధాపేథాతి. సద్దన్తరే బజ్ఝతు, తాతాతి. పురతో గచ్ఛన్తు, గావుతన్తరే బన్ధన్తూతి. పురతో గచ్ఛన్తు, అద్ధయోజనే బన్ధన్తూతి . పురతో గచ్ఛన్తు యోజనే బన్ధన్తూతి. బన్ధాపేథ, తాతాతి యోజనమత్థకే వాతిఙ్గణసఞ్ఞాయ వాలం బన్ధాపేత్వా రత్తన్ధకారే మేఘపటలచ్ఛన్నాసు దిసాసు కణ్డం ఖిపి, తం గన్త్వా యోజనమత్థకే వాలం ఫాలేత్వా పథవిం పావిసి. న కేవలఞ్చ ఏత్తకమేవ, తం దివసం పన మహాసత్తో లోకే వత్తమానసిప్పం సబ్బమేవ సన్దస్సేసి. సక్యరాజానో అత్తనో అత్తనో ధీతరో అలఙ్కరిత్వా పేసయింసు, చత్తాలీససహస్సనాటకిత్థియో అహేసుం. మహాపురిసో తీసు పాసాదేసు దేవో మఞ్ఞే పరిచారేన్తో మహాసమ్పత్తిం అనుభవతి.

నిప్పురిసేహీతి పురిసవిరహితేహి. న కేవలం చేత్థ తూరియానేవ నిప్పురిసాని, సబ్బట్ఠానానిపి నిప్పురిసానేవ. దోవారికాపి ఇత్థియోవ, న్హాపనాదిపరికమ్మకరాపి ఇత్థియోవ . రాజా కిర "తథారూపం ఇస్సరియసుఖసమ్పత్తిం అనుభవమానస్స పురిసం దిస్వా పరిసఙ్కా ఉప్పజ్జతి, సా మే పుత్తస్స మా అహోసీ"తి సబ్బకిచ్చేసు ఇత్థియోవ ఠపేసి. **పరిచారయమానో**తి మోదమానో. **న హేట్ఠాపాసాదం ఓరోహామీ**తి పాసాదతో హేట్ఠా న ఓతరామి. ఇతి మం చత్తారో మాసే అఞ్ఞో సిఖాబద్ధో పురిసో నామ పస్సితుం నాలత్థ. **యథా**తి యేన నియామేన. **దాసకమ్మకరపోరిసస్సా**తి దాసానఞ్చేవ

దేవసికభత్తవేతనాభతానం కమ్మకరానఞ్చ నిస్సాయ జీవమానపురిసానఞ్చ. **కణాజకన్తి** సకుణ్డకభత్తం. **బిలఙ్గదుతియన్తి** కఞ్జికదుతియం.

ఏవరూపాయ ఇద్ధియాతి ఏవంజాతికాయ పుఞ్ఞిద్ధియా సమన్నాగతస్స. **ఏవరూపేన చ సుఖుమాలేనాతి** ఏవంజాతికేన చ నిద్దుక్ఖభావేన. సోఖుమాలేనాతిపి పాఠో. ఏవం తథాగతో ఏత్తకేన ఠానేన అత్తనో సిరిసమ్పత్తిం కథేసి. కథేన్తో చ న ఉప్పిలావితభావత్థం కథేసి, "ఏవరూపాయపి పన సమ్పత్తియా ఠితో పమాదం అకత్వా అప్పమత్తోవ అహోసి"న్తి అప్పమాదలక్ఖణస్సేవ దీపనత్థం కథేసి. తేనేవ **అస్సుతవా ఖో పుథుజ్జనోతి**ఆదిమాహ. తత్థ **పరన్తి** పరపుగ్గలం. **జిణ్ణన్తి** జరాజిణ్ణం. **అట్టీయతీతి** అట్టో పీళితో హోతి. **హరాయతీతి** హిరిం కరోతి లజ్జతి. **జిగుచ్ఛతీతి** అసుచిం వియ దిస్వా జిగుచ్ఛం ఉప్పాదేతి. **అత్తానంయేవ అతిసిత్వాతి** జరాధమ్మమ్పి సమానం అత్తానం అతిక్కమిత్వా అట్టీయతి హరాయతీతి అత్థో. **జరాధమ్మోతి** జరాసభావో. **జరం అనతీతోతి** జరం అనతిక్కన్తో, అన్తో జరాయ వత్తామి. **ఇతి పటిసఞ్చిక్ఖతోతి** ఏవం పచ్చవేక్ఖన్తస్స. **యోబ్బనమదోతి** యోబ్బనం నిస్సాయ ఉప్పజ్జనకో మానమదో. **సబ్బసో పహీయీతి** సబ్బాకారేన పహీనో. మగ్గేన పహీనసదిసో కత్వా దస్సితో. న పనేస మగ్గేన పహీనో, పటిసఙ్ఖానేన పహీనోవ కథితోతి వేదితబ్బో. బోధిసత్తస్స హి దేవతా జరాపత్తం దస్సేసుం. తతో పట్ఠాయ యావ అరహత్తా అన్తరా మహాసత్తస్స యోబ్బనమదో నామ న ఉప్పజ్జతి. సేసపదద్వయేపి ఏసేవ నయో. ఏత్థ పన **ఆరోగ్యమదోతి** అహం నిరోగోతి ఆరోగ్యం నిస్సాయ ఉప్పజ్జనకో మానమదో. **జీవితమదోతి** అహం చిరం జీవీతి తం నిస్సాయ ఉప్పజ్జనకో మానమదో. **సిక్ఖం పచ్చక్ఖాయాతి** సిక్ఖం పటిక్ఖిపిత్వా. **హీనాయావత్తతీతి** హీనాయ లామకాయ గిహిభావాయ ఆవత్తతి.

యథాధమ్మాతి బ్యాధిఆదీహి యథాసభావా. **తథాసన్తాతి** యథా సన్తా ఏవ అవిపరీతబ్యాధిఆదిసభావావ హుత్వాతి అత్థో. **జిగుచ్ఛన్తీతి** పరపుగ్గలం జిగుచ్ఛన్తి. **మమ ఏవం విహారినోతి** మయ్హం ఏవం జిగుచ్ఛావిహారేన విహరన్తస్స ఏవం జిగుచ్ఛనం నప్పతిరూపం భవేయ్య నానుచ్ఛవికం. **సోహం ఏవం విహరన్తోతి** సో అహం ఏవం పరం జిగుచ్ఛమానో విహరన్తో, ఏవం వా ఇమినా పటిసఙ్ఖానవిహారేన విహరన్తో. **ఞత్వా ధమ్మం నిరూపధిన్తి** సబ్బూపధివిరహితం నిబ్బానధమ్మం ఞత్వా. **సబ్బే మదే అభిభోస్మీతి** సబ్బే తయోపి మదే అభిభవిం సమతిక్కమిం. **నేక్ఖమ్మే దట్ఠు ఖేమతన్తి** నిబ్బానే ఖేమభావం దిస్వా. నేక్ఖమ్మం దట్ఠు ఖేమతోతిపి పాఠో, నిబ్బానం ఖేమతో దిస్వాతి అత్థో. **తస్స మే అహు ఉస్సాహోతి** తస్స మయ్హం తం నేక్ఖమ్మసఙ్ఖాతం నిబ్బానం అభిపస్సన్తస్స ఉస్సాహో అహు, వాయామో అహోసీతి అత్థో. **నాహం భబ్బో ఏతరహి, కామాని పటిసేవితున్తి** అహం దాని దువిధేపి కామే పటిసేవితుం అభబ్బో. **అనివత్తి భవిస్సామీతి** పబ్బజ్జతో చ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణతో చ న నివత్తిస్సామి, అనివత్తకో భవిస్సామి. **బ్రహ్మచరియపరాయణోతి** మగ్గబ్రహ్మచరియపరాయణో జాతోస్మీతి అత్థో. ఇతి ఇమాహి గాథాహి మహాబోధిపల్లఙ్కే అత్తనో ఆగమనీయవీరియం కథేసి.

౧౦. ఆధిపతేయ్యసుత్తవణ్ణనా

౪౦. దసమే **ఆధిపతేయ్యానీతి** జేట్ఠకకారణతో నిబ్బత్తాని. **అత్తాధిపతేయ్యన్తి**ఆదీసు అత్తానం జేట్ఠకం కత్వా నిబ్బత్తితం గుణజాతం **అత్తాధిపతేయ్యం.** లోకం జేట్ఠకం కత్వా నిబ్బత్తితం **లోకాధిపతేయ్యం.** నవవిధం లోకుత్తరధమ్మం జేట్ఠకం కత్వా నిబ్బత్తితం **ధమ్మాధిపతేయ్యం. న ఇతి భవాభవహేతూతి** ఇతి భవో, ఇతి భవోతి ఏవం ఆయతిం, న తస్స తస్స సమ్పత్తిభవస్స హేతు. **ఓతిణ్ణోతి** అనుపవిట్ఠో. యస్స హి జాతి అన్తోపవిట్ఠా, సో జాతియా ఓతిణ్ణో నామ. **జరాదీసుపి** ఏసేవ నయో. **కేవలస్స దుక్ఖక్ఖన్ధస్సాతి** సకలస్స వట్టదుక్ఖరాసిస్స. **అన్తకిరియా పఞ్ఞాయేథాతి** అన్తకరణం

పరిచ్ఛేదపరివటుమకరణం పఞ్ఞాయేయ్య. **ఓహాయాతి** పహాయ. **పాపిట్ఠతరేతి** లామకతరే. **ఆరద్ధన్తి** పగ్గహితం పరిపుణ్ణం, ఆరద్ధత్తావ **అసల్లీనం. ఉపట్ఠితాతి** చతుసతిపట్ఠానవసేన ఉపట్ఠితా. ఉపట్ఠితత్తావ **అసమ్ముట్ఠా. పస్సద్ధో కాయోతి** నామకాయో చ కరజకాయో చ పస్సద్ధో వూపసన్తదరథో. పస్సద్ధత్తావ **అసారద్ధో. సమాహితం చిత్తన్తి** ఆరమ్మణే చిత్తం సమ్మా ఆహితం సుట్ఠు ఠపితం. సమ్మా ఆహితత్తావ **ఏకగ్గం. అధిపతిం కరిత్వాతి** జేట్ఠకం కత్వా. **సుద్ధం అత్తానం పరిహరతీతి** సుద్ధం నిమ్మలం కత్వా అత్తానం పరిహరతి పటిజగ్గతి, గోపాయతీతి అత్థో. అయఞ్చ యావ అరహత్తమగ్గా పరియాయేన సుద్ధమత్తానం పరిహరతి నామ, ఫలప్పత్తోవ పన నిప్పరియాయేన సుద్ధమత్తానం పరిహరతి.

స్వాక్ఖాతోతిఆదీని విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి॰ ౧.౧౪౭) విత్థారితాని. **జానం పస్సం విహరన్తీతి** తం ధమ్మం జానన్తా పస్సన్తా విహరన్తి. **ఇమాని ఖో, భిక్ఖవే, తీణి ఆధిపతేయ్యానీతి** ఏత్తావతా తీణి ఆధిపతేయ్యాని లోకియలోకుత్తరమిస్సకాని కథితాని.

పకుబ్బతోతి కరోన్తస్స. **అత్తా తే పురిస జానాతి, సచ్చం వా యది వా ముసాతి** యం త్వం కరోసి, తం యది వా యథాసభావం యది వా నో యథాసభావన్తి తవ అత్తావ జానాతి. ఇమినా చ కారణేన వేదితబ్బం “పాపకమ్మం కరోన్తస్స లోకే పటిచ్ఛన్నట్ఠానం నామ నత్థీ”తి. **కల్యాణన్తి** సున్దరం. **అతిమఞ్ఞసీతి** అతిక్కమిత్వా మఞ్ఞసి. **అత్తానం పరిగూహసీతి** యథా మే అత్తాపి న జానాతి, ఏవం నం పరిగూహామీతి వాయమసి. **అత్తాధిపతేయ్యకోతి** అత్తజేట్ఠకో. **లోకాధిపోతి** లోకజేట్ఠకో. **నిపకోతి** పఞ్ఞవా. **ఝాయీతి** ఝాయన్తో. **ధమ్మాధిపోతి** ధమ్మజేట్ఠకో. **సచ్చపరక్కమోతి** థిరపరక్కమో భూతపరక్కమో. **పసయ్హ మారన్తి** మారం పసహిత్వా. **అభిభుయ్య అన్తకన్తి** ఇదం తస్సేవ వేవచనం. **యో చ ఫుసీ జాతిక్ఖయం పధానవాతి** యో ఝాయీ పధానవా మారం అభిభవిత్వా జాతిక్ఖయం అరహత్తం ఫుసి. **సో తాదిసోతి** సో తథావిధో తథాసణ్ఠితో. **లోకవిదూతి** తయో లోకే విదితే పాకటే కత్వా ఠితో. **సుమేధోతి** సుపఞ్ఞో. **సబ్బేసు ధమ్మేసు అతమ్మయో మునీతి** సబ్బే తేభూమకధమ్మే తణ్హాసఙ్ఖాతాయ తమ్మయతాయ అభావేన అతమ్మయో ఖీణాసవముని కదాచి కత్థచి న హీయతి న పరిహీయతీతి వుత్తం హోతీతి.

దేవదూతవగ్గో చతుత్థో.

౫. చూళవగ్గో

౧. సమ్ముఖీభావసుత్తవణ్ణనా

౪౧. పఞ్చమస్స పఠమే **సమ్ముఖీభావా**తి సమ్ముఖీభావేన, విజ్జమానతాయాతి అత్థో. **పసవతీ**తి పటిలభతి. **సద్ధాయ సమ్ముఖీభావా**తి యది హి సద్ధా న భవేయ్య, దేయ్యధమ్మో న భవేయ్య, దక్ఖిణేయ్యసఙ్ఖాతా పటిగ్గాహకపుగ్గలా న భవేయ్యుం, కథం పుఞ్ఞకమ్మం కరేయ్య. తేసం పన సమ్ముఖీభావేన సక్కా కాతున్తి తస్మా "సద్ధాయ సమ్ముఖీభావా"తిఆదిమాహ. ఏత్థ చ ద్వే ధమ్మా సులభా దేయ్యధమ్మా చేవ దక్ఖిణేయ్యా చ, సద్ధా పన దుల్లభా. పుథుజ్జనస్స హి సద్ధా అథావరా పదవారేన నానా హోతి, తేనేవ మహామోగ్గల్లానసదిసోపి అగ్గసావకో పాటిభోగో భవితుం అసక్కోన్తో ఆహ – "ద్విన్నం ఖో తే అహం, ఆవుసో, ధమ్మానం పాటిభోగో భోగానఞ్చ జీవితస్స చ, సద్ధాయ పన త్వంయేవ పాటిభోగో"తి (ఉదా॰ ౧౮).

౨. తిఠానసుత్తవణ్ణనా

౪౨. దుతియే **విగతమలమచ్ఛేరేనా**తి విగతమచ్ఛరియమలేన. **ముత్తచాగో**తి విస్సట్ఠచాగో. **పయతపాణీ**తి ధోతహత్థో. అస్సద్ధో హి సతక్ఖత్తుం హత్థే ధోవిత్వాపి మలినహత్థోవ హోతి, సద్ధో పన దానాభిరతత్తా మలినహత్థోపి ధోతహత్థోవ. **వోస్సగ్గరతో**తి వోస్సగ్గసఙ్ఖాతే దానే రతో. **యాచయోగో**తి యాచితుం యుత్తో, యాచకేహి వా యోగో అస్సాతిపి యాచయోగో. **దానసంవిభాగరతో**తి దానం దదన్తో సంవిభాగఞ్చ కరోన్తో దానసంవిభాగరతో నామ హోతి.

దస్సనకామో సీలవతన్తి దసపి యోజనాని వీసమ్పి తింసమ్పి యోజనసతమ్పి గన్త్వా సీలసమ్పన్నే దట్ఠుకామో హోతి **పాటలిపుత్తకబ్రాహ్మణో** వియ **సద్ధాతిస్సమహారాజా** వియ చ. పాటలిపుత్తస్స కిర నగరద్వారే సాలాయ నిసిన్నా ద్వే బ్రాహ్మణా కాళవల్లిమణ్డపవాసిమహానాగత్థేరస్స గుణకథం సుత్వా "అమ్హేహి తం భిక్ఖుం దట్ఠుం వట్టతీ"తి ద్వేపి జనా నిక్ఖమింసు. ఏకో అన్తరామగ్గే కాలమకాసి. ఏకో సముద్దతీరం పత్వా నావాయ మహాతిత్థపట్టనే ఓరుయ్హ అనురాధపురం ఆగన్త్వా "కాళవల్లిమణ్డపో కుహి"న్తి పుచ్ఛి. రోహణజనపదేతి. సో అనుపుబ్బేన థేరస్స వసనట్ఠానం పత్వా చూళనగరగామే ధురఘరే నివాసం గహేత్వా థేరస్స ఆహారం సమ్పాదేత్వా పాతోవ వుట్ఠాయ థేరస్స వసనట్ఠానం పుచ్ఛిత్వా గన్త్వా జనపరియన్తే ఠితో థేరం దూరతోవ ఆగచ్ఛన్తం దిస్వా సకిం తత్థేవ ఠితో వన్దిత్వా పున ఉపసఙ్కమిత్వా గోప్ఫకేసు దళ్హం గహేత్వా వన్దన్తో "ఉచ్చా, భన్తే, తుమ్హే"తి ఆహ. థేరో చ నాతిఉచ్చో నాతిరస్సో పమాణయుత్తోవ, తేన నం పున ఆహ – "నాతిఉచ్చా తుమ్హే, తుమ్హాకం పన గుణా మేచకవణ్ణస్స సముద్దస్స మత్థకేన గన్త్వా సకలజమ్బుదీపతలం అజ్ఝోత్థరిత్వా గతా, అహమ్పి పాటలిపుత్తనగరద్వారే నిసిన్నో తుమ్హాకం గుణకథం అస్సోసి"న్తి. సో థేరస్స భిక్ఖాహారం దత్వా అత్తనో తిచీవరం పటియాదేత్వా థేరస్స సన్తికే పబ్బజిత్వా తస్సోవాదే పతిట్ఠాయ కతిపాహేనేవ అరహత్తం పాపుణి.

సద్ధాతిస్సమహారాజాపి, "భన్తే, మయ్హం వన్దితబ్బయుత్తకం ఏకం అయ్యం ఆచిక్ఖథా"తి పుచ్ఛి. భిక్ఖూ "మఙ్గలవాసీ కుట్టతిస్సత్థేరో"తి ఆహంసు. రాజా మహాపరివారేన పఞ్చయోజనమగ్గం అగమాసి. థేరో "కిం సద్దో ఏసో, ఆవుసో"తి భిక్ఖుసఙ్ఘం పుచ్ఛి. "రాజా, భన్తే, తుమ్హాకం దస్సనత్థాయ ఆగతో"తి. థేరో చిన్తేసి – "కిం మయ్హం మహల్లకకాలే రాజగేహే కమ్మ"న్తి దివాట్ఠానే మఞ్చే నిపజ్జిత్వా భూమియం లేఖం లిఖన్తో అచ్ఛి. రాజా "కహం థేరో"తి పుచ్ఛిత్వా "దివాట్ఠానే"తి

సుత్వా తత్థ గచ్ఛన్తో థేరం భూమియం లేఖం లిఖన్తం దిస్వా “ఖీణాసవస్స నామ హత్థకుక్కుచ్చం నత్థి, నాయం ఖీణాసవో”తి అవన్దిత్వావ నివత్తి. భిక్ఖుసఙ్ఘో థేరం ఆహ – “భన్తే, ఏవంవిధస్స సద్ధస్స పసన్నస్స రఞ్ఞో కస్మా విప్పటిసారం కరిత్థా”తి. “ఆవుసో, రఞ్ఞో పసాదరక్ఖనం న తుమ్హాకం భారో, మహల్లకత్థేరస్స భారో”తి వత్వా అపరభాగే అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బాయన్తో భిక్ఖుసఙ్ఘం ఆహ – “మయ్హం కూటాగారమ్హి అఞ్ఞమ్పి పల్లఙ్కం అత్థరథా”తి. తస్మిం అత్థతే థేరో – “ఇదం కూటాగారం అన్తరే అప్పతిట్ఠహిత్వా రఞ్ఞా దిట్ఠకాలేయేవ భూమియం పతిట్ఠాతూ”తి అధిట్ఠహిత్వా పరినిబ్బాయి. కూటాగారం పఞ్చయోజనమగ్గం ఆకాసేన అగమాసి. పఞ్చయోజనమగ్గే ధజం ధారేతుం సమత్థా రుక్ఖా ధజపగ్గహితావ అహేసుం. గచ్ఛాపి గుమ్బాపి సబ్బే కూటాగారాభిముఖా హుత్వా అట్ఠంసు.

రఞ్ఞోపి పణ్ణం పహిణింసు “థేరో పరినిబ్బుతో, కూటాగారం ఆకాసేన ఆగచ్ఛతీ”తి. రాజా న సద్దహి. కూటాగారం ఆకాసేన గన్త్వా థూపారామం పదక్ఖిణం కత్వా సిలాచేతియట్ఠానం అగమాసి. చేతియం సహ వత్థునా ఉప్పతిత్వా కూటాగారమత్థకే అట్ఠాసి, సాధుకారసహస్సాని పవత్తింసు . తస్మిం ఖణే మహాబ్యగ్ఘత్థేరో నామ లోహపాసాదే సత్తమకూటాగారే నిసిన్నో భిక్ఖూనం వినయకమ్మం కరోన్తో తం సద్దం సుత్వా “కిం సద్దో ఏసో”తి పటిపుచ్ఛి. భన్తే, మఙ్గలవాసీ కుట్టతిస్సత్థేరో పరినిబ్బుతో, కూటాగారం పఞ్చయోజనమగ్గం ఆకాసేన ఆగతం, తత్థ సో సాధుకారసద్దోతి. ఆవుసో, పుఞ్ఞవన్తే నిస్సాయ సక్కారం లభిస్సామాతి అన్తేవాసికే ఖమాపేత్వా ఆకాసేనేవ ఆగన్త్వా తం కూటాగారం పవిసిత్వా దుతియమఞ్చే నిసీదిత్వా అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బాయి. రాజా గన్ధపుప్ఫచుణ్ణాని ఆదాయ గన్త్వా ఆకాసే ఠితం కూటాగారం దిస్వా కూటాగారం పూజేసి. తస్మిం ఖణే కూటాగారం ఓతరిత్వా పథవియం పతిట్ఠితం. రాజా మహాసక్కారేన సరీరకిచ్చం కారేత్వా ధాతుయో గహేత్వా చేతియం అకాసి. ఏవరూపా సీలవన్తానం దస్సనకామా నామ హోన్తి.

సద్ధమ్మం సోతుమిచ్ఛతీతి తథాగతప్పవేదితం సద్ధమ్మం సోతుకామో హోతి **పిణ్డపాతికత్థేరాదయో** వియ. గఙ్గావనవాలిఅఙ్గణమ్హి కిర తింస భిక్ఖూ వస్సం ఉపగతా అన్వద్ధమాసం ఉపోసథదివసే చతుపచ్చయసన్తోసభావనారామమహాఅరియవంసఞ్చ (అ॰ ని॰ ౪.౨౮) కథేన్తి. ఏకో పిణ్డపాతికత్థేరో పచ్ఛాభాగేన ఆగన్త్వా పటిచ్ఛన్నట్ఠానే నిసీది. అథ నం ఏకో గోనసో జఙ్ఘపిణ్డిమంసం సణ్డాసేన గణ్హన్తో వియ డంసి. థేరో ఓలోకేన్తో గోనసం దిస్వా “అజ్జ ధమ్మస్సవనన్తరాయం న కరిస్సామీ”తి గోనసం గహేత్వా థవికాయ పక్ఖిపిత్వా థవికాముఖం బన్ధిత్వా అవిదూరే ఠానే ఠపేత్వా ధమ్మం సుణన్తోవ నిసీది. అరుణుగ్గమనఞ్చ విసం విక్ఖమ్భేత్వా థేరస్స తిణ్ణం ఫలానం పాపుణనఞ్చ విసస్స దట్ఠట్ఠానేనేవ ఓతరిత్వా పథవిపవిసనఞ్చ ధమ్మకథికత్థేరస్స ధమ్మకథానిట్ఠాపనఞ్చ ఏకక్ఖణేయేవ అహోసి. తతో థేరో ఆహ – “ఆవుసో ఏకో మే చోరో గహితో”తి థవికం ముఞ్చిత్వా గోనసం విస్సజ్జేసి. భిక్ఖూ దిస్వా “కాయ వేలాయ దట్ఠత్థ, భన్తే”తి పుచ్ఛింసు. హియ్యో సాయన్హసమయే, ఆవుసోతి. కస్మా, భన్తే, ఏవం భారియం కమ్మం కరిత్థాతి. ఆవుసో, సచాహం దీఘజాతికేన దట్ఠోతి వదేయ్యం, నయిమం ఏత్తకం ఆనిసంసం లభేయ్యన్తి. ఇదం తావ పిణ్డపాతికత్థేరస్స వత్థు.

దీఘవాపియమ్పి “మహాజాతకభాణకత్థేరో గాథాసహస్సం మహావేస్సన్తరం కథేస్సతీ”తి తిస్సమహాగామే తిస్సమహావిహారవాసీ ఏకో దహరో సుత్వా తతో నిక్ఖమిత్వా ఏకాహేనేవ నవయోజనమగ్గం ఆగతో. తస్మింయేవ ఖణే థేరో ధమ్మకథం ఆరభి. దహరో దూరమగ్గాగమనేన సఞ్జాతకాయదరథత్తా పట్ఠానగాథాయ సద్దిం అవసానగాథంయేవ వవత్థపేసి. తతో థేరస్స “ఇదమవోచా”తి వత్వా ఉట్ఠాయ గమనకాలే “మయ్హం ఆగమనకమ్మం మోఘం జాత”న్తి రోదమానో అట్ఠాసి. ఏకో మనుస్సో తం కథం సుత్వా గన్త్వా థేరస్స ఆరోచేసి, “భన్తే, ‘తుమ్హాకం ధమ్మకథం సోస్సామీ’తి ఏకో దహరభిక్ఖు

తిస్సమహావిహారా ఆగతో, సో 'కాయదరథభావేన మే ఆగమనం మోఘం జాత'న్తి రోదమానో ఠితో"తి. గచ్ఛథ సఙ్ఘోపేథ నం "పున స్వే కథేస్సామా"తి. సో పునదివసే థేరస్స ధమ్మకథం సుత్వా సోతాపత్తిఫలం పాపుణి.

అపరాపి **ఉల్లకోలికణ్ణివాసికా** ఏకా ఇత్థీ పుత్తకం పాయమానా "దీఘభాణకమహాఅభయత్థేరో నామ అరియవంసపటిపదం కథేతీ"తి సుత్వా పఞ్చయోజనమగ్గం గన్త్వా దివాకథికత్థేరస్స నిసిన్నకాలేయేవ విహారం పవిసిత్వా భూమియం పుత్తం నిపజ్జాపేత్వా దివాకథికత్థేరస్స ఠితకావ ధమ్మం అస్సోసి. సరభాణకే థేరే ఉట్ఠితే దీఘభాణకమహాఅభయత్థేరో చతుపచ్చయసన్తోసభావనారామమహాఅరియవంసం ఆరభి. సా ఠితకావ పగ్గణ్హాతి. థేరో తయో ఏవ పచ్చయే కథేత్వా ఉట్ఠానాకారం అకాసి. సా ఉపాసికా ఆహ – "అయ్యో, 'అరియవంసం కథేస్సామీ'తి సినిద్ధభోజనం భుఞ్జిత్వా మధురపానకం పివిత్వా యట్ఠిమధుకతేలాదీహి భేసజ్జం కత్వా కథేతుం యుత్తట్ఠానేయేవ ఉట్ఠహాతీ"తి. థేరో "సాధు, భగినీ"తి వత్వా ఉపరి భావనారామం పట్ఠపేసి. అరుణుగ్గమనఞ్చ థేరస్స "ఇదమవోచా"తి వచనఞ్చ ఉపాసికాయ సోతాపత్తిఫలుప్పత్తి చ ఏకక్ఖణేయేవ అహోసి.

అపరాపి **కళమ్బరవాసికా** ఇత్థీ అఙ్కేన పుత్తం ఆదాయ "ధమ్మం సోస్సామీ"తి చిత్తలపబ్బతం గన్త్వా ఏకం రుక్ఖం నిస్సాయ దారకం నిపజ్జాపేత్వా సయం ఠితకావ ధమ్మం సుణాతి. రత్తిభాగసమనన్తరే ఏకో దీఘజాతికో తస్సా పస్సన్తియాయేవ సమీపే నిపన్నదారకం చతూహి దాఠాహి డంసిత్వా అగమాసి. సా చిన్తేసి – "సచాహం 'పుత్తో మే సప్పేన దట్ఠో'తి వక్ఖామి, ధమ్మస్స అన్తరాయో భవిస్సతి. అనేకక్ఖత్తుం ఖో పన మే అయం సంసారవట్టే వట్టన్తియా పుత్తో అహోసి, ధమ్మమేవ చరిస్సామీ"తి తియామరత్తిం ఠితకావ ధమ్మం పగ్గణ్హిత్వా సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠాయ అరుణే ఉగ్గతే సచ్చకిరియాయ పుత్తస్స విసం నిమ్మథేత్వా పుత్తం గహేత్వా గతా. ఏవరూపా పుగ్గలా ధమ్మం సోతుకామా నామ హోన్తి.

౩. అత్థవససుత్తవణ్ణనా

౪౩. తతియే **తయో, భిక్ఖవే, అత్థవసే సమ్పస్సమానేనా**తి తయో అత్థే తీణి కారణాని పస్సన్తేన. **అలమేవా**తి యుత్తమేవ. **యో ధమ్మం దేసేతీ**తి యో పుగ్గలో చతుసచ్చధమ్మం పకాసేతి. **అత్థప్పటిసంవేదీ**తి అట్ఠకథం ఞాణేన పటిసంవేదీ. **ధమ్మప్పటిసంవేదీ**తి పాళిధమ్మం పటిసంవేదీ.

౪. కథాపవత్తిసుత్తవణ్ణనా

౪౪. చతుత్థే **ఠానేహీ**తి కారణేహి. **పవత్తినీ**తి అప్పటిహతా నియ్యానికా.

౫. పణ్డితసుత్తవణ్ణనా

౪౫. పఞ్చమే **పణ్డితపఞ్ఞత్తానీ**తి పణ్డితేహి పఞ్ఞత్తాని కథితాని పసత్థాని. **సప్పురిసపఞ్ఞత్తానీ**తి సప్పురిసేహి మహాపురిసేహి పఞ్ఞత్తాని కథితాని పసత్థాని. **అహింసా**తి కరుణా చేవ కరుణాపుబ్బభాగో చ. **సంయమో**తి సీలసంయమో. **దమో**తి ఇన్ద్రియసంవరో, ఉపోసథవసేన వా అత్తదమనం, పుణ్ణోవాదే (మ॰ ని॰ ౩.౩౯౫ ఆదయో; సం॰ ని॰ ౪.౮౮ ఆదయో) దమోతి వుత్తా ఖన్తిపి ఆళవకే (సం॰ ని॰ ౧.౨౪౬; సు॰ ని॰ ౧౮౩ ఆదయో) వుత్తా పఞ్ఞాపి ఇమస్మిం సుత్తే వట్టతియేవ. **మాతాపితు ఉపట్ఠాన**న్తి మాతాపితూనం రక్ఖనం గోపనం పటిజగ్గనం. **సన్తాన**న్తి అఞ్ఞత్థ బుద్ధపచ్చేకబుద్ధఅరియసావకా సన్తో

నామ, ఇధ పన మాతాపితుఉపట్ఠాకా అధిప్పేతా. తస్మా ఉత్తమట్ఠేన సన్తానం , సేట్ఠచరియట్ఠేన **బ్రహ్మచారీనం**. ఇదం మాతాపితుఉపట్ఠానం సబ్బి ఉపఞ్ఞాతన్తి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. **సతం ఏతాని ఠానానీ**తి సన్తానం ఉత్తమపురిసానం ఏతాని ఠానాని కారణాని. **అరియో దస్సనసమ్పన్నో**తి ఇధ ఇమేసంయేవ తిణ్ణం ఠానానం కారణేన అరియో చేవ దస్సనసమ్పన్నో చ వేదితబ్బో, న బుద్ధాదయో న సోతాపన్నా. అథ వా **సతం ఏతాని ఠానానీ**తి మాతుపట్ఠానం పితుపట్ఠానన్తి ఏతాని ఠానాని సన్తానం ఉత్తమపురిసానం కారణానీతి ఏవం మాతాపితుఉపట్ఠాకవసేన ఇమిస్సా గాథాయ అత్థో వేదితబ్బో. మాతాపితుఉపట్ఠాకోయేవ హి ఇధ "అరియో దస్సనసమ్పన్నో"తి వుత్తో. **స లోకం భజతే సివ**న్తి సో ఖేమం దేవలోకం గచ్ఛతీతి.

౬. సీలవన్తసుత్తవణ్ణనా

౪౬. ఛట్ఠే **తీహి ఠానేహీ**తి తీహి కారణేహి. **కాయేనా**తిఆదీసు భిక్ఖూ ఆగచ్ఛన్తే దిస్వా పచ్చుగ్గమనం కరోన్తా గచ్ఛన్తే అనుగచ్ఛన్తా ఆసనసాలాయ సమ్మజ్జనఉపలేపనాదీని కరోన్తా ఆసనాని పఞ్ఞాపేన్తా పానీయం పచ్చుపట్ఠాపేన్తా కాయేన పుఞ్ఞం పసవన్తి నామ. భిక్ఖుసఙ్ఘం పిణ్డాయ చరన్తం దిస్వా "యాగుం దేథ, భత్తం దేథ, సప్పినవనీతాదీని దేథ, గన్ధపుప్ఫాదీహి పూజేథ, ఉపోసథం ఉపవసథ, ధమ్మం సుణాథ, చేతియం వన్దథా"తిఆదీని వదన్తా వాచాయ పుఞ్ఞం పసవన్తి నామ. భిక్ఖూ పిణ్డాయ చరన్తే దిస్వా "లభన్తూ"తి చిన్తేన్తా మనసా పుఞ్ఞం పసవన్తి నామ. **పసవన్తీ**తి పటిలభన్తి. పుఞ్ఞం పనేత్థ లోకియలోకుత్తరమిస్సకం కథితం.

౭. సఙ్ఖతలక్ఖణసుత్తవణ్ణనా

౪౭. సత్తమే **సఙ్ఖతస్సా**తి పచ్చయేహి సమాగన్త్వా కతస్స. **సఙ్ఖతలక్ఖణానీ**తి సఙ్ఖతం ఏతన్తి సఞ్జాననకారణాని నిమిత్తాని. **ఉప్పాదో**తి జాతి. **వయో**తి భేదో. **ఠితస్స అఞ్ఞథత్తం** నామ జరా. తత్థ **సఙ్ఖత**న్తి తేభూమకా ధమ్మా. మగ్గఫలాని పన అసమ్మసనూపగత్తా ఇధ న కథీయన్తి. ఉప్పాదాదయో **సఙ్ఖతలక్ఖణా** నామ. తేసు ఉప్పాదక్ఖణే ఉప్పాదో, ఠానక్ఖణే జరా, భేదక్ఖణే వయో. లక్ఖణం న సఙ్ఖతం, సఙ్ఖతం న లక్ఖణం , లక్ఖణేన పన సఙ్ఖతం పరిచ్ఛిన్నం. యథా హత్థిఅస్సగోమహింసాదీనం సత్తిసూలాదీని సఞ్జాననలక్ఖణాని న హత్థిఆదయో, నపి హత్థిఆదయో లక్ఖణాసేవ, లక్ఖణేహి పన తే "అసుకస్స హత్థీ, అసుకస్స అస్సో, అసుకహత్థీ, అసుకఅస్సో"తి వా పఞ్ఞాయన్తి, ఏవంసమ్పదమిదం వేదితబ్బం.

౮. అసఙ్ఖతలక్ఖణసుత్తవణ్ణనా

౪౮. అట్ఠమే **అసఙ్ఖతస్సా**తి పచ్చయేహి సమాగన్త్వా అకతస్స. **అసఙ్ఖతలక్ఖణానీ**తి అసఙ్ఖతం ఏతన్తి సఞ్జాననకారణాని నిమిత్తాని. **న ఉప్పాదో పఞ్ఞాయతీ**తిఆదీహి ఉప్పాదజరాభఙ్గానం అభావో వుత్తో. ఉప్పాదాదీనఞ్హి అభావేన అసఙ్ఖతన్తి పఞ్ఞాయతి.

౯. పబ్బతరాజసుత్తవణ్ణనా

౪౯. నవమే **మహాసాలా**తి మహారుక్ఖా. **కులపతి**న్తి కులజేట్ఠకం. **సేలో**తి సిలామయో. **అరఞ్ఞస్మి**న్తి అగామకట్ఠానే. **బ్రహ్మే**తి మహన్తే. **వనే**తి అటవియం. **వనప్పతీ**తి వనజేట్ఠకా. **ఇధ ధమ్మం చరిత్వాన, మగ్గం సుగతిగామిన**న్తి

సుగతిగామికమగ్గసఙ్ఖాతం ధమ్మం చరిత్వా.

౧౦. ఆతప్పకరణీయసుత్తవణ్ణనా

౨౫౦. దసమే **ఆతప్పం కరణీయ**న్తి వీరియం కాతుం యుత్తం. **అనుప్పాదాయా**తి అనుప్పాదత్థాయ, అనుప్పాదం సాధేస్సామీతి ఇమినా కారణేన కత్తబ్బన్తి అత్థో. పరతోపి ఏసేవ నయో. **సారీరికాన**న్తి సరీరసమ్భవానం. **దుక్ఖాన**న్తి దుక్ఖమానం. **తిబ్బాన**న్తి బహలానం, తాపనవసేన వా తిబ్బానం. **ఖరాన**న్తి ఫరుసానం. **కటుకాన**న్తి తిఖిణానం. **అసాతాన**న్తి అమధురానం. **అమనాపాన**న్తి మనం వడ్ఢేతుం అసమత్థానం. **పాణహరాన**న్తి జీవితహరానం. **అధివాసనాయా**తి అధివాసనత్థాయ సహనత్థాయ ఖమనత్థాయ.

ఏత్తకే ఠానే సత్థా ఆణాపేత్వా ఆణత్తిం పవత్తేత్వా ఇదాని సమాదపేన్తో **యతో ఖో, భిక్ఖవే**తిఆదిమాహ. తత్థ **యతో**తి యదా. **ఆతాపీ**తి వీరియవా. **నిపకో**తి సప్పఞ్ఞో. **సతో**తి సతియా సమన్నాగతో. **దుక్ఖస్స అన్తకిరియాయా**తి వట్టదుక్ఖస్స పరిచ్ఛేదపరివటుమకిరియాయ. ఇమే చ పన ఆతాపాదయో తయోపి లోకియలోకుత్తరమిస్సకా కథితా.

౧౧. మహాచోరసుత్తవణ్ణనా

౨౫౧. ఏకాదసమే **మహాచోరో**తి మహన్తో బలవచోరో. **సన్ధి**న్తి ఘరసన్ధిం. **నిల్లోప**న్తి మహావిలోపం. **ఏకాగారిక**న్తి ఏకమేవ గేహం పరివారేత్వా విలుమ్పనం. **పరిపన్థేపి తిట్ఠతీ**తి పన్థదూహనకమ్మం కరోతి. **నదీవిదుగ్గ**న్తి నదీనం దుగ్గమట్ఠానం అన్తరదీపకం, యత్థ సక్కా హోతి ద్వీహిపి తీహిపి జఙ్ఘసహస్సేహి సద్ధిం నిలీయితుం. **పబ్బతవిసమ**న్తి పబ్బతానం విసమట్ఠానం పబ్బతన్తరం, యత్థ సక్కా హోతి సత్తహి వా అట్ఠహి వా జఙ్ఘసహస్సేహి సద్ధిం నిలీయితుం. **తిణగహన**న్తి తిణేన వడ్ఢిత్వా సఞ్ఛన్నం ద్వత్తియోజనట్ఠానం. **రోధ**న్తి ఘనం అఞ్ఞమఞ్ఞం సంసట్ఠసాఖం ఏకాబద్ధం మహావనసణ్డం. **పరియోధాయ అత్థం భణిస్సన్తీ**తి పరియోదహిత్వా తం తం కారణం పక్ఖిపిత్వా అత్థం కథయిస్సన్తి. **త్యాస్సా**తి తే అస్స. **పరియోధాయ అత్థం భణన్తీ**తి కిస్మిఞ్చి కిఞ్చి వత్తుం ఆరద్ధేయేవ "మా ఏవం అవచుత్థ, మయం ఏతం కులపరమ్పరాయ జానామ, న ఏస ఏవరూపం కరిస్సతీ"తి తం తం కారణం పక్ఖిపిత్వా మహన్తమ్పి దోసం హరన్తా అత్థం భణన్తి. అథ వా **పరియోధాయా**తి పటిచ్ఛాదేత్వాతిపి అత్థో. తే హి తస్సపి దోసం పటిచ్ఛాదేత్వా అత్థం భణన్తి. **ఖతం ఉపహత**న్తి గుణఖననేన ఖతం, గుణుపఘాతేన ఉపహతం. **విసమేన కాయకమ్మేనా**తి సమ్పక్ఖలనట్ఠేన విసమేన కాయద్వారికకమ్మేన. వచీమనోకమ్మేసుపి ఏసేవ నయో. **అన్తగ్గాహికాయా**తి దసవత్థుకాయ అన్తం గహేత్వా ఠితదిట్ఠియా. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

చూళవగ్గో పఞ్చమో.

పఠమపణ్ణాసకం నిట్ఠితం.

౨. దుతియపణ్ణాసకం

(౬) ౧. బ్రాహ్మణవగ్గో

౧. పఠమద్వేబ్రాహ్మణసుత్తవణ్ణనా

౫౨. బ్రాహ్మణవగ్గస్స పఠమే **జిణ్ణాతి** జరాజిణ్ణా. **వుద్ధాతి** వయోవుద్ధా. **మహల్లకాతి** జాతిమహల్లకా. **అద్ధగతాతి** తయో అద్ధే అతిక్కన్తా. **వయోఅనుప్పత్తాతి** తతియం వయం అనుప్పత్తా. **యేన భగవా తేనుపసఙ్కమింసూతి** పుత్తదారే అత్తనో వచనం అకరోన్తే దిస్వా "సమణస్స గోతమస్స సన్తికం గన్త్వా నియ్యానికమగ్గం గవేసిస్సామా"తి చిన్తేత్వా ఉపసఙ్కమింసు. **మయమస్సు, భో గోతమ, బ్రాహ్మణాతి;** భో గోతమ, మయం బ్రాహ్మణా న ఖత్తియా నామచ్చా న గహపతికాతి బ్రాహ్మణభావం జానాపేత్వా **జిణ్ణాతిఆదిమాహంసు. అకతభీరుత్తాణాతి** అకతభయపరిత్తాణా. అవస్సయభూతం పతిట్ఠాకమ్మం అమ్హేహి న కతన్తి దస్సేన్తి. **తగ్ఘాతి** ఏకంసత్థే నిపాతో, సమ్పటిచ్ఛనత్థే వా. ఏకన్తేన తుమ్హే ఏవరూపా, అహమ్పి ఖో ఏతం సమ్పటిచ్ఛామీతి చ దస్సేతి. **ఉపనీయతీతి** ఉపసంహరీయతి. అయం హి జాతియా జరం ఉపనీయతి, జరాయ బ్యాధిం, బ్యాధినా మరణం, మరణేన పున జాతిం. తేన వుత్తం – "ఉపనీయతీ"తి.

ఇదాని యస్మా తే బ్రాహ్మణా మహల్లకత్తా పబ్బజిత్వాపి వత్తం పూరేతుం న సక్ఖిస్సన్తి, తస్మా నే పఞ్చసు సీలేసు పతిట్ఠాపేన్తో భగవా **యోధ కాయేన సంయమోతిఆదిమాహ**. తత్థ **కాయేన సంయమోతి** కాయద్వారేన సంవరో. సేసేసుపి ఏసేవ నయో. **తం తస్స పేతస్సాతి** తం పుఞ్ఞం తస్స పరలోకం గతస్స తాయనట్ఠేన **తాణం,** నిలీయనట్ఠేన **లేణం,** పతిట్ఠానట్ఠేన **దీపో,** అవస్సయనట్ఠేన **సరణం,** ఉత్తమగతివసేన **పరాయణఞ్చ** హోతీతి దస్సేతి. గాథా ఉత్తానత్థాయేవ. ఏవం తే బ్రాహ్మణా తథాగతేన పఞ్చసు సీలేసు సమాదపితా యావజీవం పఞ్చ సీలాని రక్ఖిత్వా సగ్గే నిబ్బత్తింసు.

౨. దుతియద్వేబ్రాహ్మణసుత్తవణ్ణనా

౫౩. దుతియే **భాజనన్తి** యంకిఞ్చి భణ్డకం. సేసం పఠమే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం.

౩. అఞ్ఞతరబ్రాహ్మణసుత్తవణ్ణనా

౫౪. తతియే **సమ్మోదనీయన్తి** సమ్మోదజననిం. **సారణీయన్తి** సరితబ్బయుత్తకం. **వీతిసారేత్వాతి** పరియోసాపేత్వా. **కిత్తావతాతి** కిత్తకేన. **సన్దిట్ఠికో ధమ్మో హోతీతి** సామం పస్సితబ్బో హోతి. **అకాలికోతి** న కాలన్తరే ఫలదాయకో. **ఏహిపస్సికోతి** "ఏహి పస్సా"తి ఏవం దస్సేతుం సక్కాతి ఆగమనీయపటిపదం పుచ్ఛతి. **ఓపనేయ్యికోతి** అత్తనో చిత్తం ఉపనేతబ్బో. **పచ్చత్తం వేదితబ్బోతి** సామంయేవ జానితబ్బో. **విఞ్ఞూహీతి** పణ్డితేహి. **పరియాదిన్నచిత్తోతి** ఆదిన్నగహితపరామట్ఠచిత్తో హుత్వా. **చేతేతీతి** చిన్తేతి. సేసమేత్థ ఉత్తానమేవ. ఇమస్మిం పన సుత్తే బ్రాహ్మణేన లోకుత్తరమగ్గో పుచ్ఛితో, సత్థారాపి సోయేవ కథితో. సో హి సామం పస్సితబ్బత్తా సన్దిట్ఠికో నామాతి.

౪. పరిబ్బాజకసుత్తవణ్ణనా

౫౫. చతుత్థే **బ్రాహ్మణపరిబ్బాజకోతి** బ్రాహ్మణజాతికో పరిబ్బాజకో, న ఖత్తియాదిజాతికో. **అత్తత్థమ్పీతి** దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికం లోకియలోకుత్తరమిస్సకం అత్తనో అత్థం.

౫. నిబ్బుతసుత్తవణ్ణనా

౫౬. పఞ్చమే **అకాలికన్తి** న కాలన్తరే పత్తబ్బం. **ఓపనేయ్యికన్తి** పటిపత్తియా ఉపగన్తబ్బం.

౬. పలోకసుత్తవణ్ణనా

౫౭. ఛట్ఠే **ఆచరియపాచరియానన్తి** ఆచరియానఞ్చేవ ఆచరియాచరియానఞ్చ. **అవీచి మఞ్ఞే ఫుటో అహోసీతి** యథా అవీచి మహానిరయో నిరన్తరఫుటో నేరయికసత్తేహి పరిపుణ్ణో, మనుస్సేహి ఏవం పరిపుణ్ణో హోతి. **కుక్కుటసంపాతికాతి** ఏకగామస్స ఛదనపిట్ఠితో ఉప్పతిత్వా ఇతరగామస్స ఛదనపిట్ఠే పతనసఙ్ఖాతో కుక్కుటసంపాతో ఏతాసు అత్థీతి కుక్కుటసంపాతికా. కుక్కుటసంపాదికాతిపి పాఠో, గామన్తరతో గామన్తరం కుక్కుటానం పదసా గమనసఙ్ఖాతో కుక్కుటసంపాదో ఏతాసు అత్థీతి అత్థో. ఉభయమ్పేతం ఘననివాసతంయేవ దీపేతి. **అధమ్మరాగరత్తాతి** రాగో నామ ఏకన్తేనేవ అధమ్మో, అత్తనో పరిక్ఖారేసు పన ఉప్పజ్జమానో న అధమ్మరాగోతి అధిప్పేతో, పరపరిక్ఖారేసు ఉప్పజ్జమానోవ అధమ్మరాగోతి. **విసమలోభాభిభూతాతి** లోభస్స సమకాలో నామ నత్థి, ఏకన్తం విసమోవ ఏస. అత్తనా పరిగ్గహితవత్థుమ్హి పన ఉప్పజ్జమానో సమలోభో నామ, పరపరిగ్గహితవత్థుమ్హి ఉప్పజ్జమానోవ విసమోతి అధిప్పేతో. **మిచ్ఛాధమ్మపరేతాతి** అవత్థుపటిసేవనసఙ్ఖాతేన మిచ్ఛాధమ్మేన సమన్నాగతా. **దేవో న సమ్మా ధారం అనుప్పవేచ్ఛతీతి** వస్సితబ్బయుత్తే కాలే వస్సం న వస్సతి. **దుబ్భిక్ఖన్తి** దుల్లభభిక్ఖం. **దుస్సస్సన్తి** వివిధసస్సానం అసమ్పజ్జనేన దుస్సస్సం. **సేతట్టికన్తి** సస్సే సమ్పజ్జమానే పాణకా పతన్తి, తేహి దట్ఠత్తా నిక్ఖన్తనిక్ఖన్తాని సాలిసీసాని సేతవణ్ణాని హోన్తి నిస్సారాని. తం సన్ధాయ వుత్తం “సేతట్టిక”న్తి. **సలాకావుత్తన్తి** వపితం వపితం సస్సం సలాకామత్తమేవ సమ్పజ్జతి, ఫలం న దేతీతి అత్థో. **యక్ఖాతి** యక్ఖాధిపతినో. **వాళే అమనుస్సే ఓస్సజ్జన్తీతి** చణ్డయక్ఖే మనుస్సపథే విస్సజ్జేన్తి, తే లద్ధోకాసా మహాజనం జీవితక్ఖయం పాపేన్తి.

౭. వచ్ఛగోత్తసుత్తవణ్ణనా

౫౮. సత్తమే **మహప్ఫలన్తి** మహావిపాకం. **ధమ్మస్స చానుధమ్మం బ్యాకరోన్తీతి** ఏత్థ **ధమ్మో** నామ కథితకథా, **అనుధమ్మో** నామ కథితస్స పటికథనం. **సహధమ్మికోతి** సకారణో సహేతుకో. **వాదానుపాతోతి** వాదస్స అనుపాతో, అనుపతనం పవత్తీతి అత్థో. **గారయ్హం ఠానన్తి** గరహితబ్బయుత్తం కారణం. ఇదం వుత్తం హోతి – భోతా గోతమేన వుత్తా సకారణా వాదప్పవత్తి కిఞ్చిపి గారయ్హం కారణం న ఆగచ్ఛతీతి. అథ వా తేహి పరేహి వుత్తా సకారణా వాదప్పవత్తి కిఞ్చి గారయ్హం కారణం న ఆగచ్ఛతీతి పుచ్ఛతి.

అన్తరాయకరో హోతీతి అన్తరాయం వినాసం కిచ్ఛలాభకం విలోమకం కరోతి. **పారిపన్థికోతి** పన్థదూహనచోరో. **ఖతో చ హోతీతి** గుణఖననేన ఖతో హోతి. **ఉపహతోతి** గుణుపఘాతేనేవ ఉపహతో.

చన్దనికాయాతి అసుచికలలకూపే. **ఓలిగల్లేతి** నిద్ధమనకలలే. **సో చాతి** సో సీలవాతి వుత్తఖీణాసవో. **సీలక్ఖన్ధేనాతి** సీలరాసినా. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. ఏత్థ చ విముత్తిఞాణదస్సనం వుచ్చతి పచ్చవేక్ఖణఞాణం, తం అసేక్ఖస్స పవత్తత్తా అసేక్ఖన్తి వుత్తం. ఇతరాని సిక్ఖాపరియోసానప్పత్తతాయ సయమ్పి అసేక్ఖానేవ. తాని చ పన లోకుత్తరాని, పచ్చవేక్ఖణఞాణం లోకియం.

రోహిణీసూతి రత్తవణ్ణాసు. **సరూపాసూతి** అత్తనో వచ్ఛకేహి సమానరూపాసు. **పారేవతాసూతి** కపోతవణ్ణాసు. **దన్తోతి** నిబ్బిసేవనో. **పుఙ్గవోతి** ఉసభో. **ధోరయ్హోతి** ధురవాహో. **కల్యాణజవనిక్కమోతి** కల్యాణేన ఉజునా జవేన గన్తా. **నాస్స వణ్ణం పరిక్ఖరేతి** అస్స గోణస్స సరీరవణ్ణం న ఉపపరిక్ఖన్తి, ధురవహనకమ్మమేవ పన ఉపపరిక్ఖన్తి. **యస్మిం కస్మిఞ్చి జాతియేతి** యత్థ కత్థచి కులజాతే. **యాసు కాసుచి ఏతాసూతి** ఏతాసు ఖత్తియాదిప్పభేదాసు యాసు కాసుచి జాతీసు.

బ్రహ్మచరియస్స కేవలీతి బ్రహ్మచరియస్స కేవలేన సమన్నాగతో, పరిపుణ్ణభావేన యుత్తోతి అత్థో. ఖీణాసవో హి సకలబ్రహ్మచారీ నామ హోతి. తేనేతం వుత్తం. **పన్నభారోతి** ఓరోపితభారో, ఖన్ధభారం కిలేసభారం కామగుణభారఞ్చ ఓరోపేత్వా ఠితోతి అత్థో. **కతకిచ్చోతి** చతూహి మగ్గేహి కిచ్చం కత్వా ఠితో. **పారగూ సబ్బధమ్మానన్తి** సబ్బధమ్మా వుచ్చన్తి పఞ్చక్ఖన్ధా ద్వాదసాయతనాని అట్ఠారస ధాతుయో, తేసం సబ్బధమ్మానం అభిఞ్ఞాపారం, పరిఞ్ఞాపారం, పహానపారం, భావనాపారం, సచ్ఛికిరియాపారం, సమాపత్తిపారఞ్చాతి ఛబ్బిధం పారం గతత్తా పారగూ. **అనుపాదాయాతి** అగ్గహేత్వా. **నిబ్బుతోతి** కిలేససన్తాపరహితో. **విరజేతి** రాగదోసమోహరజరహితే.

అవిజానన్తాతి ఖేత్తం అజానన్తా. **దుమ్మేధాతి** నిప్పఞ్ఞా. **అస్సుతావినోతి** ఖేత్తవినిచ్ఛయసవనేన రహితా. **బహిద్ధాతి** ఇమమ్హా సాసనా బహిద్ధా. **న హి సన్తే ఉపాసరేతి** బుద్ధపచ్చేకబుద్ధఖీణాసవే ఉత్తమపురిసే న ఉపసఙ్కమన్తి. **ధీరసమ్మతేతి** పణ్డితేహి సమ్మతే సమ్భావితే. **మూలజాతా పతిట్ఠితాతి** ఇమినా సోతాపన్నస్స సద్ధం దస్సేతి. **కులే వా ఇధ జాయరేతి** ఇధ వా మనుస్సలోకే ఖత్తియబ్రాహ్మణవేస్సకులే జాయన్తి. అయమేవ హి తివిధా కులసమ్పత్తి నామ. **అనుపుబ్బేన నిబ్బానం, అధిగచ్ఛన్తీతి** సీలసమాధిపఞ్ఞాతి ఇమే గుణే పూరేత్వా అనుక్కమేన నిబ్బానం అధిగచ్ఛన్తీతి.

౮. తికణ్ణసుత్తవణ్ణనా

౫౯. అట్ఠమే **తికణ్ణోతి** తస్స నామం. **ఉపసఙ్కమీతి** "సమణో కిర గోతమో పణ్డితో, గచ్ఛిస్సామి తస్స సన్తిక"న్తి చిన్తేత్వా భుత్తపాతరాసో మహాజనపరివుతో ఉపసఙ్కమి. **భగవతో సమ్ముఖాతి** దసబలస్స పురతో నిసీదిత్వా. **వణ్ణం భాసతీతి** కస్మా భాసతి? సో కిర ఇతో పుబ్బే తథాగతస్స సన్తికం అగతపుబ్బో. అథస్స ఏతదహోసి – "బుద్ధా నామ దురాసదా, మయి పఠమతరం అకథేన్తే కథేయ్యు వా న వా. సచే న కథేస్సతి, అథ మం సమాగమట్ఠానే కథేన్తం ఏవం వక్ఖన్తి 'త్వం ఇధ కస్మా కథేసి, యేన తే సమణస్స గోతమస్స సన్తికం గన్త్వా వచనమత్తమ్పి న లద్ధ'న్తి. తస్మా 'ఏవం మే అయం గరహా ముచ్చిస్సతీ'"తి మఞ్ఞమానో భాసతి. కిఞ్చాపి బ్రాహ్మణానం వణ్ణం భాసతి, తథాగతస్స పన ఞాణం ఘట్టేస్సామీతి అధిప్పాయేనేవ భాసతి. **ఏవమ్పి తేవిజ్జా బ్రాహ్మణాతి** తేవిజ్జకబ్రాహ్మణా ఏవంపణ్డితా ఏవంధీరా ఏవంబ్యత్తా ఏవంబహుస్సుతా ఏవంవాదినో, ఏవంసమ్మతాతి అత్థో. **ఇతిపీతి** ఇమినా తేసం పణ్డితాదిఆకారపరిచ్ఛేదం దస్సేతి. ఏత్తకేన కారణేన పణ్డితా… పే॰… ఏత్తకేన కారణేన సమ్మతాతి అయఞ్హి ఏత్థ అత్థో.

యథా కథం పన బ్రాహ్మణాతి ఏత్థ **యథాతి** కారణవచనం, **కథం పనాతి** పుచ్ఛావచనం. ఇదం వుత్తం హోతి – కథం పన, బ్రాహ్మణ, బ్రాహ్మణా తేవిజ్జం పఞ్ఞాపేన్తి. యథా ఏవం సక్కా హోతి జానితుం, తం కారణం వదేహీతి. తం సుత్వా బ్రాహ్మణో "జాననట్ఠానేయేవ మం సమ్మాసమ్బుద్ధో పుచ్ఛి, నో అజాననట్ఠానే"తి అత్తమనో హుత్వా **ఇధ, భో గోతమాతిఆదిమాహ**. తత్థ **ఉభతోతి** ద్వీహిపి పక్ఖేహి. **మాతితో చ పితితో చాతి** యస్స మాతా బ్రాహ్మణీ, మాతు మాతా బ్రాహ్మణీ, తస్సాపి మాతా బ్రాహ్మణీ. పితా బ్రాహ్మణో, పితు పితా బ్రాహ్మణో, తస్సాపి పితా బ్రాహ్మణో, సో ఉభతో సుజాతో

మాతితో చ పితితో చ. **సంసుద్ధగహణికోతి** యస్స సంసుద్ధా మాతు గహణీ, కుచ్ఛీతి అత్థో. "సమవేపాకినియా గహణియా"తి పన ఏత్థ కమ్మజతేజోధాతు గహణీతి వుచ్చతి.

యావ సత్తమా పితామహయుగాతి ఏత్థ పితు పితా పితామహో, పితామహస్స యుగం పితామహయుగం. **యుగన్తి** ఆయుప్పమాణం వుచ్చతి. అభిలాపమత్తమేవ చేతం, అత్థతో పన పితామహోయేవ పితామహయుగం. తతో ఉద్ధం సబ్బేపి పుబ్బపురిసా పితామహగ్గహణేనేవ గహితా. ఏవం యావ సత్తమో పురిసో, తావ సంసుద్ధగహణికో, అథ వా అక్ఖిత్తో అనుపక్కుట్ఠో జాతివాదేనాతి దస్సేతి. **అక్ఖిత్తోతి** "అపనేథ ఏతం, కిం ఇమినా"తి ఏవం అక్ఖిత్తో అనవక్ఖిత్తో. **అనుపక్కుట్ఠోతి** న ఉపక్కుట్ఠో, న అక్కోసం వా నిన్దం వా పత్తపుబ్బో. కేన కారణేనాతి? **జాతివాదేన**. "ఇతిపి హీనజాతికో ఏసో"తి ఏవరూపేన వచనేనాతి అత్థో.

అజ్ఝాయకోతి ఇదం "న దానిమే ఝాయన్తి, న దానిమే ఝాయన్తీతి ఖో, వాసేట్ఠ, అజ్ఝాయకా అజ్ఝాయకాతేవ తతియం అక్ఖరం ఉపనిబ్బత్త"న్తి (దీ. ని. ౩.౧౩౨) ఏవం పఠమకప్పికకాలే ఝానవిరహితానం బ్రాహ్మణానం గరహవచనం ఉప్పన్నం. ఇదాని పన తం అజ్ఝాయతీతి అజ్ఝాయకో, మన్తే పరివత్తేతీతి ఇమినా అత్థేన పసంసావచనం కత్వా వోహరన్తి. మన్తే ధారేతీతి **మన్తధరో**.

తిణ్ణం వేదానన్తి ఇరుబ్బేదయజుబ్బేదసామబ్బేదానం. ఓట్ఠపహతకరణవసేన పారం గతోతి **పారగూ**. సహ నిఘణ్డునా చ కేటుభేన చ **సనిఘణ్డుకేటుభానం. నిఘణ్డూతి** నామనిఘణ్డురుక్ఖాదీనం వేవచనపకాసకసత్థం. **కేటుభన్తి** కిరియాకప్పవికప్పో కవీనం ఉపకారాయ సత్థం. సహ అక్ఖరప్పభేదేన **సాక్ఖరప్పభేదానం. అక్ఖరప్పభేదోతి** సిక్ఖా చ నిరుత్తి చ. **ఇతిహాసపఞ్చమానన్తి** ఆథబ్బణవేదం చతుత్థం కత్వా ఇతిహ ఆస, ఇతిహ ఆసాతి ఈదిసవచనపటిసంయుత్తో పురాణకథాసఙ్ఖాతో ఖత్తవిజ్జాసఙ్ఖాతో వా ఇతిహాసో పఞ్చమో ఏతేసన్తి ఇతిహాసపఞ్చమా. తేసం ఇతిహాసపఞ్చమానం వేదానం.

పదం తదవసేసఞ్చ బ్యాకరణం అధీయతి వేదేతి చాతి **పదకో వేయ్యాకరణో. లోకాయతం** వుచ్చతి వితణ్డవాదసత్థం. **మహాపురిసలక్ఖణన్తి** మహాపురిసానం బుద్ధాదీనం లక్ఖణదీపకం ద్వాదససహస్సగన్థపమాణం సత్థం, యత్థ సోళససహస్సగాథాపదపరిమాణా బుద్ధమన్తా నామ అహేసుం, యేసం వసేన "ఇమినా లక్ఖణేన సమన్నాగతా బుద్ధా నామ హోన్తి , ఇమినా పచ్చేకబుద్ధా, ద్వే అగ్గసావకా, అసీతి మహాసావకా, బుద్ధమాతా, బుద్ధపితా, అగ్గుపట్ఠాకా, అగ్గుపట్ఠాయికా, రాజా చక్కవత్తీ"తి అయం విసేసో ఞాయతి. **అనవయోతి** ఇమేసు లోకాయతమహాపురిసలక్ఖణేసు అనూనో పరిపూరకారీ, అవయో న హోతీతి వుత్తం హోతి. అవయో నామ యో తాని అత్థతో చ గన్థతో చ సన్ధారేతుం న సక్కోతి. అథ వా **అనవయోతి** అను అవయో, సన్ధివసేన ఉకారలోపో. అను అవయో పరిపుణ్ణసిప్పోతి అత్థో.

తేన హీతి ఇదం భగవా నం ఆయాచన్తం దిస్వా "ఇదానిస్స పఞ్హం కథేతుం కాలో"తి ఞత్వా ఆహ. తస్సత్థో – యస్మా మం ఆయాచసి, తస్మా సుణాహీతి. **వివిచ్చేవ కామేహీతిఆది** విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి. ౧.౭౦) విత్థారితమేవ. ఇధ పనేతం తిస్సన్నం విజ్జానం పుబ్బభాగపటిపత్తిదస్సనత్థం వుత్తన్తి వేదితబ్బం. తత్థ ద్విన్నం విజ్జానం అనుపదవణ్ణనా చేవ భావనానయో చ విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి. ౨.౪౦౨ ఆదయో) విత్థారితోవ.

పఠమా విజ్జాతి పఠమం ఉప్పన్నాతి పఠమా, విదితకరణట్ఠేన విజ్జా. కిం విదితం కరోతి? పుబ్బేనివాసం. **అవిజ్జా**తి తస్సేవ పుబ్బేనివాసస్స అవిదితకరణట్ఠేన తప్పటిచ్ఛాదకో మోహో వుచ్చతి. **తమో**తి స్వేవ మోహో పటిచ్ఛాదకట్ఠేన తమోతి వుచ్చతి. **ఆలోకో**తి సాయేవ విజ్జా ఓభాసకరణట్ఠేన ఆలోకోతి వుచ్చతి. ఏత్థ చ విజ్జా అధిగతాతి అయం అత్థో . సేసం పసంసావచనం. యోజనా పనేత్థ అయమస్స విజ్జా అధిగతా, అథస్స అధిగతవిజ్జస్స అవిజ్జా విహతా వినట్ఠాతి అత్థో. కస్మా? యస్మా విజ్జా ఉప్పన్నా. ఇతరస్మిమ్పి పదద్వయే ఏసేవ నయో. **యథా త**న్తి ఏత్థ **యథా**తి ఓపమ్మం, **త**న్తి నిపాతమత్తం. సతియా అవిప్పవాసేన **అప్పమత్తస్స**. వీరియాతాపేన **ఆతాపినో**. కాయే చ జీవితే చ అనపేక్ఖతాయ **పహితత్తస్స**. పేసితత్తస్సాతి అత్థో. ఇదం వుత్తం హోతి – యథా అప్పమత్తస్స ఆతాపినో పహితత్తస్స విహరతో అవిజ్జా విహఞ్ఞేయ్య, విజ్జా ఉప్పజ్జేయ్య. తమో విహఞ్ఞేయ్య, ఆలోకో ఉప్పజ్జేయ్య, ఏవమేవ తస్స అవిజ్జా విహతా , విజ్జా ఉప్పన్నా. తమో విహతో, ఆలోకో ఉప్పన్నో. ఏతస్స తేన పధానానుయోగస్స అనురూపమేవ ఫలం లద్ధన్తి.

చుతూపపాతకథాయం **విజ్జా**తి దిబ్బచక్ఖుఞాణవిజ్జా. **అవిజ్జా**తి సత్తానం చుతిపటిసన్ధిప్పటిచ్ఛాదికా అవిజ్జా. సేసం వుత్తనయమేవ.

తతియవిజ్జాయ **సో ఏవం సమాహితే చిత్తే**తి విపస్సనాపాదకం చతుత్థజ్ఝానచిత్తం వేదితబ్బం. **ఆసవానం ఖయఞాణాయా**తి అరహత్తమగ్గఞాణత్థాయ. అరహత్తమగ్గో హి ఆసవవినాసనతో ఆసవానం ఖయోతి వుచ్చతి, తత్ర చేతం ఞాణం తత్థ పరియాపన్నత్తాతి. **చిత్తం అభినిన్నామేతీ**తి విపస్సనాచిత్తం అభినీహరతి. **సో ఇదం దుక్ఖ**న్తి ఏవమాదీసు ఏత్తకం దుక్ఖం, న ఇతో భియ్యోతి సబ్బమ్పి దుక్ఖసచ్చం సరసలక్ఖణప్పటివేధేన యథాభూతం పజానాతి పటివిజ్ఝతి, తస్స చ దుక్ఖస్స నిబ్బత్తికం తణ్హం "అయం దుక్ఖసముదయో"తి, తదుభయమ్పి యం ఠానం పత్వా నిరుజ్ఝతి , తం తేసం అప్పవత్తిం నిబ్బానం "అయం దుక్ఖనిరోధో"తి. తస్స చ సమ్పాపకం అరియమగ్గం "అయం దుక్ఖనిరోధగామినీ పటిపదా"తి సరసలక్ఖణప్పటివేధేన యథాభూతం పజానాతి పటివిజ్ఝతీతి ఏవమత్థో వేదితబ్బో.

ఏవం సరూపతో సచ్చాని దస్సేత్వా ఇదాని కిలేసవసేన పరియాయతో దస్సేన్తో **ఇమే ఆసవా**తిఆదిమాహ. **తస్స ఏవం జానతో ఏవం పస్సతో**తి తస్స భిక్ఖునో ఏవం జానన్తస్స ఏవం పస్సన్తస్స. సహ విపస్సనాయ కోటిప్పత్తం మగ్గం కథేసి. **కామాసవా**తి కామాసవతో. **విముచ్చతీ**తి ఇమినా మగ్గక్ఖణం దస్సేతి. మగ్గక్ఖణే హి చిత్తం విముచ్చతి, ఫలక్ఖణే విముత్తం హోతి. **విముత్తస్మిం విముత్తమితి ఞాణ**న్తి ఇమినా పచ్చవేక్ఖణఞాణం దస్సేతి. **ఖీణా జాతీ**తిఆదీహి తస్స భూమిం. తేన హి ఞాణేన సో పచ్చవేక్ఖన్తో ఖీణా జాతీతిఆదీని పజానాతి. కతమా పనస్స జాతి ఖీణా, కథఞ్చ నం పజానాతీతి? న తావస్స అతీతా జాతి ఖీణా పుబ్బేవ ఖీణత్తా, న అనాగతా, అనాగతే వాయామాభావతో, న పచ్చుప్పన్నా, విజ్జమానత్తా. యా పన మగ్గస్స అభావితత్తా ఉప్పజ్జేయ్య ఏకచతుపఞ్చవోకారభవేసు ఏకచతుపఞ్చక్ఖన్ధప్పభేదా జాతి, సా మగ్గస్స భావితత్తా అనుప్పాదధమ్మతం ఆపజ్జనేన ఖీణా. తం సో మగ్గభావనాయ పహీనకిలేసే పచ్చవేక్ఖిత్వా కిలేసాభావే విజ్జమానమ్పి కమ్మం ఆయతిఅప్పటిసన్ధికం హోతీతి జానన్తో పజానాతి.

వుసితన్తి వుత్థం పరివుత్థం, కతం చరితం నిట్ఠితన్తి అత్థో. **బ్రహ్మచరియ**న్తి మగ్గబ్రహ్మచరియం. పుథుజ్జనకల్యాణకేన హి సద్ధిం సత్త సేక్ఖా బ్రహ్మచరియవాసం వసన్తి నామ, ఖీణాసవో వుత్థవాసో. తస్మా సో అత్తనో బ్రహ్మచరియవాసం పచ్చవేక్ఖన్తో "వుసితం బ్రహ్మచరియ"న్తి పజానాతి. **కతం కరణీయ**న్తి చతూసు సచ్చేసు చతూహి మగ్గేహి పరిఞ్ఞాపహానసచ్ఛికిరియాభావనాభిసమయవసేన సోళసవిధమ్పి కిచ్చం నిట్ఠాపితన్తి అత్థో. పుథుజ్జనకల్యాణకాదయో హి

తం కిచ్చం కరోన్తి, ఖీణాసవో కతకరణీయో. తస్మా నో అత్తనో కరణీయం పచ్చవేక్ఖన్తో "కతం కరణీయ"న్తి పజానాతి. **నాపరం ఇత్థత్తాయాతి** పున ఇత్థభావాయ, ఏవం సోళసవిధకిచ్చభావాయ కిలేసక్ఖయాయ వా మగ్గభావనాకిచ్చం మే నత్థీతి పజానాతి. అథ వా **ఇత్థత్తాయాతి** ఇత్థభావతో, ఇమస్మా ఏవం పకారా ఇదాని వత్తమానక్ఖన్ధసన్తానా అపరం ఖన్ధసన్తానం మయ్హం నత్థి, ఇమే పన పఞ్చక్ఖన్ధా పరిఞ్ఞాతా తిట్ఠన్తి ఛిన్నమూలకా రుక్ఖా వియ. తే చరిమకవిఞ్ఞాణనిరోధేన అనుపాదానో వియ జాతవేదో నిబ్బాయిస్సన్తీతి పజానాతి. ఇధ **విజ్జాతి** అరహత్తమగ్గఞాణవిజ్జా. **అవిజ్జాతి** చతుసచ్చప్పటిచ్ఛాదికా అవిజ్జా. సేసం వుత్తనయమేవ.

అనుచ్చావచసీలస్సాతి యస్స సీలం కాలేన హాయతి, కాలేన వడ్ఢతి, సో ఉచ్చావచసీలో నామ హోతి. ఖీణాసవస్స పన సీలం ఏకన్తవడ్ఢితమేవ. తస్మా సో అనుచ్చావచసీలో నామ హోతి. **వసీభూతన్తి** వసిప్పత్తం. **సుసమాహితన్తి** సుట్ఠు సమాహితం, ఆరమ్మణమ్హి సుట్ఠపితం. **ధీరన్తి** ధితిసమ్పన్నం. **మచ్చుహాయినన్తి** మచ్చుం జహిత్వా ఠితం. **సబ్బప్పహాయినన్తి** సబ్బే పాపధమ్మే పజహిత్వా ఠితం. **బుద్ధన్తి** చతుసచ్చబుద్ధం. **అన్తిమదేహినన్తి** సబ్బపచ్ఛిమసరీరధారినం. **తం నమస్సన్తి గోతమన్తి** తం గోతమగోత్తం బుద్ధసావకా నమస్సన్తి. అథ వా గోతమబుద్ధస్స సావకోపి గోతమో, తం గోతమం దేవమనుస్సా నమస్సన్తీతి అత్థో.

పుబ్బేనివాసన్తి పుబ్బేనివుత్థక్ఖన్ధపరమ్పరం. **యోవేతీతి** యో అవేతి అవగచ్ఛతి. యోవేదీతిపి పాఠో. యో అవేది, విదితం పాకటం కత్వా ఠితోతి అత్థో. **సగ్గాపాయఞ్చ పస్సతీతి** ఛ కామావచరే నవ బ్రహ్మలోకే చత్తారో చ అపాయే పస్సతి. **జాతిక్ఖయం పత్తోతి** అరహత్తం పత్తో. **అభిఞ్ఞావోసితోతి** జానిత్వా కిచ్చవోసానేన వోసితో. **మునీతి** మోనేయ్యేన సమన్నాగతో ఖీణాసవముని. **ఏతాహీతి** హేట్ఠా నిద్దిట్ఠాహి పుబ్బేనివాసఞాణాదీహి. **నాఞ్ఞం లపితలాపనన్తి** యో పనఞ్ఞో తేవిజ్జోతి అఞ్ఞేహి లపితవచనమత్తమేవ లపతి, తమహం తేవిజ్జోతి న వదామి, అత్తపచ్చక్ఖతో ఞత్వా పరస్సపి తిస్సో విజ్జా కథేన్తమేవాహం తేవిజ్జోతి వదామీతి అత్థో. **కలన్తి** కోట్ఠాసం. **నాగ్ఘతీతి** న పాపుణాతి. ఇదాని బ్రాహ్మణో భగవతో కథాయ పసన్నో పసన్నాకారం కరోన్తో **అభిక్కన్తన్తిఆదిమాహ**.

౯. జాణుస్సోణిసుత్తవణ్ణనా

౬౦. నవమే **యస్సస్సూతి** యస్స భవేయ్యుం. **యఞ్ఞోతిఆదీసు** యజితబ్బోతి యఞ్ఞో, దేయ్యధమ్మస్సేతం నామం. **సద్ధన్తి** మతకభత్తం. **థాలిపాకోతి** వరపురిసానం దాతబ్బయుత్తం భత్తం. **దేయ్యధమ్మన్తి** వుత్తావసేసం యంకిఞ్చి దేయ్యధమ్మం నామ. **తేవిజ్జేసు బ్రాహ్మణేసు దానం దదేయ్యాతి** సబ్బమేతం దానం తేవిజ్జేసు దదేయ్య, తేవిజ్జా బ్రాహ్మణావ పటిగ్గహేతుం యుత్తాతి దస్సేతి. సేసమేత్థ హేట్ఠా వుత్తనయమేవాతి.

౧౦. సఙ్గారవసుత్తవణ్ణనా

౬౧. దసమే **సఙ్గారవోతి** ఏవంనామకో రాజగహనగరే జిణ్ణపటిసఙ్ఖరణకారకో ఆయుత్తకబ్రాహ్మణో. **ఉపసఙ్కమీతి** భుత్తపాతరాసో హుత్వా మహాజనపరివుతో ఉపసఙ్కమి. **మయమస్సూతి** ఏత్థ **అస్సూతి** నిపాతమత్తం, మయం, భో గోతమ, బ్రాహ్మణా నామాతి ఇదమేవ అత్థపదం. **యఞ్ఞం యజామాతి** బాహిరసమయే సబ్బచతుక్కేన సబ్బట్ఠకేన సబ్బసోళసకేన సబ్బద్వత్తింసాయ సబ్బచతుసట్ఠియా సబ్బసతేన సబ్బపఞ్చసతేనాతి చ ఏవం పాణఘాతపటిసంయుత్తో యఞ్ఞో నామ హోతి. తం సన్ధాయేవమాహ. **అనేకసారీరికన్తి** అనేకసరీరసమ్భవం. **యదిదన్తి** యా ఏసా. **యఞ్ఞాధికరణన్తి**

యజనకారణా చేవ యాజనకారణా చాతి అత్థో. ఏకస్మిఞ్హి బహూనం దదన్తేపి దాపేన్తేపి బహూసుపి బహూనం దేన్తేసుపి దాపేన్తేసుపి పుఞ్ఞపటిపదా అనేకసారీరికా నామ హోతి. తం సన్ధాయేతం వుత్తం. తుయ్హఞ్చ తుయ్హఞ్చ యజామీతి వదన్తస్సాపి త్వఞ్చ త్వఞ్చ యజాహీతి ఆణాపేన్తస్సాపి చ అనేకసారీరికావ హోతి. తమ్పి సన్ధాయేతం వుత్తం. **యస్స వా తస్స వాతి** యస్మా వా తస్మా వా. **ఏకమత్తానం దమేతీతి** అత్తనో ఇన్ద్రియదమనవసేన ఏకం అత్తానమేవ దమేతి. **ఏకమత్తానం సమేతీతి** అత్తనో రాగాదిసమనవసేన ఏకం అత్తానమేవ సమేతి. **పరినిబ్బాపేతీతి** రాగాదిపరినిబ్బానేనేవ పరినిబ్బాపేతి. **ఏవమస్సాయన్తి** ఏవం సన్తేపి అయం.

ఏవమిదం బ్రాహ్మణస్స కథం సుత్వా సత్థా చిన్తేసి – “అయం బ్రాహ్మణో పసుఘాతకసంయుత్తం మహాయఞ్ఞం అనేకసారీరికం పుఞ్ఞపటిపదం వదేతి, పబ్బజ్జామూలకం పన పుఞ్ఞుప్పత్తిపటిపదం ఏకసారీరికన్తి వదేతి. నేవాయం ఏకసారీరికం జానాతి, న అనేకసారీరికం, హన్దస్స ఏకసారీరికఞ్చ అనేకసారీరికఞ్చ పటిపదం దేసేస్సామీ”తి ఉపరి దేసనం వడ్ఢేన్తో **తేన హి బ్రాహ్మణాతిఆదిమాహ.** తత్థ **యథా తే ఖమేయ్యాతి** యథా తుయ్హం రుచ్చేయ్య. **ఇధ తథాగతో లోకే ఉప్పజ్జతీతిఆది** విసుద్ధిమగ్గే విత్థారితమేవ. **ఏథాయం మగ్గోతి** ఏథ తుమ్హే, అహమనుసాసామి, అయం మగ్గో. **అయం పటిపదాతి** తస్సేవ వేవచనం. **యథా పటిపన్నోతి** యేన మగ్గేన పటిపన్నో. **అనుత్తరం బ్రహ్మచరియోగధన్తి** అరహత్తమగ్గసఙ్ఖాతస్స బ్రహ్మచరియస్స అనుత్తరం ఓగధం ఉత్తమపతిట్ఠాభూతం నిబ్బానం. **ఇచ్చాయన్తి** ఇతి అయం.

అప్పట్ఠతరాతి యత్థ బహూహి వేయ్యావచ్చకరేహి వా ఉపకరణేహి వా అత్థో నత్థి. **అప్పసమారమ్భతరాతి** యత్థ బహూనం కమ్మచ్ఛేదవసేన పీళాసఙ్ఖాతో సమారమ్భో నత్థి. **సేయ్యథాపి భవం గోతమో , భవం చానన్దో, ఏతే మే పుజ్జాతి** యథా భవం గోతమో, భవఞ్చానన్దో, ఏవరూపా మమ పూజితా, తుమ్హేయేవ ద్వే జనా మయ్హం పుజ్జా చ పాసంసా చాతి ఇమమత్థం సన్ధాయేతం వదతి. తస్స కిర ఏవం అహోసి – “ఆనన్దత్థేరో మంయేవ ఇమం పఞ్హం కథాపేతుకామో, అత్తనో ఖో పన వణ్ణే వుత్తే పదుస్సనకో నామ నత్థీ”తి. తస్మా పఞ్హం అకథేతుకామో వణ్ణభణనేన విక్ఖేపం కరోన్తో ఏవమాహ.

న ఖో త్యాహన్తి న ఖో తే అహం. థేరోపి కిర చిన్తేసి – “అయం బ్రాహ్మణో పఞ్హం అకథేతుకామో పరివత్తతి, ఇమం పఞ్హం ఏతంయేవ కథాపేస్సామీ”తి. తస్మా నం ఏవమాహ.

సహధమ్మికన్తి సకారణం. **సంసాదేతీతి** సంసీదాపేతి. **నో విస్సజ్జేతీతి** న కథేతి. **యంనూనాహం పరిమోచేయ్యన్తి** యంనూనాహం ఉభోపేతే విహేసతో పరిమోచేయ్యం. బ్రాహ్మణో హి ఆనన్దేన పుచ్ఛితం పఞ్హం అకథేన్తో విహేసేతి, ఆనన్దోపి బ్రాహ్మణం అకథేన్తం కథాపేన్తో. ఇతి ఉభోపేతే విహేసతో మోచేస్సామీతి చిన్తేత్వా ఏవమాహ. **కా న్వజ్జాతి** కా ను అజ్జ. **అన్తరాకథా ఉదపాదీతి** అఞ్ఞిస్సా కథాయ అన్తరన్తరే కతరా కథా ఉప్పజ్జీతి పుచ్ఛతి. తదా కిర రాజన్తేపురే తీణి పాటిహారియాని ఆరబ్భ కథా ఉదపాది, తం పుచ్ఛామీతి సత్థా ఏవమాహ. అథ బ్రాహ్మణో “ఇదాని వత్తుం సక్ఖిస్సామీ”తి రాజన్తేపురే ఉప్పన్నం కథం ఆరోచేన్తో **అయం ఖ్వజ్జ, భో గోతమాతిఆదిమాహ.** తత్థ **అయం ఖ్వజ్జాతి** అయం ఖో అజ్జ. **పుబ్బే సుదన్తి** ఏత్థ **సుదన్తి** నిపాతమత్తం. **ఉత్తరి మనుస్సధమ్మాతి** దసకుసలకమ్మపథసఙ్ఖాతా మనుస్సధమ్మా ఉత్తరిం. **ఇద్ధిపాటిహారియం దస్సేసున్తి** భిక్ఖాచారం గచ్ఛన్తా ఆకాసేనేవ గమింసు చేవ ఆగమింసు చాతి ఏవం పుబ్బే పవత్తం ఆకాసగమనం సన్ధాయేవమాహ. **ఏతరహి పన బహుతరా చ భిక్ఖూతి** ఇదం సో బ్రాహ్మణో “పుబ్బే భిక్ఖూ ‘చత్తారో పచ్చయే ఉప్పాదేస్సామా’తి మఞ్ఞే ఏవమకంసు, ఇదాని పచ్చయానం ఉప్పన్నభావం ఞత్వా నోప్పేన చేవ పమాదేన చ వీతినామేన్తీ”తి లద్ధియా ఏవమాహ.

పాటిహారియానీతి పచ్చనీకపటిహరణవసేన పాటిహారియాని. **ఇద్ధిపాటిహారియ**న్తి ఇజ్ఝనవసేన ఇద్ధి, పటిహరణవసేన పాటిహారియం, ఇద్ధియేవ పాటిహారియం ఇద్ధిపాటిహారియం. ఇతరేసుపి ఏసేవ నయో. **అనేకవిహితం ఇద్ధివిధ**న్తిఆదీనం అత్థో చేవ భావనానయో చ విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి॰ ౨.౩౬౫) విత్థారితోవ.

నిమిత్తేన ఆదిసతీతి ఆగతనిమిత్తేన వా గతనిమిత్తేన వా ఠితనిమిత్తేన వా "ఇదం నామ భవిస్సతీ"తి కథేతి. తత్రిదం వత్థు – ఏకో కిర రాజా తిస్సో ముత్తా గహేత్వా పురోహితం పుచ్ఛి "కిం మే, ఆచరియ, హత్థే"తి. సో ఇతో చితో చ ఓలోకేసి, తేన చ సమయేన ఏకా సరబూ "మక్ఖికం గహేస్సామీ"తి పక్ఖన్తా, గహణకాలే మక్ఖికా పలాతా. సో మక్ఖికాయ ముత్తత్తా "ముత్తా మహారాజా"తి ఆహ. ముత్తా తావ హోన్తు, కతి ముత్తాతి. సో పున నిమిత్తం ఓలోకేసి. అథావిదూరే కుక్కుటో తిక్ఖత్తుం సద్దం నిచ్ఛారేసి. బ్రాహ్మణో "తిస్సో మహారాజా"తి ఆహ. ఏవం ఏకచ్చో ఆగతనిమిత్తేన కథేతి. ఏతేనుపాయేన గతఠితనిమిత్తేహిపి కథనం వేదితబ్బం. **ఏవమ్పి తే మనో**తి ఏవం తవ మనో సోమనస్సితో వా దోమనస్సితో వా కామవితక్కాదిసంయుత్తో వాతి. దుతియం తస్సేవ వేవచనం. **ఇతిపి తే చిత్త**న్తి ఇతిపి తవ చిత్తం, ఇమఞ్చ ఇమఞ్చ అత్థం చిన్తయమానం పవత్తతీతి అత్థో. **బహుం చేపి ఆదిసతీ**తి బహుం చేపి కథేతి. **తథేవ తం హోతీ**తి యథా కథితం, తథేవ హోతి.

అమనుస్సానన్తి యక్ఖపిసాచాదీనం. **దేవతాన**న్తి చాతుమహారాజికాదీనం. **సద్దం సుత్వా**తి అఞ్ఞస్స చిత్తం ఞత్వా కథేన్తానం సుత్వా. **వితక్కవిప్ఫారసద్ద**న్తి వితక్కవిప్ఫారవసేన ఉప్పన్నం విప్పలపన్తానం సుత్తప్పమత్తాదీనం సద్దం. **సుత్వా**తి తం సుత్వా. యం వితక్కయతో తస్స సో సద్దో ఉప్పన్నో, తస్స వసేన "ఏవమ్పి తే మనో"తిఆదిసతి.

తత్రిమాని వత్థూని – ఏకో కిర మనుస్సో "అట్టం కరిస్సామీ"తి గామా నగరం గచ్ఛన్తో నిక్ఖన్తట్ఠానతో పట్ఠాయ "వినిచ్ఛయసభాయం రఞ్ఞో చ రాజమహామత్తానఞ్చ ఇదం కథేస్సామి ఇదం కథేస్సామీ"తి వితక్కేన్తో రాజకులం గతో వియ రఞ్ఞో పురతో ఠితో వియ అట్టకారకేన సద్ధిం కథేన్తో వియ చ అహోసి, తస్స తం వితక్కవిప్ఫారవసేన నిచ్ఛరన్తం సద్దం సుత్వా ఏకో పురిసో "కేనట్ఠేన గచ్ఛసీ"తి ఆహ. అట్టకమ్మేనాతి. గచ్ఛ, జయో తే భవిస్సతీతి. సో గన్త్వా అట్టం కత్వా జయమేవ పాపుణి.

అపరోపి థేరో మోళియగామే పిణ్డాయ చరి. అథ నం నిక్ఖమన్తం ఏకా దారికా అఞ్ఞవిహితా న అద్దస. సో గామద్వారే ఠత్వా నివత్తిత్వా ఓలోకేత్వా తం దిస్వా వితక్కేన్తో అగమాసి. గచ్ఛన్తోయేవ చ "కిం ను ఖో కురుమానా దారికా న అద్దసా"తి వచీభేదం అకాసి. పస్సే ఠితో ఏకో పురిసో సుత్వా "తుమ్హే, భన్తే, మోళియగామే చరిత్థా"తి ఆహ.

మనోసఙ్ఖారా పణిహితాతి చిత్తసఙ్ఖారా సుట్ఠపితా. **వితక్కేస్సతీ**తి వితక్కయిస్సతి పవత్తయిస్సతీతి పజానాతి. పజానన్తో చ ఆగమనేన జానాతి, పుబ్బభాగేన జానాతి, అన్తోసమాపత్తియం చిత్తం అపలోకేత్వా జానాతి. **ఆగమనేన జానాతి** నామ కసిణపరికమ్మకాలేయేవ "యేనాకారేనేస కసిణభావనం ఆరద్ధో పఠమజ్ఝానం వా…పే॰… చతుత్థజ్ఝానం వా అట్ఠ వా సమాపత్తియో నిబ్బత్తేస్సతీ"తి జానాతి. **పుబ్బభాగేన జానాతి** నామ పఠమవిపస్సనాయ ఆరద్ధాయయేవ జానాతి, "యేనాకారేన ఏస విపస్సనం ఆరద్ధో సోతాపత్తిమగ్గం వా నిబ్బత్తేస్సతి…పే॰… అరహత్తమగ్గం వా నిబ్బత్తేస్సతీ"తి జానాతి. **అన్తోసమాపత్తియం చిత్తం ఓలోకేత్వా జానాతి** నామ – "యేనాకారేన ఇమస్స మనోసఙ్ఖారా సుట్ఠపితా, ఇమస్స నామ చిత్తస్స అనన్తరా ఇమం నామ వితక్కం వితక్కేస్సతి, ఇతో వుట్ఠితస్స ఏతస్స హానభాగియో వా సమాధి భవిస్సతి ఠితిభాగియో వా విసేసభాగియో వా నిబ్బేధభాగియో వా, అభిఞ్ఞాయో వా నిబ్బత్తేస్సతీ"తి జానాతి. తత్థ పుథుజ్జనో చేతోపరియఞాణలాభీ

పుథుజ్జనానంయేవ చిత్తం జానాతి, న అరియానం. అరియేసుపి హేట్ఠిమో ఉపరిమస్స చిత్తం న జానాతి, ఉపరిమో పన హేట్ఠిమస్స జానాతి. ఏతేసు చ సోతాపన్నో సోతాపత్తిఫలసమాపత్తిం సమాపజ్జతి...పే.... అరహా అరహత్తఫలసమాపత్తిం సమాపజ్జతి. ఉపరిమో హేట్ఠిమం న సమాపజ్జతి. తేసఞ్హి హేట్ఠిమా హేట్ఠిమా సమాపత్తి తత్రవత్తియేవ హోతి. **తథేవ తం హోతీ**తి ఏతం ఏకంసేన తథేవ హోతి. చేతోపరియఞాణవసేన ఞాతఞ్హి అఞ్ఞథాభావి నామ నత్థి.

ఏవం వితక్కేథాతి ఏవం నేక్ఖమ్మవితక్కాదయో పవత్తేన్తా వితక్కేథ. **మా ఏవం వితక్కయిత్థా**తి ఏవం కామవితక్కాదయో పవత్తేన్తా మా వితక్కయిత్థ. **ఏవం మనసి కరోథా**తి ఏవం అనిచ్చసఞ్ఞమేవ, దుక్ఖసఞ్ఞాదీసు వా అఞ్ఞతరం మనసి కరోథ. **మా ఏవ**న్తి నిచ్చన్తిఆదినా నయేన మా మనసా కరిత్థ. **ఇద**న్తి ఇదం పఞ్చకామగుణరాగం పజహథ. **ఇదఞ్చ ఉపసమ్పజ్జా**తి ఇదం చతుమగ్గఫలప్పభేదం లోకుత్తరధమ్మమేవ ఉపసమ్పజ్జ పాపుణిత్వా నిప్ఫాదేత్వా విహరథ.

మాయాసహధమ్మరూపం వియ ఖాయతీతి మాయాయ సమానకారణజాతికం వియ హుత్వా ఉపట్ఠాతి. మాయాకారోపి హి ఉదకం గహేత్వా తేలం కరోతి, తేలం గహేత్వా ఉదకన్తి ఏవం అనేకరూపం మాయం దస్సేతి. ఇదమ్పి పాటిహారియం తథారూపమేవాతి. **ఇదమ్పి మే, భో గోతమ, పాటిహారియం మాయాసహధమ్మరూపం వియ ఖాయతీ**తి చిన్తామణికవిజ్జాసరిక్ఖకతం సన్ధాయ ఏవం ఆహ. చిన్తామణికవిజ్జం జానన్తాపి హి ఆగచ్ఛన్తమేవ దిస్వా "అయం ఇదం నామ వితక్కేన్తో ఆగచ్ఛతీ"తి జానన్తి. తథా "ఇదం నామ వితక్కేన్తో ఠితో, ఇదం నామ వితక్కేన్తో నిసిన్నో, ఇదం నామ వితక్కేన్తో నిపన్నో"తి జానన్తి.

అభిక్కన్తతరన్తి సున్దరతరం. **పణీతతర**న్తి ఉత్తమతరం. **భవఞ్హి గోతమో అవితక్కం అవిచార**న్తి ఇధ బ్రాహ్మణో అవసేసం ఆదేసనాపాటిహారియం బాహిరకన్తి న గణ్హి. ఇదఞ్చ పన సబ్బం సో బ్రాహ్మణో తథాగతస్స వణ్ణం కథేన్తోయేవ ఆహ. **అద్ధా ఖో త్యాయ**న్తి ఏకంసేనేవ తయా అయం. **ఆసజ్జ ఉపనీయ వాచా భాసితా**తి మమ గుణే ఘట్టేత్వా మమేవ గుణానం సన్తికం ఉపనీతా వాచా భాసితా. **అపిచ త్యాహం బ్యాకరిస్సామీ**తి అపిచ తే అహమేవ కథేస్సామీతి. సేసం ఉత్తానత్థమేవాతి.

బ్రాహ్మణవగ్గో పఠమో.

(๘) ౨. మహావగ్గో

౧. తిత్థాయతనసుత్తవణ్ణనా

౬౨. దుతియస్స పఠమే **తిత్థాయతనానీ**తి తిత్థభూతాని ఆయతనాని, తిత్థియానం వా ఆయతనాని. తత్థ తిత్థం జానితబ్బం, తిత్థకరా జానితబ్బా, తిత్థియా జానితబ్బా, తిత్థియసావకా జానితబ్బా. తిత్థం నామ ద్వాసట్ఠి దిట్ఠియో. తిత్థికరా నామ తాసం దిట్ఠీనం ఉప్పాదకా. తిత్థియా నామ యేసం తా దిట్ఠియో రుచ్చన్తి ఖమన్తి. తిత్థియసావకా నామ తేసం పచ్చయదాయకా. **ఆయతన**న్తి "కమ్బోజో అస్సానం ఆయతనం, గున్నం దక్ఖిణాపథో ఆయతన"న్తి ఏత్థ సఞ్జాతిట్ఠానం ఆయతనం నామ.

> "మనోరమే ఆయతనే, సేవన్తి నం విహఙ్గమా;
>
> ఛాయం ఛాయత్థినో యన్తి, ఫలత్థం ఫలభోజినో"తి. (అ॰ ని॰ ౫.౩౮) –

ఏత్థ సమోసరణట్ఠానం. "పఞ్చిమాని, భిక్ఖవే, విముత్తాయతనానీ"తి (అ॰ ని॰ ౫.౨౬) ఏత్థ కారణం. తం ఇధ సబ్బమ్పి లబ్భతి. సబ్బేపి హి దిట్ఠిగతికా సఞ్జాయమానా ఇమేసుయేవ తీసు ఠానేసు సఞ్జాయన్తి, సమోసరణమానాపి ఏతేసుయేవ తీసు ఠానేసు సమోసరన్తి సన్నిపతన్తి, దిట్ఠిగతికభావే చ నేసం ఏతానేవ తీణి కారణానీతి తిత్థభూతాని సఞ్జాతిఆదినా అత్థేన ఆయతనానీతిపి తిత్థాయతనాని. తేనేవత్థేన తిత్థియానం ఆయతనానీతిపి తిత్థాయతనాని. **సమనుయుఞ్జియమానానీ**తి కా నామేతా దిట్ఠియోతి ఏవం పుచ్ఛియమానాని. **సమనుగాహియమానానీ**తి కింకారణా ఏతా దిట్ఠియో ఉప్పన్నాతి ఏవం సమ్మా అనుగ్గాహియమానాని. **సమనుభాసియమానానీ**తి పటినిస్సజ్జేథ ఏతాని పాపకాని దిట్ఠిగతానీతి ఏవం సమ్మా అనుసాసియమానాని. అపిచ తీణిపి ఏతాని అనుయోగపుచ్ఛావేవచనానేవ. తేన వుత్తం అట్ఠకథాయం – "సమనుయుఞ్జతీతి వా సమనుగ్గాహతీతి వా సమనుభాసతీతి వా ఏసేసే ఏకట్ఠే సమే సమభాగే తజ్జాతే తఞ్ఞేవా"తి.

పరమ్పి గన్త్వాతి ఆచరియపరమ్పరా లద్ధిపరమ్పరా అత్తభావపరమ్పరాతి ఏతేసు యంకిఞ్చి పరమ్పరం గన్త్వాపి. **అకిరియాయ సణ్ఠహన్తీ**తి అకిరియమత్తే సంతిట్ఠన్తి. "అమ్హాకం ఆచరియో పుబ్బేకతవాదీ, అమ్హాకం పాచరియో పుబ్బేకతవాదీ, అమ్హాకం ఆచరియపాచరియో పుబ్బేకతవాదీ. అమ్హాకం ఆచరియో ఇస్సరనిమ్మానవాదీ , అమ్హాకం పాచరియో ఇస్సరనిమ్మానవాదీ, అమ్హాకం ఆచరియపాచరియో ఇస్సరనిమ్మానవాదీ. అమ్హాకం ఆచరియో అహేతుఅపచ్చయవాదీ, అమ్హాకం పాచరియో అహేతుఅపచ్చయవాదీ, అమ్హాకం ఆచరియపాచరియో అహేతుఅపచ్చయవాదీ"తి ఏవం గచ్ఛన్తాని హి ఏతాని ఆచరియపరమ్పరం గచ్ఛన్తి నామ. "అమ్హాకం ఆచరియో పుబ్బేకతలద్ధికో, అమ్హాకం పాచరియో…పే॰… అమ్హాకం ఆచరియపాచరియో అహేతుఅపచ్చయలద్ధికో"తి ఏవం గచ్ఛన్తాని లద్ధిపరమ్పరం గచ్ఛన్తి నామ. "అమ్హాకం ఆచరియస్స అత్తభావో పుబ్బేకతహేతు, అమ్హాకం పాచరియస్స…పే॰… అమ్హాకం ఆచరియపాచరియస్స అత్తభావో అహేతు అపచ్చయో"తి ఏవం గచ్ఛన్తాని అత్తభావపరమ్పరం గచ్ఛన్తి నామ. ఏవం పన సువిదూరమ్పి గచ్ఛన్తాని అకిరియమత్తేయేవ సణ్ఠహన్తి, ఏకోపి ఏతేసం దిట్ఠిగతికానం కత్తా వా కారేతా వా న పఞ్ఞాయతి.

పురిసపుగ్గలోతి సత్తో. కామఞ్చ పురిసోతిపి వుత్తే పుగ్గలోతిపి వుత్తే సత్తోయేవ వుత్తో హోతి, అయం పన సమ్ముతికథా నామ యో యథా జానాతి, తస్స తథా వుచ్చతి. **పటిసంవేదేతీ**తి అత్తనో సన్తానే ఉప్పన్నం జానాతి పటిసంవిదితం కరోతి, అనుభవతి వా. **పుబ్బేకతహేతూ**తి పుబ్బేకతకారణా, పుబ్బేకతకమ్మపచ్చయేనేవ పటిసంవేదేతీతి అత్థో. ఇమినా కమ్మవేదనఞ్చ కిరియవేదనఞ్చ పటిక్ఖిపిత్వా ఏకం విపాకవేదనమేవ సమ్పటిచ్ఛన్తి. యే వా ఇమే పిత్తసముట్ఠానా ఆబాధా సేమ్హసముట్ఠానా వాతసముట్ఠానా సన్నిపాతికా ఉతుపరిణామజా విసమపరిహారజా ఓపక్కమికా ఆబాధా కమ్మవిపాకజా ఆబాధాతి అట్ఠ రోగా వుత్తా, తేసు సత్త పటిక్ఖిపిత్వా ఏకం విపాకవేదనంయేవ సమ్పటిచ్ఛన్తి. యేపిమే దిట్ఠధమ్మవేదనీయం ఉపపజ్జవేదనీయం అపరపరియాయవేదనీయన్తి తయో కమ్మరాసయో వుత్తా, తేసుపి ద్వే పటిబాహిత్వా ఏకం అపరపరియాయకమ్మంయేవ సమ్పటిచ్ఛన్తి. యేపిమే దిట్ఠధమ్మవేదనీయో విపాకో ఉపపజ్జవేదనీయో అపరపరియాయవేదనీయోతి తయో విపాకరాసయో వుత్తా, తేసుపి ద్వే పటిబాహిత్వా ఏకం అపరపరియాయవిపాకమేవ సమ్పటిచ్ఛన్తి. యేపిమే కుసలచేతనా అకుసలచేతనా విపాకచేతనా కిరియచేతనాతి చత్తారో చేతనారాసయో వుత్తా, తేసుపి తయో పటిబాహిత్వా ఏకం విపాకచేతనంయేవ సమ్పటిచ్ఛన్తి.

ఇస్సరనిమ్మానహేతూతి ఇస్సరనిమ్మానకారణా, ఇస్సరేన నిమ్మితత్తా పటిసంవేదేతీతి అత్థో. అయం హి తేసం అధిప్పాయో – ఇమా తిస్సో వేదనా పచ్చుప్పన్నే అత్తనా కతమూలకేన వా ఆణత్తిమూలకేన వా పుబ్బేకతేన వా అహేతుఅపచ్చయా వా పటిసంవేదితుం నామ న సక్కా, ఇస్సరనిమ్మానకారణాయేవ పన ఇమా పటిసంవేదేతీతి. ఏవంవాదినో పనేతే హేట్ఠా వుత్తేసు అట్ఠసు రోగేసు ఏకమ్పి అసమ్పటిచ్ఛిత్వా సబ్బే పటిబాహన్తి, హేట్ఠా వుత్తేసు చ తీసు కమ్మరాసీసు తీసు విపాకరాసీసు చతూసు చేతనారాసీసు ఏకమ్పి అసమ్పటిచ్ఛిత్వా సబ్బేపి పటిబాహన్తి.

అహేతుఅపచ్చయాతి హేతుఞ్చ పచ్చయఞ్చ వినా, అకారణేనేవ పటిసంవేదేతీతి అత్థో. అయఞ్హి నేసం అధిప్పాయో – ఇమా తిస్సో వేదనా పచ్చుప్పన్నే అత్తనా కతమూలకేన వా ఆణత్తిమూలకేన వా పుబ్బేకతేన వా ఇస్సరనిమ్మానహేతునా వా పటిసంవేదితుం నామ న సక్కా, అహేతుఅపచ్చయాయేవ పన ఇమా పటిసంవేదేతీతి. ఏవంవాదినో పనేతే హేట్ఠా వుత్తేసు రోగాదీసు ఏకమ్పి అసమ్పటిచ్ఛిత్వా సబ్బం పటిబాహన్తి.

ఏవం సత్థా మాతికం నిక్ఖిపిత్వా ఇదాని తం విభజిత్వా దస్సేతుం **తత్ర, భిక్ఖవే**తిఆదిమాహ. తత్థ **ఏవం వదామీ**తి లద్ధిపతిట్ఠాపనత్థం ఏవం వదామీతి దస్సేతి. లద్ధిఞ్హి అప్పతిట్ఠాపేత్వా నిగ్గయ్హమానా లద్ధితో లద్ధిం సఙ్కమన్తి, భో గోతమ, న మయం పుబ్బేకతవాదం వదామాతిఆదీని వదన్తి. లద్ధియా పన పతిట్ఠాపితాయ సఙ్కమితుం అలభన్తా సునిగ్గహితా హోన్తి, ఇతి నేసం లద్ధిపతిట్ఠాపనత్థం ఏవం వదామీతి ఆహ. **తేనహాయస్మన్తో**తి తేన హి ఆయస్మన్తో. కిం వుత్తం హోతి – యది ఏతం సచ్చం, ఏవం సన్తే తేన తుమ్హాకం వాదేన. **పాణాతిపాతినో భవిస్సన్తి పుబ్బేకతహేతూ**తి యే కేచి లోకే పాణం అతిపాతేన్తి, సబ్బే తే పుబ్బేకతహేతు పాణాతిపాతినో భవిస్సన్తి. కింకారణా? న హి పాణాతిపాతకమ్మం అత్తనా కతమూలకేన న ఆణత్తిమూలకేన న ఇస్సరనిమ్మానహేతునా న అహేతుఅపచ్చయా సక్కా పటిసంవేదేతుం, పుబ్బేకతహేతుయేవ పటిసంవేదేతీతి అయం వో లద్ధి. యథా చ పాణాతిపాతినో, ఏవం పాణాతిపాతా విరమన్తాపి పుబ్బేకతహేతుయేవ విరమిస్సన్తీతి. ఇతి భగవా తేసంయేవ లద్ధిం గహేత్వా తేసం నిగ్గహం ఆరోపేతి. ఇమినా నయేన **అదిన్నాదాయినో**తిఆదీసుపి యోజనా వేదితబ్బా.

సారతో పచ్చాగచ్ఛతన్తి సారభావేన గణ్హన్తానం. **ఛన్దోతి** కత్తుకమ్యతాఛన్దో. **ఇదం వా కరణీయం ఇదం వా అకరణీయన్తి** ఏత్థ అయం అధిప్పాయో – ఇదం వా కరణీయన్తి కత్తబ్బస్స కరణత్థాయ, ఇదం వా అకరణీయన్తి అకత్తబ్బస్స అకరణత్థాయ కత్తుకమ్యతా వా పచ్చత్తపురిసకారో వా న హోతి. ఛన్దవాయామేసు వా అసన్తేసు "ఇదం కత్తబ్బ"న్తిపి "ఇదం న కత్తబ్బ"న్తిపి న హోతి. **ఇతి కరణీయాకరణీయే ఖో పన సచ్చతో థేతతో అనుపలబ్భియమానేతి** ఏవం కత్తబ్బే చ అకత్తబ్బే చ భూతతో థిరతో అపఞ్ఞాయమానే అలబ్భమానే. యది హి కత్తబ్బం కాతుం అకత్తబ్బతో చ విరమితుం లభేయ్య, కరణీయాకరణీయం సచ్చతో థేతతో ఉపలబ్భేయ్య. యస్మా పన ఉభయమ్పి తం ఏస నుపలబ్భతి, తస్మా తం సచ్చతో థేతతో న ఉపలబ్భతి, ఏవం తస్మిం చ అనుపలబ్భియమానేతి అత్థో. **ముట్ఠస్సతీనన్తి** నట్ఠస్సతీనం విస్సట్ఠస్సతీనం. **అనారక్ఖానం విహరతన్తి** ఛసు ద్వారేసు నిరారక్ఖానం విహరన్తానం. **న హోతి పచ్చత్తం సహధమ్మికో సమణవాదోతి** ఏవం భూతానం తుమ్హాకం వా అఞ్ఞేసం వా మయ్హం సమణాతి పచ్చత్తం సకారణో సమణవాదో న హోతి న ఇజ్ఝతి. సమణాపి హి పుబ్బేకతకారణాయేవ హోన్తి, అస్సమణాపి పుబ్బేకతకారణాయేవాతి. **సహధమ్మికోతి** సకారణో. **నిగ్గహో హోతీతి** మమ నిగ్గహో హోతి, తే పన నిగ్గహితా హోన్తీతి.

ఏవం పుబ్బేకతవాదినో నిగ్గహేత్వా ఇదాని ఇస్సరనిమ్మానవాదినో నిగ్గహేతుం **తత్ర, భిక్ఖవేతిఆదిమాహ.** తస్సత్థో పుబ్బేకతవాదే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో, తథా అహేతుకవాదేపి.

ఏవం ఇమేసం తిత్థాయతనానం పరమ్పి గన్త్వా అకిరియాయ సణ్ఠహనభావేన తుచ్ఛభావం అనియ్యానికభావం, అసారభావేన థుసకోట్టనసదిసతం ఆపజ్జనభావేన అగ్గిసఞ్ఞాయ ధమమానఖజ్జుపనకసరిక్ఖతం తందిట్ఠికానం పురిమస్సపి మజ్ఝిమస్సపి పచ్ఛిమస్సపి అత్థదస్సనతాయ అభావేన అన్ధవేణూపమతం సద్దమత్తేనేవ తాని గహేత్వా సారదిట్ఠికానం పథవియం పతితస్స బేలువపక్కస్స దద్దభాయితసద్దం సుత్వా "పథవీ సంవట్టమానా ఆగచ్ఛతీ"తి సఞ్ఞాయ పలాయన్తేన ససకేన సరిక్ఖభావఞ్చ దస్సేత్వా ఇదాని అత్తనా దేసితస్స ధమ్మస్స సారభావఞ్చేవ నియ్యానికభావఞ్చ దస్సేతుం **అయం ఖో పన, భిక్ఖవేతిఆదిమాహ.** తత్థ **అనిగ్గహితోతి** అఞ్ఞేహి అనిగ్గహితో నిగ్గహేతుం అసక్కుణేయ్యో. **అసంకిలిట్ఠోతి** నిక్కిలేసో పరిసుద్ధో, "సంకిలిట్ఠం నం కరిస్సామా"తి పవత్తేహిపి తథా కాతుం అసక్కుణేయ్యో. **అనుపవజ్జోతి** ఉపవాదవినిముత్తో. **అప్పటికుట్ఠోతి** "కిం ఇమినా హరథ న"న్తి ఏవం అప్పటిబాహితో , అనుపక్కుట్ఠో వా. **విఞ్ఞూహీతి** పణ్డితేహి. అపణ్డితానఞ్హి అజానిత్వా కథేన్తానం వచనం అప్పమాణం. తస్మా విఞ్ఞూహీతి ఆహ.

ఇదాని తస్స ధమ్మస్స దస్సనత్థం "కతమో చ, భిక్ఖవే"తి పఞ్హం పుచ్ఛిత్వా "ఇమా ఛ ధాతుయో"తిఆదినా నయేన మాతికం నిక్ఖిపిత్వా యథాపటిపాటియా విభజిత్వా దస్సేన్తో పున **ఇమా ఛ ధాతుయోతిఆదిమాహ.** తత్థ **ధాతుయోతి** సభావా. నిజ్జీవనిస్సత్తభావప్పకాసకో హి సభావట్ఠో ధాత్వట్ఠో నామ. **ఫస్సాయతనానీతి** విపాకఫస్సానం ఆకరట్ఠేన ఆయతనాని. **మనోపవిచారాతి** వితక్కవిచారపాదేహి అట్ఠారససు ఠానేసు మనస్స ఉపవిచారా.

పథవీధాతూతి పతిట్ఠాధాతు. **ఆపోధాతూతి** ఆబన్ధనధాతు. **తేజోధాతూతి** పరిపాచనధాతు. **వాయోధాతూతి** విత్థమ్భనధాతు. **ఆకాసధాతూతి** అసమ్ఫుట్ఠధాతు. **విఞ్ఞాణధాతూతి** విజాననధాతు. ఏవమిదం ధాతుకమ్మట్ఠానం ఆగతం. తం ఖో పనేతం సఙ్ఖేపతో ఆగతట్ఠానే సఙ్ఖేపతోపి విత్థారతోపి కథేతుం వట్టతి. విత్థారతో ఆగతట్ఠానే సఙ్ఖేపతో కథేతుం న వట్టతి, విత్థారతోవ వట్టతి. ఇమస్మిం పన తిత్థాయతనసుత్తే ఇదం సఙ్ఖేపతో ఛధాతువసేన కమ్మట్ఠానం ఆగతం. తం ఉభయథాపి కథేతుం వట్టతి.

సఙ్ఖేపతో ఛధాతువసేన కమ్మట్ఠానం పరిగ్గణ్హన్తోపి ఏవం పరిగ్గణ్హాతి – పథవీధాతు ఆపోధాతు తేజోధాతు వాయోధాతూతి ఇమాని చత్తారి మహాభూతాని, ఆకాసధాతు ఉపాదారూపం. ఏకస్మిం చ ఉపాదారూపే దిట్ఠే సేసాని తేవీసతి దిట్ఠానేవాతి సల్లక్ఖేతబ్బాని. విఞ్ఞాణధాతూతి చిత్తం విఞ్ఞాణక్ఖన్ధో హోతి, తేన సహజాతా వేదనా వేదనాక్ఖన్ధో, సఞ్ఞా సఞ్ఞాక్ఖన్ధో, ఫస్సో చ చేతనా చ సఙ్ఖారక్ఖన్ధోతి ఇమే చత్తారో అరూపక్ఖన్ధా నామ. చత్తారి పన మహాభూతాని చతున్నఞ్చ మహాభూతానం ఉపాదారూపం రూపక్ఖన్ధో నామ. తత్థ చత్తారో అరూపక్ఖన్ధా నామం, రూపక్ఖన్ధో రూపన్తి నామఞ్చ రూపఞ్చాతి ద్వేయేవ ధమ్మా హోన్తి, తతో ఉద్ధం సత్తో వా జీవో వా నత్థీతి ఏవం ఏకస్స భిక్ఖునో సఙ్ఖేపతో ఛధాతువసేన అరహత్తసమ్పాపకం కమ్మట్ఠానం వేదితబ్బం.

విత్థారతో పరిగ్గణ్హన్తో పన చత్తారి మహాభూతాని పరిగ్గణ్హిత్వా ఆకాసధాతుపరిగ్గహానుసారేన తేవీసతి ఉపాదారూపాని పరిగ్గణ్హాతి. అథ నేసం పచ్చయం ఉపపరిక్ఖన్తో పున చత్తారేవ మహాభూతాని దిస్వా తేసు పథవీధాతు వీసతికోట్ఠాసా, ఆపోధాతు ద్వాదస, తేజోధాతు చత్తారో, వాయోధాతు ఛకోట్ఠాసాతి కోట్ఠాసవసేన సమోధానేత్వా ద్వాచత్తాలీస మహాభూతాని చ వవత్థపేత్వా తేసు తేవీసతి ఉపాదారూపాని పక్ఖిపిత్వా పఞ్చసట్ఠి రూపాని వవత్థపేతి. తాని చ వత్థురూపేన సద్ధిం ఛసట్ఠి హోన్తీతి ఛసట్ఠి రూపాని పస్సతి. విఞ్ఞాణధాతు పన లోకియచిత్తవసేన ఏకాసీతి చిత్తాని. తాని సబ్బానిపి విఞ్ఞాణక్ఖన్ధో నామ హోతి. తేహి సహజాతా వేదనాదయోపి తత్తకాయేవాతి ఏకాసీతి వేదనా వేదనాక్ఖన్ధో, ఏకాసీతి సఞ్ఞా సఞ్ఞాక్ఖన్ధో, ఏకాసీతి చేతనా సఙ్ఖారక్ఖన్ధోతి ఇమే చత్తారో అరూపక్ఖన్ధా తేభూమకవసేన గయ్హమానా చతువీసాధికాని తీణి ధమ్మసతాని హోన్తీతి ఇతి ఇమే చ అరూపధమ్మా ఛసట్ఠి చ రూపధమ్మాతి సబ్బేపి సమోధానేత్వా నామఞ్చ రూపఞ్చాతి ద్వేవ ధమ్మా హోన్తి, తతో ఉద్ధం సత్తో వా జీవో వా నత్థీతి నామరూపవసేన పఞ్చక్ఖన్ధే వవత్థపేత్వా తేసం పచ్చయం పరియేసన్తో అవిజ్జాపచ్చయా తణ్హాపచ్చయా కమ్మపచ్చయా ఆహారపచ్చయాతి ఏవం పచ్చయం దిస్వా "అతీతేపి ఇమేహి పచ్చయేహి ఇదం వట్టం పవత్తిత్థ, అనాగతేపి ఏతేహి పచ్చయేహి పవత్తిస్సతి, ఏతరహిపి ఏతేహియేవ పవత్తతీ"తి తీసు కాలేసు కఙ్ఖం వితరిత్వా అనుక్కమేన పటిపజ్జమానో అరహత్తం పాపుణాతి. ఏవం విత్థారతోపి ఛధాతువసేన అరహత్తసమ్పాపకం కమ్మట్ఠానం వేదితబ్బం.

చక్ఖు ఫస్సాయతనన్తి సువణ్ణాదీనం సువణ్ణాదిఆకరో వియ ద్వే చక్ఖువిఞ్ఞాణాని ద్వే సమ్పటిచ్ఛనాని తీణి సన్తీరణానీతి ఇమేహి సత్తహి విఞ్ఞాణేహి సహజాతానం సత్తన్నం ఫస్సానం సముట్ఠానట్ఠేన ఆకరోతి ఆయతనం. **సోతం ఫస్సాయతన**న్తిఆదీసుపి ఏసేవ నయో. **మనో ఫస్సాయతన**న్తి ఏత్థ పన ద్వావీసతి విపాకఫస్సా యోజేతబ్బా. ఇతి హిదం ఛఫస్సాయతనానం వసేన కమ్మట్ఠానం ఆగతం. తం సఙ్ఖేపతోపి విత్థారతోపి కథేతబ్బం. సఙ్ఖేపతో తావ – ఏత్థ హి పురిమాని పఞ్చ ఆయతనాని ఉపాదారూపం, తేసు దిట్ఠేసు అవసేసం ఉపాదారూపం దిట్ఠమేవ హోతి. ఛట్ఠం ఆయతనం చిత్తం, తం విఞ్ఞాణక్ఖన్ధో హోతి, తేన సహజాతా వేదనాదయో సేసా తయో అరూపక్ఖన్ధాతి హేట్ఠా వుత్తనయేనేవ సఙ్ఖేపతో చ విత్థారతో చ అరహత్తసమ్పాపకం కమ్మట్ఠానం వేదితబ్బం.

చక్ఖునా రూపం దిస్వాతి చక్ఖువిఞ్ఞాణేన రూపం పస్సిత్వా. **సోమనస్సట్ఠానియ**న్తి సోమనస్సస్స కారణభూతం. **ఉపవిచరతీ**తి తత్థ మనం చారేన్తో ఉపవిచరతి. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో . ఏత్థ చ ఇట్ఠం వా హోతు అనిట్ఠం వా, యం రూపం దిస్వా సోమనస్సం ఉప్పజ్జతి, తం **సోమనస్సట్ఠానియం** నామ. యం దిస్వా దోమనస్సం ఉప్పజ్జతి, తం **దోమనస్సట్ఠానియం** నామ. యం దిస్వా ఉపేక్ఖా ఉప్పజ్జతి, తం **ఉపేక్ఖాట్ఠానియం** నామాతి వేదితబ్బం. **సద్దా**దీసుపి ఏసేవ

నయో. ఇతి ఇదం సఙ్ఖేపతో కమ్మట్ఠానం ఆగతం. తం ఖో పనేతం సఙ్ఖేపతో ఆగతట్ఠానే సఙ్ఖేపతోపి విత్థారతోపి కథేతుం వట్టతి. విత్థారతో ఆగతట్ఠానే సఙ్ఖేపతో కథేతుం న వట్టతి. ఇమస్మిం పన తిత్థాయతనసుత్తే ఇదం సఙ్ఖేపతో అట్ఠారసమనోపవిచారవసేన కమ్మట్ఠానం ఆగతం. తం సఙ్ఖేపతోపి విత్థారతోపి కథేతుం వట్టతి.

తత్థ సఙ్ఖేపతో తావ – చక్ఖు సోతం ఘానం జివ్హా కాయో, రూపం సద్దో గన్ధో రసోతి ఇమాని నవ ఉపాదారూపాని, తేసు దిట్ఠేసు సేసం ఉపాదారూపం దిట్ఠమేవ హోతి. ఫోట్ఠబ్బం తీణి మహాభూతాని, తేహి దిట్ఠేహి చతుత్థం దిట్ఠమేవ హోతి. మనో విఞ్ఞాణక్ఖన్ధో, తేన సహజాతా వేదనాదయో తయో అరూపక్ఖన్ధాతి హేట్ఠా వుత్తనయేనేవ సఙ్ఖేపతో చ విత్థారతో చ అరహత్తసమ్పాపకం కమ్మట్ఠానం వేదితబ్బం.

అరియసచ్చానీతి అరియభావకరాని, అరియపటివిద్ధాని వా సచ్చాని. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారతో పనేతం పదం విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి. ౨.౫౨౯) పకాసితం. **ఛన్నం, భిక్ఖవే, ధాతూన**న్తి ఇదం కిమత్థం ఆరద్ధం? సుఖావబోధనత్థం. యస్స హి తథాగతో ద్వాదసపదం పచ్చయావట్టం కథేతుకామో హోతి, తస్స గబ్భావక్కన్తి వట్టం దస్సేతి. గబ్భావక్కన్తి వట్టస్మిం హి దస్సితే కథేతుమ్పి సుఖం హోతి పరం అవబోధే ఉతుమ్పీతి సుఖావబోధనత్థం ఇదమారద్ధన్తి వేదితబ్బం. తత్థ **ఛన్నం ధాతూన**న్తి హేట్ఠా వుత్తానంయేవ పథవీధాతుఆదీనం. **ఉపాదాయా**తి పటిచ్చ. ఏతేన పచ్చయమత్తం దస్సేతి. ఇదం వుత్తం హోతి "ఛధాతుపచ్చయా గబ్భస్సావక్కన్తి హోతీ"తి. కస్స ఛన్నం ధాతూనం పచ్చయేన, కిం మాతు, ఉదాహు పితూతి? న మాతు న పితు, పటిసన్ధిగ్గణ్హనకసత్తస్సేవ పన ఛన్నం ధాతూనం పచ్చయేన గబ్భస్సావక్కన్తి నామ హోతి. గబ్భో చ నామేస నిరయగబ్భో తిరచ్ఛానయోనిగబ్భో పేత్తివిసయగబ్భో మనుస్సగబ్భో దేవగబ్భోతి నానప్పకారో హోతి. ఇమస్మిం పన ఠానే మనుస్సగబ్భో అధిప్పేతో. **అవక్కన్తి హోతీ**తి ఓక్కన్తి నిబ్బత్తి పాతుభావో హోతి, కథం హోతీతి? తిణ్ణం సన్నిపాతేన. వుత్తఞ్హేతం –

> "తిణ్ణం ఖో పన, భిక్ఖవే, సన్నిపాతా గబ్భస్సావక్కన్తి హోతి. కతమేసం తిణ్ణం ? ఇధ మాతాపితరో చ సన్నిపతితా హోన్తి, మాతా చ న ఉతునీ హోతి, గన్ధబ్బో చ న పచ్చుపట్ఠితో హోతి. నేవ తావ గబ్భస్సావక్కన్తి హోతి. ఇధ మాతాపితరో చ సన్నిపతితా హోన్తి, మాతా చ ఉతునీ హోతి, గన్ధబ్బో చ న పచ్చుపట్ఠితో హోతి, నేవ తావ గబ్భస్సావక్కన్తి హోతి. యతో చ ఖో, భిక్ఖవే, మాతాపితరో చ సన్నిపతితా హోన్తి, మాతా చ ఉతునీ హోతి, గన్ధబ్బో చ పచ్చుపట్ఠితో హోతి. ఏవం తిణ్ణం సన్నిపాతా గబ్భస్సావక్కన్తి హోతీ"తి (మ. ని. ౧.౪౦౮).

ఓక్కన్తియా సతి నామరూపన్తి "విఞ్ఞాణపచ్చయా నామరూప"న్తి వుత్తట్ఠానే వత్థుదసకం కాయదసకం భావదసకం తయో అరూపినో ఖన్ధాతి తేత్తింస ధమ్మా గహితా, ఇమస్మిం పన "ఓక్కన్తియా సతి నామరూప"న్తి వుత్తట్ఠానే విఞ్ఞాణక్ఖన్ధమ్పి పక్ఖిపిత్వా గబ్భసేయ్యకానం పటిసన్ధిక్ఖణే చతుత్తింస ధమ్మా గహితాతి వేదితబ్బా. **నామరూపపచ్చయా సళాయతన**న్తిఆదీహి యథేవ ఓక్కన్తియా సతి నామరూపపాతుభావో దస్సితో, ఏవం నామరూపే సతి సళాయతనపాతుభావో, సళాయతనే సతి ఫస్సపాతుభావో, ఫస్సే సతి వేదనాపాతుభావో దస్సితో.

వేదియమానస్సాతి ఏత్థ వేదనం అనుభవన్తోపి వేదియమానోతి వుచ్చతి జానన్తోపి. "వేదియామహం, భన్తే, వేదియతీతి మం సఙ్ఘో ధారేతూ"తి (చూళవ. అట్ఠ. ౧౦౨) ఏత్థ హి అనుభవన్తో వేదియమానో నామ, "సుఖం వేదనం వేదియమానో సుఖం వేదనం వేదియామీతి పజానాతీ"తి (మ. ని. ౧.౧౧౩; దీ. ని. ౨.౩౮౦; విభ. ౩౬౩) ఏత్థ జానన్తో. ఇధాపి జానన్తోవ

అధిప్పేతో. **ఇదం దుక్ఖన్తి పఞ్ఞపేమీ**తి ఏవం జానన్తస్స సత్తస్స “ఇదం దుక్ఖం ఏత్తకం దుక్ఖం, నత్థి ఇతో ఉద్ధం దుక్ఖ”న్తి పఞ్ఞపేమి బోధేమి జానాపేమి. **అయం దుక్ఖసముదయో**తిఆదీసుపి ఏసేవ నయో.

తత్థ దుక్ఖాదీసు అయం సన్నిట్ఠానకథా – ఠపేత్వా హి తణ్హం తేభూమకా పఞ్చక్ఖన్ధా దుక్ఖం నామ, తస్సేవ పభావికా పుబ్బతణ్హా దుక్ఖసముదయో నామ, తేసం ద్విన్నమ్పి సచ్చానం అనుప్పత్తినిరోధో దుక్ఖనిరోధో నామ, అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో దుక్ఖనిరోధగామినీ పటిపదా నామ. ఇతి భగవా ఓక్కన్తియా సతి నామరూపన్తి కథేన్తోపి వేదియమానస్స జానమానస్సేవ కథేసి, నామరూపపచ్చయా సళాయతనన్తి కథేన్తోపి, సళాయతనపచ్చయా ఫస్సోతి కథేన్తోపి, ఫస్సపచ్చయా వేదనాతి కథేన్తోపి, వేదియమానస్స ఖో పనాహం, భిక్ఖవే, ఇదం దుక్ఖన్తి పఞ్ఞపేమీతి కథేన్తోపి , అయం దుక్ఖసముదయోతి, అయం దుక్ఖనిరోధోతి, అయం దుక్ఖనిరోధగామినీ పటిపదాతి పఞ్ఞపేమీతి కథేన్తోపి వేదియమానస్స జానమానస్సేవ కథేసి.

ఇదాని తాని పటిపాటియా ఠపితాని సచ్చాని విత్థారేన్తో **కతమఞ్చ, భిక్ఖవే**తిఆదిమాహ. తం సబ్బం సబ్బాకారేన విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి. ౨.౫౩౭) విత్థారితమేవ. తత్థ వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. అయం పన విసేసో – తత్థ “దుక్ఖసముదయం అరియసచ్చం యాయం తణ్హా పోనోబ్భవికా”తి (మ. ని. ౧.౧౩౩; దీ. ని. ౨.౪౦౦; విభ. ౨౦౩) ఇమాయ తన్తియా ఆగతం, ఇధ “అవిజ్జాపచ్చయా సఙ్ఖారా”తి పచ్చయాకారవసేన. తత్థ చ దుక్ఖనిరోధం అరియసచ్చం “యో తస్సాయేవ తణ్హాయ అసేసవిరాగనిరోధో”తి (మ. ని. ౧.౧౩౪; దీ. ని. ౨.౪౦౧; విభ. ౨౦౪) ఇమాయ తన్తియా ఆగతం, ఇధ “అవిజ్జాయత్వేవ అసేసవిరాగనిరోధా”తి పచ్చయాకారనిరోధవసేన.

తత్థ **అసేసవిరాగనిరోధా**తి అసేసవిరాగేన చ అసేసనిరోధేన చ. ఉభయమ్పేతం అఞ్ఞమఞ్ఞవేవచనమేవ. **సఙ్ఖారనిరోధో**తి సఙ్ఖారానం అనుప్పత్తినిరోధో హోతి. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. ఇమేహి పన పదేహి యం ఆగమ్మ అవిజ్జాదయో నిరుజ్ఝన్తి, అత్థతో తం నిబ్బానం దీపితం హోతి. నిబ్బానఞ్హి అవిజ్జానిరోధోతిపి సఙ్ఖారనిరోధోతిపి ఏవం తేసం తేసం ధమ్మానం నిరోధనామేన కథీయతి. **కేవలస్సా**తి సకలస్స. **దుక్ఖక్ఖన్ధస్సా**తి వట్టదుక్ఖరాసిస్స. **నిరోధో హోతీ**తి అప్పవత్తి హోతి. తత్థ యస్మా అవిజ్జాదీనం నిరోధో నామ ఖీణాకారోపి వుచ్చతి అరహత్తమ్పి నిబ్బానమ్పి, తస్మా ఇధ ఖీణాకారదస్సనవసేన ద్వాదససు ఠానేసు అరహత్తం, ద్వాదససుయేవ నిబ్బానం కథితన్తి వేదితబ్బం. **ఇదం వుచ్చతీ**తి ఏత్థ నిబ్బానమేవ సన్ధాయ ఇదన్తి వుత్తం. **అట్ఠఙ్గికో**తి న అట్ఠహి అఙ్గేహి వినిముత్తో అఞ్ఞో మగ్గో నామ అత్థి. యథా పన పఞ్చఙ్గికం తూరియన్తి వుత్తే పఞ్చఙ్గమత్తమేవ తూరియన్తి వుత్తం హోతి, ఏవమిధాపి అట్ఠఙ్గికమత్తమేవ మగ్గో హోతీతి వేదితబ్బో. **అనిగ్గహితో**తి న నిగ్గహితో. నిగ్గణ్హన్తో హి హాపేత్వా వా దస్సేతి వడ్ఢేత్వా వా తం పరివత్తేత్వా వా. తత్థ యస్మా చత్తారి అరియసచ్చాని “న ఇమాని చత్తారి, ద్వే వా తీణి వా”తి ఏవం హాపేత్వాపి “పఞ్చ వా ఛ వా”తి ఏవం వడ్ఢేత్వాపి “న ఇమాని చత్తారి అరియసచ్చాని, అఞ్ఞానేవ చత్తారి అరియసచ్చానీ”తి దస్సేతుం న సక్కా. తస్మా అయం ధమ్మో అనిగ్గహితో నామ. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

౨. భయసుత్తవణ్ణనా

౬౩. దుతియే **అమాతాపుత్తికానీ**తి మాతా చ పుత్తో చ మాతాపుత్తం, పరిత్తాతుం సమత్థభావేన నత్థి ఏత్థ మాతాపుత్తన్తి అమాతాపుత్తికాని. **యన్తి** యస్మిం సమయే. **తత్థ మాతాపి పుత్తం నప్పటిలభతీ**తి తస్మిం అగ్గిభయే ఉప్పన్నే మాతాపి

పుత్తం పస్సితుం న లభతి, పుత్తోపి మాతరం పస్సితుం న లభతీతి అత్థో. **భయం హోతీ**తి చిత్తుత్రాసభయం హోతి. **అటవిసఙ్కోపో**తి అటవియా సఙ్కోపో. అటవీతి చేత్థ అటవివాసినో చోరా వేదితబ్బా. యదా హి తే అటవితో జనపదం ఓతరిత్వా గామనిగమరాజధానియో పహరిత్వా విలుమ్పన్తి, తదా అటవిసఙ్కోపో నామ హోతి, తం సన్ధాయేతం వుత్తం. **చక్కసమారూళ్హా**తి ఏత్థ ఇరియాపథచక్కమ్పి వట్టతి యానచక్కమ్పి. భయస్మిం హి సమ్పత్తే యేసం యానకాని అత్థి, తే అత్తనో పరిక్ఖారభణ్డం తేసు ఆరోపేత్వా పలాయన్తి. యేసం నత్థి , తే కాజేన వా ఆదాయ సీసేన వా ఉక్ఖిపిత్వా పలాయన్తియేవ. తే చక్కసమారూళ్హా నామ హోన్తి. **పరియాయన్తీ**తి ఇతో చితో చ గచ్ఛన్తి. **కదాచీ**తి కిస్మిఞ్చిదేవ కాలే. **కరహచీ**తి తస్సేవ వేవచనం. **మాతాపి పుత్తం పటిలభతీ**తి ఆగచ్ఛన్తం వా గచ్ఛన్తం వా ఏకస్మిం ఠానే నిలీనం వా పస్సితుం లభతి. **ఉదకవాహకో**తి నదీపూరో. **మాతాపి పుత్తం పటిలభతీ**తి కుల్లే వా ఉళుమ్పే వా మత్తికాభాజనే వా దారుక్ఖణ్డే వా లగ్గం వుయ్హమానం పస్సితుం పటిలభతి, సోత్థినా వా పున ఉత్తరిత్వా గామే వా అరఞ్ఞే వా ఠితం పస్సితుం లభతీతి.

ఏవం పరియాయతో అమాతాపుత్తికాని భయాని దస్సేత్వా ఇదాని నిప్పరియాయేన దస్సేన్తో **తీణిమానీ**తిఆదిమాహ. తత్థ **జరాభయ**న్తి జరం పటిచ్చ ఉప్పజ్జనకభయం. ఇతరేసుపి ఏసేవ నయో. వుత్తమ్పి చేతం – ''జరం పటిచ్చ ఉప్పజ్జతి భయం భయానకం ఛమ్భితత్తం లోమహంసో చేతసో ఉత్రాసో. బ్యాధిం పటిచ్చ, మరణం పటిచ్చ ఉప్పజ్జతి భయం భయానకం ఛమ్భితత్తం లోమహంసో చేతసో ఉత్రాసో''తి (విభ. ౯౨౧). సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

౩. వేనాగపురసుత్తవణ్ణనా

౬౪. తతియే **కోసలేసూ**తి ఏవంనామకే జనపదే. **చారికం చరమానో**తి అద్ధానగమనం గచ్ఛన్తో. చారికా చ నామేసా భగవతో దువిధా హోతి తురితచారికా చ అతురితచారికా చాతి. తత్థ దూరేపి బోధనేయ్యపుగ్గలం దిస్వా తస్స బోధనత్థాయ సహసా గమనం **తురితచారికా** నామ . సా మహాకస్సపపచ్చుగ్గమనాదీసు దట్ఠబ్బా. యం పన గామనిగమపటిపాటియా దేవసికం యోజనఅద్ధయోజనవసేన పిణ్డపాతచరియాదీహి లోకం అనుగ్గణ్హన్తస్స గమనం, అయం **అతురితచారికా** నామ. ఇమం సన్ధాయేతం వుత్తం – ''చారికం చరమానో''తి. విత్థారేన పన చారికాకథా సుమఙ్గలవిలాసినియా దీఘనికాయట్ఠకథాయ అమ్బట్ఠసుత్తవణ్ణనాయం (దీ. ని. అట్ఠ. ౧.౨౫౪) వుత్తా. **బ్రాహ్మణగామో**తి బ్రాహ్మణానం సమోసరణగామోపి బ్రాహ్మణగామోతి వుచ్చతి, బ్రాహ్మణానం భోగగామోపి. ఇధ సమోసరణగామో బ్రాహ్మణవసనగామోతి అధిప్పేతో. **తదవసరీ**తి తత్థ అవసరి, సమ్పత్తోతి అత్థో. విహారో పనేత్థ అనియామితో. తస్మా తస్స అవిదూరే బుద్ధానం అనుచ్ఛవికో ఏకో వనసణ్డో అత్థి, సత్థా తం వనసణ్డం గతోతి వేదితబ్బో.

అస్సోసున్తి సుణింసు ఉపలభింసు, సోతద్వారసమ్పత్తవచననిగ్ఘోసానుసారేన జానింసు. **ఖో**తి అవధారణత్థే, పదపూరణమత్తే వా నిపాతో. తత్థ అవధారణత్థేన ''అస్సోసుం ఏవ, న తేసం కోచి సవనన్తరాయో అహోసీ''తి అయమత్థో వేదితబ్బో. పదపూరణేన బ్యఞ్జనసిలిట్ఠతామత్తమేవ.

ఇదాని యమత్థం అస్సోసుం, తం పకాసేతుం **సమణో ఖలు, భో, గోతమో**తిఆది వుత్తం. తత్థ సమితపాపత్తా **సమణో**తి వేదితబ్బో. **ఖలూ**తి అనుస్సవత్థే నిపాతో. **భో**తి తేసం అఞ్ఞమఞ్ఞం ఆలపనమత్తం. **గోతమో**తి భగవతో గోత్తవసేన పరిదీపనం, తస్మా ''సమణో ఖలు, భో, గోతమో''తి ఏత్థ సమణో కిర, భో, గోతమగోత్తోతి ఏవమత్థో దట్ఠబ్బో. **సక్యపుత్తో**తి ఇదం పన భగవతో ఉచ్చాకులపరిదీపనం. **సక్యకులా పబ్బజితో**తి సద్ధాపబ్బజితభావపరిదీపనం, కేనచి పారిజుఞ్ఞేన అనభిభూతో

అపరిక్ఖీణంయేవ తం కులం పహాయ సద్ధాయ పబ్బజితోతి వుత్తం హోతి. **తం ఖో పనాతి** ఇత్థమ్భూతాఖ్యానత్థే ఉపయోగవచనం, తస్స ఖో పన భోతో గోతమస్సాతి అత్థో. **కల్యాణోతి** కల్యాణగుణసమన్నాగతో, సేట్ఠోతి వుత్తం హోతి. **కిత్తిసద్దోతి** కిత్తియేవ, థుతిఘోసో వా. **అబ్భుగ్గతోతి** సదేవకం లోకం అజ్ఝోత్థరిత్వా ఉగ్గతో. కిన్తి? **ఇతిపి సో భగవా...పే.... బుద్ధో భగవాతి**. తత్రాయం పదసమ్బన్ధో – సో భగవా ఇతిపి అరహం, ఇతిపి సమ్మాసమ్బుద్ధో...పే... ఇతిపి భగవాతి. ఇమినా చ ఇమినా చ కారణేనాతి వుత్తం హోతి.

తత్థ "ఆరకత్తా, అరీనం అరానఞ్చ హతత్తా, పచ్చయాదీనం అరహత్తా, పాపకరణే రహాభావాతి ఇమేహి కారణేహి సో భగవా అరహన్తి వేదితబ్బో"తిఆదినా నయేన మాతికం నిక్ఖిపిత్వా సబ్బానేవ ఏతాని పదాని విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి॰ ౧.౧౨౫-౧౨౭) బుద్ధానుస్సతినిద్దేసే విత్థారితానీతి తతో నేసం విత్థారో గహేతబ్బో.

సో ఇమం లోకన్తి సో భవం గోతమో ఇమం లోకం, ఇదాని వత్తబ్బం నిదస్సేతి. **సదేవకన్తి** సహ దేవేహి సదేవకం. ఏవం సహ మారేన **సమారకం**. సహ బ్రహ్మునా **సబ్రహ్మకం**. సహ సమణబ్రాహ్మణేహి **సస్సమణబ్రాహ్మణిం**. పజాతత్తా **పజా**, తం పజం. సహ దేవమనుస్సేహి **సదేవమనుస్సం**. తత్థ సదేవకవచనేన పఞ్చకామావచరదేవగ్గహణం వేదితబ్బం, సమారకవచనేన ఛట్ఠకామావచరదేవగ్గహణం, సబ్రహ్మకవచనేన బ్రహ్మకాయికాదిబ్రహ్మగ్గహణం, సస్సమణబ్రాహ్మణివచనేన సాసనస్స పచ్చత్థికపచ్చామిత్తసమణబ్రాహ్మణగ్గహణం, సమితపాపబాహితపాపసమణబ్రాహ్మణగ్గహణఞ్చ, పజావచనేన సత్తలోకగ్గహణం, సదేవమనుస్సవచనేన సమ్ముతిదేవఅవసేసమనుస్సగ్గహణం. ఏవమేత్థ తీహి పదేహి ఓకాసలోకేన సద్ధిం సత్తలోకో, ద్వీహి పజావసేన సత్తలోకోవ గహితోతి వేదితబ్బో.

అపరో నయో – సదేవకగ్గహణేన అరూపావచరలోకో గహితో, సమారకగ్గహణేన ఛకామావచరదేవలోకో, సబ్రహ్మకగ్గహణేన రూపీబ్రహ్మలోకో, సస్సమణబ్రాహ్మణాదిగ్గహణేన చతుపరిసవసేన, సమ్ముతిదేవేహి వా సహ మనుస్సలోకో, అవసేససబ్బసత్తలోకో వా. పోరాణా పనాహు – **సదేవకన్తి** దేవతాహి సద్ధిం అవసేసలోకం. **సమారకన్తి** మారేన సద్ధిం అవసేసలోకం. **సబ్రహ్మకన్తి** బ్రహ్మేహి సద్ధిం అవసేసలోకం. ఏవం సబ్బేపి తిభవూపగే సత్తే తీహాకారేహి తీసు పదేసు పక్ఖిపిత్వా పున ద్వీహి పదేహి పరియాదాతుం **సస్సమణబ్రాహ్మణిం పజం సదేవమనుస్సన్తి** వుత్తం. ఏవం పఞ్చహి పదేహి తేన తేనాకారేన తేధాతుకమేవ పరియాదిన్నన్తి.

సయం అభిఞ్ఞా సచ్ఛికత్వా పవేదేతీతి సయన్తి సామం, అపరనేయ్యో హుత్వా. **అభిఞ్ఞాతి** అభిఞ్ఞాయ, అధికేన ఞాణేన ఞత్వాతి అత్థో. **సచ్ఛికత్వాతి** పచ్చక్ఖం కత్వా , ఏతేన అనుమానాదిపటిక్ఖేపో కతో. **పవేదేతీతి** బోధేతి ఞాపేతి పకాసేతి.

సో ధమ్మం దేసేతి ఆదికల్యాణం...పే.... పరియోసానకల్యాణన్తి సో భగవా సత్తేసు కారుఞ్ఞతం పటిచ్చ హిత్వాపి అనుత్తరం వివేకసుఖం ధమ్మం దేసేతి. తఞ్చ ఖో అప్పం వా బహుం వా దేసేన్తో ఆదికల్యాణాదిప్పకారమేవ దేసేతి, ఆదిమ్హిపి కల్యాణం భద్దకం అనవజ్జమేవ కత్వా దేసేతి, మజ్ఝేపి, పరియోసానేపి కల్యాణం భద్దకం అనవజ్జమేవ కత్వా దేసేతీతి వుత్తం హోతి.

తత్థ అత్థి దేసనాయ ఆదిమజ్ఝపరియోసానం, అత్థి సాసనస్స. **దేసనాయ** తావ చతుప్పదికాయపి గాథాయ పఠమపాదో ఆది నామ, తతో ద్వే మజ్ఝం నామ, అన్తే ఏకో పరియోసానం నామ. ఏకానుసన్ధికస్స సుత్తస్స నిదానం ఆది,

ఇదమవోచాతి పరియోసానం, ఉభిన్నం అన్తరా మజ్ఝం. అనేకానుసన్ధికస్స సుత్తస్స పఠమానుసన్ధి ఆది, అన్తే అనుసన్ధి పరియోసానం, మజ్ఝే ఏకో వా ద్వే వా బహూ వా మజ్ఝమేవ.

సాసనస్స సీలసమాధివిపస్సనా ఆది నామ. వుత్తమ్పి చేతం – "కో చాది కుసలానం ధమ్మానం, సీలఞ్చ సువిసుద్ధం దిట్ఠి చ ఉజుకా"తి (సం. ని. ౫.౩౬౯). "అత్థి, భిక్ఖవే, మజ్ఝిమా పటిపదా తథాగతేన అభిసమ్బుద్ధా"తి ఏవం వుత్తో పన అరియమగ్గో మజ్ఝం నామ. ఫలఞ్చేవ నిబ్బానఞ్చ పరియోసానం నామ. "తస్మాతిహ త్వం, బ్రాహ్మణ, బ్రహ్మచరియం ఏతంసారం ఏతంపరియోసాన"న్తి ఏత్థ ఫలం పరియోసానన్తి వుత్తం. "నిబ్బానోగధఞ్హి, ఆవుసో విసాఖ, బ్రహ్మచరియం వుస్సతి నిబ్బానపరాయణం నిబ్బానపరియోసాన"న్తి (మ. ని. ౧.౪౬౬) ఏత్థ నిబ్బానం పరియోసానన్తి వుత్తం. ఇధ పన దేసనాయ ఆదిమజ్ఝపరియోసానం అధిప్పేతం. భగవా హి ధమ్మం దేసేన్తో ఆదిమ్హి సీలం దస్సేత్వా మజ్ఝే మగ్గం పరియోసానే నిబ్బానం దస్సేతి. తేన వుత్తం – "సో ధమ్మం దేసేతి ఆదికల్యాణం మజ్ఝేకల్యాణం పరియోసానకల్యాణ"న్తి. తస్మా అఞ్ఞోపి ధమ్మకథికో ధమ్మం కథేన్తో –

> "ఆదిమ్హి సీలం దస్సేయ్య, మజ్ఝే మగ్గం విభావయే;
> పరియోసానమ్హి నిబ్బానం, ఏసా కథికసణ్ఠితీ"తి.

సాత్థం సబ్యఞ్జనన్తి యస్స హి యాగుభత్తఇత్థిపురిసాదివణ్ణనానిస్సితా దేసనా హోతి, న సో సాత్థం దేసేతి. భగవా పన తథారూపం దేసనం పహాయ చతుసతిపట్ఠానాదినిస్సితం దేసనం దేసేతి. తస్మా "సాత్థం దేసేతీ"తి వుచ్చతి. యస్స పన దేసనా ఏకబ్యఞ్జనాదియుత్తా వా సబ్బనిరోట్ఠబ్యఞ్జనా వా సబ్బవిస్సట్ఠబ్యఞ్జనా వా సబ్బనిగ్గహితబ్యఞ్జనా వా, తస్స దమిళకిరాతయవనాదిమిలక్ఖానం భాసా వియ బ్యఞ్జనపారిపూరియా అభావతో అబ్యఞ్జనా నామ దేసనా హోతి. భగవా పన –

> "సిథిలం ధనితఞ్చ దీఘరస్సం, లహుకం గరుకఞ్చ నిగ్గహీతం;
> సమ్బన్ధం వవత్థితం విముత్తం, దసధా బ్యఞ్జనబుద్ధియా పభేదో"తి. –

ఏవం వుత్తం దసవిధం బ్యఞ్జనం అమక్ఖేత్వా పరిపుణ్ణబ్యఞ్జనమేవ కత్వా ధమ్మం దేసేతి. తస్మా "సబ్యఞ్జనం కత్వా దేసేతీ"తి వుచ్చతి. **కేవలపరిపుణ్ణ**న్తి ఏత్థ **కేవల**న్తి సకలాధివచనం. **పరిపుణ్ణ**న్తి అనూనాధికవచనం. ఇదం వుత్తం హోతి – సకలపరిపుణ్ణమేవ దేసేతి, ఏకదేసనాపి అపరిపుణ్ణా నత్థీతి. **పరిసుద్ధ**న్తి నిరుపక్కిలేసం. యో హి "ఇమం ధమ్మదేసనం నిస్సాయ లాభం వా సక్కారం వా లభిస్సామీ"తి దేసేతి, తస్స అపరిసుద్ధా దేసనా నామ హోతి. భగవా పన లోకామిసనిరపేక్ఖో హితఫరణేనేవ మేత్తాభావనాయ ముదుహదయో ఉల్లుమ్పనసభావసణ్ఠితేన చిత్తేన దేసేతి. తస్మా పరిసుద్ధం దేసేతీతి వుచ్చతి. **బ్రహ్మచరియం పకాసేతీ**తి ఏత్థ బ్రహ్మచరియన్తి సిక్ఖత్తయసఙ్గహితం సకలం సాసనం. తస్మా బ్రహ్మచరియం పకాసేతీతి సో ధమ్మం దేసేతి ఆదికల్యాణం...పే... పరిసుద్ధం, ఏవం దేసేన్తో చ సిక్ఖత్తయసఙ్గహితం సకలసాసనబ్రహ్మచరియం పకాసేతీతి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. **బ్రహ్మచరియ**న్తి సేట్ఠట్ఠేన బ్రహ్మభూతం చరియం, బ్రహ్మభూతానం వా బుద్ధాదీనం చరియన్తి వుత్తం హోతి.

సాధు ఖో పనాతి సున్దరం ఖో పన, అత్థావహం సుఖావహన్తి వుత్తం హోతి. **తథారూపానం అరహతన్తి** యథారూపో సో భవం గోతమో, ఏవరూపానం అనేకేహిపి కప్పకోటిసతసహస్సేహి దుల్లభదస్సనానం బ్యామప్పభాపరిక్ఖిత్తేహి అసీతిఅనుబ్యఞ్జనపటిమణ్డితేహి ద్వత్తింసమహాపురిసలక్ఖణవరేహి సమాకిణ్ణమనోరమసరీరానం అనప్పకదస్సనానం అతిమధురధమ్మనిగ్ఘోసానం యథాభూతగుణాధిగమేన లోకే అరహన్తోతి లద్ధసద్దానం అరహతం. **దస్సనం హోతీతి** పసాదసోమ్మాని అక్ఖీని ఉమ్మీలేత్వా దస్సనమత్తమ్పి సాధు హోతి. సచే పన అట్ఠఙ్గసమన్నాగతేన బ్రహ్మస్సరేన ధమ్మం దేసేన్తస్స ఏకపదమ్పి సోతుం లభిస్సామ, సాధుతరంయేవ భవిస్సతీతి ఏవం అజ్ఝాసయం కత్వా. **యేన భగవా తేనుపసఙ్కమింసూతి** సబ్బకిచ్చాని పహాయ తుట్ఠమానసా అగమంసు. **అఞ్జలిం పణామేత్వాతి** ఏతే ఉభతోపక్ఖికా, తే ఏవం చిన్తేసుం – “సచే నో మిచ్ఛాదిట్ఠికా చోదేస్సన్తి ‘కస్మా తుమ్హే సమణం గోతమం వన్దిత్థా’తి, తేసం ‘కిం అఞ్జలికరణమత్తేనాపి వన్దితం హోతీ’తి వక్ఖామ . సచే నో సమ్మాదిట్ఠికా చోదేస్సన్తి ‘కస్మా భగవన్తం న వన్దిత్థా’తి, ‘కిం సీసేన భూమిం పహరన్తేనేవ వన్దితం హోతి. నను అఞ్జలికమ్మమ్పి వన్దనా ఏవా’తి వక్ఖామా”తి.

నామగోత్తన్తి , “భో గోతమ, అహం అసుకస్స పుత్తో దత్తో నామ మిత్తో నామ ఇధాగతో”తి వదన్తా నామం సావేన్తి నామ. “భో గోతమ, అహం వాసేట్ఠో నామ కచ్చానో నామ ఇధాగతో”తి వదన్తా గోత్తం సావేన్తి నామ. ఏతే కిర దలిద్దా జిణ్ణకులపుత్తా “పరిసమజ్ఝే నామగోత్తవసేన పాకటా భవిస్సామా”తి ఏవం అకంసు. యే పన **తుణ్హీభూతా** నిసీదింసు, తే కేరాటికా చేవ అన్ధబాలా చ. తత్థ కేరాటికా “ఏకం ద్వే కథాసల్లాపే కరోన్తే విస్సాసికో హోతి, అథ విస్సాసే సతి ఏకం ద్వే భిక్ఖా అదాతుం న యుత్త”న్తి తతో అత్తానం మోచేన్తా తుణ్హీభూతా నిసీదన్తి. అన్ధబాలా అఞ్ఞాణతాయేవ అవక్ఖిత్తమత్తికాపిణ్డా వియ యత్థ కత్థచి తుణ్హీభూతా నిసీదన్తి.

వేనాగపురికోతి వేనాగపురవాసీ. **ఏతదవోచాతి** పాదన్తతో పట్ఠాయ యావ కేసగ్గా తథాగతస్స సరీరం ఓలోకేన్తో అసీతిఅనుబ్యఞ్జనసముజ్జలేహి ద్వత్తింసమహాపురిసలక్ఖణేహి పటిమణ్డితం సరీరా నిక్ఖమిత్వా సమన్తతో అసీతిహత్థప్పదేసం అజ్ఝోత్థరిత్వా ఠితాహి ఛబ్బణ్ణాహి ఘనబుద్ధరంసీహి సమ్పరివారితం తథాగతస్స సరీరం దిస్వా సఞ్జాతవిమ్హయో వణ్ణం భణన్తో ఏతం “అచ్ఛరియం, భో గోతమా”తిఆదివచనం అవోచ.

తత్థ **యావఞ్చిదన్తి** అధిమత్తప్పమాణపరిచ్ఛేదవచనమేతం. తస్స విప్పసన్నపదేన సద్ధిం సమ్బన్ధో. యావఞ్చ విప్పసన్నాని అధిమత్తవిప్పసన్నానీతి అత్థో. **ఇన్ద్రియానీతి** చక్ఖాదీని ఛ ఇన్ద్రియాని. తస్స హి పఞ్చన్నం ఇన్ద్రియానం పతిట్ఠితోకాసస్స విప్పసన్నతం దిస్వా తేసం విప్పసన్నతా పాకటా అహోసి. యస్మా పన సా మనే విప్పసన్నేయేవ హోతి, అవిప్పసన్నచిత్తానఞ్హి ఇన్ద్రియప్పసాదో నామ నత్థి, తస్మాస్స మనిన్ద్రియప్పసాదోపి పాకటో అహోసి. తం ఏస విప్పసన్నతం గహేత్వా “విప్పసన్నాని ఇన్ద్రియానీ”తి ఆహ. **పరిసుద్ధోతి** నిమ్మలో. **పరియోదాతోతి** పభస్సరో. **సారదం బదరపణ్డున్తి** సరదకాలే జాతం నాతిసుపరిపక్కం బదరం. తఞ్హి పరిసుద్ధఞ్చేవ హోతి పరియోదాతఞ్చ. **తాలపక్కన్తి** సుపరిపక్కతాలఫలం. **సమ్పతి బన్ధనా పముత్తన్తి** తంఖణఞ్ఞేవ బన్ధనా పముత్తం. తస్స హి బన్ధనమూలం అపనేత్వా పరముఖం కత్వా ఫలకే ఠపితస్స చతురఙ్గులమత్తం ఠానం ఓలోకేన్తానం పరిసుద్ధం పరియోదాతం హుత్వా ఖాయతి. తం సన్ధాయేవమాహ . **నేక్ఖం జమ్బోనదన్తి** సురత్తవణ్ణస్స జమ్బోనదసువణ్ణస్స ఘటికా. **దక్ఖకమ్మారపుత్తసుపరికమ్మకతన్తి** దక్ఖేన సువణ్ణకారపుత్తేన సుట్ఠు కతపరికమ్మం. **ఉక్కాముఖే సుకుసలసమ్పహట్ఠన్తి** సువణ్ణకారఉద్ధనే పచిత్వా సుకుసలేన సువణ్ణకారేన ఘట్టనపరిమజ్జనహంసనేన సుట్ఠు పహట్ఠం సుపరిమద్దితన్తి అత్థో. **పణ్డుకమ్బలే నిక్ఖిత్తన్తి** అగ్గినా పచిత్వా

దీపిదాఠాయ ఘంసిత్వా గేరుకపరికమ్మం కత్వా రత్తకమ్బలే ఠపితం. **భాసతే**తి సఞ్జాతఓభాసతాయ భాసతే. **తపతే**తి అన్ధకారవిద్ధంసనతాయ తపతే. **విరోచతీ**తి విజ్జోతమానం హుత్వా విరోచతి, సోభతీతి అత్థో.

ఉచ్చాసయనమహాసయనానీతి ఏత్థ అతిక్కన్తప్పమాణం ఉచ్చాసయనం నామ, ఆయతవిత్థతం అకప్పియభణ్డం మహాసయనం నామ. ఇదాని తాని దస్సేన్తో **సేయ్యథిదం, ఆసన్దీ**తిఆదిమాహ. తత్థ **ఆసన్దీ**తి అతిక్కన్తప్పమాణం ఆసనం. **పల్లఙ్కో**తి పాదేసు వాళరూపాని ఠపేత్వా కతో. **గోనకో**తి దీఘలోమకో మహాకోజవో. చతురఙ్గులాధికాని కిర తస్స లోమాని. **చిత్తకో**తి వానచిత్తం ఉణ్ణామయత్థరణం. **పటికా**తి ఉణ్ణామయో సేతత్థరకో. **పటలికా**తి ఘనపుప్ఫో ఉణ్ణామయత్థరకో, యో ఆమలకపట్టోతిపి వుచ్చతి. **తూలికా**తి తిణ్ణం తూలానం అఞ్ఞతరపుణ్ణా తూలికా. **వికతికా**తి సీహబ్యగ్ఘాదిరూపవిచిత్రో ఉణ్ణామయత్థరకో. **ఉద్దలోమీ**తి ఉభతోదసం ఉణ్ణామయత్థరణం. కేచి ఏకతో ఉగ్గతపుప్ఫన్తి వదన్తి. **ఏకన్తలోమీ**తి ఏకతోదసం ఉణ్ణామయత్థరణం. కేచి ఉభతో ఉగ్గతపుప్ఫన్తి వదన్తి. **కట్టిస్స**న్తి రతనపరిసిబ్బితం కోసెయ్యకట్టిస్సమయం పచ్చత్థరణం. **కోసెయ్య**న్తి రతనపరిసిబ్బితమేవ కోసియసుత్తమయం పచ్చత్థరణం. **కుత్తక**న్తి సోళసన్నం నాటకిత్థీనం ఠత్వా నచ్చనయోగ్గం ఉణ్ణామయత్థరణం. **హత్థత్థరా**దయో హత్థిపిట్ఠాదీసు అత్థరణకఅత్థరకా చేవ హత్థిరూపాదీని దస్సేత్వా కతఅత్థరకా చ. **అజినప్పవేణీ**తి అజినచమ్మేహి మఞ్చప్పమాణేన సిబ్బిత్వా కతప్పవేణీ. సేసం హేట్ఠా వుత్తత్థమేవ.

నికామలాభీతి అతికామలాభీ ఇచ్ఛితిచ్ఛితలాభీ. **అకిచ్ఛలాభీ**తి అదుక్ఖలాభీ. **అకసిరలాభీ**తి విపులలాభీ మహన్తలాభీ, ఉళారుళారానేవ లభతి మఞ్ఞేతి సన్ధాయ వదతి. అయం కిర బ్రాహ్మణో సయనగరుకో, సో భగవతో విప్పసన్నిన్ద్రియాదితం దిస్వా “అద్ధా ఏస ఏవరూపేసు ఉచ్చాసయనమహాసయనేసు నిసీదతి చేవ నిపజ్జతి చ. తేనస్స విప్పసన్నాని ఇన్ద్రియాని, పరిసుద్ధో ఛవివణ్ణో పరియోదాతో”తి మఞ్ఞమానో ఇమం సేనాసనవణ్ణం కథేసి.

లద్ధా చ పన న కప్పన్తీతి ఏత్థ కిఞ్చి కిఞ్చి కప్పతి. సుద్ధకోసెయ్యఞ్హి మఞ్చేపి అత్థరితుం వట్టతి, గోనకాదయో చ భూమత్థరణపరిభోగేన, ఆసన్దియా పాదే ఛిన్దిత్వా, పల్లఙ్కస్స వాళే భిన్దిత్వా, తూలికం విజటేత్వా “బిమ్బోహనఞ్చ కాతు”న్తి (చూళవ. ౨౯౭) వచనతో ఇమానిపి ఏకేన విధానేన కప్పన్తి. అకప్పియం పన ఉపాదాయ సబ్బానేవ న కప్పన్తీతి వుత్తాని.

వనన్తఞ్ఞేవ పవిసామీతి అరఞ్ఞంయేవ పవిసామి. **యదేవా**తి యానియేవ. **పల్లఙ్కం ఆభుజిత్వా**తి సమన్తతో ఊరుబద్ధాసనం బన్ధిత్వా. **ఉజుం కాయం పణిధాయా**తి అట్ఠారస పిట్ఠికణ్టకే కోటియా కోటిం పటిపాదేన్తో ఉజుం కాయం ఠపేత్వా. **పరిముఖం సతిం ఉపట్ఠపేత్వా**తి కమ్మట్ఠానాభిముఖం సతిం ఠపేత్వా, పరిగ్గహితనియ్యానం వా కత్వాతి అత్థో. వుత్తఞ్హేతం – “పరీతి పరిగ్గహట్ఠో. ముఖన్తి నియ్యానట్ఠో. సతీతి ఉపట్ఠానట్ఠో. తేన వుచ్చతి పరిముఖం సతిం ఉపట్ఠపేత్వా”తి (పటి॰ మ॰ ౧.౧౬౪). **ఉపసమ్పజ్జ విహరామీ**తి పటిలభిత్వా పచ్చక్ఖం కత్వా విహరామి. **ఏవంభూతో**తి ఏవం పఠమజ్ఝానాదీసు అఞ్ఞతరసమఙ్గీ హుత్వా. **దిబ్బో మే ఏసో తస్మిం సమయే చఙ్కమో హోతీ**తి చత్తారి హి రూపజ్ఝానాని సమాపజ్జిత్వా చఙ్కమన్తస్స చఙ్కమో దిబ్బచఙ్కమో నామ హోతి, సమాపత్తితో వుట్ఠాయ చఙ్కమన్తస్సాపి చఙ్కమో దిబ్బచఙ్కమోయేవ. ఠానాదీసుపి ఏసేవ నయో. తథా ఇతరేసు ద్వీసు విహారేసు.

సో ఏవం పజానామి ‘‘రాగో మే పహీనో’’తి మహాబోధిపల్లఙ్కే అరహత్తమగ్గేన పహీనరాగమేవ దస్సేన్తో “సో ఏవం పజానామి రాగో మే పహీనో”తి ఆహ. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. ఇమినా పన కిం కథితం హోతీతి? పచ్చవేక్ఖణా కథితా,

పచ్చవేక్ఖణాయ ఫలసమాపత్తి కథితా. ఫలసమాపత్తిఞ్హి సమాపన్నస్సపి సమాపత్తితో వుట్ఠితస్సాపి చక్ఖుమాదయో అరియచక్ఖుమాదయో హోన్తి. సేసమేత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

౪. సరభసుత్తవణ్ణనా

౬౩. చతుత్థే **రాజగహేతి** ఏవంనామకే నగరే. **గిజ్ఝకూటే పబ్బతేతి** గిజ్ఝసదిసానిస్స కూటాని, గిజ్ఝా వా తస్స కూటేసు వసన్తీతి గిజ్ఝకూటో, తస్మిం గిజ్ఝకూటే పబ్బతే. ఏతేనస్స రాజగహం గోచరగామం కత్వా విహరన్తస్స వసనట్ఠానం దస్సితం. గిజ్ఝకూటస్మిఞ్హి తథాగతం ఉద్దిస్స విహారో కారితో, గిజ్ఝకూటవిహారోత్వేవస్స నామం. తత్థాయం తస్మిం సమయే విహరతీతి. **సరభో నామ పరిబ్బాజకో అచిరపక్కన్తో హోతీతి** సరభోతి ఏవంనామకో పరిబ్బాజకో ఇమస్మిం సాసనే పబ్బజిత్వా నచిరస్సేవ పక్కన్తో హోతి, అధునా విబ్భన్తోతి అత్థో. సమ్మాసమ్బుద్ధే హి లోకే ఉప్పన్నే తిత్థియా నట్ఠలాభసక్కారా అహేసుం, తిణ్ణం రతనానం మహాలాభసక్కారో ఉప్పజ్జి. యథాహ –

> “తేన ఖో పన సమయేన భగవా సక్కతో హోతి గరుకతో మానితో పూజితో అపచితో లాభీ చీవరపిణ్డపాతసేనాసనగిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారానం. అఞ్ఞతిత్థియా పన పరిబ్బాజకా అసక్కతా హోన్తి అగరుకతా అమానితా అపూజితా న లాభినో చీవరపిణ్డపాతసేనాసనగిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారాన”న్తి (ఉదా॰౧౪; సం॰ని॰౧.౨.౭౦).

తే ఏవం పరిహీనలాభసక్కారా పఞ్చసతమత్తా ఏకస్మిం పరిబ్బాజకారామే సన్నిపతిత్వా సమ్మన్తయింసు – “భో, మయం సమణస్స గోతమస్స ఉప్పన్నకాలతో పట్ఠాయ హతలాభసక్కారా జాతా, సమణస్స గోతమస్స సావకానఞ్చస్స ఏకం అవణ్ణం ఉపధారేథ, అవణ్ణం పత్థరిత్వా ఏతస్స సాసనం గరహిత్వా అమ్హాకం లాభసక్కారం ఉప్పాదేస్సామా”తి. తే వజ్జం ఓలోకేన్తా – “తీసు ద్వారేసు ఆజీవే చాతి చతూసుపి ఠానేసు సమణస్స గోతమస్స వజ్జం పస్సితుం న సక్కా, ఇమాని చత్తారి ఠానాని ముఞ్చిత్వా అఞ్ఞత్థ ఓలోకేథా”తి ఆహంసు. అథ నేసం అన్తరే ఏకో ఏవమాహ – “అహం అఞ్ఞం న పస్సామి, ఇమే అన్వడ్ఢమాసం సన్నిపతిత్వా ద్వారవాతపానాని పిధాయ సామణేరానమ్పి పవేసనం న దేన్తి. జీవితసదిసాపి ఉపట్ఠాకా దట్ఠుం న లభన్తి, ఆవట్టనిమాయం ఓసారేత్వా ఓసారేత్వా జనం ఆవట్టేత్వా ఆవట్టేత్వా ఖాదన్తి. సచే తం మయం ఆహరితుం సక్ఖిస్సామ, ఏవం నో లాభసక్కారఉళారో భవిస్సతీ”తి. అపరోపి ఏవమేవ వదన్తో ఉట్ఠాసి. సబ్బే ఏకవాదా అహేసుం. తతో ఆహంసు – “యో తం ఆహరితుం సక్ఖిస్సతి, తం మయం అమ్హాకం సమయే జేట్ఠకం కరిస్సామా”తి.

తతో కోటితో పట్ఠాయ “త్వం సక్ఖిస్ససి, త్వం సక్ఖిస్ససీ”తి పుచ్ఛిత్వా “అహం న సక్ఖిస్సామి, అహం న సక్ఖిస్సామీ”తి బహూహి వుత్తే సరభం పుచ్ఛింసు – “త్వం సక్ఖిస్ససి ఆచరియా”తి. సో ఆహ – “అగరు ఏతం ఆహరితుం, సచే తుమ్హే అత్తనో కథాయ ఠత్వా మం జేట్ఠకం కరిస్సథా”తి. అగరు ఏతమాచరియ ఆహర, త్వం కతోయేవాసి అమ్హేహి జేట్ఠకోతి. సో ఆహ – “తం ఆహరన్తేన థేనేత్వా వా విలుమ్పిత్వా వా ఆహరితుం న సక్కా, సమణస్స పన గోతమస్స సావకసదిసేన హుత్వా తస్స సావకే వన్దిత్వా వత్తపటివత్తం కత్వా తేసం పత్తే భత్తం భుఞ్జిత్వా ఆహరితుం సక్కా. రుచ్చతి వో ఏతస్స ఏత్తకస్స కిరియా”తి. యంకిఞ్చి కత్వా ఆహరిత్వా చ నో దేహీతి. తేన హి మం దిస్వా అపస్సన్తా వియ భవేయ్యాథాతి పరిబ్బాజకానం సఞ్ఞం దత్వా దుతియదివసే పాతోవ ఉట్ఠాయ గిజ్ఝకూటమహావిహారం గన్త్వా దిట్ఠదిట్ఠానం భిక్ఖూనం పఞ్చపతిట్ఠితేన పాదే వన్ది. భిక్ఖూ ఆహంసు – “అఞ్ఞే పరిబ్బాజకా చణ్డా ఫరుసా, అయం పన సద్ధో భవిస్సతి పసన్నో”తి.

భన్తే, తుమ్హే ఇత్వా యుత్తట్ఠానస్మింయేవ పబ్బజితా, మయం పన అనుపధారేత్వా అతిత్థేనేవ పక్ఖన్తా అనియ్యానికమగ్గే విచరామాతి. సో ఏవం వత్వా దిట్ఠే దిట్ఠే భిక్ఖూ పునప్పునం వన్దతి, న్హానోదకాదీని పటియాదేతి, దన్తకట్ఠం కప్పియం కరోతి, పాదే ధోవతి మక్ఖేతి, అతిరేకభత్తం లభిత్వా భుఞ్జతి.

తం ఇమినా నీహారేన వసన్తం ఏకో మహాథేరో దిస్వా, "పరిబ్బాజక, త్వం సద్ధో పసన్నో, కిం న పబ్బజసీ"తి. కో మం, భన్తే, పబ్బాజేస్సతి. మయఞ్హి చిరకాలం భదన్తానం పచ్చత్థికా హుత్వా విచరిమ్హాతి. థేరో "సచే త్వం పబ్బజితుకామో, అహం తం పబ్బాజేస్సామీ"తి వత్వా పబ్బాజేసి. సో పబ్బజితకాలతో పట్ఠాయ నిరన్తరం వత్తపటివత్తమకాసి. అథ నం థేరో వత్తే పసీదిత్వా నచిరస్సేవ ఉపసమ్పాదేసి. సో ఉపోసథదివసే భిక్ఖూహి సద్ధిం ఉపోసథగ్గం పవిసిత్వా భిక్ఖూ మహన్తేన ఉస్సాహేన పాతిమోక్ఖం పగ్గణ్హన్తే దిస్వా "ఇమినా నీహారేన ఓసారేత్వా ఓసారేత్వా లోకం ఖాదన్తి, కతిపాహేన హరిస్సామీ"తి చిన్తేసి. సో పరివేణం గన్త్వా ఉపజ్ఝాయం వన్దిత్వా, "భన్తే, కో నామో అయం ధమ్మో"తి పుచ్ఛి. పాతిమోక్ఖో నామ, ఆవుసోతి. ఉత్తమధమ్మో ఏస, భన్తే, భవిస్సతీతి. ఆమ, ఆవుసో, సకలసాసనధారణీ అయం సిక్ఖాతి. భన్తే, సచే ఏస సిక్ఖాధమ్మో ఉత్తమో, ఇమమేవ పఠమం గణ్హామీతి. గణ్హావుసోతి థేరో సమ్పటిచ్ఛి. సో గణ్హన్తో పరిబ్బాజకే పస్సిత్వా "కీదిసం ఆచరియా"తి పుచ్ఛితో, "ఆవుసో, మా చిన్తయిత్థ, కతిపాహేన ఆహరిస్సామీ"తి వత్వా నచిరస్సేవ ఉగ్గణ్హిత్వా ఉపజ్ఝాయం ఆహ – "ఏత్తకమేవ, భన్తే, ఉదాహు అఞ్ఞమ్పి అత్థీ"తి. ఏత్తకమేవ, ఆవుసోతి.

సో పునదివసే యథానివత్థపారుతోవ గహితనీహారేనేవ పత్తం గహేత్వా గిజ్ఝకూటా నిక్ఖమ్మ పరిబ్బాజకారామం అగమాసి. పరిబ్బాజకా దిస్వా "కీదిసం, ఆచరియ, నాసక్ఖిత్థ మఞ్ఞే ఆవట్టనిమాయం ఆహరితు"న్తి తం పరివారయింసు. మా చిన్తయిత్థ, ఆవుసో, ఆహటా మే ఆవట్టనిమాయా, ఇతో పట్ఠాయ అమ్హాకం లాభసక్కారో మహా భవిస్సతి. తుమ్హే అఞ్ఞమఞ్ఞం సమగ్గా హోథ, మా వివాదం అకత్థాతి. సచే తే, ఆచరియ, సుగ్గహితా, అమ్హేపి నం వాచేహీతి. సో ఆదితో పట్ఠాయ పాతిమోక్ఖం ఓసారేసి. అథ తే సబ్బేపి – "ఏథ, భో, నగరే విచరన్తా సమణస్స గోతమస్స అవణ్ణం కథేస్సామా"తి అనుగ్ఘాటితేసుయేవ నగరద్వారేసు ద్వారసమీపం గన్త్వా వివటేన ద్వారేన సబ్బపఠమం పవిసింసు. ఏవం సలిఙ్గేనేవ అపక్కన్తం తం పరిబ్బాజకం సన్ధాయ – "సరభో నామ పరిబ్బాజకో అచిరపక్కన్తో హోతీ"తి వుత్తం.

తం దివసం పన భగవా పచ్చూససమయే లోకం ఓలోకేన్తో ఇదం అద్దస – "అజ్జ సరభో పరిబ్బాజకో నగరే విచరిత్వా పకాసనీయకమ్మం కరిస్సతి, తిణ్ణం రతనానం అవణ్ణం కథేన్తో విసం సిఞ్చిత్వా పరిబ్బాజకారామం గమిస్సతి, అహమ్పి తత్థేవ గమిస్సామి, చతస్సోపి పరిసా తత్థేవ ఓసరిస్సన్తి. తస్మిం సమాగమే చతురాసీతి పాణసహస్సాని అమతపానం పివిస్సన్తీ"తి. తతో "తస్స ఓకాసో హోతు, యథారుచియా అవణ్ణం పత్థరతూ"తి చిన్తేత్వా ఆనన్దత్థేరం ఆమన్తేసి – "ఆనన్ద, అట్ఠారససు మహావిహారేసు భిక్ఖుసఙ్ఘస్స మయా సద్ధింయేవ పిణ్డాయ చరితుం ఆరోచేహీ"తి. థేరో తథా అకాసి. భిక్ఖూ పత్తచీవరమాదాయ సత్థారమేవ పరివారయింసు. సత్థా భిక్ఖుసఙ్ఘం ఆదాయ ద్వారగామసమీపేయేవ పిణ్డాయ చరి. సరభోపి పరిబ్బాజకేహి సద్ధిం నగరం పవిట్ఠో తత్థ తత్థ పరిసమజ్ఝే రాజద్వారవీథిచతుక్కాదీసు చ గన్త్వా "అఞ్ఞాతో మయా సమణానం సక్యపుత్తియానం ధమ్మో"తిఆదీని అభాసి. తం సన్ధాయ **సో రాజగహే పరిసతి ఏవం వాచం భాసతీ**తిఆది వుత్తం. తత్థ **అఞ్ఞాతో**తి ఞాతో అవబుద్ధో, పాకటం కత్వా ఉగ్గహితోతి దీపేతి. **అఞ్ఞాయా**తి జానిత్వా. **అపక్కన్తో**తి సలిఙ్గేనేవ అపక్కన్తో. సచే హి సమణస్స గోతమస్స సాసనే కోచి సారో అభవిస్స, నాహం అపక్కమిస్సం. తస్స పన సాసనం అసారం నిస్సారం, ఆవట్టనిమాయం ఓసారేత్వా సమణా లోకం ఖాదన్తీతి ఏవమత్థం దీపేన్తో ఏవమాహ.

అథ ఖో సమ్బహులా భిక్ఖూతి అథ ఏవం తస్మిం పరిబ్బాజకే భాసమానే అరఞ్ఞవాసినో పఞ్చసతా భిక్ఖూ "అసుకట్ఠానం నామ సత్థా పిణ్డాయ చరితుం గతో"తి అజానన్తా భిక్ఖాచారవేలాయం రాజగహం పిణ్డాయ పవిసింసు. తే సన్ధాయేతం వుత్తం. **అస్సోసున్తి** సుణింసు. **యేన భగవా తేనుపసఙ్కమింసూతి** "ఇమం కారణం దసబలస్స ఆరోచేస్సామా"తి ఉపసఙ్కమింసు.

సిప్పినికాతీరన్తి సిప్పినికాతి ఏవంనామికాయ నదియా తీరం. **అధివాసేసి భగవా తుణ్హీభావేనాతి** కాయఙ్గవాచఙ్గాని అచోపేత్వా అబ్భన్తరే ఖన్తిం ధారేత్వా చిత్తేనేవ అధివాసేసీతి అత్థో. ఏవం అధివాసేత్వా పున చిన్తేసి – "కిం ను ఖో అజ్జ మయా సరభస్స వాదం మద్దితుం గచ్ఛన్తేన ఏకకేన గన్తబ్బం , ఉదాహు భిక్ఖుసఙ్ఘపరివుతేనా"తి. అథస్స ఏతదహోసి – సచాహం భిక్ఖుసఙ్ఘపరివుతో గమిస్సామి, మహాజనో ఏవం చిన్తేస్సతి – "సమణో గోతమో వాదుప్పత్తిట్ఠానం గచ్ఛన్తో పక్ఖం ఉక్ఖిపిత్వా గన్త్వా పరిసబలేన ఉప్పన్నం వాదం మద్దతి, పరవాదీనం సీసం ఉక్ఖిపితుం న దేతీ"తి. న ఖో పన మయ్హం ఉప్పన్నే వాదే పరం గహేత్వా మద్దనకిచ్చం అత్థి, అహమేవ గన్త్వా మద్దిస్సామి. అనచ్ఛరియం చేతం య్వాహం ఇదాని బుద్ధభూతో అత్తనో ఉప్పన్నం వాదం మద్దేయ్యం, చరియం చరణకాలే అహేతుకపటిసన్ధియం నిబ్బత్తేనాపి హి మయా వహితబ్బం ధురం అఞ్ఞో వహితుం సమత్థో నామ నాహోసి. ఇమస్స పనత్థస్స సాధనత్థం –

> "యతో యతో గరు ధురం, యతో గమ్భీరవత్తనీ;
>
> తదాస్సు కణ్హం యుఞ్జన్తి, స్వాస్సు తం వహతే ధుర"న్తి. (జా॰ ౧.౧.౨౯) –

ఇదం కణ్హజాతకం ఆహరితబ్బం. అతీతే కిర ఏకో సత్థవాహో ఏకిస్సా మహల్లికాయ గేహే నివాసం గణ్హి. అథస్స ఏకిస్సా ధేనుయా రత్తిభాగసమనన్తరే గబ్భవుట్ఠానం అహోసి. సా ఏకం వచ్ఛకం విజాయి. మహల్లికాయ వచ్ఛకం దిట్ఠకాలతో పట్ఠాయ పుత్తసినేహో ఉదపాది. పునదివసే సత్థవాహపుత్తో – "తవ గేహవేతనం గణ్హాహీ"తి ఆహ. మహల్లికా "మయ్హం అఞ్ఞేన కిచ్చం న అత్థి, ఇమమేవ వచ్ఛకం దేహీ"తి ఆహ. గణ్హ, అమ్మాతి. సా తం గణ్హిత్వా ఖీరం పాయేత్వా యాగుభత్తతిణాదీని దదమానా పోసేసి. సో వుద్ధిమన్వాయ పరిపుణ్ణరూపో బలవీరియసమ్పన్నో అహోసి సమ్పన్నాచారో, కాళకో నామ నామేన. అథేకస్స సత్థవాహస్స పఞ్చహి సకటసతేహి ఆగచ్ఛన్తస్స ఉదకభిన్నట్ఠానే సకటచక్కం లగ్గి. సో దసపి వీసమ్పి తింసమ్పి యోజేత్వా నీహరాపేతుం అసక్కోన్తో కాళకం ఉపసఙ్కమిత్వా ఆహ – "తాత, తవ వేతనం దస్సామి, సకటం మే ఉక్ఖిపిత్వా దేహీ"తి. ఏవఞ్చ పన వత్వా తం ఆదాయ – "అఞ్ఞో ఇమినా సద్ధిం ధురం వహితుం సమత్థో నత్థీ"తి ధురసకటే యోత్తం బన్ధిత్వా తం ఏకకంయేవ యోజేసి. సో తం సకటం ఉక్ఖిపిత్వా థలే పతిట్ఠాపేత్వా ఏతేనేవ నిహారేన పఞ్చ సకటసతాని నీహరి. సో సబ్బపచ్ఛిమసకటం నీహరిత్వా మోచియమానో "సు"న్తి కత్వా సీసం ఉక్ఖిపి.

సత్థవాహో "అయం ఏత్తకాని సకటాని ఉక్ఖిపన్తో ఏవం న అకాసి, వేతనత్థం మఞ్ఞే కరోతీ"తి సకటగణనాయ కహాపణే గహేత్వా పఞ్చసతభణ్డికం తస్స గీవాయ బన్ధాపేసి. సో అఞ్ఞేసం అత్తనో సన్తికం అల్లీయితుం అదేన్తో ఉజుకం గేహమేవ అగమాసి. మహల్లికా దిస్వా మోచేత్వా కహాపణభావం ఞత్వా "కస్మా, పుత్త, ఏవమకాసి, మా త్వం 'మయా కమ్మం కత్వా ఆభతేన అయం జీవిస్సతీ'తి సఞ్ఞమకాసీ"తి వత్వా గోణం ఉణ్హోదకేన న్హాపేత్వా తేలేన అబ్భఞ్జిత్వా "ఇతో పట్ఠాయ పున మా ఏవమకాసీ"తి ఓవది. ఏవం సత్థా "చరియం చరణకాలే అహేతుకపటిసన్ధియం నిబ్బత్తేనాపి హి మయా వహితబ్బధురం అఞ్ఞో వహితుం సమత్థో నామ నాహోసీ"తి చిన్తేత్వా ఏకకోవ అగమాసి. తం దస్సేతుం **అథ ఖో భగవా సాయన్హసమయం పటిసల్లానా వుట్ఠితో**తిఆది వుత్తం.

తత్థ **పటిసల్లానాతి** పుథుత్తారమ్మణేహి చిత్తం పటిసంహరిత్వా సల్లానతో, ఫలసమాపత్తితోతి అత్థో. **తేనుపసఙ్కమీతి** పరిబ్బాజకేసు సకలనగరే పకాసనీయకమ్మం కత్వా నగరా నిక్ఖమ్మ పరిబ్బాజకారామే సన్నిపతిత్వా "సచే, ఆవుసో సరభ, సమణో గోతమో ఆగమిస్సతి, కిం కరిస్ససీ"తి. సమణే గోతమే ఏకం కరోన్తే అహం ద్వే కరిస్సామి, ద్వే కరోన్తే చత్తారి, చత్తారి కరోన్తే పఞ్చ, పఞ్చ కరోన్తే దస, దస కరోన్తే వీసతి, వీసతి కరోన్తే తింసం, తింసం కరోన్తే చత్తాలీసం, చత్తాలీసం కరోన్తే పణ్ణాసం, పణ్ణాసం కరోన్తే సతం, సతం కరోన్తే సహస్సం కరిస్సామీతి ఏవం అఞ్ఞమఞ్ఞం సీహనాదకథం సముట్ఠాపేత్వా నిసిన్నేసు ఉపసఙ్కమి.

ఉపసఙ్కమన్తో పన యస్మా పరిబ్బాజకారామస్స నగరమజ్ఝేనేవ మగ్గో, తస్మా సురత్తదుపట్టం నివాసేత్వా సుగతమహాచీవరం పారుపిత్వా విస్సట్ఠబలో రాజా వియ ఏకకోవ నగరమజ్ఝేన అగమాసి. మిచ్ఛాదిట్ఠికా దిస్వా "పరిబ్బాజకా సమణస్స గోతమస్స పకాసనీయకమ్మం కరోన్తా అవణ్ణం పత్థరింసు, సో ఏతే అనువత్తిత్వా సఞ్ఞాపేతుం గచ్ఛతి మఞ్ఞే"తి అనుబన్ధింసు. సమ్మాదిట్ఠికాపి "సమ్మాసమ్బుద్ధో పత్తచీవరం ఆదాయ ఏకకోవ నిక్ఖన్తో, అజ్జ సరభేన సద్ధిం మహాధమ్మసఙ్గామో భవిస్సతి. మయమ్పి తస్మిం సమాగమే కాయసక్ఖినో భవిస్సామా"తి అనుబన్ధింసు. సత్థా పస్సన్తస్సేవ మహాజనస్స పరిబ్బాజకారామం ఉపసఙ్కమి.

పరిబ్బాజకా రుక్ఖానం ఖన్ధవిటపసాఖన్తరేహి సముగ్గచ్ఛన్తా ఛబ్బణ్ణఘనబుద్ధరస్మియో దిస్వా "అఞ్ఞదా ఏవరూపో ఓభాసో నామ నత్థి, కిం ను ఖో ఏత"న్తి ఉల్లోకేత్వా "సమణో గోతమో ఆగచ్ఛతీ"తి ఆహంసు. తం సుత్వావ సరభో జాణుకన్తరే సీసం ఠపేత్వా అధోముఖో నిసీది. ఏవం తస్మిం సమయే భగవా తం ఆరామం ఉపసఙ్కమిత్వా పఞ్ఞత్తే ఆసనే నిసీది. తథాగతో హి జమ్బుదీపతలే అగ్గకులే జాతత్తా అగ్గాసనారహోతిస్స సబ్బత్థ ఆసనం పఞ్ఞత్తమేవ హోతి. ఏవం పఞ్ఞత్తే మహారహే బుద్ధాసనే నిసీది.

తే పరిబ్బాజకా సరభం పరిబ్బాజకం ఏతదవోచున్తి సమ్మాసమ్బుద్ధే కిర సరభేన సద్ధిం ఏత్తకం కథేన్తేయేవ భిక్ఖుసఙ్ఘో సత్థు పదానుపదికో హుత్వా పరిబ్బాజకారామం సమ్పాపుణి, చతస్సోపి పరిసా పరిబ్బాజకారామేయేవ ఓసరింసు. తతో తే పరిబ్బాజకా "అచ్ఛరియం సమణస్స గోతమస్స కమ్మం, సకలనగరం విచరిత్వా అవణ్ణం పత్థరిత్వా పకాసనీయకమ్మం కత్వా ఆగతానం వేరీనం పటిసత్తూనం పచ్చామిత్తానం సన్తికం ఆగన్త్వా థోకమ్పి విగ్గాహికకథం న కథేసి, ఆగతకాలతో పట్ఠాయ సతపాకతేలేన మక్ఖేన్తో వియ అమతపానం పాయేన్తో వియ మధురకథం కథేతీ"తి సబ్బేపి సమ్మాసమ్బుద్ధం అనువత్తన్తా ఏతదవోచుం.

యాచేయ్యాసీతి ఆయాచేయ్యాసి పత్థేయ్యాసి పిహేయ్యాసి. **తుణ్హీభూతోతి** తుణ్హీభావం ఉపగతో. **మఙ్కుభూతోతి** నిత్తేజతం ఆపన్నో. **పత్తక్ఖన్ధోతి** ఓనతగీవో. **అధోముఖోతి** హేట్ఠాముఖో. **సమ్మాసమ్బుద్ధస్స తే పటిజానతోతి** "అహం సమ్మాసమ్బుద్ధో, సబ్బే ధమ్మా మయా అభిసమ్బుద్ధా"తి ఏవం పటిజానతో తవ. **అనభిసమ్బుద్ధాతి** ఇమే నామ ధమ్మా తయా అనభిసమ్బుద్ధా. **తత్థాతి** తేసు అనభిసమ్బుద్ధాతి ఏవం దస్సితధమ్మేసు. **అఞ్ఞేన వా అఞ్ఞం పటిచరిస్సతీతి** అఞ్ఞేన వా వచనేన అఞ్ఞం వచనం పటిచ్ఛాదేస్సతి, అఞ్ఞం పుచ్ఛితో అఞ్ఞం కథేస్సతీతి అధిప్పాయో. **బహిద్ధా కథం అపనామేస్సతీతి** బహిద్ధా అఞ్ఞం ఆగన్తుకకథం ఆహరన్తో పురిమకథం అపనామేస్సతి. **అప్పచ్చయన్తి** అనభిరద్ధిం అతుట్ఠాకారం **పాతుకరిస్సతీతి** పాకటం కరిస్సతి. ఏత్థ చ అప్పచ్చయేన దోమనస్సం వుత్తం, పురిమేహి ద్వీహి మన్దబలవభేదో కోధోయేవ.

ఏవం భగవా పఠమపేసారజ్జేన సీహనాదం నదిత్వా పున దుతియాదీహి నదన్తో **యో ఖో మం పరిబ్బాజకాతిఆదిమాహ.** తత్థ **యస్స ఖో పన తే అత్థాయ ధమ్మో దేసితోతి** యస్స మగ్గస్స వా ఫలస్స వా అత్థాయ తయా చతుసచ్చధమ్మో దేసితో. **సో న నియ్యాతీతి** సో ధమ్మో న నియ్యాతి న నిగ్గచ్ఛతి, న తం అత్థం సాధేతీతి వుత్తం హోతి. **తక్కరస్సాతి** యో నం కరోతి, తస్స పటిపత్తిపూరకస్స పుగ్గలస్సాతి అత్థో. **సమ్మా దుక్ఖక్ఖయాయాతి** హేతునా నయేన కారణేన సకలస్స వట్టదుక్ఖస్స ఖయాయ. అథ వా **యస్స ఖో పన తే అత్థాయ ధమ్మో దేసితోతి** యస్స తే అత్థాయ ధమ్మో దేసితో. సేయ్యథిదం – రాగపటిఘాతత్థాయ అసుభకమ్మట్ఠానం, దోసపటిఘాతత్థాయ మేత్తాభావనా, మోహపటిఘాతత్థాయ పఞ్చ ధమ్మా, వితక్కుపచ్ఛేదాయ ఆనాపానస్సతి. **సో న నియ్యాతి తక్కరస్స సమ్మా దుక్ఖక్ఖయాయాతి** సో ధమ్మో యో నం యథాదేసితం కరోతి, తస్స తక్కరస్స సమ్మా హేతునా నయేన కారణేన వట్టదుక్ఖక్ఖయాయ న నియ్యాతి న నిగ్గచ్ఛతి, తం అత్థం న సాధేతీతి అయమేత్థ అత్థో. **సేయ్యథాపి సరభో పరిబ్బాజకోతి** యథా అయం సరభో పరిబ్బాజకో పజ్ఝాయన్తో అప్పటిభానో నిసిన్నో, ఏవం నిసీదిస్సతీతి.

ఏవం తీహి పదేహి సీహనాదం నదిత్వా దేసనం నివత్తేన్తస్సేవ తథాగతస్స తస్మిం ఠానే సన్నిపతితా చతురాసీతిపాణసహస్సపరిమాణా పరిసా అమతపానం పివి, సత్థా పరిసాయ అమతపానస్స పీతభావం ఞత్వా వేహాసం అబ్భుగ్గన్త్వా పక్కామి. తమత్థం దస్సేతుం **అథ ఖో భగవాతిఆది** వుత్తం. తత్థ **సీహనాదన్తి** సేట్ఠనాదం అభీతనాదం అప్పటినాదం. **వేహాసం పక్కామీతి** అభిఞ్ఞాపాదకం చతుత్థజ్ఝానం సమాపజ్జిత్వా వుట్ఠాయ అధిట్ఠాయ సద్ధిం భిక్ఖుసఙ్ఘేన ఆకాసం పక్ఖన్ది. ఏవం పక్ఖన్దో చ పన తంఖణఞ్ఞేవ గిజ్ఝకూటమహావిహారే పతిట్ఠాసి.

వాచాయ సన్నితోదకేనాతి వచనపతోదేన. **సఞ్జమ్భరిమకంసూతి** సమ్భరితం నిరన్తరఫుటం అకంసు, ఉపరి విజ్ఝింసూతి వుత్తం హోతి. **బ్రహారఞ్ఞేతి** మహారఞ్ఞే. **సీహనాదం నదిస్సామీతి** సీహస్స నదతో ఆకారం దిస్వా “అయమ్పి తిరచ్ఛానగతో, అహమ్పి, ఇమస్స చత్తారో పాదా, మయ్హమ్పి, అహమ్పి ఏవమేవ సీహనాదం నదిస్సామీ”తి చిన్తేసి. సో సీహస్స సమ్ముఖా నదితుం అసక్కోన్తో తస్మిం గోచరాయ పక్కన్తే ఏకకో నదితుం ఆరభి. అథస్స సిఙ్గాలసద్దోయేవ నిచ్ఛరి. తేన వుత్తం – **సిఙ్గాలకంయేవ నదతీతి. భేరణ్డకన్తి** తస్సేవ వేవచనం. అపిచ భిన్నస్సరం అమనాపసద్దం నదతీతి వుత్తం హోతి. **ఏవమేవ ఖో త్వన్తి** ఇమినా ఓపమ్మేన పరిబ్బాజకా తథాగతం సీహసదిసం కత్వా సరభం సిఙ్గాలసదిసం అకంసు. **అమ్బుకసఞ్చరీతి** ఖుద్దకకుక్కుటికా. **పురిసకరవితం రవిస్సామీతి** మహాకుక్కుటం రవన్తం దిస్వా “ఇమస్సపి ద్వే పాదా ద్వే పక్ఖా, మయ్హమ్పి తథేవ, అహమ్పి ఏవరూపం రవితం రవిస్సామీ”తి సా తస్స సమ్ముఖా రవితుం అసక్కోన్తీ తస్మిం పక్కన్తే రవమానా కుక్కుటికారవంయేవ రవి. తేన వుత్తం – **అమ్బుకసఞ్చరిరవితంయేవ రవతీతి. ఉసభోతి** గోణో. **సుఞ్ఞాయాతి** తుచ్ఛాయ జేట్ఠకవసభేహి విరహితాయ . **గమ్భీరం నదితబ్బం మఞ్ఞతీతి** జేట్ఠకవసభస్స నాదసదిసం గమ్భీరనాదం నదితబ్బం మఞ్ఞతి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

౫. కేసముత్తిసుత్తవణ్ణనా

౬౬. పఞ్చమే **కాలామానం నిగమోతి** కాలామా నామ ఖత్తియా, తేసం నిగమో. **కేసముత్తియాతి** కేసముత్తనిగమవాసినో. **ఉపసఙ్కమింసూతి** సప్పినవనీతాదిభేసజ్జాని చేవ అట్ఠవిధపానకాని చ గాహాపేత్వా ఉపసఙ్కమింసు. **సకంయేవ వాదం దీపేన్తీతి** అత్తనోయేవ లద్ధిం కథేన్తి. **జోతేన్తీతి** పకాసేన్తి. **ఖుంసేన్తీతి** ఘట్టేన్తి. **వమ్భేన్తీతి** అవజానన్తి. **పరిభవన్తీతి** లామకం కరోన్తి. **ఓమక్ఖిం కరోన్తీతి** ఉక్ఖిత్తకం కరోన్తి, ఉక్ఖిపిత్వా ఛడ్డేన్తి. **అపరేపి, భన్తేతి** సో కిర

అటవిముఖే గామో, తస్మా తత్థ అటవిం అతిక్కన్తా చ అతిక్కమితుకామా చ వాసం కప్పేన్తి. తేసుపి పఠమం ఆగతా అత్తనో లద్ధిం దీపేత్వా పక్కమింసు, పచ్ఛా ఆగతా "కిం తే జానన్తి, అమ్హాకం అన్తేవాసికా తే, అమ్హాకం సన్తికే కిఞ్చి కిఞ్చి సిప్పం ఉగ్గణ్హింసూ"తి అత్తనో లద్ధిం దీపేత్వా పక్కమింసు. కాలామా ఏకలద్ధియమ్పి సణ్ఠహితుం న సక్ఖింసు. తే ఏతమత్థం దీపేత్వా భగవతో ఏవమారోచేత్వా **తేసం నో, భన్తే**తిఆదిమాహంసు. తత్థ **హోతేవ కఙ్ఖా**తి హోతియేవ కఙ్ఖా. **విచికిచ్ఛా**తి తస్సేవ వేవచనం. **అల**న్తి యుత్తం.

మా అనుస్సవేనాతి అనుస్సవకథాయపి మా గణ్హిత్థ. **మా పరమ్పరాయా**తి పరమ్పరకథాయపి మా గణ్హిత్థ. **మా ఇతికిరాయా**తి ఏవం కిర ఏతన్తి మా గణ్హిత్థ. **మా పిటకసమ్పదానేనా**తి అమ్హాకం పిటకతన్తియా సద్ధిం సమేతీతి మా గణ్హిత్థ. **మా తక్కహేతూ**తి తక్కగ్గాహేనపి మా గణ్హిత్థ. **మా నయహేతూ**తి నయగ్గాహేనపి మా గణ్హిత్థ. **మా ఆకారపరివితక్కేనా**తి సున్దరమిదం కారణన్తి ఏవం కారణపరివితక్కేనపి మా గణ్హిత్థ. **మా దిట్ఠినిజ్ఝానక్ఖన్తియా**తి అమ్హాకం నిజ్ఝాయిత్వా ఖమిత్వా గహితదిట్ఠియా సద్ధిం సమేతీతిపి మా గణ్హిత్థ. **మా భబ్బరూపతాయా**తి అయం భిక్ఖు భబ్బరూపో, ఇమస్స కథం గహేతుం యుత్తన్తిపి మా గణ్హిత్థ. **మా సమణో నో గరూ**తి అయం సమణో అమ్హాకం గరు, ఇమస్స కథం గహేతుం యుత్తన్తిపి మా గణ్హిత్థ. **సమత్తా**తి పరిపుణ్ణా. **సమాదిన్నా**తి గహితా పరామట్ఠా. **యంస హోతీ**తి యం కారణం తస్స పుగ్గలస్స హోతి. అలోభాదయో లోభాదిపటిపక్ఖవసేన వేదితబ్బా. **విగతాభిజ్ఝో**తిఆదీహి మేత్తాయ పుబ్బభాగో కథితో.

ఇదాని మేత్తాదికం కమ్మట్ఠానం కథేన్తో **మేత్తాసహగతేనా**తిఆదిమాహ. తత్థ కమ్మట్ఠానకథాయ వా భావనానయే వా పాళివణ్ణనాయ వా యం వత్తబ్బం సియా, తం సబ్బం విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి॰ ౧.౨౪౦) వుత్తమేవ. **ఏవం అవేరచిత్తో**తి ఏవం అకుసలవేరస్స చ పుగ్గలవేరినో చ నత్థితాయ అవేరచిత్తో. **అబ్యాబజ్ఝచిత్తో**తి కోధచిత్తస్స అభావేన నిద్దుక్ఖచిత్తో. **అసంకిలిట్ఠచిత్తో**తి కిలేసస్స నత్థితాయ అసంకిలిట్ఠచిత్తో. **విసుద్ధచిత్తో**తి కిలేసమలాభావేన విసుద్ధచిత్తో హోతీతి అత్థో. **తస్సా**తి తస్స ఏవరూపస్స అరియసావకస్స. **అస్సాసా**తి అవస్సయా పతిట్ఠా. **సచే ఖో పన అత్థి పరో లోకో**తి యది ఇమమ్హా లోకా పరలోకో నామ అత్థి. **అథాహం కాయస్స భేదా పరమ్మరణా…పే॰… ఉపపజ్జిస్సామీ**తి అత్థేతం కారణం, యేనాహం కాయస్స భేదా పరమ్మరణా సుగతిం సగ్గం లోకం ఉపపజ్జిస్సామీతి ఏవం సబ్బత్థ నయో వేదితబ్బో. **అనీఘ**న్తి నిద్దుక్ఖం. **సుఖి**న్తి సుఖితం. **ఉభయేనేవ విసుద్ధం అత్తానం సమనుపస్సామీ**తి యఞ్చ పాపం న కరోమి, యఞ్చ కరోతోపి న కరీయతి, ఇమినా ఉభయేనాపి విసుద్ధం అత్తానం సమనుపస్సామి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

౬. సాళ్హసుత్తవణ్ణనా

౬౭. ఛట్ఠే **మిగారనత్తా**తి మిగారసేట్ఠినో నత్తా. **సేఖునియనత్తా**తి సేఖునియసేట్ఠినో నత్తా. **ఉపసఙ్కమింసూ**తి భుత్తపాతరాసా దాసకమ్మకరపరివుతా ఉపసఙ్కమింసు. తేసం కిర పురేభత్తే పుబ్బణ్హసమయేయేవ గేహే ఏకో పఞ్హో సముట్ఠితో, తం పన కథేతుం ఓకాసో నాహోసి. తే "తం పఞ్హం సోస్సామా"తి థేరస్స సన్తికం గన్త్వా వన్దిత్వా తుణ్హీ నిసీదింసు. థేరో "గామే తం సముట్ఠితం పఞ్హం సోతుం ఆగతా భవిస్సన్తీ"తి తేసం మనం ఞత్వా తమేవ పఞ్హం ఆరభన్తో **ఏథ తుమ్హే సాళ్హా**తిఆదిమాహ. తత్థ **అత్థి లోభో**తి లుబ్భనసభావో లోభో నామ అత్థీతి పుచ్ఛతి. **అభిజ్ఝాతి ఖో అహం సాళ్హా ఏతమత్థం వదామీ**తి ఏతం లోభసఙ్ఖాతం అత్థం అహం "అభిజ్ఝా"తి వదామి, "తణ్హా"తి వదామీతి సముట్ఠితపఞ్హస్స అత్థం దీపేన్తో ఆహ. ఏవం సబ్బవారేసు నయో నేతబ్బో.

సో ఏవం పజానాతీతి సో చత్తారో బ్రహ్మవిహారే భావేత్వా ఠితో అరియసావకో సమాపత్తితో వుట్ఠాయ విపస్సనం ఆరభన్తో ఏవం పజానాతి. **అత్థి ఇదన్తి** అత్థి దుక్ఖసచ్చసఙ్ఖాతం ఖన్ధపఞ్చకం నామరూపవసేన పరిచ్ఛిన్దిత్వా పజానన్తో ఏస "ఏవం పజానాతి అత్థి ఇద"న్తి వుత్తో. **హీనన్తి** సముదయసచ్చం. **పణీతన్తి** మగ్గసచ్చం. **ఇమస్స సఞ్ఞాగతస్స ఉత్తరి నిస్సరణన్తి** ఇమస్స విపస్సనాసఞ్ఞాసఙ్ఖాతస్స సఞ్ఞాగతస్స ఉత్తరి నిస్సరణం నామ నిబ్బానం, తమత్థీతి ఇమినా నిరోధసచ్చం దస్సేతి. **విముత్తస్మిం విముత్తమితి ఞాణన్తి** ఏకూనవీసతివిధం పచ్చవేక్ఖణఞాణం కథితం. **అహు పుబ్బే లోభో**తి పుబ్బే మే లోభో అహోసి. **తదహు అకుసలన్తి** తం అకుసలం నామ అహోసి, తదా వా అకుసలం నామ అహోసి. **ఇచ్చేతం కుసలన్తి** ఇతి ఏతం కుసలం, తస్సేవ అకుసలస్స నత్థిభావం కుసలం ఖేమన్తి సన్ధాయ వదతి. **నిచ్ఛాతో**తి నిత్తణ్హో. **నిబ్బుతో**తి అబ్భన్తరే సన్తాపకరానం కిలేసానం అభావేన నిబ్బుతో. **సీతిభూతో**తి సీతలీభూతో. **సుఖప్పటిసంవేదీ**తి కాయికచేతసికస్స సుఖస్స పటిసంవేదితా. **బ్రహ్మభూతేనా**తి సేట్ఠభూతేన. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

౮. కథావత్థుసుత్తవణ్ణనా

౬౮. సత్తమే **కథావత్థూనీ**తి కథాకారణాని, కథాయ భూమియో పతిట్ఠాయోతి అత్థో. **అతీతం వా, భిక్ఖవే, అద్ధానన్తి** అతీతమద్ధానం నామ కాలోపి వట్టతి ఖన్ధాపి. అనాగతపచ్చుప్పన్నేసుపి ఏసేవ నయో. తత్థ అతీతే కస్సపో నామ సమ్మాసమ్బుద్ధో అహోసి, తస్స కికీ నామ కాసికరాజా అగ్గుపట్ఠాకో అహోసి, వీసతి వస్ససహస్సాని ఆయు అహోసీతి ఇమినా నయేన కథేన్తో **అతీతం ఆరబ్భ కథం కథేతి** నామ. అనాగతే మేత్తెయ్యో నామ బుద్ధో భవిస్సతి, తస్స సఙ్ఖో నామ రాజా అగ్గుపట్ఠాకో భవిస్సతి, అసీతి వస్ససహస్సాని ఆయు భవిస్సతీతి ఇమినా నయేన కథేన్తో **అనాగతం ఆరబ్భ కథం కథేతి** నామ. ఏతరహి అసుకో నామ రాజా ధమ్మికోతి ఇమినా నయేన కథేన్తో **పచ్చుప్పన్నం ఆరబ్భ కథం కథేతి** నామ.

కథాసమ్పయోగేనాతి కథాసమాగమేన. **కచ్ఛో**తి కథేతుం యుత్తో. **అకచ్ఛో**తి కథేతుం న యుత్తో. **ఏకంసబ్యాకరణీయం పఞ్హన్తి**ఆదీసు, "చక్ఖు, అనిచ్చ"న్తి పుట్ఠేన, "ఆమ, అనిచ్చ"న్తి ఏకంసేనేవ బ్యాకాతబ్బం. ఏసేవ నయో సోతాదీసు. అయం **ఏకంసబ్యాకరణీయో** పఞ్హో. "అనిచ్చం నామ చక్ఖూ"తి పుట్ఠేన పన "న చక్ఖుమేవ, సోతమ్పి అనిచ్చం, ఘానమ్పి అనిచ్చ"న్తి ఏవం విభజిత్వా బ్యాకాతబ్బం. అయం **విభజ్జబ్యాకరణీయో** పఞ్హో. "యథా చక్ఖు, తథా సోతం. యథా సోతం, తథా చక్ఖూ"తి పుట్ఠేన "కేనట్ఠేన పుచ్ఛసీ"తి పటిపుచ్ఛిత్వా "దస్సనట్ఠేన పుచ్ఛామీ"తి వుత్తే "న హీ"తి బ్యాకాతబ్బం. "అనిచ్చట్ఠేన పుచ్ఛామీ"తి వుత్తే, "ఆమా"తి బ్యాకాతబ్బం. అయం **పటిపుచ్ఛాబ్యాకరణీయో** పఞ్హో. "తం జీవం తం సరీర"న్తిఆదీని పుట్ఠేన పన "అబ్యాకతమేతం భగవతా"తి ఠపేతబ్బో, ఏస పఞ్హో న బ్యాకాతబ్బో. అయం **ఠపనీయో** పఞ్హో.

ఠానాఠానే న సణ్ఠాతీతి కారణాకారణే న సణ్ఠాతి. తత్రాయం నయో – సస్సతవాదీ యుత్తేన కారణేన పహోతి ఉచ్ఛేదవాదిం నిగ్గహేతుం, ఉచ్ఛేదవాదీ తేన నిగ్గయ్హమానో "కిం పనాహం ఉచ్ఛేదం వదామీ"తి సస్సతవాదిభావమేవ దీపేతి, అత్తనో వాదే పతిట్ఠాతుం న సక్కోతి. ఏవం ఉచ్ఛేదవాదిమ్హి పహోన్తే సస్సతవాదీ, పుగ్గలవాదిమ్హి పహోన్తే సుఞ్ఞతవాదీ, సుఞ్ఞతవాదిమ్హి పహోన్తే పుగ్గలవాదీతి ఏవం ఠానాఠానే న సణ్ఠాతి నామ.

పరికప్పే న సణ్ఠాతీతి ఇదం పఞ్హపుచ్ఛనేపి పఞ్హకథనేపి లబ్భతి. కథం? ఏకచ్చో హి "పఞ్హం పుచ్ఛిస్సామీ"తి కణ్ఠం సోధేతి, సో ఇతరేన "ఇదం నామ త్వం పుచ్ఛిస్ససీ"తి వుత్తో ఞాతభావం ఞత్వా "న ఏతం, అఞ్ఞం పుచ్ఛిస్సామీ"తి వదతి.

పఞ్హం పుట్ఠోపి "పఞ్హం కథేస్సామీ"తి హనుం సంసోధేతి, సో ఇతరేన "ఇదం నామ కథేస్ససీ"తి వుత్తో ఞాతభావం ఞత్వా "న ఏతం, అఞ్ఞం కథేస్సామీ"తి వదతి. ఏవం పరికప్పే న సణ్ఠాతి నామ.

అఞ్ఞాతవాదే న సణ్ఠాతీతి అఞ్ఞాతవాదే జానితవాదే న సణ్ఠాతి. కథం? ఏకచ్చో పఞ్హం పుచ్ఛతి, తం ఇతరో "మనాపో తయా పఞ్హో పుచ్ఛితో, కహం తే ఏస ఉగ్గహితో"తి వదతి. ఇతరో పుచ్ఛితబ్బనియామేనేవ పఞ్హం పుచ్ఛిత్వాపి తస్స కథాయ "అపఞ్హం ను ఖో పుచ్ఛిత"న్తి విమతిం కరోతి. అపరో పఞ్హం పుట్ఠో కథేతి, తమఞ్ఞో "సుట్ఠు తే పఞ్హో కథితో, కత్థ తే ఉగ్గహితో, పఞ్హం కథేన్తేన నామ ఏవం కథేతబ్బో"తి వదతి. ఇతరో కథేతబ్బనియామేనేవ పఞ్హం కథేత్వాపి తస్స కథాయ "అపఞ్హో ను ఖో మయా కథితో"తి విమతిం కరోతి.

పటిపదాయ న సణ్ఠాతీతి పటిపత్తియం న తిట్ఠతి, వత్తం అజానిత్వా అపుచ్ఛితబ్బట్ఠానే పుచ్ఛతీతి అత్థో. అయం పఞ్హో నామ చేతియఙ్గణే పుచ్ఛితేన న కథేతబ్బో, తథా భిక్ఖాచారమగ్గే గామం పిణ్డాయ చరణకాలే. ఆసనసాలాయ నిసిన్నకాలే యాగుం వా భత్తం వా గహేత్వా నిసిన్నకాలే పరిభుఞ్జిత్వా నిసిన్నకాలే దివావిహారట్ఠానగమనకాలేపి. దివాట్ఠానే నిసిన్నకాలే పన ఓకాసం కారేత్వావ పుచ్ఛన్తస్స కథేతబ్బో, అకారేత్వా పుచ్ఛన్తస్స న కథేతబ్బో. ఇదం వత్తం అజానిత్వా పుచ్ఛన్తో పటిపదాయ న సణ్ఠాతి నామ. **ఏవం సన్తాయం, భిక్ఖవే, పుగ్గలో అకచ్ఛో హోతీ**తి, భిక్ఖవే, ఏతం ఇమస్మిం చ కారణే సతి అయం పుగ్గలో న కథేతుం యుత్తో నామ హోతి.

ఠానాఠానే సణ్ఠాతీతి సస్సతవాదీ యుత్తేన కారణేన పహోతి ఉచ్ఛేదవాదిం నిగ్గహేతుం, ఉచ్ఛేదవాదీ తేన నిగ్గయ్హమానోపి "అహం తయా సతక్ఖత్తుం నిగ్గయ్హమానోపి ఉచ్ఛేదవాదీయేవా"తి వదతి. ఇమినా నయేన సస్సతపుగ్గలసుఞ్ఞతవాదాదీసుపి నయో నేతబ్బో. ఏవం ఠానాఠానే సణ్ఠాతి నామ. **పరికప్పే సణ్ఠాతీ**తి "పఞ్హం పుచ్ఛిస్సామీ"తి కణ్ఠం సోధేన్తో "త్వం ఇమం నామ పుచ్ఛిస్ససీ"తి వుత్తే, "ఆమ, ఏతంయేవ పుచ్ఛిస్సామీ"తి వదతి. పఞ్హం కథేస్సామీతి హనుం సంసోధేన్తోపి "త్వం ఇమం నామ కథేస్ససీ"తి వుత్తే, "ఆమ, ఏతంయేవ కథేస్సామీ"తి వదతి. ఏవం పరికప్పే సణ్ఠాతి నామ.

అఞ్ఞాతవాదే సణ్ఠాతీతి ఇమం పఞ్హం పుచ్ఛిత్వా "సుట్ఠు తే పఞ్హో పుచ్ఛితో, పుచ్ఛన్తేన నామ ఏవం పుచ్ఛితబ్బ"న్తి వుత్తే సమ్పటిచ్ఛతి, విమతిం న ఉప్పాదేతి. పఞ్హం కథేత్వాపి "సుట్ఠు తే పఞ్హో కథితో, కథేన్తేన నామ ఏవం కథేతబ్బ"న్తి వుత్తే సమ్పటిచ్ఛతి, విమతిం న ఉప్పాదేతి. **పటిపదాయ సణ్ఠాతీ**తి గేహే నిసీదాపేత్వా యాగుఖజ్జకాదీని దత్వా యావ భత్తం నిట్ఠాతి, తస్మిం అన్తరే నిసిన్నో పఞ్హం పుచ్ఛతి . సప్పిఆదీని భేసజ్జాని అట్ఠవిధాని పానకాని వత్థచ్ఛాదనమాలాగన్ధాదీని వా ఆదాయ విహారం గన్త్వా తాని దత్వా దివాట్ఠానం పవిసిత్వా ఓకాసం కారేత్వా పఞ్హం పుచ్ఛతి. ఏవఞ్హి వత్తం ఞత్వా పుచ్ఛన్తో పటిపదాయ సణ్ఠాతి నామ. తస్స పఞ్హం కథేతుం వట్టతి.

అఞ్ఞేనఞ్ఞం పటిచరతీతి అఞ్ఞేన వచనేన అఞ్ఞం పటిచ్ఛాదేతి, అఞ్ఞం వా పుచ్ఛితో అఞ్ఞం కథేతి. **బహిద్ధా కథం అపనామేతీ**తి ఆగన్తుకకథం ఓతారేన్తో పురిమకథం బహిద్ధా అపనామేతి. తత్రిదం వత్థు – భిక్ఖూ కిర సన్నిపతిత్వా ఏకం దహరం, "ఆవుసో, త్వం ఇమఞ్చిమఞ్చ ఆపత్తిం ఆపన్నో"తి ఆహంసు. సో ఆహ – "భన్తే, నాగదీపం గతోమ్హీ"తి. ఆవుసో , న మయం తవ నాగదీపగమనేన అత్థికా, ఆపత్తిం పన ఆపన్నోతి పుచ్ఛామాతి. భన్తే, నాగదీపం గన్త్వా మచ్ఛే ఖాదిన్తి. ఆవుసో, తవ మచ్ఛఖాదనేన కమ్మం నత్థి, ఆపత్తిం కిరసి ఆపన్నోతి. సో "నాతిసుపక్కో మచ్ఛో మయ్హం అఫాసుకమకాసి,

భన్తే”తి. ఆవుసో, తుయ్హం ఫాసుకేన వా అఫాసుకేన వా కమ్మం నత్థి, ఆపత్తిం ఆపన్నోసీతి. భన్తే, యావ తత్థ వసిం, తావ మే అఫాసుకమేవ జాతన్తి. ఏవం ఆగన్తుకకథావసేన బహిద్ధా కథం అపనామేతీతి వేదితబ్బం.

అభిహరతీతి ఇతో చితో చ సుత్తం ఆహరిత్వా అవత్థరతి. **తేపిటకతిస్సత్థేరో** వియ. పుబ్బే కిర భిక్ఖూ మహాచేతియఙ్గణే సన్నిపతిత్వా సఙ్ఘకిచ్చం కత్వా భిక్ఖూనం ఓవాదం దత్వా అఞ్ఞమఞ్ఞం పఞ్హాసాకచ్ఛం కరోన్తి. తత్థాయం థేరో తీహి పిటకేహి తతో తతో సుత్తం ఆహరిత్వా దివసభాగే ఏకమ్పి పఞ్హం నిట్ఠాపేతుం న దేతి. **అభిమద్దతీ**తి కారణం ఆహరిత్వా మద్దతి. **అనుపజగ్ఘతీ**తి పరేన పఞ్హే పుచ్ఛితేపి కథితేపి పాణిం పహరిత్వా మహాహసితం హసతి, యేన పరస్స “అపుచ్ఛితబ్బం ను ఖో పుచ్ఛిం, అకథేతబ్బం ను ఖో కథేసి”న్తి విమతి ఉప్పజ్జతి. **ఖలితం గణ్హాతీ**తి అప్పమత్తకం ముఖదోసమత్తం గణ్హాతి , అక్ఖరే వా పదే వా బ్యఞ్జనే వా దురుత్తే “ఏవం నామేతం వత్తబ్బ”న్తి ఉజ్ఝాయమానో విచరతి. **సఉపనిసో**తి సఉపనిస్సయో సపచ్చయో.

ఓహితసోతోతి ఠపితసోతో. **అభిజానాతి ఏకం ధమ్మ**న్తి ఏకం కుసలధమ్మం అభిజానాతి అరియమగ్గం. **పరిజానాతి ఏకం ధమ్మ**న్తి ఏకం దుక్ఖసచ్చధమ్మం తీరణపరిఞ్ఞాయ పరిజానాతి. **పజహాతి ఏకం ధమ్మ**న్తి ఏకం సబ్బాకుసలధమ్మం పజహతి వినోదేతి బ్యన్తీకరోతి. **సచ్ఛికరోతి ఏకం ధమ్మ**న్తి ఏకం అరహత్తఫలధమ్మం నిరోధమేవ వా పచ్చక్ఖం కరోతి. **సమ్మావిముత్తిం ఫుసతీ**తి సమ్మా హేతునా నయేన కారణేన అరహత్తఫలవిమోక్ఖం ఞాణఫస్సేన ఫుసతి.

ఏతదత్థా, భిక్ఖవే, కథాతి, భిక్ఖవే, యా ఏసా కథాసమ్పయోగేనాతి కథా దస్సితా, సా ఏతదత్థా, అయం తస్సా కథాయ భూమి పతిట్ఠా. ఇదం వత్థు యదిదం అనుపాదా చిత్తస్స విమోక్ఖోతి ఏవం సబ్బపదేసు యోజనా వేదితబ్బా. **ఏతదత్థా మన్తనా**తి యా అయం కచ్చాకచ్చేసు పుగ్గలేసు కచ్చేన సద్ధిం మన్తనా, సాపి ఏతదత్థాయేవ. **ఏతదత్థా ఉపనిసా**తి ఓహితసోతో సఉపనిసోతి ఏవం వుత్తా ఉపనిసాపి ఏతదత్థాయేవ. **ఏతదత్థం సోతావధాన**న్తి తస్సా ఉపనిసాయ సోతావధానం , తమ్పి ఏతదత్థమేవ. **అనుపాదా**తి చతూహి ఉపాదానేహి అగ్గహేత్వా. **చిత్తస్స విమోక్ఖో**తి అరహత్తఫలవిమోక్ఖో. అరహత్తఫలత్థాయ హి సబ్బమేతన్తి సుత్తన్తం వినివత్తేత్వా ఉపరి గాథాహి కూటం గణ్హన్తో **యే విరుద్ధా**తిఆదిమాహ.

తత్థ **విరుద్ధా**తి విరోధసఞ్జాతేన కోపేన విరుద్ధా. **సల్లపన్తీ**తి సల్లాపం కరోన్తి. **వినివిట్ఠా**తి అభినివిట్ఠా హుత్వా. **సముస్సితా**తి మానుస్సయేన సుట్ఠు ఉస్సితా. **అనరియగుణమాసజ్జా**తి అనరియగుణకథం గుణమాసజ్జ కథేన్తి. గుణం ఘట్టేత్వా కథా హి అనరియకథా నామ, న అరియకథా, తం కథేన్తీతి అత్థో. **అఞ్ఞోఞ్ఞవివరేసినో**తి అఞ్ఞమఞ్ఞస్స ఛిద్దం అపరాధం గవేసమానా. **దుబ్భాసిత**న్తి దుక్కథితం. **విక్ఖలిత**న్తి అప్పమత్తకం ముఖదోసఖలితం. **సమ్పమోహం పరాజయ**న్తి అఞ్ఞమఞ్ఞస్స అప్పమత్తేన ముఖదోసేన సమ్పమోహఞ్చ పరాజయఞ్చ. **అభినన్దన్తీ**తి తుస్సన్తి. **నాచరే**తి న చరతి న కథేతి. **ధమ్మట్ఠపటిసంయుత్తా**తి యా చ ధమ్మే ఠితేన కథితకథా, సా ధమ్మట్ఠా చేవ హోతి తేన చ ధమ్మేన పటిసంయుత్తాతి ధమ్మట్ఠపటిసంయుత్తా. **అనున్నతేన మనసా**తి అనుద్ధతేన చేతసా. **అపళాసో**తి యుగగ్గాహపళాసవసేన అపళాసో హుత్వా. **అసాహసో**తి రాగదోసమోహసాహసానం వసేన అసాహసో హుత్వా.

అనుసూయాయమానోతి న ఉసూయమానో. **దుబ్భట్ఠే నాపసాదయే**తి దుక్కథితస్మిం న అపసాదేయ్య. **ఉపారమ్భం న సిక్ఖేయ్యా**తి కారణుత్తరియలక్ఖణం ఉపారమ్భం న సిక్ఖేయ్య. **ఖలితఞ్చ న గాహయే**తి అప్పమత్తకం ముఖఖలితం “అయం తే దోసో”తి న గాహయేయ్య. **నాభిహరే**తి నావత్థరేయ్య. **నాభిమద్దే**తి ఏకం కారణం ఆహరిత్వా న మద్దేయ్య. **న వాచం పయుతం**

భణేతి సచ్చాలికపటిసంయుత్తం వాచం న భణేయ్య. **అఞ్ఞాతత్థ**న్తి జాననత్థం. **పసాదత్థ**న్తి పసాదజననత్థం. **న సముస్సేయ్య మన్తయే**తి న మానుస్సయేన సముస్సితో భవేయ్య. న హి మానుస్సితా హుత్వా పణ్డితా కథయన్తి, మానేన పన అనుస్సితోవ హుత్వా మన్తయే కథేయ్య భాసేయ్యాతి.

౮. అఞ్ఞతిత్థియసుత్తవణ్ణనా

౬౮. అట్ఠమే **భగవంమూలకా**తి భగవా మూలం ఏతేసన్తి భగవంమూలకా. ఇదం వుత్తం హోతి – ఇమే, భన్తే, అమ్హాకం ధమ్మా పుబ్బే కస్సపసమ్మాసమ్బుద్ధేన ఉప్పాదితా, తస్మిం పరినిబ్బుతే ఏకం బుద్ధన్తరం అఞ్ఞో సమణో వా బ్రాహ్మణో వా ఇమే ధమ్మే ఉప్పాదేతుం సమత్థో నామ నాహోసి, భగవతో పన నో ఇమే ధమ్మా ఉప్పాదితా. భగవన్తఞ్హి నిస్సాయ మయం ఇమే ధమ్మే ఆజానామ పటివిజ్ఝామాతి ఏవం భగవంమూలకా నో, భన్తే, ధమ్మాతి. **భగవంనేత్తికా**తి భగవా ధమ్మానం నేతా వినేతా అనునేతా యథాసభావతో పాటియేక్కం పాటియేక్కం నామం గహేత్వావ దస్సేతాతి ధమ్మా భగవంనేత్తికా నామ హోన్తి. **భగవంపటిసరణా**తి చతుభూమకధమ్మా సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణస్స ఆపాథం ఆగచ్ఛమానా భగవతి పటిసరన్తి నామాతి భగవంపటిసరణా. **పటిసరన్తీ**తి ఓసరన్తి సమోసరన్తి. అపిచ మహాబోధిమణ్డే నిసిన్నస్స భగవతో పటివేధవసేన ఫస్సో ఆగచ్ఛతి – “అహం భగవా కిన్నామో”తి. త్వం ఫుసనట్ఠేన ఫస్సో నామ. వేదనా, సఞ్ఞా, సఙ్ఖారా, విఞ్ఞాణం ఆగచ్ఛతి – “అహం భగవా కిన్నామ”న్తి. త్వం విజాననట్ఠేన విఞ్ఞాణం నామాతి. ఏవం చతుభూమకధమ్మానం యథాసభావతో పాటియేక్కం పాటియేక్కం నామం గణ్హన్తో భగవా ధమ్మే పటిసరతీతి **భగవంపటిసరణా. భగవన్తంయేవ పటిభాతూ**తి భగవతోవ ఏతస్స భాసితస్స అత్థో ఉపట్ఠాతు, తుమ్హేయేవ నో కథేత్వా దేథాతి అత్థో.

రాగో ఖోతి రజ్జనవసేన పవత్తరాగో. **అప్పసావజ్జో**తి లోకవజ్జవసేనపి విపాకవజ్జవసేనపీతి ద్వీహిపి వజ్జేహి అప్పసావజ్జో, అప్పదోసోతి అత్థో. కథం? మాతాపితరో హి భాతిభగినిఆదయో చ పుత్తభాతికానం ఆవాహవివాహమఙ్గలం నామ కారేన్తి. ఏవం తావేసో లోకవజ్జవసేన అప్పసావజ్జో. సదారసన్తోసమూలికా పన అపాయే పటిసన్ధి నామ న హోతీతి ఏవం విపాకవజ్జవసేన అప్పసావజ్జో. **దన్ధవిరాగీ**తి విరజ్జమానో పనేస సణికం విరజ్జతి, న సీఘం ముచ్చతి. తేలమసిరాగో వియ చిరం అనుబన్ధతి, ద్వే తీణి భవన్తరాని గన్త్వాపి నాపగచ్ఛతీతి దన్ధవిరాగీ.

తత్రిదం వత్థు – ఏకో కిర పురిసో భాతు జాయాయ మిచ్ఛాచారం చరతి. తస్సాపి ఇత్థియా అత్తనో సామికతో సోయేవ పియతరో అహోసి. సా తమాహ – “ఇమస్మిం కారణే పాకటే జాతే మహతీ గరహా భవిస్సతి, తవ భాతికం ఘాతేహీ”తి. సో “నస్స, వసలి, మా ఏవం పున అవచా”తి అపసాదేసి. సా తుణ్హీ హుత్వా కతిపాహచ్చయేన పున కథేసి, తస్స చిత్తం ద్వజ్ఝభావం అగమాసి. తతో తతియవారం కథితో “కిన్తి కత్వా ఓకాసం లభిస్సామీ”తి ఆహ. అథస్స సా ఉపాయం కథేన్తీ “త్వం మయా వుత్తమేవ కరోహి, అసుకట్ఠానే మహాకకుధసమీపే తిత్థం అత్థి, తత్థ తిఖిణం దణ్డకవాసిం గహేత్వా తిట్ఠాహీ”తి. సో తథా అకాసి. జేట్ఠభాతాపిస్స అరఞ్ఞే కమ్మం కత్వా ఘరం ఆగతో. సా తస్మిం ముదుచిత్తా వియ హుత్వా “ఏహి సామి , సీసే తే ఓలిఖిస్సామీ”తి ఓలిఖన్తీ “ఉపక్కిలిట్ఠం తే సీస”న్తి ఆమలకపిణ్డం దత్వా “గచ్ఛ అసుకట్ఠానే సీసం ధోవిత్వా ఆగచ్ఛాహీ”తి పేసేసి. సో తాయ వుత్తతిత్థమేవ గన్త్వా ఆమలకకక్కేన సీసం మక్ఖేత్వా ఉదకం ఓరుయ్హ ఓనమిత్వా సీసం ధోవి. అథ నం ఇతరో రుక్ఖన్తరతో నిక్ఖమిత్వా ఖన్ధట్ఠికే పహరిత్వా జీవితా వోరోపేత్వా గేహం అగమాసి.

ఇతరో భరియాయ సినేహం పరిచ్చజితుమసక్కోన్తో తస్మింయేవ గేహే మహాధమ్మని హుత్వా నిబ్బత్తి. సో తస్సా రిత్తాయపి నిసిన్నాయపి గన్త్వా సరీరే పతతి. అథ నం సా "సోయేవ అయం భవిస్సతీ"తి ఘాతాపేసి. సో పున తస్సా సినేహేన తస్మింయేవ గేహే కుక్కురో హుత్వా నిబ్బత్తి. సో పదసా గమనకాలతో పట్ఠాయ తస్సా పచ్ఛతో పచ్ఛతో చరతి. అరఞ్ఞం గచ్ఛన్తియాపి సద్ధింయేవ గచ్ఛతి. తం దిస్వా మనుస్సా "నిక్ఖన్తో సునఖలుద్దకో, కతరట్ఠానం గమిస్సతీ"తి ఉప్పణ్డేన్తి. సా పున తం ఘాతాపేసి.

సోపి పున తస్మింయేవ గేహే వచ్ఛకో హుత్వా నిబ్బత్తి. తథేవ తస్సా పచ్ఛతో పచ్ఛతో చరతి. తదాపి నం మనుస్సా దిస్వా "నిక్ఖన్తో గోపాలకో, కత్థ గావియో చరిస్సన్తీ"తి ఉప్పణ్డేన్తి. సా తస్మిమ్పి ఠానే తం ఘాతాపేసి. సో తదాపి తస్సా ఉపరి సినేహం ఛిన్దితుం అసక్కోన్తో చతుత్థే వారే తస్సాయేవ కుచ్ఛియం జాతిస్సరో హుత్వా నిబ్బత్తి. సో పటిపాటియా చతూసు అత్తభావేసు తాయ ఘాతితభావం దిస్వా "ఏవరూపాయ నామ పచ్చత్థికాయ కుచ్ఛిస్మిం నిబ్బత్తోస్మీ"తి తతో పట్ఠాయ తస్సా హత్థేన అత్తానం ఫుసితుం న దేతి. సచే నం సా ఫుసతి, కన్దతి రోదతి. అథ నం అయ్యకోవ పటిజగ్గతి. తం అపరభాగే వుద్ధిప్పత్తం అయ్యకో ఆహ – "తాత, కస్మా త్వం మాతు హత్థేన అత్తానం ఫుసితుం న దేసి. సచేపి తం ఫుసతి, మహాసద్దేన రోదసి కన్దసీ"తి. అయ్యకేన పుట్ఠో "న ఏసా మయ్హం మాతా, పచ్చామిత్తా ఏసా"తి తం పవత్తిం సబ్బం ఆరోచేసి. సో తం ఆలిఙ్గిత్వా రోదిత్వా "ఏహి, తాత, కిం అమ్హాకం ఈదిసే ఠానే నివాసకిచ్చ"న్తి తం ఆదాయ నిక్ఖమిత్వా ఏకం విహారం గన్త్వా పబ్బజిత్వా ఉభోపి తత్థ వసన్తా అరహత్తం పాపుణింసు.

మహాసావజ్జోతి లోకవజ్జవసేనపి విపాకవజ్జవసేనపీతి ద్వీహిపి కారణేహి మహాసావజ్జో. కథం? దోసేన హి దుట్ఠో హుత్వా మాతరిపి అపరజ్ఝతి, పితరిపి భాతిభగినిఆదీసుపి పబ్బజితేసుపి. సో గతగతట్ఠానేసు "అయం పుగ్గలో మాతాపితూసుపి అపరజ్ఝతి, భాతిభగినిఆదీసుపి, పబ్బజితేసుపీ"తి మహతిం గరహం లభతి. ఏవం తావ లోకవజ్జవసేన మహాసావజ్జో. దోసవసేన పన కతేన ఆనన్తరియకమ్మేన కప్పం నిరయే పచ్చతి. ఏవం విపాకవజ్జవసేన మహాసావజ్జో. **ఖిప్పవిరాగీ**తి ఖిప్పం విరజ్జతి. దోసేన హి దుట్ఠో మాతాపితూసుపి చేతియేపి బోధిమ్హిపి పబ్బజితేసుపి అపరజ్ఝిత్వా "మయ్హం ఖమథా"తి. అచ్చయం దేసేతి. తస్స సహ ఖమాపనేన తం కమ్మం పాకతికమేవ హోతి.

మోహోపి ద్వీహేవ కారణేహి **మహాసావజ్జో**. మోహేన హి మూళ్హో హుత్వా మాతాపితూసుపి చేతియేపి బోధిమ్హిపి పబ్బజితేసుపి అపరజ్ఝిత్వా గతగతట్ఠానే గరహం లభతి. ఏవం తావ లోకవజ్జవసేన మహాసావజ్జో. మోహవసేన పన కతేన ఆనన్తరియకమ్మేన కప్పం నిరయే పచ్చతి. ఏవం విపాకవజ్జవసేనపి మహాసావజ్జో. **దన్ధవిరాగీ**తి సణికం విరజ్జతి. మోహేన మూళ్హేన హి కతకమ్మం సణికం ముచ్చతి. యథా హి అచ్ఛచమ్మం సతక్ఖత్తుమ్పి ధోవియమానం న పణ్డరం హోతి, ఏవమేవ మోహేన మూళ్హేన కతకమ్మం సీఘం న ముచ్చతి, సణికమేవ ముచ్చతీతి. సేసమేత్థ ఉత్తానమేవాతి.

౯. అకుసలమూలసుత్తవణ్ణనా

౭౦. నవమే **అకుసలమూలానీ**తి అకుసలానం మూలాని, అకుసలాని చ తాని మూలాని చాతి వా అకుసలమూలాని. **యదపి, భిక్ఖవే, లోభో**తి యోపి, భిక్ఖవే, లోభో. **తదపి అకుసలమూల**న్తి సోపి అకుసలమూలం. అకుసలమూలం వా సన్ధాయ ఇధ తమ్పీతి అత్థో వట్టతియేవ. ఏతేనుపాయేన సబ్బత్థ నయో నేతబ్బో. **అభిసఙ్ఖరోతీ**తి ఆయూహతి సమ్పిణ్డేతి రాసిం కరోతి. **అసతా దుక్ఖం ఉప్పాదయతీ**తి అభూతేన అవిజ్జమానేన యంకిఞ్చి తస్స అభూతం దోసం వత్వా దుక్ఖం

ఉప్పాదేతి. **వధేన వాతిఆది** యేనాకారేన దుక్ఖం ఉప్పాదేతి, తం దస్సేతుం వుత్తం. తత్థ **జానియాతి** ధనజానియా. **పబ్బాజనాయాతి** గామతో వా రట్ఠతో వా పబ్బాజనీయకమ్మేన . **బలవమ్హీతి** అహమస్మి బలవా. **బలత్థో ఇతిపీతి** బలేన మే అత్థో ఇతిపి, బలే వా ఠితోమ్హీతిపి వదతి.

అకాలవాదీతి కాలస్మిం న వదతి, అకాలస్మిం వదతి నామ. **అభూతవాదీతి** భూతం న వదతి , అభూతం వదతి నామ. **అనత్థవాదీతి** అత్థం న వదతి, అనత్థం వదతి నామ. **అధమ్మవాదీతి** ధమ్మం న వదతి, అధమ్మం వదతి నామ. **అవినయవాదీతి** వినయం న వదతి, అవినయం వదతి నామ.

తథా హాయన్తి తథా హి అయం. **న ఆతప్పం కరోతి తస్స నిబ్బేఠనాయాతి** తస్స అభూతస్స నిబ్బేఠనత్థాయ వీరియం న కరోతి. **ఇతిపేతం అతచ్ఛన్తి** ఇమినాపి కారణేన ఏతం అతచ్ఛం. ఇతరం తస్సేవ వేవచనం.

దుగ్గతి పాటికఙ్ఖాతి నిరయాదికా దుగ్గతి ఇచ్ఛితబ్బా, సా అస్స అవస్సభావినీ, తత్థానేన నిబ్బత్తితబ్బన్తి అత్థో. **ఉద్ధస్తోతి** ఉపరి ధంసితో. **పరియోనద్ధోతి** సమన్తా ఓనద్ధో. **అనయం ఆపజ్జతీతి** అవుడ్ఢిం ఆపజ్జతి. **బ్యసనం ఆపజ్జతీతి** వినాసం ఆపజ్జతి. గిమ్హకాలస్మిఞ్హి మాలువాసిపాటికాయ ఫలితాయ బీజాని ఉప్పతిత్వా వటరుక్ఖాదీనం మూలే పతన్తి. తత్థ యస్స రుక్ఖస్స మూలే తీసు దిసాసు తీణి బీజాని పతితాని హోన్తి, తస్మిం రుక్ఖే పావుస్సకేన మేఘేన అభివట్ఠే తీహి బీజేహి తయో అఙ్కురా ఉట్ఠహిత్వా తం రుక్ఖం అల్లీయన్తి. తతో పట్ఠాయ రుక్ఖదేవతాయో సకభావేన సణ్ఠాతుం న సక్కోన్తి. తేపి అఙ్కురా వడ్ఢమానా లతాభావం ఆపజ్జిత్వా తం రుక్ఖం అభిరుహిత్వా సబ్బవిటపసాఖాపసాఖా సంసిబ్బిత్వా తం రుక్ఖం ఉపరి పరియోనన్ధన్తి. సో మాలువాలతాహి సంసిబ్బితో ఘనేహి మహన్తేహి మాలువాపత్తేహి సఞ్ఛన్నో దేవే వా వస్సన్తే వాతే వా వాయన్తే తత్థ తత్థ పలుజ్జిత్వా ఖాణుమత్తమేవ అవసిస్సతి. తం సన్ధాయేతం వుత్తం.

ఏవమేవ ఖోతి ఏత్థ పన ఇదం ఓపమ్మసంసన్దనం – సాలాదీసు అఞ్ఞతరరుక్ఖో వియ హి అయం సత్తో దట్ఠబ్బో, తిస్సో మాలువాలతా వియ తీణి అకుసలమూలాని, యావ రుక్ఖసాఖా అసమ్పత్తా, తావ తాసం లతానం ఉజుకం రుక్ఖారోహనం వియ లోభాదీనం ద్వారం అసమ్పత్తకాలో, సాఖానుసారేన గమనకాలో వియ ద్వారవసేన గమనకాలో, పరియోనద్ధకాలో వియ లోభాదీహి పరియుట్ఠితకాలో, ఖుద్దకసాఖానం పలుజ్జనకాలో వియ ద్వారప్పత్తానం కిలేసానం వసేన ఖుద్దానుఖుద్దకా ఆపత్తియో ఆపన్నకాలో, మహాసాఖానం పలుజ్జనకాలో వియ గరుకాపత్తిం ఆపన్నకాలో, లతానుసారేన ఓతిణ్ణేన ఉదకేన మూలేసు తిన్తేసు రుక్ఖస్స భూమియం పతనకాలో వియ కమేన చత్తారి పారాజికాని ఆపజ్జిత్వా చతూసు అపాయేసు నిబ్బత్తనకాలో దట్ఠబ్బో.

సుక్కపక్ఖో వుత్తవిపల్లాసేన వేదితబ్బో. **ఏవమేవ ఖోతి** ఏత్థ పన ఇదం ఓపమ్మసంసన్దనం – సాలాదీసు అఞ్ఞతరరుక్ఖో వియ అయం సత్తో దట్ఠబ్బో, తిస్సో మాలువాలతా వియ తీణి అకుసలమూలాని, తాసం అప్పవత్తిం కాతుం ఆగతపురిసో వియ యోగావచరో, కుద్దాలో వియ పఞ్ఞా, కుద్దాలపిటకం వియ సద్ధాపిటకం, పలిఖననఖణిత్తి వియ విపస్సనాపఞ్ఞా, ఖణిత్తియా మూలచ్ఛేదనం వియ విపస్సనాఞాణేన అవిజ్జామూలస్స ఛిన్దనకాలో, ఖణ్డాఖణ్డికం ఛిన్దనకాలో వియ ఖన్ధవసేన దిట్ఠకాలో, ఫాలనకాలో వియ మగ్గఞాణేన కిలేసానం సముగ్ఘాతితకాలో, మసికరణకాలో వియ ధరమానకపఞ్చక్ఖన్ధకాలో, మహావాతే ఓపుణిత్వా అప్పవత్తనకాలో వియ ఉపాదిన్నకక్ఖన్ధానం అప్పటిసన్ధికనిరోధేన నిరుజ్ఝిత్వా పునబ్భవే పటిసన్ధిఅగ్గహణకాలో దట్ఠబ్బోతి. ఇమస్మిం సుత్తే వట్టవివట్టం కథితం.

౧౦. ఉపోసథసుత్తవణ్ణనా

౭౧. దసమే **తదహుపోసథేతి** తస్మిం అహు ఉపోసథే తం దివసం ఉపోసథే, పన్నరసికఉపోసథదివసేతి వుత్తం హోతి. **ఉపసఙ్కమీతి** ఉపోసథఙ్గాని అధిట్ఠాయ గన్ధమాలాదిహత్థా ఉపసఙ్కమి. **హన్దాతి** వవస్సగ్గత్థే నిపాతో. **దివా దివస్సాతి** దివసస్స దివా నామ మజ్ఝన్హో, ఇమస్మిం ఠితే మజ్ఝన్హికే కాలేతి అత్థో. **కుతో ను త్వం ఆగచ్ఛసీతి** కిం కరోన్తీ విచరసీతి పుచ్ఛతి. **గోపాలకుపోసథోతి** గోపాలకేహి సద్ధిం ఉపవసనఉపోసథో. **నిగణ్ఠుపోసథోతి** నిగణ్ఠానం ఉపవసనఉపోసథో. **అరియుపోసథోతి** అరియానం ఉపవసనఉపోసథో. **సేయ్యథాపి విసాఖేతి** యథా నామ, విసాఖే. **సాయన్హసమయే సామికానం గావో నియ్యాతేత్వాతి** గోపాలకా హి దేవసికవేతనేన వా పఞ్చాహదసాహఅద్ధమాసమాసఛమాససంవచ్ఛరపరిచ్ఛేదేన వా గావో గహేత్వా రక్ఖన్తి. ఇధ పన దేవసికవేతనేన రక్ఖన్తం సన్ధాయేతం వుత్తం – **నియ్యాతేత్వాతి** పటిచ్ఛాపేత్వా “ఏతా వో గావో”తి దత్వా. **ఇతి పటిసఞ్చిక్ఖతీతి** అత్తనో గేహం గన్త్వా భుఞ్జిత్వా మఞ్చే నిపన్నో ఏవం పచ్చవేక్ఖతి. **అభిజ్ఝాసహగతేనాతి** తణ్హాయ సమ్పయుత్తేన. **ఏవం ఖో, విసాఖే, గోపాలకుపోసథో హోతీతి** అరియుపోసథోవ అయం, అపరిసుద్ధవితక్కతాయ పన గోపాలకఉపోసథట్ఠానే ఠితో. **న మహప్ఫలోతి** విపాకఫలేన న మహప్ఫలో. **న మహానిసంసోతి** విపాకానిసంసేన న మహానిసంసో. **న మహాజుతికోతి** విపాకోభాసేన న మహాఓభాసో. **న మహావిప్ఫారోతి** విపాకవిప్ఫారస్స అమహన్తతాయ న మహావిప్ఫారో.

సమణజాతికాతి సమణాయేవ. **పరం యోజనసతన్తి** యోజనసతం అతిక్కమిత్వా తతో పరం. **తేసు దణ్డం నిక్ఖిపాహీతి** తేసు యోజనసతతో పరభాగేసు ఠితేసు సత్తేసు దణ్డం నిక్ఖిప, నిక్ఖిత్తదణ్డో హోహి. **నాహం క్వచని కస్సచి కిఞ్చనతస్మిన్తి** అహం కత్థచి కస్సచి పరస్స కిఞ్చనతస్మిం న హోమి. కిఞ్చనం వుచ్చతి పలిబోధో, పలిబోధో న హోమీతి వుత్తం హోతి. **న చ మమ క్వచని కత్థచి కిఞ్చనతత్థీతి** మమాపి క్వచని అన్తో వా బహిద్ధా వా కత్థచి ఏకపరిక్ఖారేపి కిఞ్చనతా నత్థి, పలిబోధో నత్థి, ఛిన్నపలిబోధోహమస్మీతి వుత్తం హోతి. **భోగేతి** మఞ్చపీఠయాగుభత్తాదయో. **అదిన్నంయేవ పరిభుఞ్జతీతి** పునదివసే మఞ్చే నిపజ్జన్తోపి పీఠే నిసీదన్తోపి యాగుం పివన్తోపి భత్తం భుఞ్జన్తోపి తే భోగే అదిన్నేయేవ పరిభుఞ్జతి. **న మహప్ఫలోతి** నిప్ఫలో. బ్యఞ్జనమేవ హి ఏత్థ సావసేసం, అత్థో పన నిరవసేసో. ఏవం ఉపవుత్థస్స హి ఉపోసథస్స అప్పమత్తకమ్పి విపాకఫలం ఇట్ఠం కన్తం మనాపం నామ నత్థి. తస్మా నిప్ఫలోత్వేవ వేదితబ్బో. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో.

ఉపక్కిలిట్ఠస్స చిత్తస్సాతి ఇదం కస్మా ఆహ? సంకిలిట్ఠేన హి చిత్తేన ఉపవుత్థో ఉపోసథో న మహప్ఫలో హోతీతి దస్సితత్తా విసుద్ధేన చిత్తేన ఉపవుత్థస్స మహప్ఫలతా అనుఞ్ఞాతా హోతి. తస్మా యేన కమ్మట్ఠానేన చిత్తం విసుజ్ఝతి, తం చిత్తవిసోధనకమ్మట్ఠానం దస్సేతుం ఇదమాహ . తత్థ **ఉపక్కమేనాతి** పచ్చత్తపురిసకారేన, ఉపాయేన వా. **తథాగతం అనుస్సరతీతి** అట్ఠహి కారణేహి తథాగతగుణే అనుస్సరతి. ఏత్థ హి **ఇతిపి సో భగవాతి** సో భగవా ఇతిపి సీలేన, ఇతిపి సమాధినాతి సబ్బే లోకియలోకుత్తరా బుద్ధగుణా సఙ్గహితా. **అరహన్తిఆదీహి** పాటియేక్కగుణావ నిద్దిట్ఠా. **తథాగతం అనుస్సరతో చిత్తం పసీదతీతి** లోకియలోకుత్తరే తథాగతగుణే అనుస్సరన్తస్స చిత్తుప్పాదో పసన్నో హోతి.

చిత్తస్స ఉపక్కిలేసాతి పఞ్చ నీవరణా. **కక్కన్తి** ఆమలకకక్కం. **తజ్జం వాయామన్తి** తజ్జాతికం తదనుచ్ఛవికం కక్కేన మక్ఖనఘంసనధోవనవాయామం. **పరియోదపనా హోతీతి** సుద్ధభావకరణం హోతి. కిలిట్ఠస్మిం హి సీసే పసాధనం పసాధేత్వా నక్ఖత్తం కీళమానో న సోభతి, పరిసుద్ధే పన తస్మిం పసాధనం పసాధేత్వా నక్ఖత్తం కీళమానో సోభతి, ఏవమేవ కిలిట్ఠచిత్తేన ఉపోసథఙ్గాని అధిట్ఠాయ ఉపోసథో ఉపవుత్థో న మహప్ఫలో హోతి, పరిసుద్ధేన పన చిత్తేన ఉపోసథఙ్గాని అధిట్ఠాయ

ఉపవుత్థో ఉపోసథో మహప్ఫలో హోతీతి అధిప్పాయేన ఏవమాహ. **బ్రహ్ముపోసథం ఉపవసతీతి** బ్రహ్మ వుచ్చతి సమ్మాసమ్బుద్ధో, తస్స గుణానుస్సరణవసేన అయం ఉపోసథో బ్రహ్ముపోసథో నామ, తం ఉపవసతి. **బ్రహ్మునా సద్ధిం సంవసతీతి** సమ్మాసమ్బుద్ధేన సద్ధిం సంవసతి. **బ్రహ్మఞ్చస్స ఆరబ్భాతి** సమ్మాసమ్బుద్ధం ఆరబ్భ.

ధమ్మం అనుస్సరతీతి సహతన్తికం లోకుత్తరధమ్మం అనుస్సరతి. **సోత్తిన్తి** కురువిన్దకసోత్తిం. కురువిన్దకపాసాణచుణ్ణేన హి సద్ధిం లాఖం యోజేత్వా మణికే కత్వా విజ్ఝిత్వా సుత్తేన ఆవుణిత్వా తం మణి కలాపపన్తిం ఉభతో గహేత్వా పిట్ఠిం ఘంసేన్తి, తం సన్ధాయ వుత్తం – "సోత్తిఞ్చ పటిచ్చా"తి. **చుణ్ణన్తి** న్హానీయచుణ్ణం. **తజ్జం వాయామన్తి** ఉబ్బట్టనఘంసనధోవనాదికం తదనురూపవాయామం. **ధమ్ముపోసథన్తి** సహతన్తికం నవలోకుత్తరధమ్మం ఆరబ్భ ఉపవుత్థత్తా అయం ఉపోసథో "ధమ్ముపోసథో"తి వుత్తో. ఇధాపి **పరియోదపనాతి** పదే ఠత్వా పురిమనయేనేవ యోజనా కాతబ్బా.

సఙ్ఘం అనుస్సరతీతి అట్ఠన్నం అరియపుగ్గలానం గుణే అనుస్సరతి. **ఉస్మఞ్చ పటిచ్చాతి** ద్వే తయో వారే గాహాపితం ఉసుమం పటిచ్చ. ఉసఞ్చాతిపి పాఠో, అయమేవత్థో . **ఖారన్తి** ఛారికం. **గోమయన్తి** గోముత్తం వా అజలణ్డికా వా. **పరియోదపనాతి** ఇధాపి పురిమనయేనేవ యోజనా కాతబ్బా. **సఙ్ఘుపోసథన్తి** అట్ఠన్నం అరియపుగ్గలానం గుణే ఆరబ్భ ఉపవుత్థత్తా అయం ఉపోసథో "సఙ్ఘుపోసథో"తి వుత్తో.

సీలానీతి గహట్ఠో గహట్ఠసీలాని, పబ్బజితో పబ్బజితసీలాని. **అఖణ్డానీతి**ఆదీనం అత్థో విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి॰ ౧.౨౧) విత్థారితోవ. **వాలణ్డుపకన్తి** అస్సవాలేహి వా మకచివాలాదీహి వా కతం అణ్డుపకం. **తజ్జం వాయామన్తి** తేలేన తేమేత్వా మలస్స తిన్తభావం ఞత్వా ఛారికం పక్ఖిపిత్వా వాలణ్డుపకేన ఘంసనవాయామో. ఇధ **పరియోదపనాతి** పదే ఠత్వా ఏవం యోజనా కాతబ్బా కిలిట్ఠస్మిఞ్హి ఆదాసే మణ్డితపసాధితోపి అత్తభావో ఓలోకియమానో న సోభతి, పరిసుద్ధే సోభతి. ఏవమేవ కిలిట్ఠేన చిత్తేన ఉపవుత్థో ఉపోసథో న మహప్ఫలో హోతి, పరిసుద్ధేన పన మహప్ఫలో హోతీతి. **సీలుపోసథన్తి** అత్తనో సీలానుస్సరణవసేన ఉపవుత్థో ఉపోసథో సీలుపోసథో నామ. **సీలేన సద్ధిన్తి** అత్తనో పఞ్చసీలదససీలేన సద్ధిం. **సీలఞ్చస్స ఆరబ్భాతి** పఞ్చసీలం దససీలఞ్చ ఆరబ్భ.

దేవతా అనుస్సరతీతి దేవతా సక్ఖిట్ఠానే ఠపేత్వా అత్తనో సద్ధాదిగుణే అనుస్సరతి. **ఉక్కన్తి** ఉద్ధనం. **లోణన్తి** లోణమత్తికా. **గేరుకన్తి** గేరుకచుణ్ణం. **నాళికసణ్డాసన్తి** ధమననాళికఞ్చేవ పరివత్తనసణ్డాసఞ్చ. **తజ్జం వాయామన్తి** ఉద్ధనే పక్ఖిపనధమనపరివత్తనాదికం అనురూపం వాయామం. ఇధ **పరియోదపనాతి** పదే ఠత్వా ఏవం యోజనా వేదితబ్బా – సంకిలిట్ఠసువణ్ణమయేన హి పసాధనభణ్డేన పసాధితా నక్ఖత్తం కీళమానా న సోభన్తి, పరిసుద్ధసువణ్ణమయేన సోభన్తి. ఏవమేవ సంకిలిట్ఠచిత్తస్స ఉపోసథో న మహప్ఫలో హోతి, పరిసుద్ధచిత్తస్స మహప్ఫలో. **దేవతుపోసథన్తి** దేవతా సక్ఖిట్ఠానే ఠపేత్వా అత్తనో గుణే అనుస్సరన్తేన ఉపవుత్థఉపోసథో దేవతుపోసథో నామ. సేసం ఇమేసు బుద్ధానుస్సతిఆదీసు కమ్మట్ఠానేసు యం వత్తబ్బం సియా, తం సబ్బం విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి॰ ౧.౧౨౩ ఆదయో) వుత్తమేవ.

పాణాతిపాతన్తి పాణవధం. **పహాయాతి** తం పాణాతిపాతచేతనాసఙ్ఖాతం దుస్సీల్యం పజహిత్వా. **పటివిరతాతి** పహీనకాలతో పట్ఠాయ తతో దుస్సీల్యతో ఓరతా విరతావ. **నిహితదణ్డా నిహితసత్థాతి** పరూపఘాతత్థాయ దణ్డం వా సత్థం వా ఆదాయ అవత్తనతో నిక్ఖిత్తదణ్డా చేవ నిక్ఖిత్తసత్థా చాతి అత్థో. ఏత్థ చ ఠపేత్వా దణ్డం సబ్బమ్పి అవసేసం ఉపకరణం సత్తానం

విహింసనభావతో సత్థన్తి వేదితబ్బం. యం పన భిక్ఖూ కత్తరదణ్డం వా దన్తకట్ఠవాసిం వా పిప్ఫలకం వా గహేత్వా విచరన్తి, న తం పరూపఘాతత్థాయ. తస్మా నిహితదణ్డా నిహితసత్థాత్వేవ సఙ్ఖం గచ్ఛన్తి. **లజ్జీ**తి పాపజిగుచ్ఛనలక్ఖణాయ లజ్జాయ సమన్నాగతా. **దయాపన్నా**తి దయం మేత్తచిత్తతం ఆపన్నా. **సబ్బపాణభూతహితానుకమ్పీ**తి సబ్బే పాణభూతే హితేన అనుకమ్పకా, తాయ ఏవ దయాపన్నతాయ సబ్బేసం పాణభూతానం హితచిత్తకాతి అత్థో. **అహమ్పజ్జా**తి అహమ్పి అజ్జ. **ఇమినాపి అఙ్గేనా**తి ఇమినాపి గుణఙ్గేన. **అరహతం అనుకరోమీ**తి యథా పురతో గచ్ఛన్తం పచ్ఛతో గచ్ఛన్తో అనుగచ్ఛతి నామ, ఏవం అహమ్పి అరహన్తేహి పఠమం కతం ఇమం గుణం పచ్ఛా కరోన్తో తేసం అరహన్తానం అనుకరోమి. **ఉపోసథో చ మే ఉపవుత్థో భవిస్సతీ**తి ఏవం కరోన్తేన మయా అరహతఞ్చ అనుకతం భవిస్సతి, ఉపోసథో చ ఉపవుత్థో భవిస్సతి.

అదిన్నాదానన్తి అదిన్నస్స పరపరిగ్గహితస్స ఆదానం, థేయ్యం చోరికన్తి అత్థో. దిన్నమేవ ఆదియన్తీతి **దిన్నాదాయీ**. చిత్తేనపి దిన్నమేవ పటికఙ్ఖన్తీతి **దిన్నపాటికఙ్ఖీ**. థేనేతీతి థేనో, న థేనేన **అథేనేన**. అథేనత్తాయేవ **సుచిభూతేన. అత్తనా**తి అత్తభావేన, అథేనం సుచిభూతం అత్తభావం కత్వా విహరన్తీతి వుత్తం హోతి.

అబ్రహ్మచరియన్తి అసేట్ఠచరియం. బ్రహ్మం సేట్ఠం ఆచారం చరన్తీతి **బ్రహ్మచారీ**. **ఆరాచారీ**తి అబ్రహ్మచరియతో దూరాచారీ. **మేథునా**తి రాగపరియుట్ఠానవసేన సదిసత్తా మేథునకాతి లద్ధవోహారేహి పటిసేవితబ్బతో మేథునోతి సఙ్ఖం గతా అసద్ధమ్మా. **గామధమ్మా**తి గామవాసీనం ధమ్మా.

ముసావాదాతి అలికవచనా తుచ్ఛవచనా. సచ్చం వదన్తీతి **సచ్చవాదీ**. సచ్చేన సచ్చం సన్దహన్తి ఘటేన్తీతి **సచ్చసన్ధా,** న అన్తరన్తరా ముసా వదన్తీతి అత్థో . యో హి పురిసో కదాచి ముసావాదం వదతి, కదాచి సచ్చం. తస్స ముసావాదేన అన్తరితత్తా సచ్చం సచ్చేన న ఘటీయతి. తస్మా న సో సచ్చసన్ధో. ఇమే పన న తాదిసా, జీవితహేతుపి ముసా అవత్వా సచ్చేన సచ్చం సన్దహన్తియేవాతి సచ్చసన్ధా. **థేతా**తి థిరా, ఠితకథాతి అత్థో. ఏకో పుగ్గలో హలిద్దిరాగో వియ థుసరాసిమ్హి నిఖాతఖాణు వియ అస్సపిట్ఠే ఠపితకుమ్భణ్డమివ చ న ఠితకథో హోతి. ఏకో పాసాణలేఖా వియ ఇన్దఖీలో వియ చ ఠితకథో హోతి, అసినా సీసం ఛిన్దన్తేపి ద్వే కథా న కథేతి. అయం వుచ్చతి థేతో. **పచ్చయికా**తి పత్తియాయితబ్బకా, సద్ధాయికాతి అత్థో. ఏకచ్చో హి పుగ్గలో న పచ్చయికో హోతి, “ఇదం కేన వుత్తం, అసుకేన నామా”తి వుత్తే “మా తస్స వచనం సద్దహథా”తి వత్తబ్బతం ఆపజ్జతి. ఏకో పచ్చయికో హోతి, “ఇదం కేన వుత్తం, అసుకేనా”తి వుత్తే “యది తేన వుత్తం, ఇదమేవ పమాణం, ఇదాని పటిక్ఖిపితబ్బం నత్థి, ఏవమేవం ఇద”న్తి వత్తబ్బతం ఆపజ్జతి. అయం వుచ్చతి పచ్చయికో. **అవిసంవాదకా లోకస్సా**తి తాయ సచ్చవాదితాయ లోకం న విసంవాదేన్తీతి అత్థో.

సురామేరయమజ్జపమాదట్ఠానన్తి సురామేరయమజ్జానం పానచేతనాసఙ్ఖాతం పమాదకారణం. **ఏకభత్తికా**తి పాతరాసభత్తం సాయమాసభత్తన్తి ద్వే భత్తాని. తేసు పాతరాసభత్తం అన్తోమజ్ఝన్హికేన పరిచ్ఛిన్నం, ఇతరం మజ్ఝన్హికతో ఉద్ధం అన్తోఅరుణేన. తస్మా అన్తోమజ్ఝన్హికే దసక్ఖత్తుం భుఞ్జమానాపి ఏకభత్తికావ హోన్తి. తం సన్ధాయ వుత్తం – “ఏకభత్తికా”తి. రత్తిభోజనం రత్తి, తతో ఉపరతాతి **రత్తూపరతా**. అతిక్కన్తే మజ్ఝన్హికే యావ సూరియత్థఙ్గమనా భోజనం వికాలభోజనం నామ, తతో విరతత్తా **విరతా వికాలభోజనా**.

సాసనస్స అననులోమత్తా విసూకం పటాణిభూతం దస్సనన్తి విసూకదస్సనం, అత్తనా నచ్చననచ్చాపనాదివసేన నచ్చఞ్చ గీతఞ్చ వాదితఞ్చ, అన్తమసో మయూరనచ్చనాదివసేనాపి పవత్తానం నచ్చాదీనం విసూకభూతం దస్సనఞ్చాతి

నచ్చగీతవాదితవిసూకదస్సనం. నచ్చాదీని హి అత్తనా పయోజేతుం వా పరేహి పయోజాపేతుం వా పయుత్తాని పస్సితుం వా నేవ భిక్ఖూనం, న భిక్ఖునీనం వట్టన్తి.

మాలాదీసు మాలాతి యంకిఞ్చి పుప్ఫం. **గన్ధన్తి** యంకిఞ్చి గన్ధజాతం. **విలేపనన్తి** ఛవిరాగకరణం. తత్థ పిళన్ధన్తో **ధారేతి** నామ, ఊనట్ఠానం పూరేన్తో **మణ్డేతి** నామ, గన్ధవసేన ఛవిరాగవసేన చ సాదియన్తో **విభూసేతి** నామ. **ఠానం** వుచ్చతి కారణం, తస్మా యాయ దుస్సీల్యచేతనాయ తాని మాలాధారణాదీని మహాజనో కరోతి, తతో పటివిరతాతి అత్థో. **ఉచ్చాసయనం** వుచ్చతి పమాణాతిక్కన్తం, **మహాసయనం** అకప్పియత్థరణం, తతో పటివిరతాతి అత్థో.

కీవమహప్ఫలోతి కిత్తకం మహప్ఫలో. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. **పహూతరత్తరతనానన్తి** పహూతేన రత్తసఙ్ఖాతేన రతనేన సమన్నాగతానం, సకలజమ్బుదీపతలం భేరితలసదిసం కత్వా కటిప్పమాణేహి సత్తహి రతనేహి పూరితానన్తి అత్థో. **ఇస్సరియాధిపచ్చన్తి** ఇస్సరభావేన వా ఇస్సరియమేవ వా ఆధిపచ్చం, న ఏత్థ సాహసికకమ్మన్తిపి ఇస్సరియాధిపచ్చం. **రజ్జం కారేయ్యాతి** ఏవరూపం చక్కవత్తిరజ్జం కారేయ్య. **అఙ్గానన్తిఆదీని** తేసం జనపదానం నామాని. **కలం నాగ్ఘతి సోళసిన్తి** ఏకం అహోరత్తం ఉపవుత్థఉపోసథే పుఞ్ఞం సోళసభాగే కత్వా తతో ఏకం భాగఞ్చ న అగ్ఘతి. ఏకరత్తుపోసథస్స సోళసియా కలాయ యం విపాకఫలం, తంయేవ తతో బహుతరం హోతీతి అత్థో. **కపణన్తి** పరిత్తకం.

అబ్రహ్మచరియాతి అసేట్ఠచరియతో. **రత్తిం న భుఞ్జేయ్య వికాలభోజనన్తి** ఉపోసథం ఉపవసన్తో రత్తిభోజనఞ్చ దివావికాలభోజనఞ్చ న భుఞ్జేయ్య. **మఞ్చే ఛమాయంవ సయేథ సన్థతేతి** ముట్ఠిహత్థపాదకే కప్పియమఞ్చే వా సుధాదిపరికమ్మకతాయ భూమియం వా తిణపణ్ణపలాలాదీని సన్థరిత్వా కతే సన్థతే వా సయేథాతి అత్థో. **ఏతం హి అట్ఠఙ్గికమాహుపోసథన్తి** ఏవం పాణాతిపాతాదీని అసమాచరన్తేన ఉపవుత్థం ఉపోసథం అట్ఠహి అఙ్గేహి సమన్నాగతత్తా అట్ఠఙ్గికన్తి వదన్తి. తం పన ఉపవసన్తేన "స్వే ఉపోసథికో భవిస్సామీ"తి అజ్జేవ "ఇదఞ్చ ఇదఞ్చ కరేయ్యాథా"తి ఆహారాదివిధానం విచారేతబ్బం. ఉపోసథదివసే పాతోవ భిక్ఖుస్స వా భిక్ఖునియా వా దససీలలక్ఖణఞ్ఞునో ఉపాసకస్స వా ఉపాసికాయ వా సన్తికే వాచం భిన్దిత్వా ఉపోసథఙ్గాని సమాదాతబ్బాని. పాళిం అజానన్తేన పన "బుద్ధపఞ్ఞత్తం ఉపోసథం అధిట్ఠామీ"తి అధిట్ఠాతబ్బం. అఞ్ఞం అలభన్తేన అత్తనాపి అధిట్ఠాతబ్బం, వచీభేదో పన కాతబ్బోయేవ . ఉపోసథం ఉపవసన్తేన పరూపరోధపటిసంయుత్తా కమ్మన్తా న విచారేతబ్బా, ఆయవయగణనం కరోన్తేన న వీతినామేతబ్బం, గేహే పన ఆహారం లభిత్వా నిచ్చభత్తికభిక్ఖునా వియ పరిభుఞ్జిత్వా విహారం గన్త్వా ధమ్మో వా సోతబ్బో, అట్ఠతింసాయ ఆరమ్మణేసు అఞ్ఞతరం వా మనసికాతబ్బం.

సుదస్సనాతి సున్దరదస్సనా. **ఓభాసయన్తి** ఓభాసయమానా. **అనుపరియన్తీతి** విచరన్తి. **యావతాతి** యత్తకం ఠానం. **అన్తలిక్ఖగాతి** ఆకాసఙ్గమా. **పభాసన్తీతి** జోతన్తి పభా ముఞ్చన్తి. **దిసావిరోచనాతి** సబ్బదిసాసు విరోచమానా. అథ వా **పభాసన్తీతి** దిసాహి దిసా ఓభాసన్తి. **విరోచనాతి** విరోచమానా. **వేళురియన్తి** మణీతి వత్వాపి ఇమినా జాతిమణిభావం దస్సేతి. ఏకవస్సికవేళువణ్ణఞ్హి వేళురియం జాతిమణి నామ. తం సన్ధాయేవమాహ. **భద్దకన్తి** లద్ధకం. **సిఙ్గీసువణ్ణన్తి** గోసిఙ్గసదిసం హుత్వా ఉప్పన్నత్తా ఏవం నామకం సువణ్ణం. **కఞ్చనన్తి** పబ్బతేయ్యం పబ్బతే జాతసువణ్ణం. **జాతరూపన్తి** సత్థువణ్ణసువణ్ణం. **హటకన్తి** కిపిల్లికాహి నీహటసువణ్ణం. **నానుభవన్తీతి** న పాపుణన్తి. **చన్దప్పభాతి** సామిఅత్థే పచ్చత్తం, చన్దప్పభాయాతి అత్థో. **ఉపవస్సుపోసథన్తి** ఉపవసిత్వా ఉపోసథం. **సుఖుద్రయానీతి** సుఖఫలాని సుఖవేదనీయాని.

సగ్గముపేన్తి ఠానన్తి సగ్గసఙ్ఖాతం ఠానం ఉపగచ్ఛన్తి, కేనచి అనిన్దితా హుత్వా దేవలోకే ఉప్పజ్జన్తీతి అత్థో. సేసమేత్థ యం అన్తరన్తరా న వుత్తం, తం వుత్తానుసారేనేవ వేదితబ్బన్తి.

మహావగ్గో దుతియో.

(౮) ౩. ఆనన్దవగ్గో

౧. ఛన్నసుత్తవణ్ణనా

౭౨. తతియస్స పఠమే **ఛన్నో**తి ఏవంనామకో ఛన్నపరిబ్బాజకో. **తుమ్హేపి**, **ఆవుసో**తి, ఆవుసో, యథా మయం రాగాదీనం పహానం పఞ్ఞాపేమ, కిం ఏవం తుమ్హేపి పఞ్ఞాపేథాతి పుచ్ఛతి. తతో థేరో "అయం పరిబ్బాజకో అమ్హే రాగాదీనం పహానం పఞ్ఞాపేమాతి వదతి, నత్థి పనేతం బాహిరసమయే"తి తం పటిక్ఖిపన్తో **మయం ఖో, ఆవుసో**తిఆదిమాహ. తత్థ **ఖో**తి అవధారణత్థే నిపాతో, మయమేవ పఞ్ఞాపేమాతి అత్థో. తతో పరిబ్బాజకో చిన్తేసి "అయం థేరో బాహిరసమయం లుఞ్చిత్వా హరన్తో 'మయమేవా'తి ఆహ. కిం ను ఖో ఆదీనవం దిస్వా ఏతే ఏతేసం పహానం పఞ్ఞాపేన్తీ"తి. అథ థేరం పుచ్ఛన్తో **కిం పన తుమ్హే**తిఆదిమాహ. థేరో తస్స బ్యాకరోన్తో **రత్తో ఖో**తిఆదిమాహ. తత్థ **అత్తత్థ**న్తి దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికం లోకియలోకుత్తరం అత్తనో అత్థం. పరత్థఉభయత్థేసుపి ఏసేవ నయో.

అన్ధకరణోతిఆదీసు యస్స రాగో ఉప్పజ్జతి, తం యథాభూతదస్సననివారణేన అన్ధం కరోతీతి అన్ధకరణో. పఞ్ఞాచక్ఖుం న కరోతీతి **అచక్ఖుకరణో**. ఞాణం న కరోతీతి **అఞ్ఞాణకరణో**. కమ్మస్సకతపఞ్ఞా ఝానపఞ్ఞా విపస్సనాపఞ్ఞాతి ఇమా తిస్సో పఞ్ఞా అప్పవత్తికరణేన నిరోధేతీతి **పఞ్ఞానిరోధికో**. అనిట్ఠఫలదాయకత్తా దుక్ఖసఙ్ఖాతస్స విఘాతస్సేవ పక్ఖే వత్తతీతి **విఘాతపక్ఖికో**. కిలేసనిబ్బానం న సంవత్తేతీతి **అనిబ్బానసంవత్తనికో. అలఞ్చ పనావుసో ఆనన్ద, అప్పమాదాయా**తి, ఆవుసో ఆనన్ద, సచే ఏవరూపా పటిపదా అత్థి, అలం తుమ్హాకం అప్పమాదాయ యుత్తం అనుచ్ఛవికం, అప్పమాదం కరోథ, ఆవుసోతి థేరస్స వచనం అనుమోదిత్వా పక్కామి. ఇమస్మిం సుత్తే అరియమగ్గో లోకుత్తరమిస్సకో కథితో. సేసమేత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

౨. ఆజీవకసుత్తవణ్ణనా

౭౩. దుతియే **తేన హి గహపతీ**తి థేరో కిర చిన్తేసి – "అయం ఇధ ఆగచ్ఛన్తో న అఞ్ఞాతుకామో హుత్వా ఆగమి, పరిగ్గణ్హనత్థం పన ఆగతో. ఇమినావ పుచ్ఛితపఞ్హం ఇమినావ కథాపేస్సామీ"తి. ఇతి తంయేవ కథం కథాపేతుకామో **తేన హీ**తిఆదిమాహ. తత్థ **తేన హీ**తి కారణాపదేసో. యస్మా త్వం ఏవం పుచ్ఛసి, తస్మా తఞ్ఞేవేత్థ పటిపుచ్ఛామీతి. **కేసం నో**తి కతమేసం ను. **సధమ్ముక్కంసనా**తి అత్తనో లద్ధియా ఉక్ఖిపిత్వా ఠపనా. **పరధమ్మాపసాదనా**తి పరేసం లద్ధియా ఘట్టనా వమ్భనా అవక్ఖిపనా. **ఆయతనేవ ధమ్మదేసనా**తి కారణస్మింయేవ ధమ్మదేసనా. **అత్థో చ వుత్తో**తి మయా పుచ్ఛితపఞ్హాయ అత్థో చ పకాసితో . **అత్తా చ అనుపనీతో**తి అమ్హే ఏవరూపాతి ఏవం అత్తా చ న ఉపనీతో. నుపనీతోతిపి పాఠో.

౩. మహానామసక్కసుత్తవణ్ణనా

౭౪. తతియే **గిలానా వుట్ఠితో**తి గిలానో హుత్వా వుట్ఠితో. **గేలఞ్ఞా**తి గిలానభావతో. **ఉపసఙ్కమీ**తి భుత్తపాతరాసో మాలాగన్ధాదీని ఆదాయ మహాపరివారపరివుతో ఉపసఙ్కమి. **బాహాయం గహేత్వా**తి న బాహాయం గహేత్వా ఆకడ్ఢి, నిసిన్నాసనతో వుట్ఠాయ తస్స సన్తికం గన్త్వా దక్ఖిణబాహాయం అఙ్గుట్ఠకేన సఞ్ఞం దత్వా ఏకమన్తం అపనేసీతి వేదితబ్బో. అథస్స "సేఖమ్పి ఖో, మహానామ, సీల"న్తిఆదినా నయేన సత్తన్నం సేఖానం సీలఞ్చ సమాధిఞ్చ పఞ్ఞఞ్చ కథేత్వా ఉపరి అరహత్తఫలవసేన అసేఖా సీలసమాధిపఞ్ఞాయో కథేన్తో – "సేఖసమాధితో సేఖం విపస్సనాఞాణం అసేఖఞ్చ ఫలఞాణం

పచ్ఛా, సేఖవిపస్సనాఞాణతో చ అసేఖఫలసమాధి పచ్ఛా ఉప్పజ్జతీ"తి దీపేసి. యాని పన సమ్పయుత్తాని సమాధిఞాణాని, తేసం అపచ్ఛా అపురే ఉప్పత్తి వేదితబ్బాతి.

౪. నిగణ్ఠసుత్తవణ్ణనా

౭౪. చతుత్థే **కూటాగారసాలాయ**న్తి ద్వే కణ్ణికా గహేత్వా హంసవట్టకచ్ఛన్నేన కతాయ గన్ధకుటియా. **అపరిసేసం ఞాణదస్సనం పటిజానాతీ**తి అప్పమత్తకమ్పి అసేసేత్వా సబ్బం ఞాణదస్సనం పటిజానాతి. **సతతం సమిత**న్తి సబ్బకాలం నిరన్తరం. **ఞాణదస్సనం పచ్చుపట్ఠిత**న్తి సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం మయ్హం ఉపట్ఠితమేవాతి దస్సేతి. **పురాణానం కమ్మాన**న్తి ఆయూహితకమ్మానం. **తపసా బ్యన్తీభావ**న్తి దుక్కరతపేన విగతన్తకరణం. **నవానం కమ్మాన**న్తి ఇదాని ఆయూహితబ్బకమ్మానం. **అకరణా**తి అనాయూహనేన. **సేతుఘాత**న్తి పదఘాతం పచ్చయఘాతం కథేతి. **కమ్మక్ఖయా దుక్ఖక్ఖయో**తి కమ్మవట్టక్ఖయేన దుక్ఖక్ఖయో. **దుక్ఖక్ఖయా వేదనాక్ఖయో**తి దుక్ఖవట్టక్ఖయేన వేదనాక్ఖయో. దుక్ఖవట్టస్మిఞ్హి ఖీణే వేదనావట్టమ్పి ఖీణమేవ హోతి. **వేదనాక్ఖయా సబ్బం దుక్ఖం నిజ్జిణ్ణం భవిస్సతీ**తి వేదనాక్ఖయేన పన సకలవట్టదుక్ఖం నిజ్జిణ్ణమేవ భవిస్సతి. **సన్దిట్ఠికాయా**తి సామం పస్సితబ్బాయ పచ్చక్ఖాయ. **నిజ్జరాయ విసుద్ధియా**తి కిలేసజీరణకపటిపదాయ కిలేసే వా నిజ్జీరణతో నిజ్జరాయ సత్తానం విసుద్ధియా. **సమతిక్కమో హోతీ**తి సకలస్స వట్టదుక్ఖస్స అతిక్కమో హోతి. **ఇధ, భన్తే, భగవా కిమాహా**తి, భన్తే, భగవా ఇమాయ పటిపత్తియా కిమాహ, కిం ఏతంయేవ కిలేసనిజ్జీరణకపటిపదం పఞ్ఞపేతి, ఉదాహు అఞ్ఞన్తి పుచ్ఛతి.

జానతాతి అనావరణఞాణేన జానన్తేన. **పస్సతా**తి సమన్తచక్ఖునా పస్సన్తేన. **విసుద్ధియా**తి విసుద్ధిసమ్పాపనత్థాయ. **సమతిక్కమాయా**తి సమతిక్కమనత్థాయ. **అత్థఙ్గమాయా**తి అత్థం గమనత్థాయ. **ఞాయస్స అధిగమాయా**తి సహ విపస్సనాయ మగ్గస్స అధిగమనత్థాయ. **నిబ్బానస్స సచ్ఛికిరియాయా**తి అపచ్చయనిబ్బానస్స సచ్ఛికరణత్థాయ. **నవఞ్చ కమ్మం న కరోతీ**తి నవం కమ్మం నాయూహతి. **పురాణఞ్చ కమ్మ**న్తి పుబ్బే ఆయూహితకమ్మం. **ఫుస్స ఫుస్స బ్యన్తీ కరోతీ**తి ఫుసిత్వా ఫుసిత్వా విగతన్తం కరోతి, విపాకఫస్సం ఫుసిత్వా ఫుసిత్వా తం కమ్మం ఖేపేతీతి అత్థో. **సన్దిట్ఠికా**తి సామం పస్సితబ్బా. **అకాలికా**తి న కాలన్తరే కిచ్చకారికా. **ఏహిపస్సికా**తి "ఏహి పస్సా"తి ఏవం దస్సేతుం యుత్తా. **ఓపనేయ్యికా**తి ఉపనయే యుత్తా అల్లీయితబ్బయుత్తా. **పచ్చత్తం వేదితబ్బా విఞ్ఞూహీ**తి పణ్డితేహి అత్తనో అత్తనో సన్తానేయేవ జానితబ్బా, బాలేహి పన దుజ్జానా. ఇతి సీలవసేన ద్వే మగ్గా, ద్వే చ ఫలాని కథితాని. సోతాపన్నసకదాగామినో హి సీలేసు పరిపూరకారినోతి. **వివిచ్చేవ కామేహీ**తిఆదికాయ పన సమాధిసమ్పదాయ తయో మగ్గా, తీణి చ ఫలాని కథితాని. అనాగామీ అరియసావకో హి సమాధిమ్హి పరిపూరకారీతి వుత్తో. **ఆసవానం ఖయా**తిఆదీహి అరహత్తఫలం కథితం. కేచి పన సీలసమాధయోపి అరహత్తఫలసమ్పయుత్తావ ఇధ అధిప్పేతా. ఏకేకస్స పన వసేన పటిపత్తిదస్సనత్థం విసుం విసుం తన్తి ఆరోపితాతి.

౫. నివేసకసుత్తవణ్ణనా

౭౬. పఞ్చమే **అమచ్చా**తి సుహజ్జా. **ఞాతీ**తి సస్సుససురపక్ఖికా. **సాలోహితా**తి సమానలోహితా భాతిభగినిఆదయో. **అవేచ్చప్పసాదే**తి గుణే అవేచ్చ జానిత్వా ఉప్పన్నే అచలప్పసాదే. **అఞ్ఞథత్త**న్తి భావఞ్ఞథత్తం . **పథవీధాతుయా**తిఆదీసు వీసతియా కోట్ఠాసేసు థద్ధాకారభూతాయ పథవీధాతుయా, ద్వాదససు కోట్ఠాసేసు యూసగతాయ ఆబన్ధనభూతాయ

ఆపోధాతుయా, చతూసు కోట్ఠాసేసు పరిపాచనభూతాయ తేజోధాతుయా, ఛసు కోట్ఠాసేసు విత్థమ్భనభూతాయ వాయోధాతుయా సియా అఞ్ఞథత్తం. **న త్వేవాతి** ఇమేసం హి చతున్నం మహాభూతానం అఞ్ఞమఞ్ఞభావూపగమనేన సియా అఞ్ఞథత్తం, అరియసావకస్స పన న త్వేవ సియాతి దస్సేతి. ఏత్థ చ **అఞ్ఞథత్తన్తి** పసాదఞ్ఞథత్తఞ్చ గతిఅఞ్ఞథత్తఞ్చ. తఞ్హి తస్స న హోతి, భావఞ్ఞథత్తం పన హోతి. అరియసావకో హి మనుస్సో హుత్వా దేవోపి హోతి బ్రహ్మాపి. పసాదో పనస్స భవన్తరేపి న విగచ్ఛతి, న చ అపాయగతిసఙ్ఖాతం గతిఅఞ్ఞథత్తం పాపుణాతి. సత్థాపి తదేవ దస్సేన్తో **తత్రిదం అఞ్ఞథత్తన్తి**ఆదిమాహ. సేసమేత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

౬. పఠమభవసుత్తవణ్ణనా

౭౭. ఛట్ఠే **కామధాతువేపక్కన్తి** కామధాతుయా విపచ్చనకం. **కామభవోతి** కామధాతుయం ఉపపత్తిభవో. **కమ్మం ఖేత్తన్తి** కుసలాకుసలకమ్మం విరుహనట్ఠానట్ఠేన ఖేత్తం. **విఞ్ఞాణం బీజన్తి** సహజాతం అభిసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణం విరుహనట్ఠేన బీజం. **తణ్హా స్నేహోతి** పగ్గణ్హనానుబ్రూహనవసేన తణ్హా ఉదకం నామ. **అవిజ్జానీవరణానన్తి** అవిజ్జాయ ఆవరితానం. **తణ్హాసంయోజనానన్తి** తణ్హాబన్ధనేన బద్ధానం. **హీనాయ ధాతుయాతి** కామధాతుయా. **విఞ్ఞాణం పతిట్ఠితన్తి** అభిసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణం పతిట్ఠితం. **మజ్ఝిమాయ ధాతుయాతి** రూపధాతుయా. **పణీతాయ ధాతుయాతి** అరూపధాతుయా. సేసమేత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

౭. దుతియభవసుత్తవణ్ణనా

౭౮. సత్తమే **చేతనాతి** కమ్మచేతనా. **పత్థనాపి** కమ్మపత్థనావ. సేసం పురిమసదిసమేవాతి.

౮. సీలబ్బతసుత్తవణ్ణనా

౭౯. అట్ఠమే **సీలబ్బతన్తి** సీలఞ్చేవ వతఞ్చ. **జీవితన్తి** దుక్కరకారికానుయోగో. **బ్రహ్మచరియన్తి** బ్రహ్మచరియవాసో. **ఉపట్ఠానసారన్తి** ఉపట్ఠానేన సారం , "ఇదం వరం ఇదం నిట్ఠా"తి ఏవం ఉపట్ఠితన్తి అత్థో. **సఫలన్తి** సఉద్రయం సవడ్ఢికం హోతీతి పుచ్ఛతి. **న ఖ్వేత్థ, భన్తే, ఏకంసేనాతి**, భన్తే, న ఖో ఏత్థ ఏకంసేన బ్యాకాతబ్బన్తి అత్థో. **ఉపట్ఠానసారం సేవతోతి** ఇదం సారం వరం నిట్ఠాతి ఏవం ఉపట్ఠితం సేవమానస్స. **అఫలన్తి** ఇట్ఠఫలేన అఫలం. ఏత్తావతా కమ్మవాదికిరియవాదీనం పబ్బజ్జం ఠపేత్వా సేసో సబ్బోపి బాహిరకసమయో గహితో హోతి. **సఫలన్తి** ఇట్ఠఫలేన సఫలం సఉద్రయం. ఏత్తావతా ఇమం సాసనం ఆదిం కత్వా సబ్బాపి కమ్మవాదికిరియవాదీనం పబ్బజ్జా గహితా. **న చ పనస్స సులభరూపో సమసమో పఞ్ఞాయాతి** ఏవం సేక్ఖభూమియం ఠత్వా పఞ్హం కథేన్తో అస్స ఆనన్దస్స పఞ్ఞాయ సమసమో న సులభోతి దస్సేతి. ఇమస్మిం సుత్తే సేక్ఖభూమి నామ కథితాతి.

౯. గన్ధజాతసుత్తవణ్ణనా

౮౦. నవమే **ఏతదవోచాతి** పచ్ఛాభత్తం పిణ్డపాతపటిక్కన్తో దసబలస్స వత్తం దస్సేత్వా అత్తనో దివావిహారట్ఠానం గన్త్వా "ఇమస్మిం లోకే మూలగన్ధో నామ అత్థి, సారగన్ధో నామ అత్థి, పుప్ఫగన్ధో నామ అత్థి. ఇమే పన తయోపి గన్ధా అనువాతంయేవ గచ్ఛన్తి, న పటివాతం. అత్థి ను ఖో కిఞ్చి, యస్స పటివాతమ్పి గన్ధో గచ్ఛతీ"తి చిన్తేత్వా అట్ఠన్నం వరానం గహణకాలేయేవ కఙ్ఖుప్పత్తిసమయే ఉపసఙ్కమనవరస్స గహితత్తా తక్ఖణంయేవ దివాట్ఠానతో వుట్ఠాయ సత్థు సన్తికం గన్త్వా

వన్దిత్వా ఏకమన్తం నిసిన్నో ఉప్పన్నాయ కఙ్ఖాయ వినోదనత్థం ఏతం “తీణిమాని, భన్తే”తిఆదివచనం అవోచ. తత్థ **గన్ధజాతానీ**తి గన్ధజాతియో. **మూలగన్ధో**తి మూలవత్థుకో గన్ధో, గన్ధసమ్పన్నం వా మూలమేవ మూలగన్ధో. తస్స హి గన్ధో అనువాతం గచ్ఛతి. గన్ధస్స పన గన్ధో నామ నత్థి. **సారగన్ధపుప్ఫగన్ధేసు**పి ఏసేవ నయో. **అత్థానన్ద, కిఞ్చి గన్ధజాత**న్తి ఏత్థ సరణగమనాదయో గుణవణ్ణభాసనవసేన దిసాగామితాయ గన్ధసదిసత్తా గన్ధా, తేసం వత్థుభూతో పుగ్గలో గన్ధజాతం నామ. **గన్ధో గచ్ఛతీ**తి వణ్ణభాసనవసేన గచ్ఛతి. **సీలవా**తి పఞ్చసీలేన వా దససీలేన వా సీలవా. **కల్యాణధమ్మో**తి తేనేవ సీలధమ్మేన కల్యాణధమ్మో సున్దరధమ్మో. **విగతమలమచ్ఛేరేనా**తిఆదీనం అత్థో విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి॰ ౧.౧౬౦) విత్థారితోవ. **దిసాసూ**తి చతూసు దిసాసు చతూసు అనుదిసాసు . **సమణబ్రాహ్మణా**తి సమితపాపబాహితపాపా సమణబ్రాహ్మణా.

న పుప్ఫగన్ధో పటివాతమేతీతి వస్సికపుప్ఫాదీనం గన్ధో పటివాతం న గచ్ఛతి. **న చన్దనం తగరమల్లికా వా**తి చన్దనతగరమల్లికానమ్పి గన్ధో పటివాతం న గచ్ఛతీతి అత్థో. దేవలోకేపి ఘుటసుమనా నామ హోతి, తస్సా పుప్ఫితదివసే గన్ధో యోజనసతం అజ్ఝోత్థరతి. సోపి పటివాతం విదత్థిమత్తమ్పి రతనమత్తమ్పి గన్తుం న సక్కోతీతి వదన్తి. **సతఞ్చ గన్ధో పటివాతమేతీ**తి సతఞ్చ పణ్డితానం బుద్ధపచ్చేకబుద్ధబుద్ధపుత్తానం సీలాదిగుణగన్ధో పటివాతం గచ్ఛతి. **సబ్బా దిసా సప్పురిసో పవాయతీ**తి సప్పురిసో పణ్డితో సీలాదిగుణగన్ధేన సబ్బా దిసా పవాయతి, సబ్బా దిసా గన్ధేన అవత్థరతీతి అత్థో.

౧౦. చూళనికాసుత్తవణ్ణనా

౮౧. దసమస్స దువిధో నిక్ఖేపో అత్థుప్పత్తికోపి పుచ్ఛావసికోపి. కతరఅత్థుప్పత్తియం కస్స పుచ్ఛాయ కథితన్తి చే? అరుణవతిసుత్తన్తఅత్థుప్పత్తియం (సం॰ ని॰ ౧.౧౮౫ ఆదయో) ఆనన్దత్థేరస్స పుచ్ఛాయ కథితం. అరుణవతిసుత్తన్తో కేన కథితోతి? ద్వీహి బుద్ధేహి కథితో సిఖినా చ భగవతా అమ్హాకఞ్చ సత్థారా. ఇమస్మా హి కప్పా ఏకతింసకప్పమత్థకే అరుణవతినగరే అరుణవతో రఞ్ఞో పభావతియా నామ మహేసియా కుచ్ఛిస్మిం నిబ్బత్తిత్వా పరిపక్కే ఞాణే మహాభినిక్ఖమనం నిక్ఖమిత్వా సిఖీ భగవా బోధిమణ్డే సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం పటివిజ్ఝిత్వా పవత్తితవరధమ్మచక్కో అరుణవతిం నిస్సాయ విహరన్తో ఏకదివసం పాతోవ సరీరప్పటిజగ్గనం కత్వా మహాభిక్ఖుసఙ్ఘపరివారో “అరుణవతిం పిణ్డాయ పవిసిస్సామీ”తి నిక్ఖమిత్వా విహారద్వారకోట్ఠకసమీపే ఠితో అభిభుం నామ అగ్గసావకం ఆమన్తేసి – “అతిప్పగో ఖో, భిక్ఖు, అరుణవతిం పిణ్డాయ పవిసితుం, యేన అఞ్ఞతరో బ్రహ్మలోకో తేనుపసఙ్కమిస్సామా”తి. యథాహ –

> “అథ ఖో, భిక్ఖవే, సిఖీ భగవా అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధో అభిభుం భిక్ఖుం ఆమన్తేసి – ‘ఆయామ, బ్రాహ్మణ, యేన అఞ్ఞతరో బ్రహ్మలోకో తేనుపసఙ్కమిస్సామ, న తావ భత్తకాలో భవిస్సతీ’తి. ‘ఏవం, భన్తే’తి ఖో, భిక్ఖవే, అభిభూ భిక్ఖు సిఖిస్స భగవతో అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స పచ్చస్సోసి. అథ ఖో, భిక్ఖవే, సిఖీ భగవా అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధో అభిభూ చ భిక్ఖు యేన అఞ్ఞతరో బ్రహ్మలోకో తేనుపసఙ్కమింసూ”తి (సం॰ ని॰ ౧.౧౮౫).

తత్థ మహాబ్రహ్మా సమ్మాసమ్బుద్ధం దిస్వా అత్తమనో పచ్చుగ్గమనం కత్వా బ్రహ్మాసనం పఞ్ఞాపేత్వా అదాసి, థేరస్సాపి అనుచ్ఛవికం ఆసనం పఞ్ఞాపయింసు. నిసీది భగవా పఞ్ఞత్తే ఆసనే, థేరోపి అత్తనో పఞ్ఞత్తాసనే నిసీది. మహాబ్రహ్మాపి దసబలం వన్దిత్వా ఏకమన్తం నిసీది.

అథ ఖో, భిక్ఖవే, సిఖీ భగవా అభిభుం భిక్ఖుం ఆమన్తేసి – “పటిభాతు తం, బ్రాహ్మణ, బ్రహ్మునో చ బ్రహ్మపరిసాయ చ బ్రహ్మపారిసజ్జానఞ్చ ధమ్మీకథా”తి. ‘ఏవం, భన్తే’తి ఖో, భిక్ఖవే, అభిభూ భిక్ఖు సిఖిస్స భగవతో అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స పటిస్సుణిత్వా బ్రహ్మునో చ బ్రహ్మపరిసాయ చ బ్రహ్మపారిసజ్జానఞ్చ ధమ్మిం కథం కథేసి. థేరే ధమ్మం కథేన్తే బ్రహ్మగణా ఉజ్ఝాయింసు – “చిరస్సఞ్చ మయం సత్థు బ్రహ్మలోకాగమనం లభిమ్హ, అయఞ్చ భిక్ఖు ఠపేత్వా సత్థారం సయం ధమ్మకథం ఆరభీ”తి.

సత్థా తేసం అనత్తమనభావం ఞత్వా అభిభుం భిక్ఖుం ఏతదవోచ – “ఉజ్ఝాయన్తి ఖో తే, బ్రాహ్మణ, బ్రహ్మా చ బ్రహ్మపరిసా చ బ్రహ్మపారిసజ్జా చ. తేన హి త్వం – బ్రాహ్మణ, భియ్యోసోమత్తాయ సంవేజేహీ”తి. థేరో సత్థు వచనం సమ్పటిచ్ఛిత్వా అనేకవిహితం ఇద్ధివికుబ్బనం కత్వా సహస్సిలోకధాతుం సరేన విఞ్ఞాపేన్తో “ఆరమ్భథ నిక్కమథా”తి (సం॰ ని॰ ౧.౧౮౫) గాథాద్వయం అభాసి. కిం పన కత్వా థేరో సహస్సిలోకధాతుం విఞ్ఞాపేసీతి? నీలకసిణం తావ సమాపజ్జిత్వా సబ్బత్థ అన్ధకారం ఫరి, తతో “కిమిదం అన్ధకార”న్తి సత్తానం ఆభోగే ఉప్పన్నే ఆలోకం దస్సేసి. “కిం ఆలోకో అయ”న్తి విచినన్తానం అత్తానం దస్సేసి, సహస్సచక్కవాళే దేవమనుస్సా అఞ్జలిం పగ్గణ్హిత్వా పగ్గణ్హిత్వా థేరంయేవ నమస్సమానా అట్ఠంసు. థేరో “మహాజనో మయ్హం ధమ్మం దేసేన్తస్స సరం సుణాతూ”తి ఇమా గాథా అభాసి. సబ్బే ఓసటాయ పరిసాయ మజ్ఝే నిసీదిత్వా ధమ్మం దేసేన్తస్స వియ సద్దం అస్సోసుం. అత్థోపి నేసం పాకటో అహోసి.

అథ ఖో భగవా సద్ధిం థేరేన అరుణవతిం పచ్చాగన్త్వా పిణ్డాయ చరిత్వా పచ్ఛాభత్తం పిణ్డపాతపటిక్కన్తో భిక్ఖుసఙ్ఘం పుచ్ఛి – “అస్సుత్థ నో తుమ్హే, భిక్ఖవే, అభిభుస్స భిక్ఖునో బ్రహ్మలోకే ఠితస్స గాథాయో భాసమానస్సా”తి. తే “ఆమ, భన్తే”తి పటిజానిత్వా సుతభావం ఆవికరోన్తా తదేవ గాథాద్వయం ఉదాహరింసు. సత్థా “సాధు సాధూ”తి సాధుకారం దత్వా దేసనం నిట్ఠపేసి. ఏవం తావ ఇదం సుత్తం ఇతో ఏకతింసకప్పమత్థకే సిఖినా భగవతా కథితం.

అమ్హాకం పన భగవా సబ్బఞ్ఞుతం పత్తో పవత్తితవరధమ్మచక్కో సావత్థిం ఉపనిస్సాయ జేతవనే విహరన్తో జేట్ఠమూలమాసపుణ్ణమదివసే భిక్ఖూ ఆమన్తేత్వా ఇమం అరుణవతిసుత్తం పట్ఠపేసి. ఆనన్దత్థేరో బీజనిం గహేత్వా బీజయమానో ఠితకోవ ఆదితో పట్ఠాయ యావ పరియోసానా ఏకబ్యఞ్జనమ్పి అహాపేత్వా సకలసుత్తం ఉగ్గణ్హి. సో పునదివసే పిణ్డపాతపటిక్కన్తో దసబలస్స వత్తం దస్సేత్వా అత్తనో దివావిహారట్ఠానం గన్త్వా సద్ధివిహారికన్తేవాసికేసు వత్తం దస్సేత్వా పక్కన్తేసు హియ్యో కథితం అరుణవతిసుత్తం ఆవజ్జేన్తో నిసీది. అథస్స సబ్బం సుత్తం విభూతం ఉపట్ఠాసి. సో చిన్తేసి – “సిఖిస్స భగవతో అగ్గసావకో బ్రహ్మలోకే ఠత్వా చక్కవాళసహస్సే అన్ధకారం విధమేత్వా సరీరోభాసం దస్సేత్వా అత్తనో సద్దం సావేన్తో ధమ్మకథం కథేసీతి హియ్యో సత్థారా కథితం, సావకస్స తావ విసయో ఏవరూపో, దస పారమియో పూరేత్వా సబ్బఞ్ఞుతం పత్తో పన సమ్మాసమ్బుద్ధో కిత్తకం ఠానం సరేన విఞ్ఞాపేయ్యా”తి. సో ఏవం ఉప్పన్నాయ విమతియా వినోదనత్థం తఙ్ఖణేయేవ భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా తమత్థం పుచ్ఛి. ఏతమత్థం దస్సేతుం **అథ ఖో ఆయస్మా ఆనన్దో**తి వుత్తం.

తత్థ **సమ్ముఖా**తి సమ్ముఖీభూతేన మయా ఏతం సుతం, న అనుస్సవేన, న దూతపరమ్పరాయాతి ఇమినా అధిప్పాయేన ఏవమాహ. **కీవతకం పహోతి సరేన విఞ్ఞాపేతు**న్తి కిత్తకం ఠానం సరీరోభాసేన విహతన్ధకారం కత్వా సరేన విఞ్ఞాపేతుం సక్కోతి. **సావకో సో, ఆనన్ద, అప్పమేయ్యా తథాగతా**తి ఇదం భగవా ఇమినా అధిప్పాయేనాహ – ఆనన్ద, త్వం కిం వదేసి, సో పదేసఞాణే ఠితో సావకో. తథాగతా పన దస పారమియో పూరేత్వా సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం పత్తా అప్పమేయ్యా. సో

త్వం నఖసిఖాయ పంసుం గహేత్వా మహాపథవిపంసునా సద్ధిం ఉపమేన్తో వియ కిం నామేతం వదేసి. అఞ్ఞో హి సావకానం విసయో, అఞ్ఞో బుద్ధానం. అఞ్ఞో సావకానం గోచరో, అఞ్ఞో బుద్ధానం. అఞ్ఞం సావకానం బలం, అఞ్ఞం బుద్ధానన్తి. ఇతి భగవా ఇమినా అధిప్పాయేన అప్పమేయ్యభావం వత్వా తుణ్హీ అహోసి.

థేరో దుతియమ్పి పుచ్ఛి. సత్థా, "ఆనన్ద, త్వం తాళచ్ఛిద్దం గహేత్వా అనన్తాకాసేన ఉపమేన్తో వియ, చాతకసకుణం గహేత్వా దియడ్ఢయోజనసతికేన సుపణ్ణరాజేన ఉపమేన్తో వియ, హత్థినొణ్డాయ ఉదకం గహేత్వా మహాగఙ్గాయ ఉపమేన్తో వియ, చతురతనికే ఆవాటే ఉదకం గహేత్వా సత్తహి సరేహి ఉపమేన్తో వియ, నాళికోదనమత్తలాభిం మనుస్సం గహేత్వా చక్కవత్తిరఞ్ఞా ఉపమేన్తో వియ, పంసుపిసాచకం గహేత్వా సక్కేన దేవరఞ్ఞా ఉపమేన్తో వియ, ఖజ్జోపనకప్పభం గహేత్వా సూరియప్పభాయ ఉపమేన్తో వియ కిం నామేతం వదేసీతి దీపేన్తో దుతియమ్పి అప్పమేయ్యభావమేవ వత్వా తుణ్హీ అహోసి. తతో థేరో చిన్తేసి – "సత్థా మయా పుచ్ఛితో న తావ కథేసి, హన్ద నం యావతతియం యాచిత్వా బుద్ధసీహనాదం నదాపేస్సామీ"తి. సో తతియమ్పి యాచి. తం దస్సేతుం **తతియమ్పి ఖో**తిఆది వుత్తం. అథస్స భగవా బ్యాకరోన్తో **సుతా తే ఆనన్దా**తిఆదిమాహ. థేరో చిన్తేసి – "సత్థా మే 'సుతా తే, ఆనన్ద, సహస్సీ చూళనికా లోకధాతూ'తి ఏత్తకమేవ వత్వా తుణ్హీ జాతో, ఇదాని బుద్ధసీహనాదం నదిస్సతీ"తి సో సత్థారం యాచన్తో **ఏతస్స భగవా కాలో**తిఆదిమాహ.

భగవాపిస్స విత్థారకథం కథేతుం **తేన హానన్దా**తిఆదిమాహ. తత్థ **యావతా**తి యత్తకం ఠానం. **చన్దిమసూరియా**తి చన్దిమా చ సూరియో చ. **పరిహరన్తీ**తి విచరన్తి. **దిసా భన్తీ**తి సబ్బదిసా ఓభాసన్తి. **విరోచనా**తి విరోచమానా. ఏత్తావతా ఏకచక్కవాళం పరిచ్ఛిన్దిత్వా దస్సితం హోతి. ఇదాని తం సహస్సగుణం కత్వా దస్సేన్తో **తావ సహస్సధా లోకో**తి ఆహ. **తస్మిం సహస్సధా లోకే**తి తస్మిం సహస్సచక్కవాళే. **సహస్సం చాతుమహారాజికాన**న్తి సహస్సం చాతుమహారాజికానం దేవలోకానం. యస్మా పన ఏకేకస్మిం చక్కవాళే చత్తారో చత్తారో మహారాజానో , తస్మా **చత్తారి మహారాజసహస్సానీ**తి వుత్తం. ఇమినా ఉపాయేన సబ్బత్థ అత్థో వేదితబ్బో. **చూళనికా**తి ఖుద్దికా. అయం సావకానం విసయో. కస్మా పనేసా ఆనీతాతి? మజ్ఝిమికాయ లోకధాతుయా పరిచ్ఛేదదస్సనత్థం.

యావతాతి యత్తకా. **తావ సహస్సధా**తి తావ సహస్సభాగేన. **ద్విసహస్సీ మజ్ఝిమికా లోకధాతూ**తి అయం సహస్సచక్కవాళాని సహస్సభాగేన గణేత్వా దససతసహస్సచక్కవాళపరిమాణా ద్విసహస్సీ మజ్ఝిమికా నామ లోకధాతు. అయం సావకానం అవిసయో, బుద్ధానమేవ విసయో. ఏత్తకేపి హి ఠానే తథాగతా అన్ధకారం విధమేత్వా సరీరోభాసం దస్సేత్వా సరేన విఞ్ఞాపేతుం సక్కోన్తీతి దీపేతి. ఏత్తకేన బుద్ధానం జాతిక్ఖేత్తం నామ దస్సితం. బోధిసత్తానఞ్హి పచ్ఛిమభవే దేవలోకతో చవిత్వా మాతుకుచ్ఛియం పటిసన్ధిగ్గహణదివసే చ కుచ్ఛితో నిక్ఖమనదివసే చ మహాభినిక్ఖమనదివసే చ సమ్బోధిధమ్మచక్కప్పవత్తనఆయుసఙ్ఖారవోస్సజ్జనపరినిబ్బానదివసేసు చ ఏత్తకం ఠానం కమ్పతి.

తిసహస్సీ మహాసహస్సీతి సహస్సితో పట్ఠాయ తతియాతి తిసహస్సీ, సహస్సం సహస్సధా కత్వా గణితం మజ్ఝిమికం సహస్సధా కత్వా గణితత్తా మహన్తేహి సహస్సేహి గణితాతి మహాసహస్సీ. ఏత్తావతా కోటిసతసహస్సచక్కవాళపరిమాణో లోకో దస్సితో హోతి. భగవా ఆకఙ్ఖమానో ఏత్తకే ఠానే అన్ధకారం విధమేత్వా సరీరోభాసం దస్సేత్వా సరేన విఞ్ఞాపేయ్యాతి. గణకపుత్తతిస్సత్థేరో పన ఏవమాహ – "న తిసహస్సిమహాసహస్సిలోకధాతుయా ఏవం పరిమాణం. ఇదఞ్హి ఆచరియానం సజ్ఝాయముళ్హకం వాచాయ పరిహీనట్ఠానం, దసకోటిసతసహస్సచక్కవాళపరిమాణం పన ఠానం తిసహస్సిమహాసహస్సిలోకధాతు నామా"తి. ఏత్తావతా హి భగవతా ఆణాక్ఖేత్తం నామ దస్సితం. ఏతస్మిఞ్హి అన్తరే

ఆటానాటియపరిత్తఇసిగిలిపరిత్తధజగ్గపరిత్తబోజ్ఝఙ్గపరిత్తఖన్ధపరిత్త- మోరపరిత్తమేత్తపరిత్తరతనపరిత్తానం ఆణా ఫరతి. **యావతా పన ఆకఙ్ఖేయ్యాతి** యత్తకం ఠానం ఇచ్ఛేయ్య, ఇమినా విసయక్ఖేత్తం దస్సేతి. బుద్ధానఞ్హి విసయక్ఖేత్తస్స పమాణపరిచ్ఛేదో నామ నత్థి, నత్థికభావే చస్స ఇమం ఓపమ్మం ఆహరన్తి – కోటిసతసహస్సచక్కవాళమ్హి యావ బ్రహ్మలోకా సాసపేహి పూరేత్వా సచే కోచి పురత్థిమాయ దిసాయ ఏకచక్కవాళే ఏకం సాసపం పక్ఖిపన్తో ఆగచ్ఛేయ్య, సబ్బేపి తే సాసపా పరిక్ఖయం గచ్ఛేయ్యుం, న త్వేవ పురత్థిమాయ దిసాయ చక్కవాళాని. దక్ఖిణాదీసుపి ఏసేవ నయో. తత్థ బుద్ధానం అవిసయో నామ నత్థి.

ఏవం వుత్తే థేరో చిన్తేసి – “సత్థా ఏవమాహ – ‘ఆకఙ్ఖమానో, ఆనన్ద, తథాగతో తిసహస్సిమహాసహస్సిలోకధాతుం సరేన విఞ్ఞాపేయ్య, యావతా పన ఆకఙ్ఖేయ్యా’తి. విసమో ఖో పనాయం లోకో, అనన్తాని చక్కవాళాని, ఏకస్మిం ఠానే సూరియో ఉగ్గతో హోతి, ఏకస్మిం ఠానే మజ్ఝే ఠితో, ఏకస్మిం ఠానే అత్థఙ్గతో. ఏకస్మిం ఠానే పఠమయామో హోతి, ఏకస్మిం ఠానే మజ్ఝిమయామో, ఏకస్మిం ఠానే పచ్ఛిమయామో. సత్తాపి కమ్మప్పసుతా, ఖిడ్డాపసుతా, ఆహారప్పసుతాతి ఏవం తేహి తేహి కారణేహి విక్ఖిత్తా చ పమత్తా చ హోన్తి. కథం ను ఖో తే సత్థా సరేన విఞ్ఞాపేయ్యా”తి. సో ఏవం చిన్తేత్వా విమతిచ్ఛేదనత్థం తథాగతం పుచ్ఛన్తో **యథా కథం పనా**తిఆదిమాహ.

అథస్స సత్థా బ్యాకరోన్తో **ఇధానన్ద, తథాగతో**తిఆదిమాహ. తత్థ **ఓభాసేన ఫరేయ్యాతి** సరీరోభాసేన ఫరేయ్య. ఫరమానో పనేస కిం కరేయ్యాతి? యస్మిం ఠానే సూరియో పఞ్ఞాయతి, తత్థ నం అత్తనో ఆనుభావేన అత్థం గమేయ్య. యత్థ పన న పఞ్ఞాయతి, తత్థ నం ఉట్ఠాపేత్వా మజ్ఝే ఠపేయ్య . తతో యత్థ సూరియో పఞ్ఞాయతి, తత్థ మనుస్సా “అధునావ సూరియో పఞ్ఞాయిత్థ, సో ఇదానేవ అత్థఙ్గమితో, నాగావట్టో ను ఖో అయం, భూతావట్టయక్ఖావట్టదేవతావట్టానం అఞ్ఞతరో”తి విత్తక్కం ఉప్పాదేయ్యుం. యత్థ పన న పఞ్ఞాయతి, తత్థ మనుస్సా “అధునావ సూరియో అత్థఙ్గమితో, స్వాయం ఇదానేవ ఉట్ఠితో, కిం ను ఖో అయం నాగావట్టభూతావట్టయక్ఖావట్టదేవతావట్టానం అఞ్ఞతరో”తి వితక్కం ఉప్పాదేయ్యుం. తతో తేసు మనుస్సేసు ఆలోకఞ్చ అన్ధకారఞ్చ ఆవజ్జిత్వా “కిం పచ్చయా ను ఖో ఇద”న్తి పరియేసమానేసు సత్థా నీలకసిణం సమాపజ్జిత్వా బహలన్ధకారం పత్థరేయ్య. కస్మా? తేసం కమ్మాదిప్పసుతానం సత్తానం సన్తాసజననత్థం. అథ నేసం సన్తాసం ఆపన్నభావం ఞత్వా ఓదాతకసిణసమాపత్తిం సమాపజ్జిత్వా పణ్డరం ఘనబుద్ధరస్మిం విస్సజ్జేన్తో చన్దసహస్ససూరియసహస్సఉట్ఠానకాలో వియ ఏకప్పహారేనేవ సబ్బం ఏకాలోకం కరేయ్య. తఞ్చ ఖో తిలబీజమత్తేన కాయప్పదేసేన ఓభాసం ముఞ్చన్తో. యో హి చక్కవాళపథవిం దీపకపల్లకం కత్వా మహాసముద్దే ఉదకం తేలం కత్వా సినేరుం వట్టిం కత్వా అఞ్ఞస్మిం సినేరుముద్ధని ఠపేత్వా జాలేయ్య, సో ఏకచక్కవాళేయేవ ఆలోకం కరేయ్య. తతో పరం విదత్థిమ్పి ఓభాసేతుం న సక్కుణేయ్య. తథాగతో పన తిలఫలప్పమాణేన సరీరప్పదేసేన ఓభాసం ముఞ్చిత్వా తిసహస్సిమహాసహస్సిలోకధాతుం ఏకోభాసం కరేయ్య తతో వా పన భియ్యో. ఏవం మహన్తా హి బుద్ధగుణాతి.

తం ఆలోకం సఞ్జానేయ్యున్తి తం ఆలోకం దిస్వా “యేన సూరియో అత్థఙ్చేవ గమితో ఉట్ఠాపితో చ, బహలన్ధకారఞ్చ విస్సట్ఠం, ఏస సో పురిసో ఇదాని ఆలోకం కత్వా ఠితో, అహో అచ్ఛరియపురిసో”తి అఞ్జలిం పగ్గయ్హ నమస్సమానా నిసీదేయ్యుం. **సద్దమనుస్సావేయ్యాతి** ధమ్మకథాసద్దమనుస్సావేయ్య. యో హి ఏకం చక్కవాళపబ్బతం భేరిం కత్వా మహాపథవిం భేరిచమ్మం కత్వా సినేరుం దణ్డం కత్వా అఞ్ఞస్మిం సినేరుమత్థకే ఠపేత్వా ఆకోటేయ్య, సో ఏకచక్కవాళేయేవ తం సద్దం సావేయ్య, పరతో విదత్థిమ్పి అతిక్కామేతుం న సక్కుణేయ్య. తథాగతో పన పల్లఙ్కే వా పీఠే వా నిసీదిత్వా

తిసహస్సిమహాసహస్సిలోకధాతుం సరేన విఞ్ఞాపేతి, తతో వా పన భియ్యో, ఏవం మహానుభావా తథాగతాతి. ఇతి భగవా ఇమినా ఏత్తకేన విసయక్ఖేత్తమేవ దస్సేతి.

ఇమఞ్చ పన బుద్ధసీహనాదం సుత్వా థేరస్స అబ్భన్తరే బలవపీతి ఉప్పన్నా, సో పీతివసేన ఉదానం ఉదానేన్తో **లాభా వత మేతి**ఆదిమాహ. తత్థ **యస్స మే సత్థా ఏవంమహిద్ధికోతి** యస్స మయ్హం సత్థా ఏవంమహిద్ధికో, తస్స మయ్హం ఏవంమహిద్ధికస్స సత్థు పటిలాభో లాభా చేవ సులద్ధఞ్చాతి అత్థో. అథ వా య్వాహం ఏవరూపస్స సత్థునో పత్తచీవరం గహేత్వా విచరితుం, పాదపరికమ్మం పిట్ఠిపరికమ్మం కాతుం, ముఖధోవనఉదకన్హానోదకాని దాతుం, గన్ధకుటిపరివేణం సమ్మజ్జితుం, ఉప్పన్నాయ కఙ్ఖాయ పఞ్హం పుచ్ఛితుం, మధురధమ్మకథఞ్చ సోతుం లభామి, ఏతే సబ్బేపి మయ్హం లాభా చేవ సులద్ధఞ్చాతిపి సన్ధాయ ఏవమాహ. ఏత్థ చ భగవతో అన్ధకారాలోకసద్దసవనసఙ్ఖాతానం ఇద్ధీనం మహన్తతాయ మహిద్ధికతా, తాసంయేవ అనుఫరణేన మహానుభావతా వేదితబ్బా. **ఉదాయీతి** లాళుదాయిత్థేరో. సో కిర పుబ్బే ఉపట్ఠాకత్థేరే ఆఘాతం బన్ధిత్వా చరతి. తస్మా ఇదాని ఓకాసం లభిత్వా ఇమస్మిం బుద్ధసీహనాదపరియోసానే జలమానం దీపసిఖం నిబ్బాపేన్తో వియ చరన్తస్స గోణస్స తుణ్డే పహారం దేన్తో వియ భత్తభరితం పాతిం అవకుజ్జన్తో వియ థేరస్స పసాదభఙ్గం కరోన్తో ఏవమాహ.

ఏవం వుత్తే భగవాతి ఏవం ఉదాయిత్థేరేన వుత్తే భగవా యథా నామ పపాతతటే ఠత్వా పవేధమానం పురిసం ఏకమన్తే ఠితో హితేసీ పురిసో "ఇతో ఏహి ఇతో ఏహీ"తి పునప్పునం వదేయ్య, ఏవమేవం ఉదాయిత్థేరం తస్మా వచనా నివారేన్తో **మా హేవం ఉదాయి, మా హేవం ఉదాయీతి** ఆహ. తత్థ **హీతి** నిపాతమత్తం, మా ఏవం అవచాతి అత్థో. **మహారజ్జన్తి** చక్కవత్తిరజ్జం. నను చ సత్థా ఏకస్స సావకస్స ధమ్మదేసనాయ ఉప్పన్నపసాదస్స మహానిసంసం అపరిచ్ఛిన్నం అకాసి, సో కస్మా ఇమస్స బుద్ధసీహనాదం ఆరబ్భ ఉప్పన్నస్స పసాదస్స ఆనిసంసం పరిచ్ఛిన్దతీతి? అరియసావకస్స ఏత్తకఅత్తభావపరిమాణత్తా. దన్ధపఞ్ఞోపి హి సోతాపన్నో సత్తక్ఖత్తుం దేవేసు చ మనుస్సేసు చ అత్తభావం పటిలభతి, తేనస్స గతిం పరిచ్ఛిన్దన్తో ఏవమాహ. **దిట్ఠేవ ధమ్మేతి** ఇమస్మింయేవ అత్తభావే ఠత్వా. **పరినిబ్బాయిస్సతీతి** అప్పచ్చయపరినిబ్బానేన పరినిబ్బాయిస్సతి. ఇతి నిబ్బానేన కూటం గణ్హన్తో ఇమం సీహనాదసుత్తం నిట్ఠాపేసీతి.

ఆనన్దవగ్గో తతియో.

(೯) ៤. సమణవగ్గో

೧. సమణసుత్తవణ్ణనా

೮೨. చతుత్థస్స పఠమే **సమణియానీ**తి సమణసన్తకాని. **సమణకరణీయానీ**తి సమణేన కత్తబ్బకిచ్చాని. **అధిసీలసిక్ఖాసమాదాన**న్తిఆదీసు సమాదానం వుచ్చతి గహణం, అధిసీలసిక్ఖాయ సమాదానం గహణం పూరణం అధిసీలసిక్ఖాసమాదానం. సేసపదద్వయేపి ఏసేవ నయో. ఏత్థ చ సీలం అధిసీలం, చిత్తం అధిచిత్తం, పఞ్ఞా అధిపఞ్ఞాతి అయం విభాగో వేదితబ్బో. తత్థ పఞ్చసీలం సీలం నామ, తం ఉపాదాయ దససీలం అధిసీలం నామ, తమ్పి ఉపాదాయ చతుపారిసుద్ధిసీలం అధిసీలం నామ. అపిచ సబ్బమ్పి లోకియసీలం సీలం నామ, లోకుత్తరసీలం అధిసీలం, తదేవ సిక్ఖితబ్బతో సిక్ఖాతి వుచ్చతి. కామావచరచిత్తం పన చిత్తం నామ, తం ఉపాదాయ రూపావచరం అధిచిత్తం నామ, తమ్పి ఉపాదాయ అరూపావచరం అధిచిత్తం నామ. అపిచ సబ్బమ్పి లోకియచిత్తం చిత్తమేవ, లోకుత్తరం అధిచిత్తం. పఞ్ఞాయపి ఏసేవ నయో. **తస్మా**తి యస్మా ఇమాని తీణి సమణకరణీయాని, తస్మా. **తిబ్బో**తి బహలో. **ఛన్దో**తి కత్తుకమ్యతాకుసలచ్ఛన్దో. ఇతి ఇమస్మిం సుత్తన్తే తిస్సో సిక్ఖా లోకియలోకుత్తరా కథితాతి.

೨. గద్రభసుత్తవణ్ణనా

೮೩. దుతియే **పిట్ఠితో పిట్ఠితో**తి పచ్ఛతో పచ్ఛతో. **అహమ్పి దమ్మో అహమ్పి దమ్మో**తి అహమ్పి "దమ్మో దమ్మో"తి వదమానో గావీతి. **సేయ్యథాపి గున్న**న్తి యథా గావీనం. గావో హి కాళాపి రత్తాపి సేతాదివణ్ణాపి హోన్తి, గద్రభస్స పన తాదిసో వణ్ణో నామ నత్థి. యథా చ వణ్ణో, ఏవం సరోపి పదమ్పి అఞ్ఞాదిసమేవ. సేసం ఉత్తానత్థమేవ. ఇమస్మిమ్పి సుత్తే తిస్సో సిక్ఖా మిస్సికావ కథితాతి.

೩. ఖేత్తసుత్తవణ్ణనా

೮೪. తతియే **పటికచ్చేవా**తి పఠమమేవ. **సుకట్ఠం కరోతీ**తి నఙ్గలేన సుకట్ఠం కరోతి. **సుమతికత**న్తి మతియా సుట్ఠు సమీకతం. **కాలేనా**తి వపితబ్బయుత్తకాలేన. సేసం ఉత్తానమేవ. ఇధాపి తిస్సో సిక్ఖా మిస్సికావ కథితా.

៤. వజ్జిపుత్తసుత్తవణ్ణనా

೮೫. చతుత్థే **వజ్జిపుత్తకో**తి వజ్జిరాజకులస్స పుత్తో. **దియడ్ఢసిక్ఖాపదసత**న్తి పణ్ణాసాధికం సిక్ఖాపదసతం. తస్మిం సమయే పఞ్ఞత్తాని సిక్ఖాపదానేవ సన్ధాయేతం వుత్తం. సో కిర భిక్ఖు అజ్జవసమ్పన్నో ఉజుజాతికో అవఙ్కో అకుటిలో, తస్మా "అహం ఏత్తకాని సిక్ఖాపదాని రక్ఖితుం సక్కుణేయ్యం వా న వా"తి చిన్తేత్వా సత్థు ఆరోచేసి. **సక్కోమహ**న్తి సక్కోమి అహం. సో కిర "ఏత్తకేసు సిక్ఖాపదేసు సిక్ఖన్తస్స అగరు తీసు సిక్ఖాసు సిక్ఖితు"న్తి మఞ్ఞమానో ఏవమాహ. అథ భగవా యథా నామ పఞ్ఞాస తిణకలాపియో ఉక్ఖిపితుం అసక్కోన్తస్స కలాపియసతం బన్ధిత్వా సీసే ఠపేయ్య, ఏవమేవ ఏకిస్సాపి సిక్ఖాయ సిక్ఖితుం అసక్కోన్తస్స అపరా ద్వేపి సిక్ఖా ఉపరి పక్ఖిపన్తో **తస్మాతిహ త్వం భిక్ఖూ**తిఆదిమాహ. సుఖుమాలో కిర ఉత్తరో నామ జానపదమనుస్సో లోహపాసాదవిహారే వసతి. అథ నం దహరభిక్ఖూ ఆహంసు – "ఉత్తర, అగ్గిసాలా ఓవస్సతి, తిణం కప్పియం కత్వా దేహీ"తి. తం ఆదాయ అటవిం గన్త్వా తేన లాయితం తిణంయేవ కరళే బన్ధిత్వా "పఞ్ఞాస కరళే గహేతుం

సక్ఖిస్ససి ఉత్తరా”తి ఆహంసు. సో “న సక్ఖిస్సామీ”తి ఆహ. అసీతిం పన సక్ఖిస్ససీతి? న సక్ఖిస్సామి, భన్తేతి. ఏకం కరళసతం సక్ఖిస్ససీతి? ఆమ, భన్తే, గణ్హిస్సామీతి. దహరభిక్ఖూ కరళసతం బన్ధిత్వా తస్స సీసే ఠపయింసు. సో ఉక్ఖిపిత్వా నిత్థునన్తో గన్త్వా అగ్గిసాలాయ సమీపే పాతేసి. అథ నం భిక్ఖూ “కిలన్తరూపోసి ఉత్తరా”తి ఆహంసు. ఆమ, భన్తే, దహరా భిక్ఖూ మం వఞ్చేసుం, ఇమం ఏకమ్పి కరళసతం ఉక్ఖిపితుం అసక్కోన్తం మం “పణ్ణాస కరళే ఉక్ఖిపాహీ”తి వదింసు. ఆమ, ఉత్తర, వఞ్చయింసు తన్తి. ఏవం సమ్పదమిదం వేదితబ్బం. ఇధాపి తిస్సో సిక్ఖా మిస్సికావ కథితా.

౫. సేక్ఖసుత్తవణ్ణనా

౮౬. పఞ్చమే **ఉజుమగ్గానుసారినో**తి ఉజుమగ్గో వుచ్చతి అరియమగ్గో, తం అనుస్సరన్తస్స పటిపన్నకస్సాతి అత్థో. **ఖయస్మిం పఠమం ఞాణ**న్తి పఠమమేవ మగ్గఞాణం ఉప్పజ్జతి. మగ్గో హి కిలేసానం ఖేపనతో ఖయో నామ, తంసమ్పయుత్తం ఞాణం ఖయస్మిం ఞాణం నామ. **తతో అఞ్ఞా అనన్తరా**తి తతో చతుత్థమగ్గఞాణతో అనన్తరా అఞ్ఞా ఉప్పజ్జతి, అరహత్తఫలం ఉప్పజ్జతీతి అత్థో. **అఞ్ఞావిముత్తస్సా**తి అరహత్తఫలవిముత్తియా విముత్తస్స. **ఞాణం వే హోతీ**తి పచ్చవేక్ఖణఞాణం హోతి. ఇతి సుత్తేపి గాథాసుపి సత్త సేఖా కథితా. అవసానే పన ఖీణాసవో దస్సితోతి.

౬. పఠమసిక్ఖాసుత్తవణ్ణనా

౮౭. ఛట్ఠే **అత్తకామా**తి అత్తనో హితకామా. **యత్థేతం సబ్బం సమోధానం గచ్ఛతీ**తి యాసు సిక్ఖాసు సబ్బమేతం దియడ్ఢసిక్ఖాపదసతం సఙ్గహం గచ్ఛతి. **పరిపూరకారీ హోతీ**తి సమత్తకారీ హోతి. **మత్తసో కారీ**తి పమాణేన కారకో, సబ్బేన సబ్బం కాతుం న సక్కోతీతి అత్థో. **ఖుద్దానుఖుద్దకానీ**తి చత్తారి పారాజికాని ఠపేత్వా సేససిక్ఖాపదాని. తత్రాపి సఙ్ఘాదిసేసం ఖుద్దకం, థుల్లచ్చయం అనుఖుద్దకం నామ. థుల్లచ్చయఞ్చ ఖుద్దకం, పాచిత్తియం అనుఖుద్దకం నామ, పాచిత్తియఞ్చ ఖుద్దకం, పాటిదేసనియదుక్కటదుబ్భాసితాని అనుఖుద్దకాని నామ. ఇమే పన అఙ్గుత్తరమహానికాయవళఞ్జనకఆచరియా “చత్తారి పారాజికాని ఠపేత్వా సేసాని సబ్బానిపి ఖుద్దానుఖుద్దకానీ”తి వదన్తి. **తాని ఆపజ్జతిపి వుట్ఠాతిపీ**తి ఏత్థ పన ఖీణాసవో తావ లోకవజ్జం నాపజ్జతి, పణ్ణత్తివజ్జమేవ ఆపజ్జతి. ఆపజ్జన్తో చ కాయేనపి వాచాయపి చిత్తేనపి ఆపజ్జతి. కాయేన ఆపజ్జన్తో కుటికారసహసేయ్యాదీని ఆపజ్జతి, వాచాయ ఆపజ్జన్తో సఞ్చరిత్తపదసోధమ్మాదీని, చిత్తేన ఆపజ్జన్తో రూపియపటిగ్గహణం ఆపజ్జతి. సేక్ఖేసుపి ఏసేవ నయో. **న హి మేత్థ, భిక్ఖవే, అభబ్బతా వుత్తా**తి, భిక్ఖవే, న హి మయా ఏత్థ ఏవరూపం ఆపత్తిం ఆపజ్జనే చ వుట్ఠానే చ అరియపుగ్గలస్స అభబ్బతా కథితా. **ఆదిబ్రహ్మచరియకానీ**తి మగ్గబ్రహ్మచరియస్స ఆదిభూతాని చత్తారి మహాసీలసిక్ఖాపదాని. **బ్రహ్మచరియసారుప్పానీ**తి తానియేవ చతుమగ్గబ్రహ్మచరియస్స సారుప్పాని అనుచ్ఛవికాని. **తత్థా**తి తేసు సిక్ఖాపదేసు. **ధువసీలో**తి నిబద్ధసీలో. **ఠితసీలో**తి పతిట్ఠితసీలో. **సోతాపన్నో**తి సోతసఙ్ఖాతేన మగ్గేన ఫలం ఆపన్నో. **అవినిపాతధమ్మో**తి చతూసు అపాయేసు అపతనసభావో. **నియతో**తి సోతాపత్తిమగ్గనియామేన నియతో. **సమ్బోధిపరాయణో**తి ఉపరిమగ్గత్తయసమ్బోధిపరాయణో.

తనుత్తాతి తనుభావో. సకదాగామినో హి రాగాదయో అబ్భపటలం వియ మచ్ఛికాపత్తం వియ చ తనుకా హోన్తి, న బహలా. **ఓరమ్భాగియాన**న్తి హేట్ఠాభాగియానం. **సంయోజనాన**న్తి బన్ధనానం. **పరిక్ఖయా**తి పరిక్ఖయేన. **ఓపపాతికో హోతీ**తి ఉప్పన్నకో హోతి. **తత్థ పరినిబ్బాయీ**తి హేట్ఠా అనోతరిత్వా ఉపరియేవ పరినిబ్బానధమ్మో. **అనావత్తిధమ్మో**తి యోనిగతివసేన అనాగమనధమ్మో.

పదేసం పదేసకారీతిఆదీసు పదేసకారీ పుగ్గలో నామ సోతాపన్నో చ సకదాగామీ చ అనాగామీ చ, సో పదేసమేవ సమ్పాదేతి. పరిపూరకారీ నామ అరహా, సో పరిపూరమేవ సమ్పాదేతి. **అవఞ్ఝానీ**తి అతుచ్ఛాని సఫలాని సఉద్రయానీతి అత్థో. ఇధాపి తిస్సో సిక్ఖా మిస్సకావ కథితా.

౭. దుతియసిక్ఖాసుత్తవణ్ణనా

౮౮. సత్తమే **కోలంకోలో**తి కులా కులం గమనకో. **కులన్తి** చేత్థ భవో అధిప్పేతో, తస్మా "ద్వే వా తీణి వా కులానీ"తి ఏత్థపి ద్వే వా తయో వా భవేతి అత్థో వేదితబ్బో. అయఞ్హి ద్వే వా భవే సన్ధావతి తయో వా, ఉత్తమకోటియా ఛ వా. తస్మా ద్వే వా తీణి వా చత్తారి వా పఞ్చ వా ఛ వాతి ఏవమేత్థ వికప్పో దట్ఠబ్బో. **ఏకబీజీ**తి ఏకస్సేవ భవస్స బీజం ఏతస్స అత్థీతి ఏకబీజీ. **ఉద్ధంసోతో**తిఆదీసు అత్థి ఉద్ధంసోతో అకనిట్ఠగామీ, అత్థి ఉద్ధంసోతో న అకనిట్ఠగామీ, అత్థి న ఉద్ధంసోతో అకనిట్ఠగామీ, అత్థి న ఉద్ధంసోతో న అకనిట్ఠగామీ. తత్థ యో ఇధ అనాగామిఫలం పత్వా అవిహాదీసు నిబ్బత్తో తత్థ యావతాయుకం ఠత్వా ఉపరూపరి నిబ్బత్తిత్వా అకనిట్ఠం పాపుణాతి, అయం ఉద్ధంసోతో అకనిట్ఠగామీ నామ. యో పన అవిహాదీసు నిబ్బత్తో తత్థేవ అపరినిబ్బాయిత్వా అకనిట్ఠమ్పి అప్పత్వా ఉపరిమబ్రహ్మలోకే పరినిబ్బాయతి, అయం ఉద్ధంసోతో న అకనిట్ఠగామీ నామ. యో ఇతో చవిత్వా అకనిట్ఠేయేవ నిబ్బత్తతి, అయం న ఉద్ధంసోతో అకనిట్ఠగామీ నామ. యో పన అవిహాదీసు చతూసు అఞ్ఞతరస్మిం నిబ్బత్తిత్వా తత్థేవ పరినిబ్బాయతి, అయం న ఉద్ధంసోతో న అకనిట్ఠగామీ నామ.

యత్థ కత్థచి ఉప్పన్నో పన ససఙ్ఖారేన సప్పయోగేన అరహత్తం పత్తో **ససఙ్ఖారపరినిబ్బాయీ** నామ. అసఙ్ఖారేన అప్పయోగేన పత్తో **అసఙ్ఖారపరినిబ్బాయీ** నామ. యో పన కప్పసహస్సాయుకేసు అవిహేసు నిబ్బత్తిత్వా పఞ్చమం కప్పసతం అతిక్కమిత్వా అరహత్తం పత్తో, అయం **ఉపహచ్చపరినిబ్బాయీ** నామ. అతప్పాదీసుపి ఏసేవ నయో. **అన్తరాపరినిబ్బాయీ**తి యో ఆయువేమజ్ఝం అనతిక్కమిత్వా పరినిబ్బాయతి, సో తివిధో హోతి. కప్పసహస్సాయుకేసు తావ అవిహేసు నిబ్బత్తిత్వా ఏకో నిబ్బత్తదివసేయేవ అరహత్తం పాపుణాతి. నో చే నిబ్బత్తదివసే పాపుణాతి, పఠమస్స పన కప్పసతస్స మత్థకే పాపుణాతి, అయం పఠమో అన్తరాపరినిబ్బాయీ. అపరో ఏవం అసక్కోన్తో ద్విన్నం కప్పసతానం మత్థకే పాపుణాతి, అయం దుతియో. అపరో ఏవమ్పి అసక్కోన్తో చతున్నం కప్పసతానం మత్థకే పాపుణాతి, అయం తతియో అన్తరాపరినిబ్బాయీ. సేసం వుత్తనయమేవ.

ఇమస్మిం పన ఠానే ఠత్వా చతువీసతి సోతాపన్నా, ద్వాదస సకదాగామినో, అట్ఠచత్తాలీస అనాగామినో, ద్వాదస చ అరహన్తో కథేతబ్బా. ఇమస్మిం హి సాసనే సద్ధాధురం పఞ్ఞాధురన్తి ద్వే ధురాని, దుక్ఖపటిపదాదన్ధాభిఞ్ఞాదయో చతస్సో పటిపదా. తత్థేకో సద్ధాధురేన అభినివిసిత్వా సోతాపత్తిఫలం పత్వా ఏకమేవ భవం నిబ్బత్తిత్వా దుక్ఖస్సన్తం కరోతి, అయమేకో ఏకబీజీ. సో పటిపదావసేన చతుబ్బిధో హోతి. యథా చేస, ఏవం పఞ్ఞాధురేన అభినివిట్ఠోపీతి అట్ఠ ఏకబీజినో. తథా కోలంకోలా సత్తక్ఖత్తుపరమా చాతి ఇమే **చతువీసతి సోతాపన్నా** నామ. తీసు పన విమోక్ఖేసు సుఞ్ఞతవిమోక్ఖేన సకదాగామిభూమిం పత్తా చతున్నం పటిపదానం వసేన చత్తారో సకదాగామినో, తథా అనిమిత్తవిమోక్ఖేన పత్తా చత్తారో, అప్పణిహితవిమోక్ఖేన పత్తా చత్తారోతి ఇమే **ద్వాదస సకదాగామినో**. అవిహేసు పన తయో అన్తరాపరినిబ్బాయినో, ఏకో ఉపహచ్చపరినిబ్బాయీ, ఏకో ఉద్ధంసోతో అకనిట్ఠగామీతి పఞ్చ అనాగామినో, తే అసఙ్ఖారపరినిబ్బాయినో పఞ్చ, ససఙ్ఖారపరినిబ్బాయినో పఞ్చాతి దస హోన్తి, తథా అతప్పాదీసు. అకనిట్ఠేసు పన ఉద్ధంసోతో నత్థి , తస్మా తత్థ చత్తారో

ససఙ్ఖారపరినిబ్బాయీ, చత్తారో అసఙ్ఖారపరినిబ్బాయీతి అట్ఠ, ఇమే **అట్ఠచత్తాలీస అనాగామినో**. యథా పన సకదాగామినో, తథేవ **అరహన్తోపి ద్వాదస** వేదితబ్బా. ఇధాపి తిస్సో సిక్ఖా మిస్సికావ కథితా.

౮. తతియసిక్ఖాసుత్తవణ్ణనా

౮౯. అట్ఠమే **తం వా పన అనభిసమ్భవం అప్పటివిజ్ఝన్తి** తం అరహత్తం అపాపుణన్తో అప్పటివిజ్ఝన్తో. ఇమినా నయేన సబ్బట్ఠానేసు అత్థో వేదితబ్బో. ఇధాపి తిస్సో సిక్ఖా మిస్సికావ కథితా. నవమం ఉత్తానత్థమేవ. ఇధాపి తిస్సో సిక్ఖా మిస్సికావ కథితా.

౧౦. దుతియసిక్ఖత్తయసుత్తవణ్ణనా

౯౧. దసమే **ఆసవానం ఖయాతి** ఏత్థ అరహత్తమగ్గో అధిపఞ్ఞాసిక్ఖా నామ. ఫలం పన సిక్ఖితసిక్ఖస్స ఉప్పజ్జనతో సిక్ఖాతి న వత్తబ్బం.

యథా పురే తథా పచ్ఛాతి యథా పఠమం తీసు సిక్ఖాసు సిక్ఖతి, పచ్ఛా తథేవ సిక్ఖతీతి అత్థో. దుతియపదేపి ఏసేవ నయో. **యథా అధో తథా ఉద్ధన్తి** యథా హేట్ఠిమకాయం అసుభవసేన పస్సతి, ఉపరిమకాయమ్పి తథేవ ఫరతి. దుతియపదేపి ఏసేవ నయో. **యథా దివా తథా రత్తిన్తి** యథా దివా తిస్సో సిక్ఖా సిక్ఖతి, రత్తిమ్పి తథేవ సిక్ఖతీతి అత్థో. **అభిభుయ్య దిసా సబ్బాతి** సబ్బా దిసా ఆరమ్మణవసేన అభిభవిత్వా. **అప్పమాణసమాధినాతి** అరహత్తమగ్గసమాధినా.

సేక్ఖన్తి సిక్ఖమానం సకరణీయం. **పటిపదన్తి** పటిపన్నకం. **సంసుద్ధచారియన్తి** సంసుద్ధచరణం పరిసుద్ధసీలం. **సమ్బుద్ధన్తి** చతుసచ్చబుద్ధం. **ధీరం పటిపదన్తగున్తి** ఖన్ధధీరఆయతనధీరవసేన ధీరం ధితిసమ్పన్నం పటిపత్తియా అన్తం గతం. **విఞ్ఞాణస్సాతి** చరిమకవిఞ్ఞాణస్స. **తణ్హక్ఖయవిముత్తినోతి** తణ్హక్ఖయవిముత్తిసఙ్ఖాతాయ అరహత్తఫలవిముత్తియా సమన్నాగతస్స. **పజ్జోతస్సేవ నిబ్బానన్తి** పదీపనిబ్బానం వియ. **విమోక్ఖో హోతి చేతసోతి** చిత్తస్స విముత్తి విముచ్చనా అప్పవత్తిభావో హోతి. తణ్హక్ఖయవిముత్తినో హి ఖీణాసవస్స చరిమకవిఞ్ఞాణనిరోధేన పరినిబ్బానం వియ చేతసో విమోక్ఖో హోతి, న గతట్ఠానం పఞ్ఞాయతి, అపణ్ణత్తికభావూపగమోయేవ హోతీతి అత్థో.

౧౧. సఙ్కవాసుత్తవణ్ణనా

౯౨. ఏకాదసమే **సఙ్కవా నామ కోసలానం నిగమోతి సఙ్కవాతి** ఏవంనామకో కోసలరట్ఠే నిగమో. **ఆవాసికోతి** భారహారో నవే ఆవాసే సముట్ఠాపేతి, పురాణే పటిజగ్గతి. **సిక్ఖాపదపటిసంయుత్తాయాతి** సిక్ఖాసఙ్ఖాతేహి పదేహి పటిసంయుత్తాయ, తీహి సిక్ఖాహి సమన్నాగతాయాతి అత్థో. **సన్దస్సేతీతి** సమ్ముఖే వియ కత్వా దస్సేతి. **సమాదపేతీతి** గణ్హాపేతి. **సముత్తేజేతీతి** సముస్సాహేతి. **సమ్పహంసేతీతి** పటిలద్ధగుణేహి వణ్ణం కథేన్తో వోదాపేతి. **అధిసల్లిఖతేతి** అతివియ సల్లిఖతి, అతివియ సల్లిఖితం కత్వా సణ్హం సణ్హం కథేతీతి అత్థో.

అచ్చయోతి అపరాధో. **మం అచ్చగమాతి** మం అతిక్కమ్మ అధిభవిత్వా పవత్తో. **అహుదేవ అక్ఖన్తీతి** అహోసియేవ అనధివాసనా. **అహు అప్పచ్చయోతి** అహోసి అతుట్ఠాకారో. **పటిగ్గణ్హాతూతి** ఖమతు. **ఆయతిం సంవరాయాతి** అనాగతే సంవరత్థాయ, పున ఏవరూపస్స అపరాధస్స దోసస్స ఖలితస్స వా అకరణత్థాయాతి అత్థో. **తగ్ఘాతి** ఏకంసేన. **యథాధమ్మం**

పటికరోసీతి యథా ధమ్మో ఠితో, తథా కరోసి, ఖమాపేసీతి వుత్తం హోతి. **తం తే మయం పటిగ్గణ్హామా**తి తం తవ అపరాధం మయం ఖమామ. **వుద్ధిహేసా, కస్సప, అరియస్స వినయే**తి ఏసా కస్సప బుద్ధస్స భగవతో సాసనే వుద్ధి నామ. కతమా? యాయం అచ్చయం అచ్చయతో దిస్వా యథాధమ్మం పటికరిత్వా ఆయతిం సంవరాపజ్జనా. దేసనం పన పుగ్గలాధిట్ఠానం కరోన్తో "యో అచ్చయం అచ్చయతో దిస్వా యథాధమ్మం పటికరోతి, ఆయతిం సంవరం ఆపజ్జతీ"తి ఆహ. **న సిక్ఖాకామో**తి తిస్సో సిక్ఖా న కామేతి న పత్థేతి న పిహేతి. **సిక్ఖాసమాదానస్సా**తి సిక్ఖాపరిపూరణస్స. **న వణ్ణవాదీ**తి గుణం న కథేతి. **కాలేనా**తి యుత్తప్పయుత్తకాలేన. సేసమేత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

సమణవగ్గో చతుత్థో.

(౧౦) ౫. లోణకపల్లవగ్గో

౧. అచ్చాయికసుత్తవణ్ణనా

౯౩. పఞ్చమస్స పఠమే **అచ్చాయికానీ**తి అతిపాతికాని. **కరణీయానీ**తి అవస్సకిచ్చాని. యఞ్హి న అవస్సం కాతబ్బం, తం కిచ్చన్తి వుచ్చతి. అవస్సం కాతబ్బం కరణీయం నామ. **సీఘం సీఘ**న్తి వేగేన వేగేన. **తస్స ఖో త**న్తి ఏత్థ **త**న్తి నిపాతమత్తం. **నత్థి సా ఇద్ధి వా ఆనుభావో వా**తి సా వా ఇద్ధి సో వా ఆనుభావో నత్థి. **ఉత్తరస్వే**తి తతియదివసే. **ఉతుపరిణామినీ**తి లద్ధఉతుపరిణామాని హుత్వా. **జాయన్తిపీ**తి తతియదివసే నిక్ఖన్తసేతఙ్కురాని హోన్తి, సత్తాహే పత్తే నీలఙ్కురాని హోన్తి. **గబ్భీనిపి హోన్తీ**తి దియడ్ఢమాసం పత్వా గహితగబ్భాని హోన్తి. **పచ్చన్తిపీ**తి తయో మాసే పత్వా పచ్చన్తి. ఇదాని యస్మా బుద్ధానం గహపతికేన వా సస్సేహి వా అత్థో నత్థి, సాసనే పన తప్పటిరూపకం పుగ్గలం వా అత్థం వా దస్సేతుం తం తం ఓపమ్మం ఆహరన్తి. తస్మా యమత్థం దస్సేతుకామేన ఏతం ఆభతం, తం దస్సేన్తో **ఏవమేవ ఖో**తిఆదిమాహ. తం అత్థతో ఉత్తానమేవ. సిక్ఖా పన ఇధాపి మిస్సికా ఏవ కథితా.

౨. పవివేకసుత్తవణ్ణనా

౯౪. దుతియే **చీవరపవివేక**న్తి చీవరం నిస్సాయ ఉప్పజ్జనకకిలేసేహి వివిత్తభావం. సేసద్వయేపి ఏసేవ నయో. **సాణానీ**తి సాణవాకచేలాని. **మసాణానీ**తి మిస్సకచేలాని. **ఛవదుస్సానీ**తి మతసరీరతో ఛడ్డితవత్థాని, ఏరకతిణాదీని వా గన్థేత్వా కతనివాసనాని. **పంసుకూలానీ**తి పథవియం ఛడ్డితనన్తకాని. **తిరీటానీ**తి రుక్ఖతచవత్థాని. **అజినానీ**తి అజినమిగచమ్మాని. **అజినక్ఖిప**న్తి తదేవ మజ్ఝే ఫాలితం, సహఖురకన్తిపి వదన్తి. **కుసచీర**న్తి కుసతిణాని గన్థేత్వా కతచీరం. **వాకచీరఫలకచీరేసు**పి ఏసేవ నయో. **కేసకమ్బల**న్తి మనుస్సకేసేహి కతకమ్బలం. **వాలకమ్బల**న్తి అస్సవాలాదీహి కతకమ్బలం. **ఉలూకపక్ఖిక**న్తి ఉలూకపత్తాని గన్థేత్వా కతనివాసనం.

సాకభక్ఖాతి అల్లసాకభక్ఖా. **సామాకభక్ఖా**తి సామాకతణ్డులభక్ఖా. **నీవారాదీసు నీవారా** నామ అరఞ్ఞే సయం జాతవీహిజాతి. **దద్దుల**న్తి చమ్మకారేహి చమ్మం లిఖిత్వా ఛడ్డితకసటం. **హటం** వుచ్చతి సిలేసోపి సేవాలోపి కణికారాదిరుక్ఖనియ్యాసోపి. **కణ**న్తి కుణ్డకం. **ఆచామో**తి భత్తఉక్ఖలికాయ లగ్గో ఝామఓదనో. తం ఛడ్డితట్ఠానే గహేత్వా ఖాదన్తి, ఓదనకఞ్జియన్తిపి వదన్తి. **పిఞ్ఞాకాదయో** పాకటావ. **పవత్తఫలభోజీ**తి పతితఫలభోజీ. **భుసాగార**న్తి ఖలసాలం.

సీలవాతి చతుపారిసుద్ధిసీలేన సమన్నాగతో. **దుస్సీల్యఞ్చస్స పహీనం హోతీ**తి పఞ్చ దుస్సీల్యాని పహీనాని హోన్తి. **సమ్మాదిట్ఠికో**తి యాథావదిట్ఠికో. **మిచ్ఛాదిట్ఠీ**తి అయాథావదిట్ఠి. **ఆసవా**తి చత్తారో ఆసవా. **అగ్గప్పత్తో**తి సీలగ్గప్పత్తో. **సారప్పత్తో**తి సీలసారం పత్తో. **సుద్ధో**తి పరిసుద్ధో. **సారే పతిట్ఠితో**తి సీలసమాధిపఞ్ఞాసారే పతిట్ఠితో.

సేయ్యథాపీతి యథా నామ. **సమ్పన్న**న్తి పరిపుణ్ణం పరిపక్కసాలిభరితం. **సఙ్ఘరాపేయ్యా**తి సఙ్కడ్ఢాపేయ్య. **ఉబ్బహాపేయ్యా**తి ఖలట్ఠానం ఆహరాపేయ్య. **భుసిక**న్తి భుసం. **కోట్టాపేయ్యా**తి ఉదుక్ఖలే పక్ఖిపాపేత్వా ముసలేహి పహరాపేయ్య. **అగ్గప్పత్తానీ**తి తణ్డులగ్గం పత్తాని. **సారప్పత్తాదీసు**పి ఏసేవ నయో. సేసం ఉత్తానమేవ. యం పనేత్థ

“దుస్సీల్యఞ్చస్స పహీనం మిచ్ఛాదిట్ఠి చస్స పహీనా”తి వుత్తం, తం సోతాపత్తిమగ్గేన పహీనభావం సన్ధాయ వుత్తన్తి వేదితబ్బం.

౩. సరదసుత్తవణ్ణనా

౯౩. తతియే **విద్ధే**తి వలాహకవిగమేన దూరీభూతే. **దేవే**తి ఆకాసే. **అభివిహచ్చా**తి అభివిహనిత్వా. **యతో**తి యస్మిం కాలే. **విరజ**న్తి రాగరజాదిరహితం. తేసంయేవ మలానం విగతత్తా **వీతమలం. ధమ్మచక్ఖు**న్తి చతుసచ్చధమ్మపరిగ్గాహకం సోతాపత్తిమగ్గచక్ఖుం. **నత్థి తం సంయోజన**న్తి దువిధమేవస్స సంయోజనం నత్థి, ఇతరమ్పి పన పున ఇమం లోకం ఆనేతుం అసమత్థతాయ నత్థీతి వుత్తం. ఇమస్మిం సుత్తే ఝానానాగామీ నామ కథితోతి.

౪. పరిసాసుత్తవణ్ణనా

౯౪. చతుత్థే **న బాహులికా హోన్తీ**తి పచ్చయబాహుల్లికా న హోన్తి. **న సాథలికా**తి తిస్సో సిక్ఖా సిథిలం కత్వా న గణ్హన్తి. **ఓక్కమనే నిక్ఖిత్తధురా**తి ఓక్కమనం వుచ్చతి అవగమనట్ఠేన పఞ్చ నీవరణాని, తేసు నిక్ఖిత్తధురా. **పవివేకే పుబ్బఙ్గమా**తి కాయచిత్తఉపధివివేకసఙ్ఖాతే తివిధేపి వివేకే పుబ్బఙ్గమా. **వీరియం ఆరభన్తీ**తి దువిధమ్పి వీరియం పగ్గణ్హన్తి. **అప్పత్తస్సా**తి ఝానవిపస్సనామగ్గఫలసఙ్ఖాతస్స అప్పత్తవిసేసస్స. సేసపదద్వయేపి ఏసేవ నయో. **పచ్ఛిమా జనతా**తి సద్ధివిహారికఅన్తేవాసికాదయో. **దిట్ఠానుగతిం ఆపజ్జతీ**తి ఆచరియుపజ్ఝాయేహి కతం అనుకరోతి. యం తాయ జనతాయ ఆచరియుపజ్ఝాయేసు దిట్ఠం, తస్స అనుగతిం ఆపజ్జతి నామ. **అయం వుచ్చతి, భిక్ఖవే, అగ్గవతీ పరిసా**తి, భిక్ఖవే, అయం పరిసా అగ్గపుగ్గలవతీ నామ వుచ్చతి.

భణ్డనజాతాతి జాతభణ్డనా. **కలహజాతా**తి జాతకలహా. భణ్డనన్తి చేత్థ కలహస్స పుబ్బభాగో, హత్థపరామాసాదివసేన వీతిక్కమో కలహో నామ. **వివాదాపన్నా**తి విరుద్ధవాదం ఆపన్నా. **ముఖసత్తీహీ**తి గుణవిజ్ఝనట్ఠేన ఫరుసా వాచా “ముఖసత్తియో”తి వుచ్చన్తి, తాహి ముఖసత్తీహి. **వితుదన్తా విహరన్తీ**తి విజ్ఝన్తా విచరన్తి.

సమగ్గాతి సహితా. **సమ్మోదమానా**తి సముప్పవత్తమోదా. **ఖీరోదకీభూతా**తి ఖీరోదకం వియ భూతా. **పియచక్ఖూహీ**తి ఉపసన్తేహి మేత్తచక్ఖూహి. **పీతి జాయతీ**తి పఞ్చవణ్ణా పీతి ఉప్పజ్జతి. **కాయో పస్సమ్భతీ**తి నామకాయోపి రూపకాయోపి విగతదరథో హోతి. **పస్సద్ధకాయో**తి అసారద్ధకాయో. **సుఖం వేదియతీ**తి కాయికచేతసికసుఖం వేదియతి. **సమాధియతీ**తి ఆరమ్మణే సమ్మా ఠపీయతి.

ఫుల్లఫుసితకేతి మహాఫుసితకే. **పబ్బతకన్దరపదరసాఖా**తి ఏత్థ **కన్దరో** నామ “క”న్తి లద్ధనామేన ఉదకేన దారితో ఉదకభిన్నో పబ్బతప్పదేసో, యో “నితమ్బో”తిపి “నదికుఞ్జో”తిపి వుచ్చతి. **పదరం** నామ అట్ఠ మాసే దేవే అవస్సన్తే ఫలితో భూమిప్పదేసో. **సాఖా**తి కుసోబ్భగామినియో ఖుద్దకమాతికాయో. **కుసోబ్భా**తి ఖుద్దకఆవాటా. **మహాసోబ్భా**తి మహాఆవాటా. **కున్నదియో**తి ఖుద్దకనదియో. **మహానదియో**తి గఙ్గాయమునాదికా మహాసరితా.

౫-౭. పఠమఆజానీయసుత్తాదివణ్ణనా

౯౭-౯౯. పఞ్చమే **అఙ్గేహీతి** గుణఙ్గేహి. **రాజారహోతి** రఞ్ఞో అరహో అనుచ్ఛవికో. **రాజభోగ్గోతి** రఞ్ఞో ఉపభోగభూతో. **రఞ్ఞో అఙ్గన్తి** రఞ్ఞో హత్థపాదాదిఅఙ్గసమతాయ అఙ్గన్తేవ సఙ్ఖం గచ్ఛతి. **వణ్ణసమ్పన్నోతి** సరీరవణ్ణేన సమ్పన్నో. **బలసమ్పన్నోతి** కాయబలేన సమ్పన్నో. **ఆహునేయ్యోతి** ఆహుతిసఙ్ఖాతం పిణ్డపాతం పటిగ్గహేతుం యుత్తో. **పాహునేయ్యోతి** పాహునకభత్తస్స అనుచ్ఛవికో. **దక్ఖిణేయ్యోతి** దసవిధదానవత్థుపరిచ్చాగవసేన సద్ధాదానసఙ్ఖాతాయ దక్ఖిణాయ అనుచ్ఛవికో. **అఞ్జలికరణీయోతి** అఞ్జలిపగ్గహణస్స అనుచ్ఛవికో. **అనుత్తరం పుఞ్ఞక్ఖేత్తం లోకస్సాతి** సబ్బలోకస్స అసదిసం పుఞ్ఞవిరుహనట్ఠానం.

వణ్ణసమ్పన్నోతి గుణవణ్ణేన సమ్పన్నో. **బలసమ్పన్నోతి** వీరియబలేన సమ్పన్నో. **జవసమ్పన్నోతి** ఞాణజవేన సమ్పన్నో. **థామవాతి** ఞాణథామేన సమన్నాగతో. **దళ్హపరక్కమోతి** థిరపరక్కమో. **అనిక్ఖిత్తధురోతి** అట్ఠపితధురో పగ్గహితధురో, అగ్గఫలం అరహత్తం అప్పత్వా వీరియధురం న నిక్ఖిపిస్సామీతి ఏవం పటిపన్నో. ఇమస్మిం సుత్తే చతుసచ్చవసేన సోతాపత్తిమగ్గో, సోతాపత్తిమగ్గేన చ ఞాణజవసమ్పన్నతా కథితాతి. ఛట్ఠే తీణి చ మగ్గాని తీణి చ ఫలాని, తీహి మగ్గఫలేహి చ ఞాణజవసమ్పన్నతా కథితా. సత్తమే అరహత్తఫలం, అరహత్తఫలేనేవ చ మగ్గకిచ్చం కథితం. ఫలం పన జవితజవేన ఉప్పజ్జనతో జవోతి చ వత్తుం వట్టతి.

౮. పోత్థకసుత్తవణ్ణనా

౧౦౦. అట్ఠమే **నవోతి** కరణం ఉపాదాయ వుచ్చతి. **పోత్థకోతి** వాకమయవత్థం. **మజ్ఝిమోతి** పరిభోగమజ్ఝిమో. **జిణ్ణోతి** పరిభోగజిణ్ణో. **ఉక్ఖలిపరిమజ్జనన్తి** ఉక్ఖలిపరిపుఞ్ఛనం **దుస్సీలోతి** నిస్సీలో. **దుబ్బణ్ణతాయాతి** గుణవణ్ణాభావేన దుబ్బణ్ణతాయ. **దిట్ఠానుగతిం ఆపజ్జన్తీతి** తేన కతం అనుకరోన్తి. **న మహప్ఫలం హోతీతి** విపాకఫలేన మహప్ఫలం న హోతి. **న మహానిసంసన్తి** విపాకానిసంసేనేవ న మహానిసంసం. **అప్పగ్ఘతాయాతి** విపాకగ్ఘేన అప్పగ్ఘతాయ. **కాసికం వత్థన్తి** తీహి కప్పాసఅంసూహి సుత్తం కన్తిత్వా కతవత్థం, తఞ్చ ఖో కాసిరట్ఠేయేవ ఉట్ఠితం. సేసం ఉత్తానమేవ. సీలం పనేత్థ మిస్సకం కథితన్తి.

౯. లోణకపల్లసుత్తవణ్ణనా

౧౦౧. నవమే **యథా యథాయన్తి** యథా యథా అయం. **తథా తథా తన్తి** తథా తథా తం కమ్మం. ఇదం వుత్తం హోతి – యో ఏవం వదేయ్య – ''యథా యథా కమ్మం కరోతి, తథా తథాస్స విపాకం పటిసంవేదియతేవ. న హి సక్కా కతస్స కమ్మస్స విపాకం పటిసేధేతుం. తస్మా యత్తకం కమ్మం కరోతి, తత్తకస్స విపాకం పటిసంవేదియతేవా''తి. **ఏవం సన్తన్తి** ఏవం సన్తే. **బ్రహ్మచరియవాసో న హోతీతి** యం మగ్గభావనతో పుబ్బే ఉపపజ్జవేదనీయం కమ్మం కతం, తస్స అవస్సం పటిసంవేదనీయత్తా బ్రహ్మచరియం వుత్థమ్పి అవుత్థమేవ హోతి. **ఓకాసో న పఞ్ఞాయతి సమ్మా దుక్ఖస్స అన్తకిరియాయాతి** యస్మా చ ఏవం సన్తే తేన కమ్మాయూహనఞ్చేవ విపాకానుభవనా చ హోతి, తస్మా హేతునా నయేన వట్టదుక్ఖస్స అన్తకిరియాయ ఓకాసో న పఞ్ఞాయతి నామ.

యథా యథా వేదనీయన్తి యేన యేనాకారేన వేదితబ్బం. **తథా తథాస్స విపాకం పటిసంవేదియతీతి** తేన తేనాకారేన అస్స విపాకం పచ్చనుభోతి. ఇదం వుత్తం హోతి – యదేతం సత్తసు జవనేసు పఠమజవనకమ్మం సతి పచ్చయే విపాకవారం లభన్తమేవ దిట్ఠధమ్మవేదనీయం హోతి, అసతి అహోసికమ్మం నామ. యఞ్చ సత్తమజవనకమ్మం సతి

పచ్చయే ఉపపజ్జవేదనీయం హోతి, అసతి అహోసికమ్మం నామ. యఞ్చ మజ్ఝే పఞ్చజవనకమ్మం యావ సంసారప్పవత్తి, తావ అపరపరియాయవేదనీయం నామ హోతి. ఏతేసు ఆకారేసు యేన యేనాకారేన వేదితబ్బం కమ్మం అయం పురిసో కరోతి, తేన తేనేవస్స విపాకం పటిసంవేదియతి నామ. అట్ఠకథాయఞ్హి లద్ధవిపాకవారమేవ కమ్మం యథావేదనీయం కమ్మం నామాతి వుత్తం. **ఏవం సన్తం, భిక్ఖవే, బ్రహ్మచరియవాసో హోతీ**తి కమ్మక్ఖయకరస్స బ్రహ్మచరియస్స ఖేపేతబ్బకమ్మసమ్భవతో వాసో నామ హోతి, వుత్థం సువుత్థమేవ హోతీతి అత్థో. **ఓకాసో పఞ్ఞాయతి సమ్మా దుక్ఖస్స అన్తకిరియాయా**తి యస్మా ఏవం సన్తే తేన తేన మగ్గేన అభిసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణస్స నిరోధేన తేసు తేసు భవేసు ఆయతిం వట్టదుక్ఖం న ఉప్పజ్జతి, తస్మా ఓకాసో పఞ్ఞాయతి సమ్మా దుక్ఖస్స అన్తకిరియాయ.

ఇదాని తం యథావేదనీయకమ్మసభావం దస్సేన్తో **ఇధ, భిక్ఖవే, ఏకచ్చస్సా**తిఆదిమాహ. తత్థ **అప్పమత్తక**న్తి పరిత్తం థోకం మన్దం లామకం. **తాదిసంయేవా**తి తంసరిక్ఖకమేవ. **దిట్ఠధమ్మవేదనీయ**న్తి తస్మిం కమ్మేయేవ దిట్ఠధమ్మే విపచ్చితబ్బం విపాకవారం లభన్తం దిట్ఠధమ్మవేదనీయం హోతి. **నాణుపి ఖాయతీ**తి దుతియే అత్తభావే అణుపి న ఖాయతి, అణుమత్తమ్పి దుతియే అత్తభావే విపాకం న దేతీతి అత్థో. **బహుదేవా**తి బహుకం పన విపాకం కిమేవ దస్సతీతి అధిప్పాయో. **అభావితకాయో**తిఆదీహి కాయభావనారహితో వట్టగామీ పుథుజ్జనో దస్సితో. **పరిత్తో**తి పరిత్తగుణో. **అప్పాతుమో**తి ఆతుమా వుచ్చతి అత్తభావో, తస్మిం మహన్తేపి గుణపరిత్తతాయ అప్పాతుమోయేవ. **అప్పదుక్ఖవిహారీ**తి అప్పకేనపి పాపేన దుక్ఖవిహారీ. **భావితకాయో**తిఆదీహి ఖీణాసవో దస్సితో. సో హి కాయానుపస్సనాసఙ్ఖాతాయ కాయభావనాయ భావితకాయో నామ. కాయస్స వా వడ్ఢితత్తా భావితకాయో. **భావితసీలో**తి వడ్ఢితసీలో. సేసపదద్వయేపి ఏసేవ నయో. పఞ్చద్వారభావనాయ వా భావితకాయో. ఏతేన ఇన్ద్రియసంవరసీలం వుత్తం, భావితసీలోతి ఇమినా సేసాని తీణి సీలాని. **అపరిత్తో**తి న పరిత్తగుణో. **మహత్తో**తి అత్తభావే పరిత్తేపి గుణమహన్తతాయ మహత్తో. **అప్పమాణవిహారీ**తి ఖీణాసవస్సేతం నామమేవ. సో హి పమాణకరానం రాగాదీనం అభావేన అప్పమాణవిహారీ నామ.

పరిత్తేతి ఖుద్దకే. **ఉదకమల్లకే**తి ఉదకసరావే. **ఓరబ్భికో**తి ఉరబ్భసామికో. **ఉరబ్భఘాతకో**తి సూనకారో. **జాపేతుం వా**తి ధనజానియా జాపేతుం. ఝాపేతున్తిపి పాఠో, అయమేవత్థో. **యథాపచ్చయం వా కాతు**న్తి యథా ఇచ్ఛతి, తథా కాతుం. **ఉరబ్భధన**న్తి ఏళకఅగ్ఘనకమూలం. సో పనస్స సచే ఇచ్ఛతి, దేతి. నో చే ఇచ్ఛతి, గీవాయం గహేత్వా నిక్కడ్ఢాపేతి. సేసం వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. ఇమస్మిం పన సుత్తే వట్టవివట్టం కథితన్తి.

౧౦. పంసుధోవకసుత్తవణ్ణనా

౧౦౨. దసమే **ధోవతీ**తి విక్ఖాలేతి. **సన్ధోవతీ**తి సుట్ఠు ధోవతి, పునప్పునం ధోవతి. **నిద్ధోవతీ**తి నిగ్గణ్హిత్వా ధోవతి. **అనిద్ధన్తకసావ**న్తి అనీహతదోసం అనపనీతకసావం. **పభఙ్గు**తి పభిజ్జనసభావం, అధికరణీయం ఠపేత్వా ముట్ఠికాయ పహటమత్తం భిజ్జతి. **పట్టికాయా**తి సువణ్ణపట్టకాయ. **గీవేయ్యకే**తి గీవాలఙ్కారే.

అధిచిత్తన్తి సమథవిపస్సనాచిత్తం. **అనుయుత్తస్సా**తి భావేన్తస్స. **సచేతసో**తి చిత్తసమ్పన్నో. **దబ్బజాతికో**తి పణ్డితజాతికో. **కామవితక్కా**దీసు కామే ఆరబ్భ ఉప్పన్నో వితక్కో కామవితక్కో. బ్యాపాదవిహింససమ్పయుత్తా వితక్కా బ్యాపాదవిహింసవితక్కా నామ. ఞాతివితక్కాదీసు "అమ్హాకం ఞాతకా బహూ పుఞ్ఞవన్తా"తిఆదినా నయేన ఞాతకే ఆరబ్భ ఉప్పన్నో వితక్కో **ఞాతివితక్కో**. "అసుకో జనపదో ఖేమో సుభిక్ఖో"తిఆదినా నయేన జనపదమారబ్భ ఉప్పన్నో వితక్కో

జనపదవితక్కో. "అహో వత మం పరే న అవజానేయ్యు"న్తి ఏవం ఉప్పన్నో వితక్కో **అనవఞ్ఞత్తిపటిసంయుత్తో వితక్కో** నామ. **ధమ్మవితక్కావసిస్సన్తీ**తి ధమ్మవితక్కా నామ దసవిపస్సనుపక్కిలేసవితక్కా. **సో హోతి సమాధి న చేవ సన్తో**తి సో అవసిట్ఠధమ్మవితక్కో విపస్సనాసమాధి అవూపసన్తకిలేసత్తా సన్తో న హోతి. **న పణీతో**తి న అతప్పకో. **నప్పటిప్పస్సద్ధిలద్ధో**తి న కిలేసపటిప్పస్సద్ధియా లద్ధో. **న ఏకోదిభావాధిగతో**తి న ఏకగ్గభావప్పత్తో. **ససఙ్ఖారనిగ్గయ్హవారితగతో**తి ససఙ్ఖారేన సప్పయోగేన కిలేసే నిగ్గణ్హిత్వా వారేత్వా వారితో, న కిలేసానం ఛిన్నన్తే ఉప్పన్నో, కిలేసే పన వారేత్వా ఉప్పన్నో.

హోతి సో, భిక్ఖవే, సమయోతి ఏత్థ సమయో నామ ఉతుసప్పాయం ఆహారసప్పాయం సేనాసనసప్పాయం పుగ్గలసప్పాయం ధమ్మస్సవనసప్పాయన్తి ఇమేసం పఞ్చన్నం సప్పాయానం పటిలాభకాలో. **యం తం చిత్త**న్తి యస్మిం సమయే తం విపస్సనాచిత్తం. **అజ్ఝత్తంయేవ సన్తిట్ఠతీ**తి అత్తనియేవ తిట్ఠతి. నియకజ్ఝత్తఞ్హి ఇధ అజ్ఝత్తం నామ. గోచరజ్ఝత్తమ్పి వట్టతి. పుథుత్తారమ్మణం పహాయ ఏకస్మిం నిబ్బానగోచరేయేవ తిట్ఠతీతి వుత్తం హోతి. **సన్నిసీదతీ**తి సుట్ఠు నిసీదతి. **ఏకోది హోతీ**తి ఏకగ్గం హోతి. **సమాధియతీ**తి సమ్మా ఆధియతి. **సన్తో**తిఆదీసు పచ్చనీకకిలేసవూపసమేన **సన్తో**. అతప్పకట్ఠేన **పణీతో**. కిలేసపటిప్పస్సద్ధియా లద్ధత్తా **పటిప్పస్సద్ధలద్ధో**. ఏకగ్గభావం గతత్తా **ఏకోదిభావాధిగతో**. కిలేసానం ఛిన్నన్తే ఉప్పన్నత్తా న సప్పయోగేన కిలేసే నిగ్గణ్హిత్వా వారేత్వా వారితోతి **న ససఙ్ఖారనిగ్గయ్హవారితగతో**. ఏత్తావతా అయం భిక్ఖు వివట్టేత్వా అరహత్తం పత్తో నామ హోతి.

ఇదాని ఖీణాసవస్స సతో అభిఞ్ఞాపటిపదం దస్సేన్తో **యస్స యస్స చా**తిఆదిమాహ. తత్థ **అభిఞ్ఞా సచ్ఛికరణీయస్సా**తి అభిజానిత్వా పచ్చక్ఖం కాతబ్బస్స. **సతి సతిఆయతనే**తి పుబ్బహేతుసఙ్ఖాతే చేవ ఇదాని చ పటిలద్ధబ్బే అభిఞ్ఞాపాదకజ్ఝానాదిభేదే చ సతి సతికారణే. విత్థారతో పన అయం అభిఞ్ఞాకథా విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి॰ ౨.౩౬౫ ఆదయో) వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బా. **ఆసవానం ఖయా**తిఆది చేత్థ ఫలసమాపత్తివసేన వుత్తన్తి వేదితబ్బం.

౧౧. నిమిత్తసుత్తవణ్ణనా

౧౦౩. ఏకాదసమేపి **అధిచిత్తం** సమథవిపస్సనాచిత్తమేవ. **తీణి నిమిత్తానీ**తి తీణి కారణాని. **కాలేన కాల**న్తి కాలే కాలే, యుత్తకాలేతి అత్థో. **కాలేన కాలం సమాధినిమిత్తం మనసికాతబ్బ**న్తిఆదీసు తం తం కాలం సల్లక్ఖేత్వా ఏకగ్గతాయ యుత్తకాలే ఏకగ్గతా మనసికాతబ్బా. ఏకగ్గతా హి ఇధ సమాధినిమిత్తన్తి వుత్తా. తత్ర వచనత్థో – సమాధియేవ నిమిత్తం సమాధినిమిత్తం. సేసపదద్వయేపి ఏసేవ నయో. **పగ్గహో**తి పన వీరియస్స నామం, **ఉపేక్ఖా**తి మజ్ఝత్తభావస్స. తస్మా వీరియస్స యుత్తకాలే వీరియం మనసికాతబ్బం, మజ్ఝత్తభావస్స యుత్తకాలే మజ్ఝత్తభావే ఠాతబ్బన్తి. **ఠానం తం చిత్తం కోసజ్జాయ సంవత్తేయ్యా**తి కారణం విజ్జతి యేన తం చిత్తం కోసజ్జభావే తిట్ఠేయ్య. ఇతరేసుపి ఏసేవ నయో. **ఉపేక్ఖానిమిత్తంయేవ మనసి కరేయ్యా**తి ఏత్థ చ ఞాణజవం ఉపేక్ఖేయ్యాతి అయమత్థో. **ఆసవానం ఖయాయా**తి అరహత్తఫలత్థాయ.

ఉక్కం బన్ధేయ్యాతి అఙ్గారకపల్లం సజ్జేయ్య. **ఆలిమ్పేయ్యా**తి తత్థ అఙ్గారే పక్ఖిపిత్వా అగ్గిం దత్వా నాళికాయ ధమన్తో అగ్గిం గాహాపేయ్య. **ఉక్కాముఖే పక్ఖిపేయ్యా**తి అఙ్గారే వియూహిత్వా అఙ్గారమత్థకే వా ఠపేయ్య, మూసాయ వా పక్ఖిపేయ్య. **అజ్ఝుపేక్ఖతీ**తి పక్కాపక్కభావం ఉపధారేతి.

సమ్మా సమాధియతి ఆసవానం ఖయాయాతి అరహత్తఫలత్థాయ సమ్మా ఠపీయతి. ఏత్తావతా హి విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తప్పత్తో భిక్ఖు దస్సితో. ఇదాని తస్స ఖీణాసవస్స అభిఞ్ఞాయ పటిపదం దస్సేన్తో **యస్స యస్స చా**తిఆదిమాహ. తం హేట్ఠా వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం.

లోణకపల్లవగ్గో పఞ్చమో.

దుతియపణ్ణాసకం నిట్ఠితం.

౩. తతియపణ్ణాసకం

(౧౧) ౧. సమ్బోధవగ్గో

౧. పుబ్బేవసమ్బోధసుత్తవణ్ణనా

౧౦౪. తతియస్స పఠమే **పుబ్బేవ సమ్బోధాతి** సమ్బోధితో పుబ్బేవ, అరియమగ్గప్పత్తితో అపరభాగేయేవాతి వుత్తం హోతి. **అనభిసమ్బుద్ధస్సాతి** అప్పటివిద్ధచతుసచ్చస్స. **బోధిసత్తస్సేవ సతోతి** బుజ్ఝనకసత్తస్సేవ సతో, సమ్మాసమ్బోధిం అధిగన్తుం ఆరభన్తస్సేవ సతో, సమ్బోధియా వా సత్తస్సేవ లగ్గస్సేవ సతో. దీపఙ్కరస్స హి భగవతో పాదమూలే అట్ఠధమ్మసమోధానేన అభినీహారసమిద్ధితో పభుతి తథాగతో సమ్మాసమ్బోధిం సత్తో లగ్గో "పత్తబ్బా మయా ఏసా"తి తదధిగమాయ పరక్కమం అముఞ్చన్తోయేవ ఆగతో, తస్మా బోధిసత్తోతి వుచ్చతి. **కో ను ఖోతి** కతమో ను ఖో. **లోకోతి** సఙ్ఖారలోకో. **అస్సాదోతి** మధురాకారో. **ఆదీనవోతి** అనభినన్దితబ్బాకారో. **తస్స మయ్హన్తి** తస్స ఏవం బోధిసత్తస్సేవ సతో మయ్హం. **ఛన్దరాగవినయో ఛన్దరాగప్పహానన్తి** నిబ్బానం ఆగమ్మ ఆరబ్భ పటిచ్చ ఛన్దరాగో వినయం గచ్ఛతి పహీయతి, తస్మా నిబ్బానం "ఛన్దరాగవినయో ఛన్దరాగప్పహాన"న్తి వుచ్చతి. **ఇదం లోకనిస్సరణన్తి** ఇదం నిబ్బానం లోకతో నిస్సటత్తా లోకనిస్సరణన్తి వుచ్చతి. **యావకీవన్తి** యత్తకం పమాణం కాలం. **అబ్భఞ్ఞాసిన్తి** అభివిసిట్ఠేన అరియమగ్గఞాణేన అఞ్ఞాసిం. **ఞాణఞ్చ పన మే దస్సనన్తి** ద్వీహిపి పదేహి పచ్చవేక్ఖణఞాణం వుత్తం. సేసమేత్థ ఉత్తానమేవాతి.

౨. పఠమఅస్సాదసుత్తవణ్ణనా

౧౦౫. దుతియే **అస్సాదపరియేసనం అచరిన్తి** అస్సాదపరియేసనత్థాయ అచరిం. కుతో పట్ఠాయాతి? సుమేధకాలతో పట్ఠాయ. **పఞ్ఞాయాతి** సహవిపస్సనాయ మగ్గపఞ్ఞాయ. **సుదిట్ఠోతి** సుప్పటివిద్ధో. ఇమినా ఉపాయేన సబ్బత్థ అత్థో వేదితబ్బో. తతియం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవ.

౪. సమణబ్రాహ్మణసుత్తవణ్ణనా

౧౦౭. చతుత్థే **సామఞ్ఞత్థన్తి** చతుబ్బిధం అరియఫలం. ఇతరం తస్సేవ వేవచనం. సామఞ్ఞత్థేన వా చత్తారో మగ్గా, బ్రహ్మఞ్ఞత్థేన చత్తారి ఫలాని. ఇమేసు పన చతూసుపి సుత్తేసు ఖన్ధలోకోవ కథితో.

౫. రుణ్ణసుత్తవణ్ణనా

౧౦౮. పఞ్చమం అత్థుప్పత్తియా నిక్ఖిత్తం. కతరాయ అత్థుప్పత్తియా? ఛబ్బగ్గియానం అనాచారే. తే కిర గాయన్తా నచ్చన్తా హసన్తా విచరింసు. భిక్ఖూ దసబలస్స ఆరోచయింసు. సత్థా తే పక్కోసాపేత్వా తేసం ఓవాదత్థాయ ఇదం సుత్తం ఆరభి. తత్థ **రుణ్ణన్తి** రోదితం. **ఉమ్మత్తకన్తి** ఉమ్మత్తకకిరియా. **కోమారకన్తి** కుమారకేహి కత్తబ్బకిచ్చం. **దన్తవిదంసకహసితన్తి** దన్తే దస్సేత్వా పాణిం పహరన్తానం మహాసద్దేన హసితం. **సేతుఘాతో గీతేతి** గీతే వో పచ్చయఘాతో హోతు, సహేతుకం గీతం పజహథాతి దీపేతి. **నచ్చేపి** ఏసేవ నయో. **అలన్తి** యుత్తం. **ధమ్మప్పమోదితానం సతన్తి** ఏత్థ ధమ్మో వుచ్చతి కారణం, కేనచిదేవ కారణేన పముదితానం సన్తానం. **సితం సితమత్తాయాతి** తస్మిం సితకారణే సతి యం సితం కరోథ, తం వో సితమత్తాయ అగ్గదన్తే దస్సేత్వా పహట్ఠాకారమత్తదస్సనాయయేవ యుత్తన్తి వుత్తం హోతి.

౬. అతిత్తిసుత్తవణ్ణనా

౧౦౯. ఛట్ఠే **సోప్పస్సా**తి నిద్దాయ. **పటిసేవనాయ నత్థి తిత్తీ**తి యథా యథా పటిసేవతి, తథా తథా రుచ్చతియేవాతి తిత్తి నామ నత్థి. సేసపదద్వయేపి ఏసేవ నయో. సచే హి మహాసముద్దే ఉదకం సురా భవేయ్య, సురాసోణ్డో చ మచ్ఛో హుత్వా నిబ్బత్తేయ్య, తస్స తత్థ చరన్తస్సపి సయన్తస్సపి తిత్తి నామ న భవేయ్య. ఇమస్మిం సుత్తే వట్టమేవ కథితం.

౭. అరక్ఖితసుత్తవణ్ణనా

౧౧౦. సత్తమే **అవస్సుతం హోతీ**తి తిన్తం హోతి. **న భద్దకం మరణం హోతీ**తి అపాయే పటిసన్ధిపచ్చయతాయ న లద్ధకం హోతి. **కాలకిరియా**తి తస్సేవ వేవచనం. సుక్కపక్ఖే సగ్గే పటిసన్ధిపచ్చయతాయ భద్దకం హోతి లద్ధకం. తం పన ఏకన్తేన సోతాపన్నాదీనం తిణ్ణం అరియసావకానంయేవ వట్టతి. సేసమేత్థ ఉత్తానమేవాతి.

౮. బ్యాపన్నసుత్తవణ్ణనా

౧౧౧. అట్ఠమే **బ్యాపన్న**న్తి పకతిభావం జహిత్వా ఠితం. సేసం పురిమసుత్తే వుత్తనయమేవ.

౯. పఠమనిదానసుత్తవణ్ణనా

౧౧౨. నవమే **నిదానానీ**తి కారణాని. **కమ్మానం సముదయాయా**తి వట్టగామికమ్మానం పిణ్డకరణత్థాయ. **లోభపకత**న్తి లోభేన పకతం. **సావజ్జ**న్తి సదోసం. **తం కమ్మం కమ్మసముదయాయ సంవత్తతీ**తి తం కమ్మం అఞ్ఞేసమ్పి వట్టగామికమ్మానం సముదయాయ పిణ్డకరణత్థాయ సంవత్తతి. **న తం కమ్మం కమ్మనిరోధాయా**తి తం పన కమ్మం వట్టగామికమ్మానం నిరోధత్థాయ న సంవత్తతి. సుక్కపక్ఖే **కమ్మానం సముదయాయా**తి వివట్టగామికమ్మానం సముదయత్థాయ. ఇమినా నయేన సబ్బం అత్థతో వేదితబ్బం.

౧౦. దుతియనిదానసుత్తవణ్ణనా

౧౧౩. దసమే **కమ్మాన**న్తి వట్టగామికమ్మానమేవ. **ఛన్దరాగట్ఠానియే**తి ఛన్దరాగస్స కారణభూతే. **ఆరబ్భా**తి ఆగమ్మ సన్ధాయ పటిచ్చ. **ఛన్దో**తి తణ్హాఛన్దో. **యో చేతసో సారాగో**తి యో చిత్తస్స రాగో రజ్జనా రజ్జితత్తం, ఏతమహం సంయోజనం వదామి, బన్ధనం వదామీతి అత్థో. సుక్కపక్ఖే **కమ్మాన**న్తి వివట్టగామికమ్మానం. **తదభినివత్తేతీ**తి తం అభినివత్తేతి. యదా వా తేన విపాకో ఞాతో హోతి విదితో, తదా తే చేవ ధమ్మే తఞ్చ విపాకం అభినివత్తేతి. ఇమినా చ పదేన విపస్సనా కథితా, **తదభినివత్తేత్వా**తి ఇమినా మగ్గో. **చేతసా అభినివిజ్ఝిత్వా**తి ఇమినా చ మగ్గోవ. **పఞ్ఞాయ అతివిజ్ఝ పస్సతీ**తి సహ విపస్సనాయ మగ్గపఞ్ఞాయ నిబ్బిజ్ఝిత్వా పస్సతి. ఏవం సబ్బత్థ అత్థో వేదితబ్బో. ఇమస్మిం పన సుత్తే వట్టవివట్టం కథితన్తి.

సమ్బోధవగ్గో పఠమో.

(౧౨) ౨. ఆపాయికవగ్గో

౧. ఆపాయికసుత్తవణ్ణనా

౧౧౪. దుతియస్స పఠమే అపాయం గచ్ఛిస్సన్తీతి **ఆపాయికా**. నిరయం గచ్ఛిస్సన్తీతి **నేరయికా. ఇదమప్పహాయాతి** ఇదం బ్రహ్మచారిపటిఞ్ఞాతాదిం పాపధమ్మత్తయం అవిజహిత్వా. **బ్రహ్మచారిపటిఞ్ఞో**తి బ్రహ్మచారిపటిరూపకో, తేసం వా ఆకప్పం అవిజహనేన ''అహమ్పి బ్రహ్మచారీ''తి ఏవంపటిఞ్ఞో. **అనుద్ధంసేతీ**తి అక్కోసతి పరిభాసతి చోదేతి. **నత్థి కామేసు దోసో**తి కిలేసకామేన వత్థుకామే సేవన్తస్స నత్థి దోసో. **పాతబ్యతన్తి** పివితబ్బతం పరిభుఞ్జితబ్బతం నిరాసఙ్కేన చిత్తేన పిపాసితస్స పానీయపివనసదిసం పరిభుఞ్జితబ్బతం. ఇమస్మిం సుత్తే వట్టమేవ కథితం.

౨. దుల్లభసుత్తవణ్ణనా

౧౧౫. దుతియే **కతఞ్ఞూ కతవేదీ**తి ''ఇమినా మయ్హం కత''న్తి తేన కతకమ్మం ఞత్వా విదితం పాకటం కత్వా పటికరణకపుగ్గలో.

౩. అప్పమేయ్యసుత్తవణ్ణనా

౧౧౬. తతియే సుఖేన మేతబ్బోతి **సుప్పమేయ్యో**. దుక్ఖేన మేతబ్బోతి **దుప్పమేయ్యో**. పమేతుం న సక్కోతీతి **అప్పమేయ్యో. ఉన్నళో**తి ఉగ్గతనళో, తుచ్ఛమానం ఉక్ఖిపిత్వా ఠితోతి అత్థో. **చపలో**తి పత్తమణ్డనాదినా చాపల్లేన సమన్నాగతో. **ముఖరో**తి ముఖఖరో. **వికిణ్ణవాచో**తి అసఞ్ఞతవచనో. **అసమాహితో**తి చిత్తేకగ్గతారహితో. **విబ్భన్తచిత్తో**తి భన్తచిత్తో భన్తగావిభన్తమిగసప్పటిభాగో. **పాకతిన్ద్రియో**తి వివటిన్ద్రియో. సేసమేత్థ ఉత్తానమేవాతి.

౪. ఆనేఞ్జసుత్తవణ్ణనా

౧౧౭. చతుత్థే **తదస్సాదేతీ**తి తం ఝానం అస్సాదేతి. **తం నికామేతీ**తి తదేవ పత్థేతి. **తేన చ విత్తిం ఆపజ్జతీ**తి తేన ఝానేన తుట్ఠిం ఆపజ్జతి. **తత్ర ఠితో**తి తస్మిం ఝానే ఠితో. **తదధిముత్తో**తి తత్థేవ అధిముత్తో. **తబ్బహులవిహారీ**తి తేన బహులం విహరన్తో. **సహబ్యతం ఉపపజ్జతీ**తి సహభావం ఉపపజ్జతి, తస్మిం దేవలోకే నిబ్బత్తతీతి అత్థో . **నిరయమ్పి గచ్ఛతీ**తిఆది నిరయాదీహి అవిప్పముత్తత్తా అపరపరియాయవసేన తత్థ గమనం సన్ధాయ వుత్తం. న హి తస్స ఉపచారజ్ఝానతో బలవతరం అకుసలం అత్థి, యేన అనన్తరం అపాయే నిబ్బత్తేయ్య. **భగవతో పన సావకో**తి సోతాపన్నసకదాగామిఅనాగామీనం అఞ్ఞతరో. **తస్మింయేవ భవే**తి తత్థేవ అరూపభవే. **పరినిబ్బాయతీ**తి అప్పచ్చయపరినిబ్బానేన పరినిబ్బాయతి. **అధిప్పయాసో**తి అధికప్పయోగో. సేసమేత్థ వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. ఇమస్మిం పన సుత్తే పుథుజ్జనస్స ఉపపత్తిజ్ఝానం కథితం, అరియసావకస్స తదేవ ఉపపత్తిజ్ఝానఞ్చ విపస్సనాపాదకజ్ఝానఞ్చ కథితం.

౫. విపత్తిసమ్పదాసుత్తవణ్ణనా

౧౧౮. పఞ్చమే **సీలవిపత్తీ**తి సీలస్స విపన్నాకారో. సేసద్వయేపి ఏసేవ నయో. **నత్థి దిన్న**న్తి దిన్నస్స ఫలాభావం సన్ధాయ వదతి. **యిట్ఠం** వుచ్చతి మహాయాగో. **హుత**న్తి పహేణకసక్కారో అధిప్పేతో. తమ్పి ఉభయం ఫలాభావమేవ సన్ధాయ పటిక్ఖిపతి. **సుకతదుక్కటాన**న్తి సుకతదుక్కతానం, కుసలాకుసలానన్తి అత్థో. **ఫలం విపాకో**తి యం ఫలన్తి వా విపాకోతి వా వుచ్చతి, తం నత్థీతి వదతి. **నత్థి అయం లోకో**తి పరలోకే ఠితస్స అయం లోకో నత్థి, **నత్థి పరో లోకో**తి ఇధ లోకే ఠితస్సాపి పరలోకో నత్థి, సబ్బే తత్థ తత్థేవ ఉచ్ఛిజ్జన్తీతి దస్సేతి. **నత్థి మాతా నత్థి పితా**తి తేసు సమ్మాపటిపత్తిమిచ్ఛాపటిపత్తీనం ఫలాభావవసేన వదతి. **నత్థి సత్తా ఓపపాతికా**తి చవిత్వా ఉప్పజ్జనకసత్తా నామ నత్థీతి వదతి. **సమ్పదా**తి పారిపూరియో. **సీలసమ్పదా**తి సీలస్స పరిపుణ్ణఅవేకల్లభావో. సేసద్వయేపి ఏసేవ నయో. **అత్థి దిన్న**న్తిఆది వుత్తపటిపక్ఖనయేన గహేతబ్బం.

౬. అపణ్ణకసుత్తవణ్ణనా

౧౧౯. ఛట్ఠే **అపణ్ణకో మణీ**తి ఛహి తలేహి సమన్నాగతో పాసకో. **సుగతిం సగ్గ**న్తి చాతుమహారాజికాదీసు అఞ్ఞతరం సగ్గం లోకం. ఇమస్మిం సుత్తే సీలఞ్చ సమ్మాదిట్ఠి చాతి ఉభయమ్పి మిస్సకం కథితం. సత్తమం ఉత్తానమేవ.

౮. పఠమసోచేయ్యసుత్తవణ్ణనా

౧౨౧. అట్ఠమే **సోచేయ్యానీ**తి సుచిభావా. **కాయసోచేయ్య**న్తి కాయద్వారే సుచిభావో. సేసద్వయేపి ఏసేవ నయో. ఇమేసు పన పటిపాటియా చతూసు సుత్తేసు అగారికపటిపదా కథితా. సోతాపన్నసకదాగామీనమ్పి వట్టతి.

౯. దుతియసోచేయ్యసుత్తవణ్ణనా

౧౨౨. నవమే **అజ్ఝత్త**న్తి నియకజ్ఝత్తం. **కామచ్ఛన్ద**న్తి కామచ్ఛన్దనీవరణం. **బ్యాపాదా**దీసుపి ఏసేవ నయో. సేసమేత్థ హేట్ఠా వుత్తనయమేవ. గాథాయ పన **కాయసుచి**న్తి కాయద్వారే సుచిం, కాయేన వా సుచిం. సేసద్వయేపి ఏసేవ నయో. **నిన్హాతపాపక**న్తి సబ్బే పాపే నిన్హాపేత్వా ధోవిత్వా ఠితం. ఇమినా సుత్తేనపి గాథాయపి ఖీణాసవోవ కథితోతి.

౧౦. మోనేయ్యసుత్తవణ్ణనా

౧౨౩. దసమే **మోనేయ్యానీ**తి మునిభావా. **కాయమోనేయ్య**న్తి కాయద్వారే మునిభావో సాధుభావో పణ్డితభావో. సేసద్వయేపి ఏసేవ నయో. **ఇదం వుచ్చతి, భిక్ఖవే, కాయమోనేయ్య**న్తి ఇదం తివిధకాయదుచ్చరితప్పహానం కాయమోనేయ్యం నామ. అపిచ తివిధం కాయసుచరితమ్పి కాయమోనేయ్యం, తథా కాయారమ్మణం ఞాణం కాయమోనేయ్యం, కాయపరిఞ్ఞా కాయమోనేయ్యం, పరిఞ్ఞాసహగతో మగ్గో కాయమోనేయ్యం, కాయే ఛన్దరాగస్స పహానం కాయమోనేయ్యం, కాయసఙ్ఖారనిరోధో చతుత్థజ్ఝానసమాపత్తి కాయమోనేయ్యం. **వచీమోనేయ్యే**పి ఏసేవ నయో.

అయం పనేత్థ విసేసో – యథా ఇధ చతుత్థజ్ఝానసమాపత్తి, ఏవం తత్థ వచీసఙ్ఖారనిరోధో దుతియజ్ఝానసమాపత్తి వచీమోనేయ్యన్తి వేదితబ్బా. మనోమోనేయ్యమ్పి ఇమినావ నయేన అత్థం ఞత్వా చిత్తసఙ్ఖారనిరోధో సఞ్ఞావేదయితనిరోధసమాపత్తి మనోమోనేయ్యన్తి వేదితబ్బా. **కాయముని**న్తి కాయద్వారే మునిం ఉత్తమం పరిసుద్ధం, కాయేన వా మునిం. సేసద్వయేపి ఏసేవ నయో. **సబ్బప్పహాయిన**న్తి ఖీణాసవం. ఖీణాసవో హి సబ్బప్పహాయీ నామాతి.

ఆపాయికవగ్గో దుతియో.

(౧౩) ౩. కుసినారవగ్గో

౧. కుసినారసుత్తవణ్ణనా

౧౨౪. తతియస్స పఠమే **కుసినారాయన్తి** ఏవంనామకే నగరే. **బలిహరణే వనసణ్డేతి** ఏవంనామకే వనసణ్డే. తత్థ కిర భూతబలికరణత్థం బలిం హరన్తి, తస్మా బలిహరణన్తి వుచ్చతి. **ఆకఙ్ఖమానోతి** ఇచ్ఛమానో. **సహత్థాతి** సహత్థేన. **సమ్పవారేతీతి** అలం అలన్తి వాచాయ చేవ హత్థవికారేన చ పటిక్ఖిపాపేతి. **సాధు వత మాయన్తి** సాధు వత మం అయం. **గధితోతి** తణ్హాగేధేన గధితో. **ముచ్ఛితోతి** తణ్హాముచ్ఛనాయయేవ ముచ్ఛితో. **అజ్ఝోపన్నోతి** తణ్హాయ గిలిత్వా పరినిట్ఠపేత్వా పవత్తో. **అనిస్సరణపఞ్ఞోతి** ఛన్దరాగం పహాయ సంకడ్ఢిత్వా పరిభుఞ్జన్తో నిస్సరణపఞ్ఞో నామ హోతి, అయం న తాదిసో, సచ్ఛన్దరాగో పరిభుఞ్జతీతి అనిస్సరణపఞ్ఞో. సుక్కపక్ఖో వుత్తవిపరియాయేన వేదితబ్బో. నేక్ఖమ్మవితక్కాదయో పనేత్థ మిస్సకా కథితాతి వేదితబ్బా.

౨. భణ్డనసుత్తవణ్ణనా

౧౨౫. దుతియే **పజహింసూతి** పజహన్తి. **బహులమకంసూతి** పునప్పునం కరోన్తి. ఇధాపి తయో వితక్కా మిస్సకావ కథితా.

౩. గోతమకచేతియసుత్తవణ్ణనా

౧౨౬. తతియే **గోతమకే చేతియేతి** గోతమకయక్ఖస్స భవనే. తథాగతో హి పఠమబోధియం వీసతి వస్సాని కదాచి చాపాలే చేతియే, కదాచి సారన్దదే, కదాచి బహుపుత్తే, కదాచి గోతమకేతి ఏవం యేభుయ్యేన దేవకులేసుయేవ విహాసి. ఇమస్మిం పన కాలే వేసాలిం ఉపనిస్సాయ గోతమకస్స యక్ఖస్స భవనట్ఠానే విహాసి. తేన వుత్తం – ‘‘గోతమకే చేతియే’’తి. **ఏతదవోచాతి** ఏతం ‘‘అభిఞ్ఞాయాహ’’న్తిఆదికం సుత్తం అవోచ.

ఇదఞ్చ భగవతా సుత్తం అత్థుప్పత్తియం వుత్తన్తి వేదితబ్బం. కతరఅత్థుప్పత్తియన్తి? మూలపరియాయఅత్థుప్పత్తియం (మ॰ ని॰ ౧.౧ ఆదయో). సమ్బహులా కిర బ్రాహ్మణపబ్బజితా అత్తనా ఉగ్గహితబుద్ధవచనం నిస్సాయ జానమదం ఉప్పాదేత్వా ధమ్మస్సవనగ్గం న గచ్ఛన్తి – ‘‘సమ్మాసమ్బుద్ధో కథేన్తో అమ్హేహి ఞాతమేవ కథేస్సతి, నో అఞ్ఞాత’’న్తి. భిక్ఖూ తథాగతస్స ఆరోచేసుం. సత్థా తే భిక్ఖూ పక్కోసాపేత్వా ముఖపటిఞ్ఞం గహేత్వా మూలపరియాయం దేసేసి. తే భిక్ఖూ దేసనాయ నేవ ఆగతట్ఠానం, న గతట్ఠానం అద్దసంసు. అపస్సన్తా ‘‘సమ్మాసమ్బుద్ధో ‘మయ్హం కథా నియ్యాతీ’తి ముఖసమ్పత్తమేవ కథేతీ’’తి చిన్తయింసు. సత్థా తేసం మనం జానిత్వా ఇమం సుత్తన్తం ఆరభి.

తత్థ **అభిఞ్ఞాయాతి** ‘‘ఇమే పఞ్చక్ఖన్ధా, ద్వాదసాయతనాని, అట్ఠారస ధాతుయో, బావీసతిన్ద్రియాని, చత్తారి సచ్చాని, నవ హేతూ, సత్త ఫస్సా, సత్త వేదనా, సత్త చేతనా, సత్త సఞ్ఞా, సత్త చిత్తానీ’’తి జానిత్వా పటివిజ్ఝిత్వా పచ్చక్ఖం కత్వా, తథా – ‘‘ఇమే చత్తారో సతిపట్ఠానా’’తిఆదినా నయేన తే తే ధమ్మే జానిత్వా పటివిజ్ఝిత్వా పచ్చక్ఖమేవ కత్వాతి అత్థో. **సనిదానన్తి** సప్పచ్చయమేవ కత్వా కథేమి, నో అప్పచ్చయం. **సప్పాటిహారియన్తి** పచ్చనీకపటిహరణేన సప్పాటిహారియమేవ కత్వా

కథేమి, నో అప్పాటిహారియం. **అలఞ్చ పన వోతి** యుత్తఞ్చ పన తుమ్హాకం. **తుట్ఠియాతి** “సమ్మాసమ్బుద్ధో భగవా, స్వాక్ఖాతో ధమ్మో, సుప్పటిపన్నో సఙ్ఘో”తి తీణి రతనాని గుణతో అనుస్సరన్తానం తుమ్హాకం యుత్తమేవ తుట్ఠిం కాతున్తి అత్థో. సేసపదద్వయేపి ఏసేవ నయో.

అకమ్పిత్థాతి ఛహి ఆకారేహి అకమ్పిత్థ. ఏవరూపో హి పథవికమ్పో బోధిమణ్డేపి అహోసి. బోధిసత్తే కిర దక్ఖిణదిసాభాగేన బోధిమణ్డం అభిరుళ్హే దక్ఖిణదిసాభాగో హేట్ఠా అవీచిం పాపుణన్తో వియ అహోసి, ఉత్తరభాగో ఉగ్గన్త్వా భవగ్గం అభిహనన్తో వియ. పచ్ఛిమదిసం గతే పచ్ఛిమభాగో హేట్ఠా అవీచిం పాపుణన్తో వియ అహోసి, పాచీనభాగో ఉగ్గన్త్వా భవగ్గం అభిహనన్తో వియ. ఉత్తరదిసం గతే ఉత్తరదిసాభాగో హేట్ఠా అవీచిం పాపుణన్తో వియ, దక్ఖిణదిసాభాగో ఉగ్గన్త్వా భవగ్గం అభిహనన్తో వియ. పాచీనదిసం గతే పాచీనదిసాభాగో హేట్ఠా అవీచిం పాపుణన్తో వియ, పచ్ఛిమభాగో ఉగ్గన్త్వా భవగ్గం అభిహనన్తో వియ. బోధిరుక్ఖోపి సకిం హేట్ఠా అవీచిం పాపుణన్తో వియ, సకిం ఉగ్గన్త్వా భవగ్గం అభిహనన్తో వియ. తస్మిమ్పి దివసే ఏవం ఛహి ఆకారేహి చక్కవాళసహస్సీ మహాపథవీ అకమ్పిత్థ.

౪. భరణ్డుకాలామసుత్తవణ్ణనా

౧౨౭. చతుత్థే **కేవలకప్పన్తి** సకలకప్పం. **అన్వాహిణ్డన్తోతి** విచరన్తో. **నాద్దసాతి** కిం కారణా న అద్దస? అయం కిర భరణ్డు కాలామో సక్యానం అగ్గపిణ్డం ఖాదన్తో విచరతి. తస్స వసనట్ఠానం సమ్పత్తకాలే ఏకా ధమ్మదేసనా సముట్ఠహిస్సతీతి ఞత్వా భగవా ఏవం అధిట్ఠాసి, యథా అఞ్ఞో ఆవసథో న పఞ్ఞాయిత్థ. తస్మా న అద్దస. **పురాణసబ్రహ్మచారీతి** పోరాణకో సబ్రహ్మచారీ. సో కిర ఆళారకాలామకాలే తస్మింయేవ అస్సమే అహోసి, తం సన్ధాయేవమాహ. **సన్థరం పఞ్ఞాపేహీతి** సన్థరితబ్బం సన్థరాహీతి అత్థో. **సన్థరం పఞ్ఞాపేత్వాతి** కప్పియమఞ్చకే పచ్చత్థరణం పఞ్ఞాపేత్వా. **కామానం పరిఞ్ఞం పఞ్ఞాపేతీతి** ఏత్థ పరిఞ్ఞా నామ సమతిక్కమో, తస్మా కామానం సమతిక్కమం పఠమజ్ఝానం పఞ్ఞాపేతి. **న రూపానం పరిఞ్ఞన్తి** రూపానం సమతిక్కమభూతం అరూపావచరసమాపత్తిం న పఞ్ఞాపేతి. **న వేదనానం పరిఞ్ఞన్తి** వేదనానం సమతిక్కమం నిబ్బానం న పఞ్ఞాపేతి. **నిట్ఠాతి** గతి నిప్ఫత్తి. **ఉదాహు పుథూతి** ఉదాహు నానా.

౫. హత్థకసుత్తవణ్ణనా

౧౨౮. పఞ్చమే **అభిక్కన్తాయ రత్తియాతి** ఏత్థ అభిక్కన్తసద్దో ఖయసున్దరాభిరూపఅబ్భనుమోదనాదీసు దిస్సతి. తత్థ “అభిక్కన్తా, భన్తే, రత్తి, నిక్ఖన్తో పఠమో యామో, చిరనిసిన్నో భిక్ఖుసఙ్ఘో, ఉద్దిసతు, భన్తే, భగవా భిక్ఖూనం పాతిమోక్ఖ”న్తి ఏవమాదీసు ఖయే దిస్సతి. “అయం ఇమేసం చతున్నం పుగ్గలానం అభిక్కన్తతరో చ పణీతతరో చా”తి ఏవమాదీసు (అ॰ ని॰ ౪.౧౦౦) సున్దరే.

> “కో మే వన్దతి పాదాని, ఇద్ధియా యససా జలం;
>
> అభిక్కన్తేన వణ్ణేన, సబ్బా ఓభాసయం దిసా”తి. (వి॰ వ॰ ౮౫౭) –

ఏవమాదీసు అభిరూపే. “అభిక్కన్తం, భో గోతమా”తి ఏవమాదీసు (పారా॰ ౧౫) అబ్భనుమోదనే. ఇధ పన సున్దరే. తేన **అభిక్కన్తాయ రత్తియాతి** ఇట్ఠాయ కన్తాయ మనాపాయ రత్తియాతి వుత్తం హోతి. **అభిక్కన్తవణ్ణాతి** ఇధ అభిక్కన్తసద్దో

అభిరూపే, వణ్ణసద్దో పన ఛవిథుతికులవగ్గకారణసణ్ఠానపమాణరూపాయతనాదీసు దిస్సతి. తత్థ “సువణ్ణవణ్ణోసి భగవా”తి ఏవమాదీసు (మ॰ ని॰ ౨.౩౯౯; సు॰ ని॰ ౫౫౩) ఛవియం. “కదా సఞ్ఞూళ్హా పన తే గహపతి సమణస్స గోతమస్స వణ్ణా”తి ఏవమాదీసు (మ॰ ని॰ ౨.౭౭) థుతియం. “చత్తారోమే, భో గోతమ, వణ్ణా”తి ఏవమాదీసు (దీ॰ ని॰ ౩.౧౧౫) కులవగ్గే. “అథ కేన ను వణ్ణేన, గన్ధత్థేనోతి వుచ్చతీ”తి ఏవమాదీసు (సం॰ ని॰ ౧.౨౩౪) కారణే. “మహన్తం హత్థిరాజవణ్ణం అభినిమ్మినిత్వా”తి ఏవమాదీసు (సం॰ ని॰ ౧.౧౩౮) సణ్ఠానే. “తయో పత్తస్స వణ్ణా”తి ఏవమాదీసు (పారా॰ ౬౦౨) పమాణే. “వణ్ణో గన్ధో రసో ఓజా”తి ఏవమాదీసు రూపాయతనే. సో ఇధ ఛవియా దట్ఠబ్బో. తేన **అభిక్కన్తవణ్ణా**తి అభిరూపచ్ఛవి, ఇట్ఠవణ్ణా మనాపవణ్ణాతి వుత్తం హోతి.

కేవలకప్పన్తి ఏత్థ **కేవల**సద్దో అనవసేసయేభుయ్యాబ్యామిస్సానతిరేకదళ్హత్థవిసంయోగాదిఅనేకత్థో. తథా హిస్స “కేవలపరిపుణ్ణం పరిసుద్ధం బ్రహ్మచరియ”న్తి ఏవమాదీసు (పారా॰ ౧) అనవసేసతా అత్థో. “కేవలకప్పా చ అఙ్గమగధా పహూతం ఖాదనీయం భోజనీయం ఆదాయ ఉపసఙ్కమిస్సన్తీ”తి ఏవమాదీసు (మహావ॰ ౪౩) యేభుయ్యతా. “కేవలస్స దుక్ఖక్ఖన్ధస్స సముదయో హోతీ”తి ఏవమాదీసు (విభ॰ ౨౨౫) అబ్యామిస్సతా. “కేవలం సద్ధామత్తకం నూన అయమాయస్మా”తి ఏవమాదీసు (మహావ॰ ౨౪౪) అనతిరేకతా. “ఆయస్మతో, భన్తే, అనురుద్ధస్స బాహియో నామ సద్ధివిహారికో కేవలకప్పం సఙ్ఘభేదాయ ఠితో”తి ఏవమాదీసు (అ॰ ని॰ ౪.౨౪౩) దళ్హత్థతా. “కేవలీ వుసితవా ఉత్తమపురిసోతి వుచ్చతీ”తి ఏవమాదీసు (సం॰ ని॰ ౩.౫౭) విసంయోగో. ఇధ పన అనవసేసతా అత్థోతి అధిప్పేతా.

కప్పసద్దో పనాయం అభిసద్దహనవోహారకాలపఞ్ఞత్తిఛేదనవికప్పలేససమన్తభావాదిఅనేకత్థో. తథా హిస్స “ఓకప్పనియమేతం భోతో గోతమస్స, యథా తం అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్సా”తి ఏవమాదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౩౮౭) అభిసద్దహనమత్థో. “అనుజానామి, భిక్ఖవే, పఞ్చహి సమణకప్పేహి ఫలం పరిభుఞ్జితు”న్తి ఏవమాదీసు (చూళవ॰ ౨౫౦) వోహారో. “యేన సుదం నిచ్చకప్పం విహరామీ”తి ఏవమాదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౩౮౭) కాలో. “ఇచ్చాయస్మా కప్పో”తి ఏవమాదీసు (సు॰ ని॰ ౧౦౯౮; చూళని॰ కప్పమాణవపుచ్ఛా ౧౧౭, కప్పమాణవపుచ్ఛానిద్దేసో ౬౧) పఞ్ఞత్తి . “అలఙ్కతో కప్పితకేసమస్సూ”తి ఏవమాదీసు (జా॰ ౨.౨౨.౧౩౬౮; వి॰ వ॰ ౧౦౯౪) ఛేదనం. “కప్పతి ద్వఙ్గులకప్పో”తి ఏవమాదీసు (చూళవ॰ ౪౪౬) వికప్పో. “అత్థి కప్పో నిపజ్జితు”న్తి ఏవమాదీసు (అ॰ ని॰ ౮.౮౦) లేసో. “కేవలకప్పం వేళువనం ఓభాసేత్వా”తి ఏవమాదీసు (సం॰ ని॰ ౧.౯౪) సమన్తభావో. ఇధ పనస్స సమన్తభావో అత్థో అధిప్పేతో. తస్మా **కేవలకప్పం జేతవనన్తి** ఏత్థ అనవసేసం సమన్తతో జేతవనన్తి అత్థో.

ఓభాసేత్వాతి ఆభాయ ఫరిత్వా. **వాలుకాయా**తి సణ్హాయ వాలుకాయ. **న సణ్ఠాతీ**తి న పతిట్ఠాతి. **ఓళారికన్తి** బ్రహ్మదేవతాయ హి పథవియం పతిట్ఠానకాలే అత్తభావో ఓళారికో మాపేతుం వట్టతి పథవీ వా, తస్మా ఏవమాహ. **ధమ్మా**తి ఇమినా పుబ్బే ఉగ్గహితబుద్ధవచనం దస్సేతి. **నప్పవత్తినో అహేసున్తి** సజ్ఝాయమూళ్హకా వాచా పరిహీనాయేవ అహేసుం. **అప్పటివానో**తి అనివత్తో అనుక్కణ్ఠితో.

దస్సనస్సాతి చక్ఖువిఞ్ఞాణేన దస్సనస్స. **ఉపట్ఠానస్సా**తి చతూహి పచ్చయేహి ఉపట్ఠానస్స. **అధిసీలన్తి** దసవిధం సీలం. తఞ్హి పఞ్చసీలం ఉపాదాయ అధిసీలన్తి వుచ్చతి. **అవిహం గతో**తి అవిహబ్రహ్మలోకే నిబ్బత్తోస్మీతి దస్సేతి.

౬. కటువియసుత్తవణ్ణనా

౧౨౮. ఛట్ఠే **గోయోగపిలక్ఖస్మిన్తి** గావీనం విక్కయట్ఠానే ఉట్ఠితపిలక్ఖస్స సన్తికే. **రిత్తస్సాదన్తి** ఝానసుఖాభావేన రిత్తస్సాదం. **బాహిరస్సాదన్తి** కామగుణసుఖవసేన బాహిరస్సాదం. **కటువియన్తి** ఉచ్ఛిట్ఠం. **ఆమగన్ధేనాతి** కోధసఙ్ఖాతేన విస్సగన్ధేన. **అవస్సుతన్తి** తిన్తం. **మక్ఖికాతి** కిలేసమక్ఖికా. **నానుపతిస్సన్తీతి** ఉట్ఠాయ న అనుబన్ధిస్సన్తి. **నాన్వాస్సవిస్సన్తీతి** అనుబన్ధిత్వా న ఖాదిస్సన్తి. **సంవేగమాపాదీతి** సోతాపన్నో జాతో.

కటువియకతోతి ఉచ్ఛిట్ఠకతో. **ఆరకా హోతీతి** దూరే హోతి. **విఘాతస్సేవ భాగవాతి** దుక్ఖస్సేవ భాగీ. **చరేతీతి** చరతి గచ్ఛతి. **దుమ్మేధోతి** దుప్పఞ్ఞో. ఇమస్మిం సుత్తే వట్టమేవ కథితం, గాథాసు వట్టవివట్టం కథితన్తి. సత్తమే వట్టమేవ భాసితం.

౮. దుతియఅనురుద్ధసుత్తవణ్ణనా

౧౩౦. అట్ఠమే **ఇదం తే మానస్మిన్తి** అయం తే నవవిధేన వడ్ఢితమానోతి అత్థో. **ఇదం తే ఉద్ధచ్చస్మిన్తి** ఇదం తవ ఉద్ధచ్చం చిత్తస్స ఉద్ధతభావో. **ఇదం తే కుక్కుచ్చస్మిన్తి** ఇదం తవ కుక్కుచ్చం.

౯. పటిచ్ఛన్నసుత్తవణ్ణనా

౧౩౨. నవమే **ఆవహన్తీతి** నియ్యన్తి. **పటిచ్ఛన్నో ఆవహతీతి** పటిచ్ఛన్నోవ హుత్వా నియ్యాతి. **వివటో విరోచతీతి** ఏత్థ ఏకతో ఉభతో అత్తతో సబ్బత్థకతోతి చతుబ్బిధా వివటతా వేదితబ్బా. తత్థ **ఏకతో వివటం** నామ అసాధారణసిక్ఖాపదం. **ఉభతో వివటం** నామ సాధారణసిక్ఖాపదం. **అత్తతో వివటం** నామ పటిలద్ధధమ్మగుణో. **సబ్బత్థకవివటం** నామ తేపిటకం బుద్ధవచనం.

౧౦. లేఖసుత్తవణ్ణనా

౧౩౩. దసమే **అభిణ్హన్తి** అభిక్ఖణం నిరన్తరం. **ఆగాళ్హేనాతి** గాళ్హేన కక్ఖళేన. **ఫరుసేనాతి** ఫరుసవచనేన. గాళ్హం కత్వా ఫరుసం కత్వా వుచ్చమానోపీతి అత్థో. **అమనాపేనాతి** మనం అనల్లీయన్తేన అవడ్ఢన్తేన. **సన్ధియతిమేవాతి** ఘటియతియేవ. **సంసన్దతిమేవాతి** నిరన్తరోవ హోతి. **సమ్మోదతిమేవాతి** ఏకీభావమేవ గచ్ఛతి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

కుసినారవగ్గో తతియో.

(౧౪) ౪. యోధాజీవవగ్గో

౧. యోధాజీవసుత్తవణ్ణనా

౧౩౪. చతుత్థస్స పఠమే యుద్ధం ఉపజీవతీతి **యోధాజీవో**. **రాజారహోతి** రఞ్ఞో అనుచ్ఛవికో. **రాజభోగ్గోతి** రఞ్ఞో ఉపభోగపరిభోగో. **అఙ్గన్తేవ సఙ్ఖ్యం గచ్ఛతీతి** హత్థో వియ పాదో వియ చ అవస్సం ఇచ్ఛితబ్బత్తా అఙ్గన్తి సఙ్ఖ్యం గచ్ఛతి. **దూరే పాతీ హోతీతి** ఉదకే ఉసభమత్తం , థలే అట్ఠుసభమత్తం, తతో వా ఉత్తరిన్తి దూరే కణ్డం పాతేతి. దుట్ఠగామణిఅభయస్స హి యోధాజీవో నవఉసభమత్తం కణ్డం పాతేసి, పచ్ఛిమభవే బోధిసత్తో యోజనప్పమాణం. **అక్ఖణవేధీతి** అవిరాధితవేధీ, అక్ఖణం వా విజ్జు విజ్జన్తరికాయ విజ్ఝితుం సమత్థోతి అత్థో. **మహతో కాయస్స పదాలేతాతి** ఏకతోబద్ధం ఫలకసతమ్పి మహింసచమ్మసతమ్పి అఙ్గుట్ఠపమాణబహలం లోహపట్టమ్పి చతురఙ్గులబహలం అసనపదరమ్పి విదత్థిబహలం ఉదుమ్బరపదరమ్పి దీఘన్తేన వాలికసకటమ్పి వినివిజ్ఝితుం సమత్థోతి అత్థో. **యంకిఞ్చి రూపన్తిఆది** విసుద్ధిమగ్గే విత్థారితమేవ. **నేతం మమాతిఆది** తణ్హామానదిట్ఠిపటిక్ఖేపవసేన వుత్తం. **సమ్మప్పఞ్ఞాయ పస్సతీతి** సమ్మా హేతునా కారణేన సహవిపస్సనాయ మగ్గపఞ్ఞాయ పస్సతి. **పదాలేతీతి** అరహత్తమగ్గేన పదాలేతి.

౨. పరిసాసుత్తవణ్ణనా

౧౩౫. దుతియే **ఉక్కాచితవినీతాతి** అప్పటిపుచ్ఛిత్వా వినీతా దుబ్బినీతపరిసా. **పటిపుచ్ఛావినీతాతి** పుచ్ఛిత్వా వినీతా సువినీతపరిసా. **యావతావినీతాతి** పమాణవసేన వినీతా, పమాణం ఞత్వా వినీతపరిసాతి అత్థో. “యావతజ్ఝా”తి పాళియా పన యావ అజ్ఝాసయాతి అత్థో, అజ్ఝాసయం ఞత్వా వినీతపరిసాతి వుత్తం హోతి. తతియం ఉత్తానమేవ.

౪. ఉప్పాదాసుత్తవణ్ణనా

౧౩౭. చతుత్థే **ధమ్మట్ఠితతాతి** సభావట్ఠితతా. **ధమ్మనియామతాతి** సభావనియామతా. **సబ్బే సఙ్ఖారాతి** చతుభూమకసఙ్ఖారా. **అనిచ్చాతి** హుత్వా అభావట్ఠేన అనిచ్చా. **దుక్ఖాతి** సమ్పటిపీళనట్ఠేన దుక్ఖా. **అనత్తాతి** అవసవత్తనట్ఠేన అనత్తా. ఇతి ఇమస్మిం సుత్తే తీణి లక్ఖణాని మిస్సకాని కథితాని.

౫. కేసకమ్బలసుత్తవణ్ణనా

౧౩౮. పఞ్చమే **తన్తావుతానం వత్థానన్తి** పచ్చత్తే సామివచనం, తన్తేహి వాయితవత్థానీతి అత్థో. **కేసకమ్బలోతి** మనుస్సకేసేహి వాయితకమ్బలో . **పుథుసమణబ్రాహ్మణవాదానన్తి** ఇదమ్పి పచ్చత్తే సామివచనం. **పటికిట్ఠోతి** పచ్ఛిమకో లామకో. **మోఘపురిసోతి** తుచ్ఛపురిసో. **పటిబాహతీతి** పటిసేధేతి. **ఖిప్పం ఉడ్డేయ్యాతి** కుమినం ఓడ్డేయ్య. ఛట్ఠసత్తమాని ఉత్తానత్థానేవ.

౮. అస్సఖళుఙ్కసుత్తవణ్ణనా

౧౪౧. అట్ఠమే **అస్సఖళుఙ్కోతి** అస్సపోతో. **ఇదమస్స జవస్మిం వదామీతి** అయమస్స ఞాణజవోతి వదామి. **ఇదమస్స వణ్ణస్మిం వదామీతి** అయమస్స గుణవణ్ణోతి వదామి. **ఇదమస్స ఆరోహపరిణాహస్మిన్తి** అయమస్స ఉచ్చభావో పరిమణ్డలభావోతి వదామీతి.

౯. అస్సపరస్ససుత్తవణ్ణనా

౧౪౨. నవమే **అస్సపరస్సేతి** అస్సేసు పరస్సే. **పురిసపరస్సేతి** పురిసేసు పరస్సే, పురిసపురిసేతి అత్థో. ఇమస్మిం సుత్తే తీణి మగ్గఫలాని కథితాని. తత్థ అయం తీహి మగ్గేహి ఞాణజవసమ్పన్నోతి వేదితబ్బో.

౧౦. అస్సాజానీయసుత్తవణ్ణనా

౧౪౩. దసమే **భద్రేతి** భద్దకే. **అస్సాజానీయేతి** కారణాకారణం జాననకే అస్సే. **పురిసాజానీయేసుపి** ఏసేవ నయో. ఇమస్మిం సుత్తే అరహత్తఫలం కథితం. తత్రాయం అరహత్తమగ్గేన ఞాణజవసమ్పన్నోతి వేదితబ్బో.

౧౧. పఠమమోరనివాపసుత్తవణ్ణనా

౧౪౪. ఏకాదసమే **అచ్చన్తనిట్ఠోతి** అన్తం అతిక్కన్తనిట్ఠో, అకుప్పనిట్ఠో ధువనిట్ఠోతి అత్థో. సేసం సదిసమేవ.

౧౨. దుతియమోరనివాపసుత్తవణ్ణనా

౧౪౫. ద్వాదసమే **ఇద్ధిపాటిహారియేనాతి** ఇజ్ఝనకపాటిహారియేన. **ఆదేసనాపాటిహారియేనాతి** ఆదిసిత్వా అపదిసిత్వా కథనఅనుకథనకథాపాటిహారియేన.

౧౩. తతియమోరనివాపసుత్తవణ్ణనా

౧౪౬. తేరసమే **సమ్మాదిట్ఠియాతి** ఫలసమాపత్తత్థాయ సమ్మాదిట్ఠియా. **సమ్మాఞాణేనాతి** ఫలఞాణేన. **సమ్మావిముత్తియాతి** సేసేహి ఫలసమాపత్తిధమ్మేహి. ఇమేసు తీసుపి సుత్తేసు ఖీణాసవోవ కథితోతి.

యోధాజీవవగ్గో చతుత్థో.

(౧౩) ౩. మఙ్గలవగ్గో

౧-౯. అకుసలసుత్తాదివణ్ణనా

౧౪౭-౧౫౫. పఞ్చమస్స పఠమే **యథాభతం నిక్ఖిత్తో**తి యథా ఆనేత్వా ఠపితో. దుతియే **సావజ్జేనా**తి సదోసేన. తతియే **విసమేనా**తి సపక్ఖలనేన. **సమేనా**తి అపక్ఖలనేన. చతుత్థే **అసుచినా**తి గూథసదిసేన అపరిసుద్ధేన అమేజ్ఝేన. **సుచినా**తి పరిసుద్ధేన మేజ్ఝేన. పఞ్చమాదీని ఉత్తానానేవ.

౧౦. పుబ్బణ్హసుత్తవణ్ణనా

౧౫౬. దసమే **సునక్ఖత్త**న్తిఆదీసు యస్మిం దివసే తయో సుచరితధమ్మా పూరితా హోన్తి, సో దివసో లద్ధనక్ఖత్తయోగో నామ, తేనస్స సదా **సునక్ఖత్తం** నామ హోతీతి వుచ్చతి. స్వేవ దివసో కతమఙ్గలో నామ హోతి, తేనస్స సదా **సుమఙ్గల**న్తి వుచ్చతి. పభాతమ్పిస్స సదా **సుప్పభాత**మేవ, సయనతో ఉట్ఠానమ్పి **సుహుట్ఠిత**మేవ, ఖణోపి **సుక్ఖణోవ,** ముహుత్తోపి **సుముహుత్తోవ**. ఏత్థ చ దసచ్ఛరపమాణో కాలో ఖణో నామ, తేన ఖణేన దసక్ఖణో కాలో లయో నామ, తేన లయేన చ దసలయో కాలో ఖణలయో నామ, తేన దసగుణో ముహుత్తో నామ, తేన దసగుణో ఖణముహుత్తో నామాతి అయం విభాగో వేదితబ్బో. **సుయిట్ఠం బ్రహ్మచారిసూ**తి యస్మిం దివసే తీణి సుచరితాని పూరితాని, తదాస్స సేట్ఠచారీసు దిన్నదానం సుయిట్ఠం నామ హోతి . **పదక్ఖిణం కాయకమ్మ**న్తి తం దివసం తేన కతం కాయకమ్మం వడ్ఢికాయకమ్మం నామ హోతి. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. **పదక్ఖిణాని కత్వా**నాతి వడ్ఢియుత్తాని కాయకమ్మాదీని కత్వా. **లభన్తత్థే పదక్ఖిణే**తి పదక్ఖిణే వడ్ఢిఅత్థేయేవ లభతి. సేసం ఉత్తానమేవాతి.

మఙ్గలవగ్గో పఞ్చమో.

తతియపణ్ణాసకం నిట్ఠితం.

(౧౬) ౬. అచేలకవగ్గవణ్ణనా

౧౫౭-౧౬౩. ఇతో పరేసు **ఆగాళ్హా పటిపదా**తి గాళ్హా కక్ఖళా లోభవసేన థిరగ్గహణా. **నిజ్ఝామా**తి అత్తకిలమథానుయోగవసేన సుట్ఠు ఝామా సన్తత్తా పరితత్తా. **మజ్ఝిమా**తి నేవ కక్ఖళా న ఝామా మజ్ఝే భవా. **అచేలకో**తి నిచ్చేలో నగ్గో. **ముత్తాచారో**తి విస్సట్ఠాచారో, ఉచ్చారకమ్మాదీసు లోకియకులపుత్తాచారేన విరహితో ఠితకోవ ఉచ్చారం కరోతి, పస్సావం కరోతి, ఖాదతి భుఞ్జతి. **హత్థాపలేఖనో**తి హత్థే పిణ్డమ్హి నిట్ఠితే జివ్హాయ హత్థం అపలేఖతి, ఉచ్చారమ్పి కత్వా హత్థస్మింయేవ దణ్డకసఞ్ఞీ హుత్వా హత్థేన అపలేఖతి. భిక్ఖాయ గహణత్థం "ఏహి, భదన్తే"తి వుత్తో న ఏతీతి **న ఏహిభదన్తికో**. "తేన హి తిట్ఠ, భన్తే"తి వుత్తోపి న తిట్ఠతీతి **న తిట్ఠభదన్తికో**. తదుభయమ్పి కిర సో "ఏతస్స వచనం కతం భవిస్సతీ"తి న కరోతి. **అభిహట**న్తి పురేతరం గహేత్వా ఆహటభిక్ఖం. **ఉద్దిస్సకత**న్తి ఇదం తుమ్హే ఉద్దిస్స కతన్తి ఏవమారోచితభిక్ఖం. **నిమన్తన**న్తి "అసుకం నామ కులం వా వీథిం వా గామం వా పవిసేయ్యాథా"తి ఏవం నిమన్తితభిక్ఖమ్పి న సాదియతి న గణ్హాతి. **న కుమ్భిముఖా**తి కుమ్భితో ఉద్ధరిత్వా దీయమానం భిక్ఖమ్పి న గణ్హాతి. **న కళోపిముఖా**తి కళోపీతి ఉక్ఖలి వా పచ్ఛి వా, తతోపి న గణ్హాతి. కస్మా? "కుమ్భికళోపియో మం నిస్సాయ కటచ్ఛునా పహారం లభన్తీ"తి. **న ఏళకమన్తర**న్తి ఉమ్మారం అన్తరం కత్వా దీయమానం న గణ్హాతి. కస్మా? "అయం మం నిస్సాయ అన్తరకరణం లభతీ"తి. **దణ్డముసలేసు**పి ఏసేవ నయో. **ద్విన్న**న్తి ద్వీసు భుఞ్జమానేసు ఏకస్మిం ఉట్ఠాయ దేన్తే న గణ్హాతి. కస్మా? కబళన్తరాయో హోతీతి.

న గబ్భినియాతిఆదీసు పన గబ్భినియా కుచ్ఛియం దారకో కిలమతి, పాయన్తియా దారకస్స ఖీరన్తరాయో హోతి, పురిసన్తరగతాయ రతిఅన్తరాయో హోతీతి న గణ్హాతి. **న సఙ్కిత్తీసూ**తి సఙ్కిత్తేత్వా కతభత్తేసు. దుబ్భిక్ఖసమయే కిర అచేలకసావకా అచేలకానం అత్థాయ తతో తతో తణ్డులాదీని సమాదపేత్వా భత్తం పచన్తి, ఉక్కట్ఠాచేలకో తతో న పటిగ్గణ్హాతి. **న యత్థ సా**తి యత్థ సునఖో "పిణ్డం లభిస్సామీ"తి ఉపట్ఠితో హోతి, తత్థ తస్స అదత్వా ఆహటం న గణ్హాతి. కస్మా? ఏతస్స పిణ్డన్తరాయో హోతీతి. **సణ్డసణ్డచారినీ**తి సమూహసమూహచారినీ . సచే హి అచేలకం దిస్వా "ఇమస్స భిక్ఖం దస్సామా"తి మనుస్సా భత్తగేహం పవిసన్తి, తేసు చ పవిసన్తేసు కళోపిముఖాదీసు నిలీనా మక్ఖికా ఉప్పతిత్వా సణ్డసణ్డా చరన్తి, తతో ఆహటం భిక్ఖం న గణ్హాతి. కస్మా? "మం నిస్సాయ మక్ఖికానం గోచరన్తరాయో జాతో"తి.

థుసోదకన్తి సబ్బసస్ససమ్భారేహి కతసోవీరకం. ఏత్థ చ సురాపానమేవ సావజ్జం, అయం పన సబ్బేసు సావజ్జసఞ్ఞీ. **ఏకాగారికో**తి యో ఏకస్మింయేవ గేహే భిక్ఖం లభిత్వా నివత్తతి. **ఏకాలోపికో**తి ఏకేనేవ ఆలోపేన యాపేతి. **ద్వాగారికాదీసు**పి ఏసేవ నయో. **ఏకిస్సాపి దత్తియా**తి ఏకాయ దత్తియా. దత్తి నామ ఏకా ఖుద్దకపాతి హోతి, యత్థ అగ్గభిక్ఖం పక్ఖిపిత్వా ఠపేన్తి. **ఏకాహిక**న్తి ఏకదివసన్తరికం. **అద్ధమాసిక**న్తి అద్ధమాసన్తరికం. **పరియాయభత్తభోజన**న్తి వారభత్తభోజనం, ఏకాహవారేన ద్వీహవారేన సత్తాహవారేన అద్ధమాసవారేనాతి ఏవం దివసవారేన ఆభతభత్తభోజనం. **సాకభక్ఖో**తిఆదీని వుత్తత్థానేవ.

ఉబ్భట్ఠకోతి ఉద్ధం ఠితకో. **ఉక్కుటికప్పధానమనుయుత్తో**తి ఉక్కుటికవీరియమనుయుత్తో, గచ్ఛన్తోపి ఉక్కుటికోవ హుత్వా ఉప్పతిత్వా ఉప్పతిత్వా గచ్ఛతి. **కణ్టకాపస్సయికో**తి అయకణ్టకే వా పకతికణ్టకే వా భూమియం కోట్టేత్వా తత్థ చమ్మం అత్థరిత్వా ఠానచఙ్కమాదీని కరోతి. **సేయ్య**న్తి సయన్తోపి తత్థేవ సేయ్యం కప్పేతి. సాయం తతియమస్సాతి **సాయతతియకం**. పాతో మజ్ఝన్హికే సాయన్తి దివసస్స తిక్ఖత్తుం "పాపం పవాహేస్సామీ"తి ఉదకోరోహనానుయోగం అనుయుత్తో విహరతి.

కాయే కాయానుపస్సీతిఆదీని హేట్ఠా ఏకకనిపాతవణ్ణనాయం వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బాని. **అయం వుచ్చతి, భిక్ఖవే, మజ్ఝిమా పటిపదా**తి, భిక్ఖవే, అయం కామసుఖల్లికానుయోగఞ్చ అత్తకిలమథానుయోగఞ్చాతి ద్వే అన్తే అనుపగతా, సస్సతుచ్ఛేదన్తేహి వా విముత్తా మజ్ఝిమా పటిపదాతి వేదితబ్బా.

అచేలకవగ్గో ఛట్ఠో.

౧౭-౧౮. పేయ్యాలవగ్గాదివణ్ణనా

౧౬౪-౧౮౪. **సమనుఞ్ఞో**తి సమానఞ్ఞాసయో. **రాగస్సా**తి పఞ్చకామగుణికరాగస్స. **అభిఞ్ఞాయా**తి అభిజాననత్థం. **సుఞ్ఞతో సమాధీ**తిఆదీహి తీహిపి సమాధీహి విపస్సనావ కథితా. విపస్సనా హి నిచ్చాభినివేస-నిచ్చనిమిత్త-నిచ్చపణిధిఆదీనం అభావా ఇమాని నామాని లభతి. **పరిఞ్ఞాయా**తి పరిజాననత్థం. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయోతి.

పేయ్యాలవగ్గాది నిట్ఠితా.

మనోరథపూరణియా అఙ్గుత్తరనికాయ-అట్ఠకథాయ

తికనిపాతస్స సంవణ్ణనా నిట్ఠితా.

నమో తస్స భగవతో అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స

అఙ్గుత్తరనికాయే

చతుక్కనిపాత-అట్ఠకథా

౧. పఠమపణ్ణాసకం

౧. భణ్డగామవగ్గో

౧. అనుబుద్ధసుత్తవణ్ణనా

౧. చతుక్కనిపాతస్స పఠమే **అననుబోధాతి** అబుజ్ఝనేన అజాననేన. **అప్పటివేధాతి** అప్పటివిజ్ఝనేన అపచ్చక్ఖకిరియాయ. **దీఘమద్ధానన్తి** చిరకాలం. **సన్ధావితన్తి** భవతో భవం గమనవసేన సన్ధావితం. **సంసరితన్తి** పునప్పునం గమనాగమనవసేన సంసరితం. **మమఞ్చేవ తుమ్హాకఞ్చాతి** మయా చ తుమ్హేహి చ. అథ వా **సన్ధావితం సంసరితన్తి** సన్ధావనం సంసరణం మమఞ్చేవ తుమ్హాకఞ్చ అహోసీతి ఏవమేత్థ అత్థో వేదితబ్బో. **అరియస్సాతి** నిద్దోసస్స. సీలం సమాధి పఞ్ఞాతి ఇమే పన తయో ధమ్మా మగ్గఫలసమ్పయుత్తావ వేదితబ్బా, విముత్తినామేన ఫలమేవ నిద్దిట్ఠం. **భవతణ్హాతి** భవేసు తణ్హా. **భవనేత్తీతి** భవరజ్జు. తణ్హాయ ఏవ ఏతం నామం. తాయ హి సత్తా గోణా వియ గీవాయ బన్ధిత్వా తం తం భవం నీయన్తి, తస్మా భవనేత్తీతి వుచ్చతి.

అనుత్తరాతి లోకుత్తరా. **దుక్ఖస్సన్తకరోతి** వట్టదుక్ఖస్స అన్తకరో. **చక్ఖుమాతి** పఞ్చహి చక్ఖూహి చక్ఖుమా. **పరినిబ్బుతోతి** కిలేసపరినిబ్బానేన పరినిబ్బుతో. ఇదమస్స బోధిమణ్డే పఠమపరినిబ్బానం, పచ్ఛా పన యమకసాలానమన్తరే అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బుతోతి యథానుసన్ధినా దేసనం నిట్ఠాపేసి.

౨. పపతితసుత్తవణ్ణనా

౨. దుతియే **పపతితోతి** పతితో చుతో. **అప్పపతితోతి** అపతితో పతిట్ఠితో. తత్థ లోకియమహాజనో పతితోయేవ నామ, సోతాపన్నాదయో కిలేసుప్పత్తిక్ఖణే పతితా నామ, ఖీణాసవో ఏకన్తపతిట్ఠితో నామ.

చుతా పతన్తీతి యే చుతా, తే పతన్తి నామ. **పతితాతి** యే పతితా, తే చుతా నామ. చుతత్తా పతితా, పతితత్తా చుతాతి అత్థో. **గిద్ధాతి** రాగరత్తా. **పునరాగతాతి** పున జాతిం పున జరం పున బ్యాధిం పున మరణం ఆగతా నామ హోన్తి. **కతం కిచ్చన్తి** చతూహి మగ్గేహి కత్తబ్బకిచ్చం కతం. **రతం రమ్మన్తి** రమితబ్బయుత్తకే గుణజాతే రమితం. **సుఖేనాన్వాగతం సుఖన్తి** సుఖేన సుఖం అనుఆగతం సమ్పత్తం. మానుసకసుఖేన దిబ్బసుఖం, ఝానసుఖేన విపస్సనాసుఖం, విపస్సనాసుఖేన మగ్గసుఖం, మగ్గసుఖేన ఫలసుఖం, ఫలసుఖేన నిబ్బానసుఖం సమ్పత్తం అధిగతన్తి అత్థో.

౩. పఠమఖతసుత్తవణ్ణనా

౩. తతియం దుకనిపాతవణ్ణనాయం వుత్తమేవ. గాథాసు పన **నిన్దియన్తి** నిన్దితబ్బయుత్తకం. **నిన్దతీతి** గరహతి. **పసంసియోతి** పసంసితబ్బయుత్తో. **విచినాతి ముఖేన సో కలిన్తి** యో ఏవం పవత్తో , తేన ముఖేన కలిం విచినాతి నామ. **కలినా తేన సుఖం న విన్దతీతి** తేన చ కలినా సుఖం న పటిలభతి. **సబ్బస్సాపి సహాపి అత్తనాతి** సబ్బేనపి సకేన ధనేన చేవ అత్తనా చ సద్ధిం యో పరాజయో, సో అప్పమత్తకోవ కలీతి అత్థో. **యో సుగతేసూతి** యో పన సమ్మగ్గతేసు పుగ్గలేసు చిత్తం పదుస్సేయ్య, అయం చిత్తపదోసోవ తతో కలితో మహన్తతరో కలి. ఇదాని తస్స మహన్తతరభావం దస్సేన్తో **సతం సహస్సానన్తిఆదిమాహ**. తత్థ **సతం సహస్సానన్తి** నిరబ్బుదగణనాయ సతసహస్సం. **ఛత్తింసతీతి** అపరాని చ ఛత్తింసతి

నిరబ్బుదాని. **పఞ్చ చాతి** అబ్బుదగణనాయ చ పఞ్చ అబ్బుదాని. **యమరియగరహీతి** యం అరియే గరహన్తో నిరయం ఉపపజ్జతి, తత్థ ఏత్తకం ఆయుప్పమాణన్తి.

౪. దుతియఖతసుత్తవణ్ణనా

౪. చతుత్థే **మాతరి పితరి చాతి**ఆదీసు మిత్తవిన్దకో మాతరి మిచ్ఛాపటిపన్నో నామ, అజాతసత్తు పితరి మిచ్ఛాపటిపన్నో నామ, దేవదత్తో తథాగతే మిచ్ఛాపటిపన్నో నామ, కోకాలికో తథాగతసావకే మిచ్ఛాపటిపన్నో నామ. **బహుఞ్చాతి** బహుకమేవ. **పసవతీతి** పటిలభతి. **తాయాతి** తాయ మిచ్ఛాపటిపత్తిసఙ్ఖాతాయ అధమ్మచరియాయ. **పేచ్చాతి** ఇతో గన్త్వా. **అపాయం గచ్ఛతీతి** నిరయాదీసు అఞ్ఞతరస్మిం నిబ్బత్తతి. సుక్కపక్ఖేపి ఏసేవ నయో.

౫. అనుసోతసుత్తవణ్ణనా

౫. పఞ్చమే అనుసోతం గచ్ఛతీతి **అనుసోతగామీ**. కిలేససోతస్స పచ్చనీకపటిపత్తియా పటిసోతం గచ్ఛతీతి **పటిసోతగామీ**. **ఠితత్తోతి** ఠితసభావో. **తిణ్ణోతి** ఓఘం తరిత్వా ఠితో. **పారఙ్గతోతి** పరతీరం గతో. **థలే తిట్ఠతీతి** నిబ్బానథలే తిట్ఠతి. **బ్రాహ్మణోతి** సేట్ఠో నిద్దోసో. **ఇధాతి** ఇమస్మిం లోకే. **కామే చ పటిసేవతీతి** కిలేసకామేహి వత్థుకామే పటిసేవతి. **పాపఞ్చ కమ్మం కరోతీతి** పాపఞ్చ పాణాతిపాతాదికమ్మం కరోతి. **పాపఞ్చ కమ్మం న కరోతీతి** పఞ్చవేరకమ్మం న కరోతి. **అయం వుచ్చతి, భిక్ఖవే, ఠితత్తోతి** అయం అనాగామీ పుగ్గలో తస్మా లోకా పున పటిసన్ధివసేన అనాగమనతో ఠితత్తో నామ.

తణ్హాధిపన్నాతి తణ్హాయ అధిపన్నా అజ్ఝోత్థటా, తణ్హం వా అధిపన్నా అజ్ఝోగాళ్హా. **పరిపుణ్ణసేఖోతి** సిక్ఖాపారిపూరియా ఠితో. **అపరిహానధమ్మోతి** అపరిహీనసభావో. **చేతోవసిప్పత్తోతి** చిత్తవసీభావం పత్తో. ఏవరూపో ఖీణాసవో హోతి, ఇధ పన అనాగామీ కథితో. **సమాహితిన్ద్రియోతి** సమాహితఛళిన్ద్రియో. **పరోపరాతి** పరోవరా ఉత్తమలామకా, కుసలాకుసలాతి అత్థో. **సమేచ్చాతి** ఞాణేన సమాగన్త్వా. **విధూపితాతి** విద్ధంసితా ఝాపితా వా. **వుసితబ్రహ్మచరియోతి** మగ్గబ్రహ్మచరియం వసిత్వా ఠితో. **లోకన్తగూతి** తివిధస్సాపి లోకస్స అన్తం గతో. **పారగతోతి** ఛహాకారేహి పారగతో. ఇధ ఖీణాసవోవ కథితో. ఇతి సుత్తేపి గాథాసుపి వట్టవివట్టమేవ కథితం.

౬. అప్పస్సుతసుత్తవణ్ణనా

౬. ఛట్ఠే **అనుపపన్నోతి** అనుపాగతో. **సుత్తన్తిఆదీసు** ఉభతోవిభఙ్గనిద్దేసఖన్ధకపరివారసుత్తనిపాతమఙ్గలసుత్తరతనసుత్త-నాళకసుత్తతువటకసుత్తాని, అఞ్ఞమ్పి చ సుత్తనామకం తథాగతవచనం **సుత్తన్తి** వేదితబ్బం. సబ్బమ్పి సగాథకం సుత్తం **గేయ్యన్తి** వేదితబ్బం, విసేసేన సంయుత్తకే సకలోపి సగాథావగ్గో. సకలమ్పి అభిధమ్మపిటకం, నిగ్గాథకసుత్తం, యఞ్చ అఞ్ఞమ్పి అట్ఠహి అఙ్గేహి అసఙ్గహితం బుద్ధవచనం, తం **వేయ్యాకరణన్తి** వేదితబ్బం. ధమ్మపద-థేరగాథా-థేరిగాథా సుత్తనిపాతే నోసుత్తనామికా సుద్ధికగాథా చ **గాథాతి** వేదితబ్బా. సోమనస్సఞాణమయికగాథాపటిసంయుత్తా ద్వేఅసీతి సుత్తన్తా **ఉదానన్తి** వేదితబ్బా. "వుత్తఞ్హేతం భగవతా"తిఆదినయప్పవత్తా దసుత్తరసతసుత్తన్తా **ఇతివుత్తకన్తి** వేదితబ్బా. అపణ్ణకజాతకాదీని పణ్ణాసాధికాని పఞ్చ జాతకసతాని **జాతకన్తి** వేదితబ్బాని. "చత్తారోమే, భిక్ఖవే, అచ్ఛరియా అబ్భుతా ధమ్మా ఆనన్దే"తిఆదినయప్పవత్తా సబ్బేపి అచ్ఛరియఅబ్భుతధమ్మపటిసంయుత్తా సుత్తన్తా **అబ్భుతధమ్మన్తి** వేదితబ్బా. చూళవేదల్లమహావేదల్లసమ్మాదిట్ఠిసక్కపఞ్హసఙ్ఖారభాజనియమహాపుణ్ణమసుత్తాదయో సబ్బేపి వేదఞ్చ తుట్ఠిఞ్చ లద్ధా లద్ధా

పుచ్ఛితా సుత్తన్తా **వేదల్లన్తి** వేదితబ్బా. **న అత్థమఞ్ఞాయ న ధమ్మమఞ్ఞాయా**తి అట్ఠకథఞ్చ పాళిఞ్చ అజానిత్వా. **ధమ్మానుధమ్మప్పటిపన్నో**తి నవలోకుత్తరధమ్మస్స అనురూపధమ్మం సహసీలం పుబ్బభాగపటిపదం న పటిపన్నో హోతి. ఇమినా ఉపాయేన సబ్బవారేసు అత్థో వేదితబ్బో. పఠమవారే పనేత్థ అప్పస్సుతదుస్సీలో కథితో, దుతియే అప్పస్సుతఖీణాసవో, తతియే బహుస్సుతదుస్సీలో, చతుత్థే బహుస్సుతఖీణాసవో.

సీలేసు అసమాహితోతి సీలేసు అపరిపూరకారీ. **సీలతో చ సుతేన చా**తి సీలభాగేన చ సుతభాగేన చ "అయం దుస్సీలో అప్పస్సుతో"తి ఏవం తం గరహన్తీతి అత్థో. **తస్స సమ్పజ్జతే సుత**న్తి తస్స పుగ్గలస్స యస్మా తేన సుతేన సుతకిచ్చం కతం, తస్మా తస్స సుతం సమ్పజ్జతి నామ. **నాస్స సమ్పజ్జతే**తి సుతకిచ్చస్స అకతత్తా న సమ్పజ్జతి. **ధమ్మధర**న్తి సుతధమ్మానం ఆధారభూతం. **సప్పఞ్ఞ**న్తి సుపఞ్ఞం. **నేక్ఖం జమ్బోనదస్సేవా**తి జమ్బునదం వుచ్చతి జాతిసువణ్ణం, తస్స జమ్బునదస్స నేక్ఖం వియ, పఞ్చసువణ్ణపరిమాణం సువణ్ణఘటికం వియాతి అత్థో.

౭. సోభనసుత్తవణ్ణనా

౭. సత్తమే **వియత్తా**తి పఞ్ఞావేయ్యత్తియేన సమన్నాగతా. **వినీతా**తి వినయం ఉపేతా సువినీతా. **విసారదా**తి వేసారజ్జేన సోమనస్ససహగతేన ఞాణేన సమన్నాగతా. **ధమ్మధరా**తి సుతధమ్మానం ఆధారభూతా. **భిక్ఖు చ సీలసమ్పన్నో**తి గాథాయ కిఞ్చాపి ఏకేకస్సేవ ఏకేకో గుణో కథితో, సబ్బేసం పన సబ్బేపి వట్టన్తీతి.

౮. వేసారజ్జసుత్తవణ్ణనా

౮. అట్ఠమే **వేసారజ్జానీ**తి ఏత్థ సారజ్జపటిపక్ఖో వేసారజ్జం, చతూసు ఠానేసు సారజ్జాభావం పచ్చవేక్ఖన్తస్స ఉప్పన్నసోమనస్సమయఞాణస్సేతం నామం. **ఆసభం ఠాన**న్తి సేట్ఠట్ఠానం ఉత్తమట్ఠానం. ఆసభా వా పుబ్బబుద్ధా, తేసం ఠానన్తి అత్థో. అపిచ గవసతజేట్ఠకో ఉసభో, గవసహస్సజేట్ఠకో వసభో. వజసతజేట్ఠకో వా ఉసభో, వజసహస్సజేట్ఠకో వసభో , సబ్బగవసేట్ఠో సబ్బపరిస్సయసహో సేతో పాసాదికో మహాభారవహో అసనిసతసద్దేహిపి అసమ్పకమ్పియో నిసభో, సో ఇధ ఉసభోతి అధిప్పేతో. ఇదమ్పి హి తస్స పరియాయవచనం. ఉసభస్స ఇదన్తి **ఆసభం. ఠాన**న్తి చతూహి పాదేహి పథవిం ఉప్పీళేత్వా అవట్ఠానం. ఇదం పన ఆసభం వియాతి ఆసభం. యథేవ హి నిసభసఙ్ఖాతో ఉసభో చతూహి పాదేహి పథవిం ఉప్పీళేత్వా అచలట్ఠానేన తిట్ఠతి, ఏవం తథాగతోపి చతూహి వేసారజ్జపాదేహి అట్ఠపరిసపథవిం ఉప్పీళేత్వా సదేవకే లోకే కేనచి పచ్చత్థికేన పచ్చామిత్తేన అకమ్పియో అచలట్ఠానేన తిట్ఠతి. ఏవం తిట్ఠమానోవ తం ఆసభం ఠానం పటిజానాతి ఉపగచ్ఛతి న పచ్చక్ఖాతి, అత్తని ఆరోపేతి. తేన వుత్తం "ఆసభం ఠానం పటిజానాతీ"తి.

పరిసాసూతి అట్ఠసు పరిసాసు. **సీహనాదం నదతీ**తి సేట్ఠనాదం అభీతనాదం నదతి, సీహనాదసదిసం వా నాదం నదతి. అయమత్థో సీహనాదసుత్తేన దస్సేతబ్బో. యథా వా సీహో సహనతో చ హననతో చ సీహోతి వుచ్చతి, ఏవం తథాగతో లోకధమ్మానం సహనతో పరప్పవాదానఞ్చ హననతో సీహోతి వుచ్చతి. ఏవం వుత్తస్స సీహస్స నాదం సీహనాదం. తత్థ యథా సీహో సీహబలేన సమన్నాగతో సబ్బత్థ విసారదో విగతలోమహంసో సీహనాదం నదతి, ఏవం తథాగతసీహోపి తథాగతబలేహి సమన్నాగతో అట్ఠసు పరిసాసు విసారదో విగతలోమహంసో "ఇతి రూప"న్తిఆదినా నయేన నానావిధదేసనావిలాససమ్పన్నం సీహనాదం నదతి. తేన వుత్తం "పరిసాసు సీహనాదం నదతీ"తి.

బ్రహ్మచక్కం పవత్తేతీతి ఏత్థ బ్రహ్మన్తి సేట్ఠం ఉత్తమం విసుద్ధం. చక్కసద్దో పనాయం –

"సమ్పత్తియం లక్ఖణే చ, రథఙ్గే ఇరియాపథే;
దానే రతనధమ్మూర-చక్కాదీసు చ దిస్సతి;
ధమ్మచక్కే ఇధ మతో, తఞ్చ ద్వేధా విభావయే".

"చత్తారిమాని, భిక్ఖవే, చక్కాని, యేహి సమన్నాగతానం దేవమనుస్సాన"న్తిఆదీసు (అ॰ ని॰ ౪.౩౧) హి అయం సమ్పత్తియం దిస్సతి. "పాదతలేసు చక్కాని జాతానీ"తి (దీ॰ ని॰ ౨.౩౫) ఏత్థ లక్ఖణే. "చక్కంవ వహతో పద"న్తి (ధ॰ ప॰ ౧) ఏత్థ రథఙ్గే. "చతుచక్కం నవద్వార"న్తి (సం॰ ని॰ ౧.౨౯) ఏత్థ ఇరియాపథే. "దదం భుఞ్జ మా చ పమాదో, చక్కం వత్తయ సబ్బపాణిన"న్తి (జా॰ ౧.౭.౧౪౯) ఏత్థ దానే. "దిబ్బం చక్కరతనం పాతురహోసీ"తి (దీ॰ ని॰ ౨.౨౪౩; మ॰ ని॰ ౩.౨౫౬) ఏత్థ రతనచక్కే. "మయా పవత్తితం చక్క"న్తి (సు॰ ని॰ ౫౬౨) ఏత్థ ధమ్మచక్కే. "ఇచ్ఛాహతస్స పోసస్స, చక్కం భమతి మత్థకే"తి (జా॰ ౧.౧.౧౦౪; ౧.౫.౧౦౩) ఏత్థ ఉరచక్కే. "ఖురపరియన్తేన చేపి చక్కేనా"తి (దీ॰ ని॰ ౧.౧౬౬) ఏత్థ పహరణచక్కే. "అసనివిచక్క"న్తి (దీ॰ ని॰ ౩.౬౧; సం॰ ని॰ ౨.౧౬౨) ఏత్థ అసనిమణ్డలే. ఇధ పనాయం ధమ్మచక్కే మతో.

తం పనేతం ధమ్మచక్కం దువిధం హోతి పటివేధఞాణఞ్చ దేసనాఞాణఞ్చ. తత్థ పఞ్ఞాపభావితం అత్తనో అరియఫలావహం పటివేధఞాణం, కరుణాపభావితం సావకానం అరియఫలావహం దేసనాఞాణం. తత్థ పటివేధఞాణం ఉప్పజ్జమానం ఉప్పన్నన్తి దువిధం. తఞ్హి అభినిక్ఖమనతో యావ అరహత్తమగ్గా ఉప్పజ్జమానం, ఫలక్ఖణే ఉప్పన్నం నామ. తుసితభవనతో వా యావ మహాబోధిపల్లఙ్కే అరహత్తమగ్గా ఉప్పజ్జమానం, ఫలక్ఖణే ఉప్పన్నం నామ. దీపఙ్కరతో పట్ఠాయ వా యావ బోధిపల్లఙ్కే అరహత్తమగ్గా ఉప్పజ్జమానం, ఫలక్ఖణే ఉప్పన్నం నామ. దేసనాఞాణమ్పి పవత్తమానం పవత్తన్తి దువిధం. తఞ్హి యావ అఞ్ఞాసికోణ్డఞ్ఞస్స సోతాపత్తిమగ్గా పవత్తమానం, ఫలక్ఖణే పవత్తం నామ. తేసు పటివేధఞాణం లోకుత్తరం, దేసనాఞాణం లోకియం. ఉభయమ్పి పనేతం అఞ్ఞేహి అసాధారణం, బుద్ధానంయేవ ఓరసఞాణం.

సమ్మాసమ్బుద్ధస్స తే పటిజానతోతి "అహం సమ్మాసమ్బుద్ధో, సబ్బే ధమ్మా మయా అభిసమ్బుద్ధా"తి ఏవం పటిజానతో తవ. **అనభిసమ్బుద్ధా**తి ఇమే నామ ధమ్మా తయా అనభిసమ్బుద్ధా. **తత్ర వతా**తి తేసు "అనభిసమ్బుద్ధా"తి ఏవం దస్సితధమ్మేసు. **సహధమ్మేనా**తి సహేతునా సకారణేన వచనేన. **నిమిత్తమేత**న్తి ఏత్థ పుగ్గలోపి ధమ్మోపి నిమిత్తన్తి అధిప్పేతో . తం పుగ్గలం న పస్సామి, యో మం పటిచోదేస్సతి. తం ధమ్మం న పస్సామి, యం దస్సేత్వా "అయం నామ ధమ్మో తయా అనభిసమ్బుద్ధో"తి మం పటిచోదేస్సతీతి అయమేత్థ అత్థో. **ఖేమప్పత్తో**తి ఖేమం పత్తో. సేసపదద్వయం ఇమస్సేవ వేవచనం. సబ్బమ్పేతం వేసారజ్జఞాణమేవ సన్ధాయ వుత్తం. దసబలస్స హి "అయం నామ ధమ్మో తయా అనభిసమ్బుద్ధో"తి చోదకం పుగ్గలం వా చోదనాకారణం అనభిసమ్బుద్ధధమ్మం వా అపస్సతో "సభావబుద్ధోయేవ వత సమానో అహం బుద్ధోస్మీతి వదామీ"తి పచ్చవేక్ఖన్తస్స బలవతరం సోమనస్సం ఉప్పజ్జతి, తేన సమ్పయుత్తం ఞాణం వేసారజ్జం నామ. తం సన్ధాయ "ఖేమప్పత్తో"తిఆదిమాహ. ఏవం సబ్బత్థ అత్థో వేదితబ్బో.

అన్తరాయికా ధమ్మాతి ఏత్థ పన అన్తరాయం కరోన్తీతి **అన్తరాయికా**. తే అత్థతో సఞ్చిచ్చ వీతిక్కన్తా సత్త ఆపత్తిక్ఖన్ధా. సఞ్చిచ్చ వీతిక్కన్తం హి అన్తమసో దుక్కటదుబ్భాసితమ్పి మగ్గఫలానం అన్తరాయం కరోతి. ఇధ పన మేథునధమ్మో

అధిప్పేతో. మేథునం సేవతో హి యస్స కస్సచి నిస్సంసయమేవ మగ్గఫలానం అన్తరాయో హోతి.

యస్స ఖో పన తే అత్థాయాతి రాగక్ఖయాదీసు యస్స అత్థాయ. **ధమ్మో దేసితో**తి అసుభభావనాదిధమ్మో కథితో. **తత్ర వత మన్తి** తస్మిం అనియ్యానికధమ్మే మం. సేసం వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం.

వాదపథాతి వాదాయేవ. **పుథూ**తి బహూ. **సితా**తి ఉపనిబద్ధా అభిసజ్జితా. అథ వా **పుథుస్సితా**తి పుథుభావం సితా ఉపగతా, పుథూహి వా సితాతిపి పుథుస్సితా. **యం నిస్సితా**తి ఏతరహిపి యం వాదపథం నిస్సితా. **న తే భవన్తీ**తి తే వాదపథా న భవన్తి భిజ్జన్తి వినస్సన్తి. **ధమ్మచక్కన్తి** దేసనాఞాణస్సపి పటివేధఞాణస్సపి ఏతం నామం. తేసు దేసనాఞాణం లోకియం, పటివేధఞాణం లోకుత్తరం. **కేవలీ**తి సకలగుణసమన్నాగతో. **తాదిసన్తి** తథావిధం.

౯. తణ్హుప్పాదసుత్తవణ్ణనా

౯. నవమే ఉప్పజ్జతి ఏతేసూతి **ఉప్పాదా**. కా ఉప్పజ్జతి? తణ్హా. తణ్హాయ ఉప్పాదా **తణ్హుప్పాదా**, తణ్హావత్థూని తణ్హాకారణానీతి అత్థో. **చీవరహేతూ**తి “కత్థ మనాపం చీవరం లభిస్సామీ”తి చీవరకారణా ఉప్పజ్జతి. **ఇతిభవాభవహేతూ**తి ఏత్థ **ఇతీ**తి నిదస్సనత్థే నిపాతో. యథా చీవరాదిహేతు, ఏవం భవాభవహేతుపీతి అత్థో. **భవాభవో**తి చేత్థ పణీతతరాని సప్పినవనీతాదీని అధిప్పేతాని. సమ్పత్తిభవేసు పణీతతరపణీతతమభవోతిపి వదన్తియేవ.

తణ్హాదుతియోతి అయఞ్హి సత్తో అనమతగ్గే సంసారవట్టే సంసరన్తో న ఏకకోవ సంసరతి, తణ్హం పన దుతియికం లభన్తోవ సంసరతి. తేన వుత్తం “తణ్హాదుతియో”తి. **ఇత్థభావఞ్ఞథాభావన్తి** ఏత్థ ఇత్థభావో నామ అయం అత్తభావో, అఞ్ఞథాభావో నామ అనాగతత్తభావో. ఏవరూపో వా అఞ్ఞోపి అత్తభావో ఇత్థభావో నామ, న ఏవరూపో అఞ్ఞథాభావో నామ. తం ఇత్థభావఞ్ఞథాభావం. **సంసారన్తి** ఖన్ధధాతుఆయతనానం పటిపాటిం. **నాతివత్తతీ**తి నాతిక్కమతి. **ఏవమాదీనవం ఞత్వా**తి ఏవం అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నేసు ఖన్ధేసు ఆదీనవం జానిత్వా. **తణ్హం దుక్ఖస్స సమ్భవన్తి** తణ్హం చ “అయం వట్టదుక్ఖసమ్భూతో సభావో కారణ”న్తి ఏవం జానిత్వా. ఏత్తావతా ఇమస్స భిక్ఖునో విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పత్తభావో దస్సితో. ఇదాని తం ఖీణాసవం థోమేన్తో **వీతతణ్హో**తిఆదిమాహ. తత్థ **అనాదానో**తి నిగ్గహణో. **సతో భిక్ఖు పరిబ్బజే**తి సతిసమ్పజఞ్ఞే వేపుల్లప్పత్తో ఖీణాసవో భిక్ఖు సతో సమ్పజానో చరేయ్య విహరేయ్యాతి అత్థో. ఇతి సుత్తన్తే వట్టం కథేత్వా గాథాసు వట్టవివట్టం కథితన్తి.

౧౦. యోగసుత్తవణ్ణనా

౧౦. దసమే వట్టస్మిం యోజేన్తీతి **యోగా. కామయోగో**తిఆదీసు పఞ్చకామగుణికో రాగో కామయోగో. రూపారూపభవేసు ఛన్దరాగో **భవయోగో**, తథా ఝాననికన్తి. సస్సతదిట్ఠిసహగతో చ రాగో ద్వాసట్ఠి దిట్ఠియో చ **దిట్ఠియోగో**. చతూసు సచ్చేసు అఞ్ఞాణం **అవిజ్జాయోగో**. కామేసు వా యోజేతీతి కామయోగో. భవేసు యోజేతీతి భవయోగో. దిట్ఠీసు యోజేతీతి దిట్ఠియోగో. అవిజ్జాయ యోజేతీతి అవిజ్జాయోగోతి హేట్ఠా వుత్తధమ్మానంయేవేతం అధివచనం.

ఇదాని తే విత్థారేత్వా దస్సేన్తో **కతమో చ, భిక్ఖవే**తిఆదిమాహ. తత్థ **సముదయన్తి** ఉప్పత్తిం. **అత్థఙ్గమన్తి** భేదం. **అస్సాదన్తి** మధురభావం. **ఆదీనవన్తి** అమధురభావం దోసం. **నిస్సరణన్తి** నిస్సటభావం. **కామేసూ**తి వత్థుకామేసు.

కామరాగోతి కామే ఆరబ్భ ఉప్పన్నరాగో. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. **అనుసేతీ**తి నిబ్బత్తతి. **అయం వుచ్చతి, భిక్ఖవే, కామయోగో**తి, భిక్ఖవే, ఇదం కామేసు యోజనకారణం బన్ధనకారణం వుచ్చతీతి ఏవం సబ్బత్థ అత్థో వేదితబ్బో.

ఫస్సాయతనానన్తి చక్ఖాదీనం చక్ఖుసమ్ఫస్సాదికారణానం. **అవిజ్జా అఞ్ఞాణ**న్తి ఞాణపటిపక్ఖభావేన అఞ్ఞాణసఙ్ఖాతా అవిజ్జా. **ఇతి కామయోగో**తి ఏత్థ ఇతి సద్దో చతూహిపి యోగేహి సద్ధిం యోజేతబ్బో "ఏవం కామయోగో, ఏవం భవయోగో"తి. **సంయుత్తో**తి పరివారితో. **పాపకేహీ**తి లామకేహి. **అకుసలేహీ**తి అకోసల్లసమ్భూతేహి. **సంకిలేసికేహీ**తి సంకిలేసనకేహి, పసన్నస్స చిత్తస్స పసన్నభావదూసకేహీతి అత్థో. **పోనోబ్భవికేహీ**తి పునబ్భవనిబ్బత్తకేహి. **సదరేహీ**తి సదరథేహి. **దుక్ఖవిపాకేహీ**తి విపాకకాలే దుక్ఖుప్పాదకేహి. **ఆయతిం జాతిజరామరణికేహీ**తి అనాగతే పునప్పునం జాతిజరామరణనిబ్బత్తకేహి. **తస్మా అయోగక్ఖేమీతి వుచ్చతీ**తి యస్మా అప్పహీనయోగో పుగ్గలో ఏతేహి ధమ్మేహి సమ్పయుత్తో హోతి, తస్మా చతూహి యోగేహి ఖేమం నిబ్బానం అనధిగతత్తా న యోగక్ఖేమీతి వుచ్చతి.

విసంయోగోతి విసంయోజనకారణాని. **కామయోగవిసంయోగో**తి కామయోగతో విసంయోజనకారణం. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. తత్థ అసుభజ్ఝానం కామయోగవిసంయోగో, తం పాదకం కత్వా అధిగతో అనాగామిమగ్గో ఏకన్తేనేవ కామయోగవిసంయోగో నామ. అరహత్తమగ్గో భవయోగవిసంయోగో నామ, సోతాపత్తిమగ్గో దిట్ఠియోగవిసంయోగో నామ, అరహత్తమగ్గో అవిజ్జాయోగవిసంయోగో నామ. ఇదాని తే విత్థారవసేన దస్సేన్తో **కతమో చ, భిక్ఖవే**తిఆదిమాహ. తస్సత్థో వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో.

భవయోగేన చూభయన్తి భవయోగేన చ సంయుత్తా, కిఞ్చి భియ్యో ఉభయేనాపి సమ్పయుత్తా, యేన కేనచి యోగేన సమన్నాగతాతి అత్థో. **పురక్ఖతా**తి పురతో కతా, పరివారితా వా. **కామే పరిఞ్ఞాయా**తి దువిధేపి కామే పరిజానిత్వా. **భవయోగఞ్చ సబ్బసో**తి భవయోగఞ్చ సబ్బమేవ పరిజానిత్వా. **సమూహచ్చా**తి సమూహనిత్వా. **విరాజయ**న్తి విరాజేన్తో, విరాజేత్వా వా. "విరాజేన్తో"తి హి వుత్తే మగ్గో కథితో హోతి, "విరాజేత్వా"తి వుత్తే ఫలం. **మునీ**తి ఖీణాసవముని. ఇతి ఇమస్మిం సుత్తేపి గాథాసుపి వట్టవివట్టమేవ కథితన్తి.

భణ్డగామవగ్గో పఠమో.

౨. చరవగ్గో

౧. చరసుత్తవణ్ణనా

౧౧. దుతియస్స పఠమే **అధివాసేతీ**తి చిత్తం అధిరోపేత్వా వాసేతి. **నప్పజహతీ**తి న పరిచ్చజతి. **న వినోదేతీ**తి న నీహరతి. **న బ్యన్తీకరోతీ**తి న విగతన్తం పరిచ్ఛిన్నపరివటుమం కరోతి. **న అనభావం గమేతీ**తి న అనుఅభావం అవడ్ఢిం వినాసం గమేతి. **చరమ్పీ**తి చరన్తోపి. **అనాతాపీ**తి నిబ్బీరియో. **అనోత్తాపీ**తి ఉపవాదభయరహితో. **సతత**న్తి నిచ్చం. **సమిత**న్తి నిరన్తరం. ఏవం సబ్బత్థ అత్థం ఞత్వా సుక్కపక్ఖే వుత్తవిపరియాయేన అత్థో వేదితబ్బో.

గాథాసు **గేహనిస్సిత**న్తి కిలేసనిస్సితం. **మోహనేయ్యేసూ**తి మోహజనకేసు ఆరమ్మణేసు. **అభబ్బో**తి అభాజనభూతో. **ఫుట్ఠుం సమ్బోధిముత్తమ**న్తి అరహత్తమగ్గసఙ్ఖాతం ఉత్తమఞాణం ఫుసితుం.

౨. సీలసుత్తవణ్ణనా

౧౨. దుతియే **సమ్పన్నసీలా**తి పరిపుణ్ణసీలా. **సమ్పన్నపాతిమోక్ఖా**తి పరిపుణ్ణపాతిమోక్ఖా. **పాతిమోక్ఖసంవరసంవుతా**తి పాతిమోక్ఖసంవరసీలేన సంవుతా పిహితా ఉపేతా హుత్వా విహరథ. **ఆచారగోచరసమ్పన్నా**తి ఆచారేన చ గోచరేన చ సమ్పన్నా సముపాగతా భవథ. **అణుమత్తేసు వజ్జేసూ**తి అణుప్పమాణేసు దోసేసు. **భయదస్సావినో**తి తాని అణుమత్తాని వజ్జాని భయతో దస్సనసీలా. **సమాదాయ సిక్ఖథ సిక్ఖాపదేసూ**తి సబ్బసిక్ఖాకోట్ఠాసేసు సమాదాతబ్బం సమాదాయ గహేత్వా సిక్ఖథ. "సమ్పన్నసీలానం…పే.… సిక్ఖాపదేసూ"తి ఏత్తకేన ధమ్మక్ఖానేన సిక్ఖత్తయే సమాదాపేత్వా చేవ పటిలద్ధగుణేసు చ వణ్ణం కథేత్వా ఇదాని ఉత్తరి కాతబ్బం దస్సేన్తో **కిమస్సా**తిఆదిమాహ. తత్థ **కిమస్సా**తి కిం భవేయ్య.

యతం చరేతి యథా చరన్తో యతో హోతి సంయతో, ఏవం చరేయ్య. ఏస నయో సబ్బత్థ. **అచ్ఛే**తి నిసీదేయ్య. **యతమేనం పసారయే**తి యం అఙ్గపచ్చఙ్గం పసారేయ్య, తం యతం సంయతమేవ కత్వా పసారేయ్య. **ఉద్ధ**న్తి ఉపరి. **తిరియ**న్తి మజ్ఝం. **అపాచీన**న్తి అధో. ఏత్తావతా అతీతా పచ్చుప్పన్నా అనాగతా చ పఞ్చక్ఖన్ధా కథితా. **యావతా**తి పరిచ్ఛేదవచనం. **జగతో గతీ**తి లోకస్స నిప్ఫత్తి. **సమవేక్ఖితా చ ధమ్మానం, ఖన్ధానం ఉదయబ్బయ**న్తి ఏతేసం సబ్బలోకే అతీతాదిభేదానం పఞ్చక్ఖన్ధధమ్మానం ఉదయఞ్చ వయఞ్చ సమవేక్ఖితా. "పఞ్చక్ఖన్ధానం ఉదయం పస్సన్తో పఞ్చవీసతి లక్ఖణాని పస్సతి, వయం పస్సన్తో పఞ్చవీసతి లక్ఖణాని పస్సతీ"తి వుత్తేహి సమపఞ్ఞాసాయ లక్ఖణేహి సమ్మా అవేక్ఖితా హోతి. **చేతోసమథసామీచి**న్తి చిత్తసమథస్స అనుచ్ఛవికం పటిపదం. **సిక్ఖమాన**న్తి పటిపజ్జమానం, పూరయమానన్తి అత్థో. **పహితత్తో**తి పేసితత్తో. **ఆహూ**తి కథయన్తి. సేసమేత్థ ఉత్తానమేవ. ఇమస్మిం పన సుత్తే సీలం మిస్సకం కథేత్వా గాథాసు ఖీణాసవో కథితో.

౩. పధానసుత్తవణ్ణనా

౧౩. తతియే **సమ్మప్పధానానీ**తి సున్దరపధానాని ఉత్తమవీరియాని. **సమ్మప్పధానాతి** పరిపుణ్ణవీరియా. **మారధేయ్యాభిభూతా**తి తేభూమకవట్టసఙ్ఖాతం మారధేయ్యం అభిభవిత్వా సమతిక్కమిత్వా ఠితా. **తే అసితా**తి తే ఖీణాసవా అనిస్సితా నామ. **జాతిమరణభయస్సా**తి జాతిఞ్చ మరణఞ్చ పటిచ్చ ఉప్పజ్జనకభయస్స, జాతిమరణసఙ్ఖాతస్సేవ వా భయస్స. **పారగూ**తి పారఙ్గతా. **తే తుసితా**తి తే ఖీణాసవా తుట్ఠా నామ. **జేత్వా మారం సవాహిని**న్తి ససేనకం మారం జినిత్వా ఠితా. **తే అనేజా**తి తే ఖీణాసవా తణ్హాసఙ్ఖాతాయ ఏజాయ అనేజా నిచ్చలా నామ. **నముచిబల**న్తి మారబలం. **ఉపాతివత్తా**తి అతిక్కన్తా. **తే సుఖితా**తి తే ఖీణాసవా లోకుత్తరసుఖేన సుఖితా నామ. తేనేవాహ –

"సుఖితా వత అరహన్తో, తణ్హా నేసం న విజ్జతి;

అస్మిమానో సముచ్ఛిన్నో, మోహజాలం పదాలిత"న్తి. (సం॰ ని॰ ౩.౭౬);

౪. సంవరసుత్తవణ్ణనా

౧౪. చతుత్థే **పధానానీ**తి వీరియాని. **సంవరప్పధాన**న్తి చక్ఖాదీని సంవరన్తస్స ఉప్పన్నవీరియం . **పహానప్పధాన**న్తి కామవితక్కాదయో పజహన్తస్స ఉప్పన్నవీరియం. **భావనాప్పధాన**న్తి సమ్బోజ్ఝఙ్గే భావేన్తస్స ఉప్పన్నవీరియం. **అనురక్ఖణాప్పధాన**న్తి సమాధినిమిత్తం అనురక్ఖన్తస్స ఉప్పన్నవీరియం.

వివేకనిస్సితన్తిఆదీసు వివేకో, విరాగో, నిరోధోతి తీణిపి నిబ్బానస్స నామాని. నిబ్బానం హి ఉపధివివేకత్తా **వివేకో,** తం ఆగమ్మ రాగాదయో విరజ్జన్తీతి **విరాగో,** నిరుజ్ఝన్తీతి **నిరోధో**. తస్మా వివేకనిస్సితన్తిఆదీసు ఆరమ్మణవసేన వా అధిగన్తబ్బవసేన వా నిబ్బాననిస్సితన్తి అత్థో.

వోస్సగ్గపరిణామిన్తి ఏత్థ ద్వే వోస్సగ్గా – పరిచ్చాగవోస్సగ్గో చ పక్ఖన్దనవోస్సగ్గో చ. తత్థ విపస్సనా తదఙ్గవసేన కిలేసే చ ఖన్ధే చ రాగం పరిచ్చజతీతి **పరిచ్చాగవోస్సగ్గో**. మగ్గో ఆరమ్మణవసేన నిబ్బానం పక్ఖన్దతీతి **పక్ఖన్దనవోస్సగ్గో**. తస్మా వోస్సగ్గపరిణామిన్తి యథా భావియమానో సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గో వోస్సగ్గత్థాయ పరిణమతి, విపస్సనాభావఞ్చ మగ్గభావఞ్చ పాపుణాతి, ఏవం తం భావేతీతి అయమేత్థ అత్థో. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. **భద్దక**న్తి లద్ధకం. **సమాధినిమిత్తం** వుచ్చతి అట్ఠికసఞ్ఞాదివసేన అధిగతో సమాధియేవ. **అనురక్ఖతీ**తి సమాధిపారిపన్థికధమ్మే రాగదోసమోహే నోదేన్తో రక్ఖతి. ఏత్థ చ అట్ఠికసఞ్ఞాదికా పఞ్చేవ సఞ్ఞా వుత్తా, ఇమస్మిం పన ఠానే దసపి అసుభాని విత్థారేత్వా కథేతబ్బాని. తేసం విత్థారో విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి॰ ౧.౧౦౨ ఆదయో) వుత్తోయేవ. గాథాయ సంవరాదినిప్ఫాదకం వీరియమేవ వుత్తం. **ఖయం దుక్ఖస్స పాపుణే**తి దుక్ఖక్ఖయసఙ్ఖాతం అరహత్తం పాపుణేయ్యాతి.

౫. పఞ్ఞత్తిసుత్తవణ్ణనా

౧౫. పఞ్చమే **అగ్గపఞ్ఞత్తియో**తి ఉత్తమపఞ్ఞత్తియో. **అత్తభావీన**న్తి అత్తభావవన్తానం. **యదిదం రాహు అసురిన్దో**తి యో ఏస రాహు అసురిన్దో అయం అగ్గోతి. ఏత్థ రాహు కిర అసురిన్దో చత్తారి యోజనసహస్సాని అట్ఠ చ యోజనసతాని ఉచ్చో, బాహన్తరమస్స ద్వాదసయోజనసతాని, హత్థతలపాదతలానం పుథులతా తీణి యోజనసతాని. అఙ్గులిపబ్బాని పణ్ణాస యోజనాని, భముకన్తరం పణ్ణాసయోజనం, నలాటం తియోజనసతం, సీసం నవయోజనసతం. **కామభోగీనం యదిదం రాజా మన్ధాతా**తి యో ఏస రాజా మన్ధాతా నామ, అయం దిబ్బేపి మానుసకేపి కామే పరిభుఞ్జనకానం సత్తానం అగ్గో నామ. ఏస

హి అసఙ్ఖేయ్యాయుకేసు మనుస్సేసు నిబ్బత్తిత్వా ఇచ్ఛితిచ్ఛితక్ఖణే హిరఞ్ఞవస్సం వస్సాపేన్తో మానుసకే కామే దీఘరత్తం పరిభుఞ్జి. దేవలోకే పన యావ ఛత్తింసాయ ఇన్దానం ఆయుప్పమాణం, తావ పణీతే కామే పరిభుఞ్జీతి కామభోగీనం అగ్గో నామ జాతో. **ఆధిపతేయ్యానన్తి** అధిపతిట్ఠానం జేట్ఠకట్ఠానం కరోన్తానం. **తథాగతో అగ్గమక్ఖాయతీతి** లోకియలోకుత్తరేహి గుణేహి తథాగతో అగ్గో సేట్ఠో ఉత్తమో అక్ఖాయతి.

ఇద్ధియా యససా జలన్తి దిబ్బసమ్పత్తిసమిద్ధియా చ పరివారసఙ్ఖాతేన యససా చ జలన్తానం. **ఉద్ధం తిరియం అపాచీనన్తి** ఉపరి చ మజ్ఝే చ హేట్ఠా చ. **యావతా జగతో గతీతి** యత్తకా లోకనిప్ఫత్తి.

౬. సోఖుమ్మసుత్తవణ్ణనా

౧౬. ఛట్ఠే **సోఖుమ్మానీతి** సుఖుమలక్ఖణపటివిజ్ఝనకాని ఞాణాని. **రూపసోఖుమ్మేన సమన్నాగతో హోతీతి** రూపే సణ్హసుఖుమలక్ఖణపరిగ్గాహకేన ఞాణేన సమన్నాగతో హోతి. **పరమేనాతి** ఉత్తమేన. **తేన చ రూపసోఖుమ్మేనాతి** తేన యావ అనులోమభావం పత్తేన సుఖుమలక్ఖణపరిగ్గాహకఞాణేన. **న సమనుపస్సతీతి** నత్థిభావేనేవ న పస్సతి. **న పత్థేతీతి** నత్థిభావేనేవ న పత్థేతి. **వేదనాసోఖుమ్మా**దీసుపి ఏసేవ నయో.

రూపసోఖుమ్మతం ఞత్వాతి రూపక్ఖన్ధస్స సణ్హసుఖుమలక్ఖణపరిగ్గాహకేన ఞాణేన సుఖుమతం జానిత్వా. **వేదనానఞ్చ సమ్భవన్తి** వేదనాక్ఖన్ధస్స చ పభవం జానిత్వా. **సఞ్ఞా యతో సముదేతీతి** యస్మా కారణా సఞ్ఞాక్ఖన్ధో సముదేతి నిబ్బత్తతి, తఞ్చ జానిత్వా. **అత్థం గచ్ఛతి యత్థ చాతి** యస్మిం ఠానే నిరుజ్ఝతి, తఞ్చ జానిత్వా. **సఙ్ఖారే పరతో ఞత్వాతి** సఙ్ఖారక్ఖన్ధం అనిచ్చతాయ లుజ్జనభావేన పరతో జానిత్వా. ఇమినా హి పదేన అనిచ్చానుపస్సనా కథితా. **దుక్ఖతో నో చ అత్తతోతి** ఇమినా దుక్ఖానత్తానుపస్సనా. **సన్తోతి** కిలేససన్తతాయ సన్తో. **సన్తిపదే రతోతి** నిబ్బానే రతో. ఇతి సుత్తన్తే చతూసు ఠానేసు విపస్సనావ కథితా, గాథాసు లోకుత్తరధమ్మోపీతి.

౭. పఠమఅగతిసుత్తవణ్ణనా

౧౭-౧౯. సత్తమే **అగతిగమనానీతి** నగతిగమనాని. **ఛన్దాగతిం గచ్ఛతీతి** ఛన్దేన అగతిం గచ్ఛతి, అకత్తబ్బం కరోతి. సేసేసుపి ఏసేవ నయో. **ఛన్దా దోసా భయా మోహాతి** ఛన్దేన, దోసేన, భయేన, మోహేన. **అతివత్తతీతి** అతిక్కమతి. అట్ఠమం ఉత్తానమేవ. నవమే తథాబుజ్ఝనకానం వసేన ద్వీహిపి నయేహి కథితం.

౧౦. భత్తుద్దేసకసుత్తవణ్ణనా

౨౦. దసమే **భత్తుద్దేసకోతి** సలాకభత్తాదీనం ఉద్దేసకో. **కామేసు అసంయతాతి** వత్థుకామేసు కిలేసకామేహి అసంయతా. **పరిసాకసటో చ పనేస వుచ్చతీతి** అయఞ్చ పన సో ఏవరూపా పరిసాకచవరో నామ వుచ్చతీతి అత్థో. **సమణేనాతి** బుద్ధసమణేన. **పరిసాయ మణ్డో చ పనేస వుచ్చతీతి** అయం ఏవరూపా పరిసా విప్పసన్నేన పరిసామణ్డోతి వుచ్చతీతి.

చరవగ్గో దుతియో.

૩. ఉరువేలవగ్గో

౧. పఠమఉరువేలసుత్తవణ్ణనా

౨౧. తతియస్స పఠమే **ఉరువేలాయ**న్తి ఏత్థ **ఉరువేలా**తి మహావేలా, మహావాలికరాసీతి అత్థో. అథ వా **ఉరూ**తి వాలుకా వుచ్చతి, **వేలా**తి మరియాదా. వేలాతిక్కమనహేతు ఆహటా ఉరు ఉరువేలాతి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. అతీతే కిర అనుప్పన్నే బుద్ధే దససహస్సా కులపుత్తా తాపసపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా తస్మిం పదేసే విహరన్తా ఏకదివసం సన్నిపతిత్వా కతికవత్తం అకంసు – "కాయకమ్మవచీకమ్మాని నామ పరేసమ్పి పాకటాని హోన్తి, మనోకమ్మం పన అపాకటం. తస్మా యో కామవితక్కం వా బ్యాపాదవితక్కం వా విహింసావితక్కం వా వితక్కేతి, తస్స అఞ్ఞో చోదకో నామ నత్థి. సో అత్తనావ అత్తానం చోదేత్వా పత్తపుటేన వాలుకం ఆహరిత్వా ఇమస్మిం ఠానే ఆకిరతు, ఇదమస్స దణ్డకమ్మ"న్తి. తతో పట్ఠాయ యో తాదిసం వితక్కం వితక్కేతి, సో తత్థ పత్తపుటేన వాలుకం ఆకిరతి, ఏవం తత్థ అనుక్కమేన మహావాలుకరాసి జాతో. తతో నం పచ్ఛిమా జనతా పరిక్ఖిపిత్వా చేతియట్ఠానమకాసి, తం సన్ధాయ వుత్తం – "ఉరువేలాతి మహావేలా, మహావాలికరాసీతి అత్థో"తి. తమేవ సన్ధాయ వుత్తం – "అథ వా ఉరూతి వాలుకా వుచ్చతి, వేలాతి మరియాదా, వేలాతిక్కమనహేతు ఆహటా ఉరు ఉరువేలాతి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో"తి.

నజ్జా నేరఞ్జరాయ తీరేతి ఉరువేలగామం నిస్సాయ నేరఞ్జరానదీతీరే విహరామీతి దస్సేతి. **అజపాలనిగ్రోధే**తి అజపాలకా తస్స నిగ్రోధస్స ఛాయాయ నిసీదన్తిపి తిట్ఠన్తిపి, తస్మా సో అజపాలనిగ్రోధోత్వేవ సఙ్ఖం గతో, తస్స హేట్ఠాతి అత్థో. **పఠమాభిసమ్బుద్ధో**తి సమ్బుద్ధో హుత్వా పఠమమేవ. **ఉదపాదీ**తి అయం వితక్కో పఞ్చమే సత్తాహే ఉదపాది. కస్మా ఉదపాదీతి? సబ్బబుద్ధానం ఆచిణ్ణత్తా చేవ పుబ్బాసేవనతాయ చ. తత్థ పుబ్బాసేవనాయ పకాసనత్థం తిత్తిరజాతకం ఆహరితబ్బం. హత్థివానరతిత్తిరా కిర ఏకస్మిం పదేసే విహరన్తా "యో అమ్హాకం మహల్లకో, తస్మిం సగారవా విహరిస్సామా"తి నిగ్రోధం దస్సేత్వా "కో ను ఖో అమ్హాకం మహల్లకో"తి వీమంసన్తా తిత్తిరస్స మహల్లకభావం ఞత్వా తస్స జేట్ఠాపచాయనకమ్మం కత్వా అఞ్ఞమఞ్ఞం సమగ్గా సమ్మోదమానా విహరిత్వా సగ్గపరాయణా అహేసుం. తం కారణం ఞత్వా రుక్ఖే అధివత్థా దేవతా ఇమం గాథమాహ –

"యే వుడ్ఢమపచాయన్తి, నరా ధమ్మస్స కోవిదా;

దిట్ఠేవ ధమ్మే పాసంసా, సమ్పరాయే చ సుగ్గతీ"తి. (జా॰ ౧.౧.౩౭);

ఏవం అహేతుకతిరచ్ఛానయోనియం నిబ్బత్తోపి తథాగతో సగారవవాసం రోచేసి, ఇదాని కస్మా న రోచేస్సతీతి. **అగారవో**తి అఞ్ఞస్మిం గారవరహితో, కఞ్చి గరుట్ఠానే అట్ఠపేత్వాతి అత్థో. **అప్పతిస్సో**తి పతిస్సయరహితో, కఞ్చి జేట్ఠకట్ఠానే అట్ఠపేత్వాతి అత్థో. **సమణం వా బ్రాహ్మణం వా**తి ఏత్థ సమితపాపబాహితపాపాయేవ సమణబ్రాహ్మణా అధిప్పేతా. **సక్కత్వా గరుం కత్వా**తి సక్కారఞ్చేవ కత్వా గరుకారఞ్చ ఉపట్ఠపేత్వా.

సదేవకే లోకేతిఆదీసు సద్ధిం దేవేహి సదేవకే. దేవగ్గహణేన చేత్థ మారబ్రహ్మేసు గహితేసుపి మారో నామ వసవత్తీ సబ్బేసం ఉపరి వసం వత్తేతి, బ్రహ్మా నామ మహానుభావో, ఏకఙ్గులియా ఏకస్మిం చక్కవాళసహస్సే ఆలోకం ఫరతి, ద్వీహి ద్వీసు, దసహి అఙ్గులీహి దససు చక్కవాళసహస్సేసు ఆలోకం ఫరతి. సో ఇమినా సీలసమ్పన్నతరోతి వత్తుం మా లభన్తూతి

సమారకే సబ్రహ్మకేతి విసుం వుత్తం. తథా సమణా నామ ఏకనికాయాదివసేన బహుస్సుతా సీలవన్తో పణ్డితా, బ్రాహ్మణాపి వత్థువిజ్జాదివసేన బహుస్సుతా పణ్డితా. తే ఇమినా సమ్పన్నతరాతి వత్తుం మా లభన్తూతి **సస్సమణబ్రాహ్మణియా పజాయా**తి వుత్తం. **సదేవమనుస్సాయా**తి ఇదం పన నిప్పదేసతో దస్సనత్థం గహితమేవ గహేత్వా వుత్తం. అపిచేత్థ పురిమాని తీణి పదాని లోకవసేన వుత్తాని, పచ్ఛిమాని ద్వే పజావసేన. **సీలసమ్పన్నతర**న్తి సీలేన సమ్పన్నతరం, అధికతరన్తి అత్థో. ఏత్థ చ సీలాదయో చత్తారో ధమ్మా లోకియలోకుత్తరా కథితా, విముత్తిఞాణదస్సనం లోకియమేవ. పచ్చవేక్ఖణఞాణమేవ హేతం. **పాతురహోసీ**తి "అయం సత్థా అవీచితో యావ భవగ్గా సీలాదీహి అత్తనా అధికతరం అపస్సన్తో 'మయా పటివిద్ధనవలోకుత్తరధమ్మమేవ సక్కత్వా ఉపనిస్సాయ విహరిస్సామీ'తి చిన్తేతి, కారణం భగవా చిన్తేతి, అత్థం వుడ్ఢిం విసేసం చిన్తేతి, గచ్ఛామిస్స ఉస్సాహం జనేస్సామీ"తి చిన్తేత్వా పురతో పాకటో అహోసి, అభిముఖే అట్ఠాసీతి అత్థో.

విహంసు విహరన్తి చాతి ఏత్థ యో వదేయ్య – "విహరన్తీతి వచనతో పచ్చుప్పన్నేపి బహూ బుద్ధా"తి, సో "భగవాపి భన్తే ఏతరహి అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధో"తి ఇమినా వచనేన పటిబాహితబ్బో.

> "న మే ఆచరియో అత్థి, సదిసో మే న విజ్జతి;
> సదేవకస్మిం లోకస్మిం, నత్థి మే పటిపుగ్గలో"తి. (మహావ. ౧౧; మ. ని. ౨.౩౪౧) –

ఆదీహి చస్స సుత్తేహి అఞ్ఞేసం బుద్ధానం అభావో దీపేతబ్బో. **తస్మా**తి యస్మా సబ్బేపి బుద్ధా సద్ధమ్మగరునో, తస్మా. **మహత్తమభికఙ్ఖతా**తి మహన్తభావం పత్థయమానేన. **సరం బుద్ధాన సాసన**న్తి బుద్ధానం సాసనం సరన్తేన.

యతోతి యస్మిం కాలే. **మహత్తేన సమన్నాగతో**తి రత్తఞ్ఞుమహత్తం వేపుల్లమహత్తం బ్రహ్మచరియమహత్తం లాభగ్గమహత్తన్తి ఇమినా చతుబ్బిధేన మహత్తేన సమన్నాగతో. **అథ మే సఙ్ఘేపి గారవో**తి అథ మయ్హం సఙ్ఘేపి గారవో జాతో. కిస్మిం పన కాలే భగవతా సఙ్ఘే గారవో కతోతి? మహాపజాపతియా దుస్సయుగదానకాలే. తదా హి భగవా అత్తనో ఉపనీతం దుస్సయుగం "సఙ్ఘే, గోతమి, దేహి, సఙ్ఘే తే దిన్నే అహఞ్చేవ పూజితో భవిస్సామి సఙ్ఘో చా"తి వదన్తో సఙ్ఘే గారవం అకాసి నామ.

ౢ. దుతియఉరువేలసుత్తవణ్ణనా

౨౨. దుతియే **సమ్బహులా**తి బహుకా. **బ్రాహ్మణా**తి హుహుఙ్కజాతికేన బ్రాహ్మణేన సద్ధిం ఆగతా బ్రాహ్మణా. **జిణ్ణా**తి జరాజిణ్ణా. **వుడ్ఢా**తి వయోవుద్ధా. **మహల్లకా**తి జాతిమహల్లకా. **అద్ధగతా**తి తయో వయే అద్ధే అతిక్కన్తా. **సుతమేత**న్తి అమ్హేహి సుతం ఏతం. **తయిదం భో, గోతమ, తథేవా**తి భో, గోతమ, ఏతం అమ్హేహి సుతకారణం తథా ఏవ. **తయిదం భో, గోతమ, న సమ్పన్నమేవా**తి తం ఏతం అభివాదనాదిఅకరణం అననుచ్ఛవికమేవ.

అకాలవాదీతిఆదీసు అకాలే వదతీతి **అకాలవాదీ**. అసభావం వదతీతి **అభూతవాదీ**. అనత్థం వదతి, నో అత్థన్తి **అనత్థవాదీ**. అధమ్మం వదతి, నో ధమ్మన్తి **అధమ్మవాదీ**. అవినయం వదతి , నో వినయన్తి **అవినయవాదీ. అనిధానవతిం వాచం భాసితా**తి న హదయే నిధేతబ్బయుత్తకం వాచం భాసితా. **అకాలేనా**తి కథేతుం అయుత్తకాలేన. **అనపదేస**న్తి అపదేసరహితం, సాపదేసం సకారణం కత్వా న కథేతి. **అపరియన్తవతి**న్తి పరియన్తరహితం, న పరిచ్ఛేదం దస్సేత్వా కథేతి.

అనత్థసంహితన్తి న లోకియలోకుత్తరఅత్థనిస్సితం కత్వా కథేతి. **బాలో థేరోత్వేవ సఙ్ఖం గచ్ఛతీతి** అన్ధబాలో థేరోతి సఙ్ఖం గచ్ఛతి.

కాలవాదీతిఆదీని వుత్తపటిపక్ఖవసేన వేదితబ్బాని. **పణ్డితో థేరోత్వేవ సఙ్ఖం గచ్ఛతీతి** పణ్డిచ్చేన సమన్నాగతత్తా పణ్డితో, థిరభావప్పత్తియా థేరోతి సఙ్ఖం గచ్ఛతి.

బహుస్సుతో హోతీతి బహుం అస్స సుతం హోతి, నవఙ్గం సత్థుసాసనం పాళిఅనుసన్ధిపుబ్బాపరవసేన ఉగ్గహితం హోతీతి అత్థో. **సుతధరోతి** సుతస్స ఆధారభూతో. యస్స హి ఇతో గహితం ఇతో పలాయతి, ఛిద్దఘటే ఉదకం వియ న తిట్ఠతి, పరిసమజ్ఝే ఏకసుత్తం వా జాతకం వా కథేతుం వా వాచేతుం వా న సక్కోతి, అయం న సుతధరో నామ. యస్స పన ఉగ్గహితం బుద్ధవచనం ఉగ్గహితకాలసదిసమేవ హోతి, దసపి వీసతిపి వస్సాని సజ్ఝాయం అకరోన్తస్స నేవ నస్సతి, అయం సుతధరో నామ. **సుతసన్నిచయోతి** సుతస్స సన్నిచయభూతో. యస్స హి సుతం హదయమఞ్జూసాయ సన్నిచితం సిలాయ లేఖా వియ సువణ్ణపత్తే పక్ఖిత్తసీహవసా వియ చ తిట్ఠతి, అయం సుతసన్నిచయో నామ. **ధాతాతి** ధాతా పగుణా. ఏకచ్చస్స హి ఉగ్గహితబుద్ధవచనం ధాతం పగుణం నిచ్చలికం న హోతి, "అసుకం సుత్తం వా జాతకం వా కథేహీ"తి వుత్తే "సజ్ఝాయిత్వా సంసన్దిత్వా సమనుగ్గాహిత్వా జానిస్సామీ"తి వదతి. ఏకచ్చస్స ధాతం పగుణం భవఙ్గసోతసదిసం హోతి, "అసుకం సుత్తం వా జాతకం వా కథేహీ"తి వుత్తే ఉద్ధరిత్వా తమేవ కథేతి. తం సన్ధాయ వుత్తం "ధాతా"తి. **వచసా పరిచితాతి** సుత్తదసక-వగ్గదసకపణ్ణాసదసకవసేన వాచాయ సజ్ఝాయితా. **మనసానుపేక్ఖితాతి** చిత్తేన అనుపేక్ఖితా. యస్స వాచాయ సజ్ఝాయితం బుద్ధవచనం మనసా చిన్తేన్తస్స తత్థ తత్థ పాకటం హోతి, మహాదీపం జాలేత్వా ఠితస్స రూపగతం వియ పఞ్ఞాయతి, తం సన్ధాయేతం వుత్తం. **దిట్ఠియా సుప్పటివిద్ధాతి** అత్థతో చ కారణతో చ పఞ్ఞాయ సుప్పటివిద్ధా.

ఆభిచేతసికానన్తి అభిచేతోతి అభిక్కన్తం విసుద్ధం చిత్తం వుచ్చతి, అధిచిత్తం వా, అభిచేతసి జాతాని ఆభిచేతసికాని, అభిచేతోసన్నిస్సితానీతి వా ఆభిచేతసికాని. **దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారానన్తి** దిట్ఠధమ్మే సుఖవిహారానం. దిట్ఠధమ్మోతి పచ్చక్ఖో అత్తభావో వుచ్చతి, తత్థ సుఖవిహారభూతానన్తి అత్థో. రూపావచరజ్ఝానానమేతం అధివచనం. తాని హి అప్పేత్వా నిసిన్నా ఝాయినో ఇమస్మింయేవ అత్తభావే అసంకిలిట్ఠనేక్ఖమ్మసుఖం విన్దన్తి, తస్మా "దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారానీ"తి వుచ్చతి. **నికామలాభీతి** నికామేన లాభీ, అత్తనో ఇచ్ఛావసేన లాభీ, ఇచ్ఛితిచ్ఛితక్ఖణే సమాపజ్జితుం సమత్థోతి వుత్తం హోతి. **అకిచ్ఛలాభీతి** సుఖేనేవ పచ్చనీకధమ్మే విక్ఖమ్భేత్వా సమాపజ్జితుం సమత్థోతి వుత్తం హోతి. **అకసిరలాభీతి** అకసిరానం లాభీ విపులానం, యథాపరిచ్ఛేదేన వుట్ఠాతుం సమత్థోతి వుత్తం హోతి. ఏకచ్చో హి లాభీయేవ హోతి, న పన ఇచ్ఛితిచ్ఛితక్ఖణే సక్కోతి సమాపజ్జితుం. ఏకచ్చో సక్కోతి తథాసమాపజ్జితుం, పారిపన్థికే చ పన కిచ్ఛేన విక్ఖమ్భేతి. ఏకచ్చో తథా చ సమాపజ్జతి, పారిపన్థికే చ అకిచ్ఛేనేవ విక్ఖమ్భేతి, న సక్కోతి నాళికయన్తం వియ యథాపరిచ్ఛేదేయేవ వుట్ఠాతుం. యస్స పన అయం తివిధాపి సమ్పదా అత్థి, సో "అకిచ్ఛలాభీ అకసిరలాభీ"తి వుచ్చతి. **ఆసవానం ఖయాతిఆదీని** వుత్తత్థానేవ. ఏవమిధ సీలమ్పి బాహుసచ్చమ్పి ఖీణాసవస్సేవ సీలం బాహుసచ్చఞ్చ, ఝానానిపి ఖీణాసవస్సేవ వళఞ్జనకజ్ఝానాని కథితాని. "ఆసవానం ఖయా"తిఆదీహి పన అరహత్తం కథితం. ఫలేన చేత్థ మగ్గకిచ్చం పకాసితన్తి వేదితబ్బం.

ఉద్ధతేనాతి ఉద్ధచ్చసహగతేన. **సమ్ఫన్తి** పలాపకథం. **అసమాహితసఙ్కప్పోతి** అట్ఠపితసఙ్కప్పో. **మగోతి** మగసదిసో. **ఆరాతి** దూరే. **థావరేయ్యమ్హాతి** థావరభావతో. **పాపదిట్ఠీతి** లామకదిట్ఠి. **అనాదరోతి** ఆదరరహితో. **సుతవాతి** సుతేన ఉపగతో.

పటిభానవాతి దువిధేన పటిభానేన సమన్నాగతో. **పఞ్ఞాయత్థం విపస్సతీ**తి సహవిపస్సనాయ మగ్గపఞ్ఞాయ చతున్నం సచ్చానం అత్థం వినివిజ్ఝిత్వా పస్సతి. **పారగూ సబ్బధమ్మాన**న్తి సబ్బేసం ఖన్ధాదిధమ్మానం పారం గతో, అభిఞ్ఞాపారగూ, పరిఞ్ఞాపారగూ, పహానపారగూ, భావనాపారగూ, సచ్ఛికిరియాపారగూ, సమాపత్తిపారగూతి ఏవం ఛబ్బిధేన పారగమనేన సబ్బధమ్మానం పారం పరియోసానం గతో. **అఖిలో**తి రాగఖిలాదివిరహితో. **పటిభానవా**తి దువిధేనేవ పటిభానేన సమన్నాగతో. **బ్రహ్మచరియస్స కేవలీ**తి సకలబ్రహ్మచరియో. సేసమేత్థ ఉత్తానమేవాతి.

౩. లోకసుత్తవణ్ణనా

౨౩. తతియే **లోకో**తి దుక్ఖసచ్చం. **అభిసమ్బుద్ధో**తి ఞాతో పచ్చక్ఖో కతో. **లోకస్మా**తి దుక్ఖసచ్చతో. **పహీనో**తి మహాబోధిమణ్డే అరహత్తమగ్గఞాణేన పహీనో. **తథాగతస్స భావితా**తి తథాగతేన భావితా.

ఏవం ఏత్తకేన ఠానేన చతూహి సచ్చేహి అత్తనో బుద్ధభావం కథేత్వా ఇదాని తథాగతభావం కథేతుం **యం, భిక్ఖవే**తిఆదిమాహ. తత్థ **దిట్ఠ**న్తి రూపాయతనం. **సుత**న్తి సద్దాయతనం. **ముత**న్తి పత్వా గహేతబ్బతో గన్ధాయతనం రసాయతనం ఫోట్ఠబ్బాయతనం. **విఞ్ఞాత**న్తి సుఖదుక్ఖాది ధమ్మారమ్మణం. **పత్త**న్తి పరియేసిత్వా వా అపరియేసిత్వా వా పత్తం. **పరియేసిత**న్తి పత్తం వా అప్పత్తం వా పరియేసితం. **అనువిచరితం మనసా**తి చిత్తేన అనుసఞ్చరితం.

తథాగతేన అభిసమ్బుద్ధన్తి ఇమినా ఏతం దస్సేతి – యం అపరిమాణాసు లోకధాతూసు ఇమస్స సదేవకస్స లోకస్స నీలం పీతకన్తిఆది రూపారమ్మణం చక్ఖుద్వారే ఆపాథం ఆగచ్ఛతి, "అయం సత్తో ఇమస్మిం ఖణే ఇమం నామ రూపారమ్మణం దిస్వా సుమనో వా దుమ్మనో వా మజ్ఝత్తో వా జాతో"తి సబ్బం తథాగతస్స ఏవం అభిసమ్బుద్ధం. తథా యం అపరిమాణాసు లోకధాతూసు ఇమస్స సదేవకస్స లోకస్స భేరిసద్దో ముదిఙ్గసద్దోతిఆది సద్దారమ్మణం సోతద్వారే ఆపాథం ఆగచ్ఛతి, మూలగన్ధో తచగన్ధోతిఆది గన్ధారమ్మణం ఘానద్వారే ఆపాథం ఆగచ్ఛతి, మూలరసో ఖన్ధరసోతిఆది రసారమ్మణం జివ్హాద్వారే ఆపాథం ఆగచ్ఛతి, కక్ఖళం ముదుకన్తిఆది పథవీధాతుతేజోధాతువాయోధాతుభేదం ఫోట్ఠబ్బారమ్మణం కాయద్వారే ఆపాథం ఆగచ్ఛతి, "అయం సత్తో ఇమస్మిం ఖణే ఇమం నామ ఫోట్ఠబ్బారమ్మణం ఫుసిత్వా సుమనో వా దుమ్మనో వా మజ్ఝత్తో వా జాతో"తి సబ్బం తథాగతస్స ఏవం అభిసమ్బుద్ధం. తథా యం అపరిమాణాసు లోకధాతూసు ఇమస్స సదేవకస్స లోకస్స సుఖదుక్ఖాదిభేదం ధమ్మారమ్మణం మనోద్వారస్స ఆపాథం ఆగచ్ఛతి, "అయం సత్తో ఇమస్మిం ఖణే ఇమం నామ ధమ్మారమ్మణం విజానిత్వా సుమనో వా దుమ్మనో వా మజ్ఝత్తో వా జాతో"తి సబ్బం తథాగతస్స ఏవం అభిసమ్బుద్ధం. యఞ్హి, భిక్ఖవే, ఇమేసం సబ్బసత్తానం దిట్ఠం సుతం ముతం విఞ్ఞాతం, తత్థ తథాగతేన అదిట్ఠం వా అసుతం వా అముతం వా అవిఞ్ఞాతం వా నత్థి, ఇమస్స పన మహాజనస్స పరియేసిత్వా అప్పత్తమ్పి అత్థి, అపరియేసిత్వా అప్పత్తమ్పి అత్థి, పరియేసిత్వా పత్తమ్పి అత్థి, అపరియేసిత్వా పత్తమ్పి అత్థి, సబ్బమ్పి తథాగతస్స అప్పత్తం నామ నత్థి ఞాణేన అసచ్ఛికతం.

తస్మా తథాగతోతి వుచ్చతీతి యం యథా లోకేన గతం, తస్స తథేవ గతత్తా తథాగతోతి వుచ్చతి . పాళియం పన "అభిసమ్బుద్ధ"న్తి వుత్తం, తం గతసద్దేన ఏకత్థం. ఇమినా నయేన సబ్బవారేసు తథాగతోతి నిగమస్స అత్థో వేదితబ్బో. తస్స యుత్తి ఏకపుగ్గలవణ్ణనాయం తథాగతసద్దవిత్థారే వుత్తాయేవ. అపిచేత్థ **అఞ్ఞదత్థూ**తి ఏకంసత్థే నిపాతో. దక్ఖతీతి **దసో**. వసం వత్తేతీతి **వసవత్తీ**.

సబ్బం లోకం అభిఞ్ఞాతి తేధాతుకం లోకసన్నివాసం జానిత్వా. **సబ్బం లోకే యథాతథ**న్తి తస్మిం తేధాతుకలోకసన్నివాసే యంకిఞ్చి నేయ్యం, సబ్బం తం యథాతథం అవిపరీతం జానిత్వా. **విసంయుత్తో**తి చతున్నం యోగానం పహానేన విసంయుత్తో. **అనూపయో**తి తణ్హాదిట్ఠిఉపయేహి విరహితో. **సబ్బాభిభూ**తి రూపాదీని సబ్బారమ్మణాని అభిభవిత్వా ఠితో. **ధీరో**తి ధితిసమ్పన్నో. **సబ్బగన్థప్పమోచనో**తి సబ్బే చత్తారోపి గన్థే మోచేత్వా ఠితో. **ఫుట్ఠస్సా**తి ఫుట్ఠా అస్స. ఇదఞ్చ కరణత్థే సామివచనం. **పరమా సన్తీ**తి నిబ్బానం. తఞ్హి తేన ఞాణఫుసనేన ఫుట్ఠం. తేనేవాహ – **నిబ్బానం అకుతోభయ**న్తి. అథ వా **పరమాసన్తీ**తి ఉత్తమా సన్తి. కతరా సాతి? నిబ్బానం. యస్మా పన నిబ్బానే కుతోచి భయం నత్థి, తస్మా తం **అకుతోభయ**న్తి వుచ్చతి. **విముత్తో ఉపధిసఙ్ఖయే**తి ఉపధిసఙ్ఖయసఙ్ఖాతే నిబ్బానే తదారమ్మణాయ ఫలవిముత్తియా విముత్తో. **సీహో అనుత్తరో**తి పరిస్సయానం సహనట్ఠేన కిలేసానఞ్చ హింసనట్ఠేన తథాగతో అనుత్తరో సీహో నామ. **బ్రహ్మ**న్తి సేట్ఠం. **ఇతీ**తి ఏవం తథాగతస్స గుణే జానిత్వా. **సఙ్గమ్మా**తి సమాగన్త్వా. **తం నమస్సన్తీ**తి తం తథాగతం తే సరణం గతా నమస్సన్తి. ఇదాని యం వదన్తా తే నమస్సన్తి, తం దస్సేతుం **దన్తో**తిఆది వుత్తం. తం ఉత్తానత్థమేవాతి.

౪. కాళకారామసుత్తవణ్ణనా

౨౪. చతుత్థం అత్థుప్పత్తియం నిక్ఖిత్తం. కతరాయ అత్థుప్పత్తియన్తి? దసబలగుణకథాయ. అనాథపిణ్డికస్స కిర ధీతా చూళసుభద్దా "సాకేతనగరే కాళకసేట్ఠిపుత్తస్స గేహం గచ్ఛిస్సామీ"తి సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా, "భన్తే, అహం మిచ్ఛాదిట్ఠికకులం గచ్ఛామి. సచే తత్థ సక్కారం లభిస్సామి, ఏకస్మిం పురిసే పేసియమానే పపఞ్చో భవిస్సతి, మం ఆవజ్జేయ్యాథ భగవా"తి పటిఞ్ఞం గహేత్వా అగమాసి. సేట్ఠి "సుణిసా మే ఆగతా"తి మఙ్గలం కరోన్తోవ బహుం ఖాదనీయభోజనీయం పటియాదేత్వా పఞ్చ అచేలకసతాని నిమన్తేసి. సో తేసు నిసిన్నేసు "ధీతా మే ఆగన్త్వా అరహన్తే వన్దతూ"తి చూళసుభద్దాయ పేసేసి. ఆగతఫలా అరియసావికా అరహన్తేతి వుత్తమత్తేయేవ "లాభా వత మే"తి ఉట్ఠహిత్వా గతా తే నిస్సిరికదస్సనే అచేలకే దిస్వావ "సమణా నామ న ఏవరూపా హోన్తి, తాత, యేసం నేవ అజ్ఝత్తం హిరీ, న బహిద్ధా ఓత్తప్పం అత్థీ"తి వత్వా "న ఇమే సమణా, ధీధీ"తి ఖేళం పాతేత్వా నివత్తిత్వా అత్తనో వసనట్ఠానమేవ గతా.

తతో అచేలకా "మహాసేట్ఠి కుతో తే ఏవరూపా కాలకణ్ణీ లద్ధా, కిం సకలజమ్బుదీపే అఞ్ఞా దారికా నత్థీ"తి సేట్ఠిం పరిభాసింసు. సో "ఆచరియా జానిత్వా వా కతం హోతు అజానిత్వా వా, అహమేత్థ జానిస్సామీ"తి అచేలకే ఉయ్యోజేత్వా సుభద్దాయ సన్తికం గన్త్వా "అమ్మ, కస్మా ఏవరూపం అకాసి, కస్మా అరహన్తే లజ్జాపేసీ"తి ఆహ. తాత, అరహన్తా నామ ఏవరూపా న హోన్తీతి. అథ నం సో ఆహ –

"కీదిసా సమణా తుయ్హం, బాళ్హం ఖో నే పసంససి;
కింసీలా కింసమాచారా, తం మే అక్ఖాహి పుచ్ఛితా"తి.

సా ఆహ –

"సన్తిన్ద్రియా సన్తమనా, సన్తతేజా గుణమగ్గసణ్ఠితా;
ఓక్ఖిత్తచక్ఖూ మితభాణీ, తాదిసా సమణా మమ.

"వసన్తి వనమోగయ్హ, నాగో ఛేత్వావ బన్ధనం;

ఏకకియా అదుతియా, తాదిసా సమణా మమా”తి.

ఏవఞ్చ పన వత్వా సేట్ఠిస్స పురే ఠత్వా తిణ్ణం రతనానం గుణం కథేసి. సేట్ఠి తస్సా వచనం సుత్వా “యది ఏవం, తవ సమణే ఆనేత్వా మఙ్గలం కరోమా”తి. సా పుచ్ఛి “కదా కరిస్సథ, తాతా”తి. సేట్ఠి చిన్తేసి – “కతిపాహచ్చయేనాతి వుత్తే పేసేత్వా పక్కోసాపేయ్యా”తి. అథ నం “స్వే అమ్మా”తి ఆహ. సా సాయన్హసమయే ఉపరిపాసాదం ఆరుయ్హ మహన్తం పుప్ఫసముగ్గం గహేత్వా సత్థు గుణే అనుస్సరిత్వా అట్ఠ పుప్ఫముట్ఠియో దసబలస్స విస్సజ్జేత్వా అఞ్జలిం పగ్గయ్హ నమస్సమానా అట్ఠాసి. ఏవఞ్చ అవచ – “భగవా స్వే పఞ్చహి భిక్ఖుసతేహి సద్ధిం మయ్హం భిక్ఖం గణ్హథా”తి. తాని పుప్ఫాని గన్త్వా దసబలస్స మత్థకే వితానం హుత్వా అట్ఠంసు. సత్థా ఆవజ్జేన్తో తం కారణం అద్దస. ధమ్మదేసనాపరియోసానే అనాథపిణ్డికమహాసేట్ఠి దసబలం వన్దిత్వా “స్వే, భన్తే, పఞ్చహి భిక్ఖుసతేహి సద్ధిం మమ గేహే భిక్ఖం గణ్హథా”తి ఆహ. చూళసుభద్దాయ నిమన్తితమ్హ సేట్ఠీతి. న, భన్తే, కఞ్చి ఆగతం పస్సామాతి. ఆమ, సేట్ఠి, సద్ధా పన ఉపాసికా దూరే యోజనసతమత్థకేపి యోజనసహస్సమత్థకేపి ఠితా హిమవన్తో వియ పఞ్ఞాయతీతి వత్వా –

“దూరే సన్తో పకాసేన్తి, హిమవన్తోవ పబ్బతో;

అసన్తేత్థ న దిస్సన్తి, రత్తిం ఖిత్తా యథా సరా”తి. (ధ॰ ప॰ ౩౦౪) –

ఇమం గాథమాహ. అనాథపిణ్డికో “భన్తే, మమ, ధీతు సఙ్గహం కరోథా”తి వన్దిత్వా పక్కామి.

సత్థా ఆనన్దత్థేరం ఆమన్తేసి – “అహం, ఆనన్ద, సాకేతం గమిస్సామి, పఞ్చన్నం భిక్ఖుసతానం సలాకం దేహి. దదన్తో చ ఛళభిఞ్ఞానంయేవ దదేయ్యాసీ”తి. థేరో తథా అకాసి. చూళసుభద్దా రత్తిభాగసమనన్తరే చిన్తేసి – “బుద్ధా నామ బహుకిచ్చా బహుకరణీయా, మం సల్లక్ఖేయ్య వా న వా, కిం ను ఖో కరిస్సామీ”తి. తస్మిం ఖణే వేస్సవణో మహారాజా చూళసుభద్దాయ కథేసి – “భద్దే, మా ఖో త్వం విమనా అహోసి, మా దుమ్మనా. అధివుత్థం తే భగవతా స్వాతనాయ భత్తం సద్ధిం భిక్ఖుసఙ్ఘేనా”తి. సా తుట్ఠపహట్ఠా దానమేవ సంవిదహి. సక్కోపి ఖో దేవరాజా విస్సకమ్మం ఆమన్తేసి – “తాత, దసబలో చూళసుభద్దాయ సన్తికం సాకేతనగరం గచ్ఛిస్సతి, పఞ్చ కూటాగారసతాని మాపేహీ”తి. సో తథా అకాసి. సత్థా పఞ్చహి ఛళభిఞ్ఞసతేహి పరివుతో కూటాగారయానేన మణివణ్ణం ఆకాసం విలిఖన్తో వియ సాకేతనగరం అగమాసి.

సుభద్దా బుద్ధప్పముఖస్స భిక్ఖుసఙ్ఘస్స దానం దత్వా సత్థారం వన్దిత్వా ఆహ – “భన్తే, మయ్హం ససురపక్ఖో మిచ్ఛాదిట్ఠికో, సాధు తేసం అనుచ్ఛవికధమ్మం కథేథా”తి. సత్థా ధమ్మం దేసేసి. కాళకసేట్ఠి సోతాపన్నో హుత్వా అత్తనో ఉయ్యానం దసబలస్స అదాసి. అచేలకా “అమ్హాకం పఠమం దిన్న”న్తి నిక్ఖమితుం న ఇచ్ఛన్తి. “గచ్ఛథ నీహరితబ్బనియామేన తే నీహరథా”తి సబ్బే నీహరాపేత్వా తత్థేవ సత్థు విహారం కారేత్వా బ్రహ్మదేయ్యం కత్వా ఉదకం పాతేసి . సో కాళకేన కారితతాయ కాళకారామో నామ జాతో. భగవా తస్మిం సమయే తత్థ విహరతి. తేన వుత్తం – “సాకేతే విహరతి కాళకారామే”తి.

భిక్ఖూ ఆమన్తేసీతి పఞ్చసతే భిక్ఖూ ఆమన్తేసి. తే కిర సాకేతనగరవాసినో కులపుత్తా సత్థు ధమ్మదేసనం సుత్వా సత్థు సన్తికే పబ్బజిత్వా ఉపట్ఠానసాలాయ నిసిన్నా “అహో బుద్ధగుణా నామ మహన్తా, ఏవరూపం నామ మిచ్ఛాదిట్ఠికం కాళకసేట్ఠిం దిట్ఠితో మోచేత్వా సోతాపత్తిఫలం పాపేత్వా సకలనగరం సత్థారా దేవలోకసదిసం కత”న్తి దసబలస్స గుణం

కథేన్తి. సత్థా తేసం గుణం కథేన్తానం చిత్తం ఉపపరిక్ఖిత్వా – “మయి గతే మహతీ దేసనా సముట్ఠిస్సతి, దేసనాపరియోసానే చ ఇమే పఞ్చసతా భిక్ఖూ అరహత్తే పతిట్ఠహిస్సన్తి, మహాపథవీ ఉదకపరియన్తం కత్వా కమ్పిస్సతీ”తి ధమ్మసభం గన్త్వా పఞ్ఞత్తవరబుద్ధాసనే నిసిన్నో తే భిక్ఖూ ఆదిం కత్వా **యం, భిక్ఖవే, సదేవకస్స లోకస్సా**తి ఇమం దేసనం ఆరభి. ఏవమిదం సుత్తం గుణకథాయ నిక్ఖిత్తన్తి వేదితబ్బం.

తత్థ “తమహం జానామీ”తి పదపరియోసానే మహాపథవీ ఉదకపరియన్తం కత్వా అకమ్పిత్థ. **అబ్భఞ్ఞాసిన్తి** అభిఅఞ్ఞాసిం, జానిన్తి అత్థో. **విదిత**న్తి పాకటం కత్వా ఞాతం. ఇమినా ఏతం దస్సేతి – అఞ్ఞే జానన్తియేవ, మయా పన పాకటం కత్వా విదితన్తి. ఇమేహి తీహి పదేహి సబ్బఞ్ఞుతభూమి నామ కథితా. **తం తథాగతో న ఉపట్ఠాసీ**తి తం ఛద్వారికం ఆరమ్మణం తథాగతో తణ్హాయ వా దిట్ఠియా వా న ఉపట్ఠాసి న ఉపగఞ్ఛి. అయఞ్హి పస్సతి భగవా చక్ఖునా రూపం, ఛన్దరాగో భగవతో నత్థి, సువిముత్తచిత్తో సో భగవా. సుణాతి భగవా సోతేన సద్దం. ఘాయతి భగవా ఘానేన గన్ధం. సాయతి భగవా జివ్హాయ రసం. ఫుసతి భగవా కాయేన ఫోట్ఠబ్బం. విజానాతి భగవా మనసా ధమ్మం, ఛన్దరాగో భగవతో నత్థి, సువిముత్తచిత్తో సో భగవా. తేన వుత్తం – “తం తథాగతో న ఉపట్ఠాసీ”తి. ఇమినా పదేన ఖీణాసవభూమి కథితాతి వేదితబ్బా.

తం మమస్స ముసాతి తం మే వచనం ముసావాదో నామ భవేయ్య. **తం పస్స తాదిసమేవా**తి తమ్పి ముసావాదో భవేయ్య. **తం మమస్స కలీ**తి తం వచనం మయ్హం దోసో భవేయ్యాతి అత్థో. ఏత్తావతా సచ్చభూమి నామ కథితాతి వేదితబ్బా.

దట్ఠా దట్ఠబ్బన్తి దిస్వా దట్ఠబ్బం. **దిట్ఠం న మఞ్ఞతీ**తి తం దిట్ఠం రూపాయతనం “అహం మహాజనేన దిట్ఠమేవ పస్సామీ”తి తణ్హామానదిట్ఠీహి న మఞ్ఞతి. **అదిట్ఠం న మఞ్ఞతీ**తి “అహం మహాజనేన అదిట్ఠమేవ ఏతం పస్సామీ”తి ఏవమ్పి తణ్హాదీహి మఞ్ఞనాహి న మఞ్ఞతి. **దట్ఠబ్బం న మఞ్ఞతీ**తి “మహాజనేన దిట్ఠం పస్సామీ”తి ఏవమ్పి తాహి మఞ్ఞనాహి న మఞ్ఞతి. దట్ఠబ్బఞ్హి అదిట్ఠమ్పి హోతియేవ. ఏవరూపాని హి వచనాని తీసుపి కాలేసు లబ్భన్తి, తేనస్స అత్థో వుత్తో. **దట్ఠారం న మఞ్ఞతీ**తి పస్సితారం ఏకసత్తం నామ తాహి మఞ్ఞనాహి న మఞ్ఞతీతి అత్థో. సేసట్ఠానేసుపి ఇమినావ నయేన అత్థో వేదితబ్బో. ఇమినా ఏత్తకేన ఠానేన సుఞ్ఞతాభూమి నామ కథితా.

ఇతి ఖో, భిక్ఖవేతి ఏవం ఖో, భిక్ఖవే. **తాదీయేవ తాదీ**తి **తాదితా** నామ ఏకసదిసతా. తథాగతో చ యాదిసో లాభాదీసు, తాదిసోవ అలాభాదీసు. తేన వుత్తం – “లాభేపి తాదీ, అలాభేపి తాదీ. యసేపి తాదీ, అయసేపి తాదీ. నిన్దాయపి తాదీ, పసంసాయపి తాదీ. సుఖేపి తాదీ, దుక్ఖేపి తాదీ”తి (మహాని. ౩౮, ౧౯౨). ఇమాయ తాదితాయ తాదీ. **తమ్హా చ పన తాదిమ్హా**తి తతో తథాగతతాదితో అఞ్ఞో ఉత్తరితరో వా పణీతతరో వా తాదీ నత్థీతి ఏత్తావతా తాదిభూమి నామ కథితా. ఇమాహి పఞ్చభూమీహి దేసనం నిట్ఠాపేన్తస్స పఞ్చసుపి ఠానేసు మహాపథవీ సక్ఖిభావేన అకమ్పిత్థ. దేసనాపరియోసానే తే పఞ్చసతే అధునాపబ్బజితే కులపుత్తే ఆదిం కత్వా తం ఠానం పత్తానం దేవమనుస్సానం చతురాసీతి పాణసహస్సాని అమతపానం పివింసు.

భగవాపి సుత్తం నిట్ఠాపేత్వా గాథాహి కూటం గణ్హన్తో **యంకిఞ్చీ**తిఆదిమాహ. తత్థ **అజ్ఝోసితం సచ్చముతం పరేస**న్తి పరేసం సద్ధాయ పరపత్తియాయనాయ సచ్చముతన్తి మఞ్ఞిత్వా అజ్ఝోసితం గిలిత్వా పరినిట్ఠాపేత్వా గహితం.

సయసంవుతేసూతి సయమేవ సంవరిత్వా పియాయిత్వా గహితగహణేసు, దిట్ఠిగతికేసూతి అత్థో. దిట్ఠిగతికా హి సయం సంవుతాతి వుచ్చన్తి. **సచ్చం ముసా వాపి పరం దహేయ్యా**తి తేసు సయం సంవుతసఙ్ఖాతేసు దిట్ఠిగతికేసు తథాగతో తాదీ తేసం ఏకమ్పి వచనం "ఇదమేవ సచ్చం మోఘమఞ్ఞ"న్తి ఏవం సచ్చం ముసా వాపి పరం ఉత్తమం కత్వా న ఓదహేయ్య, న సద్దహేయ్య, న పత్తియాయేయ్య. **ఏతఞ్చ సల్ల**న్తి ఏతం దిట్ఠిసల్లం. **పటికచ్చ దిస్వా**తి పురేతరం బోధిమూలేయేవ దిస్వా. **విసత్తా**తి లగ్గా లగితా పలిబుద్ధా. **జానామి పస్సామి తథేవ ఏత**న్తి యథాయం పజా అజ్ఝోసితా గిలిత్వా పరినిట్ఠాపేత్వా విసత్తా లగ్గా లగితా, ఏవం అహమ్పి జానామి పస్సామి. తథా ఏవం యథా ఏతాయ పజాయ గహితన్తి ఏవం అజ్ఝోసితం నత్థి తథాగతానన్తి అత్థో.

౫. బ్రహ్మచరియసుత్తవణ్ణనా

౨౫. పఞ్చమే **జనకుహనత్థ**న్తి తీహి కుహనవత్థూహి జనస్స కుహనత్థాయ. **న జనలపనత్థ**న్తి న జనస్స ఉపలాపనత్థం. **న లాభసక్కారసిలోకానిసంసత్థ**న్తి న చీవరాదిథుతివచనత్థం. **న ఇతివాదప్పమోక్ఖానిసంసత్థ**న్తి న తేన తేన కారణేన కతవాదానిసంసత్థం, న వాదస్స పమోక్ఖానిసంసత్థం. **న ఇతి మం జనో జానాతూ**తి న "ఏవం కిర ఏస భిక్ఖు, ఏవం కిర ఏస భిక్ఖూ"తి జనస్స జాననత్థాయ. **సంవరత్థ**న్తి పఞ్చహి సంవరేహి సంవరణత్థాయ. **పహానత్థ**న్తి తీహి పహానేహి పజహనత్థాయ. **విరాగత్థ**న్తి రాగాదీనం విరజ్జనత్థాయ. **నిరోధత్థ**న్తి తేసంయేవ నిరుజ్ఝనత్థాయ. **అనీతిహ**న్తి ఇతిహపరివజ్జితం, అపరపత్తియన్తి అత్థో. **నిబ్బానోగధగామిన**న్తి నిబ్బానస్స అన్తోగామినం. మగ్గబ్రహ్మచరియఞ్హి నిబ్బానం ఆరమ్మణం కరిత్వా నిబ్బానస్స అన్తోయేవ వత్తతి పవత్తతి. **పటిపజ్జన్తీ**తి దువిధమ్పి పటిపజ్జన్తి. ఇమస్మిం సుత్తే వట్టవివట్టం కథేత్వా గాథాసు వివట్టమేవ కథితం.

౬. కుహసుత్తవణ్ణనా

౨౬. ఛట్ఠే **కుహా**తి కుహకా. **థద్ధా**తి కోధేన చ మానేన చ థద్ధా. **లపా**తి ఉపలాపకా. **సిఙ్గీ**తి "తత్థ కతమం సిఙ్గం, యం సిఙ్గం సిఙ్గారతా చాతురతా చాతురియం పరిక్ఖత్తతా పారిక్ఖత్తియ"న్తి (విభ. ౮౫౨) ఏవం వుత్తేహి సిఙ్గసదిసేహి పాకటకిలేసేహి సమన్నాగతా. **ఉన్నళా**తి ఉగ్గతనళా తుచ్ఛమానం ఉక్ఖిపిత్వా ఠితా. **అసమాహితా**తి చిత్తేకగ్గమత్తస్సాపి అలాభినో. **న మే తే, భిక్ఖవే, భిక్ఖూ మామకా**తి తే మయ్హం భిక్ఖూ మమ సన్తకా న హోన్తి. "తే మయ్హ"న్తి ఇదం పన సత్థారం ఉద్దిస్స పబ్బజితత్తా వుత్తం. **తే ఖో మే, భిక్ఖవే, భిక్ఖూ మామకా**తి ఇధాపి మేతి అత్తానం ఉద్దిస్స పబ్బజితత్తా వదతి, సమ్మాపటిపన్నత్తా పన "మామకా"తి ఆహ. **వుద్ధిం విరూళ్హిం వేపుల్లం ఆపజ్జన్తీ**తి సీలాదీహి గుణేహి వడ్ఢనతో వుద్ధిం, నిచ్చలభావేన విరూళ్హిం, సబ్బత్థ పత్థటతాయ వేపుల్లం పాపుణన్తి. తే పనేతే యావ అరహత్తమగ్గా విరుహన్తి, అరహత్తఫలం పత్తే విరూళ్హా నామ హోన్తి. ఇతి ఇమస్మిం సుత్తేపి గాథాసుపి వట్టవివట్టమేవ కథితం.

౭. సన్తుట్ఠిసుత్తవణ్ణనా

౨౭. సత్తమే **అప్పానీ**తి పరిత్తాని. **సులభానీ**తి సుఖేన లద్ధబ్బాని, యత్థ కత్థచి సక్కా హోన్తి లభితుం. **అనవజ్జానీ**తి నిద్దోసాని. **పిణ్డియాలోపభోజన**న్తి జఙ్ఘాపిణ్డియబలేన చరిత్వా ఆలోపమత్తం లద్ధం భోజనం. **పూతిముత్త**న్తి యంకిఞ్చి ముత్తం. యథా హి సువణ్ణవణ్ణోపి కాయో పూతికాయోతి వుచ్చతి, ఏవం అభినవమ్పి ముత్తం పూతిముత్తమేవ.

విఘాతోతి విగతఘాతో, చిత్తస్స దుక్ఖం న హోతీతి అత్థో. **దిసా నప్పటిహఞ్ఞతీ**తి యస్స హి “అసుకట్ఠానం నామ గతో చీవరాదీని లభిస్సామీ”తి చిత్తం ఉప్పజ్జతి, తస్స దిసా పటిహఞ్ఞతి నామ. యస్స ఏవం న ఉప్పజ్జతి, తస్స నప్పటిహఞ్ఞతి నామ. **ధమ్మా**తి పటిపత్తిధమ్మా. **సామఞ్ఞస్సానులోమికా**తి సమణధమ్మస్స అనులోమా. **అధిగ్గహితా**తి సబ్బేతే తుట్ఠచిత్తస్స భిక్ఖునో అధిగ్గహితా హోన్తి అన్తోగతా న పరిబాహిరాతి.

౮. అరియవంససుత్తవణ్ణనా

౨౮. అట్ఠమస్స అజ్ఝాసయికో నిక్ఖేపో. ఇమం కిర మహాఅరియవంససుత్తన్తం భగవా జేతవనమహావిహారే ధమ్మసభాయం పఞ్ఞత్తవరబుద్ధాసనే నిసిన్నో అత్తనోపి పరపుగ్గలానమ్పి అజ్ఝాసయవసేన పరివారేత్వా నిసిన్నాని చత్తాలీస భిక్ఖుసహస్సాని, “భిక్ఖవే”తి ఆమన్తేత్వా **చత్తారోమే, భిక్ఖవే, అరియవంసా**తి ఆరభి. తత్థ **అరియవంసా**తి అరియానం వంసా. యథా హి ఖత్తియవంసో బ్రాహ్మణవంసో వేస్సవంసో సుద్దవంసో సమణవంసో కులవంసో రాజవంసో, ఏవం అయమ్పి అట్ఠమో అరియవంసో అరియతన్తి అరియపవేణీ నామ హోతి. సో ఖో పనాయం అరియవంసో ఇమేసం వంసానం మూలగన్ధాదీనం కాళానుసారిగన్ధాదయో వియ అగ్గమక్ఖాయతి.

కే పన తే అరియా, యేసం ఏతే వంసాతి? అరియా వుచ్చన్తి బుద్ధా చ పచ్చేకబుద్ధా చ తథాగతసావకా చ, ఏతేసం అరియానం వంసాతి **అరియవంసా**. ఇతో పుబ్బే హి సతసహస్సకప్పాధికానం చతున్నం అసఙ్ఖ్యేయ్యానం మత్థకే తణ్హఙ్కరో, మేధఙ్కరో , సరణఙ్కరో, దీపఙ్కరోతి చత్తారో బుద్ధా ఉప్పన్నా, తే అరియా, తేసం అరియానం వంసాతి అరియవంసా. తేసం బుద్ధానం పరినిబ్బానతో అపరభాగే అసఙ్ఖ్యేయ్యం అతిక్కమిత్వా కోణ్డఞ్ఞో నామ బుద్ధో ఉప్పన్నో…పే… ఇమస్మిం కప్పే కకుసన్ధో, కోణాగమనో, కస్సపో, అమ్హాకం భగవా గోతమోతి చత్తారో బుద్ధా ఉప్పన్నా, తేసం అరియానం వంసాతి అరియవంసా. అపిచ అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నానం సబ్బబుద్ధ-పచ్చేకబుద్ధ-బుద్ధసావకానం అరియానం వంసాతి అరియవంసా.

తే ఖో పనేతే **అగ్గఞ్ఞా** అగ్గాతి జానితబ్బా, **రత్తఞ్ఞా** దీఘరత్తం పవత్తాతి జానితబ్బా, **వంసఞ్ఞా** వంసాతి జానితబ్బా. **పోరాణా** న అధునుప్పత్తికా. **అసంకిణ్ణా** అవికిణ్ణా అనపనీతా. **అసంకిణ్ణపుబ్బా** అతీతబుద్ధేహిపి న సంకిణ్ణపుబ్బా, “కిం ఇమేహీ”తి న అపనీతపుబ్బా. **న సంకీయన్తీ**తి ఇదానిపి న అపనీయన్తి. **న సంకీయిస్సన్తీ**తి అనాగతబుద్ధేహిపి న అపనీయిస్సన్తి. యే లోకే విఞ్ఞూ సమణబ్రాహ్మణా, తేహి **అప్పటికుట్ఠా,** సమణేహి బ్రాహ్మణేహి విఞ్ఞూహి అనిన్దితా అగరహితా.

సన్తుట్ఠో హోతీతి పచ్చయసన్తోసవసేన సన్తుట్ఠో హోతి. **ఇతరీతరేనా**తి న థూలసుఖుమలూఖపణీతథిరజిణ్ణానం యేన కేనచి, అథ ఖో యథాలద్ధాదీనం ఇతరీతరేన యేన కేనచి సన్తుట్ఠో హోతీతి అత్థో. చీవరస్మిఞ్హి తయో సన్తోసా యథాలాభసన్తోసో యథాబలసన్తోసో యథాసారుప్పసన్తోసోతి. పిణ్డపాతాదీసుపి ఏసేవ నయో. తేసం విత్థారకథా “సన్తుట్ఠస్స, భిక్ఖవే, అనుప్పన్నా చేవ కుసలా ధమ్మా ఉప్పజ్జన్తీ”తి ఇమస్మిం సుత్తే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బా. ఇతి ఇమే తయో సన్తోసే సన్ధాయ “సన్తుట్ఠో హోతి ఇతరీతరేన చీవరేన, యథాలద్ధాదీసు యేన కేనచి చీవరేన సన్తుట్ఠో హోతీ”తి వుత్తం.

ఏత్థ చ చీవరం జానితబ్బం, చీవరక్ఖేత్తం జానితబ్బం, పంసుకూలం జానితబ్బం, చీవరసన్తోసో జానితబ్బో, చీవరప్పటిసంయుత్తాని ధుతఙ్గాని జానితబ్బాని. తత్థ **చీవరం జానితబ్బ**న్తి ఖోమాదీని ఛ చీవరాని దుకూలాదీని ఛ

అనులోమచీవరాని జానితబ్బాని. ఇమాని ద్వాదస కప్పియచీవరాని. కుసచీరం, వాకచీరం, ఫలకచీరం, కేసకమ్బలం, వాళకమ్బలం, పోత్థకో, చమ్మం, ఉలూకపక్ఖం, రుక్ఖదుస్సం, లతాదుస్సం, ఏరకదుస్సం, కదలిదుస్సం, వేళుదుస్సన్తి ఏవమాదీని పన అకప్పియచీవరాని.

చీవరక్ఖేత్తన్తి ''సఙ్ఘతో వా గణతో వా ఞాతితో వా మిత్తతో వా అత్తనో వా ధనేన, పంసుకూలం వా''తి ఏవం ఉప్పజ్జనతో ఛ ఖేత్తాని, అట్ఠన్నఞ్చ మాతికానం వసేన అట్ఠ ఖేత్తాని జానితబ్బాని.

పంసుకూలన్తి సోసానికం, పాపణికం, రథియం, సఙ్కారకూటకం, సోత్థియం, సినానం, తిత్థం, గతపచ్చాగతం, అగ్గిదడ్ఢం, గోఖాయితం, ఉపచికఖాయితం, ఉన్దూరఖాయితం , అన్తచ్ఛిన్నం, దసచ్ఛిన్నం, ధజాహటం, థూపం, సమణచీవరం, సాముద్దియం, ఆభిసేకియం, పన్థికం, వాతాహటం, ఇద్ధిమయం, దేవదత్తియన్తి తేవీసతి పంసుకూలాని వేదితబ్బాని. ఏత్థ చ **సోత్థియ**న్తి గబ్భమలహరణం. **గతపచ్చాగత**న్తి మతకసరీరం పారుపిత్వా సుసానం నేత్వా ఆనీతచీవరం. **ధజాహట**న్తి ధజం ఉస్సాపేత్వా తతో ఆనీతం. **థూప**న్తి వమ్మికే పూజితచీవరం. **సాముద్దియ**న్తి సముద్దవీచీహి థలం పాపితం. **పన్థిక**న్తి పన్థం గచ్ఛన్తేహి చోరభయేన పాసాణేహి కోట్టేత్వా పారుతచీవరం. **ఇద్ధిమయ**న్తి ఏహిభిక్ఖుచీవరం. సేసం పాకటమేవాతి.

చీవరసన్తోసోతి వీసతి చీవరసన్తోసా – చీవరే వితక్కసన్తోసో, గమనసన్తోసో, పరియేసనసన్తోసో, పటిలాభసన్తోసో, మత్తపటిగ్గహణసన్తోసో, లోలుప్పవివజ్జనసన్తోసో, యథాలాభసన్తోసో, యథాబలసన్తోసో, యథాసారుప్పసన్తోసో, ఉదకసన్తోసో, ధోవనసన్తోసో, కరణసన్తోసో, పరిమాణసన్తోసో, సుత్తసన్తోసో, సిబ్బనసన్తోసో, రజనసన్తోసో, కప్పసన్తోసో, పరిభోగసన్తోసో, సన్నిధిపరివజ్జనసన్తోసో, విస్సజ్జనసన్తోసోతి.

తత్థ సాదకభిక్ఖునా తేమాసం నిబద్ధవాసం వసిత్వా ఏకమాసమత్తం వితక్కేతుం వట్టతి. సో హి పవారేత్వా చీవరమాసే చీవరం కరోతి, పంసుకూలికో అడ్ఢమాసేనేవ కరోతి. ఇదం మాసడ్ఢమాసమత్తం వితక్కనం **వితక్కసన్తోసో** నామ. వితక్కసన్తోసేన పన సన్తుట్ఠేన భిక్ఖునా పాచీనఖణ్డరాజివాసికపంసుకూలికత్థేరసదిసేన భవితబ్బం.

థేరో కిర ''చేతియపబ్బతవిహారే చేతియం వన్దిస్సామీ''తి ఆగతో చేతియం వన్దిత్వా చిన్తేసి – ''మయ్హం చీవరం జిణ్ణం, బహూనం వసనట్ఠానే లభిస్సామీ''తి. సో మహావిహారం గన్త్వా సఙ్ఘత్థేరం దిస్వా వసనట్ఠానం పుచ్ఛిత్వా తత్థ వుత్థో పునదివసే చీవరం ఆదాయ ఆగన్త్వా థేరం వన్ది. థేరో ''కిం , ఆవుసో''తి ఆహ. గామద్వారం, భన్తే, గమిస్సామీతి. అహమ్పావుసో, గమిస్సామీతి . సాధు, భన్తేతి గచ్ఛన్తో మహాబోధిద్వారకోట్ఠకే ఠత్వా ''పుఞ్ఞవన్తానం వసనట్ఠానే మనాపం లభిస్సామీ''తి చిన్తేత్వా ''అపరిసుద్ధో మే వితక్కో''తి తతోవ పటినివత్తి. పునదివసే అమ్బఙ్గణసమీపతో, పునదివసే మహాచేతియస్స ఉత్తరద్వారతో తథేవ పటినివత్తిత్వా చతుత్థదివసే థేరస్స సన్తికం అగమాసి. థేరో ''ఇమస్స భిక్ఖునో వితక్కో న పరిసుద్ధో భవిస్సతీ''తి చీవరం గహేత్వా తేన సద్ధింయేవ పఞ్హం పుచ్ఛమానో గామం పావిసి. తఞ్చ రత్తిం ఏకో మనుస్సో ఉచ్చారపలిబుద్ధో సాటకేయేవ వచ్చం కత్వా తం సఙ్కారట్ఠానే ఛడ్డేసి. పంసుకూలికత్థేరో తం నీలమక్ఖికాహి సమ్పరికిణ్ణం దిస్వా అఞ్జలిం పగ్గహేసి. మహాథేరో ''కిం, ఆవుసో, సఙ్కారట్ఠానస్స అఞ్జలిం పగ్గణ్హాసీ''తి. నాహం, భన్తే, సఙ్కారట్ఠానస్స అఞ్జలిం పగ్గణ్హామి, మయ్హం పితు దసబలస్స పగ్గణ్హామి, పుణ్ణదాసియా సరీరం పారుపిత్వా ఛడ్డితం పంసుకూలం తుమ్బమత్తే పాణకే విధునిత్వా సుసానతో గణ్హన్తేన దుక్కరతరం కతం , భన్తేతి. మహాథేరో ''పరిసుద్ధో వితక్కో

పంసుకూలికస్సా”తి చిన్తేసి. పంసుకూలికత్థేరోపి తస్మింయేవ ఠానే ఠితో విపస్సనం వడ్ఢేత్వా తీణి ఫలాని పత్తో తం సాటకం గహేత్వా చీవరం కత్వా పారుపిత్వా పాచీనఖణ్డరాజిం గన్త్వా అగ్గఫలం అరహత్తం పాపుణి.

చీవరత్థాయ గచ్ఛన్తస్స పన “కత్థ లభిస్సామీ”తి అచిన్తేత్వా కమ్మట్ఠానసీసేనేవ గమనం **గమనసన్తోసో** నామ. పరియేసన్తస్స పన యేన వా తేన వా సద్ధిం అపరియేసిత్వా లజ్జిం పేసలం భిక్ఖుం గహేత్వా పరియేసనం **పరియేసనసన్తోసో** నామ. ఏవం పరియేసన్తస్స ఆహరియమానం చీవరం దూరతో దిస్వా “ఏతం మనాపం భవిస్సతి, ఏతం అమనాప”న్తి ఏవం అవితక్కేత్వా థూలసుఖుమాదీసు యథాలద్ధేనేవ సన్తుస్సనం **పటిలాభసన్తోసో** నామ. ఏవం లద్ధం గణ్హన్తస్సాపి “ఏత్తకం దుపట్టస్స భవిస్సతి, ఏత్తకం ఏకపట్టస్సా”తి అత్తనో పహోనకమత్తేనేవ సన్తుస్సనం **మత్తపటిగ్గహణసన్తోసో** నామ. చీవరం పరియేసన్తస్స పన “అసుకస్స ఘరద్వారే మనాపం లభిస్సామీ”తి అచిన్తేత్వా ద్వారపటిపాటియా చరణం **లోలుప్పవివజ్జనసన్తోసో** నామ.

లూఖపణీతేసు యేన కేనచి యాపేతుం సక్కోన్తస్స యథాలద్ధేనేవ యాపనం **యథాలాభసన్తోసో** నామ. అత్తనో థామం జానిత్వా యేన యాపేతుం సక్కోతి, తేన యాపనం **యథాబలసన్తోసో** నామ. మనాపం అఞ్ఞస్స దత్వా అత్తనా యేన కేనచి యాపనం **యథాసారుప్పసన్తోసో** నామ.

“కత్థ ఉదకం మనాపం, కత్థ అమనాప”న్తి అవిచారేత్వా యేన కేనచి ధోవనూపగేన ఉదకేన ధోవనం **ఉదకసన్తోసో** నామ. పణ్డుమత్తికగేరుకపూతిపణ్ణరసకిలిట్ఠాని పన ఉదకాని వజ్జేతుం వట్టతి. ధోవన్తస్స పన ముగ్గరాదీహి అపహరిత్వా హత్థేహి మద్దిత్వా ధోవనం **ధోవనసన్తోసో** నామ. తథా అసుజ్ఝన్తం పణ్ణాని పక్ఖిపిత్వా తాపితఉదకేనాపి ధోవితుం వట్టతి. ఏవం ధోవిత్వా కరోన్తస్స “ఇదం థూలం, ఇదం సుఖుమ”న్తి అకోపేత్వా పహోనకనీహారేనేవ కరణం **కరణసన్తోసో** నామ. తిమణ్డలపటిచ్ఛాదనమత్తస్సేవ కరణం **పరిమాణసన్తోసో** నామ. చీవరకరణత్థాయ పన మనాపం సుత్తం పరియేసిస్సామీతి అవిచారేత్వా రథికాదీసు వా దేవట్ఠానే వా ఆహరిత్వా పాదమూలే వా ఠపితం యంకిఞ్చిదేవ సుత్తం గహేత్వా కరణం **సుత్తసన్తోసో** నామ.

కుసిబన్ధనకాలే పన అఙ్గులమత్తే సత్త వారే న విజ్ఝితబ్బం. ఏవం కరోన్తస్స హి యో భిక్ఖు సహాయో న హోతి, తస్స వత్తభేదోపి నత్థి. తివఙ్గులమత్తే పన సత్త వారే విజ్ఝితబ్బం. ఏవం కరోన్తస్స మగ్గప్పటిపన్నేనాపి సహాయేన భవితబ్బం. యో న హోతి, తస్స వత్తభేదో. అయం **సిబ్బనసన్తోసో** నామ. రజన్తేన పన కాళకచ్ఛకాదీని పరియేసన్తేన న చరితబ్బం, సోమవక్కలాదీసు యం లభతి, తేన రజితబ్బం. అలభన్తేన పన మనుస్సేహి అరఞ్ఞే వాకం గహేత్వా ఛడ్డితరజనం వా భిక్ఖూహి పచిత్వా ఛడ్డితకసటం వా గహేత్వా రజితబ్బం. అయం **రజనసన్తోసో** నామ. నీలకద్దమకాళసామేసు యంకిఞ్చి గహేత్వా హత్థిపిట్ఠే నిసిన్నస్స పఞ్ఞాయమానకప్పకరణం **కప్పసన్తోసో** నామ.

హిరికోపీనప్పటిచ్ఛాదనమత్తవసేన పరిభుఞ్జనం **పరిభోగసన్తోసో** నామ. దుస్సం పన లభిత్వా సుత్తం వా సూచిం వా కారకం వా అలభన్తేన ఠపేతుం వట్టతి, లభన్తేన న వట్టతి. కతమ్పి సచే అన్తేవాసికాదీనం దాతుకామో హోతి, తే చ అసన్నిహితా, యావ ఆగమనా ఠపేతుం వట్టతి. ఆగతమత్తేసు దాతబ్బం. దాతుం అసక్కోన్తేన అధిట్ఠాతబ్బం. అఞ్ఞస్మిం చీవరే సతి పచ్చత్థరణమ్పి అధిట్ఠాతుం వట్టతి. అనధిట్ఠితమేవ హి సన్నిధి హోతి, అధిట్ఠితం న హోతీతి **మహాసీవత్థేరో** ఆహ.

అయం **సన్నిధిపరివజ్జనసన్తోసో** నామ. విస్సజ్జేన్తేన పన న ముఖం ఓలోకేత్వా దాతబ్బం, సారణీయధమ్మే ఠత్వా విస్సజ్జేతబ్బన్తి అయం **విస్సజ్జనసన్తోసో** నామ.

చీవరప్పటిసంయుత్తాని ధుతఙ్గాని నామ పంసుకూలికఙ్గఞ్చేవ తేచీవరికఙ్గఞ్చ. తేసం విత్థారకథా విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి. ౧.౨౪-౨౯) వేదితబ్బా. ఇతి చీవరసన్తోసమహాఅరియవంసం పూరయమానో భిక్ఖు ఇమాని ద్వే ధుతఙ్గాని గోపేతి. ఇమాని గోపేన్తో చీవరసన్తోసమహాఅరియవంసవసేన సన్తుట్ఠో హోతీతి.

వణ్ణవాదీతి ఏకో సన్తుట్ఠో హోతి, సన్తోసస్స వణ్ణం న కథేతి. ఏకో న సన్తుట్ఠో హోతి, సన్తోసస్స వణ్ణం కథేతి. ఏకో నేవ సన్తుట్ఠో హోతి, న సన్తోసస్స వణ్ణం కథేతి. ఏకో సన్తుట్ఠో చేవ హోతి, సన్తోసస్స చ వణ్ణం కథేతి. తం దస్సేతుం "ఇతరీతరచీవరసన్తుట్ఠియా చ వణ్ణవాదీ"తి వుత్తం.

అనేసనన్తి దూతేయ్యపహినగమనానుయోగపభేదం నానప్పకారం అనేసనం. **అప్పతిరూప**న్తి అయుత్తం. **అలద్ధా చా**తి అలభిత్వా. యథా ఏకచ్చో "కథం ను ఖో చీవరం లభిస్సామీ"తి పుఞ్ఞవన్తేహి భిక్ఖూహి సద్ధిం ఏకతో హుత్వా కోహఞ్ఞం కరోన్తో ఉత్తసతి పరితస్సతి, సన్తుట్ఠో భిక్ఖు ఏవం అలద్ధా చీవరం న పరితస్సతి. **లద్ధా చా**తి ధమ్మేన సమేన లభిత్వా. **అగధితో**తి విగతలోభగిద్ధో. **అముచ్ఛితో**తి అధిమత్తతణ్హాయ ముచ్ఛం అనాపన్నో. **అనజ్ఝోపన్నో**తి తణ్హాయ అనోత్థతో అపరియోనద్ధో. **ఆదీనవదస్సావీ**తి అనేసనాపత్తియఞ్చ గేధితపరిభోగే చ ఆదీనవం పస్సమానో. **నిస్సరణపఞ్ఞో**తి "యావదేవ సీతస్స పటిఘాతాయా"తి వుత్తం నిస్సరణమేవ పజానన్తో.

ఇతరీతరచీవరసన్తుట్ఠియాతి యేన కేనచి చీవరేన సన్తుట్ఠియా. **నేవత్తానుక్కంసేతీ**తి "అహం పంసుకూలికో, మయా ఉపసమ్పదమాళేయేవ పంసుకూలికఙ్గం గహితం, కో మయా సదిసో అత్థీ"తి అత్తుక్కంసనం న కరోతి. **నో పరం వమ్భేతీ**తి "ఇమే పనఞ్ఞే భిక్ఖూ న పంసుకూలికా"తి వా, "పంసుకూలికఙ్గమత్తమ్పి ఏతేసం నత్థీ"తి వా ఏవం పరం న వమ్భేతి. **యో హి తత్థ దక్ఖో**తి యో తస్మిం చీవరసన్తోసే వణ్ణవాదాదీసు వా దక్ఖో ఛేకో బ్యత్తో. **అనలసో**తి సాతచ్చకిరియాయ ఆలసియవిరహితో. **సమ్పజానో పటిస్సతో**తి సమ్పజానపఞ్ఞాయ చేవ సతియా చ యుత్తో. **అరియవంసే ఠితో**తి అరియవంసే పతిట్ఠితో.

ఇతరీతరేన పిణ్డపాతేనాతి యేన కేనచి పిణ్డపాతేన. ఏత్థాపి పిణ్డపాతో జానితబ్బో, పిణ్డపాతక్ఖేత్తం జానితబ్బం, పిణ్డపాతసన్తోసో జానితబ్బో, పిణ్డపాతప్పటిసంయుత్తం ధుతఙ్గం జానితబ్బం . తత్థ **పిణ్డపాతో**తి ఓదనో కుమ్మాసో సత్తు మచ్ఛో మంసం ఖీరం దధి సప్పి నవనీతం తేలం మధు ఫాణితం యాగు ఖాదనీయం సాయనీయం లేహనీయన్తి సోళస పిణ్డపాతా.

పిణ్డపాతక్ఖేత్తన్తి సఙ్ఘభత్తం ఉద్దేసభత్తం నిమన్తనం సలాకభత్తం పక్ఖికం ఉపోసథికం పాటిపదికభత్తం ఆగన్తుకభత్తం గమికభత్తం గిలానభత్తం గిలానుపట్ఠాకభత్తం ధురభత్తం కుటిభత్తం వారభత్తం విహారభత్తన్తి పన్నరస పిణ్డపాతక్ఖేత్తాని.

పిణ్డపాతసన్తోసోతి పిణ్డపాతే వితక్కసన్తోసో గమనసన్తోసో పరియేసనసన్తోసో పటిలాభసన్తోసో పటిగ్గహణసన్తోసో మత్తపటిగ్గహణసన్తోసో లోలుప్పవివజ్జనసన్తోసో యథాలాభసన్తోసో యథాబలసన్తోసో యథాసారుప్పసన్తోసో ఉపకారసన్తోసో పరిమాణసన్తోసో పరిభోగసన్తోసో సన్నిధిపరివజ్జనసన్తోసో విస్సజ్జనసన్తోసోతి పన్నరస సన్తోసా.

తత్థ సాదకో భిక్ఖు ముఖం ధోవిత్వా వితక్కేతి. పిణ్డపాతికేన పన గణేన సద్ధిం చరతా సాయం థేరూపట్ఠానకాలే “స్వే కత్థ పిణ్డాయ చరిస్సామాతి? అసుకగామే, భన్తే”తి ఏత్తకం చిన్తేత్వా తతో పట్ఠాయ న వితక్కేతబ్బం. ఏకచారికేన వితక్కమాళకే ఠత్వా వితక్కేతబ్బం. తతో పట్ఠాయ వితక్కేన్తో అరియవంసా చుతో హోతి పరిబాహిరో. అయం **వితక్కసన్తోసో** నామ.

పిణ్డాయ పవిసన్తేన “కుహిం లభిస్సామీ”తి అచిన్తేత్వా కమ్మట్ఠానసీసేన గన్తబ్బం. అయం **గమనసన్తోసో** నామ. పరియేసన్తేన యం వా తం వా అగ్గహేత్వా లజ్జిం పేసలమేవ గహేత్వా పరియేసితబ్బం. అయం **పరియేసనసన్తోసో** నామ. దూరతోవ ఆహరియమానం దిస్వా “ఏతం మనాపం , ఏతం అమనాప”న్తి చిత్తం న ఉప్పాదేతబ్బం. అయం **పటిలాభసన్తోసో** నామ. “ఇమం మనాపం గణ్హిస్సామి, ఇమం అమనాపం న గణ్హిస్సామీ”తి అచిన్తేత్వా యంకిఞ్చి యాపనమత్తం గహేతబ్బమేవ. అయం **పటిగ్గహణసన్తోసో** నామ.

ఏత్థ పన దేయ్యధమ్మో బహు, దాయకో అప్పం దాతుకామో, అప్పం గహేతబ్బం. దేయ్యధమ్మోపి బహు, దాయకోపి బహుం దాతుకామో, పమాణేనేవ గహేతబ్బం. దేయ్యధమ్మో న బహు, దాయకోపి అప్పం దాతుకామో, అప్పం గహేతబ్బం. దేయ్యధమ్మో న బహు, దాయకో పన బహుం దాతుకామో, పమాణేన గహేతబ్బం . పటిగ్గహణస్మిఞ్హి మత్తం అజానన్తో మనుస్సానం పసాదం మక్ఖేతి, సద్ధాదేయ్యం వినిపాతేతి, సాసనం న కరోతి, విజాతమాతుయాపి చిత్తం గహేతుం న సక్కోతి. ఇతి మత్తం జానిత్వావ పటిగ్గహేతబ్బన్తి అయం **మత్తపటిగ్గహణసన్తోసో** నామ. అడ్ఢకులానియేవ అగన్త్వా ద్వారపటిపాటియా గన్తబ్బం. అయం **లోలుప్పవివజ్జనసన్తోసో** నామ. **యథాలాభసన్తోసాదయో** చీవరే వుత్తనయా ఏవ.

పిణ్డపాతం పరిభుఞ్జిత్వా “సమణధమ్మం అనుపాలేస్సామీ”తి ఏవం ఉపకారం ఞత్వా పరిభుఞ్జనం **ఉపకారసన్తోసో** నామ. పత్తం పూరేత్వా ఆనీతం న పటిగ్గహేతబ్బం. అనుపసమ్పన్నే సతి తేన గాహాపేతబ్బం, అసతి హరాపేత్వా పటిగ్గహణమత్తం గహేతబ్బం. అయం **పరిమాణసన్తోసో** నామ. “జిఘచ్ఛాయ పటివినోదనం ఇదమేత్థ నిస్సరణ”న్తి ఏవం పరిభుఞ్జనం **పరిభోగసన్తోసో** నామ. నిదహిత్వా న పరిభుఞ్జితబ్బన్తి అయం **సన్నిధిపరివజ్జనసన్తోసో** నామ. ముఖం అనోలోకేత్వా సారణీయధమ్మే ఠితేన విస్సజ్జేతబ్బం. అయం **విస్సజ్జనసన్తోసో** నామ.

పిణ్డపాతప్పటిసంయుత్తాని పన పఞ్చ ధుతఙ్గాని పిణ్డపాతికఙ్గం సపదానచారికఙ్గం ఏకాసనికఙ్గం పత్తపిణ్డికఙ్గం ఖలుపచ్ఛాభత్తికఙ్గన్తి. తేసం విత్థారకథా విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి॰ ౧.౨౬-౩౦) వుత్తా. ఇతి పిణ్డపాతసన్తోసమహాఅరియవంసం పూరయమానో భిక్ఖు ఇమాని పఞ్చ ధుతఙ్గాని గోపేతి, ఇమాని గోపేన్తో పిణ్డపాతసన్తోసమహాఅరియవంసేన సన్తుట్ఠో హోతి. వణ్ణవాదీతిఆదీని వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బాని.

సేనాసనేనాతి ఇధ సేనాసనం జానితబ్బం, సేనాసనక్ఖేత్తం జానితబ్బం, సేనాసనసన్తోసో జానితబ్బో, సేనాసనప్పటిసంయుత్తం ధుతఙ్గం జానితబ్బం. తత్థ **సేనాసనన్తి** మఞ్చో పీఠం భిసి బిమ్బోహనం విహారో అడ్ఢయోగో పాసాదో హమ్మియం గుహా లేణం అట్టో మాళో వేళుగుమ్బో రుక్ఖమూలం యత్థ వా పన భిక్ఖూ పటిక్కమన్తీతి ఇమాని పన్నరస సేనాసనాని.

సేనాసనక్ఖేత్తన్తి సఙ్ఘతో వా గణతో వా ఞాతితో వా మిత్తతో వా అత్తనో వా ధనేన పంసుకూలం వాతి ఛ ఖేత్తాని.

సేనాసనసన్తోసోతి సేనాసనే వితక్కసన్తోసాదయో పన్నరస సన్తోసా. తే పిణ్డపాతే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బా. **సేనాసనప్పటిసంయుత్తాని** పన పఞ్చ ధుతఙ్గాని ఆరఞ్ఞికఙ్గం రుక్ఖమూలికఙ్గం అబ్భోకాసికఙ్గం సోసానికఙ్గం యథాసన్థతికఙ్గన్తి. తేసం విత్థారకథా విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి॰ ౧.౩౧-౩౩) వుత్తా. ఇతి సేనాసనసన్తోసమహాఅరియవంసం పూరయమానో భిక్ఖు ఇమాని పఞ్చ ధుతఙ్గాని గోపేతి. ఇమాని గోపేన్తో సేనాసనసన్తోసమహాఅరియవంసేన సన్తుట్ఠో హోతి.

గిలానపచ్చయో పన పిణ్డపాతేయేవ పవిట్ఠో. తత్థ యథాలాభయథాబలయథాసారుప్పసన్తోసేనేవ సన్తుస్సితబ్బం. నేసజ్జికఙ్గం భావనారామఅరియవంసం భజతి. వుత్తమ్పి చేతం –

> “పఞ్చ సేనాసనే వుత్తా, పఞ్చ ఆహారనిస్సితా;
> ఏకో వీరియసంయుత్తో, ద్వే చ చీవరనిస్సితా”తి.

ఇతి భగవా పథవిం పత్థరమానో వియ సాగరకుచ్ఛిం పూరయమానో వియ ఆకాసం విత్థారయమానో వియ చ పఠమం చీవరసన్తోసం అరియవంసం కథేత్వా చన్దం ఉట్ఠాపేన్తో వియ సూరియం ఉల్లఙ్ఘేన్తో వియ చ దుతియం పిణ్డపాతసన్తోసం కథేత్వా సినేరుం ఉక్ఖిపన్తో వియ తతియం సేనాసనసన్తోసం అరియవంసం కథేత్వా ఇదాని సహస్సనయపటిమణ్డితం చతుత్థం భావనారామం అరియవంసం కథేతుం **పున చపరం, భిక్ఖవే, భిక్ఖు భావనారామో హోతీ**తి దేసనం ఆరభి.

తత్థ ఆరమణం ఆరామో, అభిరతీతి అత్థో. భావనాయ ఆరామో అస్సాతి **భావనారామో**. భావనాయ రతోతి **భావనారతో**. పఞ్చవిధే పహానే ఆరామో అస్సాతి **పహానారామో**. అపిచ భావేన్తో రమతీతి **భావనారామో**. పజహన్తో రమతీతి **పహానారామో**తి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. అయఞ్హి చత్తారో సతిపట్ఠానే భావేన్తో రమతి, రతిం విన్దతీతి అత్థో. తథా చత్తారో సమ్మప్పధానే. చత్తారో ఇద్ధిపాదే, పఞ్చిన్ద్రియాని, పఞ్చ బలాని, సత్త బోజ్ఝఙ్గే, సత్త అనుపస్సనా, అట్ఠారస మహావిపస్సనా, సత్తతింస బోధిపక్ఖియధమ్మే, అట్ఠతింస ఆరమ్మణవిభత్తియో భావేన్తో రమతి, రతిం విన్దతి. కామచ్ఛన్దాదయో పన కిలేసే పజహన్తో రమతి, రతిం విన్దతి.

ఇమేసు పన చతూసు అరియవంసేసు పురిమేహి తీహి తేరసన్నం ధుతఙ్గానం చతుపచ్చయసన్తోసస్స చ వసేన సకలం వినయపిటకం కథితం హోతి, భావనారామేన అవసేసం పిటకద్వయం. ఇమం పన భావనారామం అరియవంసం కథేన్తేన భిక్ఖునా పటిసమ్భిదామగ్గే నేక్ఖమ్మపాళియా కథేతబ్బో, దీఘనికాయే దసుత్తరసుత్తన్తపరియాయేన కథేతబ్బో, మజ్ఝిమనికాయే సతిపట్ఠానసుత్తన్తపరియాయేన కథేతబ్బో, అభిధమ్మే నిద్దేసపరియాయేన కథేతబ్బో.

తత్థ **పటిసమ్భిదామగ్గే నేక్ఖమ్మపాళియాతి** –

“నేక్ఖమ్మం భావేన్తో రమతి, కామచ్ఛన్దం పజహన్తో రమతి. అబ్యాపాదం, బ్యాపాదం… ఆలోకసఞ్ఞం… థినమిద్ధం… అవిక్ఖేపం, ఉద్ధచ్చం… ధమ్మవవత్థానం… విచికిచ్ఛం… ఞాణం… అవిజ్జం… పామోజ్జం… అరతిం… పఠమజ్ఝానం, పఞ్చ నీవరణే… దుతియజ్ఝానం… వితక్కవిచారే… తతియజ్ఝానం… పీతిం… చతుత్థజ్ఝానం… సుఖదుక్ఖే… ఆకాసానఞ్చాయతనసమాపత్తిం భావేన్తో రమతి, రూపసఞ్ఞం పటిఘసఞ్ఞం నానత్తసఞ్ఞం పజహన్తో రమతి. విఞ్ఞాణఞ్చాయతనసమాపత్తిం…పే॰… నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనసమాపత్తిం భావేన్తో రమతి, ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనసఞ్ఞం పజహన్తో రమతి.

“అనిచ్చానుపస్సనం భావేన్తో రమతి, నిచ్చసఞ్ఞం పజహన్తో రమతి. దుక్ఖానుపస్సనం… సుఖసఞ్ఞం… అనత్తానుపస్సనం… అత్తసఞ్ఞం… నిబ్బిదానుపస్సనం… నన్దిం… విరాగానుపస్సనం… రాగం… నిరోధానుపస్సనం… సముదయం… పటినిస్సగ్గానుపస్సనం… ఆదానం… ఖయానుపస్సనం … ఘనసఞ్ఞం… వయానుపస్సనం… ఆయూహనం… విపరిణామానుపస్సనం… ధువసఞ్ఞం… అనిమిత్తానుపస్సనం … నిమిత్తం… అప్పణిహితానుపస్సనం… పణిధిం… సుఞ్ఞతానుపస్సనం… అభినివేసం… అధిపఞ్ఞాధమ్మవిపస్సనం… సారాదానాభినివేసం… యథాభూతఞాణదస్సనం… సమ్మోహాభినివేసం… ఆదీనవానుపస్సనం… ఆలయాభినివేసం… పటిసఙ్ఖానుపస్సనం… అప్పటిసఙ్ఖం… వివట్టానుపస్సనం… సంయోగాభినివేసం… సోతాపత్తిమగ్గం… దిట్ఠేకట్ఠే కిలేసే… సకదాగామిమగ్గం… ఓళారికే కిలేసే… అనాగామిమగ్గం… అనుసహగతే కిలేసే… అరహత్తమగ్గం భావేన్తో రమతి, సబ్బకిలేసే పజహన్తో రమతీ”తి (పటి॰ మ॰ ౧.౪౧,౯౨).

ఏవం పటిసమ్భిదామగ్గే నేక్ఖమ్మపాళియా కథేతబ్బో.

దీఘనికాయే దసుత్తరసుత్తన్తపరియాయేనాతి –

“ఏకం ధమ్మం భావేన్తో రమతి, ఏకం ధమ్మం పజహన్తో రమతి…పే॰… దస ధమ్మే భావేన్తో రమతి, దస ధమ్మే పజహన్తో రమతి. కతమం ఏకం ధమ్మం భావేన్తో రమతి? కాయగతాసతిం సాతసహగతం, ఇమం ఏకం ధమ్మం భావేన్తో రమతి. కతమం ఏకం ధమ్మం పజహన్తో రమతి? అస్మిమానం, ఇమం ఏకం ధమ్మం పజహన్తో రమతి. కతమే ద్వే ధమ్మే…పే॰… కతమే దస ధమ్మే భావేన్తో రమతి? దస కసిణాయతనాని, ఇమే దస ధమ్మే భావేన్తో రమతి. కతమే దస ధమ్మే పజహన్తో రమతి? దస మిచ్ఛత్తే, ఇమే దస ధమ్మే పజహన్తో రమతి. ఏవం ఖో, భిక్ఖవే, భిక్ఖు భావనారామో హోతీ”తి (దీ॰ ని॰ ౩.౩౫౧-౩౬౦).

ఏవం దీఘనికాయే దసుత్తరసుత్తన్తపరియాయేన కథేతబ్బో.

మజ్ఝిమనికాయే సతిపట్ఠానసుత్తన్తపరియాయేనాతి –

“ఏకాయనో అయం, భిక్ఖవే, మగ్గో…పే॰… యావదేవ ఞాణమత్తాయ పటిస్సతిమత్తాయ. అనిస్సితో చ విహరతి, న చ కిఞ్చి లోకే ఉపాదియతి. ఏవమ్పి ఖో, భిక్ఖవే, భిక్ఖు భావనారామో హోతి భావనారతో. పహానారామో హోతి పహానరతో. పున చపరం, భిక్ఖవే, భిక్ఖు గచ్ఛన్తో వా గచ్ఛామీతి పజానాతి…పే॰… పున చపరం, భిక్ఖవే, భిక్ఖు సేయ్యథాపి పస్సేయ్య సరీరం సివథికాయ ఛడ్డితం…పే॰… పూతీని చుణ్ణకజాతాని. సో ఇమమేవ కాయం ఉపసంహరతి ‘అయమ్పి ఖో కాయో ఏవంధమ్మో ఏవంభావీ ఏవంఅనతీతో’తి. ఇతి అజ్ఝత్తం వా కాయే కాయానుపస్సీ విహరతి…పే॰… ఏవమ్పి ఖో, భిక్ఖవే, భిక్ఖు భావనారామో హోతీ”తి (మ॰ ని॰ ౧.౧౦౬ ఆదయో).

ఏవం మజ్ఝిమనికాయే సతిపట్ఠానసుత్తన్తపరియాయేన కథేతబ్బో.

అభిధమ్మే నిద్దేసపరియాయేనాతి సబ్బేపి సఙ్ఖతే "అనిచ్చతో దుక్ఖతో రోగతో గణ్డతో ...పే.... సంకిలేసికధమ్మతో పస్సన్తో రమతి, ఏవం ఖో భిక్ఖు భావనారామో హోతీ"తి (మహాని. ౧౩; చూళని. ఉపసీవమాణవపుచ్ఛానిద్దేసో ౩౮, నన్దమాణవపుచ్ఛానిద్దేసో ౨౧). ఏవం నిద్దేసపరియాయేన కథేతబ్బో.

నేవత్తానుక్కంసేతీతి "అజ్జ మే సట్ఠి వా సత్తతి వా వస్సాని అనిచ్చం దుక్ఖం అనత్తాతి విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తస్స కో మయా సదిసో అత్థీ"తి ఏవం అత్తుక్కంసనం న కరోతి. **నో పరం వమ్భేతీతి** "అనిచ్చం దుక్ఖన్తి విపస్సనామత్తకమ్పి నత్థి, కిం ఇమే విస్సట్ఠకమ్మట్ఠానా చరన్తీ"తి ఏవం పరవమ్భనం న కరోతి. సేసం వుత్తనయమేవ.

ఇమే ఖో, భిక్ఖవే, చత్తారో అరియవంసాతి, భిక్ఖవే, ఇమే చత్తారో అరియవంసా అరియతన్తియో అరియపవేణియో అరియఞ్ఞాసా అరియవటుమానీతి సుత్తన్తం వినివట్టేత్వా ఇదాని మహాఅరియవంసపరిపూరకస్స భిక్ఖునో వసనదిసా దస్సేన్తో **ఇమేహి చ పన, భిక్ఖవేతిఆదిమాహ**. తత్థ **స్వేవ అరతిం సహతీతి** సోయేవ అరతిం అనభిరతిం ఉక్కణ్ఠితం సహతి అభిభవతి. **న తం అరతి సహతీతి** తం పన భిక్ఖుం యా ఏసా పన్తేసు సేనాసనేసు అధికుసలానం ధమ్మానం భావనాయ అరతి నామ హోతి, సా సహితుం అధిభవితుం న సక్కోతి. **అరతిరతిసహోతి** అరతిఞ్చ పఞ్చకామగుణరతిఞ్చ సహతి, అధిభవితుం సక్కోతి.

ఇదాని గాథాహి కూటం గణ్హన్తో **నారతీతిఆదిమాహ**. తత్థ **ధీరన్తి** వీరియవన్తం. **నారతి ధీరం సహతీతి** ఇదం పురిమస్సేవ కారణవచనం. యస్మా సా ధీరం న సహతి నప్పహోతి ధీరం సహితుం అధిభవితుం న సక్కోతి, తస్మా నారతి సహతి ధీరం. **ధీరో హి అరతిస్సహోతి** అరతిసహత్తా హి సో ధీరో నామ, తస్మా అరతిం సహతీతి అత్థో. **సబ్బకమ్మవిహాయినన్తి** సబ్బం తేభూమకకమ్మం చజిత్వా పరిచ్ఛిన్నం పరివటుమం కత్వా ఠితం. **పనుణ్ణం కో నివారయేతి** కిలేసే పనుదిత్వా ఠితం కో నామ రాగో వా దోసో వా నివారేయ్య. **నేక్ఖం జమ్బోనదస్సేవ, కో తం నిన్దితుమరహతీతి** జమ్బోనదసఙ్ఖాతస్స జాతిరత్తసువణ్ణస్స నిక్ఖసదిసం గరహితబ్బదోసవిముత్తం కో తం పుగ్గలం నిన్దితుం అరహతి. **బ్రహ్మునాపి పసంసితోతి** మహాబ్రహ్మునాపి ఏస పుగ్గలో పసంసితోయేవాతి. దేసనాపరియోసానే చత్తాలీస భిక్ఖుసహస్సాని అరహత్తే పతిట్ఠహింసు.

౯. ధమ్మపదసుత్తవణ్ణనా

౨౯. నవమే **ధమ్మపదానీతి** ధమ్మకోట్ఠాసా. **అనభిజ్ఝాతిఆదీసు** అభిజ్ఝాపటిక్ఖేపేన **అనభిజ్ఝా**, బ్యాపాదపటిక్ఖేపేన **అబ్యాపాదో**, మిచ్ఛాసతిపటిక్ఖేపేన **సమ్మాసతి**, మిచ్ఛాసమాధిపటిక్ఖేపేన **సమ్మాసమాధి** వేదితబ్బో.

అనభిజ్ఝాలూతి నిత్తణ్హో హుత్వా. **అబ్యాపన్నేన చేతసాతి** సబ్బకాలం పకతిభావం అవిజహన్తేన చిత్తేన. **సతో ఏకగ్గచిత్తస్సాతి** సతియా సమన్నాగతో ఆరమ్మణే ఏకగ్గచిత్తో అస్స. **అజ్ఝత్తం సుసమాహితోతి** నియకజ్ఝత్తే సుట్ఠు ఠపితచిత్తో ఇమస్మిం సుత్తేపి గాథాయపి వట్టవివట్టం కథితం.

౧౦. పరిబ్బాజకసుత్తవణ్ణనా

౩౦. దసమే **అభిఞ్ఞాతాతి** ఞాతా పాకటా. **అన్నభారోతిఆదీని** తేసం నామాని. **పటిసల్లానా వుట్ఠితోతి** ఫలసమాపత్తితో వుట్ఠితో. సా హి ఇధ పటిసల్లానన్తి అధిప్పేతా. **పచ్చక్ఖాయాతి** పటిక్ఖిపిత్వా. **అభిజ్ఝాలున్తి** సతణ్హం. **కామేసు తిబ్బసారాగన్తి**

వత్థుకామేసు బహలరాగం. **తమహం తత్థ ఏవం వదేయ్యన్తి** తం అహం తస్మిం కారణే ఏవం వదేయ్యం. **పటిక్కోసితబ్బం మఞ్ఞేయ్యాతి** పటిక్కోసితబ్బాని పటిబాహితబ్బని వా మఞ్ఞేయ్య. **సహధమ్మికాతి** సకారణా. **వాదానుపాతాతి** ధమ్మికవాదే ఘట్టయమానా అధమ్మికవాదానుపాతా, వాదప్పవత్తియోతి అత్థో. **గారయ్హా ఠానాతి** గరహితబ్బయుత్తకా పచ్చయా. **ఆగచ్ఛన్తీతి** ఉపగచ్ఛన్తి.

ఉక్కలాతి ఉక్కలజనపదవాసినో. **వస్సభఞ్ఞాతి** వస్సో చ భఞ్ఞో చాతి ద్వే జనా. **అహేతుకవాదాతి** "నత్థి హేతు నత్థి పచ్చయో సత్తానం విసుద్ధియా"తిఏవమాదివాదినో. **అకిరియవాదాతి** "కరోతో న కరీయతి పాప"న్తి ఏవం కిరియపటిక్ఖేపవాదినో. **నత్థికవాదాతి** "నత్థి దిన్న"న్తిఆదివాదినో. తే ఇమేసు తీసుపి దస్సనేసు ఓక్కన్తనియామా అహేసుం. కథం పన తేసు నియామో హోతీతి? యో హి ఏవరూపం లద్ధిం గహేత్వా రత్తిట్ఠానదివాట్ఠానేసు నిసిన్నో సజ్ఝాయతి వీమంసతి, తస్స "నత్థి హేతు నత్థి పచ్చయో కరోతో న కరీయతి పాపం...పే.... నత్థి దిన్నం...పే.... కాయస్స భేదా ఉచ్ఛిజ్జతీ"తి తస్మిం ఆరమ్మణే మిచ్ఛాసతి సన్తిట్ఠతి, చిత్తం ఏకగ్గం హోతి, జవనాని జవన్తి. పఠమజవనే సతేకిచ్ఛో హోతి, తథా దుతియాదీసు, సత్తమే బుద్ధానమ్పి అతేకిచ్ఛో అనివత్తి అరిట్ఠకణ్టకసదిసో హోతి . తత్థ కోచి ఏకం దస్సనం ఓక్కమతి, కోచి ద్వే, కోచి తీణిపి. నియతమిచ్ఛాదిట్ఠికోవ హోతి, పత్తో సగ్గమగ్గావరణఞ్చేవ మోక్ఖమగ్గావరణఞ్చ, అభబ్బో తస్స అత్తభావస్స అనన్తరం సగ్గమ్పి గన్తుం, పగేవ మోక్ఖం. వట్టఖాణుకో నామేస సత్తో పథవిగోపకో, యేభుయ్యేన ఏవరూపస్స భవతో వుట్ఠానం నత్థి. వస్సభఞ్ఞాపి ఏదిసా అహేసుం. **నిన్దాబ్యారోసనఉపారమ్భభయాతి** అత్తనో నిన్దభయేన ఘట్టనభయేన ఉపవాదభయేన చాతి అత్థో. **అభిఞ్ఞావినయే సిక్ఖన్తి** అభిఞ్ఞావినయో వుచ్చతి అరహత్తం, అరహత్తే సిక్ఖమానో అప్పమత్తో నామ వుచ్చతీతి సుత్తన్తే వట్టవిట్టం కథేత్వా గాథాయ ఫలసమాపత్తి కథితాతి.

ఉరువేలవగ్గో తతియో.

౪. చక్కవగ్గో

౧. చక్కసుత్తవణ్ణనా

౩౧. చతుత్థస్స పఠమే **చక్కానీ**తి సమ్పత్తియో. **చతుచక్కం వత్తతీ**తి చత్తారి సమ్పత్తిచక్కాని వత్తన్తి ఘటియన్తియేవాతి అత్థో. **పతిరూపదేసవాసో**తి యత్థ చతస్సో పరిసా సన్దిస్సన్తి, ఏవరూపే అనుచ్ఛవికే దేసే వాసో. **సప్పురిసావస్సయో**తి బుద్ధాదీనం సప్పురిసానం అవస్సయనం సేవనం భజనం, న రాజానం. **అత్తసమ్మాపణిధీ**తి అత్తనో సమ్మా ఠపనం, సచే పుబ్బే అస్సద్ధాదీహి సమన్నాగతో హోతి, తాని పహాయ సద్ధాదీసు పతిట్ఠాపనం. **పుబ్బే చ కతపుఞ్ఞతా**తి పుబ్బే ఉపచితకుసలతా. ఇదమేవ చేత్థ పమాణం. యేన హి ఞాణసమ్పయుత్తచిత్తేన కుసలకమ్మం కతం హోతి, తదేవ కుసలం తం పురిసం పతిరూపదేసే ఉపనేతి, సప్పురిసే భజాపేతి, సో ఏవ చ పుగ్గలో అత్తానం సమ్మా ఠపేతి. **పుఞ్ఞకతో**తి కతపుఞ్ఞో. **సుఖఞ్చేతంధివత్తతీ**తి సుఖఞ్చ ఏతం పుగ్గలం అధివత్తతి, అవత్థరతీతి అత్థో.

౨. సఙ్గహసుత్తవణ్ణనా

౩౨. దుతియే **సఙ్గహవత్థూనీ**తి సఙ్గణ్హనకారణాని. **దానఞ్చా**తిఆదీసు ఏకచ్చో హి దానేనేవ సఙ్గణ్హితబ్బో హోతి, తస్స దానమేవ దాతబ్బం. **పేయ్యవజ్జన్తి** పియవచనం. ఏకచ్చో హి “అయం దాతబ్బం నామ దేతి, ఏకేకేన పన వచనేన సబ్బం మక్ఖేత్వా నాసేతి, కిం తస్స దాన”న్తి వత్తా హోతి. ఏకచ్చో “అయం కిఞ్చాపి దానం న దేతి, కథేన్తో పన తేలేన వియ మక్ఖేతి. ఏస దేతు వా మా వా, వచనమేవస్స సహస్సం అగ్ఘతీ”తి వత్తా హోతి. ఏవరూపో పుగ్గలో దానం న పచ్చాసీసతి, పియవచనమేవ పచ్చాసీసతి. తస్స పియవచనమేవ వత్తబ్బం. **అత్థచరియా**తి అత్థవడ్ఢనకథా. ఏకచ్చో హి నేవ దానం, న పియవచనం పచ్చాసీసతి, అత్తనో హితకథం వడ్ఢికథమేవ పచ్చాసీసతి. ఏవరూపస్స పుగ్గలస్స “ఇదం తే కాతబ్బం, ఇదం న కాతబ్బం, ఏవరూపో పుగ్గలో సేవితబ్బో, ఏవరూపో న సేవితబ్బో”తి ఏవం అత్థచరియకథావ కథేతబ్బా. **సమానత్తతా**తి సమానసుఖదుక్ఖభావో. ఏకచ్చో హి దానాదీసు ఏకమ్పి న పచ్చాసీసతి , ఏకాసనే నిసజ్జం, ఏకపల్లఙ్కే సయనం, ఏకతో భోజనన్తి ఏవం సమానసుఖదుక్ఖతం పచ్చాసీసతి. సో సచే గహట్ఠస్స జాతియా పబ్బజితస్స సీలేన సదిసో హోతి, తస్సాయం సమానత్తతా కాతబ్బా. **తత్థ తత్థ యథారహన్తి** తేసు తేసు ధమ్మేసు యథానుచ్ఛవికం సమానత్తతాతి అత్థో. **రథస్సాణీవ యాయతో**తి యథా రథస్స గచ్ఛతో ఆణి సఙ్గహో నామ హోతి, సా రథం సఙ్గణ్హాతి, ఏవమిమే సఙ్గహా లోకం సఙ్గణ్హన్తి. **న మాతా పుత్తకారణా**తి యది మాతా ఏతే సఙ్గహే పుత్తస్స న కరేయ్య, పుత్తకారణా మానం వా పూజం వా న లభేయ్య. **సఙ్గహా ఏతే**తి ఉపయోగవచనే పచ్చత్తం. సఙ్గహే ఏతేతి వా పాఠో. **సమవేక్ఖన్తీ**తి సమ్మా పేక్ఖన్తి. **పాసంసా చ భవన్తీ**తి పసంసనీయా చ భవన్తి.

౩. సీహసుత్తవణ్ణనా

౩౩. తతియే **సీహో**తి చత్తారో సీహా – తిణసీహో, కాళసీహో, పణ్డుసీహో, కేసరసీహోతి. తేసు **తిణసీహో** కపోతవణ్ణగావిసదిసో తిణభక్ఖో చ హోతి. **కాళసీహో** కాళగావిసదిసో తిణభక్ఖోయేవ. **పణ్డుసీహో** పణ్డుపలాసవణ్ణగావిసదిసో మంసభక్ఖో. **కేసరసీహో** లాఖాపరికమ్మకతేనేవ ముఖేన అగ్గనఙ్గుట్ఠేన చతూహి చ పాదపరియన్తేహి సమన్నాగతో, మత్థకతోపిస్స పట్ఠాయ లాఖాతూలికాయ కతా వియ తిస్సో రాజియో పిట్ఠిమజ్ఝేన గన్త్వా అన్తరసత్థిమ్హి దక్ఖిణావత్తా హుత్వా

రితా. ఖన్ధే పనస్స సతసహస్సగ్ఘనికకమ్బలపరిక్ఖేపో వియ కేసరభారో హోతి, అవసేసట్ఠానం పరిసుద్ధసాలిపిణ్డసఙ్ఖచుణ్ణపిణ్డవణ్ణం హోతి. ఇమేసు చతూసు సీహేసు అయం కేసరసీహో ఇధ అధిప్పేతో.

మిగరాజాతి సబ్బమిగగణస్స రాజా. **ఆసయా**తి వసనట్ఠానతో, సువణ్ణగుహతో వా రజతమణిఫలికమనోసిలాగుహతో వా నిక్ఖమతీతి వుత్తం హోతి. నిక్ఖమమానో పనేస చతూహి కారణేహి నిక్ఖమతి అన్ధకారపీళితో వా ఆలోకత్థాయ, ఉచ్చారపస్సావపీళితో వా తేసం విస్సజ్జనత్థాయ, జిఘచ్ఛాపీళితో వా గోచరత్థాయ, సమ్భవపీళితో వా అస్సద్ధమ్మపటిసేవనత్థాయ. ఇధ పన గోచరత్థాయ నిక్ఖమన్తో అధిప్పేతో.

విజమ్భతీతి సువణ్ణతలే వా రజతమణిఫలికమనోసిలాతలానం వా అఞ్ఞతరస్మిం ద్వే పచ్ఛిమపాదే సమం పతిట్ఠాపేత్వా పురిమపాదే పురతో పసారేత్వా సరీరస్స పచ్ఛాభాగం ఆకడ్ఢిత్వా పురిమభాగం అభిహరిత్వా పిట్ఠిం నామేత్వా గీవం ఉక్ఖిపిత్వా అసనిసద్దం కరోన్తో వియ నాసపుటాని పోథేత్వా సరీరలగ్గం రజం విధునన్తో విజమ్భతి. విజమ్భనభూమియఞ్చ పన తరుణవచ్ఛకో వియ అపరాపరం జవతి, జవతో పనస్స సరీరం అన్ధకారే పరిబ్భమన్తం అలాతం వియ ఖాయతి.

అనువిలోకేతీతి కస్మా అనువిలోకేతి? పరానుద్దయతాయ. తస్మిం కిర సీహనాదం నదన్తే పపాతావాటాదీసు విసమట్ఠానేసు చరన్తా హత్థిగోకణ్ణమహింసాదయో పాణా పపాతేపి ఆవాటేపి పతన్తి, తేసం అనుద్దయాయ అనువిలోకేతి. కిం పనస్స లుద్దస్స పరమంసఖాదినో అనుద్దయా నామ అత్థీతి? ఆమ అత్థి. తథా హి “కిం మే బహూహి ఘాతితేహీ”తి అత్తనో గోచరత్థాయాపి ఖుద్దకే పాణే న గణ్హాతి. ఏవం అనుద్దయం కరోతి, వుత్తమ్పి చేతం – “మాహం ఖుద్దకే పాణే విసమగతే సఙ్ఘాతం ఆపాదేసి”న్తి (అ॰ ని॰ ౧౦.౨౧).

సీహనాదం నదతీతి తిక్ఖత్తుం తావ అభీతనాదం నదతి. ఏవఞ్చ పనస్స విజమ్భనభూమియం ఠత్వా నదన్తస్స సద్దో సమన్తా తియోజనపదేసం ఏకనిన్నాదం కరోతి, తమస్స నిన్నాదం సుత్వా తియోజనబ్భన్తరగతా ద్విపదచతుప్పదగణా యథాఠానే ఠాతుం న సక్కోన్తి. **గోచరాయ పక్కమతీ**తి ఆహారత్థాయ గచ్ఛతి. కథం? సో హి విజమ్భనభూమియం ఠత్వా దక్ఖిణతో వా వామతో వా ఉప్పతన్తో ఉసభమత్తం ఠానం గణ్హాతి, ఉద్ధం ఉప్పతన్తో చత్తారిపి అట్ఠపి ఉసభట్ఠానాని ఉప్పతతి, సమే ఠానే ఉజుకం పక్ఖన్దన్తో సోళసఉసభమత్తమ్పి వీసతిఉసభమత్తమ్పి ఠానం పక్ఖన్దతి, థలా వా పబ్బతా వా పక్ఖన్దన్తో సట్ఠిఉసభమత్తమ్పి అసీతిఉసభమత్తమ్పి ఠానం పక్ఖన్దతి, అన్తరామగ్గే రుక్ఖం వా పబ్బతం వా దిస్వా తం పరిహరన్తో వామతో వా దక్ఖిణతో వా ఉద్ధం వా ఉసభమత్తం అపక్కమతి. తతియం పన సీహనాదం నదిత్వా తేనేవ సద్ధిం తియోజనే ఠానే పఞ్ఞాయతి, తియోజనం గన్త్వా నివత్తిత్వా ఠితో అత్తనోవ నాదస్స అనునాదం సుణాతి. ఏవం సీఘేన జవేన పక్కమతి.

యేభుయ్యేనాతి పాయేన. **భయం సన్తాసం సంవేగ**న్తి సబ్బం చిత్తుత్రాసస్సేవ నామం. సీహస్స హి సద్దం సుత్వా బహూ భాయన్తి, అప్పకా న భాయన్తి. కే పన తేతి? సమసీహో హత్థాజానీయో అస్సాజానీయో ఉసభాజానీయో పురిసాజానీయో ఖీణాసవోతి. కస్మా పనేతే న భాయన్తీతి? సమసీహో తావ “జాతిగోత్తకులసూరభావేహి సమానోస్మీ”తి న భాయతి, హత్థాజానీయాదయో అత్తనో సక్కాయదిట్ఠిబలవతాయ న భాయన్తి, ఖీణాసవో సక్కాయదిట్ఠియా పహీనత్తా న భాయతి.

బిలాసయాతి బిలే సయన్తా బిలవాసినో అహినకులగోధాదయో. **ఉదకాసయా**తి ఉదకవాసినో మచ్ఛకచ్ఛపాదయో. **వనాసయా**తి వనవాసినో హత్థిఅస్సగోకణ్ణమిగాదయో. **పవిసన్తీ**తి “ఇదాని ఆగన్త్వా గణ్హిస్సతీ”తి మగ్గం ఓలోకేత్వా పవిసన్తి.

దళ్హేహీతి థిరేహి. **వరత్తేహీ**తి చమ్మరజ్జూహి. **మహిద్ధికో**తిఆదీసు విజమ్భనభూమియం ఠత్వా దక్ఖిణపస్సాదీహి ఉసభమత్తం, ఉజుం వీసతిఉసభమత్తాదిలఙ్ఘనవసేన మహిద్ధికతా, సేసమిగానం అధిపతిభావేన మహేసక్ఖతా, సమన్తా తియోజనట్ఠానే సద్దం సుత్వా పలాయన్తానం వసేన మహానుభావతా వేదితబ్బా.

ఏవమేవ ఖోతి భగవా తేసు తేసు సుత్తన్తేసు తథా తథా అత్తానం కథేసి. "సీహోతి ఖో, భిక్ఖవే, తథాగతస్సేతం అధివచనం అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్సా"తి (అ. ని. ౫.౯౯; ౧౦.౨౧) ఇమస్మిం తావ సుత్తే సీహసదిసం అత్తానం కథేసి. "భిసక్కో సల్లకత్తోతి ఖో, సునక్ఖత్త, తథాగతస్సేతం అధివచన"న్తి (మ. ని. ౩.౬౫) ఇమస్మిం వేజ్జసదిసం, "బ్రాహ్మణోతి ఖో, భిక్ఖవే, తథాగతస్సేతం అధివచన"న్తి (అ. ని. ౮.౮౫) ఇమస్మిం బ్రాహ్మణసదిసం, "పురిసో మగ్గకుసలోతి ఖో, తిస్స, తథాగతస్సేతం అధివచన"న్తి (సం. ని. ౩.౮౪) ఇమస్మిం మగ్గదేసకపురిససదిసం, "రాజాహమస్మి, సేలా"తి (సు. ని. ౫౫౯; మ. ని. ౨.౩౯౯) ఇమస్మిం రాజసదిసం. ఇమస్మిం పన సుత్తే సీహసదిసమేవ కత్వా అత్తానం కథేన్తో ఏవమాహ.

తత్రాయం సదిసతా – సీహస్స కఞ్చనగుహాదీసు వసనకాలో వియ హి తథాగతస్స దీపఙ్కరపాదమూలే కతాభినీహారస్స అపరిమితకాలం పారమియో పూరేత్వా పచ్ఛిమభవే పటిసన్ధిగ్గహణేన చేవ మాతుకుచ్ఛితో నిక్ఖమనేన చ దససహస్సిలోకధాతుం కమ్పేత్వా వుద్ధిమన్వాయ దిబ్బసమ్పత్తిసదిసం సమ్పత్తిం అనుభవమానస్స తీసు పాసాదేసు నివాసకాలో దట్ఠబ్బో. సీహస్స కఞ్చనగుహాదితో నిక్ఖన్తకాలో వియ తథాగతస్స ఏకూనతింససంవచ్ఛరే వివటేన ద్వారేన కణ్డకం ఆరుయ్హ ఛన్నసహాయస్స నిక్ఖమిత్వా తీణి రజ్జాని అతిక్కమిత్వా అనోమానదీతీరే బ్రహ్మునా దిన్నాని కాసాయాని పరిదహిత్వా పబ్బజితస్స సత్తమే దివసే రాజగహం గన్త్వా తత్థ పిణ్డాయ చరిత్వా పణ్డవగిరిపబ్భారే కతభత్తకిచ్చస్స సమ్మాసమ్బోధిం పత్వా పఠమమేవ మగధరట్ఠం ఆగమనత్థాయ యావ రఞ్ఞో పటిఞ్ఞాదానకాలో.

సీహస్స విజమ్భనకాలో వియ తథాగతస్స దిన్నపటిఞ్ఞస్స ఆళారకాలామఉపసఙ్కమనం ఆదిం కత్వా యావ సుజాతాయ దిన్నపాయాసస్స ఏకూనపణ్ణాసాయ పిణ్డేహి పరిభుత్తకాలో వేదితబ్బో. సీహస్స సరీరవిధుననం వియ సాయన్హసమయే సోత్థియేన దిన్నా అట్ఠ తిణముట్ఠియో గహేత్వా దససహస్సచక్కవాళదేవతాహి థోమియమానస్స గన్ధాదీహి పూజియమానస్స తిక్ఖత్తుం బోధిం పదక్ఖిణం కత్వా బోధిమణ్డం ఆరుయ్హ చుద్దసహత్థుబ్బేధే ఠానే తిణసన్థరం అత్థరిత్వా చతురఙ్గవీరియం అధిట్ఠాయ నిసిన్నస్స తంఖణఞ్ఞేవ మారబలం విధమేత్వా తీసు యామేసు తిస్సో విజ్జా విసోధేత్వా అనులోమప్పటిలోమం పటిచ్చసముప్పాదమహాసముద్దం యమకఞాణమన్థనేన మన్థేన్తస్స సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణే పటివిద్ధే తదనుభావేన దససహస్సిలోకధాతుకమ్పనం వేదితబ్బం.

సీహస్స చతుదిసావిలోకనం వియ పటివిద్ధసబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణస్స సత్తసత్తాహం బోధిమణ్డే విహరిత్వా పరిభుత్తమధుపిణ్డికాహారస్స అజపాలనిగ్రోధమూలే మహాబ్రహ్మునో ధమ్మదేసనాయాచనం పటిగ్గహేత్వా తత్థ విహరన్తస్స ఏకాదసమే దివసే "స్వే ఆసాళ్హిపుణ్ణమా భవిస్సతీ"తి పచ్చూససమయే "కస్స ను ఖో అహం పఠమం ధమ్మం దేసేయ్య"న్తి ఆళారుదకానం కాలకతభావం ఞత్వా ధమ్మదేసనత్థాయ పఞ్చవగ్గియానం ఓలోకనం దట్ఠబ్బం. సీహస్స గోచరత్థాయ తియోజనం గమనకాలో వియ అత్తనో పత్తచీవరం ఆదాయ "పఞ్చవగ్గియానం ధమ్మచక్కం పవత్తేస్సామీ"తి పచ్ఛాభత్తే అజపాలనిగ్రోధతో వుట్ఠితస్స అట్ఠారసయోజనమగ్గం గమనకాలో.

సీహస్స సీహనాదకాలో వియ తథాగతస్స అట్ఠారసయోజనమగ్గం గన్త్వా పఞ్చవగ్గియే సఞ్ఞాపేత్వా అచలపల్లఙ్కే నిసిన్నస్స దసహి చక్కవాళసహస్సేహి సన్నిపతితేన దేవగణేన పరివుతస్స “ద్వేమే, భిక్ఖవే, అన్తా పబ్బజితేన న సేవితబ్బా”తిఆదినా నయేన ధమ్మచక్కప్పవత్తనకాలో వేదితబ్బో. ఇమస్మిం చ పన పదే దేసియమానే తథాగతసీహస్స ధమ్మఘోసో హేట్ఠా అవీచిం ఉపరి భవగ్గం గహేత్వా దససహస్సిలోకధాతుం పటిచ్ఛాదేసి. సీహస్స సద్దేన ఖుద్దకపాణానం సన్తాసాపజ్జనకాలో వియ తథాగతస్స తీణి లక్ఖణాని దీపేత్వా చత్తారి సచ్చాని సోళసహాకారేహి సట్ఠియా చ నయసహస్సేహి విభజిత్వా ధమ్మం కథేన్తస్స దీఘాయుకానం దేవానం ఞాణసన్తాసస్స ఉప్పత్తికాలో వేదితబ్బో.

అపరో నయో – సీహో వియ సబ్బఞ్ఞుతం పత్తో తథాగతో, ఆసయభూతాయ కనకగుహాయ నిక్ఖమనం వియ గన్ధకుటితో నిక్ఖమనకాలో, విజమ్భనం వియ ధమ్మసభం ఉపసఙ్కమనకాలో, దిసావిలోకనం వియ పరిసావిలోకనం, సీహనాదనదనం వియ ధమ్మదేసనాకాలో, గోచరాయ పక్కమనం వియ పరవాదనిమ్మద్దనత్థాయ గమనం.

అపరో నయో – సీహో వియ తథాగతో, హిమవన్తనిస్సితాయ కఞ్చనగుహాయ నిక్ఖమనం వియ ఆరమ్మణవసేన నిబ్బాననిస్సితాయ ఫలసమాపత్తియా వుట్ఠానం, విజమ్భనం వియ పచ్చవేక్ఖణఞాణం, దిసావిలోకనం వియ వేనేయ్యసత్తవిలోకనం, సీహనాదో వియ సమ్పత్తపరిసాయ ధమ్మదేసనా, గోచరాయ పక్కమనం వియ అసమ్పత్తానం వేనేయ్యసత్తానం సన్తికూపసఙ్కమనం వేదితబ్బం.

యదాతి యస్మిం కాలే. **తథాగతోతి** హేట్ఠా వుత్తేహి అట్ఠహి కారణేహి తథాగతో. **లోకేతి** సత్తలోకే. **ఉప్పజ్జతీతి** అభినీహారతో పట్ఠాయ యావ బోధిపల్లఙ్కా వా అరహత్తమగ్గఞాణా వా ఉప్పజ్జతి నామ, అరహత్తఫలే పన పత్తే ఉప్పన్నో నామ. **అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధోతి**ఆదీని విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి॰ ౧.౧౨౪ ఆదయో) బుద్ధానుస్సతినిద్దేసే విత్థారితాని.

ఇతి సక్కాయోతి అయం సక్కాయో, ఏత్తకో సక్కాయో, న ఇతో భియ్యో సక్కాయో అత్థీతి. ఏత్తావతా సభావతో సరసతో పరియన్తతో పరిచ్ఛేదతో పరివటుమతో సబ్బేపి పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధా దస్సితా హోన్తి. **ఇతి సక్కాయసముదయోతి** అయం సక్కాయస్స సముదయో నామ. ఏత్తావతా “ఆహారసముదయా రూపసముదయో”తిఆది సబ్బం దస్సితం హోతి. **ఇతి సక్కాయస్స అత్థఙ్గమోతి** అయం సక్కాయస్స అత్థఙ్గమో. ఇమినాపి “ఆహారనిరోధా రూపనిరోధో”తిఆది సబ్బం దస్సితం హోతి.

వణ్ణవన్తోతి సరీరవణ్ణేన వణ్ణవన్తో. **ధమ్మదేసనం సుత్వాతి** పఞ్చసు ఖన్ధేసు పణ్ణాసలక్ఖణప్పటిమణ్డితం తథాగతస్స ధమ్మదేసనం సుత్వా. **యేభుయ్యేనాతి** ఇధ కే ఠపేతి? అరియసావకే దేవే. తేసం హి ఖీణాసవత్తా చిత్తుత్రాసభయమ్పి న ఉప్పజ్జతి, సంవిగ్గస్స యోనిసో పధానేన పత్తబ్బం పత్తతాయ ఞాణసంవేగోపి. ఇతరాసం పన దేవతానం “తాసో హేసో, భిక్ఖవే, అనిచ్చ”న్తి మనసికరోన్తానం చిత్తుత్రాసభయమ్పి, బలవవిపస్సనాకాలే ఞాణభయమ్పి ఉప్పజ్జతి. **భోతి** ధమ్మాలపనమత్తమేతం. **సక్కాయపరియాపన్నాతి** పఞ్చక్ఖన్ధపరియాపన్నా. ఇతి తేసం సమ్మాసమ్బుద్ధే వట్టదోసం దస్సేత్వా తిలక్ఖణాహతం కత్వా ధమ్మం దేసేన్తే ఞాణభయం నామ ఓక్కమతి.

అభిఞ్ఞాయాతి జానిత్వా. **ధమ్మచక్కన్తి** పటివేధఞాణమ్పి దేసనాఞాణమ్పి. **పటివేధఞాణం** నామ యేన ఞాణేన బోధిపల్లఙ్కే నిసిన్నో చత్తారి సచ్చాని సోళసహాకారేహి సట్ఠియా చ నయసహస్సేహి పటివిజ్ఝి. **దేసనాఞాణం** నామ యేన

ఞాణేన తిపరివట్టం ద్వాదసాకారం ధమ్మచక్కం పవత్తేసి. ఉభయమ్పేతం దసబలస్స ఉరే జాతఞాణమేవ. తేసు ధమ్మదేసనాఞాణం గహేతబ్బం. తం పనేస యావ అట్ఠారసబ్రహ్మకోటీహి సద్ధిం అఞ్ఞాకోణ్డఞ్ఞత్థేరస్స సోతాపత్తిఫలం న ఉప్పజ్జతి, తావ పవత్తేతి నామ. తస్మిం ఉప్పన్నే పవత్తితం నామ హోతీతి వేదితబ్బం. **అప్పటిపుగ్గలోతి** సదిసపుగ్గలరహితో. **యసస్సినోతి** పరివారసమ్పన్నా. **తాదినోతి** లాభాలాభాదీహి ఏకసదిసస్స.

४. పసాదసుత్తవణ్ణనా

३४. చతుత్థే అగ్గేసు పసాదా, అగ్గా వా పసాదాతి **అగ్గప్పసాదా**. **యావతాతి** యత్తకా. **అపదాతి** నిప్పదా అహిమచ్ఛాదయో. **ద్విపదాతి** మనుస్సపక్ఖిఆదయో. **చతుప్పదాతి** హత్థిఅస్సాదయో. **బహుప్పదాతి** సతపదిఆదయో. **నేవసఞ్ఞీనాసఞ్ఞీనోతి** భవగ్గే నిబ్బత్తసత్తా. **అగ్గమక్ఖాయతీతి** గుణేహి అగ్గో ఉత్తమో సేట్ఠోతి అక్ఖాయతి. **అసఙ్ఖతాతి** నిబ్బానమేవ గహేత్వా వుత్తం. **విరాగోతిఆదీని** నిబ్బానస్సేవ నామాని. తఞ్హి ఆగమ్మ సబ్బకిలేసా విరజ్జన్తి, సబ్బే రాగమదాదయో మదా నిమ్మదా హోన్తి, అభావం గచ్ఛన్తి, సబ్బా పిపాసా వినయం ఉపేన్తి, సబ్బే ఆలయా సముగ్ఘాతం గచ్ఛన్తి, వట్టాని ఉపచ్ఛిజ్జన్తి, తణ్హా ఖీయన్తి, వట్టదుక్ఖా నిరుజ్ఝన్తి, సబ్బే పరిళాహా నిబ్బాయన్తి. తస్మా ఏతాని నామాని లభతి. సేసమేత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

५. వస్సకారసుత్తవణ్ణనా

३५. పఞ్చమే **అనుస్సరితాతి** అనుగన్త్వా సరితా, అపరాపరం సరితుం సమత్థోతి అత్థో. **దక్ఖోతి** ఛేకో. **తత్రుపాయాయాతి** "ఇమస్మిం కాలే ఇమం నామ కత్తబ్బ"న్తి ఏవం తత్థ తత్థ ఉపాయభూతాయ పఞ్ఞాయ సమన్నాగతో. **అనుమోదితబ్బన్తి** అభినన్దితబ్బం. **పటిక్కోసితబ్బన్తి** పటిక్ఖిపితబ్బం. **నేవ ఖో త్యాహన్తి** నేవ ఖో తే అహం. కస్మా పనేతం భగవా నాభినన్దతి, నప్పటిక్ఖిపతీతి? లోకియత్తా నాభినన్దతి , లోకియం అత్థం గహేత్వా ఠితత్తా నప్పటిక్కోసతి. **బహుస్స జనతాతి** బహు అస్స జనతా. ఇదఞ్చ కరణత్థే సామివచనం వేదితబ్బం. **అరియే ఞాయేతి** సహవిపస్సనకే మగ్గే. **కల్యాణధమ్మతా కుసలధమ్మతాతిపి** తస్సేవ నామాని. **యం వితక్కన్తి** నేక్ఖమ్మవితక్కాదీసు అఞ్ఞతరం. **న తం వితక్కం వితక్కేతీతి** కామవితక్కాదీసు ఏకమ్పి న వితక్కేతి. ఇతరం తస్సేవ వేవచనం. **వితక్కపథేతి** ఏత్థ వితక్కోయేవ వితక్కపథో. **అహఞ్హి బ్రాహ్మణాతిఆదీసు** పఠమనయేన ఖీణాసవస్స సీలఞ్చేవ బాహుసచ్చఞ్చ కథితం, దుతియతతియేహి ఖీణాసవస్స కిరియవితక్కాని చేవ కిరియజ్ఝానాని చ, చతుత్థేన ఖీణాసవభావో కథితోతి వేదితబ్బో.

మచ్చుపాసప్పమోచనన్తి మచ్చుపాసా పమోచనకం మగ్గం. **ఞాయం ధమ్మన్తి** సహవిపస్సనకం మగ్గం. **దిస్వా చ సుత్వా చాతి** ఞాణేనేవ పస్సిత్వా చ సుణిత్వా చ. సేసమేత్థ ఉత్తానమేవ.

६. దోణసుత్తవణ్ణనా

३६. ఛట్ఠే **అన్తరా చ ఉక్కట్ఠం అన్తరా చ సేతబ్యన్తి** ఏత్థ **ఉక్కట్ఠాతి** ఉక్కాహి ధారీయమానాహి మాపితత్తా ఏవంలద్ధవోహారం నగరం. **సేతబ్యన్తి** అతీతే కస్సపసమ్మాసమ్బుద్ధస్స జాతనగరం. **అన్తరాసద్దో** పన కారణఖణచిత్తవేమజ్ఝవివరాదీసు వత్తతి. "తదన్తరం కో జానేయ్య అఞ్ఞత్ర తథాగతా"తి (అ॰ ని॰ ६.४४; १०.७५) చ, "జనా సఙ్గమ్మ మన్తేన్తి, మఞ్చ తఞ్చ కిమన్తర"న్తి చ ఆదీసు (సం॰ ని॰ १.२२८) కారణే. "అద్దసా మం, భన్తే, అఞ్ఞతరా ఇత్థీ విజ్జన్తరికాయ భాజనం ధోవన్తీ"తిఆదీసు (మ॰ ని॰ २.१४९) ఖణే. "యస్సన్తరతో న సన్తి కోపా"తిఆదీసు (ఉదా॰ २०) చిత్తే.

“అన్తరావోసానమాపాదీ”తిఆదీసు వేమజ్ఝే. “అపిచాయం తపోదా ద్విన్నం మహానిరయానం అన్తరికాయ ఆగచ్ఛతీ”తిఆదీసు (పారా. ౨౩౧) వివరే. స్వాయమిధ వివరే వత్తతి. తస్మా ఉక్కట్ఠాయ చ సేతబ్యస్స చ వివరేతి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. అన్తరాసద్దేన పన యుత్తత్తా ఉపయోగవచనం కతం. ఈదిసేసు చ ఠానేసు అక్ఖరచిన్తకా “అన్తరా గామఞ్చ నదిఞ్చ యాతీ”తి ఏవం ఏకమేవ అన్తరాసద్దం పయుజ్జన్తి, సో దుతియపదేనపి యోజేతబ్బో హోతి, అయోజియమానే ఉపయోగవచనం న పాపుణాతి. ఇధ పన యోజేత్వా ఏవ వుత్తో.

అద్ధానమగ్గప్పటిపన్నో హోతీతి అద్ధానసఙ్ఖాతం మగ్గం పటిపన్నో హోతి, దీఘమగ్గన్తి అత్థో. కస్మా పటిపన్నోతి? తం దివసం కిర భగవా ఇదం అద్దస “మయి తం మగ్గం పటిపన్నే దోణో బ్రాహ్మణో మమ పదచేతియాని పస్సిత్వా పదానుపదికో హుత్వా మమ నిసిన్నట్ఠానం ఆగన్త్వా పఞ్హం పుచ్ఛిస్సతి. అథస్సాహం ఏకం సచ్చధమ్మం దేసేస్సామి . బ్రాహ్మణో తీణి సామఞ్ఞఫలాని పటివిజ్ఝిత్వా ద్వాదసపదసహస్సపరిమాణం దోణగజ్జితం నామ వణ్ణం వత్వా మయి పరినిబ్బుతే సకలజమ్బుదీపే ఉప్పన్నం మహాకలహం వూపసమేత్వా ధాతుయో భాజేస్సతీ”తి. ఇమినా కారణేన పటిపన్నో. **దోణోపి సుదం బ్రాహ్మణో**తి దోణో బ్రాహ్మణోపి తయో వేదే పగుణే కత్వా పఞ్చసతే మాణవకే సిప్పం వాచేన్తో తందివసం పాతోవ ఉట్ఠాయ సరీరపటిజగ్గనం కత్వా సతగ్ఘనకం నివాసేత్వా పఞ్చసతగ్ఘనకం ఏకంసవరగతం కత్వా ఆముత్తయఞ్ఞసుత్తో రత్తవట్టికా ఉపాహనా ఆరోహిత్వా పఞ్చసతమాణవకపరివారో తమేవ మగ్గం పటిపజ్జి. తం సన్ధాయేతం వుత్తం.

పాదేసూతి పాదేహి అక్కన్తట్ఠానేసు. **చక్కానీ**తి లక్ఖణచక్కాని. కిం పన భగవతో గచ్ఛన్తస్స అక్కన్తట్ఠానే పదం పఞ్ఞాయతీతి? న పఞ్ఞాయతి . కస్మా? సుఖుమత్తా మహాబలత్తా మహాజనానుగ్గహేన చ. బుద్ధానఞ్హి సుఖుమచ్ఛవితాయ అక్కన్తట్ఠానం తూలపిచునో పతిట్ఠితట్ఠానం వియ హోతి, పదవళఞ్జో న పఞ్ఞాయతి. యథా చ బలవతో వాతజవసిన్ధవస్స పదుమినిపత్తేపి అక్కన్తమత్తమేవ హోతి, ఏవం మహాబలతాయ తథాగతేన అక్కన్తట్ఠానం అక్కన్తమత్తమేవ హోతి, న తత్థ పదవళఞ్జో పఞ్ఞాయతి. బుద్ధానఞ్చ అనుపదం మహాజనకాయో గచ్ఛతి, తస్స సత్థు పదవళఞ్జం దిస్వా మద్దితుం అవిసహన్తస్స గమనవిచ్ఛేదో భవేయ్య. తస్మా అక్కన్తఅక్కన్తట్ఠానే యోపి పదవళఞ్జో భవేయ్య, సో అన్తరధాయతేవ. దోణో పన బ్రాహ్మణో తథాగతస్స అధిట్ఠానవసేన పస్సి. భగవా హి యస్స పదచేతియం దస్సేతుకామో హోతి, తం ఆరబ్భ “అసుకో నామ పస్సతూ”తి అధిట్ఠాతి. తస్మా మాగణ్డియబ్రాహ్మణో వియ అయమ్పి బ్రాహ్మణో తథాగతస్స అధిట్ఠానవసేన అద్దస.

పాసాదికన్తి పసాదజనకం. ఇతరం తస్సేవ వేవచనం. **ఉత్తమదమథసమథమనుప్పత్త**న్తి ఏత్థ ఉత్తమదమథో నామ అరహత్తమగ్గో, ఉత్తమసమథో నామ అరహత్తమగ్గసమాధి, తదుభయం పత్తన్తి అత్థో . **దన్త**న్తి నిబ్బిసేవనం. **గుత్త**న్తి గోపితం. **సంయతిన్ద్రియ**న్తి రక్ఖితిన్ద్రియం. **నాగ**న్తి ఛన్దాదీహి అగచ్ఛనతో, పహీనకిలేసే పున అనాగచ్ఛనతో, ఆగుం అకరణతో, బలవన్తట్ఠేనాతి చతూహి కారణేహి నాగం.

దేవో నో భవం భవిస్సతీతి ఏత్థ “దేవో నో భవ”న్తి ఏత్తావతాపి పుచ్ఛా నిట్ఠితా భవేయ్య, అయం పన బ్రాహ్మణో “అనాగతే మహేసక్ఖో ఏకో దేవరాజా భవిస్సతీ”తి అనాగతవసేన పుచ్ఛాసభాగేనేవ కథేన్తో ఏవమాహ. భగవాపిస్స పుచ్ఛాసభాగేనేవ కథేన్తో **న ఖో అహం, బ్రాహ్మణ, దేవో భవిస్సామీ**తి ఆహ. ఏస నయో సబ్బత్థ. **ఆసవాన**న్తి కామాసవాదీనం చతున్నం. **పహీనా**తి బోధిపల్లఙ్కే సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణాధిగమేనేవ పహీనా. **అనుపలిత్తో లోకేనా**తి తణ్హాదిట్ఠిలేపానం పహీనత్తా సఙ్ఖారలోకేన అనుపలిత్తో. **బుద్ధో**తి చతున్నం సచ్చానం బుద్ధత్తా బుద్ధో ఇతి మం ధారేహి.

యేనాతి యేన ఆసవేన. **దేవూపపత్యస్సాతి** దేవూపపత్తి అస్స మయ్హం భవేయ్య. **విహఙ్గమోతి** ఆకాసచరో గన్ధబ్బకాయికదేవో. **విద్ధస్తాతి** విధమితా. **వినళీకతాతి** విగతనళా విగతబన్ధనా కతా. **వగ్గూతి** సున్దరం. **తోయేన నుపలిప్పతీతి** ఉదకతో రతనమత్తం అచ్చుగ్గమ్మ ఠితం సరం సోభయమానం భమరగణం హాసయమానం తోయేన న లిప్పతి. **తస్మా బుద్ధోస్మి బ్రాహ్మణాతి** దేసనాపరియోసానే తీణి మగ్గఫలాని పాపుణిత్వా ద్వాదసహి పదసహస్సేహి దోణగజ్జితం నామ వణ్ణం కథేసి, తథాగతే చ పరినిబ్బుతే జమ్బుదీపతలే ఉప్పన్నం మహాకలహం వూపసమేత్వా ధాతుయో భాజేసీతి.

౭. అపరిహానియసుత్తవణ్ణనా

౩౭. సత్తమే **నిబ్బానస్సేవ సన్తికేతి** నిబ్బానసన్తికేయేవ చరతి. **సీలే పతిట్ఠితోతి** పాతిమోక్ఖసీలే పతిట్ఠితో. **ఏవం విహారీతి** ఏవం విహరన్తో. **ఆతాపీతి** ఆతాపేన వీరియేన సమన్నాగతో. **యోగక్ఖేమస్సాతి** చతూహి యోగేహి ఖేమస్స నిబ్బానస్స. **పమాదే భయదస్సివాతి** పమాదం భయతో పస్సన్తో.

౮. పతిలీనసుత్తవణ్ణనా

౩౮. అట్ఠమే **పనుణ్ణపచ్చేకసచ్చోతి** "ఇదమేవ దస్సనం సచ్చం, ఇదమేవ సచ్చ"న్తి ఏవం పాటిఏక్కం గహితత్తా పచ్చేకసఙ్ఖాతాని దిట్ఠిసచ్చాని పనుణ్ణాని నీహటాని పహీనాని అస్సాతి పనుణ్ణపచ్చేకసచ్చో. **సమవయసట్ఠేసనోతి** ఏత్థ **అవయాతి** అనూనా, **సట్ఠాతి** విస్సట్ఠా, సమ్మా అవయా సట్ఠా ఏసనా అస్సాతి సమవయసట్ఠేసనో, సమ్మా విస్సట్ఠసబ్బఏసనోతి అత్థో. **పతిలీనోతి** నిలీనో ఏకీభావం ఉపగతో. **పుథుసమణబ్రాహ్మణానన్తి** బహూనం సమణబ్రాహ్మణానం. ఏత్థ చ **సమణాతి** పబ్బజ్జూపగతా, **బ్రాహ్మణాతి** భోవాదినో. **పుథుపచ్చేకసచ్చానీతి** బహూని పాటేక్కసచ్చాని. **నుణ్ణానీతి** నీహటాని. **పనుణ్ణానీతి** సుట్ఠు నీహటాని. **చత్తానీతి** విస్సట్ఠాని. **వన్తానీతి** వమితాని. **ముత్తానీతి** ఛిన్నబన్ధనాని కతాని. **పహీనానీతి** పజహితాని. **పటినిస్సట్ఠానీతి** యథా న పున చిత్తం ఆరోహన్తి, ఏవం పటినిస్సజ్జితాని. సబ్బానేవేతాని గహితగహణస్స విస్సట్ఠభావవేవచనాని.

కామేసనా పహీనా హోతీతి అనాగామిమగ్గేన పహీనా. **భవేసనా** పన అరహత్తమగ్గేన పహీయతి. "బ్రహ్మచరియం ఏసిస్సామి గవేసిస్సామీ"తి ఏవం పవత్తజ్ఝాసయసఙ్ఖాతా **బ్రహ్మచరియేసనాపి** అరహత్తమగ్గేనేవ పటిప్పస్సద్ధిం వూపసమం గచ్ఛతి. దిట్ఠిబ్రహ్మచరియేసనా పన సోతాపత్తిమగ్గేనేవ పటిప్పస్సమ్భతీతి వేదితబ్బా. **ఏవం ఖో, భిక్ఖవేతి** ఏవం చతుత్థజ్ఝానేన పస్సద్ధకాయసఙ్ఖారో వూపసన్తఅస్సాసపస్సాసో నామ హోతి. **అస్మిమానోతి** అస్మీతి ఉప్పజ్జనకో నవవిధమానో.

గాథాసు **కామేసనా భవేసనాతి** ఏతా ద్వే ఏసనా, **బ్రహ్మచరియేసనా సహాతి** తాహియేవ సహ బ్రహ్మచరియేసనాతి తిస్సోపి ఏతా. ఇధ ఠత్వా **ఏసనా పటినిస్సట్ఠాతి** ఇమినా పదేన సద్ధిం యోజనా కాతబ్బా. **ఇతి సచ్చపరామాసో, దిట్ఠిట్ఠానా సముస్సయాతి** "ఇతి సచ్చం ఇతి సచ్చ"న్తి గహణపరామాసో చ దిట్ఠిసఙ్ఖాతాయేవ దిట్ఠిట్ఠానా చ యే సముస్సితత్తా ఉగ్గన్త్వా ఠితత్తా సముస్సయాతి వుచ్చన్తి, తే సబ్బేపి. ఇధ ఠత్వా **దిట్ఠిట్ఠానా సమూహతాతి** ఇమినా పదేన సద్ధిం యోజనా కాతబ్బా. కస్స పన ఏతా ఏసనా పటినిస్సట్ఠా, ఏతే చ దిట్ఠిట్ఠానా సమూహతాతి? **సబ్బరాగవిరత్తస్స తణ్హాక్ఖయవిముత్తినో**. యో హి సబ్బరాగేహిపి విరత్తో, తణ్హాక్ఖయే చ నిబ్బానే పవత్తాయ అరహత్తఫలవిముత్తియా సమన్నాగతో, ఏతస్స ఏసనా పటినిస్సట్ఠా, దిట్ఠిట్ఠానా చ సమూహతా . **స వే సన్తోతి** సో ఏవరూపో కిలేససన్తతాయ సన్తో. **పస్సద్ధోతి** ద్వీహి

కాయచిత్తపస్సద్ధీహి పస్సద్ధో. **అపరాజితోతి** సబ్బకిలేసే జినిత్వా ఠితత్తా కేనచి అపరాజితో. **మానాభిసమయాతి** మానస్స పహానాభిసమయేన. **బుద్ధోతి** చత్తారి సచ్చాని బుజ్ఝిత్వా ఠితో. ఇతి ఇమస్మిం సుత్తేపి గాథాసుపి ఖీణాసవోవ కథితోతి.

౯. ఉజ్జయసుత్తవణ్ణనా

౩౯. నవమే **సఞ్ఞాతం ఆపజ్జన్తీతి** వధం మరణం ఆపజ్జన్తి. **నిచ్చదానన్తి** సలాకభత్తం. **అనుకులయఞ్ఞన్తి** అమ్హాకం పితూహి పితామహేహి దిన్నత్తా ఏవం కులానుకులవసేన యజితబ్బం, దాతబ్బన్తి అత్థో. **అస్సమేధన్తిఆదీసు** అస్సమేత్థ మేధన్తీతి అస్సమేధో, ద్వీహి పరియఞ్ఞేహి యజితబ్బస్స ఏకవీసతియూపస్స ఠపేత్వా భూమిఞ్చ పురిసే చ అవసేససబ్బవిభవదక్ఖిణస్స యఞ్ఞస్సేతం అధివచనం. పురిసమేత్థ మేధన్తీతి **పురిసమేధో,** చతూహి పరియఞ్ఞేహి యజితబ్బస్స సద్ధిం భూమియా అస్సమేధే వుత్తవిభవదక్ఖిణస్స యఞ్ఞస్సేతం అధివచనం. సమ్మమేత్థ పాసన్తీతి **సమ్మాపాసో,** దివసే దివసే సమ్మం ఖిపిత్వా తస్స పతితోకాసే వేదిం కత్వా సంహారిమేహి యూపాదీహి సరస్సతినదియా నిముగ్గోకాసతో పభుతి పటిలోమం గచ్ఛన్తేన యజితబ్బస్స సబ్బయాగస్సేతం అధివచనం. వాజమేత్థ పివన్తీతి **వాజపేయ్యం,** ఏకేన పరియఞ్ఞేన సత్తరసహి పసూహి యజితబ్బస్స బేలువయూపస్స సత్తరసకదక్ఖిణస్స యఞ్ఞస్సేతం అధివచనం. నత్థి ఏత్థ అగ్గళాతి **నిరగ్గళో**. నవహి పరియఞ్ఞేహి యజితబ్బస్స సద్ధిం భూమియా పురిసేహి చ అస్సమేధే వుత్తవిభవదక్ఖిణస్స సబ్బమేధపరియాయనామస్స అస్సమేధవికప్పస్సేతం అధివచనం. **మహారమ్భాతి** మహాకిచ్చా మహాకరణీయా. అపిచ పాణాతిపాతసమారమ్భస్స మహన్తతాయపి మహారమ్భాయేవ. **న తే హోన్తి మహప్ఫలాతి** ఏత్థ నిరవసేసత్థే సావసేసరూపనం కతం. తస్మా ఇట్ఠఫలేన నిప్ఫలావ హోన్తీతి అత్థో. ఇదఞ్చ పాణాతిపాతసమారమ్భమేవ సన్ధాయ వుత్తం. యం పన తత్థ అన్తరన్తరా దానం దియ్యతి, తం ఇమినా సమారమ్భేన ఉపహతత్తా మహప్ఫలం న హోతి, మన్దఫలం హోతీతి అత్థో. **హఞ్ఞరేతి** హఞ్ఞన్తి. **యజన్తి అనుకులం సదాతి** యే అఞ్ఞే అనుకులం యజన్తి, పుబ్బపురిసేహి యిట్ఠత్తా పచ్ఛిమపురిసాపి యజన్తీతి అత్థో. **సేయ్యో హోతీతి** విసేసోవ హోతి. **న పాపియోతి** పాపం కిఞ్చి న హోతి.

౧౦. ఉదాయిసుత్తవణ్ణనా

౪౦. దసమే **అభిసఙ్ఖతన్తి** రాసికతం. **నిరారమ్భన్తి** పాణసమారమ్భరహితం. **యఞ్ఞన్తి** దేయ్యధమ్మం. తఞ్హి యజితబ్బత్తా యఞ్ఞన్తి వుచ్చతి. **కాలేనాతి** యుత్తప్పత్తకాలేన. **ఉపసంయన్తీతి** ఉపగచ్ఛన్తి. **కులం గతిన్తి** వట్టకులఞ్చేవ వట్టగతిఞ్చ అతిక్కన్తా. **యఞ్ఞస్స కోవిదాతి** చతుభూమకయఞ్ఞే కుసలా. **యఞ్ఞేతి** పకతిదానే. **సద్ధేతి** మతకదానే. **హబ్యం కత్వాతి** హునితబ్బం దేయ్యధమ్మం ఉపకప్పేత్వా. **సుఖేత్తే బ్రహ్మచారిసూతి** బ్రహ్మచారిసఙ్ఖాతే సుఖేత్తమ్హీతి అత్థో. **సుప్పత్తన్తి** సుట్ఠు పత్తం. **దక్ఖిణేయ్యేసు యం కతన్తి** యం దక్ఖిణాయ అనుచ్ఛవికేసు ఉపకప్పితం, తం సుహుతం సుయిట్ఠం సుప్పత్తన్తి అత్థో. **సద్ధోతి** బుద్ధధమ్మసఙ్ఘగుణానం సద్దహనతాయ సద్ధో. **ముత్తేన చేతసాతి** విస్సట్ఠేన చిత్తేన. ఇమినాస్స ముత్తచాగం దీపేతీతి.

చక్కవగ్గో చతుత్థో.

౨. రోహితస్సవగ్గో

౧. సమాధిభావనాసుత్తవణ్ణనా

౪౧. పఞ్చమస్స పఠమే **ఞాణదస్సనప్పటిలాభాయాతి** దిబ్బచక్ఖుఞాణదస్సనస్స పటిలాభాయ. **దివాసఞ్ఞం అధిట్ఠాతీ**తి దివాతి ఏవం సఞ్ఞం అధిట్ఠాతి. **యథా దివా తథా రత్తి**న్తి యథా దివా ఆలోకసఞ్ఞా మనసి కతా, తథేవ తం రత్తిమ్పి మనసి కరోతి. దుతియపదేపి ఏసేవ నయో. **సప్పభాస**న్తి దిబ్బచక్ఖుఞాణోభాసేన సహోభాసం. కిఞ్చాపి ఆలోకసదిసం కతం, అత్థో పనేత్థ న ఏవం సల్లక్ఖేతబ్బో. దిబ్బచక్ఖుఞాణాలోకో హి ఇధాధిప్పేతో.

విదితాతి పాకటా హుత్వా. కథం పన వేదనా విదితా ఉప్పజ్జన్తి, విదితా అబ్భత్థం గచ్ఛన్తీతి? ఇధ భిక్ఖు వత్థుం పరిగ్గణ్హాతి, ఆరమ్మణం పరిగ్గణ్హాతి. తస్స పరిగ్గహితవత్థారమ్మణతాయ తా వేదనా “ఏవం ఉప్పజ్జిత్వా ఏవం ఠత్వా ఏవం నిరుజ్ఝన్తీ”తి విదితా ఉప్పజ్జన్తి, విదితా తిట్ఠన్తి, విదితా అబ్భత్థం గచ్ఛన్తి నామ. **సఞ్ఞావితక్కే**సుపి ఏసేవ నయో.

ఉదయబ్బయానుపస్సీతి ఉదయఞ్చ వయఞ్చ పస్సన్తో. **ఇతి రూప**న్తి ఏవం రూపం ఏత్తకం రూపం న ఇతో పరం రూపం అత్థీతి. **ఇతి రూపస్స సముదయోతి** ఏవం రూపస్స ఉప్పాదో. **అత్థఙ్గమోతి** పన భేదో అధిప్పేతో. **వేదనాదీసు**పి ఏసేవ నయో. **ఇదఞ్చ పన మేతం, భిక్ఖవే, సన్ధాయ భాసిత**న్తి, భిక్ఖవే, యం మయా ఏతం పుణ్ణకపఞ్హే “సఙ్ఖాయ లోకస్మి”న్తిఆది భాసితం, తం ఇదం ఫలసమాపత్తిం సన్ధాయ భాసితన్తి అత్థో.

తత్థ **సఙ్ఖాయాతి** ఞాణేన జానిత్వా. **లోకస్మి**న్తి సత్తలోకే. **పరోపరానీ**తి ఉచ్చావచాని ఉత్తమాధమాని. **ఇఞ్జిత**న్తి చలితం. **నత్థి కుహిఞ్చి లోకే**తి లోకస్మిం కత్థచి ఏకక్ఖన్ధేపి ఏకాయతనేపి ఏకధాతుయాపి ఏకారమ్మణేపి నత్థి. **సన్తో**తి పచ్చనీకకిలేసవూపసమేన సన్తో. **విధూమోతి** కోధధూమేన విగతధూమో. ఏవమేత్థ సుత్తన్తే మగ్గేకగ్గతమ్పి కథేత్వా గాథాయ ఫలసమాపత్తియేవ కథితాతి.

౨. పఞ్హబ్యాకరణసుత్తవణ్ణనా

౪౨. దుతియే **యో చ తేసం తత్థ తత్థ, జానాతి అనుధమ్మత**న్తి యో ఏతేసం పఞ్హానం తస్మిం తస్మిం ఠానే బ్యాకరణం జానాతి. **చతుపఞ్హస్స కుసలో, ఆహు భిక్ఖుం తథావిధ**న్తి తథావిధం భిక్ఖుం తేసు చతూసు పఞ్హేసు కుసలోతి ఏవం వదన్తి. **దురాసదో దుప్పసహోతి** పరేహి ఘట్టేతుం వా అభిభవితుం వా న సక్కా. **గమ్భీరోతి** సత్తసీదన్తరమహాసముద్దో వియ గమ్భీరో. **దుప్పధంసియోతి** దుమ్మోచాపయో, గహితగ్గహణం విస్సజ్జాపేతుం న సక్కాతి అత్థో. **అత్థే అనత్థే చాతి** వడ్ఢియఞ్చ అవడ్ఢియఞ్చ. **అత్థాభిసమయాతి** అత్థసమాగమేన. **ధీరో పణ్డితోతి పవుచ్చతీ**తి ధితిసమ్పన్నో పుగ్గలో “పణ్డితో అయ”న్తి ఏవం పవుచ్చతి.

౩-౪. కోధగరుసుత్తద్వయవణ్ణనా

౪౩-౪౪. తతియే **కోధగరు న సద్ధమ్మగరూతి** కోధం గారవేన గరుం కత్వా గణ్హాతి, న సద్ధమ్మం, సద్ధమ్మం పన అగారవేన లామకం కత్వా గణ్హాతి. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో.

విరూహన్తీతి వడ్ఢన్తి, సఞ్జాతమూలాయ వా సద్ధాయ పతిట్ఠహన్తి అచలా భవన్తి. చతుత్థే **కోధగరుతా**తి కోధమ్హి సగారవతా. ఏస నయో సబ్బత్థ.

౫. రోహితస్ససుత్తవణ్ణనా

౪౫. పఞ్చమే **యత్థా**తి చక్కవాళలోకస్స ఏకోకాసే భుమ్మం. **న చవతి న ఉపపజ్జతీ**తి ఇదం అపరాపరం చుతిపటిసన్ధివసేన గహితం. **గమనేనా**తి పదగమనేన. **లోకస్స అన్త**న్తి సత్థా సఙ్ఖారలోకస్స అన్తం సన్ధాయ వదతి. **ఞాతేయ్య**న్తిఆదీసు ఞాతబ్బం దట్ఠబ్బం పత్తబ్బన్తి అత్థో. ఇతి దేవపుత్తేన చక్కవాళలోకస్స అన్తో పుచ్ఛితో, సత్థారా సఙ్ఖారలోకస్స కథితో . సో పన "అత్తనో పఞ్హేన సద్ధిం సత్థు బ్యాకరణం సమేతీ"తి సఞ్ఞాయ సమ్పహంసన్తో **అచ్ఛరియ**న్తిఆదిమాహ.

దళ్హధమ్మాతి దళ్హధను ఉత్తమప్పమాణేన ధనునా సమన్నాగతో. **ధనుగ్గహో**తి ధనుఆచరియో. **సిక్ఖితో**తి ద్వాదస వస్సాని ధనుసిప్పం సిక్ఖితో. **కతహత్థో**తి ఉసభప్పమాణేపి వాలగ్గం విజ్ఝితుం సమత్థభావేన కతహత్థో. **కతూపాసనో**తి కతసరక్ఖేపో దస్సితసిప్పో. **అసనేనా**తి కణ్డేన. **అతిపాతేయ్యా**తి అతిక్కమేయ్య. యావతా సో తాలచ్ఛాదిం అతిక్కమేయ్య, తావతా కాలేన ఏకం చక్కవాళం అతిక్కమామీతి అత్తనో జవసమ్పత్తిం దస్సేతి.

పురత్థిమా సముద్దా పచ్ఛిమోతి యథా పురత్థిమా సముద్దా పచ్ఛిమసముద్దో దూరే, ఏవం మే దూరే పదవీతిహారో అహోసీతి వదతి. సో కిర పాచీనచక్కవాళముఖవట్టియం ఠితో పాదం పసారేత్వా పచ్ఛిమచక్కవాళముఖవట్టిం అతిక్కమతి, పున దుతియపాదం పసారేత్వా పరచక్కవాళముఖవట్టిం అతిక్కమతి. **ఇచ్ఛాగత**న్తి ఇచ్ఛా ఏవ. **అఞ్ఞత్రేవా**తి నిప్పపఞ్చతం దస్సేతి. భిక్ఖాచారకాలే కిరేస నాగలతాదన్తకట్ఠం ఖాదిత్వా అనోతత్తే ముఖం ధోవిత్వా కాలే సమ్పత్తే ఉత్తరకురుమ్హి పిణ్డాయ చరిత్వా చక్కవాళముఖవట్టియం నిసిన్నో భత్తకిచ్చం కరోతి, తత్థ ముహుత్తం విస్సమిత్వా పున జవతి. **వస్ససతాయుకో**తి తదా దీఘాయుకకాలో హోతి, అయం పన వస్ససతావసిట్ఠే ఆయుమ్హి గమనం ఆరభి. **వస్ససతజీవీ**తి తం వస్ససతం అనన్తరాయేన జీవన్తో. **అన్తరాయేవ కాలఙ్కతో**తి చక్కవాళలోకస్స అన్తం అప్పత్వా అన్తరావ మతో. సో పన తత్థ కాలం కత్వాపి ఆగన్త్వా ఇమస్మింయేవ చక్కవాళే నిబ్బత్తి.

అప్పత్వాతి సఙ్ఖారలోకస్స అన్తం అప్పత్వా. **దుక్ఖస్సా**తి వట్టదుక్ఖస్స. **అన్తకిరియ**న్తి పరియన్తకరణం. **కళేవరే**తి అత్తభావే. **ససఞ్ఞిమ్హి సమనకే**తి ససఞ్ఞే సచిత్తకే. **లోక**న్తి దుక్ఖసచ్చం. **లోకసముదయ**న్తి సముదయసచ్చం. **లోకనిరోధ**న్తి నిరోధసచ్చం. **పటిపద**న్తి మగ్గసచ్చం. ఇతి "నాహం, ఆవుసో, ఇమాని చత్తారి సచ్చాని తిణకట్ఠాదీసు పఞ్ఞపేమి, ఇమస్మిం పన చతుమహాభూతికే కాయస్మింయేవ పఞ్ఞపేమీ"తి దస్సేతి. **సమితావీ**తి సమితపాపో. **నాసీసతీ**తి న పత్థేతి. ఛట్ఠం ఉత్తానత్థమేవాతి.

౭. సువిదూరసుత్తవణ్ణనా

౪౭. సత్తమే **సువిదూరవిదూరానీ**తి కేనచి పరియాయేన అనాసన్నాని హుత్వా సువిదూరానేవ విదూరాని. **నభఞ్చ, భిక్ఖవే, పథవీ చా**తి ఆకాసఞ్చ మహాపథవీ చ. తత్థ కిఞ్చాపి పథవితో ఆకాసం నామ న దూరే, ద్వఙ్గులమత్తేపి హోతి.

అఞ్ఞమఞ్ఞం అలగ్గనట్ఠేన పన “సువిదూరవిదూరే”తి వుత్తం. **వేరోచనోతి** సూరియో. **సతఞ్చ, భిక్ఖవే, ధమ్మోతి** చతుసతిపట్ఠానాదిభేదో సత్తతింసబోధిపక్ఖియధమ్మో. **అసతఞ్చ ధమ్మోతి** ద్వాసట్ఠిదిట్ఠిగతభేదో అస్సద్ధమ్మో.

పభఙ్కరోతి ఆలోకకరో. **అబ్యాయికో హోతీతి** అవిగచ్ఛనసభావో హోతి. **సతం సమాగమోతి** పణ్డితానం మిత్తసన్థవవసేన సమాగమో. **యావాపి తిట్ఠేయ్యాతి** యత్తకం అద్ధానం తిట్ఠేయ్య. **తథేవ హోతీతి** తాదిసోవ హోతి, పకతిం న జహతి. **ఖిప్పం హి వేతీతి** సీఘం విగచ్ఛతి.

౮. విసాఖసుత్తవణ్ణనా

౪౮. అట్ఠమే **పఞ్చాలపుత్తోతి** పఞ్చాలబ్రాహ్మణియా పుత్తో. **పోరియా వాచాయాతి** పరిపుణ్ణవాచాయ. **విస్సట్ఠాయాతి** అపలిబుద్ధాయ. **అనేలగలాయాతి** నిద్దోసాయ చేవ అగళితాయ చ అపతితపదబ్యఞ్జనాయ. **పరియాపన్నాయాతి** వివట్టపరియాపన్నాయ. **అనిస్సితాయాతి** వట్టం అనిస్సితాయ. వివట్టనిస్సితమేవ కత్వా కథేతి, వట్టనిస్సితం కత్వా న కథేతీతి అయమేత్థ అధిప్పాయో.

నాభాసమానన్తి న అకథేన్తం. **అమతం పదన్తి** నిబ్బానపదం. **భాసయేతి** ఓభాసేయ్య. **జోతయేతి** తస్సేవ వేవచనం. **పగ్గణ్హే ఇసినం ధజన్తి** అబ్భుగ్గతట్ఠేన నవలోకుత్తరధమ్మో ఇసీనం ధజో నామ వుచ్చతి, తమేవ పగ్గణ్హేయ్య ఉక్ఖిపేయ్య, ఉచ్చం కత్వా కథేయ్యాతి అత్థో. నవలోకుత్తరధమ్మదీపకం సుభాసితం ధజో ఏతేసన్తి **సుభాసితధజా. ఇసయోతి** బుద్ధాదయో అరియా. **ధమ్మో హి ఇసినం ధజోతి** హేట్ఠా వుత్తనయేనేవ లోకుత్తరధమ్మో ఇసీనం ధజో నామాతి.

౯. విపల్లాససుత్తవణ్ణనా

౪౯. నవమే **సఞ్ఞావిపల్లాసాతి** సఞ్ఞాయ విపల్లత్థభావా, చతస్సో విపరీతసఞ్ఞాయోతి అత్థో. సేసపదద్వయేపి ఏసేవ నయో. **అనిచ్చే, భిక్ఖవే, నిచ్చన్తి సఞ్ఞావిపల్లాసోతి** అనిచ్చే వత్థుస్మిం “నిచ్చం ఇద”న్తి ఏవం గహేత్వా ఉప్పజ్జనకసఞ్ఞా, సఞ్ఞావిపల్లాసోతి అత్థో. ఇమినా నయేన సబ్బపదేసు అత్థో వేదితబ్బో.

అనత్తని చ అత్తాతి అనత్తని “అత్తా”తి ఏవంసఞ్ఞినోతి అత్థో. **మిచ్ఛాదిట్ఠిహతాతి** న కేవలం సఞ్ఞినోవ, సఞ్ఞాయ వియ ఉప్పజ్జమానాయ మిచ్ఛాదిట్ఠియాపి హతా. **ఖిత్తచిత్తాతి** తే సఞ్ఞాదిట్ఠియో వియ ఉప్పజ్జమానేన ఖిత్తేన చిత్తేన సమన్నాగతా. **విసఞ్ఞినోతి** దేసనామత్తమేతం, విపరీతసఞ్ఞాచిత్తదిట్ఠినోతి అత్థో. **తే యోగయుత్తా మారస్సాతి** తే మారస్స యోగే యుత్తా నామ హోన్తి. **అయోగక్ఖేమినోతి** చతూహి యోగేహి ఖేమం నిబ్బానం అప్పత్తా. **సత్తాతి** పుగ్గలా. **బుద్ధాతి** చతుసచ్చబుద్ధా. **ఇమం ధమ్మన్తి** చతుసచ్చధమ్మం. **సచిత్తం పచ్చలద్ధాతి** సకం చిత్తం పటిలభిత్వా. **అనిచ్చతో దక్ఖున్తి** అనిచ్చభావేన అద్దసంసు. **అసుభతద్దసున్తి** అసుభం అసుభతోయేవ అద్దసంసు. **సమ్మాదిట్ఠిసమాదానాతి** గహితసమ్మాదస్సనా. **సబ్బం దుక్ఖం ఉపచ్చగున్తి** సకలం వట్టదుక్ఖం సమతిక్కన్తా.

౧౦. ఉపక్కిలేససుత్తవణ్ణనా

౫౦. దసమే **ఉపక్కిలేసాతి** విరోచితుం అదత్వా ఉపక్కిలిట్ఠభావకరణేన ఉపక్కిలేసా. **మహికాతి** హిమం. **ధూమో రజోతి** ధూమో చ రజో చ. **రాహూతి** పురిమా తయో అసమ్పత్తఉపక్కిలేసా, రాహు పన సమ్పత్తఉపక్కిలేసవసేన కథితోతి

వేదితబ్బో. **సమణబ్రాహ్మణా న తపన్తి న భాసన్తి న విరోచన్తీ**తి గుణప్పతాపేన న తపన్తి, గుణోభాసేన న భాసన్తి, గుణవిరోచనేన న విరోచన్తి. **సురామేరయపానా అప్పటివిరతా**తి పఞ్చవిధాయ సురాయ చతుబ్బిధస్స మేరయస్స చ పానతో అవిరతా.

అవిజ్జానివుతాతి అవిజ్జాయ నివారితా పిహితా. **పియరూపాభినన్దినో**తి పియరూపం సాతరూపం అభినన్దమానా తుస్సమానా. **సాదియన్తీ**తి గణ్హన్తి. **అవిద్దసూ**తి అన్ధబాలా. **సనేత్తికా**తి తణ్హాయోత్తేనేవ సయోత్తా. **కటసి**న్తి అత్తభావం. **ఘోర**న్తి కక్ఖళం. ఇమస్మిం సుత్తేపి గాథాసుపి వట్టమేవ కథితన్తి.

రోహితస్సవగ్గో పఞ్చమో.

పఠమపణ్ణాసకం నిట్ఠితం.

౨. దుతియపణ్ణాసకం

(౬) ౧. పుఞ్ఞాభిసన్దవగ్గో

౧. పఠమపుఞ్ఞాభిసన్దసుత్తవణ్ణనా

౫౧. దుతియస్స పఠమే **పుఞ్ఞాభిసన్దాతి** పుఞ్ఞస్స అభిసన్దా, పుఞ్ఞప్పత్తియోతి అత్థో. **కుసలాభిసన్దాతి** తస్సేవ వేవచనం. తే పనేతే సుఖం ఆహరన్తీతి **సుఖస్సాహారా**. సుట్ఠు అగ్గానం రూపాదీనం దాయకాతి **సోవగ్గికా**. సుఖో నేసం విపాకోతి **సుఖవిపాకా**. సగ్గే ఉపపత్తి సగ్గో, సగ్గాయ సంవత్తన్తీతి **సగ్గసంవత్తనికా. చీవరం పరిభుఞ్జమానోతి** చీవరత్థాయ వత్థం లభిత్వా సూచిసుత్తాదీనం అభావేన తం నిక్ఖిపన్తోపి కరోన్తోపి పారుపన్తోపి జిణ్ణకాలే పచ్చత్థరణం కరోన్తోపి పచ్చత్థరితుమ్పి అసక్కుణేయ్యం భూమత్థరణం కరోన్తోపి భూమత్థరణస్స అననుచ్ఛవికం ఫాలేత్వా పాదపుఞ్ఛనం కరోన్తోపి “పరిభుఞ్జమానో”త్వేవ వుచ్చతి. యదా పన “పాదపుఞ్ఛనమ్పి న సక్కా ఇద”న్తి సమ్మజ్జిత్వా ఛడ్డితం హోతి, తదా పరిభుఞ్జమానో నామ న హోతి. **అప్పమాణం చేతోసమాధిన్తి** అరహత్తఫలసమాధిం. **అప్పమాణో తస్స పుఞ్ఞాభిసన్దోతి** ఇమినా దాయకస్స పుఞ్ఞచేతనాయ అప్పమాణతం కథేతి. తస్స హి “ఖీణాసవో మే చీవరం పరిభుఞ్జతీ”తి పునప్పునం అనుస్సరణవసేన పవత్తా పుఞ్ఞచేతనా అప్పమాణా హోతి. తం సన్ధాయేతం వుత్తం. **పిణ్డపాతాదీసు** పన యో పిణ్డపాతం పరిభుఞ్జిత్వా సత్తాహమ్పి తేనేవ యాపేతి, అఞ్ఞం న పరిభుఞ్జతి, నో సత్తాహమ్పి తంయేవ పిణ్డపాతం పరిభుఞ్జమానో నామ హోతి. ఏకస్మిం పన సేనాసనే రత్తిట్ఠానదివాట్ఠానాదీసు చఙ్కమన్తోపి యావ తం సేనాసనం పహాయ అఞ్ఞం న గణ్హాతి, తావ పరిభుఞ్జమానో నామ హోతి. ఏకేన పన భేసజ్జేన బ్యాధిమ్హి వూపసన్తే యావ అఞ్ఞం భేసజ్జం న పరిభుఞ్జతి, తావదేవ పరిభుఞ్జమానో నామ హోతి.

బహుభేరవన్తి బహూహి భేరవారమ్మణేహి సమన్నాగతం. **రతనవరానన్తి** సత్తన్నమ్పి వరరతనానం. **ఆలయన్తి** నివాసట్ఠానం. **పుథూ సవన్తీతి** బహుకా హుత్వా సన్దమానా. సేసమేత్థ ఉత్తానమేవ.

౨. దుతియపుఞ్ఞాభిసన్దసుత్తవణ్ణనా

౫౨. దుతియే **అరియకన్తేహీతి** మగ్గఫలసమ్పయుత్తేహి. తాని హి అరియానం కన్తాని హోన్తి పియాని మనాపాని. సేసం సుత్తన్తే తావ యం వత్తబ్బం సియా, తం విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి॰ ౧.౧౨౪ ఆదయో) వుత్తమేవ.

గాథాసు పన **సద్ధాతి** సోతాపన్నస్స సద్ధా అధిప్పేతా. సీలమ్పి సోతాపన్నస్స సీలమేవ. **ఉజుభూతఞ్చ దస్సనన్తి** కాయవఙ్కాదీనం అభావేన ఖీణాసవస్స దస్సనం ఉజుభూతదస్సనం నామ. **ఆహూతి** కథయన్తి. **పసాదన్తి** బుద్ధధమ్మసఙ్ఘేసు పసాదం. **ధమ్మదస్సనన్తి** చతుసచ్చధమ్మదస్సనం.

౩. పఠమసంవాససుత్తవణ్ణనా

౫౩. తతియే **సమ్బహులాపి ఖో గహపతీ చ గహపతానియో చాతి** బహుకా గహపతయో చ గహపతానియో చ ఆవాహవివాహకరణత్థాయ గచ్ఛన్తా తమేవ మగ్గం పటిపన్నా హోన్తి. **సంవాసాతి** సహవాసా ఏకతోవాసా. **ఛవో ఛవాయాతి** గుణమరణేన మతత్తా ఛవో గుణమరణేనేవ మతాయ ఛవాయ సద్ధిం. **దేవియా సద్ధిన్తి** గుణేహి దేవిభూతాయ సద్ధిం.

దుస్సీలోతి నిస్సీలో. **పాపధమ్మో**తి లామకధమ్మో. **అక్కోసకపరిభాసకో**తి దసహి అక్కోసవత్థూహి అక్కోసకో, భయం దస్సేత్వా సన్తజ్జనేన పరిభాసకో. ఏవం సబ్బత్థ అత్థో వేదితబ్బో.

కదరియాతి థద్ధమచ్ఛరినో. **జానిపతయో**తి జయమ్పతికా. **వదఞ్ఞూ**తి యాచకానం వచనస్స అత్థం జానన్తి. **సఞ్ఞతా**తి సీలసంయమేన సమన్నాగతా. **ధమ్మజీవినో**తి ధమ్మే ఠత్వా జీవికం కప్పేన్తీతి ధమ్మజీవినో. **అత్థాసం పచురా హోన్తీ**తి వడ్ఢిసఙ్ఖాతా అత్థా ఏతేసం బహూ హోన్తి. **ఫాసుకం ఉపజాయతీ**తి అఞ్ఞమఞ్ఞం ఫాసువిహారో జాయతి. **కామకామినో**తి కామే కామయమానా.

౪. దుతియసంవాససుత్తవణ్ణనా

౫౪. చతుత్థే కమ్మపథవసేన దేసనా పవత్తితా. సేసం తాదిసమేవ. ఇమేసు పన ద్వీసుపి సుత్తేసు అగారికపటిపదా కథితా. సోతాపన్నసకదాగామీనమ్పి వట్టతి.

౫-౬. సమజీవీసుత్తద్వయవణ్ణనా

౫౫-౫౬. పఞ్చమే **తేనుపసఙ్కమీ**తి కిమత్థం ఉపసఙ్కమి? అనుగ్గణ్హనత్థం. తథాగతో హి తం రట్ఠం పాపుణన్తో ఇమేసంయేవ ద్విన్నం సఙ్గణ్హనత్థాయ పాపుణాతి. నకులపితా కిర పఞ్చ జాతిసతాని తథాగతస్స పితా అహోసి, పఞ్చ జాతిసతాని మహాపితా, పఞ్చ జాతిసతాని చూళపితా. నకులమాతాపి పఞ్చ జాతిసతాని తథాగతస్స మాతా అహోసి, పఞ్చ జాతిసతాని మహామాతా, పఞ్చ జాతిసతాని చూళమాతా. తే సత్థు దిట్ఠకాలతో పట్ఠాయ పుత్తసినేహం పటిలభిత్వా “హన్తాత, హన్తాతా”తి వచ్ఛకం దిస్వా వచ్ఛగిద్ధినీ గావీ వియ విరవమానా ఉపసఙ్కమిత్వా పఠమదస్సనేనేవ సోతాపన్నా జాతా. నివేసనే పఞ్చసతానం భిక్ఖూనం ఆసనాని సదా పఞ్ఞత్తానేవ హోన్తి. ఇతి భగవా తేసం అనుగ్గణ్హనత్థాయ ఉపసఙ్కమి. **అతిచరితా**తి అతిక్కమితా. **అభిసమ్పరాయఞ్చా**తి పరలోకే చ. **సమసద్ధా**తి సద్ధాయ సమా ఏకసదిసా. **సీలా**దీసుపి ఏసేవ నయో. ఛట్ఠం కేవలం భిక్ఖూనం దేసితం. సేసమేత్థ తాదిసమేవ.

౭. సుప్పవాసాసుత్తవణ్ణనా

౫౭. సత్తమే **పజ్జనిక**న్తి తస్స నిగమస్స నామం. **కోలియాన**న్తి కోలరాజకులానం. **ఆయుం ఖో పన దత్వా**తి ఆయుదానం దత్వా. **ఆయుస్స భాగినీ హోతీ**తి ఆయుభాగపటిలాభినీ హోతి, ఆయుం వా భజనికా హోతి, ఆయుప్పటిలాభినీతి అత్థో. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో.

రససా ఉపేతన్తి రసేన ఉపేతం రససమ్పన్నం. **ఉజ్జుగతేసూ**తి కాయవఙ్కాదిరహితత్తా ఉజుకమేవ గతేసు ఖీణాసవేసు. **చరణూపపన్నేసూ**తి పఞ్చదసహి చరణధమ్మేహి సమన్నాగతేసు. **మహగ్గతేసూ**తి మహత్తం గతేసు. ఖీణాసవానఞ్ఞేవేతం నామం. **పుఞ్ఞేన పుఞ్ఞం సంసన్దమానా**తి పుఞ్ఞేన సద్ధిం పుఞ్ఞం ఘటయమానా. **మహప్ఫలా లోకవిదూన వణ్ణితా**తి ఏవరూపా దానసఙ్ఖాతా దక్ఖిణా తివిధలోకం విదితం కత్వా ఠితత్తా లోకవిదూనం బుద్ధానం వణ్ణితా, బుద్ధేహి పసత్థాతి అత్థో. **యఞ్ఞమనుస్సరన్తా**తి యఞ్ఞం దానం అనుస్సరన్తా. **వేదజాతా**తి తుట్ఠిజాతా.

౮. సుదత్తసుత్తవణ్ణనా

౨౮. అట్ఠమే **సఞ్ఞతానన్తి** కాయవాచాహి సంయతానం. **పరదత్తభోజినన్తి** పరేహి దిన్నమేవ భుఞ్జిత్వా యాపేన్తానం. **కాలేనాతి** యుత్తప్పత్తకాలేన. **సక్కచ్చ దదాతీతి** సహత్థా సక్కారం కత్వా దదాతి. **చత్తారి ఠానాని అనుప్పవేచ్ఛతీతి** చత్తారి కారణాని అనుప్పవేసేతి దదాతి. **యసవా హోతీతి** మహాపరివారో హోతి. నవమం కేవలం భిక్ఖూనం కథితం. సేసమేత్థ తాదిసమేవ.

౧౦. గిహిసామీచిసుత్తవణ్ణనా

౬౦. దసమే **గిహిసామీచిపటిపదన్తి** గిహీనం అనుచ్ఛవికం పటిపత్తిం. **పచ్చుపట్ఠితో హోతీతి** అతిహరిత్వా దాతుకామతాయ పతిఉపట్ఠితో హోతి ఉపగతో, భిక్ఖుసఙ్ఘస్స చీవరం దేతీతి అత్థో.

ఉపట్ఠితాతి ఉపట్ఠాయకో. **తేసం దివా చ రత్తో చాతి** యే ఏవం చతూహి పచ్చయేహి ఉపట్ఠహన్తి, తేసం దివా చ రత్తిఞ్చ పరిచ్చాగవసేన చ అనుస్సరణవసేన చ సదా పుఞ్ఞం పవడ్ఢతి. **సగ్గఞ్చ కమతిట్ఠానన్తి** తాదిసో చ భద్దకం కమ్మం కత్వా సగ్గట్ఠానం ఉపగచ్ఛతి. ఇమేసు చతూసుపి సుత్తేసు ఆగారియపటిపదా కథితా. సోతాపన్నసకదాగామీనమ్పి వట్టతి.

పుఞ్ఞాభిసన్దవగ్గో పఠమో.

(๒) ౨. పత్తకమ్మవగ్గో

౧. పత్తకమ్మసుత్తవణ్ణనా

౬౧. దుతియస్స పఠమే అనిట్ఠపటిక్ఖేపేన **ఇట్ఠా**. మనే కమన్తి పవిసన్తీతి **కన్తా**. మనం అప్పాయన్తి పవడ్ఢేన్తీతి **మనాపా. దుల్లభాతి** పరమదుల్లభా. **భోగాతి** భుఞ్జితబ్బా రూపాదయో విసయా. **సహధమ్మేనాతి** ధమ్మేనేవ సద్ధిం ఉప్పజ్జన్తు, మా ధమ్మూపఘాతం కత్వా అధమ్మేనాతి. అథవా **సహధమ్మేనాతి** సకారణేన, తేన తేన సేనాపతిసేట్ఠిట్ఠానాదికారణేన సద్ధింయేవ ఉప్పజ్జన్తూతి అత్థో. **యసోతి** పరివారసమ్పత్తి. **సహ ఞాతీభీతి** ఞాతకేహి సద్ధిం. **సహ ఉపజ్ఝాయేహీతి** సుఖదుక్ఖేసు ఉపనిజ్ఝాయితబ్బత్తా ఉపజ్ఝాయసఙ్ఖాతేహి సన్దిట్ఠసమ్భత్తేహి సద్ధిం.

అకిచ్చం కరోతీతి అకాతబ్బం కరోతి. **కిచ్చం అపరాధేతీతి** కత్తబ్బయుత్తకం కిచ్చం అకరోన్తో తం అపరాధేతి నామ. **ధంసతీతి** పతతి పరిహాయతి. **అభిజ్ఝావిసమలోభన్తి** అభిజ్ఝాసఙ్ఖాతం విసమలోభం. **పజహతీతి** నుదతి నీహరతి. **మహాపఞ్ఞోతి** మహన్తపఞ్ఞో. **పుథుపఞ్ఞోతి** పుథులపఞ్ఞో. **ఆపాతదసోతి** తం తం అత్థం ఆపాతేతి తమేవ పస్సతి, సుఖుమమ్పిస్స అత్థజాతం ఆపాతం ఆగచ్ఛతియేవాతి అత్థో.

ఉట్ఠానవీరియాధిగతేహీతి ఉట్ఠానసఙ్ఖాతేన వీరియేన అధిగతేహి. **బాహాబలపరిచితేహీతి** బాహాబలేన పరిచితేహి వడ్ఢితేహి. **సేదావక్ఖిత్తేహీతి** అవక్ఖిత్తసేదేహి, సేదం ముఞ్చిత్వా వాయామేన పయోగేన సమధిగతేహీతి అత్థో. **ధమ్మికేహీతి** ధమ్మయుత్తేహి. **ధమ్మలద్ధేహీతి** దసకుసలకమ్మపథధమ్మే అకోపేత్వా లద్ధేహి. **పత్తకమ్మానీతి** యుత్తకమ్మాని అనుచ్ఛవికకమ్మాని. **సుఖేతీతి** సుఖితం కరోతి. **పీణేతీతి** పీణితం బలసమ్పన్నం కరోతి. **ఠానగతం హోతీతి** కారణగతం హోతి. కిం పన తన్తి? చతూసు పత్తకమ్మేసు ఏకం భోగేహి కత్తబ్బకమ్మం భోగజాతమేవ ఠానగతం. **పత్తగతన్తి** యుత్తప్పత్తట్ఠానగతం. **ఆయతనసో పరిభుత్తన్తి** కారణేనేవ పరిభుత్తం భోగజాతం హోతి.

పరియోధాయ సంవత్తతీతి పిదహిత్వా వత్తతి. యథా అగ్గిఆదీహి ఉప్పన్నాసు ఆపదాసు, ఏవం ఆదిత్తగేహనిబ్బాపనాదీనం అత్థాయ ధనపరిచ్చాగం కత్వా తాసం ఆపదానం మగ్గం పిదహతి నివారేతి. **సోత్థిం అత్తానం కరోతీతి** నిరుపద్దవం ఖేమం అత్తానం కరోతి. **ఞాతిబలిన్తి** ఞాతకానం బలిం. **అతిథిబలిన్తి** ఆగన్తుకానం బలిం. **పుబ్బపేతబలిన్తి** పరలోకగతానం ఞాతకానం బలిం. **రాజబలిన్తి** రఞ్ఞో కత్తబ్బయుత్తకం రాజబలిం. **దేవతాబలిన్తి** దేవతానం కత్తబ్బబలిం. సబ్బమేతం తేసం తేసం యథానుచ్ఛవికవసేన దాతబ్బదానస్స అధివచనం.

ఖన్తిసోరచ్చే నివిట్ఠాతి అధివాసనక్ఖన్తియఞ్చ సుసీలతాయ చ నివిట్ఠా. **ఏకమత్తానం దమేన్తీతి** ఏకం అత్తనోవ అత్తభావం ఇన్ద్రియదమేన దమేన్తి. **సమేన్తీతి** అత్తనో చిత్తం కిలేసవూపసమనేన సమేన్తి. **పరినిబ్బాపేన్తీతి** కిలేసపరినిబ్బానేనేవ పరినిబ్బాపేన్తి. **ఉద్ధగ్గికన్తిఆదీసు** ఉపరూపరిభూమీసు ఫలదానవసేన ఉద్ధమగ్గమస్సాతి **ఉద్ధగ్గికా**. సగ్గస్స హితాతి తత్రుపపత్తిజననతో **సోవగ్గికా**. నిబ్బత్తనిబ్బత్తట్ఠానే సుఖోవ విపాకో అస్సాతి **సుఖవిపాకా**. సుట్ఠు అగ్గానం దిబ్బవణ్ణాదీనం దసన్నం విసేసానం నిబ్బత్తనతో **సగ్గసంవత్తనికా**, ఏవరూపం దక్ఖిణం పతిట్ఠాపేతీతి అత్థో.

అరియధమ్మే ఠితోతి పఞ్చసీలధమ్మే పతిట్ఠితో. **పేచ్చ సగ్గే పమోదతీతి** పరలోకం గన్త్వా యత్థ సగ్గే పటిసన్ధిం గణ్హాతి, తత్థ మోదతి. సోతాపన్నసకదాగామినో వా హోన్తు అనాగామీ వా, సబ్బేసం అయం పటిపదా లబ్భతేవాతి.

౨. ఆనణ్యసుత్తవణ్ణనా

౬౨. దుతియే **అధిగమనీయానీతి** పత్తబ్బాని. **కామభోగినాతి** వత్థుకామే చ కిలేసకామే చ పరిభుఞ్జన్తేన. **అత్థిసుఖాదీసు** అత్థీతి ఉప్పజ్జనకసుఖం **అత్థిసుఖం** నామ. భోగే పరిభుఞ్జన్తస్స ఉప్పజ్జనకసుఖం **భోగసుఖం** నామ. అనణోస్మీతి ఉప్పజ్జనకసుఖం **ఆనణ్యసుఖం** నామ. నిద్దోసో అనవజ్జోస్మీతి ఉప్పజ్జనకసుఖం **అనవజ్జసుఖం** నామ.

భుఞ్జన్తి భుఞ్జమానో. **పఞ్ఞా విపస్సతీతి** పఞ్ఞాయ విపస్సతి. **ఉభో భాగేతి** ద్వే కోట్ఠాసే, హేట్ఠిమాని తీణి ఏకం కోట్ఠాసం, అనవజ్జసుఖం ఏకం కోట్ఠాసన్తి ఏవం పఞ్ఞాయ పస్సమానో ద్వే కోట్ఠాసే జానాతీతి అత్థో. **అనవజ్జసుఖస్సేతన్తి** ఏతం తివిధమ్పి సుఖం అనవజ్జసుఖస్స సోళసిం కలం నాగ్ఘతీతి.

౩. బ్రహ్మసుత్తవణ్ణనా

౬౩. తతియం తికనిపాతే వణ్ణితమేవ. **సపుబ్బదేవతానీతి** పదమత్తమేవ ఏత్థ విసేసో. చతుత్థే సబ్బం ఉత్తానత్థమేవ.

౫. రూపసుత్తవణ్ణనా

౬౫. పఞ్చమే రూపే పమాణం గహేత్వా పసన్నో **రూపప్పమాణో** నామ. **రూపప్పసన్నోతి** తస్సేవ అత్థవచనం. ఘోసే పమాణం గహేత్వా పసన్నో **ఘోసప్పమాణో** నామ. చీవరలూఖపత్తలూఖేసు పమాణం గహేత్వా పసన్నో **లూఖప్పమాణో** నామ. ధమ్మే పమాణం గహేత్వా పసన్నో **ధమ్మప్పమాణో** నామ. ఇతరాని తేసంయేవ అత్థవచనాని. సబ్బసత్తే చ తయో కోట్ఠాసే కత్వా ద్వే కోట్ఠాసా రూపప్పమాణా, ఏకో న రూపప్పమాణో. పఞ్చ కోట్ఠాసే కత్వా చత్తారో కోట్ఠాసా ఘోసప్పమాణా, ఏకో న ఘోసప్పమాణో. దస కోట్ఠాసే కత్వా నవ కోట్ఠాసా లూఖప్పమాణా, ఏకో న లూఖప్పమాణో. సతసహస్సం కోట్ఠాసే కత్వా పన ఏకో కోట్ఠాసోవ ధమ్మప్పమాణో, సేసా న ధమ్మప్పమాణాతి వేదితబ్బా.

రూపే పమాణింసూతి యే రూపం దిస్వా పసన్నా, తే రూపే పమాణింసు నామ, పసీదింసూతి అత్థో. **ఘోసేన అన్వగూతి** ఘోసేన అనుగతా, ఘోసప్పమాణం గహేత్వా పసన్నాతి అత్థో. **ఛన్దరాగవసూపేతాతి** ఛన్దస్స చ రాగస్స చ వసం ఉపేతా. **అజ్ఝత్తఞ్చ న జానాతీతి** నియకజ్ఝత్తే తస్స గుణం న జానాతి. **బహిద్ధా చ న పస్సతీతి** బహిద్ధాపిస్స పటిపత్తిం న పస్సతి. **సమన్తావరణోతి** సమన్తతో ఆవారితో, సమన్తా వా ఆవరణమస్సాతి సమన్తావరణో. **ఘోసేన వుయ్హతీతి** ఘోసేన నియతి, న గుణేన. **అజ్ఝత్తఞ్చ న జానాతి, బహిద్ధా చ విపస్సతీతి** నియకజ్ఝత్తే గుణం న జానాతి, బహిద్ధా పనస్స పటిపత్తిం పస్సతి. **బహిద్ధా ఫలదస్సావీతి** తస్స పరేహి కతం బహిద్ధా సక్కారఫలం పస్సన్తో. **వినీవరణదస్సావీతి** వివటదస్సావీ. **న సో ఘోసేన వుయ్హతీతి** సో ఘోసేన న నీయతి.

౬. సరాగసుత్తవణ్ణనా

౬౬. ఛట్ఠే **మోహజం చాపవిద్ధసూతి** మోహజం చాపి అవిద్దసూ అపణ్డితా. **సవిఘాతన్తి** సదుక్ఖం. **దుఖుద్రయన్తి** ఆయతిఞ్చ దుక్ఖవడ్ఢిదాయకం. **అచక్ఖుకాతి** పఞ్ఞాచక్ఖురహితా. **యథా ధమ్మా తథా సన్తాతి** యథా రాగాదయో ధమ్మా ఠితా, తథా సభావావ హుత్వా. **న తస్సేవన్తి మఞ్ఞరేతి** మయం ఏవంసన్తా ఏవంసభావాతి తస్స న మఞ్ఞరే, న మఞ్ఞన్తీతి అత్థో. ఇమస్మిం సుత్తేపి గాథాసుపి వట్టమేవ కథితం.

౭. అహిరాజసుత్తవణ్ణనా

౬౭. సత్తమే **ఇమాని చత్తారి అహిరాజకులానీ**తి ఇదం దట్ఠవిసానేవ సన్ధాయ వుత్తం. యే హి కేచి దట్ఠవిసా, సబ్బేతే ఇమేసం చతున్నం అహిరాజకులానం అబ్భన్తరగతావ హోన్తి. **అత్తగుత్తియాతి** అత్తనో గుత్తత్థాయ. **అత్తరక్ఖాయాతి** అత్తనో రక్ఖణత్థాయ. **అత్తపరిత్తాయాతి** అత్తనో పరిత్తాణత్థాయ. పరిత్తం నామ అనుజానామీతి అత్థో.

ఇదాని యథా తం పరిత్తం కాతబ్బం, తం దస్సేన్తో **విరూపక్ఖేహి మేతిఆదిమాహ**. తత్థ **విరూపక్ఖేహీతి** విరూపక్ఖనాగకులేహి. సేసేసుపి ఏసేవ నయో. **అపాదకేహీతి** అపాదకసత్తేహి. సేసేసుపి ఏసేవ నయో. **సబ్బే సత్తాతి** ఇతో పుబ్బే ఏత్తకేన ఠానేన ఓదిస్సకమేత్తం కథేత్వా ఇదాని అనోదిస్సకమేత్తం కథేతుం ఇదమారద్ధం. తత్థ **సత్తా పాణా భూతాతి** సబ్బానేతాని పుగ్గలవేవచనానేవ. **భద్రాని పస్సన్తూతి** భద్రాని ఆరమ్మణాని పస్సన్తు. **మా కఞ్చి పాపమాగమాతి** కఞ్చి సత్తం పాపకం లామకం మా ఆగచ్ఛతు. **అప్పమాణో బుద్ధోతి** ఏత్థ **బుద్ధోతి** బుద్ధగుణా వేదితబ్బా. తే హి అప్పమాణా నామ. సేసపదద్వయేపి ఏసేవ నయో. **పమాణవన్తానీ**తి గుణప్పమాణేన యుత్తాని. **ఉణ్ణనాభీతి** లోమసనాభికో మక్కటకో. **సరబూతి** ఘరగోళికా. **కతా మే రక్ఖా, కతా మే పరిత్తాతి** మయా ఏత్తకస్స జనస్స రక్ఖా చ పరిత్తాణఞ్చ కతం. **పటిక్కమన్తు భూతానీ**తి సబ్బేపి మే కతపరిత్తాణా సత్తా అపగచ్ఛన్తు, మా మం విహేఠయింసూతి అత్థో.

౮. దేవదత్తసుత్తవణ్ణనా

౬౮. అట్ఠమే **అచిరపక్కన్తే దేవదత్తేతి** సఙ్ఘం భిన్దిత్వా నచిరపక్కన్తే. **పరాభవాయాతి** అవడ్ఢియా వినాసాయ. **అస్సతరీతి** వళవాయ కుచ్ఛిస్మిం గద్రభస్స జాతా. **అత్తవధాయ గబ్భం గణ్హాతీ**తి తం అస్సేన సద్ధిం సమ్పయోజేన్తి, సా గబ్భం గణ్హిత్వా కాలే సమ్పత్తే విజాయితుం నసక్కోన్తీ పాదేహి భూమిం పహరన్తీ తిట్ఠతి. అథస్సా చత్తారో పాదే చతూసు ఖాణూసు బన్ధిత్వా కుచ్ఛిం ఫాలేత్వా పోతకం నీహరన్తి. సా తత్థేవ మరతి. తేనేతం వుత్తం.

౯. పధానసుత్తవణ్ణనా

౬౯. నవమే కిలేసానం సంవరత్థాయ పవేసనద్వారం పిదహనత్థాయ పధానం **సంవరప్పధానం,** పజహనత్థాయ పధానం **పహానప్పధానం,** కుసలానం ధమ్మానం బ్రూహనత్థాయ వడ్ఢనత్థాయ పధానం **భావనాప్పధానం,** తేసంయేవ అనురక్ఖణత్థాయ పధానం **అనురక్ఖణాప్పధానం.**

౧౦. అధమ్మికసుత్తవణ్ణనా

౭౦. దసమే **అధమ్మికా హోన్తీ**తి పోరాణకరాజూహి ఠపితం దసభాగబలిఞ్చేవ అపరాధానురూపఞ్చ దణ్డం అగ్గహేత్వా అతిరేకబలినో చేవ అతిరేకదణ్డస్స చ గహణేన అధమ్మికా. **రాజాయుత్తాతి** రఞ్ఞో జనపదేసు కిచ్చసంవిధాయకా

ఆయుత్తకపురిసా. **బ్రాహ్మణగహపతికాతి** అన్తోనగరవాసినో బ్రాహ్మణగహపతయో. **నేగమజానపదాతి** నిగమవాసినో చేవ జనపదవాసినో చ. **విసమన్తి** విసమా హుత్వా, అసమయేన వాయన్తీతి అత్థో. **విసమాతి** న సమా, అతిథద్ధా వా అతిముదుకా వాతి అత్థో. **అపఞ్జసాతి** మగ్గతో అపగతా, ఉమ్మగ్గగామినో హుత్వా వాయన్తీతి అత్థో. **దేవతా పరికుపితా భవన్తీతి** వాతేసు హి విసమేసు అపఞ్జసేసు వాయన్తేసు రుక్ఖా భిజ్జన్తి, విమానాని భిజ్జన్తి. తస్మా దేవతా పరికుపితా భవన్తి, తా దేవస్స సమ్మా వస్సితుం న దేన్తి. తేన వుత్తం **దేవో న సమ్మా ధారం అనుప్పవేచ్ఛతీతి. విసమపాకాని సస్సాని భవన్తీతి** ఏకస్మిం ఠానే గబ్భిని హోన్తి, ఏకస్మిం సఞ్జాతఖీరాని, ఏకం ఠానం పచ్చతీతి ఏవం విసమం పాకాని సస్సాని భవన్తి.

సమం నక్ఖత్తాని తారకరూపాని పరివత్తన్తీతి యథా కత్తికపుణ్ణమా కత్తికనక్ఖత్తమేవ లభతి, మిగసిరపుణ్ణమా మిగసిరనక్ఖత్తమేవాతి ఏవం తస్మిం తస్మిం మాసే సా సా పుణ్ణమా తం తం నక్ఖత్తమేవ లభతి, తథా సమ్మా పరివత్తన్తి. **సమం వాతా వాయన్తీతి** అవిసమా హుత్వా సమయస్మింయేవ వాయన్తి, ఛ మాసే ఉత్తరా వాతా, ఛ మాసేదక్ఖిణాతి ఏవం తేసం తేసం జనపదానం అనురూపే సమయే వాయన్తి. **సమాతి** సమప్పవత్తినో నాతిథద్ధా నాతిముదూ. **పఞ్జసాతి** మగ్గప్పటిపన్నా, మగ్గేనేవ వాయన్తి, నో అమగ్గేనాతి అత్థో.

జిమ్హం గచ్ఛతీతి కుటిలం గచ్ఛతి, అతిత్థం గణ్హాతి. **నేత్తే జిమ్హం గతే సతీతి** నయతీతి నేత్తా. తస్మిం నేత్తే జిమ్హం గతే కుటిలం గన్త్వా అతిత్థం గణ్హన్తే ఇతరాపి అతిత్థమేవ గణ్హన్తీతి అత్థో. నేతేతిపి పాఠో. **దుక్ఖం సేతీతి** దుక్ఖం సయతి, దుక్ఖితం హోతీతి అత్థో.

పత్తకమ్మవగ్గో దుతియో.

(౮) ౩. అపణ్ణకవగ్గో

౧. పధానసుత్తవణ్ణనా

౨౧. తతియవగ్గస్స పఠమే **అపణ్ణకప్పటిపదన్తి** అవిరద్ధప్పటిపదం. **యోని చస్స ఆరద్ధా హోతీతి** కారణఞ్చస్స పరిపుణ్ణం హోతి. **ఆసవానం ఖయాయాతి** అరహత్తత్థాయ. దుతియం ఉత్తానమేవ.

౩. సప్పురిససుత్తవణ్ణనా

౨౩. తతియే **అవణ్ణోతి** అగుణో. **పాతు కరోతీతి** కథేతి, పాకటం కరోతి. **పఞ్హాభినీతోతి** పఞ్హత్థాయ అభినీతో. **అహాపేత్వా అలమ్బిత్వాతి** అపరిహీనం అలమ్బితం కత్వా. ఏత్థ చ అసప్పురిసో పాపిచ్ఛతాయ అత్తనో అవణ్ణం ఛాదేతి, సప్పురిసో లజ్జితాయ అత్తనో వణ్ణం. ఇదాని యస్మా అసప్పురిసో హిరోత్తప్పరహితో సంవాసేన అవజానాతి, సప్పురిసో పన హిరోత్తప్పసమన్నాగతో సంవాసేనాపి నావజానాతి. తస్మా అసప్పురిసభావసాధకం అధునాగతవధుకోపమ్మం దస్సేతుం **సేయ్యథాపి, భిక్ఖవే, వధుకాతిఆదిమాహ**. తత్థ **వధుకాతి** సుణిసా. **తిబ్బన్తి** బహలం. సేసమేత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

౪-౫. అగ్గసుత్తద్వయవణ్ణనా

౨౪-౨౫. చతుత్థే **సీలగ్గన్తి** అగ్గప్పత్తం ఉత్తమసీలం. ఏసేవ నయో సబ్బత్థ. పఞ్చమే **రూపగ్గన్తి** యం రూపం సమ్మసిత్వా అరహత్తం పాపుణాతి, ఇదం రూపగ్గం నామ. సేసేసుపి ఏసేవ నయో. **భవగ్గన్తి** ఏత్థ పన యస్మిం అత్తభావే ఠితో అరహత్తం పాపుణాతి, ఏతం భవగ్గం నామాతి.

౬. కుసినారసుత్తవణ్ణనా

౨౬. ఛట్ఠే **ఉపవత్తనేతి** పాచీనగతాయ సాలపన్తియా ఉత్తరేన నివత్తిత్వా ఠితాయ వేముజ్ఝట్ఠానే. **అన్తరేన యమకసాలానన్తి** ద్విన్నం సాలరుక్ఖానం అన్తరే. **కఙ్ఖాతి** ద్వేళ్హకం. **విమతీతి** వినిచ్ఛితుం అసమత్థతా. “బుద్ధో ను ఖో న బుద్ధో ను ఖో, ధమ్మో ను ఖో న ధమ్మో ను ఖో, సఙ్ఘో ను ఖో న సఙ్ఘో ను ఖో, మగ్గో ను ఖో న మగ్గో ను ఖో, పటిపదా ను ఖో న పటిపదా ను ఖో”తి యస్స సంసయో ఉప్పజ్జేయ్య, తం వో వదామి పుచ్ఛథ, భిక్ఖవేతి అయమేత్థ సఙ్ఖేపత్థో. **సత్థుగారవేనపి న పుచ్ఛేయ్యాథాతి** “మయం సత్థు సన్తికే పబ్బజిమ్హ, చత్తారో పచ్చయాపి నో సత్థు సన్తకావ. తే మయం ఏత్తకం కాలం కఙ్ఖం అకత్వా న అరహామ అజ్జ పచ్ఛిమే కాలే కఙ్ఖం కాతు”న్తి సచే ఏవం సత్థరి గారవేన న పుచ్ఛథ. **సహాయకోపి, భిక్ఖవే, సహాయకస్స ఆరోచేతూతి** తుమ్హాకం యో యస్స భిక్ఖుస్స సన్దిట్ఠో సమ్భత్తో, సో తస్స ఆరోచేతు, అహం ఏకస్స భిక్ఖుస్స కథేస్సామి, తస్స కథం సుత్వా సబ్బే నిక్కఙ్ఖా భవథాతి దస్సేతి. **ఏవం పసన్నోతి** ఏవం సద్దహామి అహన్తి అత్థో. **ఞాణమేవాతి** నిక్కఙ్ఖభావపచ్చక్ఖకరణఞాణంయేవ ఏత్థ తథాగతస్స, న సద్ధామత్తన్తి అత్థో. **ఇమేసఞ్హి, ఆనన్దాతి** ఇమేసం అన్తోసాణియం నిసిన్నానం పఞ్చన్నం భిక్ఖుసతానం. **యో పచ్ఛిమకోతి** యో గుణవసేన పచ్ఛిమకో, ఆనన్దత్థేరంయేవ సన్ధాయాహ.

౭. అచిన్తేయ్యసుత్తవణ్ణనా

౭౭. సత్తమే **అచిన్తేయ్యానీతి** చిన్తేతుం అయుత్తాని. **న చిన్తేతబ్బానీతి** అచిన్తేయ్యత్తాయేవ న చిన్తేతబ్బాని. **యాని చిన్తేన్తోతి** యాని కారణాని చిన్తేన్తో. **ఉమ్మాదస్సాతి** ఉమ్మత్తకభావస్స. **విఘాతస్సాతి** దుక్ఖస్స. **బుద్ధవిసయోతి** బుద్ధానం విసయో, సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణాదీనం బుద్ధగుణానం పవత్తి చ ఆనుభావో చ. **ఝానవిసయోతి** అభిఞ్ఞాఝానవిసయో. **కమ్మవిపాకోతి** దిట్ఠధమ్మవేదనీయాదీనం కమ్మానం విపాకో. **లోకచిన్తాతి** "కేన ను ఖో చన్దిమసూరియా కతా, కేన మహాపథవీ, కేన మహాసముద్దో, కేన సత్తా ఉప్పాదితా, కేన పబ్బతా, కేన అమ్బతాలనాళికేరాదయో"తి ఏవరూపా లోకచిన్తా.

౮. దక్ఖిణసుత్తవణ్ణనా

౭౮. అట్ఠమే **దక్ఖిణావిసుద్ధియోతి** దానసఙ్ఖాతాయ దక్ఖిణాయ విసుజ్ఝనకారణాని. **దాయకతో విసుజ్ఝతీతి** మహప్ఫలభావేన విసుజ్ఝతి, మహప్ఫలా హోతీతి అత్థో. **కల్యాణధమ్మోతి** సుచిధమ్మో. **పాపధమ్మోతి** లామకధమ్మో. **దాయకతో విసుజ్ఝతీతి** ఏత్థ వేస్సన్తరమహారాజా కథేతబ్బో. సో హి జూజకబ్రాహ్మణస్స దారకే దత్వా మహాపథవిం కమ్పేసి. **పటిగ్గాహకతో విసుజ్ఝతీతి** ఏత్థ కల్యాణీనదీముఖద్వారవాసీ కేవట్టో కథేతబ్బో. సో కిర దీఘసుమత్థేరస్స తిక్ఖత్తుం పిణ్డపాతం దత్వా మరణమఞ్చే నిపన్నో "అయ్యస్స మం దీఘసుమత్థేరస్స దిన్నపిణ్డపాతో ఉద్ధరతీ"తి ఆహ. **నేవ దాయకతోతి** ఏత్థ వడ్ఢమానవాసీ లుద్దకో కథేతబ్బో. సో కిర పేతదక్ఖిణం దేన్తో ఏకస్స దుస్సీలస్సేవ తయో వారే అదాసి. తతియవారే "అమనుస్సో దుస్సీలో మం విలుమ్పతీ"తి విరవి. ఏకస్స సీలవతో భిక్ఖునో దత్వా పాపితకాలేయేవస్స పాపుణి. **దాయకతో చేవ విసుజ్ఝతి పటిగ్గాహకతో చాతి** ఏత్థ అసదిసదానం కథేతబ్బన్తి.

౯. వణిజ్జసుత్తవణ్ణనా

౭౯. నవమే **తాదిసా వాతి** తంసదిసావ తంసరిక్ఖకావ. **ఛేదగామినీ హోతీతి** ఛేదం గచ్ఛతి. యం పత్థితం, తం సబ్బం నస్సతీతి అత్థో. **న యథాధిప్పాయా హోతీతి** యథాజ్ఝాసయా న హోతి. **పరాధిప్పాయా హోతీతి** పరజ్ఝాసయా అజ్ఝాసయతో అధికతరఫలా హోతి. **సమణం వా బ్రాహ్మణం వాతి** ఏత్థ సమితపాపబాహితపాపతాహి సమణబ్రాహ్మణతా వేదితబ్బా. **వదతు, భన్తే, పచ్చయేనాతి,** భన్తే, చతుబ్బిధేన చీవరాదినా పచ్చయేన వదేయ్యాసీతి ఏవం పవారేతి నిమన్తేతి. **యేన పవారేతీతి** పరిచ్ఛిన్దిత్వా యత్తకేన పవారేతి. **తం న దేతీతి** తం సబ్బసోవ న దేతి. **న యథాధిప్పాయం దేతీతి** యథా తస్స అజ్ఝాసయో, ఏవం దాతుం న సక్కోతి, హాపేత్వా అప్పకం దేతి. **యథాధిప్పాయం దేతీతి** యత్తకం సో ఇచ్ఛతి, తత్తకమేవ దేతి. **పరాధిప్పాయం దేతీతి** అప్పకం పవారేత్వా అవత్థరిత్వా బహుం దేతి.

౧౦. కమ్బోజసుత్తవణ్ణనా

౮౦. దసమే **నేవ సభాయం నిసీదతీతి** వినిచ్ఛయకరణత్థం వినిచ్ఛయసభాయం నేవ నిసీదతి . **న కమ్మన్తం పయోజేతీతి** కసివణిజ్జాదిమహాకమ్మన్తం నప్పయోజేతి. **న కమ్బోజం గచ్ఛతీతి** భోగే సమ్భరణత్థాయ కమ్బోజరట్ఠం న గచ్ఛతి. దేసనామత్తమేవ చేతం, యం కిఞ్చి తిరోరట్ఠం న గచ్ఛతీతి అత్థో. **కోధనోతిఆదీసు** కోధనతాయ కోధపరియుట్ఠితో అత్థానత్థం న జానాతి, ఇస్సుకితాయ పరసమ్పత్తిం న సహతి, మచ్ఛరితాయ ధనం దత్వా కిచ్చం కాతుం న సక్కోతి, నిప్పఞ్ఞతాయ కిచ్చం సంవిధాతుం న సక్కోతి. తస్మా ఏతాని సభానిసీదనాదీని న కరోతీతి.

అపణ్ణకవగ్గో తతియో.

(౯) ౪. మచలవగ్గో

౧-౫. పాణాతిపాతాదిసుత్తపఞ్చకవణ్ణనా

౮౧-౮౫. చతుత్థస్స పఠమాదీని ఉత్తానత్థానేవ. పఞ్చమే “నీచే కులే పచ్చాజాతో”తిఆదికేన తమేన యుత్తోతి **తమో**. కాయదుచ్చరితాదీహి పున నిరయతమూపగమనతో **తమపరాయణో**. ఇతి ఉభయేనపి ఖన్ధతమోవ కథితో హోతి. “అడ్ఢే కులే పచ్చాజాతో”తిఆదికేన జోతినా యుత్తతో **జోతి,** ఆలోకభూతోతి వుత్తం హోతి. కాయసుచరితాదీహి పున సగ్గుప్పత్తిజోతిభావూపగమనతో **జోతిపరాయణో**. ఇమినా నయేన ఇతరేపి ద్వే వేదితబ్బా.

వేనకులేతి విలీవకారకులే. **నేసాదకులే**తి మిగలుద్దకాదీనం కులే. **రథకారకులే**తి చమ్మకారకులే. **పుక్కుసకులే**తి పుప్ఫఛడ్డకకులే. **కసిరవుత్తికే**తి దుక్ఖవుత్తికే. **దుబ్బణ్ణో**తి పంసుపిసాచకో వియ ఝామఖాణువణ్ణో. **దుద్దసికో**తి విజాతమాతుయాపి అమనాపదస్సనో. **ఓకోటిమకో**తి లకుణ్డకో. **కాణో**తి ఏకచ్ఛికాణో వా ఉభయచ్ఛికాణో వా. **కుణీ**తి ఏకహత్థకుణీ వా ఉభయహత్థకుణీ వా. **ఖఞ్జో**తి ఏకపాదఖఞ్జో వా ఉభయపాదఖఞ్జో వా. **పక్ఖహతో**తి హతపక్ఖో పీఠసప్పీ . **పదీపేయ్యస్సా**తి తేలకపల్లాదినో దీపఉపకరణస్స. **ఏవం ఖో, భిక్ఖవే**తి ఏత్థ ఏకో పుగ్గలో బహిద్ధా ఆలోకం అదిస్వా మాతు కుచ్ఛిమ్హియేవ కాలం కత్వా అపాయేసు నిబ్బత్తన్తో సకలమ్పి కప్పం సంసరతి. సోపి తమోతమపరాయణోవ. సో పన కుహకపుగ్గలో భవేయ్య. కుహకస్స హి ఏవరూపా నిప్ఫత్తి హోతీతి వుత్తం.

ఏత్థ చ “నీచే కులే”తిఆదీహి ఆగమనవిపత్తి చేవ పచ్చుప్పన్నపచ్చయవిపత్తి చ దస్సితా. “దలిద్దే”తిఆదీహి పవత్తపచ్చయవిపత్తి, “కసిరవుత్తికే”తిఆదీహి ఆజీవుపాయవిపత్తి, “దుబ్బణ్ణో”తిఆదీహి అత్తభావవిపత్తి, “బహ్వాబాధో”తిఆదీహి దుక్ఖకారణసమాయోగో, “న లాభీ”తిఆదీహి సుఖకారణవిపత్తి చేవ ఉపభోగవిపత్తి చ, “కాయేన దుచ్చరిత”న్తిఆదీహి తమపరాయణభావస్స కారణసమాయోగో, “కాయస్స భేదా”తిఆదీహి సమ్పరాయికతమూపగమో. సుక్కపక్ఖో వుత్తపటిపక్ఖనయేన వేదితబ్బో.

౬. ఓణతోణతసుత్తవణ్ణనా

౮౬. ఛట్ఠే **ఓణతోణతో**తి ఇదాని నీచకో ఆయతిమ్పి నీచకో భవిస్సతి. **ఓణతుణ్ణతో**తి ఇదాని నీచో ఆయతిం ఉచ్చో భవిస్సతి. **ఉణ్ణతోణతో**తి ఇదాని ఉచ్చో ఆయతిం నీచో భవిస్సతి. **ఉణ్ణతుణ్ణతో**తి ఇదాని ఉచ్చో ఆయతిమ్పి ఉచ్చో భవిస్సతి. విత్థారో పన నేసం పురిమసుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో.

౭. పుత్తసుత్తవణ్ణనా

౮౭. సత్తమే **సమణమచలో**తి సమణఅచలో, మకారో పదసన్ధికరో, నిచ్చలసమణోతి అత్థో. ఇమినా సత్తవిధమ్పి సేఖం దస్సేతి. సో హి సాసనే మూలజాతాయ సద్ధాయ పతిట్ఠితత్తా అచలో నామ. **సమణపుణ్డరీకో**తి పుణ్డరీకసదిసో సమణో. పుణ్డరీకం నామ ఊనసతపత్తం సరోరుహం. ఇమినా సుక్ఖవిపస్సకఖీణాసవం దస్సేతి. సో హి ఝానాభిఞ్ఞానం అభావేన అపరిపుణ్ణగుణత్తా సమణపుణ్డరీకో నామ హోతి. **సమణపదుమో**తి పదుమసదిసో సమణో. పదుమం నామ పరిపుణ్ణసతపత్తం సరోరుహం. ఇమినా ఉభతోభాగవిముత్తం ఖీణాసవం దస్సేతి. సో హి ఝానాభిఞ్ఞానం భావేన

పరిపుణ్ణగుణత్తా సమణపదుమో నామ హోతి . **సమణేసు సమణసుఖుమాలో**తి సబ్బేసుపి ఏతేసు సమణేసు సుఖుమాలసమణో ముదుచిత్తసరీరో కాయికచేతసికదుక్ఖరహితో ఏకన్తసుఖీ. ఏతేన అత్తానఞ్చేవ అత్తసదిసే చ దస్సేతి.

ఏవం మాతికం నిక్ఖిపిత్వా ఇదాని పటిపాటియా విభజన్తో **కథఞ్చ, భిక్ఖవే**తిఆదిమాహ. తత్థ **సేఖో**తి సత్తవిధోపి సేఖో. **పాటిపదో**తి పటిపన్నకో. **అనుత్తరం యోగక్ఖేమం పత్థయమానో విహరతీ**తి అరహత్తం పత్థయన్తో విహరతి. **ముద్ధావసిత్తస్సా**తి ముద్ధని అవసిత్తస్స, కతాభిసేకస్సాతి అత్థో. **ఆభిసేకో**తి అభిసేకం కాతుం యుత్తో. **అనభిసిత్తో**తి న తావ అభిసిత్తో. **మచలప్పత్తో**తి రఞ్ఞో ఖత్తియస్స ముద్ధావసిత్తస్స పుత్తభావేన చేవ పుత్తేసు జేట్ఠకభావేన చ న తావ అభిసిత్తభావేన చ అభిసేకప్పత్తిఅత్థాయ అచలప్పత్తో నిచ్చలపత్తో. మకారో నిపాతమత్తం. **కాయేన ఫుసిత్వా**తి నామకాయేన ఫుసిత్వా.

యాచితోవ బహులం చీవరం పరిభుఞ్జతీతి “ఇదం, భన్తే, పరిభుఞ్జథా”తి ఏవం దాయకేహి యాచమానేహేవ ఉపనీతం చీవరం బహుం పరిభుఞ్జతి, కిఞ్చిదేవ అయాచితం, బాకులత్థేరో వియ. పిణ్డపాతం ఖదిరవనమగ్గే సీవలిత్థేరో వియ. సేనాసనం అట్ఠకనాగరసుత్తే (మ॰ ని॰ ౨.౧౭ ఆదయో; అ॰ ని॰ ౧౧.౧౬ ఆదయో) ఆనన్దత్థేరో వియ. గిలానపచ్చయం పిలిన్దవచ్ఛథేరో వియ. **త్యస్సా**తి తే అస్స. **మనాపేనేవా**తి మనం అల్లీయనకేన. **సముదాచరన్తీ**తి కత్తబ్బకిచ్చాని కరోన్తి పవత్తన్తి వా. **ఉపహారం ఉపహరన్తీ**తి కాయికచేతసికఉపహారం ఉపహరన్తి ఉపనీయన్తి. **సన్నిపాతికానీ**తి తిణ్ణమ్పి సన్నిపాతేన నిబ్బత్తాని. **ఉతుపరిణామజానీ**తి ఉతుపరిణామతో అతిసీతఅతిఉణ్హఉతుతో జాతాని. **విసమపరిహారజానీ**తి అచ్చాసనఅతిట్ఠానాదికా విసమపరిహారతో జాతాని. **ఓపక్కమికానీ**తి వధబన్ధనాదిఉపక్కమేన నిబ్బత్తాని. **కమ్మవిపాకజానీ**తి వినాపి ఇమేహి కారణేహి కేవలం పుబ్బే కతకమ్మవిపాకవసేనేవ జాతాని. **చతున్నం ఝానాన**న్తి ఏత్థ ఖీణాసవానమ్పి బుద్ధానమ్పి కిరియజ్ఝానానేవ అధిప్పేతాని. సేసం ఉత్తానత్థమేవాతి.

౮. సంయోజనసుత్తవణ్ణనా

౮౮. అట్ఠమే సాసనే లద్ధప్పతిట్ఠత్తా సోతాపన్నోవ **సమణమచలో**తి వుత్తో, నాతిబహుగుణత్తా న బహుపత్తం వియ సరోరుహం సకదాగామీ **సమణపుణ్డరీకో**తి, తతో బహుతరగుణత్తా సతపత్తం వియ సరోరుహం అనాగామీ **సమణపదుమో**తి, థద్ధభావకరానం కిలేసానం సబ్బసో సముచ్ఛిన్నత్తా ముదుభావప్పత్తో ఖీణాసవో **సమణసుఖుమాలో**తి.

౯. సమ్మాదిట్ఠిసుత్తవణ్ణనా

౮౯. నవమే **సమ్మాదిట్ఠికో**తిఆదీహి అట్ఠఙ్గికమగ్గవసేన పఠమసుత్తే వియ సత్త సేఖా గహితా. దుతియవారే దసఙ్గికమగ్గవసేన వా అరహత్తఫలఞాణఅరహత్తఫలవిముత్తీహి సద్ధిం, అట్ఠఙ్గికమగ్గవసేన వా సుక్ఖవిపస్సకఖీణాసవో కథితో, తతియవారే ఉభతోభాగవిముత్తో, చతుత్థవారే తథాగతో చ తథాగతసదిసఖీణాసవో చాతి. ఇతి ఇదం సుత్తం పఠమసుత్తే కథితపుగ్గలానం వసేనేవ కథితం, దేసనామత్తమేవ పనేత్థ నానన్తి.

౧౦. ఖన్ధసుత్తవణ్ణనా

౯౦. దసమే పఠమవారే అరహత్తత్థాయ పయోగం అనారభిత్వా ఠితో పమాదవిహారీ సేఖపుగ్గలో కథితో. దుతియవారే అనుప్పాదితజ్ఝానో ఆరద్ధవిపస్సకో అప్పమాదవిహారీ సేఖపుగ్గలో కథితో. తతియవారే ఆరద్ధవిపస్సకో అప్పమాదవిహారీ

అట్ఠవిమోక్ఖలాభీ సేఖపుగ్గలో కథితో, చతుత్థవారే పరమసుఖుమాలఖీణాసవోతి.

మచలవగ్గో చతుత్థో.

(౧౦) ౫. అసురవగ్గో

౧. అసురసుత్తవణ్ణనా

౯౧. పఞ్చమస్స పఠమే **అసురో**తి అసురసదిసో బీభచ్ఛో. **దేవో**తి దేవసదిసో గుణవసేన అభిరూపో పాసాదికో.

౨. పఠమసమాధిసుత్తవణ్ణనా

౯౨. దుతియే **అజ్ఝత్తం చేతోసమథస్సా**తి నియకజ్ఝత్తే అప్పనాచిత్తసమాధిస్స. **అధిపఞ్ఞాధమ్మవిపస్సనాయా**తి సఙ్ఖారపరిగ్గాహకవిపస్సనాఞాణస్స. తఞ్హి అధిపఞ్ఞాసఙ్ఖాతఞ్చ, పఞ్చక్ఖన్ధసఙ్ఖాతేసు చ ధమ్మేసు విపస్సనాభూతం, తస్మా “అధిపఞ్ఞాధమ్మవిపస్సనా”తి వుచ్చతీతి.

౩. దుతియసమాధిసుత్తవణ్ణనా

౯౩. తతియే **యోగో కరణీయో**తి యుత్తప్పయుత్తతా కత్తబ్బా. **ఛన్దో**తి కత్తుకమ్యతాఛన్దో. **వాయామో**తి పయోగో. **ఉస్సాహో**తి తతో అధిమత్తతరం వీరియం. **ఉస్సోళ్హీ**తి పఙ్కలగ్గసకటఉద్ధరణసదిసం మహావీరియం. **అప్పటివానీ**తి అనివత్తనతా.

౪. తతియసమాధిసుత్తవణ్ణనా

౯౪. చతుత్థే **ఏవం ఖో, ఆవుసో, సఙ్ఖారా దట్ఠబ్బా**తిఆదీసు, ఆవుసో, సఙ్ఖారా నామ అనిచ్చతో దట్ఠబ్బా, అనిచ్చతో సమ్మసితబ్బా, అనిచ్చతో పస్సితబ్బా. తథా దుక్ఖతో, అనత్తతోతి ఏవం అత్థో దట్ఠబ్బో. **ఏవం ఖో, ఆవుసో, చిత్తం సణ్ఠపేతబ్బ**న్తిఆదీసుపి పఠమజ్ఝానవసేన, ఆవుసో, చిత్తం సణ్ఠపేతబ్బం పఠమజ్ఝానవసేన సన్నిసాదేతబ్బం, పఠమజ్ఝానవసేన ఏకోదిం కాతబ్బం, పఠమజ్ఝానవసేన సమాదహితబ్బం. తథా దుతియజ్ఝానాదివసేనాతి ఏవం అత్థో దట్ఠబ్బో. ఇమేసు తీసుపి సుత్తేసు సమథవిపస్సనా లోకియలోకుత్తరావ కథితా.

౫. ఛవాలాతసుత్తవణ్ణనా

౯౫. పఞ్చమే **ఛవాలాత**న్తి సుసానే అలాతం. **మజ్ఝే గూథగత**న్తి మజ్ఝట్ఠానే గూథమక్ఖితం. **నేవ గామే కట్ఠత్థం ఫరతీ**తి కూటగోపానసిథమ్భసోపానాదీనం అత్థాయ అనుపనేయ్యతాయ గామే న కట్ఠత్థం సాధేతి, ఖేత్తకుటిపాదం వా మఞ్చపాదం వా కాతుం అనుపనేయ్యతాయ న అరఞ్ఞే కట్ఠత్థం సాధేతి. ద్వీసు కోటీసు గయ్హమానం హత్థం డహతి, మజ్ఝే గయ్హమానం గూథేన మక్ఖేతి. **తథూపమ**న్తి తంసరిక్ఖకం. **అభిక్కన్తతరో**తి సున్దరతరో. **పణీతతరో**తి ఉత్తమతరో. **గవా ఖీర**న్తి గావితో ఖీరం. **ఖీరమ్హా దధీ**తిఆదీసు పరం పరం పురిమతో పురిమతో అగ్గం, సప్పిమణ్డో పన తేసు సబ్బేసుపి అగ్గమేవ . **అగ్గో**తిఆదీసు గుణేహి అగ్గో చేవ సేట్ఠో చ పముఖో చ ఉత్తమో చ పవరో చాతి వేదితబ్బో. ఛవాలాతూపమాయ న దుస్సీలో పుగ్గలో కథితో, అప్పస్సుతో పన విస్సట్ఠకమ్మన్తో గోణసదిసో పుగ్గలో కథితోతి వేదితబ్బో. ఛట్ఠే సబ్బం ఉత్తానత్థమేవ.

౭. ఖిప్పనిసన్తిసుత్తవణ్ణనా

౯౭. సత్తమే **ఖిప్పనిసన్తీ**తి ఖిప్పనిసామనో సీఘం జానితుం సమత్థో. **సుతానఞ్చ ధమ్మాన**న్తి సుతప్పగుణానం తన్తిధమ్మానం. **అత్థూపపరిక్ఖీ**తి అత్థం ఉపపరిక్ఖకో. **అత్థమఞ్ఞాయ ధమ్మమఞ్ఞాయా**తి అట్ఠకథఞ్చ పాళిఞ్చ జానిత్వా. **ధమ్మానుధమ్మప్పటిపన్నో హోతీ**తి నవలోకుత్తరధమ్మానం అనురూపధమ్మభూతం ససీలకం పుబ్బభాగప్పటిపదం పటిపన్నో హోతి. **నో చ కల్యాణవాచో**తి న సున్దరవచనో. **న కల్యాణవాక్కరణో**తి న సున్దరవచనఘోసో హోతి. **పోరియా**తిఆదీహి సద్ధిం నో-కారో యోజేతబ్బోయేవ. గుణపరిపుణ్ణాయ అపలిబుద్ధాయ అదోసాయ అగళితపదబ్యఞ్జనాయ అత్థం విఞ్ఞాపేతుం సమత్థాయ వాచాయ సమన్నాగతో న హోతీతి అత్థో. ఇమినా ఉపాయేన సబ్బత్థ అత్థో వేదితబ్బో.

౮. అత్తహితసుత్తవణ్ణనా

౯౮-౯౯. అట్ఠమం పుగ్గలజ్ఝాసయవసేనాపి దసబలస్స దేసనాఞాణవిలాసేనాపి కథితం, నవమం పఞ్చవేరవసేన.

౧౦. పోతలియసుత్తవణ్ణనా

౧౦౦. దసమే **కాలేనా**తి యుత్తప్పత్తకాలేన. **ఖమతీ**తి రుచ్చతి. **యదిదం తత్థ తత్థ కాలఞ్ఞుతా**తి యా ఏసా తత్థ తత్థ కాలం జాననా. తం తం కాలం ఞత్వా హి అవణ్ణారహస్స అవణ్ణకథనం వణ్ణారహస్స చ వణ్ణకథనం పణ్డితానం పకతీతి దస్సేతి.

అసురవగ్గో పఞ్చమో.

దుతియపణ్ణాసకం నిట్ఠితం.

౩. తతియపణ్ణాసకం

(౧౧) ౧. వలాహకవగ్గో

౧-౨. వలాహకసుత్తద్వయవణ్ణనా

౧౦౧-౨. తతియపణ్ణాసకస్స పఠమే **వలాహకా**తి మేఘా. **భాసితా హోతి నో కత్తా**తి "ఇదఞ్చిదఞ్చ కరిస్సామీ"తి కేవలం భాసతియేవ, న కరోతి. **కత్తా హోతి నో భాసితా**తి అకథేత్వావ "ఇదఞ్చిదఞ్చ మయా కాతుం వట్టతీ"తి కత్తా హోతి. ఏవం సబ్బత్థ అత్థో వేదితబ్బో. దుతియం ఉత్తానత్థమేవ.

౩. కుమ్భసుత్తవణ్ణనా

౧౦౩. తతియే **కుమ్భా**తి ఘటా. **తుచ్ఛో పిహితో**తి రిత్తకో పిహితముఖో. **పూరో వివటో**తి ఉదకపుణ్ణో అపారుతముఖో. సేసద్వయేపి ఏసేవ నయో.

౪. ఉదకరహదసుత్తవణ్ణనా

౧౦౪. చతుత్థే **ఉత్తానో గమ్భీరోభాసో**తిఆదీసు పురాణపణ్ణరససమ్భిన్నవణ్ణో కాళఉదకో **గమ్భీరోభాసో** నామ, అచ్ఛవిప్పసన్నమణివణ్ణఉదకో **ఉత్తానోభాసో** నామ.

౫-౬. అమ్బసుత్తవణ్ణనా

౧౦౫-౬. పఞ్చమే **ఆమం పక్కవణ్ణీ**తి ఆమకం హుత్వా ఓలోకేన్తానం పక్కసదిసం ఖాయతి. ఏవం సబ్బపదాని దట్ఠబ్బాని. ఛట్ఠం ఉత్తానత్థమేవ.

౭. మూసికసుత్తవణ్ణనా

౧౦౭. సత్తమే యో ఆవాటం ఖణతి, న చ తత్థ వసతి, సో **గాధం కత్తా నో వసితా**తి వుచ్చతి. ఖన్తాతిపి పాఠో. ఇమినా నయేన సబ్బపదాని వేదితబ్బాని.

౮. బలీబద్దసుత్తవణ్ణనా

౧౦౮. అట్ఠమే యో అత్తనో గోగణం మద్దతి, న పరగోగణం, అయం **సగవచణ్డో నో పరగవచణ్డో**తి ఏవం సబ్బపదాని వేదితబ్బాని. **ఉబ్బేజేతా హోతీ**తి ఘట్టేత్వా విజ్ఝిత్వా ఉబ్బేగపత్తం కరోతి.

౯. రుక్ఖసుత్తవణ్ణనా

౧౦౯. నవమే **ఫేగ్గు ఫేగ్గుపరివారో**తి నిస్సారో ఫేగ్గురుక్ఖో ఫేగ్గురుక్ఖేహేవ పరివుతో. **సారపరివారో**తి ఖదిరాదీహి సారరుక్ఖేహేవ పరివుతో. ఏస నయో సబ్బత్థ.

౧౦. ఆసీవిససుత్తవణ్ణనా

౧౧౦. దసమే **ఆగతవిసో న ఘోరవిసో**తి యస్స విసం ఆగచ్ఛతి, ఘోరం పన న హోతి, చిరకాలం న పీళేతి. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయోతి.

వలాహకవగ్గో పఠమో.

(౧౨) ౨. కేసివగ్గో

౧. కేసిసుత్తవణ్ణనా

౧౧౧. దుతియస్స పఠమే **కేసీ**తి తస్స నామం. అస్సదమ్మే సారేతీతి **అస్సదమ్మసారథి. సణ్హేనపి వినేతీ**తిఆదీసు తస్స అనుచ్ఛవికం సక్కారం కత్వా సుభోజనం భోజేత్వా మధురపానం పాయేత్వా ముదువచనేన సముదాచరిత్వా దమేన్తో సణ్హేన దమేతి నామ, జాణుబన్ధనముఖబన్ధనాదీహి చేవ పతోదవిజ్ఝనకసాభిఘాతఫరుసవచనేహి చ దమేన్తో ఫరుసేన దమేతి నామ, కాలేన కాలం తదుభయం కరోన్తో సణ్హఫరుసేన దమేతి నామ.

౨. జవసుత్తవణ్ణనా

౧౧౨. దుతియే **అజ్జవేనా**తి ఉజుకభావేన. **జవేనా**తి పదవేగేన. **ఖన్తియా**తి అధివాసనక్ఖన్తియా. **సోరచ్చేనా**తి సుచిభావసీలేన. పుగ్గలగుణఙ్గేసు **జవేనా**తి ఞాణజవేన. సేసమేత్థ ఉత్తానత్థమేవ.

౩. పతోదసుత్తవణ్ణనా

౧౧౩. తతియే **పతోదచ్ఛాయ**న్తి విజ్ఝనత్థం ఉక్ఖిత్తస్స పతోదస్స ఛాయం. **సంవిజ్జతీ**తి "జవో మే గహేతబ్బో"తి సల్లక్ఖణవసేన సంవిజ్జతి. **సంవేగం ఆపజ్జతీ**తి సంవేగం పటిపజ్జతి **లోమవేధవిద్ధో**తి లోమకూపే పతోదవేధేన విద్ధమత్తో. **చమ్మవేధవిద్ధో**తి ఛవిచమ్మం ఛిన్దన్తేన పతోదవేధేన విద్ధో. **అట్ఠివేధవిద్ధో**తి అట్ఠిం భిన్దన్తేన వేధేన విద్ధో. **కాయేనా**తి నామకాయేన. **పరమసచ్చ**న్తి నిబ్బానం. **సచ్ఛికరోతీ**తి పస్సతి. **పఞ్ఞాయా**తి సహవిపస్సనాయ మగ్గపఞ్ఞాయ.

౪. నాగసుత్తవణ్ణనా

౧౧౪. చతుత్థే **అట్ఠిం కత్వా**తి అట్ఠికో హుత్వా. **తిణవనిన్నాదసద్దాన**న్తి ఏత్థ **తిణవో**తి డిణ్డిమో, **నిన్నాదసద్దో**తి సబ్బేసమ్పి ఏకతోమిస్సితో మహాసద్దో. డంసాదీసు **డంసా**తి పిఙ్గలమక్ఖికా, **మకసా** మకసావ. **ఖిప్పఞ్ఞేవ గన్తా హోతీ**తి సీలసమాధిపఞ్ఞావిముత్తివిముత్తిఞాణదస్సనాని పూరేత్వా సీఘమేవ గన్తా హోతి.

౫. ఠానసుత్తవణ్ణనా

౧౧౫. పఞ్చమే **ఠానానీ**తి కారణాని. **అనత్థాయ సంవత్తతీ**తి అహితాయ అవడ్ఢియా సంవత్తతి. ఏత్థ చ పఠమం ఓపాతక్ఖణనమచ్ఛబన్ధనసన్ధిచ్ఛేదనాదిభేదం సదుక్ఖం సవిఘాతం పాపకమ్మం వేదితబ్బం, దుతియం సమజీవికానం గిహీనం పుప్ఫచ్ఛడ్డకాదికమ్మం సుధాకోట్టన-గేహచ్ఛాదనఅసుచిట్ఠానసమ్మజ్జనాదికమ్మఞ్చ వేదితబ్బం, తతియం సురాపానగన్ధవిలేపనమాలాపిళన్ధనాదికమ్మఞ్చేవ అస్సాదవసేన పవత్తం పాణాతిపాతాదికమ్మఞ్చ వేదితబ్బం, చతుత్థం ధమ్మస్సవనత్థాయ గమనకాలే సుద్ధవత్థచ్ఛాదన-మాలాగన్ధాదీనం ఆదాయ గమనం చేతియవన్దనం బోధివన్దనం మధురధమ్మకథాసవనం పఞ్చసీలసమాదానన్తి ఏవమాదీసు సోమనస్ససమ్పయుత్తం కుసలకమ్మం వేదితబ్బం. **పురిసథామే**తి పురిసస్స ఞాణథామస్మిం. సేసద్వయేపి ఏసేవ నయో.

౬. అప్పమాదసుత్తవణ్ణనా

౧౧౬. ఛట్ఠే **యతో ఖో**తి యదా ఖో. **సమ్పరాయికస్సా**తి దేసనామత్తమేతం, ఖీణాసవో పన నేవ సమ్పరాయికస్స, న దిట్ఠధమ్మికస్స మరణస్స భాయతి. సోవ ఇధ అధిప్పేతో. కేచి పన ‘‘సమ్మాదిట్ఠి భావితాతి వచనతో సోతాపన్నం ఆదిం కత్వా సబ్బేపి అరియా అధిప్పేతా’’తి వదన్తి.

౭. ఆరక్ఖసుత్తవణ్ణనా

౧౧౭. సత్తమే **అత్తరూపేనా**తి అత్తనో అనురూపేన అనుచ్ఛవికేన, హితకామేనాతి అత్థో. **రజనీయేసూ**తి రాగస్స పచ్చయభూతేసు. **ధమ్మేసూ**తి సభావేసు, ఇట్ఠారమ్మణేసూతి అత్థో. ఏవం సబ్బత్థ నయో వేదితబ్బో. **న రజ్జతీ**తి దిట్ఠివసేన న రజ్జతి. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. **న చ పన సమణవచనహేతుపి గచ్ఛతీ**తి సమణానం పరవాదీనం వచనహేతుపి అత్తనో దిట్ఠిం పహాయ తేసం దిట్ఠివసేన న గచ్ఛతీతి అత్థో. ఇధాపి ఖీణాసవోవ అధిప్పేతో.

౮-౧౦. సంవేజనీయాదిసుత్తత్తయవణ్ణనా

౧౧౮-౧౨౦. అట్ఠమే **దస్సనీయానీ**తి పస్సితబ్బయుత్తకాని. **సంవేజనీయానీ**తి సంవేగజనకాని. నవమే **జాతిభయన్తి** జాతిం ఆరబ్భ ఉప్పజ్జనకభయం. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. దసమే **అగ్గిభయన్తి** అగ్గిం పటిచ్చ ఉప్పజ్జనకభయం. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో.

కేసివగ్గో దుతియో.

(౧౩) ౩. భయవగ్గో

౧. అత్తానువాదసుత్తవణ్ణనా

౧౨౧. తతియస్స పఠమే **అత్తానువాదభయన్తి** అత్తానం అనువదన్తస్స ఉప్పజ్జనకభయం. **పరానువాదభయన్తి** పరస్స అనువాదతో ఉప్పజ్జనకభయం. **దణ్డభయన్తి** ద్వత్తింస కమ్మకారణా పటిచ్చ ఉప్పజ్జనకభయం. **దుగ్గతిభయన్తి** చత్తారో అపాయే పటిచ్చ ఉప్పజ్జనకభయం. **ఇదం వుచ్చతి, భిక్ఖవే, అత్తానువాదభయన్తిఆదీసు** అత్తానువాదభయం తావ పచ్చవేక్ఖన్తస్స అజ్ఝత్తం హిరీ సముట్ఠాతి, సాస్స తీసు ద్వారేసు సంవరం జనేతి, తీసు ద్వారేసు సంవరో చతుపారిసుద్ధిసీలం హోతి. సో తస్మిం సీలే పతిట్ఠాయ విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అగ్గఫలే పతిట్ఠాతి. పరానువాదభయం పన పచ్చవేక్ఖన్తస్స బహిద్ధా ఓత్తప్పం సముట్ఠాతి, తదస్స తీసు ద్వారేసు సంవరం జనేతి, తీసు ద్వారేసు సంవరో చతుపారిసుద్ధిసీలం హోతి. సో తస్మిం సీలే పతిట్ఠాయ విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అగ్గఫలే పతిట్ఠాతి. దుగ్గతిభయం పచ్చవేక్ఖన్తస్స అజ్ఝత్తం హిరీ సముట్ఠాతి, సాస్స తీసు ద్వారేసు సంవరం జనేతి, తీసు ద్వారేసు సంవరో చతుపారిసుద్ధిసీలం హోతి. సో తస్మిం సీలే పతిట్ఠాయ విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అగ్గఫలే పతిట్ఠాతి.

౨. ఊమిభయసుత్తవణ్ణనా

౧౨౨. దుతియే **ఉదకోరోహన్తస్సాతి** ఉదకం ఓతరన్తస్స. **పాటికఙ్ఖితబ్బానీతి** ఇచ్ఛితబ్బాని. **సుసుకాభయన్తి** చణ్డమచ్ఛభయం. **ముఖావరణం మఞ్ఞే కరోన్తీతి** ముఖపిదహనం వియ కరోన్తి. **ఓదరికత్తస్సాతి** మహోదరతాయ మహగ్ఘసభావస్స. **అరక్ఖితేనేవ కాయేనాతిఆదీసు** కాయద్వారే తివిధస్స సంవరస్స అభావతో అరక్ఖితేన కాయేన. వచీద్వారే చతుబ్బిధస్స సంవరస్స అభావతో **అరక్ఖితాయ వాచాయ**.

౩. పఠమనానాకరణసుత్తవణ్ణనా

౧౨౩. తతియే **తదస్సాదేతీతి** తం ఝానం సుఖస్సాదేన అస్సాదేతి. **నికామేతీతి** పత్థేతి. **విత్తిం ఆపజ్జతీతి** తుట్ఠిం ఆపజ్జతి. **తదధిముత్తోతి** తస్మిం అధిముత్తో, తం వా అధిముత్తో. **తబ్బహులవిహారీతి** తేన ఝానేన బహులం విహరన్తో. **సహబ్యతం ఉపపజ్జతీతి** సహభావం గచ్ఛతి, తత్థ నిబ్బత్తతీతి అత్థో. **కప్పో ఆయుప్పమాణన్తి** ఏత్థ పఠమజ్ఝానం అత్థి హీనం, అత్థి మజ్ఝిమం, అత్థి పణీతం. తత్థ హీనేన ఉప్పన్నానం కప్పస్స తతియో కోట్ఠాసో ఆయుప్పమాణం, మజ్ఝిమేన ఉపడ్ఢకప్పో, పణీతేన కప్పో. తం సన్ధాయేతం వుత్తం. **నిరయమ్పి గచ్ఛతీతి** నిరయగమనీయస్స కమ్మస్స అప్పహీనత్తా అపరాపరం గచ్ఛతి, న అనన్తరమేవ. **తస్మింయేవ భవే పరినిబ్బాయతీతి** తస్మింయేవ రూపభవే ఠత్వా పరినిబ్బాయతి, న హేట్ఠా ఓతరతి. **యదిదం గతియా ఉపపత్తియా సతీతి** యం ఇదం గతియా చ ఉపపత్తియా చ సతి సేఖస్స అరియసావకస్స పటిసన్ధివసేన హేట్ఠా అనోతరిత్వా తస్మింయేవ రూపభవే ఉపరి దుతియతతియాదీసు అఞ్ఞతరస్మిం బ్రహ్మలోకే పరినిబ్బానం, పుథుజ్జనస్స పన నిరయాదిగమనం, ఇదం నానాకరణన్తి అత్థో.

ద్వే కప్పాతి ఏత్థాపి దుతియజ్ఝానం వుత్తనయేనేవ తివిధం హోతి. తత్థ పణీతభావనేన నిబ్బత్తానం అట్ఠకప్పా ఆయుప్పమాణం, మజ్ఝిమేన చత్తారో, హీనేన ద్వే. తం సన్ధాయేతం వుత్తం. **చత్తారో కప్పాతి** ఏత్థ యం హేట్ఠా వుత్తం “కప్పో,

ద్వే కప్పా”తి, తమ్పి ఆహరిత్వా అత్థో వేదితబ్బో. కప్పోతి చ గుణస్సపి నామం, తస్మా కప్పో ద్వే కప్పా చత్తారో కప్పాతి అయమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. ఇదం వుత్తం హోతి – యో పఠమం వుత్తో కప్పో, సో ద్వే వారే గణేత్వా ఏకేన గుణేన ద్వే కప్పా హోన్తి, దుతియేన చత్తారో, పున తే చత్తారో కప్పాతి ఇమేహి చతూహి గుణేహి గుణితా ఏకేన గుణేన అట్ఠ హోన్తి, దుతియేన సోళస, తతియేన ద్వత్తింస, చతుత్థేన చతుసట్ఠీతి. ఏవమిధ పణీతజ్ఝానవసేన చతుసట్ఠి కప్పా గహితాతి వేదితబ్బా. **పఞ్చ కప్పసతానీ**తి ఇదం పణీతస్సేవ ఉపపత్తిజ్ఝానస్స వసేన వుత్తం. వేహప్ఫలేసు వా పఠమజ్ఝానభూమిఆదీసు వియ తిణ్ణం బ్రహ్మలోకానం అభావతో ఏత్తకమేవ ఆయుప్పమాణం. తస్మా ఏవం వుత్తం.

౪. దుతియనానాకరణసుత్తవణ్ణనా

౧౨౪. చతుత్థే రూపమేవ **రూపగతం**. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. **అనిచ్చతో**తిఆదీసు హుత్వా అభావట్ఠేన **అనిచ్చతో,** ఆబాధట్ఠేన **రోగతో,** అన్తో పదుస్సనట్ఠేన **గణ్డతో,** అనుపవిట్ఠట్ఠేన **సల్లతో,** సదుక్ఖట్ఠేన **అఘతో,** సమ్పీళనట్ఠేన **ఆబాధతో,** అవిధేయ్యట్ఠేన **పరతో,** పలుజ్జనట్ఠేన **పలోకతో,** నిస్సత్తట్ఠేన **సుఞ్ఞతో,** అవసవత్తనట్ఠేన **అనత్తతో**. ఏత్థ చ “అనిచ్చతో పలోకతో”తి ద్వీహి పదేహి అనిచ్చలక్ఖణం కథితం, “సుఞ్ఞతో అనత్తతో”తి ద్వీహి అనత్తలక్ఖణం, సేసేహి దుక్ఖలక్ఖణం కథితన్తి వేదితబ్బం. **సమనుపస్సతీ**తి ఞాణేన పస్సతి. ఏవం పఞ్చక్ఖన్ధే తిలక్ఖణం ఆరోపేత్వా పస్సన్తో తయో మగ్గే తీణి ఫలాని సచ్ఛికరోతి. **సుద్ధావాసానం దేవానం సహబ్యతం ఉపపజ్జతీ**తి తత్థ ఠితో చతుత్థజ్ఝానం భావేత్వా ఉపపజ్జతి.

౫-౬. మేత్తాసుత్తద్వయవణ్ణనా

౧౨౫-౧౨౬. పఞ్చమే పఠమజ్ఝానవసేన మేత్తా, దుతియాదివసేన కరుణాదయో దస్సితా. ఛట్ఠం చతుత్థే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం.

౭. పఠమతథాగతఅచ్ఛరియసుత్తవణ్ణనా

౧౨౭. సత్తమే **పాతుభావా**తి పాతుభావేన. **కుచ్ఛిం ఓక్కమతీ**తి ఏత్థ కుచ్ఛిం ఓక్కన్తో హోతీతి అత్థో. ఓక్కన్తే హి తస్మిం ఏవం హోతి, న ఓక్కమమానే. **అప్పమాణో**తి వుడ్ఢిప్పమాణో, విపులోతి అత్థో. **ఉళారో**తి తస్సేవ వేవచనం. **దేవానం దేవానుభావ**న్తి ఏత్థ దేవానం అయమానుభావో – నివత్థవత్థస్స పభా ద్వాదస యోజనాని ఫరతి, తథా సరీరస్స, తథా విమానస్స, తం అతిక్కమిత్వాతి అత్థో. **లోకన్తరికా**తి తిణ్ణం తిణ్ణం చక్కవాళానం అన్తరా ఏకేకో లోకన్తరికో హోతి, తిణ్ణం సకటచక్కానం పత్తానం వా అఞ్ఞమఞ్ఞం ఆహచ్చ ఠపితానం మజ్ఝే ఓకాసో వియ. సో పన లోకన్తరికనిరయో పరిమాణతో అట్ఠయోజనసహస్సప్పమాణో హోతి. **అఘా**తి నిచ్చవివటా. **అసంవుతా**తి హేట్ఠాపి అప్పతిట్ఠా. **అన్ధకారా**తి తమభూతా. **అన్ధకారతిమిసా**తి చక్ఖువిఞ్ఞాణుప్పత్తినివారణతో అన్ధభావకరణతిమిసాయ సమన్నాగతా. తత్థ కిర చక్ఖువిఞ్ఞాణం న జాయతి. **ఏవంమహిద్ధికాన**న్తి చన్దిమసూరియా కిర ఏకప్పహారేనేవ తీసు దీపేసు పఞ్ఞాయన్తి, ఏవంమహిద్ధికా. ఏకేకాయ దిసాయ నవ నవ యోజనసతసహస్సాని అన్ధకారం విధమిత్వా ఆలోకం దస్సేన్తి, **ఏవంమహానుభావా. ఆభా నానుభోన్తీ**తి పభా నప్పహోన్తి. తే కిర చక్కవాళపబ్బతస్స వేమజ్ఝేన చరన్తి చక్కవాళపబ్బతఞ్చ అతిక్కమిత్వా లోకన్తరనిరయా. తస్మా తేసం తత్థ ఆభా నప్పహోన్తి.

యేపి తత్థ సత్తాతి యేపి తస్మిం లోకన్తరమహానిరయే సత్తా ఉపపన్నా. కిం పన కమ్మం కత్వా తత్థ ఉప్పజ్జన్తీతి? భారియం దారుణం మాతాపితూనం ధమ్మికసమణబ్రాహ్మణానఞ్చ ఉపరి అపరాధం, అఞ్ఞఞ్చ దివసే దివసే పాణవధాదిసాహసికకమ్మం కత్వా ఉప్పజ్జన్తి తమ్బపణ్ణిదీపే అభయచోరనాగచోరాదయో వియ. తేసం అత్తభావో తిగావుతికో హోతి, వగ్గులీనం వియ దీఘనఖా హోన్తి. తే రుక్ఖే వగ్గులియో వియ నఖేహి చక్కవాళపబ్బతపాదే లగ్గన్తి. యదా సంసప్పన్తా అఞ్ఞమఞ్ఞస్స హత్థపాసగతా హోన్తి, అథ “భక్ఖో నో లద్ధో”తి మఞ్ఞమానా తత్థ బ్యావటా విపరివత్తిత్వా లోకసన్ధారకఉదకే పతన్తి, వాతే పహరన్తేపి మధుకఫలాని వియ ఛిజ్జిత్వా ఉదకే పతన్తి, పతితమత్తావ అచ్చన్తఖారే ఉదకే పిట్ఠపిణ్డి వియ విలీయన్తి. **అఞ్ఞేపి కిర భో సన్తి సత్తాతి** భో యథా మయం మహాదుక్ఖం అనుభవామ, ఏవం అఞ్ఞేపి కిర సత్తా ఇదం దుక్ఖం అనుభవనత్థాయ ఇధూపపన్నాతి తందివసం పస్సన్తి. అయం పన ఓభాసో ఏకయాగుపానమత్తమ్పి న తిట్ఠతి. యావతా నిద్దాయిత్వా పబుద్ధో ఆరమ్మణం విభావేతి , తత్తకం కాలం హోతి. దీఘభాణకా పన “అచ్ఛరాసఙ్ఘాతమత్తమేవ విజ్జుఓభాసో వియ నిచ్ఛరిత్వా కిం ఇదన్తి భణన్తానంయేవ అన్తరధాయతీ”తి వదన్తి.

౮. దుతియతథాగతఅచ్ఛరియసుత్తవణ్ణనా

౧౨౮. అట్ఠమే తణ్హాదిట్ఠీహి అల్లీయితబ్బట్ఠేన ఆలయోతి పఞ్చ కామగుణా, సకలమేవ వా వట్టం. ఆరమన్తి ఏత్థాతి ఆరామో, ఆలయో ఆరామో ఏతిస్సాతి **ఆలయారామా**. ఆలయే రతాతి **ఆలయరతా** . ఆలయే సమ్ముదితాతి **ఆలయసమ్ముదితా. అనాలయే ధమ్మే**తి ఆలయపటిపక్ఖే వివట్టూపనిస్సితే అరియధమ్మే. **సుస్సూసతీ**తి సోతుకామో హోతి. **సోతం ఓదహతీ**తి సోతం ఠపేతి. **అఞ్ఞా చిత్తం ఉపట్ఠపేతీ**తి ఆజాననత్థాయ చిత్తం పచ్చుపట్ఠపేతి. **మానో**తి మఞ్ఞనా, మఞ్ఞితబ్బట్ఠేన వా సకలం వట్టమేవ. **మానవినయే ధమ్మే**తి మానవినయధమ్మే. ఉపసమపటిపక్ఖో **అనుపసమో,** అనుపసన్తట్ఠేన వా వట్టమేవ అనుపసమో నామ. **ఓపసమికే**తి ఉపసమకరే వివట్టూపనిస్సితే. అవిజ్జాయ గతా సమన్నాగతాతి **అవిజ్జాగతా**. అవిజ్జణ్డకోసేన పరియోనద్ధత్తా అణ్డం వియ భూతాతి **అణ్డభూతా**. సమన్తతో ఓనద్ధాతి **పరియోనద్ధా. అవిజ్జావినయే**తి అవిజ్జావినయో వుచ్చతి అరహత్తం, తంనిస్సితే ధమ్మే దేసియమానేతి అత్థో. ఇతి ఇమస్మిం సుత్తే చతూసు ఠానేసు వట్టం, చతూసు వివట్టం కథితం.

౯. ఆనన్దఅచ్ఛరియసుత్తవణ్ణనా

౧౨౯. నవమే **భిక్ఖుపరిసా ఆనన్దం దస్సనాయాతి** యే భగవన్తం పస్సితుకామా థేరం ఉపసఙ్కమన్తి, యే వా “ఆయస్మా కిరానన్దో సమన్తపాసాదికో అభిరూపో దస్సనీయో బహుస్సుతో సఙ్ఘసోభనో”తి థేరస్స గుణే సుత్వా ఆగచ్ఛన్తి, తే సన్ధాయ “భిక్ఖుపరిసా ఆనన్దం దస్సనాయ ఉపసఙ్కమతీ”తి వుత్తం. ఏస నయో సబ్బత్థ. **అత్తమనాతి** “సవనేన నో దస్సనం సమేతీ”తి సకమనా తుట్ఠచిత్తా. **ధమ్మన్తి** “కచ్చి, ఆవుసో, ఖమనీయం, కచ్చి యాపనీయం, కచ్చి యోనిసోమనసికారకమ్మం కరోథ, ఆచరియుపజ్ఝాయవత్తం పూరేథా”తి ఏవరూపం పటిసన్థారధమ్మం. తత్థ భిక్ఖునీసు “కచ్చి, భగినియో, అట్ఠ గరుధమ్మే సమాదాయ వత్తథా”తి ఇదమ్పి నానాకరణం హోతి. ఉపాసకేసు “స్వాగతం, ఉపాసక, న తే కిఞ్చి సీసం వా అఙ్గం వా రుజ్జతి, అరోగా తే పుత్తభాతరో”తి న ఏవం పటిసన్థారం కరోతి, ఏవం పన కరోతి – “కథం, ఉపాసకా, తీణి సరణాని పఞ్చ సీలాని రక్ఖథ, మాసస్స అట్ఠ ఉపోసథే కరోథ, మాతాపితూనం ఉపట్ఠానవత్తం పూరేథ, ధమ్మికసమణబ్రాహ్మణే పటిజగ్గథా”తి. ఉపాసికాసుపి ఏసేవ నయో.

౧౦. చక్కవత్తిఅచ్ఛరియసుత్తవణ్ణనా

౧౩౦. దసమే **ఖత్తియపరిసా**తి అభిసిత్తా అనభిసిత్తా చ ఖత్తియా . తే హి కిర “రాజా చక్కవత్తీ నామ అభిరూపో పాసాదికో హోతి, ఆకాసేన విచరన్తో రజ్జం అనుసాసతి, ధమ్మికో ధమ్మరాజా”తి తస్స గుణకథం సుత్వా సవనేన దస్సనమ్పి సమేన్తే అత్తమనా హోన్తి. **భాసతీ**తి “కథం, తాతా, రాజధమ్మం పూరేథ, పవేణిం రక్ఖథా”తి పటిసన్థారం కరోతి. బ్రాహ్మణేసు పన “కథఞ్చ, ఆచరియా, మన్తే వాచేథ, అన్తేవాసికా మన్తే గణ్హన్తి, దక్ఖిణం వా వత్థాని వా సీలం వా లభథా”తి ఏవం పటిసన్థారం కరోతి. గహపతీసు “కథం, తాతా, న వో రాజకులతో దణ్డేన వా బన్ధనేన వా పీళా అత్థి, సమ్మా దేవో ధారం అనుప్పవేచ్ఛతి, సస్సాని సమ్పజ్జన్తీ”తి ఏవం పటిసన్థారం కరోతి. సమణేసు “కథం, భన్తే, కచ్చి పబ్బజితపరిక్ఖారా సులభా, సమణధమ్మే నప్పమజ్జథా”తి ఏవం పటిసన్థారం కరోతీతి.

భయవగ్గో తతియో.

(౧౪) ౪. పుగ్గలవగ్గో

౧. సంయోజనసుత్తవణ్ణనా

౧౩౧. చతుత్థస్స పఠమే **ఉపపత్తిపటిలాభియానీ**తి యేహి అనన్తరా ఉపపత్తిం పటిలభతి. **భవపటిలాభియానీ**తి ఉపపత్తిభవస్స పటిలాభాయ పచ్చయాని. **సకదాగామిస్సా**తి ఇదం అప్పహీనసంయోజనేసు అరియేసు ఉత్తమకోటియా గహితం. యస్మా పన అన్తరాపరినిబ్బాయిస్స అన్తరా ఉపపత్తి నత్థి, యం పన సో తత్థ ఝానం సమాపజ్జతి, తం కుసలత్తా "ఉపపత్తిభవస్స పచ్చయో" త్వేవ సఙ్ఖ్యం గచ్ఛతి. తస్మాస్స "ఉపపత్తిపటిలాభియాని సంయోజనాని పహీనాని, భవపటిలాభియాని సంయోజనాని అప్పహీనానీ"తి వుత్తం. ఓరమ్భాగియేసు చ అప్పహీనం ఉపాదాయ సకదాగామిస్స అవిసేసేన "ఓరమ్భాగియాని సంయోజనాని అప్పహీనానీ"తి వుత్తం. సేసమేత్థ ఉత్తానమేవ.

౨. పటిభానసుత్తవణ్ణనా

౧౩౨. దుతియే **యుత్తప్పటిభానో నో ముత్తప్పటిభానో**తి పఞ్హం కథేన్తో యుత్తమేవ కథేతి, సీఘం పన న కథేతి, సణికమేవ కథేతీతి అత్థో. ఇమినా నయేన సబ్బపదాని వేదితబ్బాని.

౩. ఉగ్ఘటితఞ్ఞూసుత్తవణ్ణనా

౧౩౩. తతియే చతున్నమ్పి పుగ్గలానం ఇమినా సుత్తేన విసేసో వేదితబ్బో –

> "కతమో చ పుగ్గలో ఉగ్ఘటితఞ్ఞూ, యస్స పుగ్గలస్స సహ ఉదాహటవేలాయ ధమ్మాభిసమయో హోతి, అయం వుచ్చతి పుగ్గలో **ఉగ్ఘటితఞ్ఞూ**. కతమో చ పుగ్గలో విపఞ్చితఞ్ఞూ, యస్స పుగ్గలస్స విత్థారేన అత్థే విభజియమానే ధమ్మాభిసమయో హోతి, అయం వుచ్చతి పుగ్గలో **విపఞ్చితఞ్ఞూ**. కతమో చ పుగ్గలో నేయ్యో, యస్స పుగ్గలస్స ఉద్దేసతో పరిపుచ్ఛతో యోనిసోమనసికరోతో కల్యాణమిత్తే సేవతో భజతో పయిరుపాసతో అనుపుబ్బేన ధమ్మాభిసమయో హోతి, అయం వుచ్చతి పుగ్గలో **నేయ్యో**. కతమో చ పుగ్గలో పదపరమో, యస్స పుగ్గలస్స బహుమ్పి సుణతో బహుమ్పి భణతో బహుమ్పి ధారయతో బహుమ్పి వాచయతో న తాయ జాతియా ధమ్మాభిసమయో హోతి, అయం వుచ్చతి పుగ్గలో **పదపరమో**"తి (పు. ప. ౧౪౮-౧౫౧).

౪. ఉట్ఠానఫలసుత్తవణ్ణనా

౧౩౪. చతుత్థే ఉట్ఠానవీరియేనేవ దివసం వీతినామేత్వా తస్స నిస్సన్దఫలమత్తం కిఞ్చిదేవ లభిత్వా జీవికం కప్పేతి, తం పన ఉట్ఠానం ఆగమ్మ కిఞ్చి పుఞ్ఞఫలం నప్పటిలభతి , అయం **ఉట్ఠానఫలూపజీవీ న కమ్మఫలూపజీవీ** నామ. చాతుమహారాజికే పన దేవే ఆదిం కత్వా సబ్బేపి దేవా ఉట్ఠానవీరియేన వినా పుఞ్ఞఫలస్సేవ ఉపజీవనతో **కమ్మఫలూపజీవినో న ఉట్ఠానఫలూపజీవినో** నామ. రాజరాజమహామత్తాదయో **ఉట్ఠానఫలూపజీవినో చ కమ్మఫలూపజీవినో చ**. నేరయికసత్తా **నేవ ఉట్ఠానఫలూపజీవినో న కమ్మఫలూపజీవినో**. ఇమస్మిం సుత్తే పుఞ్ఞఫలమేవ కమ్మఫలన్తి అధిప్పేతం, తఞ్చ తేసం నత్థి.

౫. సావజ్జసుత్తవణ్ణనా

౧౩౫. పఞ్చమే పఠమో అన్ధబాలపుథుజ్జనో, దుతియో అన్తరన్తరా కుసలకారకో లోకియపుథుజ్జనో, తతియో సోతాపన్నో, సకదాగామిఅనాగామినోపి ఏతేనేవ సఙ్గహితా. చతుత్థో ఖీణాసవో. సో హి ఏకన్తేనేవ అనవజ్జో.

౬-౭. సీలసుత్తాదివణ్ణనా

౧౩౬-౧౩౭. ఛట్ఠే పఠమో లోకియమహాజనో, దుతియో సుక్ఖవిపస్సకో సోతాపన్నో చ సకదాగామీ చ, తతియో అనాగామీ. సో హి యస్మా తఙ్ఖణికమ్పి ఉపపత్తినిమిత్తకం ఝానం పటిలభతియేవ, తస్మా సుక్ఖవిపస్సకోపి సమాధిస్మిం పరిపూరకారీయేవ. చతుత్థో ఖీణాసవోయేవ . సో హి సబ్బేసం సీలాదిపచ్చనీకానం పహీనత్తా సబ్బత్థ పరిపూరకారీ నామ. సత్తమేపి ఛట్ఠే వుత్తనయేనేవ పుగ్గలపరిచ్ఛేదో వేదితబ్బో.

౮. నికట్ఠసుత్తవణ్ణనా

౧౩౮. అట్ఠమే **నికట్ఠకాయోతి** నిగ్గతకాయో. **అనికట్ఠచిత్తోతి** అనుపవిట్ఠచిత్తో. కాయేనేవ గామతో నిక్ఖన్తో, చిత్తేన అరఞ్ఞే వసన్తోపి గామమేవ పవిట్ఠోతి వుత్తం హోతి. ఇమినా నయేన సబ్బత్థ అత్థో వేదితబ్బో.

౯. ధమ్మకథికసుత్తవణ్ణనా

౧౩౯. నవమే **అసహితన్తి** అత్థేన అసంయుత్తం. **న కుసలా హోతీతి** న ఛేకా హోతి. **సహితాసహితస్సాతి** అత్థనిస్సితస్స వా అనిస్సితస్స వా. ఏవం సబ్బత్థ అత్థో వేదితబ్బో.

౧౦. వాదీసుత్తవణ్ణనా

౧౪౦. దసమే **అత్థతో పరియాదానం గచ్ఛతీతి** అట్ఠకథం పుచ్ఛితో పరియాదానం పరిక్ఖయం గచ్ఛతి, కథేతుం న సక్కోతి. **నో బ్యఞ్జనతోతి** బ్యఞ్జనం పనస్స పవత్తతి న పరియాదియతి. ఏసేవ నయో సబ్బత్థాతి.

పుగ్గలవగ్గో చతుత్థో.

(౧౩) ౩. ఆభావగ్గో

౧. ఆభాసుత్తవణ్ణనా

౧౪౧. పఞ్చమస్స పఠమే ఆభాసనవసేన చన్దోవ **చన్దాభా**. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో.

౨-౩. పభాసుత్తాదివణ్ణనా

౧౪౨-౧౪౩. దుతియాదీసుపి పభాసనవసేన చన్దోవ **చన్దప్పభా**. ఆలోకనవసేన చన్దోవ **చన్దాలోకో**. ఓభాసనవసేన చన్దోవ **చన్దోభాసో**. పజ్జోతనవసేన చన్దోవ **చన్దపజ్జోతో**తి. ఏవం సబ్బపదేసుపి అత్థో వేదితబ్బో.

౬. పఠమకాలసుత్తవణ్ణనా

౧౪౬. ఛట్ఠే **కాలా**తి యుత్తప్పయుత్తకాలా. **కాలేన ధమ్మస్సవన**న్తి యుత్తప్పయుత్తకాలే ధమ్మస్సవనం. **ధమ్మసాకచ్ఛా**తి పఞ్హపుచ్ఛనవిస్సజ్జనవసేన పవత్తా సంసన్దనకథా.

౭. దుతియకాలసుత్తవణ్ణనా

౧౪౭. సత్తమే **కాలా**తి తస్మిం తస్మిం కాలే ధమ్మస్సవనాదివసేన పవత్తానం కుసలధమ్మానం ఏతం అధివచనం. తే భావియన్తి చేవ అనుపరివత్తియన్తి చ. **ఆసవానం ఖయ**న్తి అరహత్తం. అట్ఠమం ఉత్తానత్థమేవ.

౯-౧౦. సుచరితసుత్తాదివణ్ణనా

౧౪౯-౧౫౦. నవమే **సణ్హా వాచా**తి ముదుకవాచా. **మన్తభాసా**తి మన్తసఙ్ఖాతాయ పఞ్ఞాయ పరిచ్ఛిన్దిత్వా కథితకథా. దసమే **సీలసారో**తి సారసమ్పాపకం సీలం. సేసేసుపి ఏసేవ నయో.

ఆభావగ్గో పఞ్చమో.

తతియపణ్ణాసకం నిట్ఠితం.

౪. చతుత్థపణ్ణాసకం

(౧౬) ౧. ఇన్ద్రియవగ్గో

౧. ఇన్ద్రియసుత్తాదివణ్ణనా

౧౫౧. చతుత్థస్స పఠమే సద్ధాధురేన ఇన్దట్ఠం కరోతీతి **సద్ధిన్ద్రియం.** సేసేసుపి ఏసేవ నయో. దుతియే అస్సద్ధియే అకమ్పనట్ఠేన **సద్ధాబలం.** సేసేసుపి ఏసేవ నయో. తతియే **అనవజ్జబల**న్తి నిద్దోసబలం. **సఙ్గహబల**న్తి సఙ్గణ్హితబ్బయుత్తకానం సఙ్గణ్హనబలం. చతుత్థపఞ్చమాని ఉత్తానానేవ.

౬. కప్పసుత్తవణ్ణనా

౧౫౬. ఛట్ఠే **సంవట్టతీ**తి ఏత్థ **తయో సంవట్టా** ఆపోసంవట్టో, తేజోసంవట్టో, వాయోసంవట్టోతి. **తిస్సో సంవట్టసీమా** ఆభస్సరా, సుభకిణ్హా, వేహప్ఫలాతి. యదా కప్పో తేజేన సంవట్టతి, ఆభస్సరతో హేట్ఠా అగ్గినా డయ్హతి. యదా ఆపేన సంవట్టతి, సుభకిణ్హతో హేట్ఠా ఉదకేన విలీయతి. యదా వాతేన సంవట్టతి, వేహప్ఫలతో హేట్ఠా వాతేన విద్ధంసతి. విత్థారతో పన సదాపి ఏకం బుద్ధక్ఖేత్తం వినస్సతి. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారకథా పన విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి॰ ౨.౪౦౩-౪౦౪ ఆదయో) వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బా.

౭. రోగసుత్తవణ్ణనా

౧౫౭. సత్తమే **విఘాతవా**తి మహిచ్ఛాపచ్చయేన విఘాతేన దుక్ఖేన సమన్నాగతో. **అసన్తుట్ఠో**తి చతూసు పచ్చయేసు తీహి సన్తోసేహి అసన్తుట్ఠో. **అనవఞ్ఞప్పటిలాభాయా**తి పరేహి అనవజాననస్స పటిలాభత్థాయ. **లాభసక్కారసిలోకప్పటిలాభాయా**తి సుసఙ్ఖతచతుపచ్చయసఙ్ఖాతస్స లాభసక్కారస్స చేవ వణ్ణభణనసఙ్ఖాతస్స సిలోకస్స చ పటిలాభత్థాయ. **సఙ్ఖాయ కులాని ఉపసఙ్కమతీ**తి "ఇతి మం ఏతే జానిస్సన్తీ"తి జాననత్థాయ కులాని ఉపసఙ్కమతి. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో.

౮. పరిహానిసుత్తవణ్ణనా

౧౫౮. అట్ఠమే **గమ్భీరేసూ**తి అత్థగమ్భీరేసు. **ఠానాఠానేసూ**తి కారణాకారణేసు. **న కమతీ**తి నావగాహతి నప్పవత్తతి. **పఞ్ఞాచక్ఖూ**తి ఏత్థ ఉగ్గహపరిపుచ్ఛాపఞ్ఞాపి వట్టతి, సమ్మసనప్పటివేధపఞ్ఞాపి వట్టతియేవ.

౯. భిక్ఖునీసుత్తవణ్ణనా

౧౫౯. నవమే **ఏహి త్వ**న్తి థేరే పటిబద్ధచిత్తా తం పహిణితుం ఏవమాహ. **ససీసం పారుపిత్వా**తి సహ సీసేన కాయం పారుపిత్వా. **మఞ్చకే నిపజ్జీ**తి వేగేన మఞ్చకం పఞ్ఞాపేత్వా తత్థ నిపజ్జి. **ఏతదవోచా**తి తస్సాకారం సల్లక్ఖేత్వా లోభప్పహానత్థాయ సణ్హేనేవ అసుభకథం కథేతుం ఏతం అవోచ. **ఆహారసమ్భూతో**తి ఆహారేన సమ్భూతో ఆహారం నిస్సాయ వడ్ఢితో. **ఆహారం నిస్సాయ ఆహారం పజహతీ**తి పచ్చుప్పన్నం కబళీకారాహారం నిస్సాయ తం ఏవం యోనిసో సేవమానో పుబ్బకమ్మసఙ్ఖాతం ఆహారం పజహతి. పచ్చుప్పన్నేపి పన కబళీకారాహారే నికన్తితణ్హా పజహితబ్బా.

తణ్హం పజహతీతి ఇదాని ఏవం పవత్తం పచ్చుప్పన్నతణ్హం నిస్సాయ వట్టమూలికం పుబ్బతణ్హం పజహతి. అయం పన పచ్చుప్పన్నతణ్హా కుసలా అకుసలాతి? అకుసలా. సేవితబ్బా న సేవితబ్బాతి? సేవితబ్బా. పటిసన్ధిం ఆకడ్ఢతి నాకడ్ఢతీతి? నాకడ్ఢతి. ఏతిస్సాపి పన పచ్చుప్పన్నాయ సేవితబ్బతణ్హాయ నికన్తి పజహితబ్బాయేవ. **సో హి నామ ఆయస్మా ఆసవానం ఖయా ఉపసమ్పజ్జ విహరిస్సతి, కిమఙ్గం పనాహ**న్తి ఏత్థ **కిమఙ్గం పనా**తి కారణపరివితక్కనమేతం. ఇదం వుత్తం హోతి – సో ఆయస్మా అరహత్తఫలం సచ్ఛికత్వా విహరిస్సతి, అహం కేన కారణేన న సచ్ఛికత్వా విహరిస్సామి. సోపి హి ఆయస్మా సమ్మాసమ్బుద్ధస్సేవ పుత్తో, అహమ్పి సమ్మాసమ్బుద్ధస్సేవ పుత్తో, మయ్హమ్పేతం ఉప్పజ్జిస్సతీతి. **మానం నిస్సాయా**తి ఇదం ఏవం ఉప్పన్నసేవితబ్బమానం నిస్సాయ. **మానం పజహతీ**తి వట్టమూలకం పుబ్బమానం పజహతి. యం నిస్సాయ పనేస తం పజహతి, సోపి తణ్హా వియ అకుసలో చేవ సేవితబ్బో చ, నో చ పటిసన్ధిం ఆకడ్ఢతి. నికన్తి పన తస్మిమ్పి పజహితబ్బావ.

సేతుఘాతో వుత్తో భగవతాతి పదఘాతో పచ్చయఘాతో బుద్ధేన భగవతా కథితో. ఇతి ఇమేహి చతూహి అఙ్గేహి థేరే దేసనం వినివట్టేన్తే తస్సా భిక్ఖునియా థేరం ఆరబ్భ ఉప్పన్నో ఛన్దరాగో అపగఞ్ఛి. సాపి థేరం ఖమాపేతుం అచ్చయం దేసేసి, థేరోపిస్సా పటిగ్గణ్హి. తం దస్సేతుం **అథ ఖో సా భిక్ఖునీ**తిఆది వుత్తం.

౧౦. సుగతవినయసుత్తవణ్ణనా

౧౬౦. దసమే **దుగ్గహిత**న్తి ఉప్పటిపాటియా గహితం. **పరియాపుణన్తీ**తి వళఞ్జేన్తి కథేన్తి. **పదబ్యఞ్జనేహీ**తి ఏత్థ పదమేవ అత్థస్స బ్యఞ్జనతో బ్యఞ్జనన్తి వుత్తం. **దున్నిక్ఖిత్తస్సా**తి దుట్ఠు నిక్ఖిత్తస్స ఉప్పటిపాటియా ఠపితస్స. **అత్థోపి దున్నయో హోతీ**తి అట్ఠకథా నీహరిత్వా కథేతుం న సక్కా హోతి. **ఛిన్నమూలకో**తి మూలభూతానం భిక్ఖూనం ఉపచ్ఛిన్నత్తా ఛిన్నమూలకో. **అప్పటిసరణో**తి అప్పతిట్ఠో. **బాహులికా**తి పచ్చయబాహుల్లాయ పటిపన్నా. **సాథలికా**తి తిస్సో సిక్ఖా సిథిలగ్గహణేన గణ్హనకా. **ఓక్కమనే పుబ్బఙ్గమా**తి పఞ్చ నీవరణాని అవగమనతో ఓక్కమనన్తి వుచ్చన్తి, తత్థ పుబ్బఙ్గమాతి అత్థో. **పవివేకే**తి తివిధే వివేకే. **నిక్ఖిత్తధురా**తి నిబ్బీరియా. ఇమినా నయేన పన సబ్బత్థ అత్థో వేదితబ్బో.

ఇన్ద్రియవగ్గో పఠమో.

(౧౭) ౨. పటిపదావగ్గో

౧. సంఖిత్తసుత్తవణ్ణనా

౧౬౧. దుతియస్స పఠమే సుఖపటిక్ఖేపేన దుక్ఖా పటిపజ్జితబ్బతో పటిపదా ఏతిస్సాతి **దుక్ఖాపటిపదా**. అసీఘప్పవత్తితాయ గరుభావేన దన్ధా అభిఞ్ఞా ఏతిస్సాతి **దన్ధాభిఞ్ఞా**. ఇమినావ నయేన సబ్బపదేసు అత్థో వేదితబ్బో.

౨. విత్థారసుత్తవణ్ణనా

౧౬౨. దుతియే **అభిక్ఖణన్తి** అభిణ్హం. **ఆనన్తరియన్తి** అనన్తరవిపాకదాయకం మగ్గసమాధిం. **ఆసవానం ఖయాయాతి** అరహత్తఫలత్థాయ. **పఞ్చిన్ద్రియానీతి** విపస్సనాపఞ్చమకాని పఞ్చిన్ద్రియాని. **పఞ్ఞిన్ద్రియన్తి** హి ఏత్థ విపస్సనాపఞ్ఞావ పఞ్ఞిన్ద్రియన్తి అధిప్పేతం. సేసమేత్థ పాళివసేన ఉత్తానమేవ.

ఇమాసం పన పటిపదానం అయం ఆవిభావకథా – ఇధ భిక్ఖు పుబ్బే అకతాభినివేసో పుబ్బభాగే రూపపరిగ్గహే కిలమతి, అరూపపరిగ్గహే కిలమతి, పచ్చయపరిగ్గహే కిలమతి, తీసు అద్ధాసు కిలమతి, మగ్గామగ్గే కిలమతి. ఏవం పఞ్చసు ఠానేసు కిలమన్తో విపస్సనం పాపుణాతి. విపస్సనం పత్వాపి ఉదయబ్బయానుపస్సనే, భఙ్గానుపస్సనే, భయతుపట్ఠానే, ఆదీనవానుపస్సనే, నిబ్బిదానుపస్సనే, ముచ్చితుకమ్యతాఞాణే, సఙ్ఖారుపేక్ఖాఞాణే, అనులోమఞాణే, గోత్రభుఞాణేతి ఇమేసు నవసు విపస్సనాఞాణేసుపి కిలమిత్వావ లోకుత్తరమగ్గం పాపుణాతి. తస్స సో లోకుత్తరమగ్గో ఏవం దుక్ఖేన గరుభావేన సచ్ఛికతత్తా దుక్ఖపటిపదో దన్ధాభిఞ్ఞో నామ జాతో. యో పన పుబ్బభాగే పఞ్చసు ఞాణేసు కిలమన్తో అపరభాగే నవసు విపస్సనాఞాణేసు అకిలమిత్వావ మగ్గం సచ్ఛికరోతి, తస్స సో మగ్గో ఏవం దుక్ఖేన అగరుభావేన సచ్ఛికతత్తా దుక్ఖపటిపదో ఖిప్పాభిఞ్ఞో నామ జాతో. ఇమినా ఉపాయేన ఇతరాపి ద్వే వేదితబ్బా.

గోణపరియేసకఉపమాహి చేతా విభావేతబ్బా – ఏకస్స హి పురిసస్స చత్తారో గోణా పలాయిత్వా అటవిం పవిట్ఠా. సో సకణ్టకే సగహనే వనే తే పరియేసన్తో గహనమగ్గేనేవ కిచ్ఛేన కసిరేన గన్త్వా గహనట్ఠానేయేవ నిలీనే గోణేపి కిచ్ఛేన కసిరేన అద్దస. ఏకో కిచ్ఛేన గన్త్వా అబ్భోకాసే ఠితే ఖిప్పమేవ అద్దస. అపరో అబ్భోకాసమగ్గేన సుఖేన గన్త్వా గహనట్ఠానే నిలీనే కిచ్ఛేన కసిరేన అద్దస. అపరో అబ్భోకాసమగ్గేనేవ సుఖేన గన్త్వా అబ్భోకాసే ఠితేయేవ ఖిప్పం అద్దస. తత్థ చత్తారో గోణా వియ చత్తారో అరియమగ్గా దట్ఠబ్బా, గోణపరియేసకో పురిసో వియ యోగావచరో, గహనమగ్గేన కిచ్ఛేన కసిరేన గమనం వియ పుబ్బభాగే పఞ్చసు ఞాణేసు కిలమతో దుక్ఖాపటిపదా. గహనట్ఠానే నిలీనానం కిచ్ఛేనేవ దస్సనం వియ అపరభాగే నవసు ఞాణేసు కిలమన్తస్స అరియమగ్గానం దస్సనం. ఇమినా ఉపాయేన సేసఉపమాపి యోజేతబ్బా.

౩. అసుభసుత్తవణ్ణనా

౧౬౩. తతియే **అసుభానుపస్సీ కాయే విహరతీతి** అత్తనో కరజకాయే "యథా ఏతం, తథా ఇద"న్తి ఇమినా నయేన బహిద్ధా దిట్ఠానం దసన్నం అసుభానం ఉపసంహరణవసేన అసుభానుపస్సీ విహరతి, అత్తనో కాయం అసుభతో పటికూలతో ఞాణేన పస్సతీతి అత్థో. **ఆహారే పటికూలసఞ్ఞీతి** నవన్నం పాటికుల్యానం వసేన కబళీకారాహారే పటికూలసఞ్ఞీ. **సబ్బలోకే అనభిరతిసఞ్ఞీతి** సబ్బస్మిమ్పి తేధాతుకే లోకసన్నివాసే అనభిరతాయ ఉక్కణ్ఠితసఞ్ఞాయ సమన్నాగతో. **సబ్బసఙ్ఖారేసు**

అనిచ్చానుపస్సీతి సబ్బేపి తేభూమకసఙ్ఖారే అనిచ్చతో అనుపస్సన్తో. **మరణసఞ్ఞా**తి మరణం ఆరబ్భ ఉప్పన్నసఞ్ఞా. **అజ్ఝత్తం సూపట్ఠితా హోతీ**తి నియకజ్ఝత్తే సుట్ఠు ఉపట్ఠితా హోతి. ఏత్తావతా బలవవిపస్సనా కథితా. **సేఖబలానీ**తి సిక్ఖనకానం బలాని. సేసమేత్థ పాళివసేన ఉత్తానమేవ. "అసుభానుపస్సీ"తిఆదీని పన దుక్ఖాయ పటిపదాయ దస్సనత్థం వుత్తాని, పఠమజ్ఝానాదీని సుఖాయ. అసుభాదీని హి పటికూలారమ్మణాని, తేసు పన పకతియావ సమ్పియాయమానం చిత్తం అల్లీయతి. తస్మా తాని భావేన్తో దుక్ఖపటిపదం పటిపన్నో నామ హోతి. పఠమజ్ఝానాదీని పణీతసుఖాని , తస్మా తాని పటిపన్నో సుఖపటిపదం పటిపన్నో నామ హోతి.

అయం పనేత్థ సబ్బసాధారణా ఉపమా – సఙ్గామావచరపురిసో హి ఫలకకోట్ఠకం కత్వా పఞ్చావుధాని సన్నయ్హిత్వా సఙ్గామం పవిసతి, సో అన్తరా విస్సమితుకామో ఫలకకోట్ఠకం పవిసిత్వా విస్సమతి చేవ పానభోజనాదీని చ పటిసేవతి. తతో పున సఙ్గామం పవిసిత్వా కమ్మం కరోతి. తత్థ సఙ్గామో వియ కిలేససఙ్గామో దట్ఠబ్బో, ఫలకకోట్ఠకో వియ పఞ్చనిస్సయబలాని, సఙ్గామపవిసనపురిసో వియ యోగావచరో, పఞ్చావుధసన్నాహో వియ విపస్సనాపఞ్చమాని ఇన్ద్రియాని, సఙ్గామం పవిసనకాలో వియ విపస్సనాయ కమ్మకరణకాలో, విస్సమితుకామస్స ఫలకకోట్ఠకం పవిసిత్వా విస్సమనపానభోజనాని పటిసేవనకాలో వియ విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తస్స చిత్తుప్పాదస్స నిరస్సాదక్ఖణే పఞ్చ బలాని నిస్సాయ చిత్తం సమ్పహంసనకాలో, విస్సమిత్వా ఖాదిత్వా పివిత్వా చ పున సఙ్గామస్స పవిసనకాలో వియ పఞ్చహి బలేహి చిత్తం సమ్పహంసేత్వా పున విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తస్స వివట్టేత్వా అరహత్తగ్గహణకాలో వేదితబ్బో. ఇమస్మిం పన సుత్తే బలాని చేవ ఇన్ద్రియాని చ మిస్సకానేవ కథితానీతి.

౪. పఠమఖమసుత్తవణ్ణనా

౧౬౪. చతుత్థే **అక్ఖమా**తి అనధివాసికపటిపదా. **ఖమా**తి అధివాసికపటిపదా. **దమా**తి ఇన్ద్రియదమనపటిపదా. **సమా**తి అకుసలవితక్కానం వూపసమనపటిపదా. **రోసన్తం పటిరోసతీ**తి ఘట్టేన్తం పటిఘట్టేతి. **భణ్డన్తం పటిభణ్డతీ**తి పహరన్తం పటిపహరతి. పఞ్చమఛట్ఠాని ఉత్తానత్థానేవ.

౭. మహామోగ్గల్లానసుత్తవణ్ణనా

౧౬౭. సత్తమే మహామోగ్గల్లానత్థేరస్స హేట్ఠిమా తయో మగ్గా సుఖపటిపదా దన్ధాభిఞ్ఞా అహేసుం, అరహత్తమగ్గో దుక్ఖపటిపదో ఖిప్పాభిఞ్ఞో. తస్మా ఏవమాహ – "యాయం పటిపదా దుక్ఖా ఖిప్పాభిఞ్ఞా, ఇమం మే పటిపదం ఆగమ్మ అనుపాదాయ ఆసవేహి చిత్తం విముత్త"న్తి.

౮. సారిపుత్తసుత్తవణ్ణనా

౧౬౮. అట్ఠమే ధమ్మసేనాపతిత్థేరస్స హేట్ఠిమా తయో మగ్గా సుఖపటిపదా దన్ధాభిఞ్ఞా, అరహత్తమగ్గో సుఖపటిపదో ఖిప్పాభిఞ్ఞో. తస్మా "యాయం పటిపదా సుఖా ఖిప్పాభిఞ్ఞా"తి ఆహ. ఇమేసు పన ద్వీసుపి సుత్తేసు మిస్సకావ పటిపదా కథితాతి వేదితబ్బా.

౯. ససఙ్ఖారసుత్తవణ్ణనా

౧౯౯. నవమే పఠమదుతియపుగ్గలా సుక్ఖవిపస్సకా ససఙ్ఖారేన సప్పయోగేన సఙ్ఖారనిమిత్తం ఉపట్ఠపేన్తి. తేసు ఏకో విపస్సనిన్ద్రియానం బలవత్తా ఇధేవ కిలేసపరినిబ్బానేన పరినిబ్బాయతి, ఏకో ఇన్ద్రియానం దుబ్బలతాయ ఇధ అసక్కోన్తో అనన్తరే అత్తభావే తదేవ మూలకమ్మట్ఠానం పటిలభిత్వా ససఙ్ఖారేన సప్పయోగేన సఙ్ఖారనిమిత్తం ఉపట్ఠపేత్వా కిలేసపరినిబ్బానేన పరినిబ్బాయతి, తతియచతుత్థా సమథయానికా. తేసం ఏకో అసఙ్ఖారేన అప్పయోగేన ఇన్ద్రియానం బలవత్తా ఇధేవ కిలేసే ఖేపేతి, ఏకో ఇన్ద్రియానం దుబ్బలత్తా ఇధ అసక్కోన్తో అనన్తరే అత్తభావే తదేవ మూలకమ్మట్ఠానం పటిలభిత్వా అసఙ్ఖారేన అప్పయోగేన కిలేసే ఖేపేతీతి వేదితబ్బో.

౧౦. యుగనద్ధసుత్తవణ్ణనా

౧౭౦. దసమే **సమథపుబ్బఙ్గమ**న్తి సమథం పుబ్బఙ్గమం పురేచారికం కత్వా. **మగ్గో సఞ్జాయతీ**తి పఠమో లోకుత్తరమగ్గో నిబ్బత్తతి. **సో తం మగ్గ**న్తి ఏకచిత్తక్ఖణికమగ్గస్స ఆసేవనాదీని నామ నత్థి, దుతియమగ్గాదయో పన ఉప్పాదేన్తో తమేవ ఆసేవతి భావేతి బహులీకరోతీతి వుచ్చతి. **విపస్సనాపుబ్బఙ్గమ**న్తి విపస్సనం పుబ్బఙ్గమం పురేచారికం కత్వా సమథం భావేతి, పకతియా విపస్సనాలాభీ విపస్సనాయ ఠత్వా సమాధిం ఉప్పాదేతీతి అత్థో.

యుగనద్ధం భావేతీతి యుగనద్ధం కత్వా భావేతి. తత్థ తేనేవ చిత్తేన సమాపత్తిం సమాపజ్జిత్వా తేనేవ సఙ్ఖారే సమ్మసితుం న సక్కా. అయం పన యావతా సమాపత్తియో సమాపజ్జతి, తావతా సఙ్ఖారే సమ్మసతి. యావతా సఙ్ఖారే సమ్మసతి, తావతా సమాపత్తియో సమాపజ్జతి. కథం? పఠమజ్ఝానం సమాపజ్జతి, తతో వుట్ఠాయ సఙ్ఖారే సమ్మసతి, సఙ్ఖారే సమ్మసిత్వా దుతియజ్ఝానం సమాపజ్జతి. తతో వుట్ఠాయ పున సఙ్ఖారే సమ్మసతి. సఙ్ఖారే సమ్మసిత్వా తతియజ్ఝానం…పే… నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనసమాపత్తిం సమాపజ్జతి, తతో వుట్ఠాయ సఙ్ఖారే సమ్మసతి. ఏవమయం సమథవిపస్సనం యుగనద్ధం భావేతి నామ.

ధమ్ముద్ధచ్చవిగ్గహితన్తి సమథవిపస్సనాధమ్మేసు దసవిపస్సనుపక్కిలేససఙ్ఖాతేన ఉద్ధచ్చేన విగ్గహితం, సుగ్గహితన్తి అత్థో. **సో, ఆవుసో, సమయో**తి ఇమినా సత్తన్నం సప్పాయానం పటిలాభకాలో కథితో. **యం తం చిత్త**న్తి యస్మిం సమయే తం విపస్సనావీథిం ఓక్కమిత్వా పవత్తం చిత్తం. **అజ్ఝత్తమేవ సన్తిట్ఠతీ**తి విపస్సనావీథిం పచ్చోత్థరిత్వా తస్మింయేవ గోచరజ్ఝత్తసఙ్ఖాతే ఆరమ్మణే సన్తిట్ఠతి. **సన్నిసీదతీ**తి ఆరమ్మణవసేన సమ్మా నిసీదతి. **ఏకోది హోతీ**తి ఏకగ్గం హోతి. **సమాధియతీ**తి సమ్మా ఆధియతి సుట్ఠపితం హోతి. సేసమేత్థ ఉత్తానత్థమేవ.

పటిపదావగ్గో దుతియో.

(౧౮) ౩. సఞ్చేతనియవగ్గో

౧. చేతనాసుత్తవణ్ణనా

౧౭౧. తతియస్స పఠమే **కాయే**తి కాయద్వారే, కాయవిఞ్ఞత్తియా సతీతి అత్థో. **కాయసఞ్చేతనాహేతూ**తిఆదీసు కాయసఞ్చేతనా నామ కాయద్వారే చేతనా పకప్పనా. సా అట్ఠ కామావచరకుసలవసేన అట్ఠవిధా, అకుసలవసేన ద్వాదసవిధాతి వీసతివిధా. తథా వచీసఞ్చేతనా, తథా మనోసఞ్చేతనా. అపిచేత్థ నవ మహగ్గతచేతనాపి లబ్భన్తి. **కాయసఞ్చేతనాహేతూ**తి కాయసఞ్చేతనాపచ్చయా. **ఉప్పజ్జతి అజ్ఝత్తం సుఖదుక్ఖ**న్తి అట్ఠకుసలకమ్మపచ్చయా నియకజ్ఝత్తే సుఖం ఉప్పజ్జతి, ద్వాదసఅకుసలకమ్మపచ్చయా దుక్ఖం. సేసద్వారేసుపి ఏసేవ నయో. **అవిజ్జాపచ్చయావా**తి అవిజ్జాకారణేనేవ. సచే హి అవిజ్జా ఛాదయమానా పచ్చయో హోతి, ఏవం సన్తే తీసు ద్వారేసు సుఖదుక్ఖానం పచ్చయభూతా చేతనా ఉప్పజ్జతి. ఇతి మూలభూతాయ అవిజ్జాయ వసేనేతం వుత్తం.

సామం వాతిఆదీసు పరేహి అనాణత్తో సయమేవ అభిసఙ్ఖరోన్తో సామం కాయసఙ్ఖారం అభిసఙ్ఖరోతి నామ. యం పన పరే సమాదపేత్వా ఆణాపేత్వా కారేన్తి, తస్స తం కాయసఙ్ఖారం పరే అభిసఙ్ఖరోన్తి నామ. యో పన కుసలం కుసలన్తి అకుసలం అకుసలన్తి కుసలవిపాకం కుసలవిపాకోతి అకుసలవిపాకం అకుసలవిపాకోతి జానన్తో కాయద్వారే వీసతివిధం కాయసఙ్ఖారం అభిసఙ్ఖరోతి, అయం సమ్పజానో అభిసఙ్ఖరోతి నామ. యో ఏవం అజానన్తో అభిసఙ్ఖరోతి, అయం అసమ్పజానో అభిసఙ్ఖరోతి నామ. సేసద్వారేసుపి ఏసేవ నయో.

తత్థ అసమ్పజానకమ్మం ఏవం వేదితబ్బం – దహరదారకా ''మాతాపితూహి కతం కరోమా''తి చేతియం వన్దన్తి, పుప్ఫపూజం కరోన్తి, భిక్ఖుసఙ్ఘం వన్దన్తి, తేసం కుసలన్తి అజానన్తానమ్పి తం కుసలమేవ హోతి. తథా మిగపక్ఖిఆదయో తిరచ్ఛానా ధమ్మం సుణన్తి, సఙ్ఘం వన్దన్తి, చేతియం వన్దన్తి, తేసం జానన్తానమ్పి అజానన్తానమ్పి తం కుసలమేవ హోతి. దహరదారకా పన మాతాపితరో హత్థపాదేహి పహరన్తి, భిక్ఖూనం తలసత్తికం ఉగ్గిరన్తి, దణ్డం ఖిపన్తి, అక్కోసన్తి . గావియో భిక్ఖుసఙ్ఘం అనుబన్ధన్తి, సునఖా అనుబన్ధన్తి, డంసన్తి, సీహబ్యగ్ఘాదయో అనుబన్ధన్తి, జీవితా వోరోపేన్తి. తేసం జానన్తానమ్పి అజానన్తానమ్పి అకుసలకమ్మం హోతీతి వేదితబ్బం.

ఇదాని తీసుపి ద్వారేసు ఆయూహనచేతనా సమోధానేతబ్బా. సేయ్యథిదం – కాయద్వారే సయంకతమూలికా వీసతి చేతనా, ఆణత్తిమూలికా వీసతి, సమ్పజానమూలికా వీసతి, అసమ్పజానమూలికా వీసతీతి అసీతి చేతనా హోన్తి, తథా వచీద్వారే. మనోద్వారే పన ఏకేకస్మిమ్పి వికప్పే ఏకూనతింస కత్వా సతఞ్చ సోళస చ హోన్తి. ఇతి సబ్బాపి తీసు ద్వారేసు ద్వే సతాని ఛసత్తతి చ చేతనా. తా సబ్బాపి సఙ్ఖారక్ఖన్ధోతేవ సఙ్ఖం గచ్ఛన్తి, తంసమ్పయుత్తో వేదయితాకారో వేదనాక్ఖన్ధో, సఞ్జాననాకారో సఞ్ఞాక్ఖన్ధో, చిత్తం విఞ్ఞాణక్ఖన్ధో, కాయో ఉపాదారూపం, తస్స పచ్చయా చతస్సో ధాతుయో చత్తారి భూతానీతి ఇమే పఞ్చక్ఖన్ధా దుక్ఖసచ్చం నామ.

ఇమేసు, భిక్ఖవే, ధమ్మేసు అవిజ్జా అనుపతితాతి ఇమేసు వుత్తప్పభేదేసు చేతనాధమ్మేసు అవిజ్జా సహజాతవసేన చ ఉపనిస్సయవసేన చ అనుపతితా. ఏవం వట్టఞ్చేవ వట్టమూలికా చ అవిజ్జా దస్సితా హోతి.

ఏత్తావతా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పత్తస్స ఖీణాసవస్స ఇదాని థుతిం కరోన్తో **అవిజ్జాయత్వేవ అసేసవిరాగనిరోధాతిఆదిమాహ.** తత్థ **అసేసవిరాగనిరోధాతి** అసేసవిరాగేన చేవ అసేసనిరోధేన చ. **సో కాయో న హోతీతి** ఖీణాసవస్స కాయేన కరణకమ్మం పఞ్ఞాయతి, చేతియఙ్గణసమ్మజ్జనం బోధియఙ్గణసమ్మజ్జనం అభిక్కమనం పటిక్కమనం వత్తానువత్తకరణన్తి ఏవమాది. కాయద్వారే పనస్స వీసతి చేతనా అవిపాకధమ్మతం ఆపజ్జన్తి. తేన వుత్తం – "సో కాయో న హోతి, యం పచ్చయాస్స తం ఉప్పజ్జతి అజ్ఝత్తం సుఖదుక్ఖ"న్తి. కాయద్వారప్పవత్తా హి చేతనా ఇధ కాయోతి అధిప్పేతా. సేసద్వయేపి ఏసేవ నయో. **ఖేత్తన్తిఆదీనిపి** కుసలాకుసలకమ్మస్సేవ నామాని. తఞ్హి విపాకస్స విరుహనట్ఠానట్ఠేన ఖేత్తం, పతిట్ఠానట్ఠేన వత్థు, కారణట్ఠేన ఆయతనం, అధికరణట్ఠేన అధికరణన్తి వుచ్చతి.

ఇతి సత్థా ఏత్తకేన ఠానేన తీహి ద్వారేహి ఆయూహితకమ్మం దస్సేత్వా ఇదాని తస్స కమ్మస్స విపచ్చనట్ఠానం దస్సేతుం **చత్తారోమే భిక్ఖవేతిఆదిమాహ.** తత్థ **అత్తభావప్పటిలాభాతి** పటిలద్ధఅత్తభావా. **అత్తసఞ్చేతనా కమతీతి** అత్తనా పకప్పితచేతనా వహతి పవత్తతి.

అత్తసఞ్చేతనాహేతు తేసం సత్తానం తమ్హా కాయా చుతి హోతీతిఆదీసు ఖిడ్డాపదోసికా దేవా **అత్తసఞ్చేతనాహేతు** చవన్తి. తేసఞ్హి నన్దనవనచిత్తలతావనఫారుసకవనాదీసు దిబ్బరతిసమప్పితానం కీళన్తానం పానభోజనే సతి సమ్ముస్సతి, తే ఆహారుపచ్ఛేదేన ఆతపే ఖిత్తమాలా వియ మిలాయన్తి. మనోపదోసికా దేవా **పరసఞ్చేతనాహేతు** చవన్తి, ఏతే చాతుమహారాజికా దేవా. తేసు కిర ఏకో దేవపుత్తో "నక్ఖత్తం కీళిస్సామీ"తి సపరివారో రథేన వీథిం పటిపజ్జతి. అథఞ్ఞో నిక్ఖమన్తో తం పురతో గచ్ఛన్తం దిస్వా "కిం, భో, అయం కపణో అదిట్ఠపుబ్బం వియ ఏతం దిస్వా పీతియా ఉద్ధుమాతో వియ గజ్జమానో వియ చ గచ్ఛతీ"తి కుజ్ఝతి. పురతో గచ్ఛన్తోపి నివత్తిత్వా తం కుద్ధం దిస్వా కుద్ధా నామ సువిజానా హోన్తీతి కుద్ధభావమస్స ఞత్వా "త్వం కుద్ధో మయ్హం కిం కరిస్ససి, అయం సమ్పత్తి మయా దానసీలాదీనం వసేన లద్ధా, న తుయ్హం వసేనా"తి పటికుజ్ఝతి. ఏకస్మిఞ్హి కుద్ధే ఇతరో అకుద్ధో రక్ఖతి, ఉభోసు పన కుద్ధేసు ఏకస్స కోధో ఇతరస్స పచ్చయో హోతి, తస్సపి కోధో ఇతరస్స పచ్చయో హోతీతి ఉభో కన్దన్తానంయేవ ఓరోధానం చవన్తి. మనుస్సా **అత్తసఞ్చేతనా చ పరసఞ్చేతనా చ హేతు** చవన్తి, అత్తసఞ్చేతనాయ చ పరసఞ్చేతనాయ చ హేతుభూతాయ చవన్తీతి అత్థో. మనుస్సా హి కుజ్ఝిత్వా అత్తనావ అత్తానం హత్థేహిపి దణ్డేహిపి పహరన్తి, రజ్జుబన్ధనాదీహిపి బన్ధన్తి, అసినాపి సీసం ఛిన్దన్తి, విసమ్పి ఖాదన్తి, పపాతేపి పతన్తి, ఉదకమ్పి పవిసన్తి, అగ్గిమ్పి పవిసన్తి, పరేపి దణ్డేన వా సత్థేన వా పహరిత్వా మారేన్తి. ఏవం తేసు అత్తసఞ్చేతనాపి పరసఞ్చేతనాపి కమతి.

కతమే తేన దేవా దట్ఠబ్బాతి కతమే నామ తే దేవా దట్ఠబ్బాతి అత్థో. తేన వా అత్తభావేన కతమే దేవా దట్ఠబ్బాతిపి అత్థో. కస్మా పన థేరో ఇమం పఞ్హం పుచ్ఛతి, కిం అత్తనా కథేతుం నప్పహోతీతి? పహోతి, ఇదం పన పదం అత్తనో సభావేన బుద్ధవిసయం పఞ్హన్తి థేరో న కథేసి. **తేన దట్ఠబ్బాతి** తేన అత్తభావేన దట్ఠబ్బా. అయం పన పఞ్హో హేట్ఠా కామావచరేపి రూపావచరేపి లబ్భతి, భవగ్గేన పన పరిచ్ఛిన్దిత్వా కథితో నిప్పదేసేన కథితో హోతీతి భగవతా ఏవం కథితో.

ఆగన్తారో ఇత్థత్తన్తి ఇత్థభావం కామావచరపఞ్చక్ఖన్ధభావమేవ ఆగన్తారో, నేవ తత్రూపపత్తికా న ఉపరూపపత్తికా హోన్తి. **అనాగన్తారో ఇత్థత్తన్తి** ఇమం ఖన్ధపఞ్చకం అనాగన్తారో, హేట్ఠూపపత్తికా న హోన్తి, తత్రూపపత్తికా వా ఉపరూపపత్తికా వా తత్థేవ వా పరినిబ్బాయినో హోన్తీతి అత్థో. ఏత్థ చ హేట్ఠిమభవే నిబ్బత్తానం వసేన ఉపరూపపత్తికా వేదితబ్బా. భవగ్గే పనేతం నత్థి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

౨. విభత్తిసుత్తవణ్ణనా

౧౭౨. దుతియే **అత్థపటిసమ్భిదా**తి పఞ్చసు అత్థేసు పభేదగతం ఞాణం. **ఓధిసో**తి కారణసో. **బ్యఞ్జనసో**తి అక్ఖరసో. **అనేకపరియాయేనా**తి అనేకేహి కారణేహి. **ఆచిక్ఖామీ**తి కథేమి. **దేసేమీ**తి పాకటం కత్వా కథేమి. **పఞ్ఞాపేమీ**తి జానాపేమి. **పట్ఠపేమీ**తి పట్ఠపేత్వా పవత్తేత్వా కథేమి. **వివరామీ**తి వివటం కత్వా కథేమి. **విభజామీ**తి విభజిత్వా కథేమి. **ఉత్తానీకరోమీ**తి గమ్భీరం ఉత్తానకం కత్వా కథేమి. **సో మం పఞ్హేనా**తి సో మం పఞ్హేన ఉపగచ్ఛతు. **అహం వేయ్యాకరణేనా**తి అహమస్స పఞ్హకథనేన చిత్తం ఆరాధేస్సామి. **యో నో ధమ్మానం సుకుసలో**తి యో అమ్హాకం అధిగతధమ్మానం సుకుసలో సత్థా, సో ఏస సమ్ముఖీభూతో. యది మయా అత్థపటిసమ్భిదా న సచ్ఛికతా, “సచ్ఛికరోహి తావ సారిపుత్తా”తి వత్వా మం పటిబాహిస్సతీతి సత్థు పురతో నిసిన్నకోవ సీహనాదం నదతి. ఇమినా ఉపాయేన సబ్బత్థ అత్థో వేదితబ్బో. ఇమాసు చ పన పటిసమ్భిదాసు తిస్సో పటిసమ్భిదా లోకియా, అత్థపటిసమ్భిదా లోకియలోకుత్తరాతి.

౩. మహాకోట్ఠికసుత్తవణ్ణనా

౧౭౩. తతియే **ఫస్సాయతనాన**న్తి ఫస్సాకరానం, ఫస్సస్స ఉప్పత్తిట్ఠానానన్తి అత్థో. **అత్థఞ్ఞం కిఞ్చీ**తి ఏతేసు అసేసతో నిరుద్ధేసు తతో పరం కోచి అప్పమత్తకోపి కిలేసో అత్థీతి పుచ్ఛతి. **నత్థఞ్ఞం కిఞ్చీ**తి ఇధాపి “అప్పమత్తకోపి కిలేసో నత్థీ”తి పుచ్ఛతి. సేసద్వయేపి ఏసేవ నయో. ఇమే పన చత్తారోపి పఞ్హే సస్సతుచ్ఛేదఏకచ్చసస్సతఅమరావిక్ఖేపవసేన పుచ్ఛతి. తేనస్స థేరో పుచ్ఛితపుచ్ఛితం పటిబాహన్తో **మా హేవ**న్తి ఆహ. ఏత్థ **హి**ఇతి నిపాతమత్తం, ఏవం మా భణీతి అత్థో. అత్తూపలద్ధివసేనేవ “అత్థఞ్ఞం కిఞ్చి అఞ్ఞో కోచి అత్తా నామ అత్థీ”తి సస్సతాదిఆకారేన పుచ్ఛతి. కిం పనేస అత్తూపలద్ధికోతి? న అత్తూపలద్ధికో. ఏవంలద్ధికో పన తత్థేకో భిక్ఖు నిసిన్నో, సో పుచ్ఛితుం న సక్కోతి. తస్స లద్ధిం విస్సజ్జాపనత్థం ఏవం పుచ్ఛతి. యేపి చ అనాగతే ఏవంలద్ధికా భవిస్సన్తి, తేసం “బుద్ధకాలేపేసో పఞ్హో మహాసావకేహి విస్సజ్జితో”తి వచనోకాసుపచ్ఛేదనత్థం పుచ్ఛతియేవ.

అప్పపఞ్చం పపఞ్చేతీతి న పపఞ్చేతబ్బట్ఠానే పపఞ్చం కరోతి, అనాచరితబ్బం మగ్గం చరతి. **తావతా పపఞ్చస్స గతీ**తి యత్తకా ఛన్నం ఫస్సాయతనానం గతి, తత్తకావ తణ్హాదిట్ఠిమానప్పభేదస్స పపఞ్చస్స గతి. **ఛన్నం, ఆవుసో, ఫస్సాయతనానం అసేసవిరాగనిరోధా పపఞ్చనిరోధో పపఞ్చవూపసమో**తి ఏతేసు ఛసు ఆయతనేసు సబ్బసో నిరుద్ధేసు పపఞ్చాపి నిరుద్ధావ హోన్తి, వూపసన్తావ హోన్తీతి అత్థో. ఆరుప్పే పన పుథుజ్జనదేవతానం కిఞ్చాపి పఞ్చ ఫస్సాయతనాని నిరుద్ధాని, ఛట్ఠస్స పన అనిరుద్ధత్తా తయోపి పపఞ్చా అప్పహీనావ. అపిచ పఞ్చవోకారభవవసేనేవ పఞ్హో కథితోతి. చతుత్థే ఇమినావ నయేన అత్థో వేదితబ్బో.

౫. ఉపవాణసుత్తవణ్ణనా

౧౭౫-౧౭౬. పఞ్చమే **విజ్జాయన్తకరో హోతీ**తి విజ్జాయ వట్టదుక్ఖస్స అన్తకరో హోతి, సకలం వట్టదుక్ఖం పరిచ్ఛిన్నం పరివటుమం కత్వా తిట్ఠతీతి. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. **సఉపాదానో**తి సగహణోవ హుత్వా. **అన్తకరో అభవిస్సా**తి వట్టదుక్ఖస్స అన్తం కత్వా ఠితో అభవిస్స. **చరణసమ్పన్నో**తి పన్నరసధమ్మభేదేన చరణేన సమన్నాగతో. **యథాభూతం జానం పస్సం అన్తకరో హోతీ**తి యథాసభావం మగ్గపఞ్ఞాయ జానిత్వా పస్సిత్వా వట్టదుక్ఖస్స అన్తం కత్వా ఠితో నామ హోతీతి అరహత్తనికూటేన పఞ్హం నిట్ఠపేసి. ఛట్ఠం హేట్ఠా ఏకకనిపాతవణ్ణనాయం వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం.

౭. రాహులసుత్తవణ్ణనా

౧౭౭. సత్తమే **అజ్ఝత్తికా**తి కేసాదీసు వీసతియా కోట్ఠాసేసు థద్ధాకారలక్ఖణా పథవీధాతు. **బాహిరా**తి బహిద్ధా అనిన్ద్రియబద్ధేసు పాసాణపబ్బతాదీసు థద్ధాకారలక్ఖణా పథవీధాతు . ఇమినావ నయేన సేసాపి ధాతుయో వేదితబ్బా. **నేతం మమ, నేసోహమస్మి, న మేసో అత్తా**తి ఇదం తయం తణ్హామానదిట్ఠిగ్గాహపటిక్ఖేపవసేన వుత్తం. **సమ్మప్పఞ్ఞాయ దట్ఠబ్బన్తి** హేతునా కారణేన మగ్గపఞ్ఞాయ పస్సితబ్బం. **దిస్వా**తి సహవిపస్సనాయ మగ్గపఞ్ఞాయ పస్సిత్వా. **అచ్ఛేచ్ఛి తణ్హన్తి** మగ్గవజ్ఝతణ్హం సమూలకం ఛిన్ది. **వివత్తయి సంయోజనన్తి** దసవిధమ్పి సంయోజనం వివత్తయి ఉబ్బత్తేత్వా పజహి. **సమ్మా మానాభిసమయా**తి హేతునా కారణేన నవవిధస్స మానస్స పహానాభిసమయా. **అన్తమకాసి దుక్ఖస్సా**తి వట్టదుక్ఖం పరిచ్ఛిన్నం పరివటుమం అకాసి, కత్వా ఠితోతి అత్థో. ఇతి సత్థారా సంయుత్తమహానికాయే రాహులోవాదే (సం॰ ని॰ ౩.౯౧ ఆదయో) విపస్సనా కథితా, చూళరాహులోవాదేపి (మ॰ ని॰ ౩.౪౧౬ ఆదయో) విపస్సనా కథితా, అమ్బలట్ఠికరాహులోవాదే (మ॰ ని॰ ౨.౧౦౭ ఆదయో) దహరస్సేవ సతో ముసావాదా వేరమణీ కథితా, మహారాహులోవాదే (మ॰ ని॰ ౨.౧౧౩ ఆదయో) విపస్సనా కథితా. ఇమస్మిం అఙ్గుత్తరమహానికాయే అయం చతుకోటికసుఞ్ఞతా నామ కథితాతి.

౮. జమ్బాలీసుత్తవణ్ణనా

౧౭౮. అట్ఠమే **సన్తం చేతోవిముత్తిన్తి** అట్ఠన్నం సమాపత్తీనం అఞ్ఞతరం సమాపత్తిం. **సక్కాయనిరోధన్తి** తేభూమకవట్టసఙ్ఖాతస్స సక్కాయస్స నిరోధం, నిబ్బానన్తి అత్థో. **న పక్ఖన్దతీ**తి ఆరమ్మణవసేన న పక్ఖన్దతి. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. **న పాటికఙ్ఖో**తి న పాటికఙ్ఖితబ్బో. **లేపగతేనా**తి లేపమక్ఖితేన.

ఇమస్మిఞ్చ పనత్థే నదీపారం గన్తుకామపురిసోపమ్మం ఆహరితబ్బం – ఏకో కిర పురిసో చణ్డసోతాయ వాళమచ్ఛాకులాయ నదియా పారం గన్తుకామో "ఓరిమం తీరం సాసఙ్కం సప్పటిభయం, పారిమం తీరం ఖేమం అప్పటిభయం, కిం ను ఖో కత్వా పారం గమిస్సామీ"తి పటిపాటియా ఠితే అట్ఠ కకుధరుక్ఖే దిస్వా "సక్కా ఇమాయ రుక్ఖపటిపాటియా గన్తు"న్తి మనసికత్వా "కకుధరుక్ఖా నామ మట్ఠసాఖా హోన్తి, సాఖాయ హత్థా న సణ్ఠహేయ్యు"న్తి నిగ్రోధపిలక్ఖరుక్ఖాదీనం అఞ్ఞతరస్స లాఖాయ హత్థపాదే మక్ఖేత్వా దక్ఖిణహత్థేన ఏకం సాఖం గణ్హి. హత్థో తత్థేవ లగి. పున వామహత్థేన దక్ఖిణపాదేన వామపాదేనాతి చత్తారోపి హత్థపాదా తత్థేవ లగింసు. సో అధోసిరో లమ్బమానో ఉపరినదియం దేవే వుట్ఠే పుణ్ణాయ నదియా సోతే నిముగ్గో కుమ్భీలాదీనం భక్ఖో అహోసి.

తత్థ నదీసోతం వియ సంసారసోతం దట్ఠబ్బం, సోతస్స పారం గన్తుకామపురిసో వియ యోగావచరో, ఓరిమతీరం వియ సక్కాయో, పారిమతీరం వియ నిబ్బానం, పటిపాటియా ఠితా అట్ఠ కకుధరుక్ఖా వియ అట్ఠ సమాపత్తియో, లేపమక్ఖితేన హత్థేన సాఖాగహణం వియ ఝానవిపస్సనానం పారిపన్థికే అసోధేత్వా సమాపత్తిసమాపజ్జనం, చతూహి హత్థపాదేహి సాఖాయ బద్ధస్స ఓలమ్బనం వియ పఠమజ్ఝానే నికన్తియా లగ్గకాలో, ఉపరిసోతే వుట్ఠి వియ ఛసు ద్వారేసు కిలేసానం ఉప్పన్నకాలో, నదియా పుణ్ణాయ సోతే నిముగ్గస్స కుమ్భీలాదీనం భక్ఖభూతకాలో వియ సంసారసోతే నిముగ్గస్స చతూసు అపాయేసు దుక్ఖానుభవనకాలో వేదితబ్బో.

సుద్ధేన హత్థేనాతి సుధోతేన పరిసుద్ధహత్థేన. ఇమస్మిమ్పి అత్థే తాదిసమేవ ఓపమ్మం కాతబ్బం – తథేవ హి పారం గన్తుకామో పురిసో "కకుధరుక్ఖా నామ మట్ఠసాఖా, కిలిట్ఠహత్థేన గణ్హన్తస్స హత్థో పరిగలేయ్యా"తి హత్థపాదే సుధోతే కత్వా ఏకం సాఖం గణ్హిత్వా పఠమం రుక్ఖం ఆరుళ్హో. తతో ఓతరిత్వా దుతియం...పే॰... తతో ఓతరిత్వా అట్ఠమం, అట్ఠమరుక్ఖతో ఓతరిత్వా పారిమతీరే ఖేమన్తభూమిం గతో.

తత్థ "ఇమేహి రుక్ఖేహి పారిమతీరం గమిస్సామీ"తి తస్స పురిసస్స చిన్తితకాలో వియ యోగినో "అట్ఠ సమాపత్తియో సమాపజ్జిత్వా సమాపత్తితో వుట్ఠాయ అరహత్తం గమిస్సామీ"తి చిన్తితకాలో, సుద్ధేన హత్థేన సాఖాగహణం వియ ఝానవిపస్సనానం పారిపన్థికధమ్మే సోధేత్వా సమాపత్తిసమాపజ్జనం. తత్థ పఠమరుక్ఖారోహణకాలో వియ పఠమజ్ఝానసమాపత్తికాలో, పఠమరుక్ఖతో ఓరుయ్హ దుతియం ఆరుళ్హకాలో వియ పఠమజ్ఝానే నికన్తియా అబద్ధస్స తతో వుట్ఠాయ దుతియజ్ఝానసమాపన్నకాలో...పే॰... సత్తమరుక్ఖతో ఓరుయ్హ అట్ఠమం ఆరుళ్హకాలో వియ ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనసమాపత్తియం నికన్తియా అబద్ధస్స తతో వుట్ఠాయ నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనసమాపన్నకాలో. అట్ఠమరుక్ఖతో ఓరుయ్హ పారిమతీరం ఖేమన్తభూమిం గతకాలో వియ నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనే నికన్తియా అబద్ధస్స సమాపత్తితో వుట్ఠాయ సఙ్ఖారే సమ్మసిత్వా అరహత్తప్పత్తకాలో వేదితబ్బో.

అవిజ్జాప్పభేదం మనసి కరోతీతి అట్ఠసు ఠానేసు అఞ్ఞాణభూతాయ గణబహలమహాఅవిజ్జాయ పభేదసఙ్ఖాతం అరహత్తం మనసి కరోతి. **న పక్ఖన్దతీ**తి ఆరమ్మణవసేనేవ న పక్ఖన్దతి. **జమ్బాలీ**తి గామతో నిక్ఖన్తస్స మహాఉదకస్స పతిట్ఠానభూతో మహాఆవాటో. **అనేకవస్సగణికా**తి గామస్స వా నగరస్స వా ఉప్పన్నకాలేయేవ ఉప్పన్నత్తా అనేకాని వస్సగణాని ఉప్పన్నాయ ఏతిస్సాతి అనేకవస్సగణికా. **ఆయముఖానీ**తి చతస్సో పవిసనకన్దరా. **అపాయముఖానీ**తి అపవాహనచ్ఛిద్దాని. **న ఆళిప్పభేదో పాటికఙ్ఖో**తి న పాళిప్పభేదో పాటికఙ్ఖితబ్బో. న హి తతో ఉదకం ఉట్ఠాయ పాళిం భిన్దిత్వా కచవరం గహేత్వా మహాసముద్దం పాపుణాతి.

ఇమస్స పనత్థస్స విభావనత్థం ఉయ్యానగవేసకఓపమ్మం ఆహరితబ్బం. ఏకో కిర నగరవాసికో కులపుత్తో ఉయ్యానం గవేసన్తో నగరతో నాతిదూరే నచ్చాసన్నే మహన్తం జమ్బాలిం అద్దస. సో "ఇమస్మిం ఠానే రమణీయం ఉయ్యానం భవిస్సతీ"తి సల్లక్ఖేత్వా కుద్దాలం ఆదాయ చత్తారిపి కన్దరాని పిధాయ అపవాహనచ్ఛిద్దాని వివరిత్వా అట్ఠాసి. దేవో న సమ్మా వస్సి, అవసేసఉదకం అపవాహనచ్ఛిద్దేన పరిస్సవిత్వా గతం. చమ్మఖణ్డపిలోతికాదీని తత్థేవ పూతికాని జాతాని, పాణకా సణ్ఠితా, సమన్తా అనుపగమనీయా జాతా. ఉపగతానమ్పి నాసాపుటే పిధాయ పక్కమితబ్బం హోతి . సో కతిపాహేన ఆగన్త్వా పటిక్కమ్మ ఠితో ఓలోకేత్వా "న సక్కా ఉపగన్తు"న్తి పక్కామి.

తత్థ నగరవాసీ కులపుత్తో వియ యోగావచరో దట్ఠబ్బో, ఉయ్యానం గవేసన్తేన గామద్వారే జమ్బాలియా దిట్ఠకాలో వియ చాతుమహాభూతికకాయో, ఆయముఖానం పిహితకాలో వియ ధమ్మస్సవనోదకస్స అలద్ధకాలో, అపాయముఖానం వివటకాలో వియ ఛద్వారికసంవరస్స విస్సట్ఠకాలో, దేవస్స సమ్మా అవుట్ఠకాలో వియ సప్పాయకమ్మట్ఠానస్స అలద్ధకాలో, అవసేసఉదకస్స అపాయముఖేహి పరిస్సవిత్వా గతకాలో వియ అబ్భన్తరే గుణానం పరిహీనకాలో, ఉదకస్స ఉట్ఠాయ పాళిం భిన్దిత్వా కచవరం ఆదాయ మహాసముద్దం పాపుణితుం అసమత్థకాలో వియ అరహత్తమగ్గేన అవిజ్జాపాళిం భిన్దిత్వా కిలేసరాసిం విధమిత్వా నిబ్బానం సచ్ఛికాతుం అసమత్థకాలో, చమ్మఖణ్డపిలోతికాదీనం తత్థేవ పూతిభావో వియ అబ్భన్తరే

రాగాదికిలేసేహి పరిపూరితకాలో, తస్స ఆగన్త్వా దిస్వా విప్పటిసారినో గతకాలో వియ వట్టసమఙ్గిపుగ్గలస్స వట్టే అభిరతకాలో వేదితబ్బో.

ఆళిప్పభేదో పాటికఙ్ఖోతి పాళిప్పభేదో పాటికఙ్ఖితబ్బో. తతో హి ఉదకం ఉట్ఠాయ పాళిం భిన్దిత్వా కచవరం ఆదాయ మహాసముద్దం పాపుణితుం సక్ఖిస్సతీతి అత్థో.

ఇధాపి తదేవ ఓపమ్మం ఆహరితబ్బం. తత్థ ఆయముఖానం వివటకాలో వియ సప్పాయధమ్మస్సవనస్స లద్ధకాలో, అపాయముఖానం పిహితకాలో వియ ఛసు ద్వారేసు సంవరస్స పచ్చుపట్ఠితకాలో, దేవస్స సమ్మా వుట్ఠకాలో వియ సప్పాయకమ్మట్ఠానస్స లద్ధకాలో, ఉదకస్స ఉట్ఠాయ పాళిం భిన్దిత్వా కచవరం ఆదాయ మహాసముద్దం పత్తకాలో వియ అరహత్తమగ్గేన అవిజ్జం భిన్దిత్వా అకుసలరాసిం విధమిత్వా అరహత్తం సచ్ఛికతకాలో, ఆయముఖేహి పవిట్ఠేన ఉదకేన సరస్స పరిపుణ్ణకాలో వియ అబ్భన్తరే లోకుత్తరధమ్మేహి పరిపుణ్ణకాలో, సమన్తతో వతిం కత్వా రుక్ఖే రోపేత్వా ఉయ్యానమజ్ఝే పాసాదం మాపేత్వా నాటకాని పచ్చుపట్ఠపేత్వా సుభోజనం భుఞ్జన్తస్స నిసిన్నకాలో వియ ధమ్మపాసాదం ఆరుయ్హ నిబ్బానారమ్మణం ఫలసమాపత్తిం అప్పేత్వా నిసిన్నకాలో వేదితబ్బో. సేసమేత్థ ఉత్తానత్థమేవ. దేసనా పన లోకియలోకుత్తరమిస్సికా కథితాతి.

౯. నిబ్బానసుత్తవణ్ణనా

౧౭౯. నవమే **హానభాగియా సఞ్ఞా**తిఆదీసు ''పఠమస్స ఝానస్స లాభిం కామసహగతా సఞ్ఞామనసికారా సముదాచరన్తి, హానభాగినీ పఞ్ఞా''తి (విభ. ౭౯౯) అభిధమ్మే వుత్తనయేనేవ అత్థో వేదితబ్బో. **యథాభూతం నప్పజానన్తీ**తి యథాసభావతో మగ్గఞాణేన న జానన్తి.

౧౦. మహాపదేససుత్తవణ్ణనా

౧౮౦. దసమే **భోగనగరే విహరతీ**తి పరినిబ్బానసమయే చారికం చరన్తో తం నగరం పత్వా తత్థ విహరతి. **ఆనన్దచేతియే**తి ఆనన్దయక్ఖస్స భవనట్ఠానే పతిట్ఠితవిహారే. **మహాపదేసే**తి మహాఓకాసే మహాఅపదేసే వా, బుద్ధాదయో మహన్తే మహన్తే అపదిసిత్వా వుత్తాని మహాకారణానీతి అత్థో. **నేవ అభినన్దితబ్బన్తి** హట్ఠతుట్ఠేహి సాధుకారం దత్వా పుబ్బేవ న సోతబ్బం. ఏవం కతే హి పచ్ఛా ''ఇదం న సమేతీ''తి వుచ్చమానోపి ''కిం పుబ్బేవ అయం ధమ్మో, ఇదాని న ధమ్మో''తి వత్వా లద్ధిం న విస్సజ్జేతి. **నప్పటిక్కోసితబ్బన్తి** ''కిం ఏస బాలో వదతీ''తి ఏవం పుబ్బేవ న వత్తబ్బం. ఏవం వుత్తే హి వత్తుం యుత్తమ్పి న వక్ఖతి. తేనాహ – **అనభినన్దిత్వా అప్పటిక్కోసిత్వా**తి. **పదబ్యఞ్జనానీ**తి పదసఙ్ఖాతాని బ్యఞ్జనాని. **సాధుకం ఉగ్గహేత్వా**తి ''ఇమస్మిం ఠానే పాళి వుత్తా, ఇమస్మిం ఠానే అత్థో వుత్తో, ఇమస్మిం ఠానే అనుసన్ధి కథితా , ఇమస్మిం ఠానే పుబ్బాపరం కథిత''న్తి సుట్ఠు గహేత్వా. **సుత్తే ఓతారేతబ్బానీ**తి సుత్తే ఓతరితబ్బాని. **వినయే సన్దస్సేతబ్బానీ**తి వినయే సంసన్దేతబ్బాని.

ఏత్థ చ **సుత్త**న్తి వినయో వుత్తో. యథాహ – ''కత్థ పటిక్ఖిత్తం, సావత్థియం సుత్తవిభఙ్గే''తి (చూళవ. ౪౫౭) **వినయో**తి ఖన్ధకో. యథాహ – ''వినయాతిసారే''తి. ఏవం వినయపిటకమ్పి న పరియాదియతి. ఉభతోవిభఙ్గా పన సుత్తం, ఖన్ధకపరివారా వినయోతి ఏవం వినయపిటకం పరియాదియతి. అథ వా సుత్తన్తపిటకం సుత్తం, వినయపిటకం వినయోతి

ఏవం ద్వేయేవ పిటకాని పరియాదియన్తి. సుత్తన్తాభిధమ్మపిటకాని వా సుత్తం, వినయపిటకం వినయోతి ఏవమ్పి తీణి పిటకాని న తావ పరియాదియన్తి. అసుత్తనామకఞ్హి బుద్ధవచనం నామ అత్థి. సేయ్యథిదం – జాతకం పటిసమ్భిదా నిద్దేసో సుత్తనిపాతో ధమ్మపదం ఉదానం ఇతివుత్తకం విమానవత్థు పేతవత్థు థేరగాథా థేరీగాథా అపదానన్తి.

సుదిన్నత్థేరో పన "అసుత్తనామకం బుద్ధవచనం నత్థీ"తి తం సబ్బం పటిక్ఖిపిత్వా "తీణి పిటకాని సుత్తం, వినయో పన కారణ"న్తి ఆహ. తతో తం కారణం దస్సేన్తో ఇదం సుత్తమాహరి –

"యే ఖో త్వం, గోతమి, ధమ్మే జానేయ్యాసి, ఇమే ధమ్మా సరాగాయ సంవత్తన్తి నో విరాగాయ, సంయోగాయ సంవత్తన్తి నో విసంయోగాయ, సఉపాదానాయ సంవత్తన్తి నో అనుపాదానాయ, మహిచ్ఛతాయ సంవత్తన్తి నో అప్పిచ్ఛతాయ, అసన్తుట్ఠియా సంవత్తన్తి నో సన్తుట్ఠియా, కోసజ్జాయ సంవత్తన్తి నో వీరియారమ్భాయ, సఙ్గణికాయ సంవత్తన్తి నో పవివేకాయ, ఆచయాయ సంవత్తన్తి నో అపచయాయ. ఏకంసేన, గోతమి, జానేయ్యాసి 'నేసో ధమ్మో నేసో వినయో నేతం సత్థు సాసన'న్తి.

"యే చ ఖో త్వం, గోతమి, ధమ్మే జానేయ్యాసి, ఇమే ధమ్మా విరాగాయ సంవత్తన్తి నో సరాగాయ, విసంయోగాయ సంవత్తన్తి నో సంయోగాయ. అనుపాదానాయ సంవత్తన్తి నో సఉపాదానాయ, అప్పిచ్ఛతాయ సంవత్తన్తి నో మహిచ్ఛతాయ, సన్తుట్ఠియా సంవత్తన్తి నో అసన్తుట్ఠియా, వీరియారమ్భాయ సంవత్తన్తి నో కోసజ్జాయ, పవివేకాయ సంవత్తన్తి నో సఙ్గణికాయ, అపచయాయ సంవత్తన్తి నో ఆచయాయ. ఏకంసేన, గోతమి , జానేయ్యాసి 'ఏసో ధమ్మో ఏసో వినయో ఏతం సత్థు సాసన'"న్తి (చూళవ. ౪౦౬; అం. ని. ౮.౫౩).

తస్మా **సుత్తే**తి తేపిటకబుద్ధవచనే ఓతారేతబ్బాని. **వినయే**తి ఏతస్మిం రాగాదివినయకారణే సంసన్దేతబ్బానీతి అయమేత్థ అత్థో. **న చేవ సుత్తే ఓతరన్తీ**తి సుత్తపటిపాటియా కత్థచి అనాగన్త్వా ఛల్లిం ఉట్ఠపేత్వా గుళ్హవేస్సన్తర-గుళ్హఉమ్మగ్గ-గుళ్హవినయవేదల్లపిటకానం అఞ్ఞతరతో ఆగతాని పఞ్ఞాయన్తీతి అత్థో. ఏవం ఆగతాని హి రాగాదివినయే చ అపఞ్ఞాయమానాని ఛడ్డేతబ్బాని హోన్తి. తేన వుత్తం – "ఇతి హిదం, భిక్ఖవే, ఛడ్డేయ్యాథా"తి. ఏతేనుపాయేన సబ్బత్థ అత్థో వేదితబ్బో. **ఇదం, భిక్ఖవే, చతుత్థం మహాపదేసం ధారేయ్యాథా**తి ఇమం, భిక్ఖవే, చతుత్థం ధమ్మస్స పతిట్ఠానోకాసం ధారేయ్యాథాతి.

సఞ్చేతనియవగ్గో తతియో.

(౧౯) ౪. బ్రాహ్మణవగ్గో

౧. యోధాజీవసుత్తవణ్ణనా

౧౮౧. చతుత్థస్స పఠమే **ఠానకుసలో**తి యేన ఠానేన ఠితో అవిరాధేత్వా విజ్ఝితుం సక్కోతి, తస్మిం ఠానే కుసలో. సేసం హేట్ఠా వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం.

౨. పాటిభోగసుత్తవణ్ణనా

౧౮౨. దుతియే **నత్థి కోచి పాటిభోగో**తి అహం తే పాటిభోగోతి ఏవం పాటిభోగో భవితుం సమత్థో నామ నత్థి. **జరాధమ్మ**న్తి జరాసభావం. ఏస నయో సబ్బత్థ.

౩. సుతసుత్తవణ్ణనా

౧౮౩. తతియే **నత్థి తతో దోసో**తి తస్మిం దోసో నామ నత్థీతి అత్థో.

౪. అభయసుత్తవణ్ణనా

౧౮౪. చతుత్థే కిచ్ఛాజీవితకారణట్ఠేన రోగోవ **రోగాతఙ్కో** నామ. **ఫుట్ఠస్సా**తి తేన రోగాతఙ్కేన సమన్నాగతస్స. **ఉరత్తాళిం కన్దతీ**తి ఉరం తాళేత్వా రోదతి. **అకతకల్యాణో**తిఆదీసు కల్యాణం వుచ్చతి పుఞ్ఞకమ్మం , తం అకతం ఏతేనాతి అకతకల్యాణో. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. పుఞ్ఞకమ్మమేవ హి కోసల్లసమ్భూతత్తా **కుసలం,** భీతస్స పరిత్తాయకత్తా **భీరుత్తాణ**న్తి వుచ్చతి. **కతపాపో**తిఆదీసు పాపం వుచ్చతి లామకం అకుసలకమ్మం. **లుద్ద**న్తి కక్ఖళకమ్మం. **కిబ్బిస**న్తి సమలం అపరిసుద్ధకమ్మం. **కఙ్ఖీ హోతీ**తి బుద్ధధమ్మసఙ్ఘగుణేసు చేవ సిక్ఖాయ చ పుబ్బన్తే చ అపరన్తే చ పుబ్బన్తాపరన్తే చ పటిచ్చసముప్పాదే చాతి అట్ఠసు ఠానేసు కఙ్ఖాయ సమన్నాగతో హోతి. **విచికిచ్ఛీ**తి విచికిచ్ఛాయ సమన్నాగతో సాసనసద్ధమ్మే న నిట్ఠం గతో, ఉగ్గహపరిపుచ్ఛావసేన నిట్ఠం గన్తుం న సక్కోతి. ఇమినా నయేన సబ్బత్థ అత్థో వేదితబ్బో.

౫. బ్రాహ్మణసచ్చసుత్తవణ్ణనా

౧౮౫. పఞ్చమే **బ్రాహ్మణసచ్చానీ**తి బ్రాహ్మణానం సచ్చాని తథాని. **సో తేన న సమణోతి మఞ్ఞతీ**తి సో ఖీణాసవో తేన సచ్చేన "అహం సమణో"తి తణ్హామానదిట్ఠీహి న మఞ్ఞతి. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. **యదేవ తత్థ సచ్చం, తదభిఞ్ఞాయా**తి యం తత్థ "సబ్బే పాణా అవజ్ఝా"తి పటిపత్తియా సచ్చం తథం అవిపరీతం. ఇమినా వచీసచ్చం అబ్భన్తరం కత్వా పరమత్థసచ్చం నిబ్బానం దస్సేతి. **తదభిఞ్ఞాయా**తి తం ఉభయమ్పి అభివిసిట్ఠాయ పఞ్ఞాయ జానిత్వా. **అనుద్దయాయ అనుకమ్పాయ పటిపన్నో హోతీ**తి అనుద్దయత్థాయ చ అనుకమ్పత్థాయ చ యా పటిపదా, తం పటిపన్నో హోతి, పూరేత్వా ఠితోతి అత్థో. సేసపటిపదాసుపి ఏసేవ నయో.

సబ్బే కామాతి సబ్బే వత్థుకామకిలేసకామా. **ఇతి వదం బ్రాహ్మణో సచ్చమాహా**తి ఏవమ్పి వదన్తో ఖీణాసవబ్రాహ్మణో సచ్చమేవ ఆహ. **సబ్బే భవా**తి కామభవాదయో తయోపి. **నాహం క్వచనీ**తి ఏత్థ పన చతుక్కోటికసుఞ్ఞతా కథితా. అయఞ్హి

“నాహం క్వచనీ”తి క్వచి అత్తానం న పస్సతి, **కస్సచి కిఞ్చనతస్మిన్తి** అత్తనో అత్తానం కస్సచి పరస్స కిఞ్చనభావే ఉపనేతబ్బం న పస్సతి, భాతిట్ఠానే భాతరం, సహాయట్ఠానే సహాయం, పరిక్ఖారట్ఠానే వా పరిక్ఖారం మఞ్ఞిత్వా ఉపనేతబ్బం న పస్సతీతి అత్థో. **న చ మమ క్వచనీ**తి ఏత్థ మమసద్దం తావ ఠపేత్వా “న చ క్వచని పరస్స చ అత్తానం క్వచి న పస్సతీ”తి అయమత్థో. ఇదాని “మమసద్దం ఆహరిత్వా మమ కిస్మిఞ్చి కిఞ్చనం నత్థీ”తి సో పరస్స అత్తా మమ కిస్మిఞ్చి కిఞ్చనభావే అత్థీతి న పస్సతి, అత్తనో భాతిట్ఠానే భాతరం, సహాయట్ఠానే సహాయం, పరిక్ఖారట్ఠానే వా పరిక్ఖారన్తి కిస్మిఞ్చి ఠానే పరస్స అత్తానం ఇమినా కిఞ్చనభావేన ఉపనేతబ్బం న పస్సతీతి అత్థో. ఏవమయం యస్మా నేవ కత్థచి అత్తానం పస్సతి, న తం పరస్స కిఞ్చనభావే ఉపనేతబ్బం పస్సతి, న పరస్స అత్తానం పస్సతి, న పరస్స అత్తానం అత్తనో కిఞ్చనభావే ఉపనేతబ్బం పస్సతీతి. **ఇతి వదం బ్రాహ్మణో**తి ఏవం చతుక్కోటికం సుఞ్ఞతం వదన్తోపి ఖీణాసవబ్రాహ్మణో తస్సా పటిపదాయ సమ్మా పటివిద్ధత్తా సచ్చమేవ ఆహ, న ముసాతి సబ్బేసుపి వారేసు మఞ్ఞనానం పహీనత్తాయేవ న మఞ్ఞతీతి చ అత్థో వేదితబ్బో. **ఆకిఞ్చఞ్ఞంయేవ పటిపదన్తి** కిఞ్చనభావవిరహితం నిప్పలిబోధం నిగ్గహణమేవ పటిపదం పటిపన్నో హోతి పూరేత్వా ఠితో.

ఇమాని ఖో పరిబ్బాజకా చత్తారి బ్రాహ్మణసచ్చాని మయా సయం అభిఞ్ఞా సచ్ఛికత్వా పవేదితానీతి యాని తుమ్హే భోవాదిబ్రాహ్మణానం సచ్చాని వదేథ, తేహి అఞ్ఞాని మయా ఇమాని బాహితపాపబ్రాహ్మణస్స చత్తారి సచ్చాని చతూహి మగ్గేహి సోళసవిధేన కిచ్చేన జానిత్వా పచ్చక్ఖం కత్వా పవేదితాని దేసితాని జోతితానీతి అత్థో. ఇతి ఇమస్మిం సుత్తే చతూసుపి ఠానేసు ఖీణాసవస్స వచీసచ్చమేవ కథితన్తి.

౬. ఉమ్మగ్గసుత్తవణ్ణనా

౧౮౬. ఛట్ఠే **పరికస్సతీ**తి ఆకడ్ఢియతి. **ఉమ్మగ్గో**తి ఉమ్ముజ్జనం, పఞ్ఞాగమనన్తి అత్థో. పఞ్ఞా ఏవ వా ఉమ్ముజ్జనట్ఠేన ఉమ్మగ్గోతి వుచ్చతి. సావ పటిభానట్ఠేన **పటిభానం. చిత్తస్స ఉప్పన్నస్స వసం గచ్ఛతీ**తి యే చిత్తస్స వసం గచ్ఛన్తి, తేసంయేవేత్థ గహణం వేదితబ్బం. **అత్థమఞ్ఞాయ ధమ్మమఞ్ఞాయా**తి అత్థఞ్చ పాళిఞ్చ జానిత్వా. **ధమ్మానుధమ్మప్పటిపన్నో హోతీ**తి లోకుత్తరధమ్మస్స అనుచ్ఛవికధమ్మం సహ సీలేన పుబ్బభాగప్పటిపదం పటిపన్నో హోతి. **నిబ్బేధికపఞ్ఞో**తి నిబ్బిజ్ఝనకపఞ్ఞో. **ఇదం దుక్ఖన్తి** ఠపేత్వా తణ్హం సేసం తేభూమకక్ఖన్ధపఞ్చకం దుక్ఖన్తి సుతం హోతి. **పఞ్ఞాయా**తి మగ్గపఞ్ఞాయ. **అయం దుక్ఖసముదయో**తి వట్టమూలకతణ్హా తస్స దుక్ఖస్స సముదయోతి సుతం హోతి. ఇమినా ఉపాయేన సేసద్వయేపి అత్థో వేదితబ్బో. చతుత్థపఞ్హావిస్సజ్జనేన అరహత్తఫలం కథితన్తి వేదితబ్బం.

౭. వస్సకారసుత్తవణ్ణనా

౧౮౭. సత్తమే **తోదేయ్యస్సా**తి తుదిగామవాసికస్స. **పరిసతీ**తి సన్నిపతితాయ పరిసాయ. **పరూపారమ్భం వత్తేన్తీ**తి పరగరహం పవత్తేన్తి కథేన్తి. **బాలో అయం రాజా**తిఆది యం తే ఉపారమ్భం వత్తేన్తి, తస్స దస్సనత్థం వుత్తం. **సమణే రామపుత్తే**తి ఉదకే రామపుత్తే. **అభిప్పసన్నో**తి అతిక్కమ్మ పసన్నో. **పరమనిపచ్చకారన్తి** ఉత్తమనిపాతకిరియం నీచవుత్తిం. **పరిహారకా**తి పరిచారకా. **యమకో**తిఆదీని తేసం నామాని. తేసు హి ఏకో యమకో నామ, ఏకో మోగ్గల్లో నామ, ఏకో ఉగ్గో నామ, ఏకో నావిన్దకీ నామ, ఏకో గన్ధబ్బో నామ, ఏకో అగ్గివేస్సో నామ. **త్యాస్సుదన్తి** ఏత్థ **అస్సుదన్తి** నిపాతమత్తం, తే అత్తనో పరిసతి నిసిన్నేతి అత్థో. **ఇమినా నయేన నేతీ**తి ఇమినా కారణేన అనునేతి జానాపేతి. **కరణీయాధికరణీయేసూ**తి పణ్డితేహి కత్తబ్బకిచ్చేసు చ అతిరేకకత్తబ్బకిచ్చేసు చ. **వచనీయాధివచనీయేసూ**తి వత్తబ్బేసు చ అతిరేకవత్తబ్బేసు చ.

అలమత్థదసతరేహీతి ఏత్థ అత్థే పస్సితుం సమత్థా అలమత్థదసా, తే అతిసిత్వా ఠితా అలమత్థదసతరా, తేహి అలమత్థదసతరేహి. **అలమత్థదసతరో**తి అలమత్థదసతాయ ఉత్తరితరో, ఛేకేహి ఛేకతరో పణ్డితేహి పణ్డితతరోతి పుచ్ఛన్తో ఏవమాహ. అథస్స తే పటిపుచ్ఛన్తా **ఏవం భో**తిఆదిమాహంసు. ఇతి బ్రాహ్మణో అత్తనో సప్పురిసతాయ తం ఏళేయ్యరాజానమ్పి తస్స పరివారికేపి ఉదకమ్పి రామపుత్తం పసంసి. అన్ధో వియ హి అసప్పురిసో, చక్ఖుమా వియ సప్పురిసో. యథా అన్ధో నేవ అనన్ధం న అన్ధం పస్సతి, ఏవం అసప్పురిసో నేవ సప్పురిసం న అసప్పురిసం జానాతి. యథా చక్ఖుమా అన్ధమ్పి అనన్ధమ్పి పస్సతి, ఏవం సప్పురిసో సప్పురిసమ్పి అసప్పురిసమ్పి జానాతి. తోదేయ్యోపి సప్పురిసతాయ అసప్పురిసే అఞ్ఞాసీతి ఇమమత్థవసం పటిచ్చ తుట్ఠమానసో బ్రాహ్మణో **అచ్ఛరియం భో, గోతమా**తిఆదీని వత్వా తథాగతస్స భాసితం అనుమోదిత్వా పక్కామి.

౮. ఉపకసుత్తవణ్ణనా

౧౮౮. అట్ఠమే **ఉపకో**తి తస్స నామం. **మణ్డికాపుత్తో**తి మణ్డికాయ పుత్తో. **ఉపసఙ్కమీ**తి సో కిర దేవదత్తస్స ఉపట్ఠాకో, "కిం ను ఖో సత్థా మయి అత్తనో సన్తికం ఉపగతే వణ్ణం కథేస్సతి, ఉదాహు అవణ్ణ"న్తి పరిగ్గణ్హనత్థం ఉపసఙ్కమి. "నేరయికో దేవదత్తో కప్పట్ఠో అతేకిచ్ఛో"తి (చూళవ॰ ౩౪౮) వచనం సుత్వా సత్థారం ఘట్టేతుకామో ఉపసఙ్కమీతిపి వదన్తి. **పరూపారమ్భం వత్తేతీ**తి పరగరహం కథేతి. **సబ్బో సో న ఉపపాదేతీ**తి సబ్బోపి సో కుసలధమ్మం న ఉప్పాదేతి, అత్తనో వా వచనం ఉపపాదేతుం అనుచ్ఛవికం కాతుం న సక్కోతి. **అనుపపాదేన్తో గారయ్హో హోతీ**తి కుసలం ధమ్మం ఉప్పాదేతుం అసక్కోన్తో అత్తనో చ వచనం ఉపపన్నం అనుచ్ఛవికం కాతుం అసక్కోన్తో గారయ్హో హోతి. **ఉపవజ్జో**తి ఉపవదితబ్బో చ హోతి, వజ్జేన వా ఉపేతో హోతి, సదోసో హోతీతి అత్థో.

అథ భగవా తస్స వాదం గహేత్వా తస్సేవ గీవాయ పటిముఞ్చన్తో **పరూపారమ్భ**న్తిఆదిమాహ. **ఉమ్ముజ్జమానకంయేవా**తి ఉదకతో సీసం ఉక్ఖిపన్తంయేవ. **తత్థ అపరిమాణా పదా**తిఆదీసు తస్మిం అకుసలన్తి పఞ్ఞాపనే పదానిపి అక్ఖరానిపి ధమ్మదేసనాపి అపరిమాణాయేవ. **ఇతిపిదం అకుసల**న్తి ఇదమ్పి అకుసలం ఇదమ్పి అకుసలం ఇమినాపి కారణేన ఇమినాపి కారణేన అకుసలన్తి ఏవం అకుసలపఞ్ఞత్తియం ఆగతానిపి అపరిమాణాని. అథాపి అఞ్ఞేనాకారేన తథాగతో తం ధమ్మం దేసేయ్య, ఏవమ్పిస్స దేసనా అపరిమాణా భవేయ్య. యథాహ – "అపరియాదిన్నావస్స తథాగతస్స ధమ్మదేసనా, అపరియాదిన్నం ధమ్మపదబ్యఞ్జన"న్తి (మ॰ ని॰ ౧.౧౬౧). ఇమినా ఉపాయేన సబ్బవారేసు అత్థో వేదితబ్బో. **యావ ధంసీ వతాయ**న్తి యావ గుణధంసీ వత అయం. **లోణకారదారకో**తి లోణకారగామదారకో. **యత్ర హి నామా**తి యో హి నామ. **ఆసాదేతబ్బం మఞ్ఞిస్సతీ**తి ఘట్టేతబ్బం మఞ్ఞిస్సతి. **అపేహీ**తి అపగచ్ఛ, మా మే పురతో అట్ఠాసి. ఏవఞ్చ పన వత్వా గీవాయ గణ్హాపేత్వా నిక్కడ్ఢాపేసియేవాతి.

౯. సచ్ఛికరణీయసుత్తవణ్ణనా

౧౮౯. నవమే **కాయేనా**తి నామకాయేన. **సచ్ఛికరణీయా**తి పచ్చక్ఖం కాతబ్బా. **సతియా**తి పుబ్బేనివాసానుస్సతియా. **చక్ఖునా**తి దిబ్బచక్ఖునా. **పఞ్ఞాయా**తి ఝానపఞ్ఞాయ విపస్సనాపఞ్ఞా సచ్ఛికాతబ్బా, విపస్సనాపఞ్ఞాయ మగ్గపఞ్ఞా, మగ్గపఞ్ఞాయ ఫలపఞ్ఞా, ఫలపఞ్ఞాయ పచ్చవేక్ఖణపఞ్ఞా సచ్ఛికాతబ్బా, పత్తబ్బాతి అత్థో. ఆసవానం ఖయసఙ్ఖాతం పన అరహత్తం పచ్చవేక్ఖణవసేన పచ్చవేక్ఖణపఞ్ఞాయ సచ్ఛికరణీయం నామాతి.

౧౦. ఉపోసథసుత్తవణ్ణనా

౧౯౦. దసమే **తుణ్హీభూతం తుణ్హీభూతన్తి** యతో యతో అనువిలోకేతి, తతో తతో తుణ్హీభూతమేవ. **భిక్ఖూ ఆమన్తేసీతి** పటిపత్తిసమ్పన్నే భిక్ఖూ పసన్నేహి చక్ఖూహి అనువిలోకేత్వా ఉప్పన్నధమ్మపామోజ్జో థోమేతుకామతాయ ఆమన్తేసి. **అపలాపాతి** పలాపరహితా. ఇతరం తస్సేవ వేవచనం. **సుద్ధాతి** నిమ్మలా. **సారే పతిట్ఠితాతి** సీలాదిసారే పతిట్ఠితా. **అలన్తి** యుత్తం. **యోజనగణనానీతి** ఏకం యోజనం యోజనమేవ, దసపి యోజనాని యోజనానేవ. తతో ఉద్ధం "యోజనగణనానీ"తి వుచ్చతి. ఇధ పన యోజనసతమ్పి యోజనసహస్సమ్పి అధిప్పేతం. **పుటోసేనాపీతి** పుటోసం వుచ్చతి పాథేయ్యం, పాథేయ్యం గహేత్వాపి ఉపసఙ్కమితుం యుత్తమేవాతి అత్థో. పుటంసేనాతిపి పాఠో. తస్సత్థో – పుటో అంసే అస్సాతి పుటంసో, తేన పుటంసేన, అంసేన పాథేయ్యపుటం వహన్తేనాపీతి వుత్తం హోతి.

ఇదాని ఏవరూపేహి ఏవరూపేహి చ గుణేహి సమన్నాగతా ఏత్థ భిక్ఖూ అత్థీతి దస్సేతుం **సన్తి భిక్ఖవేతి**ఆదిమాహ. తత్థ **దేవప్పత్తాతి** ఉపపత్తిదేవనిబ్బత్తకం దిబ్బవిహారం దిబ్బవిహారేన చ అరహత్తం పత్తా. **బ్రహ్మప్పత్తాతి** నిద్దోసట్ఠేన బ్రహ్మభావసాధకం బ్రహ్మవిహారం బ్రహ్మవిహారేన చ అరహత్తం పత్తా. **ఆనేఞ్జప్పత్తాతి** అనిఞ్జనభావసాధకం ఆనేఞ్జం ఆనేఞ్జేన చ అరహత్తం పత్తా. **అరియప్పత్తాతి** పుథుజ్జనభావం అతిక్కమ్మ అరియభావం పత్తా. **ఏవం ఖో, భిక్ఖవే, భిక్ఖు దేవప్పత్తో హోతీతి**ఆదీసు ఏవం రూపావచరచతుత్థజ్ఝానే ఠత్వా చిత్తం వివట్టేత్వా అరహత్తం పత్తో దేవప్పత్తో నామ హోతి , చతూసు బ్రహ్మవిహారేసు ఠత్వా చిత్తం వివట్టేత్వా అరహత్తం పత్తో బ్రహ్మప్పత్తో నామ, చతూసు అరూపజ్ఝానేసు ఠత్వా చిత్తం వివట్టేత్వా అరహత్తం పత్తో ఆనేఞ్జప్పత్తో నామ. **ఇదం దుక్ఖన్తి**ఆదీహి చతూహి సచ్చేహి చత్తారో మగ్గా తీణి చ ఫలాని కథితాని. తస్మా ఇమం అరియధమ్మం పత్తో భిక్ఖు అరియప్పత్తో నామ హోతీతి.

బ్రాహ్మణవగ్గో చతుత్థో.

(౨౦) ౫. మహావగ్గో

౧. సోతానుగతసుత్తవణ్ణనా

౧౯౧. పఞ్చమస్స పఠమే **సోతానుగతానన్తి** పసాదసోతం ఓదహిత్వా ఞాణసోతేన వవత్థపితానం. **చత్తారో ఆనిసంసా పాటికఙ్ఖాతి** చత్తారో గుణానిసంసా పాటికఙ్ఖితబ్బా. ఇదం పన భగవతా అత్థుప్పత్తివసేన ఆరద్ధం. కతరఅత్థుప్పత్తివసేనాతి? భిక్ఖూనం ధమ్మస్సవనాయ అనుపసఙ్కమనఅత్థుప్పత్తివసేన. పఞ్చసతా కిర బ్రాహ్మణపబ్బజితా "సమ్మాసమ్బుద్ధో లిఙ్గవచనవిభత్తిపదబ్యఞ్జనాదీహి కథేన్తో అమ్హేహి ఞాతమేవ కథేస్సతి, అఞ్ఞాతం కిం కథేస్సతీ"తి ధమ్మస్సవనత్థం న గచ్ఛన్తి. సత్థా తం పవత్తిం సుత్వా తే పక్కోసాపేత్వా "కస్మా ఏవం కరోథ, సక్కచ్చం ధమ్మం సుణాథ, సక్కచ్చం ధమ్మం సుణన్తానఞ్చ సజ్ఝాయన్తానఞ్చ ఇమే ఏత్తకా ఆనిసంసా"తి దస్సేన్తో ఇమం దేసనం ఆరభి.

తత్థ **ధమ్మం పరియాపుణాతీతి** సుత్తం గేయ్యన్తిఆదికం నవఙ్గం సత్థుసాసనభూతం తన్తిధమ్మం వళఞ్జేతి. **సోతానుగతా హోన్తీతి** సోతం అనుప్పత్తా అనుపవిట్ఠా హోన్తి. **మనసానుపేక్ఖితాతి** చిత్తేన ఓలోకితా. **దిట్ఠియా సుప్పటివిద్ధాతి** అత్థతో చ కారణతో చ పఞ్ఞాయ సుట్ఠు పటివిద్ధా పచ్చక్ఖం కతా. **ముట్ఠస్సతి కాలం కురుమానోతి** నయిదం బుద్ధవచనం అనుస్సరణసతియా అభావేన వుత్తం, పుథుజ్జనకాలకిరియం పన సన్ధాయ వుత్తం. పుథుజ్జనో హి ముట్ఠస్సతి కాలం కరోతి నామ. **ఉపపజ్జతీతి** సుద్ధసీలే పతిట్ఠితో దేవలోకే నిబ్బత్తతి. **ధమ్మపదా ప్లవన్తీతి** అన్తరాభవే నిబ్బత్తముట్ఠస్సతినో, యేపి పుబ్బే సజ్ఝాయమూలికా వాచాపరిచితబుద్ధవచనధమ్మా, తే సబ్బే పసన్నే ఆదాసే ఛాయా వియ ప్లవన్తి, పాకటా హుత్వా పఞ్ఞాయన్తి. **దన్ధో, భిక్ఖవే, సతుప్పాదోతి** బుద్ధవచనానుస్సరణసతియా ఉప్పాదో దన్ధో గరు. అథ సో సత్తో ఖిప్పంయేవ విసేసగామీ హోతి, నిబ్బానగామీ హోతీతి అత్థో.

ఇద్ధిమా చేతోవసిప్పత్తోతి ఇద్ధిసమ్పన్నో చిత్తస్స వసిభావపత్తో ఖీణాసవో. **అయం వా సో ధమ్మవినయోతి** ఏత్థ విభావనత్థో వా-సద్దో. **యత్థాతి** యస్మిం ధమ్మవినయే. **బ్రహ్మచరియం అచరిన్తి** బ్రహ్మచరియవాసం వసిం. ఇదమ్పి బుద్ధవచనం మయా పుబ్బే వళఞ్జితన్తి బుద్ధవచనానుస్సరణవసేనేతం వుత్తం. **దేవపుత్తోతి** పఞ్చాలచణ్డో వియ హత్థకమహాబ్రహ్మా వియ సనఙ్కుమారబ్రహ్మా వియ చ ఏకో ధమ్మకథికదేవపుత్తో. **ఓపపాతికో ఓపపాతికం సారేతీతి** పఠమం ఉప్పన్నో దేవపుత్తో పచ్ఛా ఉప్పన్నం సారేతి. **సహపంసుకీళికాతి** ఏతేన నేసం దీఘరత్తం కతపరిచయభావం దస్సేతి. **సమాగచ్ఛేయ్యున్తి** సాలాయ వా రుక్ఖమూలే వా సమ్ముఖీభావం గచ్ఛేయ్యుం. **ఏవం వదేయ్యాతి** సాలాయ వా రుక్ఖమూలే వా పఠమతరం నిసిన్నో పచ్ఛా ఆగతం ఏవం వదేయ్య. సేసమేత్థ పాళినయేనేవ వేదితబ్బం.

౨. ఠానసుత్తవణ్ణనా

౧౯౨. దుతియే **ఠానానీతి** కారణాని. **ఠానేహీతి** కారణేహి. **సోచేయ్యన్తి** సుచిభావో. **సంవసమానోతి** ఏకతో వసమానో. **న సన్తతకారీతి** న సతతకారీ. **న సన్తతవుత్తి సీలేసూతి** సతతం సబ్బకాలం సీలజీవితం న జీవతీతి అత్థో. **సంవోహారమానోతి** కథేన్తో. **ఏకేన ఏకో వోహరతీతి** ఏకేన సద్ధిం ఏకో హుత్వా కథేతి. **వోక్కమతీతి** ఒక్కమతి. **పురిమవోహారా పచ్ఛిమవోహారన్తి** పురిమకథాయ పచ్ఛిమకథం, పురిమకథాయ చ పచ్ఛిమకథా, పచ్ఛిమకథాయ చ పురిమకథా న సమేతీతి అత్థో.

ఞాతిబ్యసనేనాతిఆదీసు ఞాతీనం బ్యసనం ఞాతిబ్యసనం, ఞాతివినాసోతి అత్థో. దుతియపదేపి ఏసేవ నయో. **రోగబ్యసనే** పన రోగోయేవ ఆరోగ్యవినాసనతో బ్యసనం రోగబ్యసనం. **అనుపరివత్తన్తీ**తి అనుబన్ధన్తి. **లాభో చా**తిఆదీసు ఏకం అత్తభావం లాభో అనుపరివత్తతి, ఏకం అలాభోతి ఏవం నయో నేతబ్బో. **సాకచ్ఛాయమానో**తి పఞ్హపుచ్ఛనవిస్సజ్జనవసేన సాకచ్ఛం కరోన్తో. **యథా**తి యేనాకారేన . **ఉమ్మగ్గో**తి పఞ్ఞుమ్మగ్గో. **అభినీహారో**తి పఞ్ఞాభిసఙ్ఖరణవసేన చిత్తస్స అభినీహారో. **సముదాహారో**తి పఞ్హపుచ్ఛనం. **సన్త**న్తి పచ్చనీకసన్తతాయ సన్తం కత్వా న కథేతీతి అత్థో. **పణీత**న్తి అతప్పకం. **అతక్కావచర**న్తి యథా తక్కేన నయగ్గాహేన గహేతుం సక్కా హోతి, ఏవం న కథేతీతి అత్థో. **నిపుణ**న్తి సణ్హం. **పణ్డితవేదనీయ**న్తి పణ్డితేహి జానితబ్బకం. సేసం సబ్బత్థ వుత్తానుసారేనేవ వేదితబ్బం.

౩. భద్దియసుత్తవణ్ణనా

౧౯౩. తతియే **ఉపసఙ్కమీ**తి భుత్తపాతరాసో హుత్వా మాలాగన్ధవిలేపనం గహేత్వా భగవన్తం వన్దిస్సామీతి ఉపసఙ్కమి. **మా అనుస్సవేనా**తిఆదీసు అనుస్సవవచనేన మమ కథం మా గణ్హథాతి ఇమినా నయేన అత్థో వేదితబ్బో. **సారమ్భో**తి కరణుత్తరియలక్ఖణో సారమ్భో. **అలోభాదయో** లోభాదిపటిపక్ఖవసేన వేదితబ్బా. **కుసలధమ్మూపసమ్పదాయా**తి కుసలధమ్మానం సమ్పాదనత్థాయ, పటిలాభత్థాయాతి వుత్తం హోతి. **ఇమే చేపి, భద్దియ, మహాసాలా**తి పురతో ఠితే సాలరుక్ఖే దస్సేన్తో ఏవమాహ. సేసమేత్థ హేట్ఠా వుత్తనయత్తా ఉత్తానత్థత్తా చ సువిఞ్ఞేయ్యమేవ. సత్థరి పన దేసనం వినివట్టేన్తే భద్దియో సోతాపన్నో జాతోతి.

౪. సాముగియాసుత్తవణ్ణనా

౧౯౪. చతుత్థే **సాముగియా**తి సాముగనిగమవాసినో. **బ్యగ్ఘపజ్జా**తి తే ఆలపన్తో ఏవమాహ. కోలనగరస్స హి కోలరుక్ఖే హారేత్వా కతత్తా కోలనగరన్తి చ బ్యగ్ఘపథే మాపితత్తా బ్యగ్ఘపజ్జన్తి చ ద్వే నామాని. ఏతేసఞ్చ పుబ్బపురిసా తత్థ వసింసూతి బ్యగ్ఘపజ్జవాసితాయ బ్యగ్ఘపజ్జవాసినో బ్యగ్ఘపజ్జాతి వుచ్చన్తి. తే ఆలపన్తో ఏవమాహ. **పారిసుద్ధిపధానియఙ్గానీ**తి పారిసుద్ధిఅత్థాయ పధానియఙ్గాని పదహితబ్బవీరియస్స అఙ్గాని, కోట్ఠాసాతి అత్థో. **సీలపారిసుద్ధిపధానియఙ్గ**న్తి సీలపరిసోధనవీరియస్సేతం నామం. తఞ్హి సీలపారిసుద్ధిపరిపూరణత్థాయ పధానియఙ్గన్తి సీలపారిసుద్ధిపధానియఙ్గం. సేసేసుపి ఏసేవ నయో. **తత్థ తత్థ పఞ్ఞాయ అనుగ్గహేస్సామీ**తి తస్మిం తస్మిం ఠానే విపస్సనాపఞ్ఞాయ అనుగ్గహేస్సామి . **యో తత్థ ఛన్దో**తిఆదీసు యో తస్మిం అనుగ్గణ్హనే కత్తుకామతాఛన్దోతి ఇమినా నయేన అత్థో వేదితబ్బో. సతిసమ్పజఞ్ఞం పనేత్థ సతిం ఉపట్ఠపేత్వా ఞాణేన పరిచ్ఛిన్దిత్వా వీరియపగ్గహనత్థం వుత్తం. **రజనీయేసు ధమ్మేసు చిత్తం విరాజేతీ**తి రాగపచ్చయేసు ఇట్ఠారమ్మణేసు యథా చిత్తం విరజ్జతి, ఏవం కరోతి. **విమోచనీయేసు ధమ్మేసు చిత్తం విమోచేతీ**తి యేహి ఆరమ్మణేహి చిత్తం విమోచేతబ్బం, తేసు యథా విముచ్చతి, ఏవం కరోతి. **విరాజేత్వా**తి ఏత్థ మగ్గక్ఖణే విరాజేతి నామ, ఫలక్ఖణే విరత్తం నామ హోతి. దుతియపదేపి ఏసేవ నయో. **సమ్మా విముత్తిం ఫుసతీ**తి హేతునా నయేన అరహత్తఫలవిముత్తిం ఞాణఫస్సేన ఫుసతీతి.

౫. వప్పసుత్తవణ్ణనా

౧౯౫. పఞ్చమే **వప్పో**తి దసబలస్స చూళపితా సక్యరాజా. **నిగణ్ఠసావకో**తి వేసాలియం సీహసేనాపతి వియ నాళన్దాయం ఉపాలిగహపతి వియ చ నిగణ్ఠస్స నాటపుత్తస్స ఉపట్ఠాకో. **కాయేన సంవుతో**తి కాయద్వారస్స సంవుతత్తా

పిహితత్తా కాయేన సంవుతో నామ. సేసద్వయేపి ఏసేవ నయో. **అవిజ్జావిరాగాతి** అవిజ్జాయ ఖయవిరాగేన. **విజ్జుప్పాదాతి** మగ్గవిజ్జాయ ఉప్పాదేన. **తం ఠానన్తి** తం కారణం. **అవిపక్కవిపాకన్తి** అలద్ధవిపాకవారం. **తతోనిదానన్తి** తంహేతు తప్పచ్చయా. **దుక్ఖవేదనియా ఆసవా అస్సవేయ్యున్తి** దుక్ఖవేదనాయ పచ్చయభూతా కిలేసా అస్సవేయ్యుం, తస్స పురిసస్స ఉప్పజ్జేయ్యున్తి అత్థో. **అభిసమ్పరాయన్తి** దుతియే అత్తభావే. **కాయసమారమ్భపచ్చయాతి** కాయకమ్మపచ్చయేన. **ఆసవాతి** కిలేసా. **విఘాతపరిళాహా**తి ఏత్థ **విఘాతో**తి దుక్ఖం. **పరిళాహో**తి కాయికచేతసికో పరిళాహో. **ఫుస్స ఫుస్స బ్యన్తీకరోతీతి** ఞాణవజ్ఝం కమ్మం ఞాణఫస్సేన ఫుసిత్వా ఫుసిత్వా ఖయం గమేతి, విపాకవజ్ఝం కమ్మం విపాకఫస్సేన ఫుసిత్వా ఫుసిత్వా ఖయం గమేతి. **నిజ్జరాతి** కిలేసజీరణకపటిపదా. సేసవారేసుపి ఏసేవ నయో. ఇధ ఠత్వా అయం భిక్ఖు ఖీణాసవో కాతబ్బో, చత్తారి మహాభూతాని నీహరిత్వా చతుసచ్చవవత్థానం దస్సేత్వా యావ అరహత్తఫలం కమ్మట్ఠానం కథేతబ్బం.

ఇదాని పన తస్స ఖీణాసవస్స సతతవిహారే దస్సేతుం **ఏవం సమ్మా విముత్తచిత్తస్సా**తిఆదిమాహ. తత్థ **సమ్మా విముత్తచిత్తస్సా**తి హేతునా కారణేన సమ్మా విముత్తస్స. **సతతవిహారాతి** నిచ్చవిహారా నిబద్ధవిహారా. **నేవ సుమనో హోతీతి** ఇట్ఠారమ్మణే రాగవసేన న సోమనస్సజాతో హోతి. **న దుమ్మనో**తి అనిట్ఠారమ్మణే పటిఘవసేన న దోమనస్సజాతో హోతి. **ఉపేక్ఖకో విహరతి సతో సమ్పజానో**తి సతిసమ్పజఞ్ఞపరిగ్గహితాయ మజ్ఝత్తాకారలక్ఖణాయ ఉపేక్ఖాయ తేసు ఆరమ్మణేసు ఉపేక్ఖకో మజ్ఝత్తో హుత్వా విహరతి.

కాయపరియన్తికన్తి కాయన్తికం కాయపరిచ్ఛిన్నం, యావ పఞ్చద్వారకాయో పవత్తతి, తావ పవత్తం పఞ్చద్వారికవేదనన్తి అత్థో. **జీవితపరియన్తికన్తి** జీవితన్తికం జీవితపరిచ్ఛిన్నం, యావ జీవితం పవత్తతి, తావ పవత్తం మనోద్వారికవేదనన్తి అత్థో. తత్థ పఞ్చద్వారికవేదనా పచ్ఛా ఉప్పజ్జిత్వా పఠమం నిరుజ్ఝతి, మనోద్వారికవేదనా పఠమం ఉప్పజ్జిత్వా పచ్ఛా నిరుజ్ఝతి. సా హి పటిసన్ధిక్ఖణే వత్థురూపస్మింయేవ పతిట్ఠాతి. పఞ్చద్వారికా పవత్తే పఞ్చద్వారవసేన పవత్తమానా పఠమవయే వీసతివస్సకాలే రజ్జనదుస్సనముయ్హనవసేన అధిమత్తా బలవతీ హోతి, పణ్ణాసవస్సకాలే ఠితా హోతి, సట్ఠివస్సకాలతో పట్ఠాయ పరిహాయమానా, అసీతినవుతివస్సకాలే మన్దా హోతి. తదా హి సత్తా "చిరరత్తం ఏకతో నిసీదిమ్హా నిపజ్జిమ్హా"తి వదన్తేపి న జానామాతి వదన్తి. అధిమత్తానిపి రూపాదిఆరమ్మణాని న పస్సామ, సుగన్ధదుగ్గన్ధం వా సాదుఅసాదుం వా థద్ధముదుకం వాతి న జానామాతిపి వదన్తి. ఇతి నేసం పఞ్చద్వారికవేదనా భగ్గా హోతి, మనోద్వారికా పవత్తతి. సాపి అనుపుబ్బేన పరిహాయమానా మరణసమయే హదయకోటింయేవ నిస్సాయ పవత్తతి. యావ పనేసా పవత్తతి, తావ సత్తో జీవతీతి వుచ్చతి. యదా నప్పవత్తతి, తదా "మతో నిరుద్ధో"తి వుచ్చతి.

స్వాయమత్థో వాపియా దీపేతబ్బో – యథా హి పురిసో పఞ్చఉదకమగ్గసమ్పన్నం వాపిం కరేయ్య. పఠమం దేవే వుట్ఠే పఞ్చహి ఉదకమగ్గేహి ఉదకం పవిసిత్వా అన్తోవాపియం ఆవాటే పూరేయ్య. పునప్పునం దేవే వస్సన్తే ఉదకమగ్గే పూరేత్వా గావుతడ్ఢయోజనమత్తం ఓత్థరిత్వా ఉదకం తిట్ఠేయ్య తతో తతో విస్సన్దమానం. అథ నిద్ధమనతుమ్బే వివరిత్వా ఖేత్తేసు కమ్మే కయిరమానే ఉదకం నిక్ఖమన్తం, సస్సపాకకాలే ఉదకం నిక్ఖన్తం ఉదకం పరిహీనం, "మచ్ఛే గణ్హామా"తి వత్తబ్బతం ఆపజ్జేయ్య. తతో కతిపాహేన ఆవాటేసుయేవ ఉదకం సణ్ఠహేయ. యావ పన తం ఆవాటేసు హోతి, తావ మహావాపియం ఉదకం అత్థీతి సఙ్ఖం గచ్ఛతి. యదా పన తత్థ ఛిజ్జతి, తదా "వాపియం ఉదకం నత్థీ"తి వుచ్చతి. ఏవం సమ్పదమిదం వేదితబ్బం.

పఠమం దేవే వస్సన్తే పఞ్చహి మగ్గేహి ఉదకే పవిసన్తే ఆవాటానం పూరణకాలో వియ హి పఠమమేవ పటిసన్ధిక్ఖణే మనోద్వారికవేదనాయ వత్థురూపే పతిట్ఠితకాలో, పునప్పునం దేవే వస్సన్తే పఞ్చమగ్గానం పూరణకాలో వియ పవత్తే పఞ్చద్వారికవేదనాయ పవత్తి, గావుతడ్ఢయోజనమత్తం అజ్ఝోత్థరణం వియ పఠమవయే వీసతివస్సకాలే రజ్జనాదివసేన తస్స అధిమత్తబలవభావో, యావ వాపితో ఉదకం న నిగ్గచ్ఛతి, తావ పూరాయ వాపియా ఠితకాలో వియ పఞ్ఞాసవస్సకాలే తస్స ఠితకాలో, నిద్ధమనతుమ్బేసు వివటేసు కమ్మే కయిరమానే ఉదకస్స నిక్ఖమనకాలో వియ సట్ఠివస్సకాలతో పట్ఠాయ తస్స పరిహాని, ఉదకే భట్ఠే ఉదకమగ్గేసు పరిత్తఉదకస్స ఠితకాలో వియ అసీతినవుతికాలే పఞ్చద్వారికవేదనాయ మన్దకాలో, ఆవాటేసుయేవ ఉదకస్స పతిట్ఠితకాలో వియ హదయవత్థుకోటిం నిస్సాయ మనోద్వారే వేదనాయ పవత్తికాలో, ఆవాటేసు పరిత్తేపి ఉదకే సతి "వాపియం ఉదకం అత్థీ"తి వత్తబ్బకాలో వియ యావ సా పవత్తతి, తావ "సత్తో జీవతీ"తి వుచ్చతి. యథా పన ఆవాటేసు ఉదకే ఛిన్నే "నత్థి వాపియం ఉదక"న్తి వుచ్చతి, ఏవం మనోద్వారికవేదనాయ అప్పవత్తమానాయ సత్తో మతోతి వుచ్చతి. ఇమం వేదనం సన్ధాయ వుత్తం – "జీవితపరియన్తికం వేదనం వేదియమానో"తి.

కాయస్స భేదాతి కాయస్స భేదేన. **ఉద్ధం జీవితపరియాదానాతి** జీవితక్ఖయతో ఉద్ధం. **ఇధేవాతి** పటిసన్ధివసేన పరతో అగన్త్వా ఇధేవ. **సీతీ భవిస్సన్తీతి** పవత్తివిప్ఫన్దనదరథరహితాని సీతాని అప్పవత్తనధమ్మాని భవిస్సన్తి.

థూణం పటిచ్చాతి రుక్ఖం పటిచ్చ. **కుద్దాలపిటకం ఆదాయాతి** కుద్దాలఞ్చ ఖణిత్తిఞ్చ పచ్ఛిఞ్చ గహేత్వాతి అత్థో. దేసనా పన కుద్దాలవసేనేవ కతా. **మూలే ఛిన్దేయ్యాతి** మూలమ్హి కుద్దాలేన ఛిన్దేయ్య. **పలిఖణేయ్యాతి** ఖణిత్తియా సమన్తా ఖణేయ్య.

ఏవమేవ ఖోతి ఏత్థ ఇదం ఓపమ్మసంసన్దనం – రుక్ఖో వియ హి అత్తభావో దట్ఠబ్బో, రుక్ఖం పటిచ్చ ఛాయా వియ కుసలాకుసలం కమ్మం, ఛాయం అప్పవత్తం కాతుకామో పురిసో వియ యోగావచరో, కుద్దాలో వియ పఞ్ఞా, పిటకం వియ సమాధి, ఖణిత్తి వియ విపస్సనా, ఖణిత్తియా మూలానం పలిఖణనకాలో వియ అరహత్తమగ్గేన అవిజ్జాయ ఛేదనకాలో, ఖణ్డాఖణ్డం కరణకాలో వియ ఖన్ధవసేన దిట్ఠకాలో, ఫాలనకాలో వియ ఆయతనవసేన దిట్ఠకాలో, సకలీకరణకాలో వియ ధాతువసేన దిట్ఠకాలో, వాతాతపేన విసోసనకాలో వియ కాయికచేతసికస్స వీరియస్స కరణకాలో, అగ్గినా డహనకాలో వియ ఞాణేన కిలేసానం డహనకాలో, మసికరణకాలో వియ వత్తమానక-పఞ్చక్ఖన్ధకాలో, మహావాతే ఓఫుననకాలో వియ నదీసోతే పవాహనకాలో వియ చ ఛిన్నమూలకానం పఞ్చన్నం ఖన్ధానం అప్పటిసన్ధికనిరోధో, ఓఫుననప్పవాహనేహి అపణ్ణత్తికభావూపగమో వియ పునబ్భవే విపాకక్ఖన్ధానం అనుప్పాదేన అపణ్ణత్తికభావో వేదితబ్బో.

భగవన్తం ఏతదవోచాతి సత్థరి దేసనం వినివట్టేన్తే సోతాపత్తిఫలం పత్వా ఏతం "సేయ్యథాపి, భన్తే"తిఆదివచనం అవోచ. తత్థ **ఉదయత్థికోతి** వడ్ఢిఅత్థికో. **అస్సపణియం పోసేయ్యాతి** పఞ్చ అస్సపోతసతాని కిణిత్వా పచ్ఛా విక్కిణిస్సామీతి పోసేయ్య. సహస్సగ్ఘనకస్స అస్సస్స పఞ్చసతమత్తం ఉపకరణం గన్ధమాలాదివసేన పోసావనికంయేవ అగమాసి. అథస్స తే అస్సా ఏకదివసేనేవ రోగం ఫుసిత్వా సబ్బే జీవితక్ఖయం పాపుణేయ్యున్తి ఇమినా అధిప్పాయేన ఏవమాహ. **ఉదయఞ్చేవ నాధిగచ్ఛేయ్యాతి** వడ్ఢిఞ్చ గేహతో నీహరిత్వా దిన్నమూలఞ్చ కిఞ్చి న లభేయ్య. **పయిరుపాసిన్తి** చతూహి పచ్చయేహి ఉపట్ఠహిం. **స్వాహం ఉదయఞ్చేవ నాధిగచ్ఛిన్తి** సో అహం నేవ ఉదయం న గేహతో దిన్నధనం అధిగచ్ఛిం, పణియఅస్సజగ్గనకో నామ జాతోస్మీతి దస్సేతి. సేసమేత్థ ఉత్తానమేవాతి.

౬. సాళ్హసుత్తవణ్ణనా

೧೯೬. ಛಟ್ಠೇ ದ್ವಯೇನಾತಿ ದ್ವೀಹಿ ಕೋಟ್ಠಾಸೇಹಿ. ಓಘಸ್ಸ ನಿತ್ಥರಣನ್ತಿ ಚತುರೋಘನಿತ್ಥರಣಂ. ತಪೋಜಿಗುಚ್ಛಾಹೇತೂತಿ ದುಕ್ಕರಕಾರಿಕಸಙ್ಖಾತೇನ ತಪೇನ ಪಾಪಜಿಗುಚ್ಛನಹೇತು . ಅಞ್ಞತರಂ ಸಾಮಞ್ಞಙ್ಗನ್ತಿ ಏಕಂ ಸಮಣಧಮ್ಮಕೋಟ್ಠಾಸಂ. ಅಪರಿಸುದ್ಧಕಾಯಸಮಾಚಾರಾತಿಆದೀಸು ಪುರಿಮೇಹಿ ತೀಹಿ ಪದೇಹಿ ಕಾಯಿಕವಾಚಸಿಕಚೇತಸಿಕಸೀಲಾನಂ ಅಪರಿಸುದ್ಧತಂ ದಸ್ಸೇತ್ವಾ ಪಚ್ಛಿಮೇನ ಪದೇನ ಅಪರಿಸುದ್ಧಾಜೀವತಂ ದಸ್ಸೇತಿ. ಞಾಣದಸ್ಸನಾಯಾತಿ ಮಗ್ಗಞಾಣಸಙ್ಖಾತಾಯ ದಸ್ಸನಾಯ. ಅನುತ್ತರಾಯ ಸಮ್ಬೋಧಾಯಾತಿ ಅರಹತ್ತಾಯ, ಅರಹತ್ತಞಾಣಫಸ್ಸೇನ ಫುಸಿತುಂ ಅಭಬ್ಬಾತಿ ವುತ್ತಂ ಹೋತಿ. ಸಾಲಲಟ್ಠಿನ್ತಿ ಸಾಲರುಕ್ಖಂ. ನವನ್ತಿ ತರುಣಂ. ಅಕುಕ್ಕುಚ್ಚಕಜಾತನ್ತಿ "ಭವೇಯ್ಯ ನು ಖೋ, ನ ಭವೇಯ್ಯಾ"ತಿ ಅಜನೇತಬ್ಬಕುಕ್ಕುಚ್ಚಂ. ಲೇಖಣಿಯಾ ಲಿಖೇಯ್ಯಾತಿ ಅವಲೇಖನಮತ್ತಕೇನ ಅವಲಿಖೇಯ್ಯ. ಧೋವೇಯ್ಯಾತಿ ಘಂಸೇಯ್ಯ. ಅನ್ತೋ ಅವಿಸುದ್ಧಾತಿ ಅಬ್ಭನ್ತರೇ ಅಸುದ್ಧಾ ಅಪನೀತಸಾರಾ.

ಏವಮೇವ ಖೋತಿ ಏತ್ಥ ಇದಂ ಓಪಮ್ಮಸಂಸನ್ದನಂ – ಸಾಲಲಟ್ಠಿ ವಿಯ ಹಿ ಅತ್ತಭಾವೋ ದಟ್ಠಬ್ಬೋ, ನದೀಸೋತಂ ವಿಯ ಸಂಸಾರಸೋತಂ, ಪಾರಂ ಗನ್ತುಕಾಮಪುರಿಸೋ ವಿಯ ದ್ವಾಸಟ್ಠಿ ದಿಟ್ಠಿಯೋ ಗಹೇತ್ವಾ ಠಿತಪುರಿಸೋ, ಸಾಲಲಟ್ಠಿಯಾ ಬಹಿದ್ಧಾ ಸುಪರಿಕಮ್ಮಕತಕಾಲೋ ವಿಯ ಬಹಿದ್ಧಾ ತಪಚರಣಂ ಗಾಳ್ಹಂ ಕತ್ವಾ ಗಹಿತಕಾಲೋ, ಅನ್ತೋ ಅಸುದ್ಧಕಾಲೋ ವಿಯ ಅಬ್ಭನ್ತರೇ ಸೀಲಾನಂ ಅಪರಿಸುದ್ಧಕಾಲೋ, ಸಾಲಲಟ್ಠಿಯಾ ಸಂಸೀದಿತ್ವಾ ಅಧೋಗಮನಂ ವಿಯ ದಿಟ್ಠಿಗತಿಕಸ್ಸ ಸಂಸಾರಸೋತೇ ಸಂಸೀದನಂ ವೇದಿತಬ್ಬಂ.

ಫಿಯಾರಿತ್ತಂ ಬನ್ಧೇಯ್ಯಾತಿ ಫಿಯಞ್ಚ ಅರಿತ್ತಞ್ಚ ಯೋಜೇಯ್ಯ. ಏವಮೇವಾತಿ ಏತ್ಥಾಪಿ ಇದಂ ಓಪಮ್ಮಸಂಸನ್ದನಂ – ಸಾಲಲಟ್ಠಿ ವಿಯ ಅತ್ತಭಾವೋ, ನದೀಸೋತಂ ವಿಯ ಸಂಸಾರಸೋತಂ, ಪಾರಂ ಗನ್ತುಕಾಮಪುರಿಸೋ ವಿಯ ಯೋಗಾವಚರೋ, ಬಹಿದ್ಧಾ ಸುಪರಿಕಮ್ಮಕತಕಾಲೋ ವಿಯ ಛಸು ದ್ವಾರೇಸು ಸಂವರಸ್ಸ ಪಚ್ಚುಪಟ್ಠಿತಕಾಲೋ, ಅನ್ತೋ ಸುವಿಸೋಧಿತಭಾವೋ ವಿಯ ಅಬ್ಭನ್ತರೇ ಪರಿಸುದ್ಧಸೀಲಭಾವೋ, ಫಿಯಾರಿತ್ತಬನ್ಧನಂ ವಿಯ ಕಾಯಿಕಚೇತಸಿಕವೀರಿಯಕರಣಂ, ಸೋತ್ಥಿನಾ ಪಾರಿಮತೀರಗಮನಂ ವಿಯ ಅನುಪುಬ್ಬೇನ ಸೀಲಂ ಪೂರೇತ್ವಾ ಸಮಾಧಿಂ ಪೂರೇತ್ವಾ ಪಞ್ಞಂ ಪೂರೇತ್ವಾ ನಿಬ್ಬಾನಗಮನಂ ದಟ್ಠಬ್ಬಂ.

ಕಣ್ಡಚಿತ್ರಕಾನೀತಿ ಸರಲಟ್ಠಿಸರರಜ್ಜುಸರಪಾಸಾದಸರಸಾಣಿಸರಪೋಕ್ಖರಣಿಸರಪದುಮಾನೀತಿ ಅನೇಕಾನಿ ಕಣ್ಡೇಹಿ ಕತ್ತಬ್ಬಚಿತ್ರಾನಿ. ಅಥ ಖೋ ಸೋ ತೀಹಿ ಠಾನೇಹೀತಿ ಸೋ ಏವಂ ಬಹೂನಿ ಕಣ್ಡಚಿತ್ರಕಾನಿ ಜಾನನ್ತೋಪಿ ನ ರಾಜಾರಹೋ ಹೋತಿ, ತೀಹಿಯೇವ ಪನ ಠಾನೇಹಿ ಹೋತೀತಿ ಅತ್ಥೋ. ಸಮ್ಮಾಸಮಾಧಿ ಹೋತೀತಿ ಮಗ್ಗಸಮಾಧಿನಾ ಚ ಫಲಸಮಾಧಿನಾ ಚ ಸಮಾಹಿತೋ ಹೋತೀತಿ ಅಯಮೇತ್ಥ ಅತ್ಥೋ. ಸಮ್ಮಾದಿಟ್ಠೀತಿ ಮಗ್ಗಸಮ್ಮಾದಿಟ್ಠಿಯಾ ಸಮನ್ನಾಗತೋ. ಇದಂ ದುಕ್ಖನ್ತಿಆದೀಹಿ ಚತೂಹಿ ಸಚ್ಚೇಹಿ ಚತ್ತಾರೋ ಮಗ್ಗಾ ತೀಣಿ ಚ ಫಲಾನಿ ಕಥಿತಾನಿ. ಅಯಂ ಪನ ಮಗ್ಗೇನೇವ ಅವಿರಾಧಿತಂ ವಿಜ್ಝತಿ ನಾಮಾತಿ ವೇದಿತಬ್ಬೋ. ಸಮ್ಮಾವಿಮುತ್ತೀತಿ ಅರಹತ್ತಫಲವಿಮುತ್ತಿಯಾ ಸಮನ್ನಾಗತೋ. ಅವಿಜ್ಜಾಕ್ಖನ್ಧಂ ಪದಾಲೇತೀತಿ ಅರಹತ್ತಮಗ್ಗೇನ ಪದಾಲೇತಿ ನಾಮಾತಿ ವುಚ್ಚತಿ. ಇಮಿನಾ ಹಿ ಹೇಟ್ಠಾ ಅರಹತ್ತಮಗ್ಗೇನ ಅವಿಜ್ಜಾಕ್ಖನ್ಧೋ ಪದಾಲಿತೋ , ಇಧ ಪನ ಪದಾಲಿತಂ ಉಪಾದಾಯ ಪದಾಲೇತೀತಿ ವತ್ತುಂ ವಟ್ಟತೀತಿ.

೭. ಮಲ್ಲಿಕಾದೇವೀಸುತ್ತವಣ್ಣನಾ

೧೯೭. ಸತ್ತಮೇ ಮಲ್ಲಿಕಾ ದೇವೀತಿ ಪಸೇನದಿರಞ್ಞೋ ದೇವೀ. ಯೇನ ಮಿಧೇಕಚ್ಚೋ ಮಾತುಗಾಮೋತಿ ಯೇನ ಇಧೇಕಚ್ಚಾ ಇತ್ಥೀ. ದುಬ್ಬಣ್ಣಾತಿ ಬೀಭಚ್ಛವಣ್ಣಾ. ದುರೂಪಾತಿ ದುಸ್ಸಣ್ಠಿತಾ. ಸುಪಾಪಿಕಾತಿ ಸುಟ್ಠು ಪಾಪಿಕಾ ಸುಟ್ಠು ಲಾಮಿಕಾ. ದಸ್ಸನಾಯಾತಿ ಪಸ್ಸಿತುಂ. ದಲಿದ್ದಾತಿ ಧನದಲಿದ್ದಾ. ಅಪ್ಪಸ್ಸಕಾತಿ ಸಕೇನ ಧನೇನ ರಹಿತಾ. ಅಪ್ಪಭೋಗಾತಿ ಉಪಭೋಗಪರಿಭೋಗಭಣ್ಡಕರಹಿತಾ. ಅಪ್ಪೇಸಕ್ಖಾತಿ ಅಪ್ಪಪರಿವಾರಾ. ಅಡ್ಢಾತಿ ಇಸ್ಸರಾ. ಮಹದ್ಧನಾತಿ ವಳಞ್ಜನಕಧನೇನ ಮಹದ್ಧನಾ. ಮಹಾಭೋಗಾತಿ ಉಪಭೋಗಪರಿಭೋಗಭಣ್ಡಭೋಗೇನ ಮಹಾಭೋಗಾ. ಮಹೇಸಕ್ಖಾತಿ ಮಹಾಪರಿವಾರಾ. ಅಭಿರೂಪಾತಿ ಉತ್ತಮರೂಪಾ. ದಸ್ಸನೀಯಾತಿ ದಸ್ಸನಯುತ್ತಾ. ಪಾಸಾದಿಕಾತಿ ದಸ್ಸನೇನ ಪಾಸಾದಿಕಾ. ವಣ್ಣಪೋಕ್ಖರತಾಯಾತಿ ವಣ್ಣೇನ ಚೇವ ಸರೀರಸಣ್ಠಾನೇನ ಚ.

అభిసజ్జతీతి లగ్గతి. **బ్యాపజ్జతీతి** పకతిం పజహతి. **పతిత్థీయతీతి** కోధవసేన థినభావం థద్ధభావం ఆపజ్జతి. **న దాతా హోతీతి** న దాయికా హోతి. **సేయ్యావసథపదీపేయ్యన్తి** ఏత్థ **సేయ్యాతి** మఞ్చపల్లఙ్కాదిసయనం. **ఆవసథోతి** ఆవసథాగారం. **పదీపేయ్యం** వుచ్చతి వట్టితేలాదిపదీపూపకరణం. ఇస్సామనికాతి ఇస్సాయ సమ్పయుత్తచిత్తా. ఇమినా నయేన సబ్బత్థ అత్థో వేదితబ్బో . **కోధనా అహోసిన్తి** కోధమనా అహోసిం. **అనిస్సామనికా అహోసిన్తి** ఇస్సావిరహితచిత్తా అహోసిం. సేసమేత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

౮. అత్తన్తపసుత్తవణ్ణనా

౧౯౮. అట్ఠమే అత్తన్తపాదీసు అత్తానం తపతి దుక్ఖాపేతీతి **అత్తన్తపో**. అత్తనో పరితాపనానుయోగం **అత్తపరితాపనానుయోగం**. పరం తపతీతి **పరన్తపో**. పరేసం పరితాపనానుయోగం **పరపరితాపనానుయోగం. దిట్ఠేవ ధమ్మేతి** ఇమస్మింయేవ అత్తభావే. **నిచ్ఛాతోతి** ఛాతం వుచ్చతి తణ్హా, సా అస్స నత్థీతి నిచ్ఛాతో. సబ్బకిలేసానం నిబ్బుతత్తా **నిబ్బుతో**. అన్తో తాపనకిలేసానం అభావా సీతలో జాతోతి **సీతీభూతో**. ఝానమగ్గఫలనిబ్బానసుఖాని పటిసంవేదేతీతి **సుఖప్పటిసంవేదీ. బ్రహ్మభూతేన అత్తనాతి** సేట్ఠభూతేన అత్తనా.

అచేలకోతిఆదీని వుత్తత్థానేవ. **ఓరబ్భికాదీసు** ఉరబ్భా వుచ్చన్తి ఏళకా, ఉరబ్భే హనతీతి **ఓరబ్భికో. సూకరికాదీసుపి** ఏసేవ నయో. **లుద్దోతి** దారుణో కక్ఖళో. **మచ్ఛఘాతకోతి** మచ్ఛబన్ధో కేవట్టో. **బన్ధనాగారికోతి** బన్ధనాగారగోపకో. **కురూరకమ్మన్తాతి** దారుణకమ్మన్తా.

ముద్ధావసిత్తోతి ఖత్తియాభిసేకేన ముద్ధని అభిసిత్తో. **పురత్థిమేన నగరస్సాతి** నగరతో పురత్థిమాయ దిసాయ. **సన్థాగారన్తి** యఞ్ఞసాలం. **ఖరాజినం నివాసేత్వాతి** సఖురం అజినచమ్మం నివాసేత్వా. **సప్పితేలేనాతి** సప్పినా చేవ తేలేన చ. ఠపేత్వా హి సప్పిం అవసేసో యో కోచి స్నేహో తేలన్తి వుచ్చతి. **కణ్డువమానోతి** నఖానం ఛిన్నత్తా కణ్డువితబ్బకాలే తేన కణ్డువమానో. **అనన్తరహితాయాతి** అసన్థతాయ. **సరూపవచ్ఛాయాతి** సదిసవచ్ఛాయ. సచే గావీ సేతా హోతి, వచ్ఛోపి సేతకోవ. సచే కపిలా వా రత్తా వా, వచ్ఛకోపి తాదిసోవాతి ఏవం సరూపవచ్ఛాయ. **సో ఏవమాహాతి** సో రాజా ఏవం వదేతి. **వచ్ఛతరాతి** తరుణవచ్ఛకభావం అతిక్కన్తా బలవవచ్ఛా. **వచ్ఛతరీసుపి** ఏసేవ నయో. **బరిహిసత్థాయాతి** పరిక్ఖేపకరణత్థాయ చేవ యఞ్ఞభూమియం అత్థరణత్థాయ చ.

చతుత్థపుగ్గలం బుద్ధుప్పాదతో పట్ఠాయ దస్సేతుం **ఇధ, భిక్ఖవే, తథాగతోతిఆదిమాహ**. తత్థ **తథాగతోతిఆదీని** వుత్తత్థానేవ. **తం ధమ్మన్తి** తం వుత్తప్పకారసమ్పదం ధమ్మం. **సుణాతి, గహపతి, వాతి** కస్మా పఠమం గహపతిం నిద్దిసతి? నిహతమానత్తా ఉస్సన్నత్తా చ. యేభుయ్యేన హి ఖత్తియకులతో పబ్బజితా జాతిం నిస్సాయ మానం కరోన్తి. బ్రాహ్మణకులా పబ్బజితా మన్తే నిస్సాయ మానం కరోన్తి, హీనజచ్చకులా పబ్బజితా అత్తనో విజాతితాయ పతిట్ఠాతుం న సక్కోన్తి. గహపతిదారకా పన కచ్ఛేహి సేదం ముఞ్చన్తేహి పిట్ఠియా లోణం పుప్ఫమానాయ భూమిం కసిత్వా తాదిసస్స మానస్స అభావతో నిహతమానదప్పా హోన్తి. తే పబ్బజిత్వా మానం వా దప్పం వా అకత్వా యథాబలం బుద్ధవచనం ఉగ్గహేత్వా విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తా సక్కోన్తి అరహత్తే పతిట్ఠాతుం. ఇతరేహి చ కులేహి నిక్ఖమిత్వా పబ్బజితా న బహుకా, గహపతికావ బహుకా. ఇతి నిహతమానత్తా ఉస్సన్నత్తా చ పఠమం గహపతిం నిద్దిసతీతి.

అఞ్ఞతరస్మిం వాతి ఇతరేసం వా కులానం అఞ్ఞతరస్మిం. **పచ్చాజాతోతి** పతిజాతో. **తథాగతే సద్ధం పటిలభతీతి** పరిసుద్ధం ధమ్మం సుత్వా ధమ్మసామిమ్హి తథాగతే "సమ్మాసమ్బుద్ధో వత భగవా"తి సద్ధం పటిలభతి. **ఇతి పటిసఞ్చిక్ఖతీతి** ఏవం పచ్చవేక్ఖతి. **సమ్బాధో ఘరావాసోతి** సచేపి సట్ఠిహత్థే ఘరే యోజనసతన్తరేపి వా ద్వే జాయమ్పతికా వసన్తి, తథాపి నేసం సకిఞ్చనసపలిబోధట్ఠేన ఘరావాసో సమ్బాధోవ. **రజాపథోతి** రాగరజాదీనం ఉట్ఠానట్ఠానన్తి మహాఅట్ఠకథాయం వుత్తం. ఆగమనపథోతిపి వట్టతి. అలగ్గనట్ఠేన అబ్భోకాసో వియాతి **అబ్భోకాసో**. పబ్బజితో హి కూటాగారరతనపాసాదదేవవిమానాదీసు పిహితద్వారవాతపానేసు పటిచ్ఛన్నేసు వసన్తోపి నేవ లగ్గతి న సజ్జతి న బజ్ఝతి. తేన వుత్తం – "అబ్భోకాసో పబ్బజ్జా"తి. అపిచ **సమ్బాధో ఘరావాసో** కుసలకిరియాయ యథాసుఖం ఓకాసాభావతో, **రజాపథో** అసంవుతసఙ్కారట్ఠానం వియ రజానం, కిలేసరజానం సన్నిపాతట్ఠానతో. **అబ్భోకాసో పబ్బజ్జా** కుసలకిరియాయ యథాసుఖం ఓకాససబ్భావతో.

నయిదం సుకరం...పే.... పబ్బజేయ్యన్తి ఏత్థ అయం సఙ్ఖేపకథా – యదేతం సిక్ఖత్తయబ్రహ్మచరియం ఏకమ్పి దివసం అఖణ్డం కత్వా చరిమకచిత్తం పాపేతబ్బతాయ **ఏకన్తపరిపుణ్ణం**, ఏకదివసమ్పి చ కిలేసమలేన అమలినం కత్వా చరిమకచిత్తం పాపేతబ్బతాయ **ఏకన్తపరిసుద్ధం, సఙ్ఖలిఖితం** లిఖితసఙ్ఖసదిసం ధోతసఙ్ఖసప్పటిభాగం చరితబ్బం. ఇదం న సుకరం అగారం అజ్ఝావసతా అగారమజ్ఝే వసన్తేన ఏకన్తపరిపుణ్ణం...పే.... చరితుం. యంనూనాహం కేసే చ మస్సుఞ్చ ఓహారేత్వా కసాయరసపీతతాయ కాసాయాని బ్రహ్మచరియం చరన్తానం అనుచ్ఛవికాని వత్థాని అచ్ఛాదేత్వా పరిదహిత్వా అగారస్మా నిక్ఖమిత్వా అనగారియం పబ్బజేయ్యన్తి. ఏత్థ చ యస్మా అగారస్స హితం కసివణిజ్జాదికమ్మం అగారియన్తి వుచ్చతి, తఞ్చ పబ్బజ్జాయ నత్థి, తస్మా పబ్బజ్జా అనగారియాతి ఞాతబ్బా, తం అనగారియం. **పబ్బజేయ్యన్తి** పటిపజ్జేయ్యం.

అప్పం వాతి సహస్సతో హేట్ఠా భోగక్ఖన్ధో అప్పో నామ హోతి, సహస్సతో పట్ఠాయ మహా. ఆబన్ధనట్ఠేన ఞాతియేవ **ఞాతిపరివట్టో**. సో వీసతియా హేట్ఠా అప్పో నామ హోతి, వీసతియా పట్ఠాయ మహా. **భిక్ఖూనం సిక్ఖాసాజీవసమాపన్నోతి** యా భిక్ఖూనం అధిసీలసఙ్ఖాతా సిక్ఖా, తఞ్చ, యత్థ చేతే సహ జీవన్తి, ఏకజీవికా సభాగవుత్తినో హోన్తి, తం భగవతా పఞ్ఞత్తసిక్ఖాపదసఙ్ఖాతం సాజీవఞ్చ తత్థ సిక్ఖనభావేన సమాపన్నోతి భిక్ఖూనం సిక్ఖాసాజీవసమాపన్నో. **సమాపన్నోతి** సిక్ఖం పరిపూరేన్తో సాజీవఞ్చ అవీతిక్కమన్తో హుత్వా తదుభయం ఉపగతోతి అత్థో.

పాణాతిపాతం పహాయాతిఆదీని వుత్తత్థానేవ. **ఇమేసం భేదాయాతి** యేసం ఇతోతి వుత్తానం సన్తికే సుతం, తేసం భేదాయ. **భిన్నానం వా సన్ధాతాతి** ద్విన్నం మిత్తానం వా సమానుపజ్ఝాయకాదీనం వా కేనచిదేవ కారణేన భిన్నానం ఏకమేకం ఉపసఙ్కమిత్వా "తుమ్హాకం ఈదిసే కులే జాతానం ఏవం బహుస్సుతానం ఇదం న యుత్త"న్తిఆదీని వత్వా సన్ధానం కత్తా. **అనుప్పదాతాతి** సన్ధానానుప్పదాతా, ద్వే జనే సమగ్గే దిస్వా "తుమ్హాకం ఏవరూపే కులే జాతానం ఏవరూపేహి గుణేహి సమన్నాగతానం అనుచ్ఛవికమేత"న్తిఆదీని వత్వా దళ్హీకమ్మం కత్తాతి అత్థో. సమగ్గో ఆరామో అస్సాతి **సమగ్గారామో**. యత్థ సమగ్గా నత్థి, తత్థ వసితుమ్పి న ఇచ్ఛతీతి అత్థో. సమగ్గరామోతిపి పాళి, అయమేవ అత్థో. **సమగ్గరతోతి** సమగ్గేసు రతో, తే పహాయ అఞ్ఞత్థ గన్తుం న ఇచ్ఛతీతి అత్థో. సమగ్గే దిస్వాపి సుత్వాపి నన్దతీతి **సమగ్గనన్దీ. సమగ్గకరణిం వాచం భాసితాతి** యా వాచా సత్తే సమగ్గేయేవ కరోతి, తం సామగ్గిగుణపరిదీపికమేవ వాచం భాసతి, న ఇతరన్తి.

నేలాతి ఏలం వుచ్చతి దోసో, నాస్సా ఏలన్తి నేలా, నిద్దోసాతి అత్థో "నేలఙ్గో సేతపచ్ఛాదో"తి (ఉదా. ౬౫) ఏత్థ వుత్తనేలం వియ. **కణ్ణసుఖా**తి బ్యఞ్జనమధురతాయ కణ్ణానం సుఖా, సూచివిజ్ఝనం వియ కణ్ణసూలం న జనేతి. అత్థమధురతాయ సకలసరీరే కోపం అజనేత్వా పేమం జనేతీతి **పేమనీయా**. హదయం గచ్ఛతి అప్పటిహఞ్ఞమానా సుఖేన చిత్తం పవిసతీతి **హదయఙ్గమా** . గుణపరిపుణ్ణతాయ పురే భవాతి **పోరీ**. పురే సంవడ్ఢనారీ వియ సుకుమారాతిపి **పోరీ**. పురస్స ఏసాతిపి **పోరీ,** నగరవాసీనం కథాతి అత్థో. నగరవాసినో హి యుత్తకథా హోన్తి, పితిమత్తం పితాతి, భాతిమత్తం భాతాతి వదన్తి. ఏవరూపీ కథా బహునో జనస్స కన్తా హోతీతి **బహుజనకన్తా**. కన్తభావేనేవ బహుజనస్స మనాపా చిత్తవుడ్ఢికరాతి **బహుజనమనాపా**.

కాలే వదతీతి **కాలవాదీ,** వత్తబ్బయుత్తకాలం సల్లక్ఖేత్వా వదతీతి అత్థో. భూతం తచ్ఛం సభావమేవ వదతీతి **భూతవాదీ**. దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికఅత్థసన్నిస్సితమేవ కత్వా వదతీతి **అత్థవాదీ**. నవలోకుత్తరధమ్మసన్నిస్సితం కత్వా వదతీతి **ధమ్మవాదీ**. సంవరవినయపహానవినయసన్నిస్సితం కత్వా వదతీతి **వినయవాదీ**. నిధానం వుచ్చతి ఠపనోకాసో, నిధానమస్సా అత్థీతి **నిధానవతీ**. హదయే నిధేతబ్బయుత్తకం వాచం భాసితాతి అత్థో. **కాలేనా**తి ఏవరూపిం భాసమానోపి చ "అహం నిధానవతిం వాచం భాసిస్సామీ"తి న అకాలేన భాసతి, యుత్తకాలం పన అపేక్ఖిత్వావ భాసతీతి అత్థో. **సాపదేస**న్తి సఉపమం, సకారణన్తి అత్థో. **పరియన్తవతి**న్తి పరిచ్ఛేదం దస్సేత్వా, యథాస్సా పరిచ్ఛేదో పఞ్ఞాయతి, ఏవం భాసతీతి అత్థో. **అత్థసంహిత**న్తి అనేకేహిపి నయేహి విభజన్తేన పరియాదాతుం అసక్కుణేయ్యతాయ అత్థసమ్పన్నం భాసతి. యం వా సో అత్థవాదీ అత్థం వదతి, తేన అత్థేన సంహితత్తా అత్థసంహితం వాచం భాసతి, న అఞ్ఞం నిక్ఖిపిత్వా అఞ్ఞం భాసతీతి వుత్తం హోతి.

బీజగామభూతగామసమారమ్భాతి మూలబీజం ఖన్ధబీజం ఫళుబీజం అగ్గబీజం బీజబీజన్తి పఞ్చవిధస్స బీజగామస్స చేవ యస్స కస్సచి నీలతిణరుక్ఖాదికస్స భూతగామస్స చ సమారమ్భా, ఛేదనభేదనపచనాదిభావేన వికోపనా పటివిరతోతి అత్థో.

ఏకభత్తికోతి పాతరాసభత్తం సాయమాసభత్తన్తి ద్వే భత్తాని. తేసు పాతరాసభత్తం అన్తోమజ్ఝన్హికేన పరిచ్ఛిన్నం, ఇతరం మజ్ఝన్హికతో ఉద్ధం అన్తోఅరుణేన. తస్మా అన్తోమజ్ఝన్హికే దసక్ఖత్తుం భుఞ్జమానోపి ఏకభత్తికోవ హోతి. తం సన్ధాయ వుత్తం "ఏకభత్తికో"తి. రత్తియా భోజనం రత్తి, తతో ఉపరతోతి **రత్తూపరతో**. అతిక్కన్తే మజ్ఝన్హికే యావ సూరియత్థఙ్గమనా భోజనం వికాలభోజనం నామ, తతో విరతత్తా **విరతో వికాలభోజనా**.

జాతరూపన్తి సువణ్ణం. **రజత**న్తి కహాపణో లోహమాసకో జతుమాసకో దారుమాసకోతి యే వోహారం గచ్ఛన్తి. తస్స ఉభయస్సాపి పటిగ్గహణా పటివిరతో, నేవ తం ఉగ్గణ్హాతి, న ఉగ్గణ్హాపేతి, న ఉపనిక్ఖిత్తం సాదియతీతి అత్థో.

ఆమకధఞ్ఞపటిగ్గహణాతి సాలివీహియవగోధూమకఙ్గువరకకుద్రూసకసఙ్ఖాతస్స సత్తవిధస్సపి ఆమకధఞ్ఞస్స పటిగ్గహణా. న కేవలఞ్చ ఏతేసం పటిగ్గహణమేవ, ఆమసనమ్పి భిక్ఖూనం న వట్టతియేవ. **ఆమకమంసపటిగ్గహణా**తి ఏత్థ అఞ్ఞత్ర ఓదిస్స అనుఞ్ఞాతా ఆమకమంసమచ్ఛానం పటిగ్గహణమేవ భిక్ఖూనం న వట్టతి, నో ఆమసనన్తి.

ఇత్థికుమారికపటిగ్గహణాతి ఏత్థ **ఇత్థీ**తి పురిసన్తరగతా, ఇతరా కుమారికా నామ, తాసం పటిగ్గహణమ్పి ఆమసనమ్పి అకప్పియమేవ. **దాసిదాసపటిగ్గహణా**తి ఏత్థ దాసిదాసవసేనేవ తేసం పటిగ్గహణం న వట్టతి, “కప్పియకారకం దమ్మి, ఆరామికం దమ్మీ”తి ఏవం వుత్తే పన వట్టతి. **అజేళకాదీ**సుపి **ఖేత్తవత్థు**పరియోసానేసు కప్పియాకప్పియనయో వినయవసేన ఉపపరిక్ఖితబ్బో. తత్థ **ఖేత్తం** నామ యస్మిం పుబ్బణ్ణం రుహతి. **వత్థు** నామ యస్మిం అపరణ్ణం రుహతి. యత్థ వా ఉభయమ్పి రుహతి, తం ఖేత్తం. తదత్థాయ అకతభూమిభాగో వత్థు. ఖేత్తవత్థుసీసేన చేత్థ వాపి-తళాకాదీనిపి సఙ్గహితానేవ.

దూతేయ్యం వుచ్చతి దూతకమ్మం గిహీనం పణ్ణం వా సాసనం వా గహేత్వా తత్థ తత్థ గమనం. **పహిణగమనం** వుచ్చతి ఘరా ఘరం పేసితస్స ఖుద్దకగమనం. **అనుయోగో** నామ తదుభయకరణం. తస్మా దుతేయ్యపహిణగమనానం అనుయోగోతి ఏవమేత్థ అత్థో వేదితబ్బో. **కయవిక్కయా**తి కయా చ విక్కయా చ. **తులాకూటా**దీసు **కూట**న్తి వఞ్చనం. తత్థ తులాకూటం తావ రూపకూటం, అఙ్గకూటం, గహణకూటం, పటిచ్ఛన్నకూటన్తి చతుబ్బిధం హోతి. తత్థ **రూపకూటం** నామ ద్వే తులా సమరూపా కత్వా గణ్హన్తో మహతియా గణ్హాతి, దదన్తో ఖుద్దికాయ దేతి. **అఙ్గకూటం** నామ గణ్హన్తో పచ్ఛాభాగే హత్థేన తులం అక్కమతి, దదన్తో పుబ్బభాగే. **గహణకూటం** నామ గణ్హన్తో మూలే రజ్జుం గణ్హాతి , దదన్తో అగ్గే. **పటిచ్ఛన్నకూటం** నామ తులం సుసిరం కత్వా అన్తో అయచుణ్ణం పక్ఖిపిత్వా గణ్హన్తో తం పచ్ఛాభాగే కరోతి, దదన్తో అగ్గభాగే.

కంసో వుచ్చతి సువణ్ణపాతి, తాయ వఞ్చనం **కంసకూటం.** కథం? ఏకం సువణ్ణపాతిం కత్వా అఞ్ఞా ద్వే తిస్సో లోహపాతియో సువణ్ణవణ్ణా కరోతి. తతో జనపదం గన్త్వా కిఞ్చిదేవ అడ్ఢకులం పవిసిత్వా “సువణ్ణభాజనాని కిణథా”తి వత్వా అగ్ఘే పుచ్ఛితే సమగ్ఘతరం దాతుకామా హోన్తి. తతో తేహి “కథం ఇమేసం సువణ్ణభావో జానితబ్బో”తి వుత్తే “వీమంసిత్వా గణ్హథా”తి సువణ్ణపాతిం పాసాణే ఘంసిత్వా సబ్బపాతియో దత్వా గచ్ఛతి.

మానకూటం నామ హదయభేద-సిఖాభేద-రజ్జుభేదవసేన తివిధం హోతి. తత్థ **హదయభేదో** సప్పితేలాదిమిననకాలే లబ్భతి. తాని హి గణ్హన్తో హేట్ఠాఛిద్దేన మానేన “సణికం ఆసిఞ్చా”తి వత్వా అత్తనో భాజనే బహుం పఘ్ఘరాపేత్వా గణ్హాతి, దదన్తో ఛిద్దం పిధాయ సీఘం పూరేత్వా దేతి. **సిఖాభేదో** తిలతణ్డులాదిమిననకాలే లబ్భతి. తాని హి గణ్హన్తో సణికం సిఖం ఉస్సాపేత్వా గణ్హాతి, దదన్తో వేగేన పూరేత్వా సిఖం ఛిన్దన్తో దేతి. **రజ్జుభేదో** ఖేత్తవత్థుమిననకాలే లబ్భతి. లఞ్జం అలభన్తా హి ఖేత్తం అమహన్తమ్పి మహన్తం కత్వా మినన్తి.

ఉక్కోటనాదీసు **ఉక్కోటన**న్తి సామికే అస్సామికే కాతుం లఞ్జగ్గహణం. **వఞ్చన**న్తి తేహి తేహి ఉపాయేహి పరేసం వఞ్చనం. తత్రిదమేకం వత్థు – ఏకో కిర లుద్దకో మిగఞ్చ మిగపోతకఞ్చ గహేత్వా ఆగచ్ఛతి. తమేకో ధుత్తో “కిం భో మిగో అగ్ఘతి, కిం మిగపోతకో”తి ఆహ. “మిగో ద్వే కహాపణే, మిగపోతకో ఏక”న్తి చ వుత్తే ఏకం కహాపణం దత్వా మిగపోతకం గహేత్వా థోకం గన్త్వా నివత్తో “న మే భో మిగపోతకేనత్థో, మిగం మే దేహీ”తి ఆహ. తేన హి ద్వే కహాపణే దేహీతి. సో ఆహ – “నను తే భో మయా పఠమం ఏకో కహాపణో దిన్నో”తి? ఆమ దిన్నోతి. ఇమమ్పి మిగపోతకం గణ్హ, ఏవం సో చ కహాపణో అయఞ్చ కహాపణగ్ఘనకో మిగపోతకో”తి ద్వే కహాపణా భవిస్సన్తీతి. సో “కారణం వదతీ”తి సల్లక్ఖేత్వా మిగపోతకం గహేత్వా మిగం అదాసీతి. **నికతీ**తి యోగవసేన వా మాయావసేన వా అపామఙ్గం పామఙ్గన్తి, అమణిం మణిన్తి, అసువణ్ణం సువణ్ణన్తి కత్వా పతిరూపకేన వఞ్చనం. **సాచియోగో**తి కుటిలయోగో. ఏతేసంయేవ ఉక్కోటనాదీనమేతం నామం. తస్మా

ఉక్కోటనసాచియోగో వఞ్చనసాచియోగో నికతిసాచియోగోతి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. కేచి అఞ్ఞం దస్సేత్వా అఞ్ఞస్స పరివత్తనం సాచియోగోతి వదన్తి, తం పన వఞ్చనేనేవ సఙ్గహితం.

ఛేదనాదీసు **ఛేదన**న్తి హత్థచ్ఛేదనాది. **వధో**తి మారణం. **బన్ధో**తి రజ్జుబన్ధనాదీహి బన్ధనం. **విపరామోసో**తి హిమవిపరామోసో, గుమ్బవిపరామోసోతి దువిధో. యం హిమపాతసమయే హిమేన పటిచ్ఛన్నా హుత్వా మగ్గప్పటిపన్నం జనం ముసన్తి, అయం హిమవిపరామోసో. యం గుమ్బాదీహి పటిచ్ఛన్నా ముసన్తి, అయం గుమ్బవిపరామోసో. **ఆలోపో** వుచ్చతి గామనిగమాదీనం విలోపకరణం. **సహసాకారో**తి సాహసికకిరియా, గేహం పవిసిత్వా మనుస్సానం ఉరే సత్థం ఠపేత్వా ఇచ్ఛితభణ్డగ్గహణం. ఏవమేతస్మా ఛేదన...పే.... సహసాకారా పటివిరతో హోతి.

సో సన్తుట్ఠో హోతీతి స్వాయం భిక్ఖు హేట్ఠా వుత్తేన చతూసు పచ్చయేసు ద్వాదసవిధేన ఇతరీతరపచ్చయసన్తోసేన సమన్నాగతో హోతి. ఇమినా పన ద్వాదసవిధేన ఇతరీతరపచ్చయసన్తోసేన సమన్నాగతస్స భిక్ఖునో అట్ఠ పరిక్ఖారా వట్టన్తి – తీణి చీవరాని, పత్తో, దన్తకట్ఠచ్ఛేదనవాసి, ఏకా సూచి, కాయబన్ధనం పరిస్సావనన్తి. వుత్తమ్పి చేతం –

> “తిచీవరఞ్చ పత్తో చ, వాసి సూచి చ బన్ధనం;
> పరిస్సావనేన అట్ఠేతే, యుత్తయోగస్స భిక్ఖునో”తి.

తే సబ్బే కాయపరిహారికాపి హోన్తి, కుచ్ఛిపరిహారికాపి. కథం? తిచీవరం తావ నివాసేత్వా పారుపిత్వా చ విచరణకాలే కాయం పరిహరతి పోసేతీతి కాయపరిహారికం హోతి. చీవరకణ్ణేన ఉదకం పరిస్సావేత్వా పివనకాలే, ఖాదితబ్బఫలాఫలం గహణకాలే చ కుచ్ఛిం పరిహరతి పోసేతీతి కుచ్ఛిపరిహారికం హోతి. పత్తోపి తేన ఉదకం ఉద్ధరిత్వా న్హానకాలే కుటిపరిభణ్డకరణకాలే చ కాయపరిహారికో హోతి, ఆహారం గహేత్వా భుఞ్జనకాలే కుచ్ఛిపరిహారికో. వాసిపి తాయ దన్తకట్ఠచ్ఛేదనకాలే మఞ్చపీఠానం అఙ్గపాదచీవరకుటిదణ్డకసజ్జనకాలే చ కాయపరిహారికా హోతి, ఉచ్ఛుచ్ఛేదననాళికేరాదితచ్ఛనకాలే కుచ్ఛిపరిహారికా. సూచిపి చీవరసిబ్బనకాలే కాయపరిహారికా హోతి, పూవం వా ఫలం వా విజ్ఝిత్వా ఖాదనకాలే కుచ్ఛిపరిహారికా. కాయబన్ధనం బన్ధిత్వా విచరణకాలే కాయపరిహారికం, ఉచ్ఛుఆదీని బన్ధిత్వా గహణకాలే కుచ్ఛిపరిహారికం. పరిస్సావనం తేన ఉదకం పరిస్సావేత్వా న్హానకాలే సేనాసనపరిభణ్డకరణకాలే చ కాయపరిహారికం, పానీయపానకపరిస్సావనకాలే తేనేవ తిలతణ్డులపుథుకాదీని గహేత్వా ఖాదనకాలే చ కుచ్ఛిపరిహారికం. అయం తావ అట్ఠపరిక్ఖారికస్స పరిక్ఖారమత్తా.

నవపరిక్ఖారికస్స పన సేయ్యం పవిసన్తస్స తత్రట్ఠకపచ్చత్థరణం వా కుఞ్చికా వా వట్టతి. దసపరిక్ఖారికస్స నిసీదనం వా చమ్మఖణ్డం వా వట్టతి. ఏకాదసపరిక్ఖారికస్స కత్తరయట్ఠి వా తేలనాళికా వా వట్టతి. ద్వాదసపరిక్ఖారికస్స ఛత్తం వా ఉపాహనం వా వట్టతి. ఏతేసు చ అట్ఠపరిక్ఖారికోవ సన్తుట్ఠో, ఇతరే అసన్తుట్ఠా మహిచ్ఛా మహాభారాతి న వత్తబ్బా. ఏతేపి అప్పిచ్ఛావ సన్తుట్ఠావ సుభరావ సల్లహుకవుత్తినోవ. భగవా పన న ఇమం సుత్తం తేసం వసేన కథేసి, అట్ఠపరిక్ఖారికస్స వసేన కథేసి. సో హి ఖుద్దకవాసిఞ్చ సూచిఞ్చ పరిస్సావనే పక్ఖిపిత్వా పత్తస్స అన్తో ఠపేత్వా పత్తం అంసకూటే లగ్గేత్వా తిచీవరం కాయప్పటిబద్ధం కత్వా యేనిచ్ఛకం సుఖం పక్కమతి, పటినివత్తిత్వా గహేతబ్బం నామస్స న హోతి. ఇతి ఇమస్స భిక్ఖునో సల్లహుకవుత్తితం దస్సేన్తో భగవా **సన్తుట్ఠో హోతి కాయపరిహారికేన చీవరేనా**తిఆదిమాహ.

తత్థ **కాయపరిహారికేనాతి** కాయపరిహరణమత్తకేన. **కుచ్ఛిపరిహారికేనాతి** కుచ్ఛిపరిహరణమత్తకేన. **సమాదాయేవ పక్కమతీతి** తం అట్ఠపరిక్ఖారమత్తకం సబ్బం గహేత్వావ కాయప్పటిబద్ధం కత్వావ గచ్ఛతి, "మమ విహారో పరివేణం ఉపట్ఠాకో"తిస్స సఙ్గో వా బన్ధో వా న హోతి. సో జియా ముత్తో సరో వియ, యూథా అపక్కన్తో మత్తహత్థీ వియ ఇచ్ఛితిచ్ఛితం సేనాసనం, వనసణ్డం, రుక్ఖమూలం, నవం పబ్భారం పరిభుఞ్జన్తో ఏకో తిట్ఠతి, ఏకో నిసీదతి, సబ్బిరియాపథేసు ఏకో అదుతియో.

"చాతుద్దిసో అప్పటిఘో చ హోతి,

సన్తుస్సమానో ఇతరీతరేన;

పరిస్సయానం సహితా అఛమ్భీ,

ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో"తి. (సు॰ ని॰ ౪౨; చూళని॰ ఖగ్గవిసాణసుత్తనిద్దేసో ౧౨౮) –

ఏవం వణ్ణితం ఖగ్గవిసాణకప్పతం ఆపజ్జతి.

ఇదాని తమత్థం ఉపమాయ సాధేన్తో **సేయ్యథాపీతిఆదిమాహ**. తత్థ **పక్ఖీ సకుణోతి** పక్ఖయుత్తో సకుణో. **డేతీతి** ఉప్పతతి. అయం పనేత్థ సఙ్ఖేపత్థో – సకుణా నామ "అసుకస్మిం పదేసే రుక్ఖో పరిపక్కఫలో"తి ఞత్వా నానాదిసాహి ఆగన్త్వా నఖపక్ఖతుణ్డాదీహి తస్స ఫలాని విజ్ఝన్తా విధునన్తా ఖాదన్తి, "ఇదం అజ్జతనాయ, ఇదం స్వాతనాయ భవిస్సతీ"తి నేసం న హోతి. ఫలే పన ఖీణే నేవ రుక్ఖస్స ఆరక్ఖం ఠపేన్తి, న తత్థ పక్ఖం వా పత్తం వా నఖం వా తుణ్డం వా ఠపేన్తి, అథ ఖో తస్మిం రుక్ఖే అనపేక్ఖా హుత్వా యో యం దిసాభాగం ఇచ్ఛతి, సో తేన సపత్తభారోవ ఉప్పతిత్వా గచ్ఛతి. ఏవమేవ అయం భిక్ఖు నిస్సఙ్గో నిరపేక్ఖోయేవ పక్కమతి, సమాదాయేవ పక్కమతి. **అరియేనాతి** నిద్దోసేన. **అజ్ఝత్తన్తి** సకే అత్తభావే. **అనవజ్జసుఖన్తి** నిద్దోససుఖం.

సో చక్ఖునా రూపం దిస్వాతి సో ఇమినా అరియేన సీలక్ఖన్ధేన సమన్నాగతో భిక్ఖు చక్ఖువిఞ్ఞాణేన రూపం పస్సిత్వాతి అత్థో. సేసపదేసుపి యం వత్తబ్బం సియా, తం సబ్బం విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి॰ ౧.౧౫) వుత్తం. **అబ్యాసేకసుఖన్తి** కిలేసేహి అనాసిత్తసుఖం, అవికిణ్ణసుఖన్తిపి వుత్తం. ఇన్ద్రియసంవరసుఖం హి దిట్ఠాదీసు దిట్ఠమత్తాదివసేన పవత్తతాయ అవికిణ్ణం హోతి.

సో అభిక్కన్తే పటిక్కన్తేతి సో మనచ్ఛట్ఠానం ఇన్ద్రియానం సంవరేన సమన్నాగతో భిక్ఖు ఇమేసు అభిక్కన్తపటిక్కన్తాదీసు సత్తసు ఠానేసు సతిసమ్పజఞ్ఞవసేన సమ్పజానకారీ హోతి. తత్థ **అభిక్కన్తన్తి** పురతో గమనం. **పటిక్కన్తన్తి** పచ్చాగమనం.

సమ్పజానకారీ హోతీతి సాత్థకసమ్పజఞ్ఞం, సప్పాయసమ్పజఞ్ఞం, గోచరసమ్పజఞ్ఞం, అసమ్మోహసమ్పజఞ్ఞన్తి ఇమేసం చతున్నం సతిసమ్పయుత్తానం సమ్పజఞ్ఞానం వసేన సతిం ఉపట్ఠపేత్వా ఞాణేన పరిచ్ఛిన్దిత్వాయేవ తాని అభిక్కన్తపటిక్కన్తాని కరోతి. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారో పన ఇచ్ఛన్తేన దీఘనికాయే సామఞ్ఞఫలవణ్ణనాతో వా మజ్ఝిమనికాయే సతిపట్ఠానవణ్ణనాతో వా గహేతబ్బో.

సో ఇమినా చాతిఆదినా కిం దస్సేతి? అరఞ్ఞవాసస్స పచ్చయసమ్పత్తిం దస్సేతి. యస్స హి ఇమే చత్తారో పచ్చయా నత్థి, తస్స అరఞ్ఞవాసో న ఇజ్ఝతి, తిరచ్ఛానగతేహి వా వనచరకేహి వా సద్ధిం వత్థబ్బతం ఆపజ్జతి. అరఞ్ఞే అధివత్థా దేవతా

“కిం ఏవరూపస్స పాపభిక్ఖునో అరఞ్ఞవాసేనా”తి భేరవసద్దం సావేన్తి, హత్థేహి సీసం పహరిత్వా పలాయనాకారం కరోన్తి. “అసుకో భిక్ఖు అరఞ్ఞం పవిసిత్వా ఇదఞ్చిదఞ్చ పాపకమ్మమకాసీ”తి అయసో పత్థరతి. యస్స పనేతే చత్తారో పచ్చయా అత్థి, తస్స అరఞ్ఞవాసో ఇజ్ఝతి. సో హి అత్తనో సీలం పచ్చవేక్ఖన్తో కిఞ్చి కాళకం వా తిలకం వా అపస్సన్తో పీతిం ఉప్పాదేత్వా తం ఖయతో వయతో సమ్మసన్తో అరియభూమిం ఓక్కమతి. అరఞ్ఞే అధివత్థా దేవతా అత్తమనా వణ్ణం భాసన్తి. ఇతిస్స ఉదకే పక్ఖిత్తతేలబిన్దు వియ యసో విత్థారికో హోతి.

తత్థ **వివిత్త**న్తి సుఞ్ఞం, అప్పసద్దం, అప్పనిగ్ఘోసన్తి అత్థో. ఏతదేవ హి సన్ధాయ విభఙ్గే “వివిత్తన్తి సన్తికే చేపి సేనాసనం హోతి, తఞ్చ అనాకిణ్ణం గహట్ఠేహి పబ్బజితేహి, తేన తం వివిత్త”న్తి (విభ॰ ౫౨౬) వుత్తం. సేతి చేవ ఆసతి చ ఏత్థాతి **సేనాసనం**. మఞ్చపీఠానమేతం అధివచనం. తేనాహ – “సేనాసనన్తి మఞ్చోపి సేనాసనం, పీఠమ్పి, భిసిపి, బిమ్బోహనమ్పి, విహారోపి, అడ్ఢయోగోపి, పాసాదోపి, హమ్మియమ్పి, గుహాపి, అట్టోపి, మాళోపి, లేణమ్పి, వేళుగుమ్బోపి, రుక్ఖమూలమ్పి, మణ్డపోపి సేనాసనం, యత్థ వా పన భిక్ఖూ పటిక్కమన్తి, సబ్బమేతం సేనాసన”న్తి (విభ॰ ౫౨౭). అపిచ విహారో, అడ్ఢయోగో, పాసాదో, హమ్మియం, గుహాతి ఇదం విహారసేనాసనం నామ. మఞ్చో, పీఠం, భిసి, బిమ్బోహనన్తి ఇదం మఞ్చపీఠసేనాసనం నామ. చిమిలికా, చమ్మఖణ్డో, తిణసన్థారో, పణ్ణసన్థారోతి ఇదం సన్థతసేనాసనం నామ. యత్థ వా పన భిక్ఖూ పటిక్కమన్తీతి ఏతం ఓకాససేనాసనం నామాతి ఏవం చతుబ్బిధం సేనాసనం హోతి. తం సబ్బమ్పి సేనాసనగ్గహణేన గహితమేవ.

ఇమస్స పన సకుణసదిసస్స చాతుద్దిసస్స భిక్ఖునో అనుచ్ఛవికం దస్సేన్తో **అరఞ్ఞం రుక్ఖమూల**న్తిఆదిమాహ. తత్థ **అరఞ్ఞ**న్తి “నిక్ఖమిత్వా బహి ఇన్దఖీలా సబ్బమేతం అరఞ్ఞ”న్తి (విభ॰ ౫౨౯) “ఇదం భిక్ఖునీనం వసేన ఆగతం అరఞ్ఞం. “ఆరఞ్ఞకం నామ సేనాసనం పఞ్చధనుసతికం పచ్ఛిమ”న్తి (పారా॰ ౬౫౪) ఇదం పన ఇమస్స భిక్ఖునో అనురూపం. తస్స లక్ఖణం విసుద్ధిమగ్గే ధుతఙ్గనిద్దేసే వుత్తం. **రుక్ఖమూల**న్తి యంకిఞ్చి సీతచ్ఛాయం వివిత్తం రుక్ఖమూలం. **పబ్బత**న్తి సేలం. తత్థ హి ఉదకసోణ్డీసు ఉదకకిచ్చం కత్వా సీతాయ రుక్ఖచ్ఛాయాయ నిసిన్నస్స నానాదిసాసు ఖాయమానాసు సీతేన వాతేన బీజియమానస్స చిత్తం ఏకగ్గం హోతి. **కన్దర**న్తి కం వుచ్చతి ఉదకం, తేన దారితం ఉదకభిన్నం పబ్బతపదేసం, యం నితమ్బన్తిపి నదీనికుఞ్జన్తిపి వదన్తి. తత్థ హి రజతపట్టసదిసా వాలికా హోతి, మత్థకే మణివితానం వియ వనగహనం, మణిక్ఖన్ధసదిసం ఉదకం సన్దతి. ఏవరూపం కన్దరం ఓరుయ్హ పానీయం పివిత్వా గత్తాని సీతాని కత్వా వాలికం ఉస్సాపేత్వా పంసుకూలచీవరం పఞ్ఞాపేత్వా నిసిన్నస్స సమణధమ్మం కరోతో చిత్తం ఏకగ్గం హోతి. **గిరిగుహ**న్తి ద్విన్నం పబ్బతానం అన్తరం, ఏకస్మింయేవ వా ఉమఙ్గసదిసం మహావివరం. **సుసాన**లక్ఖణం విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి॰ ౧.౩౪) వుత్తం. **వనపత్థ**న్తి గామన్తం అతిక్కమిత్వా మనుస్సానం అనుపచారట్ఠానం, యత్థ న కసన్తి న వపన్తి. తేనేవాహ – “వనపత్థన్తి దూరానమేతం సేనాసనానం అధివచన”న్తిఆది. **అబ్భోకాస**న్తి అచ్ఛన్నం. ఆకఙ్ఖమానో పనేత్థ చీవరకుటిం కత్వా వసతి. **పలాలపుఞ్జ**న్తి పలాలరాసిం . మహాపలాలపుఞ్జతో హి పలాలం నిక్కడ్ఢిత్వా పబ్భారలేణసదిసే ఆలయే కరోన్తి, గచ్ఛగుమ్బాదీనమ్పి ఉపరి పలాలం పక్ఖిపిత్వా హేట్ఠా నిసిన్నా సమణధమ్మం కరోన్తి. తం సన్ధాయేతం వుత్తం.

పచ్ఛాభత్తన్తి భత్తస్స పచ్ఛతో. **పిణ్డపాతపటిక్కన్తో**తి పిణ్డపాతపరియేసనతో పటిక్కన్తో. **పల్లఙ్క**న్తి సమన్తతో ఊరుబద్ధాసనం. **ఆభుజిత్వా**తి బన్ధిత్వా. **ఉజుం కాయం పణిధాయా**తి ఉపరిమసరీరం ఉజుకం ఠపేత్వా అట్ఠారస పిట్ఠికణ్టకే కోటియా కోటిం పటిపాదేత్వా. ఏవఞ్హి నిసిన్నస్స చమ్మమంసన్హారూని న పణమన్తి. అథస్స యా తేసం పణమనపచ్చయా

ఖణే ఖణే వేదనా ఉప్పజ్జేయ్యుం, తా న ఉప్పజ్జన్తి. తాసు న ఉప్పజ్జమానాసు చిత్తం ఏకగ్గం హోతి, కమ్మట్ఠానం న పరిపతతి, వుద్ధిం ఫాతిం ఉపగచ్ఛతి. **పరిముఖం సతిం ఉపట్ఠపేత్వా**తి కమ్మట్ఠానాభిముఖం సతిం ఠపయిత్వా, ముఖసమీపే వా కత్వాతి అత్థో. తేనేవ విభఙ్గే వుత్తం – "అయం సతి ఉపట్ఠితా హోతి సూపట్ఠితా నాసికగ్గే వా ముఖనిమిత్తే వా. తేన వుచ్చతి పరిముఖం సతిం ఉపట్ఠపేత్వా"తి (విభ. ౫౩౭). అథ వా "**పరీ**తి పరిగ్గహట్ఠో. **ముఖ**న్తి నియ్యానట్ఠో. **సతీ**తి ఉపట్ఠానట్ఠో. తేన వుచ్చతి – 'పరిముఖం సతి'"న్తి ఏవం పటిసమ్భిదాయం (పటి. మ. ౧.౧౬౪) వుత్తనయేన పనేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. తత్రాయం సఙ్ఖేపో "పరిగ్గహితనియ్యానం సతిం కత్వా"తి.

అభిజ్ఝం లోకేతి ఏత్థ లుజ్జన-పలుజ్జనట్ఠేన పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధా లోకో. తస్మా పఞ్చసు ఉపాదానక్ఖన్ధేసు రాగం పహాయ కామచ్ఛన్దం విక్ఖమ్భేత్వాతి అయమేత్థ అత్థో. **విగతాభిజ్ఝేనా**తి విక్ఖమ్భనవసేన పహీనత్తా విగతాభిజ్ఝేన, న చక్ఖువిఞ్ఞాణసదిసేనాతి అత్థో. **అభిజ్ఝాయ చిత్తం పరిసోధేతీ**తి అభిజ్ఝాతో చిత్తం పరిమోచేతి, యథా నం సా ముఞ్చతి చేవ ముఞ్చిత్వా చ న పున గణ్హాతి, ఏవం కరోతీతి అత్థో. **బ్యాపాదపదోసం పహాయా**తిఆదీసుపి ఏసేవ నయో. బ్యాపజ్జతి ఇమినా చిత్తం పూతికుమ్మాసాదయో వియ పురిమపకతిం పజహతీతి **బ్యాపాదో**. వికారప్పత్తియా పదుస్సతి, పరం వా పదూసేతి వినాసేతీతి **పదోసో**. ఉభయమ్పేతం కోధస్సేవ అధివచనం . థినం చిత్తగేలఞ్ఞం, మిద్ధం చేతసికగేలఞ్ఞం. థినఞ్చ మిద్ధఞ్చ **థినమిద్ధం. ఆలోకసఞ్ఞీ**తి రత్తిమ్పి దివాపి దిట్ఠఆలోకసఞ్జాననసమత్థాయ విగతనీవరణాయ పరిసుద్ధాయ సఞ్ఞాయ సమన్నాగతో . **సతో సమ్పజానో**తి సతియా చ ఞాణేన చ సమన్నాగతో. ఇదం ఉభయం ఆలోకసఞ్ఞాయ ఉపకారకత్తా వుత్తం. ఉద్ధచ్చఞ్చ కుక్కుచ్చఞ్చ **ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చం. తిణ్ణవిచికిచ్ఛో**తి విచికిచ్ఛం తరిత్వా అతిక్కమిత్వా ఠితో. "కథమిదం కథమిద"న్తి ఏవం నప్పవత్తతీతి **అకథంకథీ. కుసలేసు ధమ్మేసూ**తి అనవజ్జేసు ధమ్మేసు. "ఇమే ను ఖో కుసలా, కథమిమే కుసలా"తి ఏవం న విచికిచ్ఛతి న కఙ్ఖతీతి అత్థో. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో. ఇమేసు పన నీవరణేసు వచనత్థలక్ఖణాదిభేదతో యం వత్తబ్బం సియా, తం విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి. ౧.౭౧-౭౨) వుత్తం. **పఞ్ఞాయ దుబ్బలీకరణే**తి యస్మా ఇమే పఞ్చ నీవరణా ఉప్పజ్జమానా అనుప్పన్నాయ లోకియలోకుత్తరాయ పఞ్ఞాయ ఉప్పజ్జితుం న దేన్తి, ఉప్పన్నాపి అట్ఠ సమాపత్తియో పఞ్చ వా అభిఞ్ఞా ఉచ్ఛిన్దిత్వా పాతేన్తి. తస్మా పఞ్ఞాయ దుబ్బలీకరణాతి వుచ్చన్తి. **వివిచ్చేవ కామేహీ**తిఆదీని విసుద్ధిమగ్గే విత్థారితాని.

ఇమే ఆసవాతిఆది అపరేనాపి పరియాయేన చతుసచ్చప్పకాసనత్థం వుత్తం. **నాపరం ఇత్థత్తాయాతి పజానాతీ**తి ఏత్తావతా హేట్ఠా తీహి అఙ్గేహి బాహిరసమయస్స నిప్ఫలభావం దస్సేత్వా చతుత్థేన అఙ్గేన అత్తనో సాసనస్స గమ్భీరభావం పకాసేత్వా దేసనాయ అరహత్తేన కూటం గణ్హి. ఇదాని దేసనం అప్పేన్తో **ఏవం ఖో, భిక్ఖవే**తిఆదిమాహ.

౯. తణ్హాసుత్తవణ్ణనా

౧౯౯. నవమే **జాలిని**న్తి జాలసదిసం. యథా హి జాలం సమన్తతో సంసిబ్బితం ఆకులబ్యాకులం, ఏవం తణ్హాపీతి జాలసదిసత్తా జాలినీతి వుత్తా. తయో వా భవే అజ్ఝోత్థరిత్వా ఠితాయ ఏతిస్సా తత్థ తత్థ అత్తనో కోట్ఠాసభూతం జాలం అత్థీతిపి జాలినీ. **సరిత**న్తి తత్థ తత్థ సరిత్వా సంసరిత్వా ఠితం. **విసట**న్తి పత్థటం విక్ఖిత్తం. **విసత్తిక**న్తి తత్థ తత్థ విసత్తం లగ్గం లగితం. అపిచ "**విసమూలా**తి విసత్తికా. **విసఫలా**తి విసత్తికా"తిఆదినాపి (మహాని. ౩; చూళని. మేత్తగూమాణవపుచ్ఛానిద్దేసో ౨౨) నయేనేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. **ఉద్ధస్తో**తి ఉపరి ధంసితో. **పరియోనద్ధో**తి సమన్తా వేఠితో. **తన్తాకులకజాతో**తి తన్తం వియ

ఆకులజాతో. యథా నామ దున్నిక్ఖిత్తం మూసికచ్ఛిన్నం పేసకారానం తన్తం తహిం తహిం ఆకులం హోతి, "ఇదం అగ్గం ఇదం మూల"న్తి అగ్గేన వా అగ్గం, మూలేన వా మూలం సమానేతుం దుక్కరం హోతి, ఏవం సత్తా ఇమాయ తణ్హాయ పరియోనద్ధా ఆకులబ్యాకులా న సక్కోన్తి అత్తనో నిస్సరణమగ్గం ఉజుం కాతుం. **గులాగుణ్ఠికజాతో**తి గులాగుణ్ఠికం వుచ్చతి పేసకారకఞ్జియసుత్తం. గులా నామ సకుణికా, తస్సా కులావకోతిపి ఏకే. యథా తదుభయమ్పి ఆకులం అగ్గేన వా అగ్గం, మూలేన వా మూలం సమానేతుం దుక్కరన్తి పురిమనయేనేవ యోజేతబ్బం. **ముఞ్జపబ్బజభూతో**తి ముఞ్జతిణం వియ పబ్బజతిణం వియ చ భూతో, తాదిసో జాతో. యథా తాని తిణాని కోట్టేత్వా కతరజ్జుం జిణ్ణకాలే కత్థచి పతితం గహేత్వా తేసం తిణానం "ఇదం అగ్గం ఇదం మూల"న్తి అగ్గేన వా అగ్గం, మూలేన వా మూలం సమానేతుం దుక్కరం. తమ్పి చ పచ్చత్తపురిసకారే ఠత్వా సక్కా భవేయ్య ఉజుం కాతుం, ఠపేత్వా పన బోధిసత్తే అఞ్ఞో సత్తో అత్తనో ధమ్మతాయ తణ్హాజాలం పదాలేత్వా అత్తనో నిస్సరణమగ్గం ఉజుం కాతుం సమత్థో నామ నత్థి. ఏవమయం లోకో తణ్హాజాలేన పరియోనద్ధో అపాయం దుగ్గతిం వినిపాతం సంసారం నాతివత్తతి. తత్థ **అపాయో**తి నిరయ-తిరచ్ఛానయోని-పేత్తివిసయ-అసురకాయా. సబ్బేపి హి తే వడ్ఢిసఙ్ఖాతస్స ఆయస్స అభావతో అపాయాతి వుచ్చన్తి. తథా దుక్ఖస్స గతిభావతో **దుగ్గతి**. సుఖసముస్సయతో వినిపతితత్తా **వినిపాతో**. ఇతరో పన –

> "ఖన్ధానఞ్చ పటిపాటి, ధాతుఆయతనాన చ;
> అబ్బోచ్ఛిన్నం వత్తమానా, సంసారోతి పవుచ్చతి.

తం సబ్బం నాతివత్తతి నాతిక్కమతి, అథ ఖో చుతితో పటిసన్ధిం పటిసన్ధితో చుతిన్తి ఏవం పునప్పునం చుతిపటిసన్ధియో గణ్హమానో తీసు భవేసు చతూసు యోనీసు పఞ్చసు గతీసు సత్తసు విఞ్ఞాణట్ఠితీసు నవసు సత్తావాసేసు మహాసముద్దే వాతక్ఖిత్తనావా వియ యన్తే యుత్తగోణో వియ చ పరిబ్భమతియేవ.

అజ్ఝత్తికస్స ఉపాదాయాతి అజ్ఝత్తికం ఖన్ధపఞ్చకం ఉపాదాయ. ఇదఞ్హి ఉపయోగత్థే సామివచనం. **బాహిరస్స ఉపాదాయా**తి బాహిరం ఖన్ధపఞ్చకం ఉపాదాయ, ఇదమ్పి ఉపయోగత్థే సామివచనం. **అస్మీతి, భిక్ఖవే, సతీ**తి, భిక్ఖవే, యదేతం అజ్ఝత్తం ఖన్ధపఞ్చకం ఉపాదాయ తణ్హామానదిట్ఠివసేన సమూహగ్గాహతో అస్మీతి హోతి, తస్మిం సతీతి అత్థో. **ఇత్థస్మీతి హోతీ**తిఆదీసు పన ఏవం సమూహతో అహన్తి గహణే సతి తతో అనుపనిధాయ చ ఉపనిధాయ చాతి ద్విధా గహణం హోతి. తత్థ **అనుపనిధాయా**తి అఞ్ఞం ఆకారం అనుపగమ్మ సకభావమేవ ఆరమ్మణం కత్వా ఇత్థస్మీతి హోతి, ఖత్తియాదీసు ఇదంపకారో అహన్తి ఏవం తణ్హామానదిట్ఠివసేన హోతీతి అత్థో. ఇదం తావ అనుపనిధాయ గహణం. **ఉపనిధాయ గహణం** పన దువిధం హోతి సమతో చ అసమతో చ. తం దస్సేతుం **ఏవంస్మీతి అఞ్ఞథాస్మీ**తి చ వుత్తం. తత్థ **ఏవంస్మీ**తి ఇదం సమతో ఉపనిధాయ గహణం, యథాయం ఖత్తియో యథాయం బ్రాహ్మణో, ఏవమహమ్పీతి అత్థో. **అఞ్ఞథాస్మీ**తి ఇదం పన అసమతో గహణం, యథాయం ఖత్తియో యథాయం బ్రాహ్మణో, తతో అఞ్ఞథా అహం, హీనో వా అధికో వాతి అత్థో. ఇమాని తావ పచ్చుప్పన్నవసేన చత్తారి తణ్హావిచరితాని.

అసస్మీతి సతస్మీతి ఇమాని పన ద్వే యస్మా అత్థీతి అసం, నిచ్చస్సేతం అధివచనం. సీదతీతి సతం, అనిచ్చస్సేతం అధివచనం. తస్మా సస్సతుచ్ఛేదవసేన వుత్తానీతి వేదితబ్బాని. ఇతో పరాని **సన్తి** ఏవమాదీని చత్తారి సంసయపరివితక్కవసేన వుత్తాని. **సన్తి హోతీ**తి ఏవమాదీసు అహం సియన్తి హోతీతి ఏవమత్థో వేదితబ్బో. అధిప్పాయో పనేత్థ పురిమచతుక్కే వుత్తనయేనేవ గహేతబ్బో. **అపిహం సన్తి**ఆదీని పన చత్తారి అపి నామ అహం భవేయ్యన్తి ఏవం

పత్థనాకప్పనవసేన వుత్తాని. తానిపి పురిమచతుక్కే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బాని. **భవిస్సన్తి**ఆదీని పన చత్తారి అనాగతవసేన వుత్తాని. తేసమ్పి పురిమచతుక్కే వుత్తనయేనేవ అత్థో వేదితబ్బో. ఏవమేతే –

"ద్వే దిట్ఠిసీసా సీసఞ్చ, చత్తారో సీసమూలకా;
తయో తయోతి ఏతాని, అట్ఠారస విభావయే.

ఏతేసు హి అసస్మి, సతస్మీతి ఏతే ద్వే దిట్ఠిసీసా నామ. అస్మి, సన్తి, అపిహం సన్తి, భవిస్సన్తి ఏతే చత్తారో సుద్ధసీసా ఏవ. ఇత్థస్మీతిఆదయో తయో తయోతి ద్వాదస సీసమూలకా నామాతి ఏవమేతే ద్వే దిట్ఠిసీసా చత్తారో సుద్ధసీసా ద్వాదస సీసమూలకాతి అట్ఠారస తణ్హావిచరితధమ్మా వేదితబ్బా. ఇమాని తావ అజ్ఝత్తికస్స ఉపాదాయ అట్ఠారస తణ్హావిచరితాని. బాహిరస్స ఉపాదాయ తణ్హావిచరితేసుపి ఏసేవ నయో. **ఇమినాతి** ఇమినా రూపేన వా…పే.… విఞ్ఞాణేన వాతి ఏస విసేసో వేదితబ్బో. సేసం తాదిసమేవ.

ఇతి ఏవరూపాని అతీతాని ఛత్తింసాతి ఏకమేకస్స పుగ్గలస్స అతీతే అద్ధని ఛత్తింస. **అనాగతాని ఛత్తింసాతి** ఏకమేకస్సేవ పుగ్గలస్స చ అనాగతే అద్ధని ఛత్తింస. **పచ్చుప్పన్నాని ఛత్తింసాతి** ఏకస్స వా పుగ్గలస్స యథాసమ్భవతో బహూనం వా పచ్చుప్పన్నే అద్ధని ఛత్తింసావ. సబ్బసత్తానం పన నియమేనేవ అతీతే అద్ధని ఛత్తింస, అనాగతే ఛత్తింస, పచ్చుప్పన్నే ఛత్తింస. అనన్తా హి అసదిసతణ్హామానదిట్ఠిభేదా సత్తా. **అట్ఠసతం తణ్హావిచరితం హోన్తీతి** ఏత్థ పన అట్ఠసతసఙ్ఖాతం తణ్హావిచరితం హోతీతి ఏవమత్థో దట్ఠబ్బో.

౧౦. పేమసుత్తవణ్ణనా

౨౦౦. దసమే **న ఉస్సేనేతీతి** దిట్ఠివసేన న ఉక్ఖిపతి. **న పటిసేనేతీతి** పటివిరుద్ధో హుత్వా కలహభణ్డనవసేన న ఉక్ఖిపతి. **న ధూపాయతీతి** అజ్ఝత్తికస్స ఉపాదాయ తణ్హావిచరితవసేన న ధూపాయతి. **న పజ్జలతీతి** బాహిరస్స ఉపాదాయ తణ్హావిచరితవసేన న పజ్జలతి. **న సమ్పజ్ఝాయతీతి** అస్మిమానవసేన న సమ్పజ్ఝాయతి. సేసం పాళినయేనేవ వేదితబ్బం. ఇమస్మిం సుత్తే వట్టవివట్టం కథితన్తి.

మహావగ్గో పఞ్చమో.

చతుత్థపణ్ణాసకం నిట్ఠితం.

౫. పఞ్చమపణ్ణాసకం

(၂၀) ၁. సప్పురిసవగ్గో

၁-౬. సిక్ఖాపదసుత్తవణ్ణనా

౨౦౧. పఞ్చమస్స పఠమే **అసప్పురిసన్తి** లామకపురిసం తుచ్ఛపురిసం మూళ్హపురిసం అవిజ్జాయ అన్ధీకతం బాలం. **అసప్పురిసతరన్తి** అతిరేకేన అసప్పురిసం. ఇతరే ద్వే వుత్తపటిపక్ఖవసేన వేదితబ్బా. సేసమేత్థ ఉత్తానత్థమేవ. యథా చేత్థ, ఏవం ఇతో పరేసు పఞ్చసు. ఏతేసు హి పఠమం పఞ్చవేరవసేన దేసితం, దుతియం అస్సద్ధమ్మవసేన, తతియం కాయవచీద్వారవసేన, చతుత్థం మనోద్వారవసేన, పఞ్చమం అట్ఠమిచ్ఛత్తవసేన, ఛట్ఠం దసమిచ్ఛత్తవసేన.

౭-၁၀. పాపధమ్మసుత్తచతుక్కవణ్ణనా

౨౦౭-౨၁၀. సత్తమే **పాపన్తి** లామకం సంకిలిట్ఠపుగ్గలం. **కల్యాణన్తి** భద్దకం అనవజ్జపుగ్గలం. సేసమేత్థ ఉత్తానత్థమేవ. అట్ఠమేపి ఏసేవ నయో. నవమే **పాపధమ్మన్తి** లామకధమ్మం. **కల్యాణధమ్మన్తి** అనవజ్జధమ్మం. సేసమేత్థ ఉత్తానత్థమేవ. దసమేపి ఏసేవ నయో. ఇమస్మిం వగ్గే దససుపి సుత్తేసు అగారియప్పటిపదా కథితా. సచేపి సోతాపన్నసకదాగామినో హోన్తి, వట్టతియేవాతి.

సప్పురిసవగ్గో పఠమో.

(౨౨) ౨. పరిసావగ్గో

౧. పరిసాసుత్తవణ్ణనా

౨౧౧. దుతియస్స పఠమే పరిసం దూసేన్తీతి **పరిసదూసనా**. పరిసం సోభేన్తీతి **పరిససోభనా**.

౨. దిట్ఠిసుత్తవణ్ణనా

౨౧౨. దుతియే మనోదుచ్చరితే పరియాపన్నాపి మిచ్ఛాదిట్ఠి మహాసావజ్జతాయ విసుం వుత్తా, తస్సా చ పటిపక్ఖవసేన సమ్మాదిట్ఠి.

౩. అకతఞ్ఞుతాసుత్తవణ్ణనా

౨౧౩. తతియే **అకతఞ్ఞుతా అకతవేదితా**తి అకతఞ్ఞుతాయ అకతవేదితాయ. ఉభయమ్పేతం అత్థతో ఏకమేవ. సుక్కపక్ఖేపి ఏసేవ నయో.

౪-౭. పాణాతిపాతీసుత్తాదివణ్ణనా

౨౧౪-౨౧౭. చతుత్థం చతున్నం కమ్మకిలేసానం తప్పటిపక్ఖస్స చ వసేన వుత్తం, పఞ్చమం సుక్కపక్ఖానం ఆదితో చతున్నం మిచ్ఛత్తానం వసేన, ఛట్ఠం అవసేసానం చతున్నం, సత్తమం అనరియవోహారఅరియవోహారానం. తథా అట్ఠమనవమదసమాని సప్పటిపక్ఖానం అస్సద్ధమ్మానం వసేన వుత్తాని. సబ్బసుత్తేసు పన సుక్కపక్ఖధమ్మా లోకియలోకుత్తరమిస్సకావ కథితా. నవసు సుత్తేసు కిఞ్చాపి ''సగ్గే''తి వుత్తం, తయో పన మగ్గా తీణి చ ఫలాని లబ్భన్తియేవాతి.

పరిసావగ్గో దుతియో.

(౨౩) ౩. దుచ్చరితవగ్గవణ్ణనా

౨౨౧-౨౩౧. తతియస్స పఠమాదీని ఉత్తానత్థానేవ. దసమే యో చిన్తేత్వా కబ్యం కరోతి, అయం **చిన్తాకవి** నామ. యో సుత్వా కరోతి, అయం **సుతకవి** నామ. యో ఏకం అత్థం నిస్సాయ కరోతి, అయం **అత్థకవి** నామ. యో తఙ్ఖణఞ్ఞేవ వఙ్గీసత్థేరో వియ అత్తనో పటిభానేన కరోతి, అయం **పటిభానకవి** నామాతి.

దుచ్చరితవగ్గో తతియో.

(౨౪) ౪. కమ్మవగ్గో

౧. సంఖిత్తసుత్తవణ్ణనా

౨౩౨. చతుత్థస్స పఠమే **కణ్హన్తి** కాళకం దసఅకుసలకమ్మపథకమ్మం. **కణ్హవిపాకన్తి** అపాయే నిబ్బత్తనతో కాళకవిపాకం. **సుక్కన్తి** పణ్డరకం కుసలకమ్మపథకమ్మం . **సుక్కవిపాకన్తి** సగ్గే నిబ్బత్తనతో పణ్డరకవిపాకం. **కణ్హసుక్కన్తి** మిస్సకకమ్మం. **కణ్హసుక్కవిపాకన్తి** సుఖదుక్ఖవిపాకం. మిస్సకకమ్మఞ్హి కత్వా అకుసలేన తిరచ్ఛానయోనియం మఙ్గలహత్థిట్ఠానాదీసు ఉప్పన్నో కుసలేన పవత్తే సుఖం వేదియతి. కుసలేన రాజకులేపి నిబ్బత్తో అకుసలేన పవత్తే దుక్ఖం వేదియతి. **అకణ్హం అసుక్కన్తి** కమ్మక్ఖయకరం చతుమగ్గఞాణం అధిప్పేతం. తఞ్హి యది కణ్హం భవేయ్య, కణ్హవిపాకం దదేయ్య. యది సుక్కం భవేయ్య, సుక్కవిపాకం దదేయ్య. ఉభయవిపాకస్స పన అప్పదానతో అకణ్హం అసుక్కన్తి అయమేత్థ అత్థో.

౨. విత్థారసుత్తవణ్ణనా

౨౩౩. దుతియే **సబ్యాబజ్ఝన్తి** సదోసం. **కాయసఙ్ఖారన్తి** కాయద్వారచేతనం. **అభిసఙ్ఖరోతీతి** ఆయూహతి సమ్పిణ్డేతి. సేసద్వయేపి ఏసేవ నయో. **సబ్యాబజ్ఝం లోకన్తి** సదుక్ఖం లోకం. **సబ్యాబజ్ఝా ఫస్సాతి** సదుక్ఖా విపాకఫస్సా. **సబ్యాబజ్ఝం వేదనం వేదియతీతి** సాబాధం విపాకవేదనం వేదియతి. **ఏకన్తదుక్ఖన్తి** ఏకన్తేనేవ దుక్ఖం, న సుఖసమ్మిస్సం. **సేయ్యథాపి సత్తా నేరయికాతి** ఏత్థ **సేయ్యథాపీతి** నిదస్సనత్థే నిపాతో. తేన కేవలం నేరయికసత్తే దస్సేతి, అఞ్ఞో పన తంసరిక్ఖకా నామ నత్థి. ఇమినా ఉపాయేన సబ్బత్థ అత్థో వేదితబ్బో. **సేయ్యథాపి మనుస్సాతిఆదీసు** పన మనుస్సానం తావ కాలేన సుఖా వేదనా ఉప్పజ్జతి, కాలేన దుక్ఖా వేదనా. **ఏకచ్చే చ దేవాతి** ఏత్థ పన కామావచరదేవా దట్ఠబ్బా. తేసఞ్హి మహేసక్ఖతరా దేవతా దిస్వా నిసిన్నాసనతో వుట్ఠానం, పారుతఉత్తరాసఙ్గస్స ఓతారణం, అఞ్జలిపగ్గణ్హనన్తిఆదీనం వసేన కాలేన దుక్ఖం ఉప్పజ్జతి, దిబ్బసమ్పత్తిం అనుభవన్తానం కాలేన సుఖం. **ఏకచ్చే చ వినిపాతికాతి** ఏత్థ వేమానికపేతా దట్ఠబ్బా. తే నిరన్తరమేవ ఏకస్మిం కాలే సుఖం, ఏకస్మిం కాలే దుక్ఖం వేదియన్తి. నాగసుపణ్ణహత్థిఅస్సాదయో పన మనుస్సా వియ వోకిణ్ణసుఖదుక్ఖావ హోన్తి. **పహానాయ యా చేతనాతి** ఏత్థ వివట్టగామినీ మగ్గచేతనా వేదితబ్బా. సా హి కమ్మక్ఖయాయ సంవత్తతీతి.

౩. సోణకాయనసుత్తవణ్ణనా

౨౩౪. తతియే **సిఖామోగ్గల్లానోతి** సీసమజ్ఝే ఠితాయ మహతియా సిఖాయ సమన్నాగతో మోగ్గల్లానగోత్తో బ్రాహ్మణో. **పురిమానీతి** అతీతానన్తరదివసతో పట్ఠాయ పురిమాని, దుతియాదితో పట్ఠాయ **పురిమతరాని** వేదితబ్బాని. **సోణకాయనోతి** తస్సేవ అన్తేవాసికో. **కమ్మసచ్చాయం భో లోకోతి** భో అయం లోకో కమ్మసభావో. **కమ్మసమారమ్భట్ఠాయీతి** కమ్మసమారమ్భేన తిట్ఠతి. కమ్మం ఆయూహన్తోవ తిట్ఠతి, అనాయూహన్తో ఉచ్ఛిజ్జతీతి దీపేతి. సేసం హేట్ఠా వుత్తనయమేవ.

౪-౯. సిక్ఖాపదసుత్తాదివణ్ణనా

౨౩౫. చతుత్థాదీనిపి ఉత్తానత్థానేవ. మగ్గఙ్గేసు పన యస్మా సతియా ఉపట్ఠపేత్వా పఞ్ఞాయ పరిచ్ఛిన్దతి, తస్మా ఉభయమేవ కమ్మం. సేసా అఙ్గానేవ హోన్తి, నో కమ్మన్తి వుత్తం. బోజ్ఝఙ్గేసుపి ఏసేవ నయో. అభిధమ్మే పన సబ్బమ్పేతం అవిసేసేన చేతనాసమ్పయుత్తకమ్మన్తేవ వణ్ణితం.

౧౦. సమణసుత్తవణ్ణనా

౨౪౧. దసమే **ఇధేవా**తి ఇమస్మింయేవ సాసనే. అయం పన నియమో సేసపదేసుపి వేదితబ్బో. దుతియాదయోపి హి సమణా ఇధేవ, న అఞ్ఞత్థ. **సుఞ్ఞా**తి రిత్తా తుచ్ఛా. **పరప్పవాదా**తి చత్తారో సస్సతవాదా, చత్తారో ఏకచ్చసస్సతికా, చత్తారో అన్తానన్తికా, చత్తారో అమరావిక్ఖేపికా, ద్వే అధిచ్చసముప్పన్నికా, సోళస సఞ్ఞీవాదా, అట్ఠ అసఞ్ఞీవాదా, అట్ఠ నేవసఞ్ఞీనాసఞ్ఞీవాదా, సత్త ఉచ్ఛేదవాదా, పఞ్చ దిట్ఠధమ్మనిబ్బానవాదాతి ఇమే సబ్బేపి బ్రహ్మజాలే ఆగతద్వాసట్ఠిదిట్ఠియో ఇతో బాహిరానం పరేసం పవాదా పరప్పవాదా నామ. తే సబ్బేపి ఇమేహి చతూహి ఫలట్ఠకసమణేహి సుఞ్ఞా. న హి తే ఏత్థ సన్తి. న కేవలఞ్చ ఏతేహేవ సుఞ్ఞా , చతూహి పన మగ్గట్ఠకసమణేహిపి, చతున్నం మగ్గానం అత్థాయ ఆరద్ధవిపస్సకేహిపీతి ద్వాదసహిపి సమణేహి సుఞ్ఞా ఏవ. ఇదమేవ అత్థం సన్ధాయ భగవతా మహాపరినిబ్బానే (దీ. ని. ౨.౨౧౪) వుత్తం –

“ఏకూనతింసో వయసా సుభద్ద,
యం పబ్బజిం కింకుసలానుఏసీ;
వస్సాని పఞ్ఞాస సమాధికాని,
యతో అహం పబ్బజితో సుభద్ద;
ఞాయస్స ధమ్మస్స పదేసవత్తీ,
ఇతో బహిద్ధా సమణోపి నత్థి”.

“దుతియోపి సమణో నత్థి, తతియోపి సమణో నత్థి, చతుత్థోపి సమణో నత్థి, సుఞ్ఞా పరప్పవాదా సమణేహి అఞ్ఞేహీ”తి . ఏత్థ హి పదేసవత్తీతి ఆరద్ధవిపస్సకో అధిప్పేతో. తస్మా సోతాపత్తిమగ్గస్స ఆరద్ధవిపస్సకం మగ్గట్ఠం ఫలట్ఠన్తి తయోపి ఏకతో కత్వా “సమణోపి నత్థీ”తి ఆహ, సకదాగామిమగ్గస్స ఆరద్ధవిపస్సకం మగ్గట్ఠం ఫలట్ఠన్తి తయోపి ఏకతో కత్వా “దుతియోపి సమణో నత్థీ”తి ఆహ. ఇతరేసుపి ద్వీసు ఏసేవ నయో. ఏకాదసమం ఉత్తానత్థమేవాతి.

కమ్మవగ్గో చతుత్థో.

(౨౫) ౫. ఆపత్తిభయవగ్గో

౧. సఙ్ఘభేదకసుత్తవణ్ణనా

౨౪౩. పఞ్చమస్స పఠమే **అపి ను తం, ఆనన్ద, అధికరణన్తి** వివాదాధికరణాదీసు అఞ్ఞతరం అధికరణం భిక్ఖుసఙ్ఘస్స ఉప్పజ్జి, సత్థా తస్స వూపసన్తభావం పుచ్ఛన్తో ఏవమాహ. **కుతో తం, భన్తేతి**, భన్తే, కుతో కిన్తి కేన కారణేన తం అధికరణం వూపసమిస్సతీతి వదతి. **కేవలకప్పన్తి** సకలం సమన్తతో. **సఙ్ఘభేదాయ ఠితోతి** సఙ్ఘేన సద్ధిం వాదత్థాయ కథితం పటికథేన్తోవ ఠితో. **తత్రాయస్మాతి** తస్మిం ఏవం ఠితే ఆయస్మా అనురుద్ధో. **న ఏకవాచికమ్పి భణితబ్బం మఞ్ఞతీతి** "మా, ఆవుసో, సఙ్ఘేన సద్ధిం ఏవం అవచా"తి ఏకవచనమ్పి వత్తబ్బం న మఞ్ఞతి. **వోయుఞ్జతీతి** అనుయుఞ్జతి అనుయోగం ఆపజ్జతి. **అత్థవసేతి** కారణవసే. **నాసేస్సన్తీతి** ఉపోసథప్పవారణం ఉపగన్తుం అదత్వా నిక్కడ్ఢిస్సన్తి. సేసం పాళివసేనేవ వేదితబ్బం.

౨. ఆపత్తిభయసుత్తవణ్ణనా

౨౪౪. దుతియే **ఖురముణ్డం కరిత్వాతి** పఞ్చ సిఖణ్డకే ఠపేత్వా ఖురేన ముణ్డం కరిత్వా. **ఖరస్సరేనాతి** కక్ఖళసద్దేన. **పణవేనాతి** వజ్ఝభేరియా. **థలట్ఠస్సాతి** ఏకమన్తే ఠితస్స. **సీసచ్ఛేజ్జన్తి** సీసచ్ఛేదారహం. **యత్ర హి నామాతి** యం నామ. **సో వతస్సాహన్తి** సో వత అహం అస్సం, యం ఏవరూపం పాపం న కరేయ్యన్తి అత్థో. **యథాధమ్మం పటికరిస్సతీతి** ధమ్మానురూపం పటికరిస్సతి, సామణేరభూమియం ఠస్సతీతి అత్థో. **కాళవత్థం పరిధాయాతి** కాళపిలోతికం నివాసేత్వా. **మోసల్లన్తి** ముసలాభిఘాతారహం. **యథాధమ్మన్తి** ఇధ ఆపత్తితో వుట్ఠాయ సుద్ధన్తే పతిట్ఠహన్తో యథాధమ్మం కరోతి నామ. **భస్మపుటన్తి** ఛారికాభణ్డికం. **గారయ్హం భస్మపుటన్తి** గరహితబ్బఛారికాపుటేన మత్థకే అభిఘాతారహం. **యథాధమ్మన్తి** ఇధ ఆపత్తిం దేసేన్తో యథాధమ్మం పటికరోతి నామ. **ఉపవజ్జన్తి** ఉపవాదారహం. **పాటిదేసనీయేసూతి** పటిదేసేతబ్బేసు. ఇమినా సబ్బాపి సేసాపత్తియో సఙ్గహితా. **ఇమాని ఖో, భిక్ఖవే, చత్తారి ఆపత్తిభయానీతి**, భిక్ఖవే, ఇమాని చత్తారి ఆపత్తిం నిస్సాయ ఉప్పజ్జనకభయాని నామాతి.

౩. సిక్ఖానిసంససుత్తవణ్ణనా

౨౪౫. తతియే సిక్ఖా ఆనిసంసా ఏత్థాతి **సిక్ఖానిసంసం**. పఞ్ఞా ఉత్తరా ఏత్థాతి **పఞ్ఞుత్తరం**. విముత్తి సారో ఏత్థాతి **విముత్తిసారం**. సతి ఆధిపతేయ్యా ఏత్థాతి **సతాధిపతేయ్యం**. ఏతేసం హి సిక్ఖాదిసఙ్ఖాతానం ఆనిసంసాదీనం అత్థాయ వుస్సతీతి వుత్తం హోతి. **ఆభిసమాచారికాతి** ఉత్తమసమాచారికా. వత్తవసేన పఞ్ఞత్తసీలస్సేతం అధివచనం. **తథా తథా సో తస్సా సిక్ఖాయాతి** తథా తథా సో సిక్ఖాకామో భిక్ఖు తస్మిం సిక్ఖాపదే.

ఆదిబ్రహ్మచరియికాతి మగ్గబ్రహ్మచరియస్స ఆదిభూతానం చతున్నం మహాసీలానమేతం అధివచనం. **సబ్బసోతి** సబ్బాకారేన. **ధమ్మాతి** చతుసచ్చధమ్మా. **పఞ్ఞాయ సమవేక్ఖితా హోన్తీతి** సహవిపస్సనాయ మగ్గపఞ్ఞాయ సుదిట్ఠా హోన్తి. **విముత్తియా ఫుసితా హోన్తీతి** అరహత్తఫలవిముత్తియా ఞాణఫస్సేన ఫుట్ఠా హోన్తి. **అజ్ఝత్తంయేవ సతి సూపట్ఠితా హోతీతి** నియకజ్ఝత్తేయేవ సతి సుట్ఠు ఉపట్ఠితా హోతి. **పఞ్ఞాయ అనుగ్గహేస్సామీతి** విపస్సనాపఞ్ఞాయ అనుగ్గహేస్సామి. **పఞ్ఞాయ**

సమపేక్ఖిస్సామీతి ఇధాపి విపస్సనాపఞ్ఞా అధిప్పేతా. **ఫుసితం వా ధమ్మం తత్థ తత్థ పఞ్ఞాయ అనుగ్గహేస్సామీ**తి ఏత్థ పన మగ్గపఞ్ఞావ అధిప్పేతా.

౪. సేయ్యాసుత్తవణ్ణనా

౨౪౬. చతుత్థే **పేతా**తి కాలకతా వుచ్చన్తి. **ఉత్తానా సేన్తీ**తి తే యేభుయ్యేన ఉత్తానకావ సయన్తి. అథ వా పేత్తివిసయే నిబ్బత్తా **పేతా** నామ, తే అప్పమంసలోహితత్తా అట్ఠిసఙ్ఘాతజటితా ఏకేన పస్సేన సయితుం న సక్కోన్తి, ఉత్తానావ సేన్తి. **అనత్తమనో హోతీ**తి తేజుస్సదత్తా సీహో మిగరాజా ద్వే పురిమపాదే ఏకస్మిం, పచ్ఛిమపాదే ఏకస్మిం ఠానే ఠపేత్వా నఙ్గుట్ఠం అన్తరసత్థిమ్హి పక్ఖిపిత్వా పురిమపాదపచ్ఛిమపాదనఙ్గుట్ఠానం ఠితోకాసం సల్లక్ఖేత్వా ద్విన్నం పురిమపాదానం మత్థకే సీసం ఠపేత్వా సయతి. దివసమ్పి సయిత్వా పబుజ్ఝమానో న ఉత్తసన్తో పబుజ్ఝతి, సీసం పన ఉక్ఖిపిత్వా పురిమపాదాదీనం ఠితోకాసం సల్లక్ఖేత్వా సచే కిఞ్చి ఠానం విజహిత్వా ఠితం హోతి, "నయిదం తుయ్హం జాతియా, న సూరభావస్స అనురూప"న్తి అనత్తమనో హుత్వా తత్థేవ సయతి, న గోచరాయ పక్కమతి. ఇదం సన్ధాయ వుత్తం – "అనత్తమనో హోతీ"తి. అవిజహిత్వా ఠితే పన "తుయ్హం జాతియా చ సూరభావస్స చ అనురూపమిద"న్తి హట్ఠతుట్ఠో ఉట్ఠాయ సీహవిజమ్భనం విజమ్భిత్వా కేసరభారం విధునిత్వా తిక్ఖత్తుం సీహనాదం నదిత్వా గోచరాయ పక్కమతి. తేన వుత్తం – "అత్తమనో హోతీ"తి.

౫. థూపారహసుత్తవణ్ణనా

౨౪౭. పఞ్చమే **రాజా చక్కవత్తీ**తి ఏత్థ కస్మా భగవా అగారమజ్ఝే వసిత్వా కాలకతస్స రఞ్ఞో థూపకరణం అనుజానాతి, న సీలవతో పుథుజ్జనభిక్ఖుస్సాతి? అనచ్ఛరియత్తా. పుథుజ్జనభిక్ఖూనఞ్హి థూపే అనుఞ్ఞాయమానే తమ్బపణ్ణిదీపే తావ థూపానం ఓకాసో న భవేయ్య, తథా అఞ్ఞేసు ఠానేసు. తస్మా "అనచ్ఛరియా తే భవిస్సన్తీ"తి నానుజానాతి. చక్కవత్తీ రాజా ఏకోవ నిబ్బత్తతి, తేనస్స థూపో అచ్ఛరియో హోతి. పుథుజ్జనసీలవతో పన పరినిబ్బుతభిక్ఖునో వియ మహన్తమ్పి సక్కారం కాతుం వట్టతియేవ. ఛట్ఠసత్తమాని ఉత్తానత్థానేవ.

౮. పఠమవోహారసుత్తవణ్ణనా

౨౫౦. అట్ఠమే **అనరియవోహారా**తి అనరియానం కథా. సేసేసుపి ఏసేవ నయో.

ఆపత్తిభయవగ్గో పఞ్చమో.

పఞ్చమపణ్ణాసకం నిట్ఠితం.

(౨౬) ౬. అభిఞ్ఞావగ్గో

౧-౩. అభిఞ్ఞాసుత్తాదివణ్ణనా

౨౫౪-౨౫౬. ఛట్ఠస్స పఠమే **అభిఞ్ఞాయాతి** జానిత్వా. **సమథో చ విపస్సనా చాతి** చిత్తేకగ్గతా చ సఙ్ఖారపరిగ్గహవిపస్సనాఞాణఞ్చ. **విజ్జా చ విముత్తి చాతి** మగ్గఞాణవిజ్జా చ సేసా సమ్పయుత్తకధమ్మా చ. దుతియే **అనరియపరియేసనాతి** అనరియానం ఏసనా గవేసనా. **జరాధమ్మన్తి** జరాసభావం. సేసేసుపి ఏసేవ నయో. తతియం ఉత్తానమేవ.

౪. మాలుక్యపుత్తసుత్తవణ్ణనా

౨౫౭. చతుత్థే **మాలుక్యపుత్తోతి** మాలుక్యబ్రాహ్మణియా పుత్తో. **ఏత్థాతి** ఏతస్మిం తవ ఓవాదయాచనే. ఇమినా థేరం అపసాదేతిపి ఉస్సాదేతిపి. కథం? అయం కిర దహరకాలే పచ్చయేసు లగ్గో హుత్వా పచ్ఛా మహల్లకకాలే అరఞ్ఞవాసం పత్థేన్తో కమ్మట్ఠానం యాచతి. అథ భగవా "ఏత్థ దహరే కిం వక్ఖామ, మాలుక్యపుత్తో వియ తుమ్హేపి తరుణకాలే పచ్చయేసు లగ్గిత్వా మహల్లకకాలే అరఞ్ఞం పవిసిత్వా సమణధమ్మం కరేయ్యాథా"తి ఇమినా అధిప్పాయేన భణన్తో థేరం అపసాదేతి నామ. యస్మా పన థేరో మహల్లకకాలేవ అరఞ్ఞం పవిసిత్వా సమణధమ్మం కాతుకామో, తస్మా భగవా "ఏత్థ దహరే కిం వక్ఖామ, అయం అమ్హాకం మాలుక్యపుత్తో మహల్లకకాలేపి అరఞ్ఞం పవిసిత్వా సమణధమ్మం కాతుకామో కమ్మట్ఠానం యాచతి. తుమ్హే తావ తరుణకాలేపి వీరియం న కరోథా"తి ఇమినా అధిప్పాయేన భణన్తో థేరం ఉస్సాదేతి నామాతి యోజనా.

౫-౧౦. కులసుత్తాదివణ్ణనా

౨౫౮-౨౬౩. పఞ్చమే **ఆధిపచ్చే ఠపేన్తీతి** భణ్డాగారికట్ఠానే ఠపేన్తి. ఛట్ఠే **వణ్ణసమ్పన్నోతి** సరీరవణ్ణేన సమన్నాగతో. **బలసమ్పన్నోతి** కాయబలేన సమన్నాగతో. భిక్ఖువారే **వణ్ణసమ్పన్నోతి** గుణవణ్ణేన సమన్నాగతో. **బలసమ్పన్నోతి** వీరియబలేన సమన్నాగతో. **జవసమ్పన్నోతి** ఞాణజవేన సమన్నాగతో. సత్తమేపి ఏసేవ నయో. సేసమేత్థ ఉత్తానమేవాతి.

అభిఞ్ఞావగ్గో ఛట్ఠో.

(౨౭) ౭. కమ్మపథవగ్గవణ్ణనా

౨౬౪-౨౭౩. కమ్మపథవగ్గేపి దసపి కమ్మపథా లోకియలోకుత్తరమిస్సకావ కథితా.

(౨౮) ౮. రాగపేయ్యాలవణ్ణనా

౨౭౪-౭౮౩. రాగపేయ్యాలం అరహత్తం పాపేత్వా కథితం. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

మనోరథపూరణియా అఙ్గుత్తరనికాయ-అట్ఠకథాయ

చతుక్కనిపాతస్స సంవణ్ణనా నిట్ఠితా.